

**KARA ÇELEBİ-ZÂDE ABDÜLAZİZ EFENDİ'NİN
RAVZATÜ'L-EBRÂR ADLI ESERİ (1299-1648)
TAHLİL VE METİN**

İbrahim ÖZGÜL

**Doktora Tezi
Tarih Anabilim Dalı
Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI
2010
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

İbrahim ÖZGÜL

**KARA ÇELEBİ-ZÂDE ABDÜLAZİZ EFENDİ’NİN
RAVZATÜ’L-EBRÂR ADLI ESERİ (1299–1648)
TAHLİL VE METİN**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI**

ERZURUM – 2010

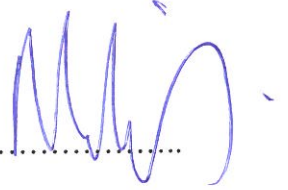
TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI danışmanlığında, İbrahim ÖZGÜL tarafından hazırlanan bu çalışma 20 / 09 / 2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından, Tarih Anabilim Dalı'nın Yeni Çağ Tarihi Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

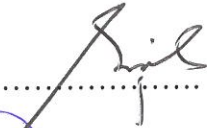
Başkan : Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI

Atatürk Üniversitesi

İmza:

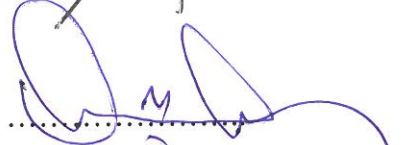
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Besim ÖZCAN

Atatürk Üniversitesi

İmza:

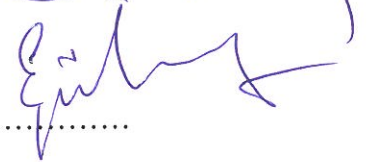
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Bilgehan PAMUK

Gaziantep Üniversitesi

İmza:

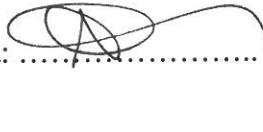
Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ersin GÜLSOY

Atatürk Üniversitesi

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYDIN

Atatürk Üniversitesi

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. /...../.....

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER	Sayfa No.
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	VII
ÖNSÖZ.....	VIII

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ.....	X

KARA ÇELEBİZÂDE ABDÜLAZİZ EFENDİ

1.1. ADI.....	X
1.2. AİLESİ VE HAYATI	XI
1.3. İLMÎ ŞAHSİYETİ	XXIV
1.4. GÖREVLERİ.....	XXVI
1.5. ESERLERİ	XXX
1.5.1. Tarihe Ait Eserleri.....	XXX
1.5.1.1. Ravzatü'l-Ebrârî'l-Mübîn bi-Vekayi'i Selefî'l-Mâziyye ve'l-Ahbâr.....	XXX
1.5.1.2. Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli.....	XXXI
1.5.1.3. Süleyman-nâme.....	XXXII
1.5.1.4. Zafer-nâme.....	XXXIII
1.5.2. Siyere Ait Eserleri.....	XXXIV
1.5.2.1. Mir'âtü's-Safâ	XXXIV
1.5.2.2. Fevâyihi'n-Nebeviyye fî Siyeri'l-Mustafaviyye.....	XXXIV
1.5.3. Edebiyata Ait Eserleri.....	XXXV
1.5.3.1. Gülşen-i Niyâz.....	XXXV
1.5.3.2. Divân.....	XXXV
1.5.3.3. Münâca'ât.....	XXXVI
1.5.4. Fıkha Ait Eserleri.....	XXXVI
1.5.4.1. Nefhatü'l-üns fî-Şerhi Ravzati'l-Kuds.....	XXXVI
1.5.4.2. Hallü'l-İştibâh an Ukadi'l-Eşbâh.....	XXXVII
1.5.4.3. Kitâbu'l-Elgâz fî Fıkhı'l-Hanefî.....	XXXVII

1.5.4.4. El-Kâfî.....	XXXVII
1.5.4.5. Fetevâ.....	XXXVII
1.5.5. Tefsire Ait Eseri.....	XXXVIII
1.5.5.1. Risâletün fi Kavli'l-Beyzavî ve li'l-Mu'teber	
Tahsîs Hâze'l-Hükm.....	XXXVIII
1.5.6. İmara Ait Eseri.....	XXXVIII
1.5.6.1. Müftü Suyu.....	XXXVIII
1.6. TARİHÇİLİĞİ.....	XLI
1.6.1. Eserin İnşâ şekli.....	XLI
1.6.2. Kaynakları Kullanma Metodu.....	XLII
1.6.3. Osmanlı Padişahları ve Devlet Adamlarına Bakışı.....	XLII
1.6.4. Ordu Hakkındaki Görüşleri.....	XLVII
1.6.5. Düşman Hakkındaki Görüşleri	XLVIII

İKİNCİ BÖLÜM

RAVZATÜ'L-EBRÂRİ'L-MÜBÎN Bİ-VEKAYİ'İ

SELEFİ'L-MÂZİYYE VE'L-AHBÂR

2.1.ESERİN İSMİ.....	LI
2.2. TE'LİF TARİHİ.....	LI
2.3. TE'LİF SEBEBİ.....	LII
2.4. NÜSHALAR.....	LII
2.4.1. Ayasofya.....	LII
2.4.2. Pertev Paşa.....	LIII
2.4.3. Bağdadlı Vehbi.....	LIV
2.4.4. Reisü'l-küttâb.....	LIV
2. 5. NÜSHALARIN MUKAYESESİ.....	LIV
2. 6. KAYNAKLARI.....	LV
2.6.1. Gelibolulu Mustafa Âlî, Kühü'l-ahbâr.....	LV
2.7. KAYNAK DEĞERİ.....	LVI
2. 8. TESİRLERİ	LVIII
2.8.1. Mustafa Na'imâ Efendi, "Ravzatü'l Hüseyin fî Hulasâ	
Ahbâri'l-Hâfikeyn.....	LVIII

2.8.2. Muhtevânın Meâlen Aktarılması.....	LX
2.8.3. Müellif İsminin Zikredilmesi.....	LX
2.9. DİL ve USLÛBU.....	LXIV
2.9.1.Dili.....	LXIV
2.9.2. Arapça Tabirler.....	LXIV
2.9.3. Deyimler, Atasözleri, Arapça Darb-ı Meseller.....	LXV
2.9.4. Şiir, Beyt, Kıt'a Neşrler.....	LXVI
2.9.5. Ayet, Hadis, Dualar.....	LXIX
2.9.6. Tasvirler.....	LXXI
2.9.7. Teşbihler ve Mübalağalar.....	LXXII
2.9.8. Nasihatlar	LXXII

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.ESERİN MUHTEVASI.....	LXXIII
3.2.METNİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN YOL.....	LXXV

SONUÇ.....	LXXVII
BİBLİYOGRAFYA.....	LXXIX
RAVZAT-ÜL EBRÂR'IN FİHRİSTİ.....	LXXXII
METİN.....	1
EKLER	
Ek 1: Ayasofya Nüshası.....	420
Ek 2: Pertev Paşa Nüshası.....	421
Ek 3: Bağdatlı Vehbi Nüshası.....	422
Ek 4: Reisü'l-küttâb.....	423
ÖZGEÇMİŞ.....	424

ÖZET**DOKTORA TEZİ****KARA ÇELEBİ-ZÂDE ABDÜLAZİZ EFENDİ'NİN RAVZATÜ'L-EBRÂR
ADLI ESERİ (1299–1648) TAHLİL VE METİN****İbrahim ÖZGÜL****Danışman: Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI****2010 – Sayfa 424 + LXXXII****Jüri: Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI****Prof. Dr. Besim ÖZCAN****Doç. Dr. Bilgehan PAMUK****Yrd. Doç. Dr. Ersin GÜLSOY****Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYDIN**

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l Ebrâr adlı eserinin dördüncü bölümü olan Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan IV. Mehmed dönemine kadar geçen on sekiz padişahın dönemlerinin her birini bir bölüm olarak ele alıp, önemli olaylarını, padişahların tahta çıkışlarını, vakıflarını, vezirler ile şeyhülislamın atama ve azillerinden bahsetmektedir.

Müellifin tarihçiliğinin yanı sıra edebiyat, tefsir, fıkıh ve siyer gibi çeşitli mevzûlarda eserler vermesi, inşâ ve belâgate verdiği önem eserine de aksetmiştir. Ayrıca devlet hizmetinde almış olduğu görevler dolayısıyla hadiseleri yakinen müşahade imkânına sahip olduğu dönemler için tenkitçiliği ve olaylara farklı yaklaştığından kendisinden sonra gelen müverrihlerce kaynak olarak kullanılmasına vesile olmuştur.

Türkçe, Arapça ve Farsça lisanlarına hâkimiyetinden dolayı eserinde serpiştirdiği Âyet-i kerime ve Hadîs-i şeriflerin yanı sıra deyim ve şiirlerin de büyük bir kısmı kendisine aittir.

ABSTRACT**Ph.D. THESIS****KARA ÇELEBİ-ZÂDE ABDÜLAZİZ EFENDİ'S THE RAVZATÜ'L-
EBRÂR BOOK'S OTTOMAN CHAPTER (1299–1648)
TEXT AND ANALYSIS****İbrahim ÖZGÜL****Advisor: Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI****2010 – Page 424 + LXXXII****Jury: Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI****Prof. Dr. Besim ÖZCAN****Assoc Prof. Dr. Bilgehan PAMUK****Assist. Prof. Dr. Ersin GÜLSOY****Assist. Prof. Dr. Ahmet AYDIN**

The fourth part of *Ravzatü'l-Ebrâr*, which is a work of Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, handles each period of 18 sultans individually from the foundations establishment period to IV. Mehmed's, it refers their important events, ascending of sultans, foundations, appointments and dismissions viziers and shaykh al-islam.

The importance that the author considers to rhetoric and fabric and his works on literature, hermeneutics, Islamic law, biography as well as history also reflects his work. Also, he led his work to be used as a resource for later historians thanks to his tasks in government which let him see the events closely, his criticism and different point of views.

Many of Turkish, Arabic and Persian idioms and poems as well as the verses from the Quran and hadiths, which he imbedded into his work owing to the fact that he has a comprehensive knowledge of these subjects belong to himself.

KISALTMALAR**A- Genel Kısaltmalar**

-a	:	Varak ön yüz
-b	:	Varak arka yüz
bkz.	:	Bakınız
c.c.	:	Celle cellâlühû
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
göst. yer	:	Gösterilen yer
H.	:	Hicrî
Haz.	:	Hazırlayan
İA	:	Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi
Kıs.	:	Kısım
krş.	:	Karşılaştırınız.
Ktb.	:	Kütüphane
M.	:	Mîlâdî
MEB.	:	Milli Eğitim Bakanlığı
mm.	:	Milimetre
nr.	:	Numara
Neşr.	:	Neşreden
OSAV	:	Osmanlı Araştırmaları Vakfı
OM.	:	Osmanlı Müellifleri
r.a	:	Radyallâhu anh
s.	:	Sayfa
S	:	Sayı
s.a.v.	:	Salla'llâhu'aleyhi ve selem
SO.	:	Sicill-i Osmânî
Trc.	:	Tercüme
TSMK	:	Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphânesi
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
TY	:	Türkçe Yazma
vr.	:	Varak
vs	:	Ve saire
Yay.	:	Yayınlayan
y.y.	:	Yüzyıl

B- Eserin Nüshaları İçin Kullanılan Kısaltmalar

A	:	Ayasofya (Süleymaniye Kütüphanesi) nr.3206
B	:	Bağdatlı Vehbi (Süleymaniye Kütüphanesi) nr.1201
P	:	Pertev Paşa (Süleymaniye Kütüphanesi) nr.485
R	:	Reisül Küttab (Süleymaniye Kütüphanesi) nr.650

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ī)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, đ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	كّ	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ء	’

ÖNSÖZ

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, hemen her alanda önemli yazılar yazmış olan bir mü'elliftir. Şiirler kaleme almış, Farsça ve Arapça'dan eserler tercüme etmiş ancak daha çok tarihçilik yönü ile ortaya çıkmıştır. Bu alandaki başlıca eseri, Hz. Âdem'den IV. Mehmed dönemine kadar gelen Ravzatü'l Ebrâr adlı dört bölümlük tarih eseridir. Birinci bölümü Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar geçen bazı peygamber ve oğularından, ikinci bölümü, Hz. Muhmmmed'in döneminden, üçüncü bölümü, dört halife devri ve diğer İslam hükümdarlarından, dördüncü bölümü ise, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan IV. Mehmed dönemine kadarki Osmanlı tarihini oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın konusu olan, Ravzatü'l-Ebrâr'ın büyük bir kısmını teşkil eden Osmanlılar bölümü; 1299'dan başlayarak, 1648'e kadar geçen dönemdeki padişahların tahta çıkışlarına göre, her padişah dönemi bir bölüm olmak üzere, kısımlara ayrılmıştır. Her kısmın sonunda padişahın doğumu, cülûsu, saltanat müddeti, kaç yıl yaşadığı ve ölüm tarihleri, çocuklarının isimleri, vezir-i a'zamların isimleri vefat veya azl tarihleri ve şeyhülislâmların isimleri kaydedilmiştir.

Takdim edilen çalışmada, tarihi olayların tespit, tasvir ve değerlendirmesinde tarihçi açısından, kaynak değerlerini gösteren tahlil incelemeleri yapılmıştır. Bu tür çalışmalar bilhassa Osmanlı siyasi tarihi üzerinde çalışanlar için büyük bir önem arz eder.

Araştırmanın ilk safhasını tenkitli metnin hazırlanması teşkil etmiştir. İstanbul'da bulunan nüshalar incelenmiştir. Metin tesisinde çeşitli özellikleriyle Bulak baskısıyla büyük oranda örtüştüğünden ve ana nüshaya en yakın bir nüsha olarak düşünülen Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan Ayasofya-3206'da kayıtlı yazma esas alınmıştır. Ana nüshasının tam ve tama yakın Bağdadlı Vehbi, Pertev Paşa ve Reisü'l-küttâb nüshalarına dayanılarak orijinaline yakın bir metin tesis edilmiştir. Bu nüshanın varak numaraları metinde, köşeli parantez içinde, karşılaştırmaya esas alınan diğer nüsha farkları ise metinde her sahifenin altında gösterilmiştir.

Metin hazırlanırken, zamanın dil ve üslup hususiyetleri muhafaza edilmesi endişesinden ziyâde, eserin bir tarih kaynağı oluşu göz önünde tutularak, filolojik cephesi ikinci planda mütalaa edilmiştir. Basit bir transkripsiyon alfabesi kullanılmış, sadece ayın, hemze ve apostroflara yer verilmiş, gafin ve kaftan sonra gelen uzun vokallarda, a ve u harfleri, üzerine düz çizgi konmak suretiyle gösterilmiştir.

Araştırmanın ikinci safhası, Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin ilmî şahsiyeti ve özellikle tarihçiliğine ışık tutabilecek olan devlet hizmetlerinde ikbal ve sürgün yılları, siyasî ve idarî faaliyetlerine temas olunmuş; sonra, hacimli ve mufassal bir Osmanlı tarihi olan eseri üzerinde durulmuştur. Müellifin tarihçiliği ve tarih anlayışı belirtilmeye çalışılmıştır. Abdülaziz Efendi, XVII. yüzyılda içinde yaşadığı olayları daha ziyâde müşâhedelere dayanarak kaleme almıştır. Müellif dolayısıyla anılan son kısım ile sonradan ek yapılan Ravzatü'l-Ebrâr zeyli, orijinal ve ilk elden bir kaynak olduğundan Na'imâ Tarihi, Silahdar Tarihi ve Abdurrahman Abdi Paşa Vekâyi'-nâmesi'nde geniş tesirleri görülmektedir.

Eser nüshalarının temini sırasında yardımlarını gördüğüm Süleymaniye Kütüphanesi çalışanlarına ve bu eserin tez olarak yapılmasını öneren Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN beyefendiye teşekkürlerimi arz ederim. Uzun süren çalışmalarımı başından beri büyük bir sabırla ve hassasiyetle idare eden kıymetli ikaz ve irşâdleriyle daima bana yol gösteren, hocam Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI'na şükranlarımı sunarım.

Erzurum-2010

İbrahim ÖZGÜL

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

KARA ÇELEBİ-ZADE ABDÜLAZİZ EFENDİ

1.1. ADI

Osmanlı fukahasından ve Şeyhülislâmlarından olan Abdülaziz Efendi, Rumeli Kadiaskeri Hüsameddin Hüseyin b. Muhiddin Mehmed b. Hüsam Efendi'nin oğludur¹.

Eserinde kendisi ile ilgili olarak: “*Cedd-i emced-i Kara Çelebi Mevlânâ Muhyi'd-dîn Mehmed Dârü's-saltana'da murabba'-nişîn-i mesned-i kazâ ve câlis-i mahfel-i hükm ü imzâ iken azm-i zıyâfet-hâne-i dârü's-selâm ve üstâdları Kemâl Paşa-zâde merhûm civârında hatt-ı rıhal-i karâr ârâm eyledi. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 965*”² şeklinde önemli bir kayıt vardır. Bu kayda göre, Mevlana Kara Çelebi'nin dedesi Muh'iddin Mehmed Efendi, memleketin dört bir yerinde hükmü mesned kabul edilen ve her hükmün altında imzası bulunan bir zat olup, üstadı merhum Kemal Paşazade'nin kabri civarında medfun olduğu belirtmektedir.

Yine eserinde babası ile ilgili olarak; “*Sadâret-i Rûm'dan sonra devlet-i penc-rûze-i dünyâ-yı bî-bekâya püşt-pâ-zen-i istignâ olup Burusa'da uzlet-güzîn-i künc-i inzivâ olan vâlidî ve seyyidi Kara Çelebi-zâde Mevlânâ Hüsâme'd-dîn Efendi sinn-i muhammer-i azîzi ekser i'mâr-ı ümmet-i merhûme nisâbına vâsıl olmuşidi ki, mushaf-ı şerîf âgûşlarında kitâb-hânelerine teveccüh üzere iken füc'eten intikâl ve mahfel-i kudduse irtihâl idüp hazret-i Emîr -kudduse sırrehu'l-hatîr- câmi'i nerdübânı başında mütevârî-i hâk-i fenâ ve hûşe-çîn-i harman-ı du'â oldılar. Fî m. Gark-ı deryâ-yı rahmet et yâ Rabb*”³ şeklinde babasıyla ilgili önemli bir kayıt daha vardır. Buradan Mevlana Hüsameddin Efendi'nin Rumeli kadiaskerliğinden sonra Bursa'da inziva hayatına çekildiği ve hayatının son zamanını insanların imar ve rahatına adadığı, kütüphanesinde Kuran-Kerim

¹ Franz Babinger, “Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde”, *İA*, C. I, İstanbul 1950, s. 64.

² *Ravzatü'l-Ebrâr*, vr. 189a.

³ *Ravzatü'l-Ebrâr*, vr. 215b.

dinlerken vefat ettiği anlaşılmaktadır. Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi bu şekilde babasından bahsederek onu hayırla yâd etmektedir.

Dedesinin görevdeyken kullandığı “*Kara Çelebi*” lakabının, onun vefatından sonra, babası Hüsameddin Efendi tarafından da kullanıldığı ve bu lakabın dedesi ve babasından irtihalen Abdülaziz Efendi tarafından da kullandığı görülmektedir.

Aile, Kara Çelebi adını, Abdülaziz Efendi’nin büyük dedesi Hüsameddin Efendi’nin Kara Çelebi-zâde lakabını, Niğdeli Kara Ya’kûb b. İdris b. Abdullah’ın dâmâdı olması dolayısıyla almıştır.⁴ Bu zatın lakabı olan Kara Çelebi-zâde, bilâhare bütün ailesine intikal etmiş ve birçok karışıklıklara sebep olmuştur⁵. Böylece Kara lakabının Kara Ya’kûb’dan geldiği, ailesine de sirayet ettiği görülmektedir.

1.2. AİLESİ VE HAYATI

Hüsameddin Efendi, muhtelif müderrisliklerde, önce Bursa, sonra Edirne kadılıklarında bulunmuş, Fâtih Medresesi müderrisi iken 926 / 1519’de vefât etmiştir. Âlim, fâzıl, kâmil, edip ve hüsn-i muâşeret sâhibi olan Hüsameddin Efendi, muhtelif hâşiye ve risâleler kaleme almıştır⁶.

Hüseyin Hüsameddin’in oğlu ve Abdülaziz Efendi’nin dedesi olan Muhyiddin Mehmed Efendi (v. 965/1557-58), zamanın ulemasından bilhassa Kemal Paşa-zâde’den ders almış; ilmiye tarıkında Sahn müderrisliği ve İstanbul kadılığına kadar yükselmiş; kelâm ve fıkıhta vukuf sahibi olmuş; fetvâları toplayan “Vâkı’ât” adlı eser ile “Hicrî “ mahlasıyla Türkçe şiirler yazmıştır.⁷

Abdülaziz Efendi 1000 / 1591 senesinin son ayında Bursa’da doğmuş olup, Rumeli kadiaskerlerinden Kara Çelebi-zâde Hüsameddin Efendi’nin oğludur. 1007 / 1598 tarihinde babasının Bursa’da ölümü üzerine ağabeyisi Kara Çelebi-zâde Mehmed Efendi tarafından yetiştirilmiştir.

⁴ Nevzat Kaya, “Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi”, *DİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 381.

⁵ Babinger, “Abdülaziz Efendi”, s. 64; Ahmet Refik Altınay, *Alimler ve Sanatkarlar*, Ankara 1980 s. 151-152.

⁶ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l- Ebrâr Zeyli*, Haz: Nevzat Kaya, Ankara 2003, s. XIV.

⁷ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XII; Şeyhî, *Vekayü'l-Fudalâ*, s. 252; Mehmed Süreyya , *Sicill-i Osmani* , s. 99.

Ağabeyi Kara Çelebi-zâde Mehmed Efendi ibn el-Mevlâ Hüsameddin ile ilgili olarak Na'imâ Tarihinde; *mü'ellif-i Târih'e böyle nakl etmiş ki sene-i isnâ aşere ve elf hudûdunda kadı-ı Mısır bulundum, Sultan Mehmed Han merhumun evâhir-i eyyâm-ı saltanatı idi*⁸ şeklinde bir kayıt vardır. Buradan ağabeyisi Mehmed Efendi'nin 1012 / 1603 yılında Sultan III. Mehmed'in saltanatının son günlerinde Mısır kadılığı yaptığı anlaşılmaktadır.

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, çeşitli medreselerde müderrislik ve Yenişehir, Mekke ve Edirne kadılıkları yaptıktan sonra, 1043 / 1634 tarihinde İstanbul kadılığına getirilmiştir. Sultan IV. Murad'ın Lehistan Seferi için Edirne'de bulunduğu sırada İstanbul'da meydana gelen yağ darlığı Abdülaziz Efendi'nin narh hususunda gösterdiği katı tutumuna bağlanmış ve bizzat IV. Murad kendi hattıyla gönderdiği emirde İstanbul kadısının tutuklanıp bir kayığa bindirilmesini ve Adalar civarında denize atılmasını emretmiştir. Sadrazam Bayram Paşa'nın araya girmesiyle son anda ölümden kurtulan Abdülaziz Efendi, Kıbrıs'a sürgün edilmiştir.⁹ Bu durum Ravzatü'l Ebrâr Zeyli'nde;

“Hatt-ı mensûh gelmedi amele,

Hatt-ı nâsih anı giderdi hele” şeklinde belirterek¹⁰ Abdülaziz Efendi, Kıbrıs'a daha yazılı emir gelmeden gönderildiğini dile getirmiştir.

Yine meşhur eseri Gülşen-i Niyaz'ında yolculuğunu manzum olarak şu şekilde belirtmektedir:

İktizâ etdi çün terk-i vatan,

Ki olam kûşe-gîr-i beyt-i hazân.

Mütekazı olup o fırka hemân,

Vermediler bu ben fâkire emân.

Dâmenim aldılar garîm-âsâ,

Hânedânımda kopdu vâveylâ.

⁸ Mustafa Na'imâ Efendi, *Ravzatü'l-Hüseyin Fi-Hülâsâtı Ahbâri'l-Hâfikeyn*, Haz. Mehmet İpşirli, C. II, Ankara 2007, s. 752; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s.76.

⁹ İsnâ-zâde, *İsnâ-zâde Tarihi*, Haz. Ziya Yılmaz, İstanbul 1996, s. 51; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Kaya, “Kara Çelebi-zâde”, s. 381.

¹⁰ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XVI.

Olmadı çâre neyleyem bir dem,
 Ben garîb eyleye vedâ-ı harem.
 Aldılar gıtdiler Sarây'a beni,
 Ya'nî dergâh-ı pâdişâhiye beni.
 Bî tevakkuf koyup kadırgaya,
 Saldılar ben garîbi deryâyâ.
 Mûteheddim oldu hâne-i ikbâl,

Kapladı ben fakîri gerd-i melâl.¹¹ Şiirinde belirttiği üzere, sonbaharda ailesiyle vedalaşmasına fırsat verilmeden padişahın huzuruna götürülüşünü ve evinden kopan feryadın kendisini çok etkilediği için, vatanını terk etmenin ıstırabını, evlât, aile ve dostlarından ayrılışının üzüntüsünü ve deniz yolculuğunun kahır ve zahmetini ifadeden sonra: üzerine korku dağı çöktüğünü ve üzüntülü olduğunu anlatmaktadır.

Adada bir buçuk yıl kalan Abdülaziz Efendi'nin sonra "*sîmâsında semere-i salâh zâhir olmuştur*" diye bazı devlet ricâlinin Sultan IV. Murâd nezdinde af ve ricâda bulunması üzerine Pâdişah tarafından, İstanbul'a gelmesine izin verilmiştir. İstanbul'a dönebileceği haberi 1045 Ramazan ayının Kadir gecesi / 4 Mart 1636'da Aziz Efendi'ye verilince:

Leyletü'l-kadr idi o gece meğer,
 Can fedâ olsa lâyük ana değer.
 Câna verdi huzur ol nâme,

Kalbe oldu surûr ol nâme.¹² Şeklinde Ravzatü'l-Ebrâr Zeylinde dile getirmiştir.

Hakk bilür pek sadâkat etmiş idim,

İstikâmetle hizmet etmiş idim¹³. Gülşen-i Niyaz'ında bu şekil dile getirmiştir.

¹¹ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Gülşen-i Niyâz*, Mihrişah Sultan ktp. nr. 252, 15^a.

¹² *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XXVIII.

Beyitleri ile kendisinin gurbette pek yalnız kaldığını, ancak mihnet günlerinin kendisine arkadaş olduğunu: sıkıntı, gurbet ve sefer yorgunluğu çektiğini, işlerinde avâre olduğunu, istikamet ve padişaha sadâkatdan ayrılmadığını, görevini dürüstlükle yaptığını belirtmektedir.

Yine Kıbrıs adasındaki günler ile ilgili olarak Ravzatü'l-Ebrâr'da, *Cezîre-i bâ-feryâd Kıbrıs bend-i mihnetden imdâd-ı fazl-ı Sübhânî birle âzâd olmamız bâbında fermân-ı lâzimü'l-iz'ân-ı [sultan] şeref-sudûr bulup [müddet-i] gurbet yiğirminci ayı tekâmîl itdüği rûz-ı fîrûzda vatan-ı aslîye vusûl-i husûl buldu. Fe-li'llahi'l-hamd ve'l-mennihi*¹⁴ şeklinde bilgi bulunmaktadır. Bu cümleden de anlaşıldığı üzere; yirmi aylık gurbetten sonra Sultanın fermanıyla âzad edilişinden dolayı Allah'a hamd ve şükür etmektedir.

Kara Çelebi-zâde, ölüm cezasından kurtulduğundan dolayı, Sultan IV. Murad'ın vefatına kadar resmî mansıplardan uzak bırakılmış ve Dimetoka Kazası kendisine arpalık verilmiştir.

Abdülaziz Efendi'nin Sultan İbrahim ve devri ile ilgili görüşleri Na'imâ Tarihi'nde özetle şöyle anlatılmaktadır:

Sultan İbrahim Han hal'inde kendülerden sudûr eden cür'et ve ikdâm ve âşikâre söylediği kelimât-ı huşûnet-âmiz mahallinde mufasssalan tahrîr olunmuştur. Sonra Bursa'da ol vaz'-ı nâ-münâsibe peşimân olup zeyl-i târihinde erkân-ı devlet ve ihvâna gelen risâlelerinde nazm u nesr ile izhâr-ı hulûs ve niyâz-mendî birle taraf-ı saltanata hayr-hâhlık arz edip bed-hâhlık semtine neyl töhmetinden ibrâ-i zimmete katı çok sa'y ettiler. Müfîd olmayıp vakt-i cülûsda zuhûr eden cünha-i lisânı ferâmûş olmamakla taraf-ı saltanata emn-i kalb ve i'timâd-ı küllî hâsıl olmayıp bir dahi makam-ı fetvâya değil İstanbul'a bile takrîbine ruhsat verilmeyip ol hüžün ve kürbet ile müteveccih-i dâr-ı âhiret oluncaya dek diyâr-ı gurbette mübtelâ-i hicrân ve mihnet olmuşlardır. "El-belâ'ü müvekkelün bi'l-mantık" fetvâsınca insan cemî'-i belâya lisânı ucundan giriftâr ola-gelmiştir.

Sanmanız mihnet ü gam bûlbûle gülden geldi

¹³ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi *Gülşen-i Niyâz*, 49^a; *Îsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamları*, s. 76.

¹⁴ *Ravzatü'l-Ebrâr*, vr, 285b.

Kafese girdi belâ başına dilden geldi

“Kelimetü’ş-şerru tükediru ke’seke ve tütayyiru re’seke”

*Mazmûnunca bir şer söz sâhibinin ni’metini men’e belki kellesin kat’a
sebeb olmak müttefekun-aleyh olmağın cümle insan lisânını zabt edip nef’ü zarını
fıkr etmezden mukaddem bir sözü söylememek lâzımdır.¹⁵*

*Aziz Efendi ileri atılıp “Sen hazîneyi itlâf ve envâ’-ı isrâfla nâkısâtü’l-akl
sözüne uyup rüşveti fâş etmekle ihtilâl-i nizâma sebeb olup katl-i ricâl ve
müsâdere-i envâl etmekle halka muzırsın ve kâbil-i ta’lîm ve ıslâh olmamakla
lâyık-ı taht değilsin ve dahi nice söz söyleşmeğe bu mahalle yazılmayıp
te’eddüben terk olunmuştur. Bu sebeblerden sen padişah olamazsın ve hilâfetin
şer’î değildir.¹⁶*

Na‘imâ’nın bu kayıtlarına göre, Sultan İbrahim’in tahtan indirilmesi sırasında söylediği sert sözler ayrıntılı olarak yazılmıştır. Sonra Bursa’da kendi konumuna pişman olup halis bir niyet ile salatanat tarafına yararlık arz edip, daha önce meylettiği kötülükten vazgeçerek temize çıkmaya çalışmıştır. Ancak kendisine tam olarak güvenilmediği için İstanbul’a dahi yaklaşmasına izin verilmemiştir. Bu hüznün ve kederle ahirete intikal etmesine kadar gurbet diyarında hicran ve zorluklar içerisinde yaşamıştır. Genel itibariyle diline hâkim olmadığı için başına sıkıntı ve belalar gelmiştir. “Sanmayınız bülbüle gam ve üzüntü gülden gelmiştir. Belalı dili yüzünden kafese konulmuştur.” Kaidesince kötü bir söz sahibini her türlü nimetten mahrum bıraktığı, belki de öldürülmesine sebep olacağı anlatılmaktadır. Bütün insanlar dilini tutmasını bilmeyi, söyleyeceği sözü önce düşünmeyi, kendisi ile topluma getireceği faydaları ve zararları düşündükten sonra söylemesinin gerektiği vurgulanmaktadır.

Bursa’daki ikameti sırasında evinde inzivâ hayatı yaşamış, ilmî tedkiklerde bulunarak eserlerinin te’lifiyle meşgul olmuştur.

¹⁵ Na‘imâ Tarihi, C. IV, s. 1797–1798; İsâ-zâde Tarihi, s. 51.

¹⁶ Na‘imâ Tarihi, C. III, s. 1167; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 77; Abdülaziz Efendi, Sultan İbrahim’in tahtına ve hayatına mal olan ve 1648 yazında vuku bulan isyanda Kara Çelebi-zâde’nin sözlerini Na‘imâ bile kaydetmek cesaretini göstermemiştir, Babinger, “Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde”, s. 64-65.

18 Recep 1058 / 8 Ağustos 1648'de meydana gelen karışıklıkta saraya giderek Sultan İbrahim'i tahttan indirenler arasında yer alan Aziz Efendi, kendi eseri Ravzatü'ül Ebrâr Zeyli'nde bu durumu;

“Gördüm ki meclis mümtedd ve der-i ümmîd münsedd olup tâbî temmûz-ı sâ mân-sûz olmağın silah-pûş-i meydân rîz-i kubbe-i âsmânda deverân asker-i derya hurûş u cûşe gelüp az kaldı ki taraf-ı Bâb-ı Humâyûn'a sûret-ı hucûm-ı cezr ü med gösterip bigâne vü âşinâ gark-ı tûfân-ı belâ ola.

Nâ-çâr bu fakîr serbâzlık edüp kadem-i güstâhî birle Vâlide olduğu mahalle varup... fırsat fevt olmağa karîb olup ri'âyet u hürmet-i meclis zemânı değil idi. Kemâl-i sadâkatdan nâşi bî-tenâşî merâsim-i edebi ber taraf edüp Vezîr ve Müftî'ye hitâben “Bunda bizsiz ne işiniz vardır? Eğer ancak ikiniz ie hizmet görüleceğini bilseler bizi dahi getürmezler idi. Heman sizleri gönderirler idi. İki üç sâ'attir bir yerdesiz ne maslahat gördünüz. Acep cân sohbeti edecek vakit bulmuşsunuz. İş işden geçiyor. Siz dahi ma'kül musâhabetin edersiz. Asker “sizi bir maslahat görür” deyu ol i'tikât ile şükût ediyorlar. Netîce-i ictimâ'ınız dîdâr ve görüşmeğe çıkdüğundan haberdâr olurlarsa ne siz kalırsunuz ne de biz. Devleti kayırmak hâcetiniz değil. Ancak ne oturacak zemândır. Elbette heman şimdi şehzâde-i civân-baht hazretleri şeref-efzây-ı tâc u taht olup zebânekeş olan âteş-i fitneyi bî-tarîki'l-inhisâr bu vech üzre teskîne isti'câl lâzımdır. Şöle ki bir an dahi te'hir oluna sonra yüz tedbîr netîce-pezîr olmaz” şeklinde belirtmektedir.¹⁷

Bu kayıttan anlaşıldığı üzere, kendisinin kahramanlık ve yiğitlik göstererek validenin olduğu yere vardığını, fırsat geçmek üzereyken meclise hürmet gösterme zamanı olmadığını, sadakat ve doğruluk gayretiyle hareket ettiğini ifade etmektedir. Aziz Efendi, vezir ve müftüye hitaben: “Bundan bizsiz ne işiniz vardır? Ancak ikinize görev verileceğini bilseler, bizi dahi getirmezlerdi. Hemen sizleri gönderirlerdi. İki üç saattir bir yerdesiniz, ne iyilik ne de lütuf gördünüz. Tam sohbet edecek vakit bulmuşsunuz fakat iş işten geçiyor. Siz dahi temiz kalblilikle arkadaşlık edip katılırsanız, askerler sizin yaptığınızı bir dayanak olarak kabul ederler. Bunların burada duruşları bir maslahata binaendir. Sonuç itibariyle toplantınızı görüp ve görüşmeğe çıktığınızdan haberdar olurlarsa ne siz

¹⁷ Ravzatü'l- Ebrâr Zeyli, s. 3- 4.

kalırsınız ne de biz deyip devleti kayırmak size düşmez. Fakat oturulacak zamanda değildir. Genç şehzâde taht tacını giyip her tarafı istila etmiş olan fitne ateşini kısa surede söndürmeye ve halkı teskin etmek zorundadır. Şöyleki bir an dahi geçiktirmiş olursa sonradan yüz tedbir de alsa sonuca varamaz.” şeklinde görüşlerini açık bir dille söyleyerek bir an önce hareket edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Aziz Efendi’nin Sultan IV. Mehmed’in tahta çıkışındaki rolü, Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli ve Na‘imâ Tarihi’nde özetle şöyle anlatılmaktadır:

“Vâlide Kösem Sultanı ikna ettiğini, Vâlide Sultan tarafından giyindirilip hazırlanan yedi yaşındaki şehzâdeyi bizzat kendisinin sağ koltuğundan tutarak tahtın yanına kadar getirdiğini; Sultan İbrahim’in “Bire hâinler bu nasıl iştir? Ben Pâdişâh değil miyim? Sözlerine, Hayır Pâdişâh değilsin Umur-i şeriyeye ve diniyeye âdem-i takayud ile cihânı harâba verdin ve evkâtınızı lehv u gaflet ile geçirüp rüşveti fâş ve zalemeyi âleme musallat ve beytü’l-mâl’ı itlaf u isrâf etdiniz”¹⁸ diye cevap verdiğini ifade etmektedir.

IV. Mehmed’in cülûsunda tekrar siyaset sahasına çıkarak, Rumeli kadiaskeri olmuştur; daha sonra 1060 / 1650’da kendisine fetva payesi verildiği gibi Cemaziye’l-evvel 1061 / Nisan 1651’de Şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir.¹⁹

Fetva payesini alışıyla ilgili olarak farklı yorumlar bulunmaktadır. Osmanlı tarihinde paye-i fetva denilen Şeyhülislâmlık payesi iki kişiye verilmiştir. Malum olduğu üzere fiilen Şeyhülislam olmayıp o makama namzet olmak üzere verilen bu paye, iptida XVII. asır ortasında Rumeli kadiaskeri bulunan ve şeyhülislam olmaya haris olan Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi’ye verilmiştir. Bundan sonra XVIII. asır başlarında Şeyhülislam bulunan II. Mustafa’nın hocası

¹⁸ Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli, s. 6; Na‘imâ Tarihi, C. III, s. 1165–1166.

¹⁹ Vekâyi’-nâme’de; 10 Cemaziye’l-evvel 1061 / 1 Mayıs 1651 olarak geçmektedir, Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyi’-nâme, Haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul 2008, s. 34; İsmâ-zâde Tarihi, s. 51; Kâtib Çelebi, Fezleke-i Kâtib Çelebi, C. II, İstanbul 1258, s. 329; Zübde-i Vekayiâtta; Şeyhülislâmlığa getirilişi Cemazi’el-âhire 1061/ Mayıs 1651 olarak geçmektedir, Defterdar Sarı Mehmed Paşa, Zübde-i Vekayiât, Haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995, s.257; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C. III/2, s. 232, 471; Babinger, “Abdülaziz Efendi Kara Çelebi-zâde”, s. 65; Orhan F. Köprülü, “Şeyhülislam Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu”, Belleten, XI, Ankara 1947, s. 137.

Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendi kendisinden sonra makama oğlu Seyyid Fethullah Efendi'yi tayin ettirmek için ona da fetva payesi verdirmiştir.²⁰

Rakibi olarak gördüğü evvelki Şeyhülislam Bahaî Efendi'yi ortadan kaldırmak için her türlü karalamayı ve menfi propogandayı yaptığı eserindeki birçok beyitlerinde görülmektedir.²¹

Aziz Efendi'nin rakibi olan Bahaî Efendi ile ilgili olumsuz görüşlerine rağmen Na'imâ Tarihi'nde farklı bir kayıt dikkati çekmektedir. Bu kayıt; *Aziz Efendi, makhûr ve müte'annid nefsi kendiye galib mücâdele vü muhâvere ile ta'yîn ve takaddüme tâlib bir adam olup Bahâî Efendi gibi ahlâk-ı hamîde ve şemâ'il-i latîfe sâhibi vücûd-ı mükerrermin yerine sadr-ı Rum olmak münâsib değil idi. Ammâ nefsu'l-emrde budur ki, Aziz Efendi isbât-ı vücûd iştihâra mâ'il ebnâ-i cinsinden kimsenin nîk-nâm ile mahmûdü'z-zikr olmasına ka'il değil ve a'câb-ı nefis ile hûd-hâl ve hezzâl bir merd-i fâzıl olduğu Târihi'nden ma'lûmdur* şeklindedir²²

Bu kayda göre; Na'imâ Tarihi'nde Bahaî Efendi'nin, Abdülaziz Efendi gibi ilim ve fazilet sahibi bir kimse olduğu anlatılmaktadır. Ancak Aziz Efendi'nin bazı aşırılıkları olmasına rağmen önemli bir eser vücuda getirmiştir. Dolayısıyla Na'imâ Efendi, Aziz Efendi'nin aşırılığını dile getirerek aslında hem Bahaî Efendi'nin hem de Aziz Efendi'nin güzel ahlaklı kimseler olduğunu vurgulamaktadır.

Aziz Efendi ise Şeyhülisamlık makamına getirilişini Ravzatü'l Ebrâr Zeyli'nde; "*Taraf-ı saltanat-ı âliye ile Ağalar miyânında cereyân eden ahvâlden habîr u âgâh değil idim. Nâgâh ba'de edâ'i'z-zuhûr kethudâ-yı Teberdârân gelüp cânib-i Cenâb-ı saltanat-me'âbdan peyâm-ı da'vet getirdi.*"

İmtidâd-ı zemân-ı azl ve kat'-ı ümmîd-i nasb ile esb ü esbâb mevcûd olmayup nâçâr semend-i müste'âr ve âriyeti destâr ile azm-i Dergâh-ı ikbâl u câh olundu.

²⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, Ankara 1988, s. 209-210.

²¹ Kâtib Çelebi, *Fezleke*, C.II, s. 396; *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 77.

²² *Nâimâ Tarihi*, C. III, s. 1171; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78.

Dârüssa'ade Ağası kapusu dâhilinde Şehzâdeler ta'limine mahsûs mescidde yed-i müeyyedleri iltisâmı ile istis'âd olunup, pürsiş-i hâtıradan sonra rütbe-i ülyâ-yı Fetvâ'ya is'âd-ı mutazammın hatt-ı Humâyün ihsân buyurdular:

Cenâbınıza Fetvâ hizmetin tefvîz eyledik. İmdi dîn ü devletimize ve ümmet-i Muhammed'e lââyık olan işleri Şer'-i şerîf muktezâsı üzre görmeniz lâzımdır. Her emrimizi Cenâb-ı Hakk'a tefvîz eylemişüz. deyü hatt-ı şerîf ile tahrîr buyurduklarında besmele-i şerîf yâd buyurup, ba'dehu "mübarek olsun" deyü nutk-ı cân-bahş ile hâne-i kalbimizi âbâd buyurdular²³" şeklinde anlatmaktadır.

Bu kayıtlardan anlaşıldığı üzere, Padişah ve maiyeti ile ağalar arasında meydana gelen münakaşadan bilgisi olmadığı ifade edilmektedir. Aniden öğle vaktinden sonra Baltacılarbaşı gelip saltanat makamından haber getirmiş, zaman ve mekânı tayin ederek ve ümitvar bir şekilde Dergâh-ı saltanatta lütufla karşılandığını, Dârüssa'ade Ağası kapısı dâhilinde şehzâdeler eğitimine mahsûs mescid-i mübarekte elini öperek saygı gösterdiğini, biraz hatırını sorduktan sonra yüksek fetva makamına tayin edilmesi için emirname yazıldığını dile getirmektedir. "Cenâbınıza fetvâ hizmetini verdik. Şimdi din ve devletimize ve ümmet-i Muhammed'e lââyık olan işleri şeriat üzere icra etmeniz lazımdır. Her işimizi Cenâb-ı Hakk'a havale etmişizdir." diyerek kendi el yazısıyla, "besmele-i şerife çektikten sonra göreviniz mübarek olsun ifadesiyle kalbimizin hanesini abâd buyurdular," şeklinde şeyhülislamlığa tayinini ve göreve başlamasını anlatmaktadır.

Görevi devralma merasiminde görev ve sorumlulukları hatırlatılmakta ve bunlara riayeti teyit edilmektedir. Aynı gün huzurda Büyük Vâlîde'nin de ihsanına nail olan Aziz Efendi, Vâlîde'ye:

—*"Sultanım ihsanı, halîfe kesesinden mi edersiniz"* diye şaka yapmıştır.²⁴

Kadiaskerler, teamüle göre Şeyhülislâm olunca arpalıklarından vazgeçerlerdi. Bu usule riayet edenlerin sayısı gittikçe azalmakla beraber, Aziz Efendi usule riayet etmiş, Şeyhülislâm olunca Mihaliç ve Kirmastı gibi mahsûldar

²³ "Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 70-71; Nâimâ Tarihi, C. III, s. 1171; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 77.

²⁴ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, metin, s. 73.

arpalıklarından feragat etmiştir.²⁵ Bu durum onun mal ve mülke düşkün olmadığını göstermektedir.

Şeyhülslâmlığı zamanında müderrislerin ta'yin edilmesinde hassasiyet göstermiş; vakıfların tanzimi ile uğraşarak Fâtih Sultan Mehmed, Sultan Selim ve Sultan Süleyman vakıflarının düzeltilmesinde azamî gayret sarfetmiştir. Meselâ Sultan Süleyman vakfının iradı yevmiye altı bin akça, masrafı yedi bin beş yüz akçe iken, masrafları azaltmak suretiyle irad ve masrafı eşit hâle getirmiştir²⁶.

Şeyhülslâmlık payesini tam icra edebilmek ve kendi ifadesiyle “*Kudât hücumı sıkleti kayıtlarına giriftâr olmak münâsib olmayup, evân-ı pîrîde bakiyye-i ömr-i azîzi cenâb-ı Rabbü'l-erbâb hıdmetine sarf etmek*”²⁷ şeklindeki kayıttan anlaşıldığına göre; “*İhtiyarlığın üzerime çöktüğü dönemde kadılık yükü ve ağırlıkları altına girmek münasip olmayup, geriye kalan güzel ömrümü, bütün Rablerin rabbi olanın hizmetine sarf etmek daha evlâ olacaktır.*” diyerek Rumeli kadıaskerliğinden emekli olmuştur.

“Eyledi Hakk izz ile müftî Azîz-i âlemi” (=1061)

Müezzîn-zâde ise: “Aziz-i kavm oldu hamdulillah izz ile Müftî” (=1061) mısraları ile tarihi düşürmüştür.²⁸

Şeyhülislam olduktan sonra Aziz Efendi ile Büyük Vâlide Sultan (Sultan İbrahim’in annesi) arasında bir düşmanlık başlamış, Sadrazam Sofu Mehmed Paşa’nın dostluğuna güvenen Aziz Efendi, vâlidenin hassını çok görerek. Sarayın bazı masraflarına varıncaya kadar hesap ettirmiş Kösem Sultan ile görüştüğü zaman da onu incitecek sözler söylemekten çekinmemiştir. Büyük Vâlide Kösem Sultan’ın Eski Saray’a nakli için uğraşan Abdülaziz Efendi ancak IV. Mehmed’in annesi Hadice Turhan Sultan’ın henüz tecrübesiz olması sebebiyle bu arzusuna

²⁵ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 74; İsâ-zâde Tarihi, s. 51, 229

²⁶ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 85; İsâ-zâde Tarihi, s. 51.

²⁷ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 50; Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyi'nâme, s. 25; Altınsu, Osmanlı Şeyhülislamı, s. 78; İsâ-zâde Tarihi, s. 51, 229

²⁸ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 73; Vekâyi'nâme' de; 8 Şevval cuma günü Abdülaziz Efendi'nin, yerine Memik-zâde Mustafa Efendi'nin atandığı geçmektedir, Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyi'nâme, s. 25

ulaşamamıştır²⁹. Başarıya ulaşamadıysa da, saraydaki kadınlar saltanatına karşı verdiği mücadelede, ilerideki zamanlarda da risk almaktan çekinmemiştir.

Aziz Efendi'nin şeyhülislamlıktan azline giden yolu, kendi eseri Ravzatü'l Ebrâr Zeyli'nde ve Na'imâ Tarihi'nde özetle şöyle anlatılmaktadır;

Vezir-i a'zam Melek Ahmed Paşa'nın azledilerek Siyavüş Paşa'nın sadarete getirilmesiyle neticelenen ayaklanmada kul tairesinin kendilerine zorla zuyûf akçe vererek zülüm ve tazyik yaptıklarından şikâyetçi olan İstanbul esnafı, toplanıp Vezîr-î a'zam Melek Ahmed Paşa'ya gitmişler durumlarının iyi olmadığını, artık dükkânlarının kiralalarını zor ödeyebildiklerini, yeni vergileri ödemeye tahammüllerinin olmadığını bildirmişler ancak Vezir-i a'zam kendilerini azarlayınca bu defa dükkânlarını kapatmak suretiyle onbin kişilik bir kalabalıkla Davut Paşa Mahkemesi yanındaki Şeyhülislâm Aziz Efendi'nin evine varmışlar³⁰.

—“Bu mertebe zulm ü bîdâda hâşâ ki rızâ'yı humâyûn ola. Bizim derdimize dermâna himmet buyurun. Yoksa hâlimiz perîşân ve makarrımız zindân olmak mukarrerdir.” diye feryât etmişlerdir³¹. Aziz Efendi:

—“Hazineye ta'alluk eden işlerde alâkamız yoktur. Böyle hususlara karışmağa kadir değilim, yine hemân Paşa'ya varın” diyerek başından savmak istemişse de,³²

“Bu derece zulüm ve istibdada padişahımız hâşâ hiçbir suretle rıza gösteremez. Bizim derdimize çare ve yardımda bulununi, yoksa hâlimiz perîşân ve mekânımız zindân olmaya devam edecektir.” diye feryât etmişlerdir³³. Aziz Efendi:

—“Hazineyle ilgili meselelerde alâkamız yoktur. Böyle hususlara karışmağa kadir değilim, yine hemân Paşa'ya varın” diyerek başından savmak istemişse de;

Saraçhâne kethudası Ramazan Dede ve ileri gelen birkaç kişi:

²⁹ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 24; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 36-41.

³⁰ Na'imâ Tarihi, C. III, s. 1321; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 34-37; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, C.II, s. 374-375; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 77.

³¹ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 88; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 36-41.

³² Na'imâ Tarihi, C. III, s. 1322; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 36-41.

³³ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 88; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 36-41.

Aziz Efendi;

—“*Pâdişâh hazretlerine iki def’a haber gönderdim, sözümün te’sîri olmadı. Hâtununuz için bir kere daha Pâdişâh hazretlerine du’â-nâme yazayım, umulur ki bunun te’sîri olur.*” diyerek tezkireyi hazırlamış ve “*siz buradan gitmedin tezkirenin cevabı gelir, taraf-ı Saltanat-ı aliyyeden da’vet buyurulmadıkça gitmek uygun olmaz*” diyerek onları oyalamış ve bir yandan da vezîrlere ve yeniçeri ağalarına haber göndererek yardım istemiştir³⁴. Halk razı olup dağılmak üzere iken, aralarından bazıları, “*Bu iş böyle olmaz, Müftî önümüze düşsün beraber gidip hâli Padişâh’a arz edelim*” deyince çaresiz kalan Aziz Efendi:

—“*Biz gitmeziz demedik, murâdımız ma’külün mulâhaza idi. At eğer lensin ne ola gidelim*” demiş ve abdest bahanesiyle diğer odaya geçmişse de halk Aziz Efendi’yi yakalayarak zorla ata bindirmişler ve onbin kişi ile Saray’a doğru yollarında Aziz Efendi olduğu halde yola çıkmışlardır. Dükkânlarını kapatarak kalabalığa iltihak edenlerle birlikte gittikçe büyüyen kalabalık At Meydanı’nda yirmibin kişi olmuşlar, Ayasofya’nın önüne geldiklerinde Aziz Efendi Saray’dan kabul için izin istemiş, izin geldikten sonra birlikte Saray-ı Humâyûn’a girilmiştir.³⁵

Harem’den ağalarla kavga ederek gelen Aziz Efendi’den intikam almak isteyen Büyük Vâlîde:

—“*Bu eşhâsı niçün def’etmeyüp Saray’a getürdünüz?*” deyince Aziz Efendi;

—“*Biz bunları getürmedik, bunlar bizi getürdiler. On hizmetkârlı bir âdemiz, def’lerine bir vechile kadir olamadık. Hâlâ Saray’ı Âmire’de ednâ mertebe üç bin âdem vardır. Siz defedin. Şikâyetler fakîrden değil vezîr dendir*”³⁶ diyerek bu olayda masum olduğunu ve herhangi bir ilgisinin bulunmadığını beyan etmektedir.

³⁴ Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli, s. 88–89; Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyi’nâme, s. 36–41.

³⁵ Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli, s. 91; Na’îmâ Tarihi, C. III, s. 1320; Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyi’nâme, s. 36–41; Altınsu, Osmanlı Şeyhülislamı, s. 77.

³⁶ Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli, s. 91; Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyi’nâme, s. 36–41.

Sultan IV. Murad ve Sultan İbrahim'in anneleri Mâh-peyker Kösem Sultan'ın öldürülmesinden sonra ağalarla sarayın arası iyice açılmış, İstanbul eşrâfı davet olunmuş, Divân-ı Humâyûn önüne taht kurulmuştur. Sancağ-ı Şerîf çıkarılarak şehre salınan münadilerle şehirli sancak altına çağırılmıştır. Ağa Kapusu'nda toplanan ağalar ise ulemayı Ağa Kapusu'na davet etmişlerdir. Şeyhülisâm Aziz Efendi'ye sabaha kadar birkaç defa adam gönderilmiş, sabahleyin saraydan da davet gelince tereddüte düşen Şeyhülislâm yanında bulunan sadık adamlarıyla meşveret etmişti. Tiryaki Solak Ahmed ve Ahmed Ağalar saraya gitmesini tavsiye etmelerine rağmen, ağalara vefa borcu olduğunu söyleyerek, Ağa Kapusu'na gitmiş,³⁷ ağaların galip geleceğini düşünerek, hayatının en büyük siyasî hatasını da burada yapmıştır.

Bu hadiseden saray galip gelince; Aziz Efendi 16 Ramazan 1061 / 2 Eylül 1651 badiresinde, padişahın gazabına uğrayarak, Sakız adasına gönderilmiştir.³⁸ Aradan iki sene geçince, Bursa'ya gitmek müsadelerini istihsal eyledi ve 1655'de, o zamana kadar arpalık aldığı Sakız adası hâsılatından maada, kendisine Mudanya kazası da arpalık olarak veridi. Abdülaziz Efendi'nin arpalığı Mart 1657 de Mudanya kazasından Gelibolu kazasına tahvil olundu.³⁹ Bu sürgününde muhaliflerinin kendi ikballeri için İstanbul'da bulunmasını tehlikeli gördükleri için uzaklaştırmışlardır.

Günlerini gurbetin vermiş olduğu sıkıntı içinde geçiren Aziz Efendi, kendisinin kabahati olmadığını, yanlış anlaşıldığını, sürgünü hak etmediğini, saraya son derece hürmetkâr olduğunu söyleyerek etrafa mektuplar göndermiş ve affi için Pâdişâh'a doksan beyitlik bir terkib-i bend yazmıştır⁴⁰.

Sakız çevresinin düşman saldırısına maruz kalacağı endişesiyle, Aziz Efendi'ye de Sakız'da nâib bırakmak suretiyle Cemaziye'l-evvel 1062 / 10 Nisan-

³⁷ *Na'imâ Tarihi*, C. III, s. 1325; *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 36-41; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 77.

³⁸ *Na'imâ Tarihi*, C. IV, s. 1797; *Vekâyi'nâme* de; Sakız'a sürgün tarihi olarak 26 Ramazan 1061 / 12 Eylül 1651 olarak geçmektedir, Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 41; Hibrî, *Defter-i Ahbar fî Sahihî'l-Âsâr VI. defter*, Üniv. Ktp, nr. 3648, s.115a; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78.

³⁹ *Na'imâ Tarihi*, C. IV, s. 1797; *İsâ-zâde Tarihi* de; Rebiü'l-evvel 1608 / Aralık 1657- Ocak 1658 olarak geçer, s. 51; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 41; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", s. 65.

⁴⁰ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. 133; *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; *Na'imâ Tarihi*, C. IV, s. 1797.

9 Mayıs 1652 tarihinde Bursa'ya gelmesi emredilmiştir. Aziz Efendi, bu ani habere çok sevinmiş, kendisi için gönderilen Bey gemisine binerek rahat bir yolculuktan sonra kısa zamanda 12 Cemaziye'l-evvel 1062 / 21 Nisan 1652 tarihinde Mudanya iskelesine, oradan da Bursa'daki ecdâdından kalma evlerine gelerek yerleşmiştir ⁴¹

Sürgünde kaldığı Bursa'da 6 Rebiü'l-âhır 1068 / 11 Ocak 1658 de vefat ederek, vasiyeti mucibinde Şeyh Deveciler mezarlığına defnolunmuştur. Şimdi çocuk bahçesi olan mezarlığın kaldırılması esnasında mezartaşı kaybolmuştur. ⁴²

Ulema bir aileden gelen Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, içinde yer aldığı siyasi olaylar yanında edebî ve tarihi eserlerindeki eleştirel yaklaşımla entellektüel kişiliğinin yanı sıra, bulunduğu görevler ve bu görevlere gelme mücadelesinde karşılaştığı zor durumlardan kurtulması sebebiyle entrikacı yönünün de olduğu söylenebilir.

1.3. İLMÎ ŞAHSİYETİ

Kara Çelebi-zâde, değerli bir âlim, dirayetli bir müftü, aynı zamanda mütekebbir ve asabi bir mizac sahibi olup sözünü hiç kimseden esirgemezdi. Doğru söz söyleyip, birçok kimseleri kırmış olduğundan dolayı düşmanı çoktu. Sultan İbrahim'in hal'i esnasındaki pervasız sözleri sebebiyle dışlanmış ve saray tarafından kendisine îtimat edilmemiş, müteaddid mektuplarıyla afvedilmesini ricâ etmesine bakılmıyarak ölümüne kadar İstanbul'a sokulmamış ve İstanbul'da herhangi bir görev verilmemiştir. Abdülaziz Efendi'nin hal tercümesi dikkatle incelenecek olursa, aslında onun ihtirasını tatmin etmek isteyen bir şahsiyet olduğu açıkça anlaşılır. Abdülaziz Efendi, bu kibir ve ihtirasına rağmen, meclisine gelenlerle resmî olarak görüşür ve vaktinin çoğunu tettebbuat ile geçirdi.

Abdülaziz Efendi, Ravzatü'l-Ebrâr isimli meşhur tarihini kaleme aldıktan sonra, Bursa'da ikamete memur tutulmuştur. Bu esnada, kitabına 1068 / 1657 senesine kadar bir de zeyl yapmıştır. Bundan başka Kemankeş Kara Mustafa Paşa

⁴¹ *Ravzatü'l- Ebrâr Zeyli*, s. 144–146; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, Metin s. 257; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 41.

⁴² *İsâ-zâde Tarihi* s. 4; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78; Köprülü, “Şeyhülislam Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu”, s. 137; Babinger, “Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde”, s. 64.

adına, Revan ve Bağdad seferlerine ait *Zafernâme* adlı bir tarihçe kaleme almıştır. Ayrıca Kanunî Sultan Süleyman dönemini anlatan bir de *Süleymannâme*'si olup, daha sonra bu eseriyle Ravzatü'l-ebrâr matbu olarak basılmıştır. Her iki eseri de önemli bir müverrih olduğunu göstermektedir.

Abdülaziz Efendi'nin ilmî sahada en büyük rakibi Bahaî Efendi idi. Devlet erkânı, Kara Çelebi-zâde'nin, fazl ve kemaline rağmen bazı pervasız ve atak huyları sebebiyle kendisini sevmeyip, mütevazı bir yaradılışa ve ahlâka sahip olması sebebiyle Bahaî Efendi'yi sevdikleri için, kendisine büyük rakib addetmişti. Bazı olumsuz huylarına rağmen Abdülaziz Efendi'nin kötü bir iş yapma ve rüşvet alma özelliği yoktu⁴³.

Naîmâ Tarihi'nde Abdülaziz Efendi hakkında; *Mevlânâ-yı mezbûr muvakkar u muhteşem ve 'azâmet-i bî-endâze sâhibi, vasatü'l-kame ve müleham sadâsı ince, kelâmı ser'î, söz bilir ilzâm u ifhâma kadir müte'âzîm idiler. Îsâ-zâde tahrîri üzre gazûb ve ta'n u dahl ile kesr-i hâtıra mâ'il hareketi nâdir imişler. İlmi kadar müşterek ma'rifeti akrânlarına galib imiş. Ammâ hakk budur ki, takrîr ü tahrîrde selâmet-i ta'bîr ile sebk-i kelâm ve inşâda mahâretleri sâ'irden ziyâde idiğine ve rütbe-i ilmine müte'addid âsârı şehâdet eder* şeklinde bilgi verilmektedir⁴⁴.

Naîmâ'nın kaydından Abdülaziz Efendi'nin orta boylu, yumuşak sözlü, vakurlu, ince sedalı, tatlı sözlü, hazır cevaplı, karşısındaki insanı ikna etmeye kadir, büyük bir şahsiyet olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar Îsâ-zâde, onunla ilgili bazı yazılar yazıp, tenkid ve müdahale etmiş ise de, herhangi birinin hatırını kırmaya meyilli değildir. Naîmâ'ya göre Abdülaziz Efendi, ilmî mertebede akranlarına galiptir. Fakat konuşmalarında ve yazılarında, daima selametli yolu tercih etmektedir. Kelam ve inşa ilminde emsaline göre çok usta ve mahir idi. Çıkarılmış olduğu sayısızca eserleri onun ilmi mertebesine şahitlik etmektedir.

İyi bir eğitim aldıktan sonra muhtelif medreselerde müderrislik yapan Abdülaziz Efendi, devrinin önde gelen âlimlerinden biridir. Yetiştirdiği

⁴³ *Îsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. III/2, s. 471–472; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 77.

⁴⁴ *Na'imâ Tarihi*, C. IV, s. 1798; *Îsâ-zâde Tarihi*, s. XXXV, 51; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78.

öğrencilerinden birisi olan Fazıl Ahmed Paşa'nın, Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın Zübde-i Vekayiât'ındaki kaydına göre; *Sadrâza 'm-ı merhum Köprülü Mehmed Paşa'nın oğlu olup, tahsîl-i meleke-i isti'dâd ittikten sonra tarîk-ı 'ilme 'azim ve Karaçalebizâde Müftî Aziz Efendi hazretlerinden mülâzım olup. Dâhil ve Haric ve Sahn medreselerine müderris olduktan sonra on yıla yakın devam eden bu meslekten babasının isteğiyle ayrılarak mülkiyeye geçmişti. Çeşitli yerlerde valilik ve beylerbeylikten görevlerini müteakip babasının vefatından sonra aralıksız on beş yıldan fazla sadaret makamında bulunmuştu*⁴⁵. Değişik sahalarda vücuda getirdiği eserlerin çeşitliliği onun ilminin derinliğini ve kültürünün genişliğini gösterirken, yetiştirdiği öğrencilerinin sadrazamlık makamına kadar yükselmesi ve bu makamda on beş yıldan fazla kalması ilmi ciddiyetini göstermektedir.

Bursa'daki ikameti sırasında, yaptıklarına pişman olup, saraya afvını arz ederek bu töhmetten kurtulmaya çalışmış ise de bir daha fetva makamı kendisine verilmediği gibi, İstanbul'a dönmesine de izin verilmemiştir. Böylece Abdülaziz Efendi, ölünceye kadar İstanbul hasretiyle ve fetva makamının hicraniyle yaşamıştır.⁴⁶

Abdülaziz Efendi, her türlü gösteriş ve ihtişama, vezirler hatta padişahlar gibi düşküdü. Devamlı en iyi yemekleri yer, yemek esnasında dostlarının ve misafirlerinin âdâbla oturmasına dikkat eder, yemekten sonra ziyaretçilerini ve misafirlerini değişik odalarda ağırlardı. Kimi davet ederse yanına o gider, onunla da resmî görüşürdü. Ekseriya yalnız başına hususî odasında mütalâ'a ve te'lif ile vaktini geçirirdi. İhtişamlı bir yaşantıyı sevdiği, temsile önem verdiği ve bulunduğu görevle özdeşleştiği görülmektedir.

1.4. GÖREVLERİ

Şeyhülislâm Hoca-zâde Mehmed Efendi'nin dâmadı olan Abdülaziz Efendi, Şeyhülislâm Sunullah Efendi'den mülâzemet alarak mu'tâd olduğu üzere,

⁴⁵ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât*, s. 7; *İsâ-zâde Tarihi*, s. 154; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 478; Abdülkadir Özcan, "Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa", *DİA*, C. 26, İstanbul 2002, s. 260–262.

⁴⁶ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XXVI; *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Altınsu, *Osmanlı Şeyhüislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde" s. 64.

muhtelif medrese müderrisliklerinde bulunmuştur. Daha sonra sırasıyla, 40 akçalık medreseden ma'zûl iken;

Cemaziye'l-âhire 1021 / 30 Temmuz - 27 Ağustos 1612 Sıdkî Mehmed Efendi yerine Hayreddin Paşa Medresesi'ne;⁴⁷

Rebî'u'l-evvel 1024 / 31 Mart - 29 Nisan 1615, Tevfikî-zâde Ahmed Efendi yerine Âlî Paşa-yı Cedîd Medresesine;⁴⁸

Rebî'ü'l-evvel 1025 / 19 Mart-18 Nisan 1616 Fenârî-zâde Şeyhî Efendi yerine, Pîrî Paşa medresesine;⁴⁹

Rebî'ü'l-âhır 1026 / 8 Nisan-6 Mayıs 1617, Benlî Abdülgâni Efendi yerine, Kalenderhâne Medresesine;⁵⁰

Muharrem 1029 / 8 Aralık 1619 – 7 Ocak 1620, Arap İmam-zâde Mustafa Efendi yerine Sahn-ı Semân Medreselerinin birisine müderris tâyin olunmuştur.⁵¹

Rebî'ü'l-evvel 1030 / 24 Ocak – 22 Şubat 1621, Hüsâm-zâde Mustafa Efendi yerine, Bursa Sultâniyesine ve aynı senenin Zi'l-hiccesinde 17 Ekim – 15 Kasım 1621, selefî Sıdkî Efendi yerine, Edirne Selimiyyesine nakl olunmuştur.⁵²

Receb 1032 / Mayıs 1623 Amasyalı Abdullah Efendi yerine, Vefa Hâkaniyesi'nde müderris olmuştur.⁵³

Sultan I. Mustafa zamanında, Şa'ban 1032 / 31 Mayıs – 28 Haziran 1623 yılında, Fâtih Cami'i vak'asına iştiraki dolayısıyla Bursa'da Molla Hüsrev

⁴⁷ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev. Coşkun Üçok, Ankara 1982, s. 225; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381.

⁴⁸ Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde" s. 64.

⁴⁹ Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", s.64; Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381.

⁵⁰ Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde ", s. 64, Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381.

⁵¹ Şeyhî, *Vekayiü'l-Fudalâ*, s.252; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi", s. 64; Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381; Türk Ansiklopedisi, "Abdülaziz Efendi", İstanbul 1950, C. I, s. 51

⁵² Şeyhî, *Vekayiü'l-Fudalâ*, s. 252; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi", s. 64.

⁵³ Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", s. 64.

Medresesine görevlendirilerek payitahttan uzaklaştırılmıştır. Abdülaziz Efendi, IV. Sultan Murâd'ın cülûsundan sonra affedilerek İstanbul'a gelmiştir.⁵⁴

Rebî'ül-evvel 1033 / 23 Aralık 1623 – 21 Ocak 1624, Bâkîzâde Abdurrahman Efendi yerine, Süleymâniye Medreselerinin birisine terfi ederek, aynı sene Cemaziye'l-âhiresinde / 21 Mart – 18 Nisan 1624, Seyfî-zâde Abdurrahman Efendi yerine Yenişehir kadılığına tayîn olmuştur.⁵⁵

Rebî'ü'l-evvel 1034 / 12 Aralık 1624 – 10 Ocak 1625'de bu görevinden ayrılan Aziz Efendi, Cemaziye'l-âhir 1036/ 17 Şubat – 17 Mart 1627'de Mekke kadısı olduysa da, bu görevinden Rebî'ü'l-âhir 1037 / 10 Aralık – 7 Ocak 1628'de azl oldu.⁵⁶

Abdülaziz Efendi İstanbul'a geldikten sonra Cemaziye'l-âhir 1040 / 5 Ocak – 2 Şubat 1631'de Edirne kadısı, Receb 1043 / Ocak 1634'de ise Ahî-zâde Seyyid Mehmed Efendi yerine de, İstanbul kadılığı görevine getirilmişti.⁵⁷

IV. Murad, Lehistan seferi için Edirne'de bulunduğu sırada, İstanbul'da meydana gelen yağ darlığının kadı Abdülaziz Efendi'nin narh hususunda gösterdiği katı tutumundan ileri geldiği kendisine bildirildi. Bunun üzerine pâdişah Bostancıbaşı Duçe Efendi'ye İstanbul kadısının tevkîf edilip bir kayığa bindirilmesini ve Adalar civarında boğularak denize atılmasını emretmişti. Duçe Efendi, Aziz Efendi'yi kayığa bindirip Adalara doğru açılmış; haberi alan Sadrazam Bayram Paşa, padişaktan idam cezasının Kıbrıs'a sürgüne çevrildiğini belirten ikinci bir irâde alarak, süratle göndermiştir. Önceki emir yerine getirileceği bir sırada yetişen ikinci fermanla Abdülaziz Efendi ölümünden

⁵⁴ *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Şeyhülislam; Sadrazam Mere Hüseyin Paşa 'nın aleyhinde konuştuğundan, yeniden Bursa'da Molla Hüsrev Medresesine gönderildi, Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Abdülaziz Efendi, IV: Murad'ın cülûsunda afedildi, Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", s. 64; Kaya "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381; Türk Ansiklopedisi, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", C. I, s. 51.

⁵⁵ Babinger, "Abdülaziz Efendi", s. 64; Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381; Köprülü, "Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu" s. 137.

⁵⁶ *İsâ-zâde Tarihi*, s. XXXV, 50; *Na'imâ Tarihi*, C. IV, s. 1797; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", s. 64; Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381; Köprülü, "Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu", s. 137.

⁵⁷ *İsâ-zâde Tarihi*, s. XXXV, 50; *Na'imâ Tarihi*, C. IV, s. 1797; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, "Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", s. 64; Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 381; Köprülü, "Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu", s. 137.

kurtulmuş, Muharrem 1044 / 27 Haziran – 26 Temmuz 1634’de bir gemiye bindirilerek Kıbrıs’a sürgüne gönderilmiştir.⁵⁸

Abdülaziz Efendi, sekiz ay kadar Kıbrıs’ta kaldıktan sonra affolunup İstanbul’a gelmişse de, kendisine 1648 tarihine kadar hiçbir resmi görev verilmemiştir. IV. Mehmed’in tahta çıkmasında Rumeli kadıaskerliğini (1648) elde eden Abdülaziz Efendi, o sırada yazdığı *Ravzatü’l-Ebrâr* adlı tarihini sekiz yaşındaki hükümdara sunmuştu. O zamana kadar şeyhülislamlıkta bulunanlardan başka hiçbir kimsenin şeyhülislam sanını taşımaması adet olmadığı halde Meşihat payesi icat ettirip (1648) kendisi almış, bu suretle şeyhülislamlığa aday olmuştur. 1651’de de şeyhülislamlığa getirilmiştir. Bu sırada hükümet işleri Yeniçeri Ocağı ağalarının ellerinde olduğundan, Abdülaziz Efendi, mevkiini muhafaza için onlarla işbirliğine girmekten de çekinmemiştir. Fakat bir zaman sonra ağalarla saray ve hükümet arasındaki anlaşmazlıkta saray ve hükümet tarafı baskın çıktığından, ağalarla işbirliğinde bulunan Abdülaziz Efendi de görevinden azledilerek Sakız adasına sürülmüştü. Sürgün yeri bir zaman sonra Bursa’ya çevrilmiş, ölümüne kadar orada kalmıştı.⁵⁹

Şeyhulislam veya müftülerin medrese işlerinde, müderrisler ile yüksek dereceli kadıların tayinlerinde yetkili merci olmaları ve kadıaskerlerin üstünde yer almaları ve Sadr-ı âzamdan sonra en yüksek derecede bulunmaları, Ebussuud Efendi’nin (vefatı 982 / 1574) şeyhulislâmlığı zamanından itibaren. Bu tarihten sonra şeyhulislâmların ilmiye ve kazâ işlerinden başka devlet idare ve siyasetinde de fikir ve mütalealarının sorulması cihetiyle nüfuzları artmıştır. Divan heyetine dâhil olmamakla beraber, dâhilî hükümet siyasetinde ve hemen bütün işlerde mühim rol oynamışlardır. Bu hususta Hoca Sadeddin Efendi ile oğulları, Yahya

⁵⁸ *Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli*, s. XV-XVI; *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Refik, *Âlimler ve Sanatkârlar*, s. 154; Şeyhülislamlar; İstanbul’da başlayan zeytin, zeytinyağı kıtlığı sebebiyle koyduğu narh üzerine padişah’ın gözünden düştü, Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 76; Babinger, “Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde”, s. 64; Türk Ansiklopedisi, “Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde”, C. I, s. 51.

⁵⁹ *Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli*, s. 50; *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51, 229; ; Şeyhî, *Vekâyü’l-Fudalâ*, s. 252-254; *Vekâyi’nâme*’de; 10 Cemaziye’l-evvel 1061 / 1 Mayıs 1651 olarak geçmektedir, Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi’nâme*, s. 34; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*, s. 225; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78; Türk Ansiklopedisi, “Abdülaziz Efendi Kara Çelebi-zâde”, C. I, İstanbul 1950, s. 51; Babinger, “Abdülaziz Efendi”, s. 64; Kaya, “Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi”, s. 381; Türk Ansiklopedisi, “Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde”, C. I, s. 51.

Efendi, Kara Çelebi-zâde Abdulaziz Efendi, Abdurrahim ve Hoca-zâde Mesud, Erzurumlu Seyyid Feyzullah Efendiler nüfuzu ileri gidenlerdendi.⁶⁰

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, yaklaşık kırk yıl boyunca, müderrislik, kadılık ve şeyhülislamlik gibi görevlerde bulunmuştu. Rumeli kadiaskeriyken Şeyhülislamlik payesinin kendisine verilmesi, Osmanlı tarihinde örneği olmayan uygulamalardandı. Bu uygulama sonucunda, kendisinin ilmî, idarî ve siyasi kapasitesinin yanı sıra rakiplerini devre dışı bırakma ve yerini koruma kaygısı sonucu giriştiği bazı işlerin başına sıkıntı açtığı görülmektedir.

1.5. ESERLERİ

1.5.1. Tarihe Ait Eserleri

1.5.1.1. Ravzatü'l-Ebrâri'l-Mübîn bi-Vekayi'i Selefi'l-Mâziyye ve'l-Ahbâr

Eserin yaygın adı olan Ravzatü'l-Ebrâr, kısaca İyilerin Bahçesi anlamına gelmektedir. Tam manasıyla geçmişteki iyi insanların açıklayıcı haberleri anlamı da çıkarılır. XVII. yüzyıl tarihçileri eser adlarını genelde benzer manalarda kullanmışlardır. Örneğin Gülşen-i Hulefâ, Tuhfetü'l-Kibar fî Esfâr-i Bihâr vb.

Eserle ilgili olarak Na'imâ'da; *Cümleden Ravzatü'l-ebrâr nâm bir târih yazmıştır. Mebde'-i Âdem aleyhisselâmdan Sultan Mehmed Han ibn Sultan İbrahim Han hazretlerinin cülûsuna gelince âlâ tarîki'l-ihtisâr tahrîr etmiştir. Bu eserine Bursa'da tekmîline himmet edip mebde-i culûsdan bin altmış sekiz senesine gelince on senelik vekayi'i müştamil bir zeyl tertib etmiştir*⁶¹ şeklinde önemli bir kayıt vardır.

Bu eser, Hz. Âdem'den başlayarak, 1058 / 1648 yılına kadar geçen vekayi'i içine alan umumî bir tarihtir. Eser dört fasıl ve iki tekmile olarak tertip edilmiştir. Eserde islâmiyetten önceki peygamberlerin kıssa ve menkîbeleri, Hz.

⁶⁰ *İsa-zâde Tarihi*, s.XXXV; Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'nâme*, s. 41; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 449-450; Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, s. 209-210; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78.

⁶¹ *Na'imâ*, C. IV, s. 1798; *İsa-zâde Tarihi*, s. 51; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78.

Peygamberin hayatı ve savaşları, dört halife devri, İslâm hükümdarları ile Dördüncü Mehmed'in cûlûsuna kadar Osmanlı tarihinden bahsetmektedir.

Aziz Efendi, Rumeli kadiaskeri olduğu sırada, 1059 / 1649'da Ravzatü'l-Ebrâr'ı bitirmiş ve o yıl Sultan IV. Mehmed'e takdim etmiştir

Ravzatü'l-Ebrâr, Mısır'da Bulak Matbaası'nda 1248 / 1832-33 yılında matbu' olarak da basılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde matbu nüsha ile birlikte, ana nüsha Ayasofya ile tama yakın Bağdatlı Vehbi, Pertev Paşa ve Reisü'l-küttâb yazma nüshaları da mevcuttur. Yurt dışında ise Viyana ile Paris kütüphanelerinde 70-80 varak şeklinde baş veya son kısımları eksik olarak bulunmaktadır.

Ravzatü'l-ebrâr'ın IV. bölümü, 1299 ile 1648 yılları arasındaki Osmanlı siyasi tarihi dönemini kapsamaktadır. Osman Gazi, Orhan Gazi, I. Murad, Yıldırım Bayezid, Fetret Dönemi, Çelebi Mehmed, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, III. Murad, III. Mehmed, I. Ahmed, II. Osman, I. Mustafa, IV. Murad ve Sultan İbrahim olmak üzere on sekiz padişah dönemlerinin önemli olaylarını, tahta çıkışlarını, saltanat sürelerini, Vezir-i azamlar, Vezirler, Şeyhülislam, Kadiaskerler, Beylerbeyler olmak üzere seyfiye, ilmiye ve kalemiye mesleğine mensup devlet erkânının tayin ve azılları, yeniçerler ve sipahiler, askeri ağaların tavır ve tutumları, huzursuzluk ve isyan çıkarmaları ile şehzadelerden bahsetmektedir.

Önemli sefer olaylarını kaydetmesi dışında, siyasî ve malî konular hakkındaki yorum tarzı ile de tenkid edici üslubu, israfın ve rüşvetin devlette meydana getirdiği sıkıntılara dikkat çekmektedir.

1.5.1.2. Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli

Eser, isminden de anlaşılacağı gibi Hz. Âdem'den 1058 / 1648 yılına kadar geçen vekâyi'i muhtasar bir şekilde kendisinde toplayan "Ravzatü'l-ebrâr" isimli esere ek olarak, Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin, Bursa'da sürgünde olduğu esnada yazılmıştır.

IV. Mehmed'in cülûsundan kendi ölüm tarihi olan 1068 / 1658 yılına kadar geçen on yıllık vekâyî'i içine alan bu eser, bu devir içindeki pek mühim vak'aların yakın şâhidi olmuş bir devlet adamının ağır bir dil kullanarak akıcı ve sanatkarâne üslûpla yazdığı hatıralarıdır

On bölümden oluşan eser; birinci bölümde, Sultan İbrahim'in tahtan indirilişi ve Sultan IV. Mehmed'in tahta çıkışını, Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin Valide Sultan ile mücadelesini, ikinci bölümde; Foça bozgunu, IV. Mehmed'in sünnet düğünü ve Aziz Efendi'nin fetva payesini almasını, üçüncü bölümde; Girit muharebelerinden, dördüncü bölümde; Girit muharebeleri, İstanbulda esnaf ve halkın ayaklanarak saraya yürümeleri, Valide Kösem Sultan'ın öldürülmesi, Şeyhülislamlıktan azl'inden ve sürgününden, beşinci bölümde; Girit muharebelerinden, altıncı bölümde; Ege muharebelerinden, yedinci bölümde; Adalar ve Girit çevresinde yapılan muharebelerden, sekizinci bölüm; mansıpların açıkça para ile satılmasından, dokuzuncu bölümde; Züyûf akçenin artmasından, israfın çokluğu, mali işlerin bozukluğundan, mansıpların sık sık el değiştirmesinden, onucu bölümde; Venedik donanmasının bozguna uğratılmasından dolayı yapılan şenliklerden bahsedilmektedir.⁶²

1.5.1.3. Süleyman-nâme

Hoca Sadeddin Efendi'nin Tacü't-Tevârih'ine zeyl olarak yazılmıştı. Eser Kanûni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışından ölümüne kadar gerçekleşen fetihleri, olayları, hayır işlerinden, zamanında yetişen hal tercümelerinden ve vezirlerin biyografilerini de vermektedir.⁶³

Bu eserde Abdülaziz Efendi, hoş ve süslü bir lisan ile Kanûnî Sultan Süleyman'ın şanlı saltanat devrini (1520 – 1566) anlatır. Cülûsundan vefatına kadar olan fütûhatını ve zamanında yetişen ulema ve vüzerânın hal tercümelerine havidir. Mısır'da, 1248 / 1832-33 yılında Bulak matbaasında basılmıştı.⁶⁴

⁶² *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XXX; Altınay, *Alimler ve Sanatkarlar*, s. 174.

⁶³ Altınay, "Âlimler ve Sanatkârlar", s. 155; Fehamettin Başar, "Osmanlı Tarih Kaynakları" *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, İstanbul 1997, s. 48

⁶⁴ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. X-XVII; Başar, "Osmanlı Tarih Kaynakları" *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, s. 48.

1.5.1.4. Zafer-nâme

Bu eserle ilgili Ravzatü'l Ebrârda; Müfredât-ı sefer-i Bağdâd ve Revân ve keyfiyyet-i sulh ü râhat-resân-ı gazavât-ı Murâd Hanî'yi (IV. Murad) müştemil olan *Zafer-nâme* nâm mü'ellifimizde âlâ vechi't-tafsîl keşîde-i rişte-i tahrîr olmuşdur.⁶⁵ şeklinde bir kayıt vardır. Buna göre; Zafernâme, Bağdad ve Revan savaşının ayrıntılarını ve Sultan IV. Murad'ın yaptığı anlaşmaya kadar tarihi olayları ayrıntılı bir şekilde telif etmiştir. Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi Zafer-nâme adlı eserini IV. Murad dönemindeki Bağdad ve Revan seferini ayrıntılarıyla yazdığını belirtmektedir.

Kemankeş Kara Mustafa Paşa adına Revan ve Bağdad seferlerine ait *Zafernâme* adlı bir tarihçe kaleme almıştır.⁶⁶

Muhteva olarak Zafernâme sekiz bölüme ayrılmıştır. Eser IV. Murad'ın Üsküdar'dan Revân'a hareket tarihi olan 21 Ramazan 1044 / 10 Mart 1635'den başlar, Kara Mustafa Paşa'nın Kasr-ı Şirin antlaşması ile İran sulhunu temin ettikten sonra İstanbul'a gelişi olan 11 Ramazan 1049 / 5 Ocak 1640 tarihine kadar devam eder ve olayları yedi bölümde anlatır. Sonuna eklenen sekizinci bölümde ise Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın ülkeye yaptırdığı imar faaliyetlerinden ve onun üstün yönlerinden bahseder.

Eserin birinci bölümünde, padişahın Revan seferi için yaptığı hazırlıklardan, Üsküdar'dan Revan'a hareketinden ve Revan seferinin sonuna kadar meydana gelen olaylar anlatılır.

İkinci bölümde, padişah Revan seferinde iken İstanbul'da meydana gelen olaylardan, devlete isyan edenlerin öldürülmelerinden, padişahın emriyle kardeşleri Şehzade Bâyezid ve Süleyman'ın katledilmelerinden bahsedilir.

Üçüncü bölümde, padişahın İstanbul'a dönüşünden sonra yaptığı vazife taksimatlarından, daha önce fethedilen Revan'ın tekrar İranlıların eline geçmesi ve Padişah'ın bu gelişmeler üzerine Bağdad üzerine sefere yönelmesinden bahsedilir.

⁶⁵ *Ravzatü'l-Ebrâr*, vr. 299b.

⁶⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. III/2, s. 472; Başar, "Osmanlı Tarih Kaynakları", s. 48

Dördüncü bölümde, Bağdad seferi geniş bir şekilde anlatılır.

Beşinci bölümde; padişah Bağdad'da iken devlet içerisinde meydana gelen olaylardan, Piyale Kethüda'nın Azak kalesi için Kazak eşkıyalarıyla yaptığı mücadelelerden bahsedilir.

Altıncı bölümde, Bağdad seferi sonrası Lehistan ile ilişkilerden bahsedilip sefer dönüşü padişahın rahatsızlığı sonucu vefatı anlatılır.

Yedinci bölümde, Sadrazam Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın Bağdad'da kalıp yaptığı barış görüşmeleri ile Kasr-ı Şirin antlaşması verilir.

Sekizinci bölümde, Sadrazamın faziletlerinden, yaptırdığı çeşme, han, hamam gibi imar faaliyetlerinden söz edilir.⁶⁷

Osmanlı tarih yazma geleneğinde önemli sefer ve zaferler için yazılmış müstakil bir eserdir. Ayrıca eserde anlatılan Kasr-ı Şirin Antlaşması, Türkiye-İran sınırının belirlenmesi açısından önemli bir antlaşmadır.

1.5.2. Siyere Ait Eserleri

1.5.2.1. Mir'âtü's-Safâ

Safanın Aynası anlamına gelmektedir. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar gelen peygamberlerden ve Hz. Peygamberin nesebi, doğumu, mi'râcı, ölümüne kadar bütün vak'aları anlatan peygamberler tarihidir. Bu eser 1048 / 1638 – 39 yılında yazılmış olup Sultan IV. Murad'a, müellif tarafından sunulmuştur.⁶⁸

1.5.2.2. Fevâyihu'n-Nebeviyye fî Siyeri'l-Mustafaviyye

Sa'deddîn Muhammed b. Mes'ûd el-Kâzerûnî'nin Siyer-i Nebeviyye (el-mun-taka fî's-Siyer) isimli eserin Farsça aslından Türkçeye tercümesidir. Dört bölümden meydana gelen kitabın; birinci bölümü Peygamberlerden, son üç

⁶⁷ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Zafername*, Haz: Nermin Yıldırım, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2005, s. XVII.

⁶⁸ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XXXI; *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloqları*, İstanbul 1959, s. 1-4.

bölümü ise Hz. Peygamber ve zamanındaki olaylardan bahs eder. Eserin sonunda çeşitli meselelerin yer aldığı bir hâtime kısmı vardır.⁶⁹

Eser dört kısım ve bir hâtime üzerine müretteptir.

1. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'in doğumuna kadar olan bölüm sekiz bab üzerinedir.

2. Hz. Muhammed'in doğumundan peygamberliğine kadar olan kısım dokuz bab üzerinedir.

3. Hz. Muhammed'in peygamberliğinden, Medine'ye hicretine kadar olan kısım dokuz bab üzerinedir.

4. Hz. Muhammed'in hicret yılları, on bir bab üzerinedir.

Son olarak da muhtelif mes'elelerden bahseden bir de hâtime kısmı bulunmaktadır.⁷⁰

1.5.3. Edebiyata Ait Eserleri

1.5.3.1. Gülşen-i Niyâz

Dua Bahçesi anlamına gelmektedir. Mesnevi tarzında yazılmıştır. Aziz Efendi, eserini Kıbrıs'ta sürgünde bulunduğu sırada kaleme almıştır. Müellif İstanbul'dan nasıl ayrıldığını, Kıbrıs'a varışını, yolda çektiği elem ve ızdırabı, orada duyduğu gurbet üzüntülerini, affedildiğinde duyduğu sevinci dile getirmektedir. Ayrıca Allah'a yalvarışlarını, yaptığı hatalardan pişmanlık duyduğunu belirtmektedir. Eser Türkçedir.⁷¹

1.5.3.2. Divân

Kaynaklarda ismi geçtiği halde, araştırmalarımıza rağmen görülemedi. Ancak Abdülkerim Abdülkadiroğlu neşretmiş olduğu eserde Aziz Efendi'nin divânından örnekler vermektedir.

Ber-karar olmaz dil-i dîvâne eyler ıztırab,

⁶⁹ Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 382.

⁷⁰ Kâtib Çelebi, *Keşfü 'z-Zunûn an Esâmî-i 'l Kütûb ve 'l-Funûn*, İstanbul 1941, C. II, s. 1851.

⁷¹ *Ravzatü 'l-Ebrâr Zeyli*, s. XXXI; *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloqları*, İstanbul 1959, s. 1-4; Bursalı Mehmed Tahir Bey, *Osmanlı Müellifleri*, C. 3, s. 81.

Şiçe-i sa'at gibi kalbümde vardır ınkılâb.
 Gam değül bir iki gün pejmürde olsa berk-i iyş,
 Tâb-ı âteş görmedükçe bûy-bahş olmaz kebâb.
 Ne denlü eylese dilber cefâyı memnûnuz,
 Kumaş-ı töhmete olmaz Azîzî endâze.⁷²

Osmanlı Devleti ediplerinin içerisinde san'atlı nesir yazarların önde gelen simalarından biridir. Güçlü ve akıcı bir üslubu vardır. Aziz Efendi aynı zamanda şâirdir. "Azizî" mahlasıyla şiirler yazmıştır. Ne var ki şiiri nesri kadar kuvvetli değildir.⁷³

1.5.3.3. Münâca'ât

Dua etmek, istemek anlamına gelmektedir.

"Hasbıyâllah zehî ma'fîret-i Rabb-i rahî,
 Ni'me Mevlâ-yı Hudâvend-ı atâ bahş-ı kerîm." beyti ile başlayan ve
 "Ecel alup yalum bağlanacak râh-ı girîz,
 Ola tevhîd-i Hudâ hâtime-i ömr-i Azîz."

beyti ile sona eren seksen beyitlik bir şiirdir. Esad Efendi Kütüphanesi 3809 / 18 numarada 163 – 166 yapraklar arasında müstakil bir risâle olarak görünen bu münacât, Zeyl-i Ravzatü'l Ebrâr'ın içinde de yer almaktadır.⁷⁴ Şeyhülislamlık makamından azlinden sonra tekrar tayin olmak için yazmış olduğu beyitleridir.

1.5.4. Fıkıha Ait Eserleri

1.5.4.1. Nefhatü'l-üns Fî-Şerhi Ravzati'l-Kuds

Ravzati'l Kuds kitabı üzerine yazılan bir şerh anlamına gelmektedir. Nefhatü'l-üns anlaşılması güç, fıkha ait bir eserdir. Aziz Efendi, kendi bilgileriyle

⁷² Abdülkerim Abdülkadiroğlu, *Bursalı İsmail Belîğ'in Nuhbetü'l-Asâr li Zeyl-i Zubdeti'l-Eş'âr*, İstanbul 1985, s. 341–343.

⁷³ *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XXXII; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Mü'ellifleri*, s. 120; Şeyhî, *Vekyiü'l Fudalâ*, s. 254.

⁷⁴ Kaya, "Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi", s. 382.

birlikte çeşitli eserlerden faydalanmak suretiyle IV. Sultan Mehmed'in culûsundan sonra bu eseri şerhetmiştir.⁷⁵

1.5.4.2. Hallü'l-İştibâh an Ukadi'l-Eşbâh

Mukaddimede Abdülaziz Efendi'nin verdiği bilgiye göre fıkıh konusunda olan bu eserin aslı, İbn Nucaym'in, Eşbâh ve'n-nezâ'ir isimli eseridir. Mevzu itibariyle ulemanın itibar ettiği ancak mevzularının dağınıklığı ve tertibinin bozukluğu sebebiyle kullanılmasında güçlük çekilen bu eseri, Aziz Efendi yeniden tertip etmiş, lüzumlu gördüğü yerleri şerh ve izah etmek suretiyle Arapça olarak kaleme almıştır.⁷⁶

1.5.4.3. Kitâbu'l-Elgâz Fî Fıkhı'l-Hanefî

İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin fıkhı hakkında yazılmıştır. Abdülaziz Efendi'nin fıkıh konusunda yazmış olduğu bu eseri kaynaklarda ismi geçtiği halde araştırmalarımıza rağmen görülemedi.⁷⁷

1.5.4.4. El-Kâfî

İktifa edilecek anlamındadır. Fıkha ait olan “el-Kâfî” isimli eserini 7 Ramazanın 1059 / 14 Eylül 1649'da Sultan'a sunmak suretiyle kendisine Fetva pâyesi tevcih edilen, böylece fıkıh ilminde iktidarını isbatlayan Aziz Efendi'nin tarihe ait olan eserleri ise kendisinin iyi bir müverrih olduğunu göstermektedir.⁷⁸

1.5.4.5. Fetevâ

Aziz Efendi'nin fetvalarının toplandığı bir kitaptır.⁷⁹

⁷⁵ *Ravzatü'l- Ebrâr Zeyli*, s. XXXII; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Mü'ellifleri*, s. 120.

⁷⁶ *Ravzatü'l- Ebrâr Zeyli*, s. XXXIII.

⁷⁷ *Ravzatü'l- Ebrâr Zeyli*, s. XXXIII; Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin, *Devha-i Meşâyih-i Kiba*, Aşir Efendi ktp. Nr. 251 vr. 22a

⁷⁸ Kaya, *Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli*, s. XXXIII; Şeyhî, *Vekyü'l Fudalâ*, s. 254; Müsakimzâde Süleyman Sa'deddin, *Devha-i Meşâyih-i Kiba*, vr. 22a; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Mü'ellifleri*, s. 120.

⁷⁹ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Fetevâ*, Şehid Ali Paşa ktp. nr. 1048/1.

1.5.5. Tefsire Ait Eseri

1.5.5.1. Risâletün fi-Kavli'l-Beyzavî ve Li'l-Mu'teber Tahsîs Hâze'l-Hükm

Gazi Beyzavî'nin hükümlerinin tashihi üzerine yazılmış, tefsire ait Arapça küçük bir risaledir.⁸⁰

1.5.6. İmara Ait Eseri

1.5.6.1 Müftü Suyu

Aziz Efendi, Bursa'da sürgünde bulunduğu esnada, 40 adet çeşmeden oluşan Bursa'nın büyük kısmını sulayan Müftü Suyu namıyla maruf suyu Keşişdağı eteğindeki Gümgüm mesiresinden getirtmiştir. Bursa şer'i mahkeme sicillerinde (defter No. 130 / 345, vr. 18 ve devamı) kayıtlı vakfiyenin, Aziz Efendi'nin yaptırdığı çeşmelerin sahih adedini ve mahallerini bildirmesi bakımından mühim olduğu gibi, bunu Bursa'nın o zamanki topoğrafik vaziyetini anlamak bakımından da önemlidir.⁸¹

Bugüne dek nesilden nesile aktarılması, eserinin ve suyun halkta bıraktığı olumlu etkiyi göstermektedir. Suyun dağıtıldığı mahalleler ve çeşme sayısı o dönemde önemli bir eser olduğunu ortaya koymaktadır.

Ulu Câmî yanında yaptırdığı çeşmenin kitabesindeki beyitler, Aziz Efendi'nindir.

Abd-i âsî azîz miskînin,

Eşk-i çeşmiyle geldi şehre bu su,

Nice su âb-ı Kevser ayağıdır,

Pâk ü bârîd ü lezîz anber bu,

⁸⁰ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Risâletün fi-Kavli'l-Beyzavî ve Li'l-Mu'teber Tahsîs Hâze'l-Hükm*, Reşid Efendi ktp. nr. 1046/14, vr. 132-139.

⁸¹ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Z. Kurşun, S. A. Kahraman, Y. Dağlı, İstanbul 1999, C. II, s. 429; Ahmet Refik Altunay, *Âlimler ve Sanatkârlar*, Ankara 1980, s. 145; Köprülü, "Müftü Suyu", s. 138; Hasan Yüksel "Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi", *Türkler*, C. 10, s. 466; A. İhsan Karataş, "Bursa Suları ve Su Vakıfları", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, Bursa 2008, s. 401-406.

Şehr içi çeşmelerle zeyn oldu,
 Halkı sîrâb eyledi her su,
 Umarım ruh-ı vâkıfı ede yâd,
 Nûş edüp eyleyenler anda vuzû,
 Hâtif-i Kudsî dedi târîhin,
 Bâd rahmet be-rûh-ı vâkıf o. (=1065)⁸²

Bu kayıtlarında Aziz Efendi, Bu aciz kulun gözyaşıyla bu şehre su geldi. Kevser suyu gibi temiz ve lezzetlidir. Şehir merkezi bu çeşmelerle güzelleşti. Bu suyu getirenin ruhuna rahmetokunmasını istemektedir. İsmini görevinden alan “*müftü suyu*”nun temizliğinden, azizliğinden, çeşmelerle şehre dağıtıldığından ve vakfin amacı doğrultusunda kullanılması dileğinden bahs ederek eserinin mükemmelliğini vurgulamaktadır.

Suyolu ve çeşmeler zamanla bozulup harap olmaya başlayınca Aziz Efendi’nin sülâlesinden 1229 / 1813-14 yılında vefat eden Aziz Ahmed Paşa tarafından yenilenmiştir. 11 Cemaziyelevel 1271 / 30 Ocak 1855 tarihinde vuku bulan zelzelede çeşmelerin bir kısmı yıkılmış, suyolları ise harap olmuştur.⁸³

Vakfiyesinde özet olarak, Abdülaziz Efendi’nin getirttiği su “*Müftü Suyu*” olarak bilinmektedir. Müftü Suyu’nun hangi mahallelere ne ölçüde taksim edileceği vakfiyede ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bir yere verilen su, “*ondan falan yere, ondan filan yere*” gibi ifadelerle yaklaşık elli civarında mahalle ve çeşme isimleri zikredilmiştir. Çeşmeler, hazneli çeşme, çinili çeşme, burmalı çeşme, maksem çeşme gibi özellikleriyle o dönemde büyük masraflarla önemli eser vücuda getirmesi, Abdülaziz Efendi’nin dünya malına önem vermediğini göstermektedir.

⁸² *Ravzatü’l-Ebrâr Zeyli*, s. XXVII; Altınay, *Âlimler ve Sanatkârlar*. s. 145; Cafer Çiftçi, “Osmanlı Döneminde Bursa Su Yollarının Bakımı ve Onarımında Vakıfların Rolü” *U. Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 3, Bursa 2002, s. 57-74.

⁸³ *İsa-zâde*, Bursa’da suya bi-vechile ihtiyaç yoğiken bî-nihâye mal telef edüp, çeşmeler bina eyledi, *İsa-zâde Tarihi*, s. .51; Köprülü, “Müftü Suyu”, s. 138; Yüksel Yılmazer, “Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi”, s. 466; İhsan Uzer, “Bursa Suları” *Uludağ Bursa Halkevi dergisi* S. 35, Bursa 1941, s. 35-50

Abdülaziz Efendi, vakıf şartlarına uymayanların Allah'ın lanetine uğrayacaklarını, Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti ve Resûlullah'ın şefaatinde mahrum olacaklarını belirtmiş ve “*Bu vakfı hangi şartlar üzere tesis ettim ise bundan sonra da aynı şartlarla yürütülmesini istiyorum. Vakfiyedeki şartlara aykırı tasarruflara rızam yoktur.*” diyerek söz konusu şartların kendisinden sonra ilelebet değiştirilmemesini istemiştir.

Vakfiyenin sonunda, samimi niyet ve helâl mal ile kurulan bu vakfın bir sadaka-i cariye olduğunu ifade eden Abdülaziz Efendi, Cenâb-ı Hakk'tan tek isteğinin bu husustaki amel ve gayretinin rızâ-yı ilâhiye uygun olarak kabul edilmesi olduğunu belirtmiştir. Yaptırdığı çeşmeleri genellikle Bursa çinileriyle süsleten Abdülaziz Efendi, bu çeşmelerin üzerine “*Eser-i Abdülaziz el-müftî*” kitabesini koymuştur.

Kendi konağının altındaki çeşmenin kitabesinde;

Âlemde âb-ı hayvân ben bildiğim budur best,

Nâmı cihânı tutmuş zâhir değil nişânı,

İskender sefa-seyr-i leb teşne gitti âhir,

Bir karesini mi buldu geşt eyledi cihânı,

Tevfika mazhar ammâ bir ârif-i-ledunnî,

Ser-çeşmesine irdi zulmette buldu anı,

Bu âb-u tâbı gördü çün farkı yoktur andan.

“Tarihini dedi bu mâ‘ül-hakk-ı sâni”⁸⁴ diyerek âlemde hayat suyu olarak namının cihana yayıldığını, İskender'in bu kadar dolaşmasına rağmen böyle bir su bulmadan gittiğini ve Kevser'den sonra ikinci su olduğundan bahsetmektedir.

⁸⁴ Karataş, “Bursa Suları ve Su Vakıfları, s. 401–406; Uzer, “Bursa Suları”, s. 35-50

1.6. TARİHÇİLİĞİ

1.6.1. Eserin İnşâ Şekli

Ulema zümresine mensup olup kadiasker ve şeyhülislâmlık gibi devletin yüksek makamlarında görev yapan, ayrıca devletin siyasî hayatında önemli rol oynayan Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, çeşitli konularda gerek te'lif ve gerekse tercümeyle dair on beşten fazla eser vermiştir. Müellifin ilmî hüviyeti içerisinde önemli yanı tarihçiliğidir. Tarihe ait önemli dört adet eseri mevcuttur. Bunlardan “*Ravzatü'l-Ebrârî'l-Mübin Bi-Vekâyî 'Selefi'l-Maziyye ve'l Ahbâr*” Hz. Âdem'den Sultan İbrahim'in saltanatının sonu olan 1058 / 1648 yılına kadar geçen vekayi'i hâvi, ibaresi muğlâkça olmakla beraber, oldukça mükemmel bir tarihtir.⁸⁵

Ravzatü'l-Ebrâr, dört fasıl iki tekmile olarak tertip edilmiştir. Bunlardan:

Birinci fasıl, Aziz Efendi'nin daha önce yazmış olduğu “Mir'âtü's-Safâ” isimli eserinde isimleri zikr edilen peygamberlerin kıssa, vak'a ve bazı peygamber oğullarından;

İkinci fasıl, Hz. Muhammed'in peygamberliği ve gazvelerinden;

Üçüncü fasıl, ilk dört halife ile bunları takip eden İslâm hükümdarlarından ve İslâmiyetten önceki meşhûr hükümdarlarını ve tarihî vak'alarından;

Dördüncü fasıl, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Sultan IV. Mehmed'in cülûsuna (1058 / 1648) kadar Osmanlı Devleti tarihinden bahsetmektedir.⁸⁶

Abdülaziz Efendi'nin Rumeli Kadıaskeri bulunduğu esnada tamamlayıp Sultan IV. Mehmed'e 1059 / 1649 yılında sunduğu⁸⁷ “*Ravzatü'l-Ebrâr*”nın büyük bir kısmı Osmanlılara ayrılmıştır. Bu bölümü; Sultan Osman'dan başlayarak padişahların cüluslarına göre, her padişah dönemine bir bölüm olmak üzere, kısımlara ayrılmıştır. Her kısmın sonunda padişahın doğumu, cülûsu, saltanat süresi, kaç yıl yaşadığı ve ölüm tarihleri, çocuklarının isim ve doğum ile ölüm tarihleri, vezir-i a'zamların isimleri vefat veya azl tarihleri ve şeyhülislâmların

⁸⁵ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, s. 120.

⁸⁶ *Ravzatü'l-Ebrâr*, Ayasofya, nr. 3206; TCYK; s. 4.

⁸⁷ *Nâ'imâ Tarihi*, C. IV. s. 1798; İlmiye Salnamesi, İstanbul, 1334, s. 461; TCYK, s. 1.

isimleri kaydedilmiştir.⁸⁸ XVII. yüzyılın önemli tarihi eserlerinden olan Ravzatü'l Ebrâr'n otuzdan fazla nüshasının yurt içi ve yurt dışı kütüphanelerinde bulunması ve matbaada basılması, olaylara eleştirel yaklaşımı, idaracilerin tutum ve davranışlarını tenkit etmesi bakımında kayda değer bilgiler vermektedir.

1.6.2. Kaynakları Kullanma Metodu

Osmanlı tarih yazıcılığının başlangıcında sâde üslûba ehemmiyet veren destânî ve menkıbevî bir vasıf taşıdığı halde;⁸⁹ İdris-i Bitlisî (v. 1521)'nin tesiri bu an'ane terk edilmiş, bu üslub yerine belâgata, terkip ve seci'lere yer veren serlevhaların tamamen Farsça yazıldığı İran tarihçilik ekolü benimsenmiştir.⁹⁰ Başta Hoca Sa'deddin Efendi ve Âlî olmak üzere meşhur müverrihlerimizden birçoğu eserlerini bu tarzda kaleme almışlardır. Taş köprülü-zâde, Cenâbî, Kâtib Çelebi ve Münecim Başî gibi müverrihler ise Arap tarihçiliği yolunu tercih etmişlerdir.⁹¹

Abdülaziz Efendi, ilmî bir üslûpla sene başlıklarını Arapça yazarak Arap ekolünü, uzun cümlelerle külfetli ve secili bir dil kullanarak İran tarihçiliğini taklit etmek sûretiyle bu iki temayülü te'lif ve terkibe çalışmıştır.⁹²

Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, Arapça ifadeli ile sene başlıklarıyla birbirinden ayrı on bir bölümden müteşekkil on yıllık 1058 – 1068 (1648 / 1657-58) vekâyî'i anlatan, bir çeşit hatırat mahiyetinde, mühim bir eserdir. Aziz Efendi, bu eserinde kaydettiği bütün vekâyî'i, aylarını bazen de günlerini belirtmek suretiyle uzun cümleler kullanarak akıcı, parlak ve secili bir üslûpla anlatmıştır.

1.6.3. Osmanlı Padişahları ve Devlet Adamlarına Bakışı

Müellifin, hadiseleri anlatırken yer yer yaptığı müdahaleler ve ileri sürdüğü fikirlere bakılırsa, tenkitçi bir tarih görüşüne sahip olduğu, Gelibolulu Mustafa Âlî'yi örnek aldığı söylenebilir.⁹³ Bu konuda:

⁸⁸ *Ravzatü'l-Ebrâr*, Ayasofya-3206, vr. 1a-340b

⁸⁹ Bekir Kütükoğlu, "Kâtib Çelebi Fezleke'sinin Kaynakları", İstanbul 1974, s. 1.

⁹⁰ *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Şahabettin Tekindağ, *Osmanlı Tarih Yazıcılığı*, XXXV/140, Ankara 1971, s. 657 Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78; Kütükoğlu, "Kâtib Çelebi Fezleke'sinin Kaynakları", s. 2.

⁹¹ Kütükoğlu "Kâtib Çelebi Fezlekesi'nin Kaynakları", s. 2.

⁹² *İsâ-zâde Tarihi*, s. 51; Altınsu, *Osmanlı Şeyhülislamı*, s. 78; Kütükoğlu, "Kâtib Çelebi Fezleke'sinin Kaynakları", s. 2.

⁹³ Şahabettin Tekindağ, "Osmanlı Tarih Yazıcılığı", *Belleten* XXXV/140, Ankara 1971, s. 659.

Osmanlı donanması, Girit adasının 150 mil yakınında düşman donanması ile üç saat süren bir muharebe neticesinde, düşmana üstünlük sağlayan, Kaptan Paşa'nın su temin etmek bahanesiyle karaya çıkma arzusunu gerçekleştirip Nakşa sırtlarına dağılınca; ertesi gün erkenden düşman gemilerinin âni taarruzuna uğramıştır. Osmanlı donanmasından bir mavna 15 kantar barutun düşmanın eline geçtiği gibi, Anadolu beylerbeyi ve ordunun ileri gelenlerinden büyük kayıpların verildiği, İstanbul ve bütün eyaletleri üzüntüye sokan bu hadiseyi müte'akib, Kaptan Paşa va hadisede kusuru olanların cezalandırılmaları gerekirken, müellifin ifadesiyle kaptanın "*Birkaç kese zehr-i kâtil ile*" mükâfatlandırıldığını ve "*Ol zümre tâziyâne-i kahr-ı sultânî ile ta'zîr ve bu fırka nevâzış Hakanî ile tevkîr olunmak muktezâ-yı hükm-i siyaset ü riyâset iken ol gürûdan biriyle istihkâkına göre mu'âmele olunmayup belki aksî kazıyye zuhûri musibeti dahi meşhûd-ı dîde-i ibret ve bu hâl-i dehşet-nümûn merâyâ-yı kulûbı erbâb-ı dîni pür-keder-i hayret eyledi*"⁹⁴ şeklindeki ifadeleriyle; Saltanat etrafında kenetlenen öyle bir zümre meydana gelmişti ki yürütme işi riyaset ve siyaset elinde olması gerekirken maalesef o zümrenin eline geçmiş olduğunu, hak sahiplerinin hakkına göre muamele edilmeyip tam aksi işler yürütüldüğünden, bu hali görenler ibretle seyreliyor ve dehşete kapılıyorlardı. Bu durum kalbinde imanı olan dindarları dahi hayrette bırakıyordu şeklindeki müellifin sözleri tenkitçi görüşüne örnek teşkil etmektedir.

Yine bazı tayinlerde yapılan usulsuzluklarla ilgili olarak Ravzatü'l-Ebrâr'da; *Mertebe tasnîf ânen fe-ânen zuhûr iden tekâlîfe manâsıb-ı ilmiyye ve dîvâniyye tevcîhi mukâbelesinde alınan rüşvetlerden mâ'adâ vâridât-ı evkâf-ı selâtîn ve emvâl-i tüccâr ve ehl-i zimmet ve müslimîn kifâyet itmedüğü cihetden etrâfda olan beylerbeyilere tahmîl itdüğü hadâyık-ı sultânîyye döşemeleri içün kapu kethudâları al yâli eştâr olunan semûr kürkleri ve altmış bâhası ibkâ içün beylerbeyiler dahi re'âyâ fukarâsına dest-i ta'addî dirâz ve ol bî-çârelere indihâm olmuş idi*⁹⁵ şeklinde bir kayıt vardır.

⁹⁴ Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 64.

⁹⁵ Ravzatü'l-Erbâr, vr. 339b.

Bu kayıttan anlaşıldığı üzere; Eski adet ve gelenek üzere ilmiye ve divaniye tayinleri yapılırken alınan rüşvetten başka vakıflardan, padişah haslarından, esnaf mallarından ve Müslüman reayadan alınan vergi ve gelirleri de yiyorlardı. Bütün bunlar yeterli gelmediğinden, padişah bahçesini samur kürklerle döşeyerek, tefriş masraflarını da beylerbeylerine yükleyerek tahsil etmeye çalışıyorlardı. Haliyle beylerbeyleri de fakir fukara üzerine elini uzatarak bu masrafları çaresiz halktan tahsil ettiğini ve halkında bu vergiler altında adeta ezildiğini söylemek suretiyle olayların gerçek yüzünün meydana çıkmasında ve sebep-netice münasebetini tesisde büyük başarı gösteren Abdulaziz Efendi, esnafın kendisini önlerine katarak saraya gitmeleri, padişahın huzuruna çıkıp halkın isteklerini yerine getiren bir ferman alması ve bu fermanı dışarıda halka okuyunca onların Vezîr-i azam Melek Ahmed Paşa'nın da azlini istemeleri hadisesinde etkisini göstermektedir.

Bu durum Ravzatü'l Ebrâr Zeylinde; *“Ol bî-edeblerin mevâdd-ı fesâdı bulmamağ için muradlarına müsâ'ade olunmayup cevâb-ı eslam ile sülme-i dehân-ı hezeyân-feşanları sedolunmak mümkün iken bilmem ne mülâhaza ile Vâlîde, sa'âdetlü pâdişâh hazretlerinden istirzâ ve bu fakîrin kelimâtına t'lik-i sami'a-ı isgâ etmeyüp kapucular kethudâsını Ahmet paşa'ya irsâl ve mühr-i şerîfi götürmeğe isti'cal eyledi”*⁹⁶ şeklinde kaydedilmektedir.

Buradan anlaşıldığına göre; Valide Sultan'ın, edepsizlerin fesadının yayılmasına müsaade etmeyip, en iyi bir cevap ile hezeyanlarının yayılmasını engellemesi gerekirken, padişah hazretlerinden rızasını talep ederek bu fakirin sözlerini kulakardı etmiş, Kapıcılar Kethudası Ahmed Paşa'yı göndererek acilen mührü şerifi götürmek istediği şeklindeki sözleriyle padişah ve Valide Sultanı dahi tenkit etmiş olduğunu göstermesi bakımından ilginçtir.

Kezâ Aziz Efendi, devlet hazinesinin devamlı açık verdiğini, devletin geliri giderini karşılayacak duruma getirilmedikçe rahatlık olmayacağını, bunun için de israfın kaldırılmasını ve bunun hangi kesimlerde nasıl yapılacağını belirttikten sonra *“ilaç kabul etmez bir dert dahi mansıbların tez tez tebdîl olduğudur... Birkaç mertebe ziyâde rişvet mensûp verilmek bî-tarîkü'l-edille*

⁹⁶ Ravzatü'l-Erbâr Zeyli, vr. 41a.

emvâl-ı re'âyâyağmaya izin değil midir? Verdikleri mal-ı rişvet murâbihlerden biri birine alınmış akçadır"⁹⁷ demektedir, böylece tenkitçi, bozukluklara çare arayıcı bir görüşe sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

Yine Ravzatü'l Ebrâr'da; *Garâbet bundadır ki, verâ-i perde-i kazâ vü kaderden böyle bir musîbet-i uzmâ rû-nümâ olup binâ-yı mülk ü millet rahnedâr olmuş iken vükelâ-yı devlet zerre kadar keder çekmeyüp ancak ba'de harâbi'l-Basra isnâd-ı taksîr ile Tekeli mesned-i hükûmetden izâle ve yerine Dervîş Mehmed Paşa'yı iclâs ol mutasarrıf olduğu eyâlet-i Silistre hıl'atini mukaddemâ beylerbeyliği ile Zadre seferine ser-asker olan nahs-ı ekber İbrâhîm Paşa'ya ilbâs itdiler. Feyâ gurbet-ül İslâm*⁹⁸ şeklinde yer alan kayıt önemlidir.

Garib bir durumdur ki kaza ve kader perdesi arkasında böyle büyük bir bela ve musibet meydana gelmiş, milletin mülk ve saltanatı dağılmışken, devletin vekilleri zerre kadar bir üzüntüye kapılmamışlardı. Basra harap olduktan sonra uyanmışlar, Tekeli'yi hükümet görevinden düşürerek yerine Dervîş Mehmet Paşa'yı oturtmuşlardır. Silistre Mutasarrıfı İbrahim Paşa'yı da beylerbeyliği payesiyle Zerde seferine serasker tayin ettirdiler. Böylece idarecilerin devletin ve toplumun içinde bulunduğu sıkıntıların ızdırabını duymadıklarını, kendi ikbal ve istikballeriyle ilgilendiklerini vurgulamaktadır.

Sürgündeki günler ile ilgili olarak da; *Kıbrıs'da mevkûf-ı şeşder-i hayret ü infî'âl olduğumuz hilâlde sebk-ı âşinâyî yoğiken mücerred er hemu a'ziz kevm-i zel hükmi ile amel pîş-nihâd-ı ihtimâmî olup bu gavtahor-ı lücce-i mihen ü âlâmı garîk-i bahr-i in'âmî iden Muhâfız-ı Mısır Kara Ahmed Paşa ma'zûlen der-i devlete vusûl buldukda ba'zı müfsidîn telkîni ile ferîse-i şîr-i şemşîr-i kîn oldi*⁹⁹ diyerek israfın yol açtığı durumdan bahs etmektedir.

Ayrıca eserinde geçen "*Lâ vefâ lil-mülûki*" tabirinde "*sultanların vefası yoktur*" şeklindeki beyanıyla da, makamların payidar olmayacağını ifade etmektedir.

Bazı devlet adamlarına da suçlar isnat edildiğini; *Defterdâr Halıcı-zâde me'mûr olduğu köşk döşemesi hizmetinde kusûr isnâdıyla ba'de'l-habs ma'zûl*

⁹⁷ *Revzatü'l-Ebrâr Zeyli*, vr. 121 a-b.

⁹⁸ *Ravzatü'l-Ebrâr*, vr., 336a.

⁹⁹ *Ravzatü'l-Ebrâr*, vr. 285b.

*olup menkûhesi sultân kethudâsı olan Defter Emîni İsmâ'îl Efendi ol makâma iclâs ve dūş-ı isti'dâdına hıl'at-i vezâret dahi ilbâs olundu*¹⁰⁰ şeklinde belirtmektedir.

Buna göre; Köşkün döşemesine memur edilen Defterdar Halıcızâde'ye bazı kusurlar isnat edip, hapse atmak suretiyle azlettiler. Yerine Defterdar Emîni İsmail Efendi'yi o makama oturtular ve kendisine de vezaret elbisesini giydirdiklerinden bahsetmektedir.

Bu hususta Na'imâ Tarihi'nde de benzer kayıtlar vardır. Buna göre; “*Aziz Efendi tarihinde derki, Paşayı mezbûre (Sofu Ahmed Paşa) bir iki sene vezîr olmak müyesser olaydı hızâne-i pâdişâhî mâl ile memlu oldukdan sonra Devlet-i 'aliyyenin mesârıfı irâdın nısfı mertebesine tenzîl olunmak me'mûl idi. Lâkin nizam-i devletde iradet-i âliye-i ilâhiye ta'alluk etmediğünden öyle bir düstûr-ı nâfi'kadr-i hussâd ile zâyi oldu*”¹⁰¹ şeklinde Defterdar Halıcı-zâde'nin icraatlarının devletin maliyesini düzeltebilecek önemli kararlar ihtiva ettiğini dile getirmektedir.

Yine Na'imâ Tarihi'nde; “*Müverrih der ki elli seneden beru ihbâr u cem' eylediği emvâl-ı bisyâr ve tuhâr ve nevâdir ma'kulesi zî-kıymet eşya ve cevâhir ki muhâsibler hesabında âciz idi. Cümlesi Hassa-i Humâyûn için zabt olundu. Mercan çarşusunda bina eylediği han ki Vâlîde Hanı dedikleri mu'azzam handır. Ol handa yirmi sandık filorisi bulundu. Anı dahi mîriye aldılar. Vâlîde merhûmenin... beherhal hasların mecmu'undan iki yüz elli bin riyalden mütecâviz husûle gelürdü. Vâlîde kethudâlar dahi emvâl-ı bî-hâd iktinâ edüp memâlik-i mahrûse re'âyası kesret-i tekâlif ve evârızâtından nice şedâyid ve belâ çekup ahvalları kethudiarn havfindan vâlîde'ye ve gayriye bildirmeğe kadir değiller idi. Bu mahalle gelince müverrihine tahrîr ve takrîridir ki Şeyhülislâm Abdulaziz Efendi dahi tarihinde bu ma'nayı tevsîl ve te'yîd eylemiştir*”¹⁰² şeklinde yer alan kayıt dikkat çekmektedir.

¹⁰⁰ Ravzatü'l-Ebrâr, vr. 333a.

¹⁰¹ Na'imâ Tarihi, C. III, s.1220; İsmâ-zâde Tarihi, s. XXXV.

¹⁰² Na'imâ Tarihi, C III. s. 1329; İsmâ-zâde Tarihi, s. XXXV, 51; Altınsu, Osmanlı Şeyhülislamı, s. 78.

Nitekim bu kayda göre; Abdülaziz Efendi, elli seneden beri toplanan mal, servet ve paha biçilmez mal ve mücevherler ve hatta muhasebecilerin dahi hesabını yapmakta aciz oldukları sınırsız bir servet elde edildiğinden bahs etmektedir. Bu gelirin tamamı Hass-ı Humâyûn adına zabt olunmuştu. İstanbul'un Mercan Çarşısı'nda ve Vâlîde Hanı denilen muazzam bir han bina etmişlerdir. O handa yirmi sandık filori bulundu. Onu dahi Hass-ı Hümayun'a gelir olarak kaydettiler. Merhum Valide Sultan'ın haslarının tamamı, iki yüz elli bin riyali geçmekteydi. Vâlîde Sultan'ın kethudâları dahi çok miktarda mal elde etmişlerdi. Avarız vergileri ile halkı ezdiriyorlardı. Korkudan halk durumunu valideye veyahut devlet ricallerinden birine arz etmeye cesaret edemiyordu. Şeyhülislâm Abdülaziz Efendi, bu tarihi vakıayı anlatarak bu olayı teyid etmektedir. Ayrıca devlet hazinesinin düzene girmesi için yapılması gerekenler ile harcamalarının usulsüzlüğünden bahs etmektedir.

1.6.4. Ordu Hakkındaki Görüşleri

Ordunun sefere çıkmadan önce yapılan hazırlıkları, katılan yardımcı kuvvetlerin desteklerini ve savaş alanında kazanılan başarılar hakkında Ravzatü'l-Ebrâr'da önemli kayıtlar vardır.

Mohaç zaferiyle ilgili olarak da; *Kral-ı Engürüs Ladiş-i menhûs ümerâ-i millet-i İseviyye'ye iblâğ-ı peyâm-ı nefîr-i âmm itmeğîn yedi kiral-ı bed-fi'âl tahrîk-i heft-deryâ-yı leşker-i küfr ü dalâl idüp yüz elli binden ziyâde asker-i menhûsü'l-eser birle Mohac sahrâsında mukâbil-i leşker-i İslâm oldukda mukaddemât-ı sa'y ü ikdâmı müntec-i şikeşt ü inhizâm olup Lavoş'un dahi nakd-i mağşûş-ı revânı hızânedârân-ı hafra-i nîrâna müsellemler oldı*¹⁰³ şeklindeki kayıta, Kanuni Sultan Süleyman devrinde Macar Kralıyla yapılan savaşta, düşmanın kayıplarını ve ordunun Mohaç ovasında kazandığı başarıyı övgüyle anlatmaktadır.

Yine III. Murad dönemi İran harpleri sırasında Serdar olan Lala Mustafa Paşa'nın Çıldır zaferi hakkında önemli kayıt vardır. *Çıldır sahrâsında nasb-ı hıyâm ve ref'-i a'lâm oldukları gün Tokmak Han ve İmâmkulı Han ve emsâli dokuz han ve sultân yigirmi dört bin Kızılbaş ile mu'asker-i zafer-esere hücum sevdâ-yı hâmmı dâmına giriftâr oldukları ma'lûm olmağın serdâr-ı bâ-vakâr bi'z-*

¹⁰³ Ravzatü'l-Ebrâr, vr.181a.

*zât serdâde-i vâdî-i gîrüdâr olmakdan ta‘annüf ü istikbâr ve İskenderâne otağında karâr idüp birkaç beylerbeyi irsâliyle onbeş binden ziyâde Sürh-ser üftâde-i hâk-i helâk ve nice umdeleri beste-i kemend-i fitrâk oldu*¹⁰⁴. Bu kayıтта Çıldır sahrasında geçen mücadaleyi, ordudaki birlik ve beraberliğin sonuçta başarıyı getirdiği vurgulanmaktadır.

1.6.5. Düşman Hakkındaki Görüşleri

Olayları aktarırken Osmanlı Devleti’nin düşmanlarını tahkir edici ifadeler kullandığı metinden yapılan alıntılarla aşağıda gösterilmiştir. Eserindeki kayıtlarda görüldüğü gibi düşmanı tanımlamada hiç müsamahalı davranmadığı anlaşılmaktadır.

Ravzatü’l-Ebrârda Timur hadisesi ve Ankara Savaşı’nda yaşanan gelişmeleri farklı bir dille anlatmaktadır. Buna göre; *Kelb-i akûr Timur-ı dilgûr Akşehir’e geldikde şehriyâr-ı mağfûr cenâzesin emânete vaz‘ olınan Şeyh Mahmûd Hayrân mezârından ihrâc itdirüp hasbe’l-vasiyye merkad-i münevverlerine îsâl içün Mûsâ Çelebi’ye teslim ve mezbûr şehzâdeyi mazhar-ı sunûf-ı tekrîm eyledi*¹⁰⁵ şeklinde bilgiler vermektedir. Burada Timur’dan canavar kalpli olarak bahsetmektedir. Buna rağmen Timur Akşehir’e geldiğinde, emaneten cenazesi defin olunan Şeyh Mahmud Hayran mezarından Yıldırım Bayezid’in cenazesini çıkarttırarak vasiyeti üzerine Musa Çelebi’ye teslim ettiği anlatılmakta ve onun merhametli yönü de dile getirilmektedir.

Yine eserinde; *Rûm Papa’ya şikâyet-nâme irsâl ve ol sekk-i bî-dînin telkîni ile sell-i şemşîr-i harb ü kıtâl içün isti‘câl idüp seletellâhu el kelbe fehvâsı rû-nümâ olmak üzere iken[ol] mağrûr-ı bî-şu‘ûr âzim-i be’sü’l-makarr-ı sefer olup Matyaş tarafından resm-i dirînleri üzere Prag kırallığı ta’yîni recâsına Rîm Papa’ya mürâca‘at olundukda izhâr-ı kibr ü kîn ve ana ihâneten birâder-i kihteri muğlemiyâne ta’yîn idüp zu‘m-ı fâsidince ri‘âyet-i[namûs] dîn-i dâlâlet-âyîn eyledi*,¹⁰⁶ şeklinde kayıt vardır. Buna göre Sultan I. Ahmed devrinde 1016 / 1607 de Avusturya ile yapılan savaşlarda Avusturya Kralının papadan yardım

¹⁰⁴ Ravzatü’l-Ebrâr, vr. 201b.

¹⁰⁵ Ravzatü’l-Ebrâr, vr. 145a.

¹⁰⁶ Ravzatü’l-Ebrâr, vr. 206a

istemesini, Gayr-i Müslimleri kışkırttığını yönetici değişikliklerini ve yapılan benzetmeleri tahkir edici ifadelerle anlatmaktadır.

Eserinde İran şahı'ndan bahsederken de; *Şâh-ı şeyâtîn-sipâh tarafından satr-ı nâ-dürüst-i cürm ü hatâsı madrûb-ı kalem-i aqv ü atâ olmak recâsına Maksûd-ı Han nâm nâme-resân dâhil-i dergâh-ı ikbâl ü câh olup sefer-i Bağdâd karâr-dâde olmağın cevâb-ı nâme anda virilmek üzere sîne-i mültemesine dest-i redd havâle olundu* şeklinde kayıt vardır.¹⁰⁷ Buna göre Sultan IV. Murad devrinde 1047 / 1637 – 38 tarihinde Bağdat seferinde, İran şahını şeytan sıfatıyla tanımlamaktadır. Yine eserinin birçok yerinde şahla ilgili bu ifade kullanılmıştır. Düşmanı tanımlamada önemli bir tesbittir.

Ravzatü'l- Ebrâr'da Venedik hakkında; *Kelâb-ı Venedik savâbık-ı hıyânâtı levâhık-ı hıyânât ile müte'ekkid olup istîsâli emrinde imhâl ü ihmâl mahall-i nâmûs-ı saltanat ü şehriyârî olmağın ol mehâzîlin medâr-ı istizhârî ve sâ'ir kefare diyârından tarîk-ı istîmârî olan Zadre teshîri ile cihet-i ma'îşetlerin sedd idüp Venedik keferesinin başları kâysî olmak ile Girid imdâdından kasr-ı yed itmeleri için Bosna Vâlisi İbrâhîm Paşa'yı ol havâlîde olan serhadd gâzîleri ile hizmet-i mezbûreyi itmâma nâmzed itmişler idi*¹⁰⁸ şeklinde kayıt bulunmaktadır. Buna göre, Sultan İbrahim devrinde ki Girit muharebelerinde bahsederken alınan tedbirler ile Venedik'in ihanetinden dolayı askerlerini tahkir edici ifadelerle anlatmaktadır.

Yine eserinde Şah İsmail'in taraftarlarını tanımlarken; *Bıyıklı Mehemmed Paşa ve Rûmiyye-i Sugrâ Mîr-i mîrânı Şâdî Paşa ve ba'zı ümerâ vü hukkâm-ı Ekrâd ile Kızılbaşları dâmen-i hisârdan tard ü ib'âd idüp Mîr-i mîrân-ı Karaman Husrev Paşa serdâr-ı asker-i cerrâr olup Harburt kal'asın teshîr ve gümâşteğân-ı Kızılbaş'ı tedmîr idüp köhne Koçhisâr kurbünde Sulcan şemşîr ile kûy-i kelle-i Karahan'ı gerdân ve on bin kadar Sürh-ser başın hâke galtân eyledi.*¹⁰⁹ şeklinde kayıt bulunmaktadır. Buna göre, Yavuz Sultan Selim devrinde 921 / 1515 tarihinde İran sınırında Şah İsmail'in taraftarlarının çıkardığı huzursuzluklarının bastırılmasını ve bunları Kızılbaş olarak nitelemesi önemlidir. Diyarbakır

¹⁰⁷ Ravzatü'l-Ebrar, vr. 289b.

¹⁰⁸ Ravzatü'l-Ebrar, vr. 323a.

¹⁰⁹ Ravzatü'l-Ebrar, vr. 175a.

Beylerbeyi Bıyıklı Mehmed Paşa ve Sivas Valisi Sadi Paşa ve bazı umere ile Kızılbaşları kalelerden çıkarmış, onları hezimete uğratarak uzaklaştırmıştır. Beylerbeyi Hüsrev Paşa, askerlerin başına geçip Harput kalesini zaptederek kızılbaşları büyük bir hezimete uğratmıştır. Eski Koçhisar yakınlarında Karahan'ın kellesini uçararak on bin kadar askeri kılıçtan geçirdiler.

Uzun Hasan ile ilgili olarak da fitne ve fesad çıkaran bir kişi olarak tarif etmektedir. Bu drum eserde; *Türkmânî-i fitne Uzun Hasan ki, müsâ'ade-i ikbâl-i çend-rûze ile Irâk-ı Arab ve Acem livâ-yı istîlâsı sâye-endâz olup câ-nişîn-i Kisrâ ve Cem olmak vâdisinden dem urmağa âğâz itmişidi*¹¹⁰ şeklinde dile getirmektedir.

Buna göre, Türkmen Uzun Hasan'ın birkaç gün Irak-ı Arab ve Irak-ı Acem'i zapt ederek fitne ve fesad çıkararak Kisra vari cihan hâkimiyetine soyunma sevdasına kapıldığını belirtmektedir. Böylece Uzun Hasan'dan bahsederken Anadolu'da sebep olduğu kargaşadan dolayı fitne lakabıyla anmaktadır.

¹¹⁰ *Ravzatü'l-Ebrar*, vr. 159b.

İKİNCİ BÖLÜM

RAVZATÜ'L-EBRÂRİ'L-MÜBÎN Bİ-VEKAYİ'İ SELEFİ'L-MÂZİYYE VE'L-AHBÂR

2.1.ESERİN İSMİ

Ravzatü'l-Ebrâri'l-Mübîn bi-Vekayi'i Selefi'l-Mâziyye ve-l-Ahbâr'dır. Anlamı; “*Geçmişteki olaylar ve haberler ışığında iyilerin bahçesi*”dir.

Birçok tarihçinin eserinin isminde benzer anlamlar görülmektedir. İdris-i Bitlisi'nin Heşt Behişt (Sekiz Cennet) adlı eserindeki sekiz padişahın dönemini sekiz cennet olarak nitelemesi, Kâtib Çelebi'nin Mizânü'l-Hakk Fî İhtiyâri'l-Ehâkk (Doğruyu Seçmek Yolunda Hak Terazisi), Gelibolulu Mustafa Âli'nin Künhü'l-Ahbâr (Haberlerin Özü) şeklinde Osmanlı Tarihleri yazılmıştır.¹¹¹ Dolayısıyla Abdülaziz Efendi'nin de aynı yolu takip ederek eserine kısaca İyilerin Bahçesi ismini verdiği anlaşılmaktadır.

2.2. TE'LİF TARİHİ

Eser, Abdülaziz Efendi'nin Rumeli Kadiaskeri olduğu sırada 1059 / 1649'da bitirilmiş, Ravzatü'l-Ebrâr adını verdiği meşhur tarihini Sadrazam vasıtasıyla takdim ederken, bu eserine mükâfat olarak Şeyhülislam payesi almak istemiştir. Kara Murad Paşa, o tarihe kadar emsali olmayan böyle bir teklifi garip bularak: “Efendi bu husus bir gülünç maslahatıdır. Biz arz etmeyiz, nihayet mani olmayalım, var hatt-ı hümayun ile al” dedikten sonra Valide Sultan, Ağası Hadım Hüseyin Ağa'ya, Abdülaziz Efendi'nin isteğine mani olmaması için haber göndermiş ve Kara Çelebi-zâde bu suretle tarihini Sultan IV. Mehmed'e takdim ederek padişahın iltifatına mazhar olmuştur.¹¹²

Abdülaziz Efendi Sultan İbrahim'in hal'inde rol oynamıştı. Sultan IV. Mehmed'in cülûsu esnasında Rumeli kadiaskeri iken yazmış olduğu Revzatü'l-

¹¹¹ Başar, “Osmanlı Tarih Kaynakları”, s. 44

¹¹² Naima Tarihi, C. IV, s. 1799; Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilatı, s. 210; Kaya, “Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi”, s. 382

Ebrâr isimli meşhur tarihini padişaha takdim etmesi sebebiyle kendisine hı'lat giydirilmiş ve Ramazan 1059 / Eylül 1649 tarihinde takdim etmiştir.¹¹³

Bu kayıtlardan anlaşıyor ki; Abdülaziz Efendi Rumeli Kadıaskeriyken bitirmiş olduğu Ravzatü'l-Ebrâr adlı eserini 1649 yılında IV. Mehmed'e sunarak Padişah'ın tensiplerine mazhar olmuştur.

2.3. TE'LİF SEBEBİ

Ulema zümresine mensup olup kadıasker ve şeyhülislâmlık gibi devletin yüksek makamlarında görev yapan, ayrıca devletin siyasî hayatında önemli rol oynayan Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, çeşitli konularda gerek te'lif ve gerekse tercüme olarak onbeşten fazla eser vermiştir. Müellifin ilmî hüviyeti içerisinde önemli yanı tarihçiliğidir. Bu alandaki başlıca eseri Ravzatü'l-ebrârdır. Eser basılmış olup bir kısmı Avrupa kütüphanelerinde olmak üzere otuzun üzerinde yazma nüshasının bulunması o dönemde çok okunduğunu gösterir. Revzatü'l-Ebrâr'ın basılması ve diğer eserleri, kaleminin kuvvetli olduğunu göstermektedir.¹¹⁴

Kıtabını Sultan IV. Mehmed'e ithâf ettiğine dair kayıtlardan anlaşıldığı üzere Padişah tarafından teşvik edildiği anlaşılmaktadır.

2.4. NÜSHALAR

2.4.1. Ayasofya (Süleymaniye Kütüphanesi), nr. 3206, Nüsha: 340 varak, 25 satır, 275 x 140; 190 x 80, Talik

Meşin cilt, şirazeli, miklebli Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde elektronik ortama aktarılmış şekildedir. Sayfalar gümüş renginde, çerçeve içine alınmıştır. Başlıklar, koyu mavi mürekkeple yazılmıştır. Osmanlılar kısmını ihtiva eden bölüm 132 – 340 varakları arasındadır. Eserin başında takdim ve tuğra mevcuttur. İlk sayfanın başında yapılan süslemeye, Bulak – 1248 baskısında da yer verilmiştir. Tez konumuz olan 132b – 340a arasında 21 adet kenar kaydı mevcuttur. Aşağıda yer aldıkları sayfalar parantez içinde gösterilerek verilmiştir.

¹¹³Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 470; Veli Ertan, "Osmanlı Devletinin Değerli Şeyhülislamlarından Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi." *Türk Yurdu*, C. 6, S. 12(342), s. 25

¹¹⁴Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* s. 472; Kaya, "Kara Çelebi-zâde", s. 582.

Tuğrada; “...el-Hamdu lillahi‘l-lezî hedânâ li hâzâ ve mâ kunnâ li nehdiye levîâ en hedânallahu....”¹¹⁵ A‘raf suresinin 43. ayetinin yazılı olduğu görülmektedir. Eseri çevreleyen kapak kısmında; Ravzatü’l-Ebrâr 36, altında ise Kitab-ı Ravzatü’l-Ebrâr li Abdülaziz Efendi Mücelled 25 şeklinde yazı mevcuttur.

Bu nüshada çok sayıda kenar kaydı vardır. Bunlar; 1-Kenar kaydı: İbtida-i tâ‘yin-i kadiasker (134a); 2-Kenar kaydı: Feth-i Filibe (137a); 3-Kenar kaydı: Feth-i Sofya (139a); 4-Kenar kaydı: Feth-i Aydın Saruhan ve Menteşe(141a); 5-Kenar kaydı: Viladeti Çelebi Sultan Mehmed (141a); 6-Kenar kaydı: Huruc-ı İbn-i Simavna (148b); 7-Kenar kaydı: Huruc-ı Düzme Mustafa (150a); 8-Kenar kaydı: Huruc-ı Küçük Mustafa (151a); Kenar kaydı: Vefatı Şeyh İbn-i Vefâ (168a); 9-Kenar kaydı: Veladet-i Sultan Süleyman (168a); 10-Kenar kaydı: Zuhur-ı Yeni Dünya (168b); 11-Kenar kaydı: Feth-i Modon ve Koron (169a); 12-Kenar kaydı: Teksir-i Eyaleti Diyarbekir (174a); 13-Kenar kaydı: Teksir-i Vilayeti Zülkadriye (174a); 14-Kenar kaydı: Feth-i Musul ve Ruhâ (175a); 15-Kenar kaydı: İbtida-i Sefer-i Kişver-i Arap (175a); 16-Kenar kaydı: Sefer-i Irakeyn (183a); 17-Kenar kaydı: Feth-i Estergon (185b); 18-Kenar kaydı: Rumili muhafazası için Edirne’de mütemekkin (188b); 19-Kenar kaydı: Gazâ-yı Malta (190b); 20-Kenar kaydı: Feth-i Kıbrıs (195a); 21-Kenar kaydı: ve Kıbrıs’ta (313a), şeklindeki kayıtlar önemli sefer ve olayların kayıtlarını başlık dışında sayfaların kenarlarına kayıt şeklinde düşürülmüştür.

Ravzatü’l-Ebrâr’da Padişahların devirleriyle ilgili olaylardan sonra her dönemin sonunda çok söz konusu edilen hususlar, yapılan tayin ve azillerdir. Devlet erkânı arasında yapılan tayinleri, azilleri, Şehzâdelerin doğumlarını ve Padişahların vakıflarına yer vermiştir. Osmanlılar kısmı 132b – 340a varakları arasındadır.

2.4.2. Pertev Paşa (Süleymaniye Kütüphanesi), nr. 534, Nüsha: 364 varak, 31 satır, 330 x 200, 210 x 100, Nesih Ana nüsha ile küçük değişiklikler dışında tamamdır.

¹¹⁵ A‘raf 7/43, “ Hidayetiyle bizi (bu nimete) kavuşturan Allah’a hamdolsun! Allah bizi doğru yola iletmeseydi, kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik.”

Meşin cilt, şirazeli, miklebli Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde elektronik ortama aktarılmış şekildedir. Sayfalar koyu eflatun çerçeve içine alınmış olup, başlıklarda aynı renkte gösterilmiştir. Osmanlılar kısmını; 105a - 257b varakları arasındadır. 258a varakından itibaren ise Ravzatü'l-Ebrâr Zeyl kısmı başlamaktadır.

2.4.3. Bağdadlı Vehbi (Süleymaniye Kütüphanesi), nr. 1201, Nüsha: 378 varak, 23 satır, 270 x 130; 180 x 75, Nesih

Meşin cilt, iklebli, Şemseli-Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde elektronik ortama aktarılmış şekildedir. Sayfalar kahverengi çerçeve içine alınmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Osmanlılar kısmını 126b – 287b varakları arasındadır. Ayasofya nüshasına göre son kısımda 28 varak eksiktir. 288a varakından itibaren Ravzatü'l-Ebrâr Zeyl kısmı başlamaktadır.

2.4.4. Reisü'l-küttâb (Süleymaniye Kütüphanesi), nr 650, Nüsha: 366 varak, 25 satır; 286 x 173; 220 x 105, Nesih

Meşin cilt, şemseli, miklebli Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde elektronik ortama aktarılmış şekildedir. Sayfalar mavi – kırmızı çizgilerle çerçeve içine alınmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Osmanlılar kısmını; 186b – 355b varakları arasındadır. Ayasofya nüshasına göre son kısımda 28 varak eksiktir. 356a varakından itibaren Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli'ye aittir.

2.5. NÜSHALARIN MUKAYESESİ

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin Ravzatü'l-Ebrâr'nın nüshaları üzerinde ki incelemelerde, pek az nüsha farklılıklarına rastlanır. Tavsiflerden de anlaşılacağı gibi, nüshalar son derece güzel yazılarla ve itina ile yazılmışlardır. Nüshaların bu şekilde özenelerek tertip edilmesi, cilt ve tezhiplerine önem verilmesi, Padişah ve yüksek devlet adamlarına takdim edildiklerinin bir delili sayılabilir.

Nüshalar arasındaki bu uygunluğa rağmen biz bu çalışmamızda Ana nüsha olarak esas alınan Ayasofya nüshası ile diğer nüshalardan tam olan Pertev Paşa, tama yakın Bağdadlı Vehbi, ve Reisü'l-küttâb nüshaları karşılaştırılarak yaptık.

Ortaya çıkan nüsha farklılıklarını ise, metnin sonuna koyduk. Zikredilen nüshalardan Ayasofya nüshasına göre, Bağdatlı Vehbi 28 varak, Reisül Küttâb 28 varak eksiktirler. Pertev Paşa nüshası ise tamdır. Mü‘ellif nüsha olan Ayasofya nüshasının 312b varakından itibaren Bağdatlı Vehbi ile Pertev Paşa nüshalarında mevcut değildir.

2.6. KAYNAKLARI

2.6.1. Gelibolulu Mustafa Alî, Künhü’l-Ahbâr

Abdülaziz Efendi Künhü’l Ahbardan almış olduğu iki kayıt vardır.

*Monlâ Lârî Târîhi’nde nâm-ı nâmî-i Osmânî rü’ûs-ı menâbirde âm-ı mezbûrdan on bir sene mukaddem mezkûr olduğu mastûrdur*¹¹⁶ şeklindeki kayıta Osman Gazi’nin saltanatının onbirinci yılından bahsetmektedir.

*Künhü’l-ahbâr nâm mü’ellefin de Âlî merhûm donanmanın hareketi şehr-i Rebî’ü’l-evvelde olup mâh-ı Rebî’-i sânîde Tuzla iskelesinde vaz’-ı lenger sükûn oldu deyü mersûm-ı kalem-i ta’yîn itmişdir. Âlâ kel-lâü’t-takdîrin mücâhidîn-i dîn Lefkoşa muhâsarasında çille-i erba’îni tekâmîl itdikleri gün anveten atıyye-i feth-i mübîn ile kâmbîn olup hıyâm-ı asker-i İslâm perî-rûyân-ı Freng ile reng-â-reng nigâr-hâne-i mânî-vâr jeng ve nefâyis-i emvâl ile hargâh-ı sipâh teng oldu. Girine sükkânı Lefkoşa ahâlîsinden i’tibâr idüp sâye-bân-ı emâna ilticâ ve Baf nâm hisâr erbâbı dahi ilzâm-ı cizye ile mekânlarında ibkâ olunmak recâ itdiler. Serdâr-ı mahmûdü’l-avâkıb ber-muktezâ-yı re’y-i sâ’ib mukaddemâ Lefkoşa cânibine azîmet itdikde Mîr-i mîrân-ı Mar’aş Mustafa Paşa’yı eyâleti askeri ile sedd-i medâhil ü mehâric için Magosa nâm ma’kal-ı sa’bü’l-menâle irsâl itmişidi. Mehâmm-ı kılâ’-ı meftûheyi itmâmdan sonra bakıyye-i ümerâ vü sipâh ol tarafa tevcîh-i râyet-i hareket idüp cânib-i berrîsi bi-tamâmihi giriftâr-ı dâ’ire-i hisâr oldu. Fî Evâsıt-ı şehr-i Rebî’ü’l-âhir*¹¹⁷ şeklinde Künhü’l-Ahbârdan alınan kayıta;

Sultan II. Selim devrinde Rebî’ü’l-evvel 978 / Ağustos 1570 de hareket eden donanmanın, Tuzla iskelesine demir atarak yanaşdığını belirtmektedir. Zemheri ayında, Lefkoşa fethedilmiştir. Girne’ye giren İslam ordusu her taraftan

¹¹⁶ *Ravzatü’l-Ebrâr*, vr. 134a

¹¹⁷ *Ravzatü’l-Ebrâr*, vr. 196b

ablukaya alınan halkı eman ve iltica etmeye mecbur etmiştir. Bunun üzerine halk cizyelerini vermek şartıyla yerlerinde kalmaları için izin talep ederek ricada bulunmuşlardır. Bu arada Mîr-i mîrân Mustafa Paşa'da Magosa bölgesini zaptetmişti. Böylelikle mühim kaleler fethedilerek İslam ordusu kalelere sancaklarını dikmeye başladığı şeklindeki kaydı eserine aynen almıştır.

XVI. yüzyılın önemli müverrihlerinden olan Âlî'nin en önemli ve hacimli eseri Künhü'l-Ahbârdır. Âlî, 1000 – 1008 (1591 – 1599) yılları arasında oldukça sade fakat edebî bir dille yazdığı bu eseri, “rükün” adını verdiği dört bölüme ayırmıştır. İlk rükünde kâinatın yaratılışından, dağlar, denizler, sular ve iklimlerden; ikinci rükünde peygamberler ve İslâmî Arap tarihinden bahseder. Üçüncü rükün, Türk ve Moğol tarihlerine ayrılmıştır. Hacim itibariyle diğer üç rükünden daha geniş olan dördüncü rükün ise, başlangıcından Safer 1005'e (Ekim 1596) kadar ki Osmanlı tarihi ile devlet adamları, âlim ve şairlerinin biyografilerini içine alır.¹¹⁸ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin kaynak olarak başvurduğu eser, müellifinin bu alandaki kalitesini göstermektedir.

2.7. KAYNAK DEĞERİ

Abdülaziz Efendi, Sultan İbrahim'in hal'inde başrolü oynayanlar arasında bulundu. Avcı Sultan Mehmed'in cülûsu esnasında Rumeli Kadiaskeri iken yazmış olduğu Revzatü'l-Ebrâr isimli meşhur tarihini padişaha takdim etmesi sebebiyle kendisine hil'at giydirilmiş ve Ramazan 1059 / Eylül 1649 fıkıhtan bir eserini arz odasında bizzat Padişaha takdim etmesi üzerine Şeyhulislâmlık payesi verilmiş ve Bahaî Efendinin azli üzerine hırsla beklediği şeyhüislamlığa getirilmiştir. (Cemaziye'l-evvel 1061 / Nisan 1651).¹¹⁹

Bu durum Na'imâ Tarihi'nde, *Cümleden Ravzatü'l-ebrâr nâm bir târih yazmıştır. Mebde'-i Âdem aleyhisselâmdan Sultan Mehmed Han ibn Sultan İbrahim Han hazretlerinin cülûsuna gelince âlâ tarîki'l-ihisâr tahrîr etmiştir. Sonra Bursa'da tekmîline himmet edip mebde-i culûsdan bin altmış sekiz senesine gelince on senelik vekayi'i müştemil bir zeyl tertib etmiştir. Lâkin meşrepleri*

¹¹⁸ Bekir Kütükoğlu, “Gelibolulu Mustafa Âlî”, DİA C. 2, İstanbul 1989, s. 414; Başar, “Osmanlı Tarih Kaynakları-II” s. 34.

¹¹⁹ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 470-471.

*muktezâsınca ta'assub vâdisin ihtiyâr edip erbâb-ı devletin cümlesine harf-endâzlıkta taksîrât etmemişti*¹²⁰ şeklinde dile getirmektedir.

Bu kayıttan da anlaşıldığı gibi, Hz. Âdem'den IV. Mehmed'in tahta çıkışına kadar Ravzatü'l-Ebrâr adında bir Tarih yazdığını, Bursada zorunlu ikamatte iken 1058 / 1648 – 1068 / 1058 tarihleri arasını kapsayan on yıllık Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli'ni yazmıştır. Abdülaziz Efendi, sürgün edilmesine rağmen yaradılışı ve takip ettiği yol gereği devlet adamlarına karşı olumsuz bir davranış ve tutum içerisinde olmamıştır.

Eseri Ravzatü'l-Ebrâr'ında kullanılması gereken önemli bir kaynak olduğuna dair kendi ifadesinde; *Min-ba'd nakş-bend-i harîr-i tahrîr olacağımız sûr-ı garîbe kesret-i tebeddülât-ı zabtını ta'ahhüd-i sinîn-i mâziyyede meslûk-i kadem-i kalem-i ihtiyâr itdüğümüz vâdîye nisbet iltizâm-ı mâlâ-yelzem gibi olup it'âb-ı hâme ve izâ'at-i midâd ve teksîr-i sevâddan gayri netîce-pezîr görünmez. Lakin hûşmendân-ı rûzgâr nazar-ı i'tibârında hılâf-ı mu'tâd hafz u ref' ve temkîn ü def' ve ri'âyet-i edânî ve idhâl-i ecânib ve terk-i mürâ'ât-ı câm-ı rüsûm ü merâtib nev'-i garâbetden hâlî olmamağın nusha-i Ravzatü'l-ebrâr bir mûkdâr ol revîşden dahi hissedâr olmak tarafı ihtiyâr olundu. Ma'zûr-ı dâr-ı Bosna muhâfızı olan Vezîr Hüseyin Paşa ma'zûlen hâk-i dergâha cibîn-fersâ olup vezîr-i a'zam ilkâsıyla ol gün muhâfaza-i Bağdâd nâmıyla nazar-ı enver-i pâdişâhîden ib'âd olundu*¹²¹ şeklindeki kayıt bulunmaktadır. Bu kayda göre, bundan sonra geçmişe yönelik kalemle nakşedip yazacağımız pek şey kalmamıştır. Ancak bundan böyle yazdığımızı mürekkeplerimizle yazmak, çoğaltmaktır. Ravzatü'l-Ebrâr nüshaları, bir nebze de olsa geçmişe ait tarihi olayları seçerek yazmıştır. Bunun kendinden sonra çoğaltılmasını ve okunmasını istemiştir.

XVII. yüzyılın önemli tarihçilerinden olan Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi'nin, devlet hizmetinde almış olduğu görevler dolayısıyla olayların bizzat içinde bulunması, olaylara derin bir vukûfla yaklaşması, kendini değil doğruları merkeze alması nedeniyle tarihle ilgili eserlerinden özellikle Ravzatü'l-Ebrâr ve Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli'si kendisinden sonraki tarihçiler tarafından kaynak olarak kullanılmasını sağlamıştır. Ravzatü'l-Ebrâr ile Süleymannâme'nin 1248 tarihinde

¹²⁰ *Naima Tarihi*, C. IV, s. 1799.

¹²¹ *Ravzatü'l-Ebrâr*, vr. 307a.

Mısır'da Bulak matbaasında basılması, yurt dışında Paris, Kahire ve Viyana Kütüphaneleri'nde olmak üzere değişik yerlerde otuzdan fazla nüshasının olması, önemli tarih kaynakları arasında olduğunu göstermektedir. Ayrıca olayların gerçek yüzünün meydana çıkmasında ve sebep-netice münasebetini te'siste büyük başarı göstermiştir.¹²²

2.8. TESİRLERİ

2.8.1. Mustafa Na'imâ Efendi, "Ravzatü'l Hüseyin fî Hulasât-ı Ahbâri'l-Hâfikeyn": Mustafa Na'ima Efendi (1655 – 1716) doğum yeri olan Halep'ten İstanbul'a gelerek Saray Baltacılar Ocağına girmiş kâtiplik, müderrislik yapmıştır. Kendisini vakanüvistliğe getiren Amca-zade Hüseyin Paşa, Şârihü'l Menar-zâde Ahmed Efendi'nin yazdığı müsvedde halindeki tarih notlarını vererek Na'imâ'dan bir tarih yazmasını istemiştir.

Aleyhinde çalışanların tesiri ile arada bir azledilmiştir. İki defa Anadolu muhasebeciliğine tayin edilmiş, kendisine hâceganlık unvanı verilmiş ve Mora'da Defterdar emini iken 1715 de vefat etmiştir.¹²³

Na'imâ Tarihi, muhteva itibariyle; olayları kronolojik bir sıra içerisinde nakleden geleneğe sıkı sıkıya bağlı bir eserdir. Eserde yaklaşık 1400 başlık yer alır. Bu başlıkların temel konular belirlenerek tasnif edilmesi mümkündür. Bazı başlıklar altında vak'alar uzun uzadıya anlatılırken çok yönlü değerlendirmeler yapılır, kişiler ve kurumlar hakkında önemli bilgiler verilir. Eserde sadece İstanbul ve saray merkezli haberlere değil, taşradaki olaylara ve devlet telkilâtıyla ilgili konulara da yer verilmiştir. Na'imâ'nın tıpkı Şârihulmenârzâde gibi nücûm ilmini bildiği ve ona inandığı anlaşılmaktadır. Tarihinin çeşitli yerlerinde olayların şu veya bu şekilde sonuçlanmasını yıldızların tesirine bağladığını gösteren kayıtlar dikkat çeker (II, 231 vd.; III, 422). Eserde çok ilgi uyandıran ve okunan kısımların, anekdotların Şârihulmenârzâde'ye dayandığı ve onun kaleminden çıktığı hesaba katılırsa Na'imâ'ya atfedilen değerlendirme, hadiseleri ele alış şekli, tahkiye ve cazip üslûbun Şârihu'l menârzâde'ye ait olduğu düşünülebilir. Ancak

¹²² Kaya, *Ravzatü'l Ebrâr Zeyli*, s. XXXVII; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 472.

¹²³ Mehmet İpşirli, "Na'imâ", *DİA*, C. 32, s.316

Naîmâ, tarihçi sıfatıyla ele aldığı metni dikkatli şekilde yer yer karşılaştırmalar yaparak ve şifahî kaynaklara başvurarak yeni bir kalıba sokmuş görünmektedir.¹²⁴

Mustafa Na‘imâ’nın eserinde Ravzatü’l-Ebrâr’ın önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Olaylar anlatılırken bazen aynen alınmış, bazen de kısmen kısaltılarak verilmiştir. Bu yönüyle önemlidir.

¹²⁴ İpşirli, “Na‘imâ”, s. 317.

İstifadenin şekli:

2.8.2. Muhtevânın Meâlen Aktarılması

Kara Çelebi-zâde Mehmed Efendi ibn el-Mevlâ Hüsameddin mü'ellif-i Târih'e böyle nakl etmiş ki "Sene-i isnâ aşere ve elf hudûdunda kadı-ı Mısır bulundum, Sultan Mehmed Han merhumun evâhir-i eyyâm-ı saltanatı idi, Vâli-i Mısır Yavuz Ali Paşa İstanbul'a da'vet olundukta gidip yerine ümerâ-i Mısır'dan Osman Bey'i kaymakam kodu. Çok geçmeyip Osman Bey vefât etmekle hükûmet-i memleket husûsan mühimmât-ı kâfile-i Haccı şerîf temşiyeti zamanı olmağın kim tahkîm olunur deyü ulemâ-i Mısır müşâvere edüp bi'l-ittifâk "Hâkimü's-şerîf sâ'irden ehakdır" deyü bu fakiri ihtiyâr ettiklerinde umûr-ı Dîvâniye ve ihidemât-ı

sultaniye bize tahmîl olundu. Ol mahalde evvelü mâ-hüve'l-vâcib techîz-i kâfile-i hacc-ı şerîf idi. (İpşirli, Tarih-i Naima, C. II, s. 380)

Hâfız-ı Mısır Yavuz Ali Paşa taraf-ı saltanatdan da'vete imtisâlen ümerâ-i Mısır'dan Pîrî Bey'i nâ'ib-i menâb idüp iki hazîne ile der-i devlet-me'âb tarafına şitâb itmişidi. Yemişci Hasan Paşa'dan hırz-ı cânı olan mühr-i Süleymânî intizâ' olıcak hasbe'l-emr hazîne-i sultânîde ibdâ' olunup Ali Paşa'nın kurb-i vusûli istimâ' olunmağın mühr-i vezâret mukarrebân-ı hazretten Kığıllı Dilsiz ile ol vezîr-i Âsaf-nazîre irsâl buyuruldu. Fî Cemâyize'l-âhire. (Ravzat-ül Ebrar, vr. 221b)

2.8.3. Müellif İsminin Zikredilmesi

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi ol meclisde fuzûlluğa cür'et edip, hurmet-i mü mülûkâneye mugâyir çok söz söyledi. "Hayır padişah değilsin, umûr-ı şer'iyye ve dîniyyeye âdem-i takayyud ile cihânı

Müverrih der ki: Bahâ'î Efendi hazretlerinin ağzından işittim demiş ki, "Ben Sultan İbrahim Han

harâba verdin ve evkâtınızı lehv ü gaflet ile geçirip rüşveti fâş zalemeyi âleme musallat ve beytülmalı ithâf ve isrâf ettiniz" deyip, vicâhen ol kadar takrî'ât etmiş ki âlem hayrân oldu.

hazretlerinin ihsân-dîdesi olmakla hicâbımdan cümle kadıaskerlerin mâverâsında gizlenip gâhîce

görünmekten hayâ ederdim ki, şâyed gözü rast gelip ni'am-ı sâbıkasın ta'dâd ve takrî'eyleye. Hele bi-hamdi'llâh kesret arasında beni seçmeyip aslâ hitâp etmedi ve her gâh ki izz ü saltanatla muhâcce ederdi. Müftî ve Aziz Efendi ve Muslihiddin Ağa ve Bektaş Ağa cevap verip mülzem oldukça 'inân-ı kelâmı cânib-i âhara atf edip bir yüzden dahi bahs ve muhâcceye şürû' ederdi. Ve ekser sözü, "Ben padişah değilmiyim, bu ne demektir?" derdi. Enderun ağaları "Evet padişahsız ve sana kemlik olmaz varıp birkaç eyyâm huzûr ve istirâhat eylen, yine Devlet-i Aliyye'nin siyâneti tedbîrinden ulemâ ve sâ'ir kulların, şefkaten bu tedârükü görmüşlerdir" dediler. Mütehevvirâne gazaba gelip "Ben niçin tahtımdan kalkarım" dedi. Aziz Efendi tekrar cevaba tasaddî edip "Bu tahta ku'ûd eden ecdâd-ı ızâmıyın tarîkine sülûk etmediğin için lâıyk-ı taht değilsin. Küffâr Bozna'ya müstevlî oldu seksen pâre kalyon hâlâ boğazı sadd edip cengdedir, senin haberin yok. Gaflete müstağrak olup ilitizâm-ı mâlâ-yelzim hususlara itlâf-ı hazîne edersin" dedikte Sultan İbrahim

cevab verip, "Yalan söylersin küffâr Bosna'yı almadı ve kullarım Zadra'yı feth etti ve küffâr gemileri boğazdan çoktan gittiler. Ancak siz garazınızı temşiyet için umûr-ı mâziyeyi zikr edersiz" dedikte tekrar Aziz Efendi söze gelip, "İşte vezîr ve müftî ve kadıaskerlerini tekzîb ve seni aldayan vâiicibü'l-katl hoş-âmed gûyların sözüne i'timâd ettiğin için âlem bu şekle girdi, hemen kalkmak gereksin" deyü ref'-i perde edip cür'et ile söylemeğe başladılar. Yine muhâcceye âgaz edip, "Siz yalan söylersiz, beni kaldırıp eliyle yere işâret edip, şu kadar oğlancığı padişah mı edersiz, ol kadar oğlancığın saltanatı nice câ'iz olur? İmdi mz'lûm oldu ki bu kocayı padişah etseniz gerektir" deyü Vezîria'zam Sofu Ahmed Paşa'ya işâret eyledi. "Vezîr padişah olur mu bu oğlancık, benim oğlum değil midir" dedi. Yine Aziz Efendi ileri atılıp "Sen hazîneyi itlâf ve envâ'-ı isrâfla nâkısâtü'l-akl sözüne uyup rüşveti fâş etmekle ihtilâl-i nizâma sebep olup katl-i ricâl ve müsâdere-i emvâl etmekle halka muzırsın ve kâbil-i ta'lîm ve ıslâh olmamakla lâıyk-ı taht değilsin ve dahi nice söz söyleşmeğe bu mahalle yazılmayıp

te'eddüben terk olunmuştur. Bu sebeblerden sen padişah olamazsın ve hilâfetin şer'î değildir, ammâ şehzâde ta'lîm kabul eder vezîr temşiyet-i umûr etmekle şer'-i şerîf icrâ olunur" deyü cevap verdiler. Çün her kelâma bir cevap verilip ilzâm olundu. Dönüp ta'dâd-ı hukuk-ı ni'am ile tahcîl ü tenkîl semtine zâhib olup, Yeniçeri ağasına bakıp meded-hâhlık tarîkından "Baka bire! Ben seni Yeniçeri ağası etmedim mi böyle vakitte sen de bana hıyânet mi edersin" dedikte, ağa cevap verip "Padişahım senin kulunum ve çerâğınım ammâ benim elimde be vardır, cümle halk bu husûsda ittifâk ettiler. Ben cümleye muhâlefete kadir değilim, taraf-ı hilâfda olsam dahi Yeniçeri kulların bana ittibâ' etmezler. Belki beni izâle ederler bu kulunun taraftarlığından ne fâ'ide vardır" dedi. Andan dönüp şeyhülislâma bakıp, "Bre Abdurrahim, ben seni müftî etmedim mi? Şimdi sen bana kasd edersin" dedikte, müftî cevap verip "Hayır sen beni müftî etmedin. Allah te'âlâ eyledi" dedikte, ziyâde müte'ellim olup iki ellerin âsumâne tutup "Îlâhî ben bunları sana saldım, sen bu zâlim ve gâddarların hakkından gel,

cümlesi ittifâkla benim üzerime hurûc ettiler" deyü kemâl-i hüzn ü inkisâr ile bed-du'â eyledi.

Muhassal-ı kelâm, bu gûne su'âl ve cevap uzayıp silahdar ve çuhadar ağa koltuğuna girip, "Hele padişahım def'-i niza' için şimdilik buyurun" deyip yerinden iki adım gidip, üçüncü hatvede durup, yine bir alay muhâcce ve bahs edip, anlar cevabını verip, yine bir iki adım gidip, yine bahs ü cidâl ederek bilâhere inkisâr gösterip, elin eline sürüp "Hoş imdi başımda yazılan bu imiş emir Allâhın" deyip gitti. Tâ ki meclis kapısına vardılar, bir kâr gîr odanın demir penceresinden ta'âm sahanı girecek kadar kesip sâ'ir pencerelerin ve camların duvar yapmışlar idi. Kapısı önüne vardıkta "Elhamdü lillâh hele bir cemâ'atın başı oldum" dedi. "Ya'nî şimden sonra gelecek selâtînin ceddi benim" demegi iş'âr eyledi. İki câriye ve mâlezime her ne ise o da içine konup hâzırlanmış idi. Hemen devletlüyü içeri itip, demir kapısı çekip, bir kebîr kufî-i hadîd asıp, filhâl kurşun eridip, kufülün içine akıtıp döndüler. Ve münâdîler nidâ edip şehir kapıları ve dekâkîn ve esvâk açılmak için tenbih olundu.

Bahâ'î Efendi der idi ki, “Hemen hayyen defn olundu, zirâ bir mağsil ve bir müsterâh ve bir ocağı müstemil iki mütelâsık beyt idi ki bir küçük bacası gökyüzüne bakar ve bir penceresi ki ta'âm sahanı sığacak kadar yeri kesilip önünde dahlîz duvarı ancak görünürdü. Dahi âlem görünmezdi ve padişah-ı merhumun lutf u ihsânını gördüğümüze binâ'en habishâneye giridikte bana bir mertebe hüzn-i azîm târî oldu ki bî-ihhtiyar bükâ eyleyip dest-mâl ile eşki çeşmimi agyârdan setr ederdim” deyü nakl ederdi. “ertesı ahad günü ipadişah-ı mahlû' boşanmış” deyü bir âvâze çıkıp yine cümle dakâkîn kapanıp halka gulgule düştü. Meğer Vâlîde Sultan haber gönderip, “Mahbesi bir hoşça sedd ve istihkâm etsinler” demekle halka haşyet düşüp vezîria'zam ve müftî efendi ve sâ'ir vüzerâ ve ulemâ ile saraya varıp mi'mâr getiridip mahbesin kapısını ve ta'âm verecek sürâhdan mâ-adâ pencerelerin kireç ve horasan ile muhkem yapıp istihkâm verip dağıldılar (İpşirli, Tarih-i Na'imâ, C. III. s. 1166 – 1168).

Kara Çelebi-zâde Aziz Efendi sadr-ı Rum olup ertesı Anadolu sadrı Memik-zâde ref'inden Kaba-Kulak-

zâde Ebü'l-irşâd Mehmed Efendi'ye tevcih olundu. Müverrih-i merhum Bahâ-i Efendi'nin mensûbâtından ve eczâ-i meclisden olan ahhâbından idii. Ana binâ'en hâşiye-i târihde der ki, Aziz Efendi makhûr ve müte'annid nefsi kendiye galib mücâdele vü muhâvere ile ta'yîn ve takaddüme tâlib bir adam olup Bahâ'î Efendi gibi ahlâk-ı hamîde ve şemâ'il-i latîfe sâhibi vücûd-ı mükerrermin yerine sadr-ı Rum olmak münâsib değil idi. Ammâ nefsü'l-emrde budur ki, Aziz Efendi İsbât-ı vücûd iştihâra mâ'il ebnâ-i cinsinden kimsenin nîk-nâm ile mahmûdü'z-zikr olmasına [330] ka'il değil ve a'câb-ı nefis ile hûd-hâl ve hezzâl bir merd-i fâzıl olduğu Târihi'nden ma'lûmdur. İnşâsı selîs ü latîf ve azbü'l-beyân bir nâzik te'lîf iken, kibâr-ı devletin me'âyîbi ve mesâlibi ile mâl-a-mâl olduğu medhûl-i erbâb-ı kemâldir derle

Tecâvezellâhu annâ ve anhu (İpşirli, Tarih-i Naima C. III, s. 1171).

Na'imâ, Kara Çelebi-zade Abdülaziz Efendi'nin devlet hizmetinde bulunduğu yıllardaki etkinliğinden söz etmektedir.

Kendisinden sonraki devir tarihçilere bakıldığında özellikle kendi müşahadelerine dayanan Ravzatü'l-Ebrâr Zeylisinden; Na'imâ Mustafa Efendi Aburrahman Abdi Paşa, Silahtar Fındıklı Mehmed Ağa başlıca kaynakları arasında yer almaktadır. Bu eserden; yer yer muhtevayı aynen, bazen mealen, bazende tarih, lakap ve isimleri hafz ederek nakillerde bulunmuşlardır.¹²⁵

Bu durum da gösteriyor ki Abdülaziz Efendi, zamanının en büyük bilginlerinden olduğu kadar, kudretli bir tarihçi, ayrıca etkili ve öfkeli bir siyaset adamı olduğundan sözünü kimseden sakınmayan düşüncesini hemen her yerde rahatlıkla söyleyebilen, ele aldığı hadiseleri yazarken tamamen gerçeği aksettirdiğinden, eserleri önemli etkiler bırakmıştır.

2.9. DİL VE ÜSLUBU

2.9.1. Dili: Osmanlıca-Türkçe; Abdülaziz Efendi'nin ilmi derinliği, Türkçe'nin yanı sıra, Arapça ve Farsça lisanlarına hâkimiyeti dolayısıyla oldukça ağıdalı bir lisanla yazılmıştır. Özellikle padişahların anlatıldığı bölümlerde, Arapça ve Farsça kelimelerin yoğun olduğu uzun tamlamalarla bir sayfayı aşan cümlelerden oluşan, şaşıp'lı ve sanatlı ifadelerle çok yer verilmiştir.

2.9.2. Arapça Tabirler

Mü'ellif eserinde, serpiştiği Âyet-i kerime ve Hadîs-i şeriflerin yanı sıra, deyim, tâbir ve şiirlerine de yansıtmıştır. Olaylara ve durumlara göre yerinde tabirler kullanmıştır. İnsanın güzel davranışlarını takdir ettiği gibi, zararlı davranışları sonucu kayıplarını da belirtmiştir. Kullandığı bu tabirlerden bazıları şunlardır.

*Aleyhi 's-salâti ve 's-selâm*¹²⁶

*Hel min mezîdin*¹²⁷

¹²⁵ Na'imâ Tarihi, C.I, s.XXI; Ravzatü'l Ebrâr Zeyli, s. XXXIV-LXI; İsâ-zâde Tarih, s. XXXI-XXXVIII; Abdurrahman Abdi Paşa, Vekâyî'nâme, s. XXXI.

¹²⁶ Selat ve selam peygambere olsun.

¹²⁷ Fazla olan bir şey var mıdır.

*Haseret-üd- dünyâ ve 'l- ahireti*¹²⁸

*Hâletî tektedî rehîlâ*¹²⁹

*El me 'muru ma 'zul*¹³⁰

*Kem turike 'l-evvelu li 'l- ahiri*¹³¹

*es- su 'du fî tâlii 'l- behayimi*¹³²

*Mâ terâ mâ lâ tesmeu*¹³³ gibi çok sayıda deyim kullanmıştır.

2.9.3. Deyimler, Atasözleri, Arapça Darb-ı Meseller

Olayları aktarırken bazı durumları pekiştirmek amacıyla yerine göre deyimler, atasözleri ve Arapça darb-ı meseller kullanarak anlatımı güçlü kılmıştır. Kullandığı bu kavramlar aşağıya çıkarılmıştır.

*Selletellâhu el- kelbe alel- hınzirî*¹³⁴

*El hüküm-ü limen galebe*¹³⁵

*Seâvî ile-l- cebel*¹³⁶

*Lâ vefâ lil-mülûki*¹³⁷

*Hâletî te 'kidî rehîlâ*¹³⁸

*Kem turike 'l-evvelu li 'l- ahiri*¹³⁹

*İhda humâ âhirehu*¹⁴⁰

*Remyetün min gayr-i râmin*¹⁴¹

*Vema zâlet-il eyâm-i bezl-il âcyibâ*¹⁴²

¹²⁸ Dünya ve ahrette zarara uğramak.

¹²⁹ Bulunduğu duruma uymak.

¹³⁰ Azl edilen memur.

¹³¹ Birçok kez sonraki durum için önceki hal terk edilmiştir.

¹³² Hayvanların şansı ot bulmalarıdır.

¹³³ İşitmediğini göremezsın.

¹³⁴ Allah kelb-i domuza musallat etmiştir.

¹³⁵ Hüküm galip olanındır.

¹³⁶ Dağa sığınacağım.

¹³⁷ Sultanların vefası yoktur.

¹³⁸ Bulunduğu duruma uymak.

¹³⁹ Birçok kez sonraki durum için önceki hal terk edilmiştir.

¹⁴⁰ Sonunda hidayete erdiler.

¹⁴¹ Yapılan bir atışın atıcıdan olmadığı halde isabet etmesidir.

*Fel hükmu lillâhi'l âlîyül kebir*¹⁴³

*Feyh-ı velâ celis*¹⁴⁴

İnsanın yaşadığı toplumla barışık olması, eksikliklerini görmesi, bunları ikinci kez tekrarlamamalarını tavsiye etmektedir. Görevlerini yerine getirirken Şer‘-i şerife uymalarını, sultanlarının vefasının olmadığını belirtmektedir. Aksaklıklar peşpeşe gelmesi durumunda kişinin, yalnız kalmaması bakımından geliştirmesi gereken davranışları kazanmasıyla ilgili nasihatler yaptığı gibi, kullandığı kavramlarla ifadeyi güçlü kılmaya çalışmıştır.

2.9.4. Şiir, Beyt, Kıt’a Neşrler

Mü‘ellif eserinde önemli olay ve şahsiyetleri şiir, beyt ve kıt’alar şeklinde serpiştirerek açıklamıştır. Bunların bazıları şunlardır;

Kabr-i Ahmed müdâm ola pür-nûr

târihleridir.

*Hâza makam-ı Ahmad dahi târihdir.*¹⁴⁵ Şeyhülislam Kemal Paşa-zâde Ahmed Efendi’nin Rebi‘ülevvel 940 / Ekim 1533 tarihinde vefat ettiğini ve İstanbul’da Emir Buhari Zâviyesi civarına defn edildiğinin tarihini düşmüştür.

Pîrî Paşa’nın mekânın Adn ide Hayy-i Vedûd

târih-i sâl-i irtihâlidir.¹⁴⁶ Emekli Vezirlerden Pîrî Paşa’nın Rebi‘ülevvel 940 / Ekim 1533 tarihinde vefat ettiğini belirtmektedir.

Geldi burc-ı ulyâya pâdişâh-ı nâmdâr.

*Müderres-i Mağnisa Muslihi’d-dîn el-Niksârî Bağdâd’da nâmzed-i hıdmet-i kazâ oldu.*¹⁴⁷

Bakāya geçdi Sa’dü’d-dîn-i Sâni

¹⁴² Acayip şeyler geldiğinde çabuk çabuk gitmiyor.

¹⁴³ Hüküm büyük olan Allah’ındır.

¹⁴⁴ Kimsesiz kalmak.

¹⁴⁵ Ahmed’in makamı devamlı nur olsun, bu Ahmed’in makamıdır.

¹⁴⁶ Hayy ve Vedûd (olan Allah), Pîrî Paşa’nın mekânını Adn Cenneti eylesin.

¹⁴⁷ Bağdad’a tayin edilmesinden bahseder.

ol âlim-i Rabbânî'nin azm-i mülk-i câvidânî itdiklerine târîhdir.¹⁴⁸ Müftü Sa'dî Efendi'nin Cemaziyelahir 945 / Ekim 1538 irtihâllerinin tarihidir.

Zehi izzet ki oldun şâha dâmâd

Bu mısra' târîh-i sûr ü sürûrlarıdır.¹⁴⁹ Rüstem Paşa'nın Mihrümâh Sultan ile Cemaziyelahir 945 / Ekim 1538 tarihinde evlenmiştir.

Eyledi Sultân Selîm ile kâtâli Bâyezîd

târîh-i vak'adır.¹⁵⁰ Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzâde Bayezid'in Muharrem 966 / Kasım 1558 Konya ovasındaki isyanının tarihidir.

Reft hayf an tabîb-i ehl-i dilân

târîh-i intikâlleridir.¹⁵¹ Hekim Şeyh Mehmed Efendi'nin Zilhicce 973 / Haziran 1566 tarihinde vefat ettiğini belirtmiştir.

Şehîd-i râh-ı Hakk Sultân Süleymân

*Mihmân-hân-ı rahmet-i Rahmân oldılar*¹⁵² Kanuni Sultan Süleyman'ın Zilhicce 973 / Haziran 1566 tarihinde vefat ettiğini kayıt düşmüştür

Ehl-i küfrün Sakız'ın çekdi Piyâle Paşa

târîh-i fethdir.¹⁵³ Piyale Paşa'nın 973 / 1566 tarihinde Sakız Adası Fethi'nin tarihidir.

Aldı Kıbrıs adasın Şâh Selîm

târîh-i fethidir.¹⁵⁴ Sultan II. Selim'in Rebi'ül evvel 979 / Temmuz-Ağustos 1571 tarinde Kıbrıs adasını fethettiğini kayıt düşmüştür.

*Eger hahi selamet der kenarest*¹⁵⁵

Kahrâ ferhad küned

*Velalarâ perviz yaft*¹⁵⁶

¹⁴⁸ II. Sadi'nin ölümünden bahs eder.

¹⁴⁹ Şehzade Bayezid'n Şah'a damat olmasından bahseder.

¹⁵⁰ Bayezid'in katl edilme tarihini düşmüştür.

¹⁵¹ Kalplerin ehli doktorunun öldüğü tarihtir.

¹⁵² Sultan Süleyman Allah'ın rahmetine misafir oldu.

¹⁵³ Piyale Paşa'nın Sakız Adası'nı ehli küfürden kurtarılışının tarihidir.

¹⁵⁴ II. Selim'in Kıbrıs adasını fetih tarihidir.

¹⁵⁵ Denizde kalmaktan ise karadan kalmak daha selamettir.

Bâkî Efendi gitdi ukbâya bin sekizde

târîh-i sâl-i irtihâlleridir.¹⁵⁷ Sadereti Rumdan emekli Bakî Bey'in Ramazan 1008 / Mart Nisan 1600 vefat tarihidir.

Îlâhî eyle Sun 'u'llah'a rahmet

târîh-i sâl-i intikâlleridir.¹⁵⁸ Sunullah Efendi'nin safer 1021 / Nisan Mayıs 1612 vefat Tarihidir.

Kimseyi zemm ü gıybet itmeyelim

*Bir dahi tevbe-i nasûh olsun*¹⁵⁹

*Herkes ki çünan koned âyed peş*¹⁶⁰

*Gülşen-i cennet ola menzilgâh*¹⁶¹

*Mu'ammer ola sultân zamân Sultân İbrâhîm*¹⁶²

Nûrdur geldi Mehemmed sulb-i İbrâhîm'den

târîh-i velâdet-i bâ-sa'âdetleridir.¹⁶³ Sultan IV: Mehmed'in Şaban 1051 / Kasım – Aralık 1641 tarihinde dünya'ya geliğini kayıt düşmüştür.

Mühr-i ikbâl-i vezîr oldı giriftâr-ı kûsûf

Yüzi ağ ola, zuhûr itdi hele hükm-i husûf-b

*Ah yandın âteşe ey Kumkapu*¹⁶⁴

Bir mansıb-ı refî'a yine eyledin hücûm

*Allah belânı virsün eyâ Sâriku'n-nücûm*¹⁶⁵

Zîr-i destinde zebûn olmuş iken bunca nücûm

*Ta'accüb-i nekbetî-i bî-kevkeb olursun mahdûm*¹⁶⁶

¹⁵⁶ Ferhad Paşa'nın gücü belirsizlik yaratmadı.

¹⁵⁷ Baki Efendi'nin ölüm tarihidir.

¹⁵⁸ Sun'u'llah Efendi'ye Allah rahmet eylesin, ölüm tarihidir.

¹⁵⁹ Kimsenin gıybetini yapmamak kesin tevbedir.

¹⁶⁰ Herkes böyle yaparsa sona gelir.

¹⁶¹ Makamı cennet olsun.

¹⁶² Zamanın sultanı İbrahim yaşlandı.

¹⁶³ IV. Mehmed'in Sultan İbrahim'den geldiğini söylüyor.

¹⁶⁴ Vezir olduğunda güneşin tutulduğundan bahseder.

¹⁶⁵ Yüksek yıldızlara hücum eyledin, Allah belanı versin.

Gerekendi ise esb ü şütür bârî eyle

Bârî'ye şükürler ki sebük-bâr oldum¹⁶⁷

Bu kayıtlardan anlaşıldığına göre; önemli şahsiyetlerin Osmanlı Devleti'ne yaptıkları hizmetleri unutulmaz kılmak ve yaptıklarını güzel ifadelerle sonraki nesillere aktarmak için eserinde şiirlerle tarih düşürmüştür. Bu şahsiyetlerden bir kısmının atama, doğum tarihlerini not düşülerek belirtmiştir. Kazanılan zaferler ve zaferlerin kalıcı olması için alınması gereken tedbirler (Kara'nın denizden daha güvenli olduğunu vurgulaması) “bu gün Denizde olmak selamettir, karada olmak daha selamettir” atasözü şeklinde halk arasında dolaşmaktadır. Bu olayları ve kişileri hayırla yâd etmek, bazı değişiklikleri mecâzi olarak tabiat olayları ile anlatmak, yapılan bir kısım yanlışlıkları sürdürülmesi halinde işlerin düzellemeceğini, topyekûn gayretle zorlukların üstesinden gelinebileceğini veciz bir şekilde vurgulamıştır. Ordunun galibiyeti için düşman saldırılarına bedduada bulunarak eserin temasını otuşturduğu gibi devletin düşmanlarını değerlendirmedeki tutumunu da ortaya koymaktadır.

2.9.5. Ayet, Hadis, Dualar

Abdülaziz Efendi, öne sürdüğü fikirleri eserinde serpiştirdiği Ayet, Hadis ve Dulara dayandırarak anlamı güçlendirmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır;

Lâ yuhâfu fillahi levmetu lâminn¹⁶⁸ Bursa Kādîsı Mevlânâ Şemsü'd-dîn Fenârî huzûrunda bir konu üzerinde yapılan tartışma sırasında toplantıyı terk eden şahıslar için söylenmiştir.

Tevekkeltu alellâhi¹⁶⁹ Sefere çıkış esnasında yapılan hazırlıklardan sonra söylenen duadır.

Kuddise sırruhu¹⁷⁰ Şeyh Muhyi'd-dîn-i Arabî, İmam-ı Âzam gibi zatlardan bahs ettiğinde kullanmıştır.

¹⁶⁶ Elinde esir olan bunca yıldızdan mahrum olasin.

¹⁶⁷ Yükünün azalmasına şükretmek.

¹⁶⁸ Allah ile ilgili hususlarda kınayanın kınamasına aldırılmaz.

¹⁶⁹ Allah'a tevekkül ettim.

¹⁷⁰ Ruhun kötülüklerden temizlenmesini dilemek.

*A'leyhi's-salâtu ve's-selâm*¹⁷¹ Peygamber efendimiz zikr edildiğinde söylenir.

*Bi cünûdin lem terevha*¹⁷² Mısır seferine giden ordu için söylenmiştir.

*Merace'l- bahreyni yaltekîyânî*¹⁷³ Kanuni dönemindeki Irakeyn seferinde, orduların karşılaşmaları esnasında söylenmiştir.

*Ce'alnâ aliyehâ safîlehâ*¹⁷⁴ Tûnus'un güneydoğusunda İspanya'ya tâbi Halku'l-vâd kalesinin otuz yedi günlük muhâsarası esnasında söylenmiştir.

*El- emnu ilellahi selimün bi kâlbin*¹⁷⁵ Hastalıklar esnasındaki teslimiyetler için söylenmiştir.

*Men necâ bi re'sihi fekad rebiha*¹⁷⁶ Bağdat seferi sırasında yapılan isabetli kararlar ve hazırlıklar hakkında söylenmiştir.

*Fe'l- hükmu lillahi'l- vahidi'l- kahârr*¹⁷⁷ Dört koldan yapılan muhâsaralar için söylenmiştir.

*Leyse evelü karuretin küsiret fil İslam*¹⁷⁸ Kuddusî Efendi hakkında verilen hüküm esnasında söylenmiştir.

*Fe-li'llahi'l-hamd ve'l-mennihi*¹⁷⁹ Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, Kıbrıs'ta sürgünde iken, Sultan IV. Murad tarafından afv edildiğinde söylemiştir.

*İrhamû âzîze kavmi zellin*¹⁸⁰

*Ahır-i vücudike zembün la yukase âleyh-i zembun*¹⁸¹ Silahtar Mustafa Paşa'nın azli için söylenmiştir.

*Ve le' anellahu' r-raşîe*¹⁸² Rüşvet olayları için söylenmiştir.

¹⁷¹ Selat ve selam peygambere olsun.

¹⁷² Görmediğiniz bir orduyla (onu destekledi).

¹⁷³ İki deniz birbirleriyle karşılaştı.

¹⁷⁴ Altını üstüne getirdik.

¹⁷⁵ Allaha güvenmek, selim bir kalp ile olur.

¹⁷⁶ Akıyla başarıyı elde eden kazançtadır.

¹⁷⁷ Hüküm gücüne karşı durulamayan bir ve tek Allah'ındır.

¹⁷⁸ İslamda kırılan ilk şişe değildir.

¹⁷⁹ Hamd ve şükür Allah'adır.

¹⁸⁰ Zell kavminin azizine merhamet ediniz.

¹⁸¹ Vücudunun sonu öyle bir sona gelecek ki, ona hiçbir son kıyaslanamayacak.

¹⁸² Allah rüşvet verene lanet etmiştir.

*Bismillâhi mecrâha*¹⁸³ Girit seferi için Rûmili askeri Mîr-i Mîrânı Küçük Hasan Paşa'nın Selânîk'e geçişi esnasında söylenmiştir.

*A'sa en tekrehu şey en fehuve hayr-ün lekum*¹⁸⁴ Hüseyin Paşa'nın Budin'den Girit'e gitme güzergâhının değiştirilmesi hakkında söylenmiştir.

*Ve yermullahu abden kâle âmin*¹⁸⁵ Bî-Hakkın görevini yerine getiren görevliler hakkında reyanın memnuniyetinden bahseder.

*Lâ havle velâ kuvvete ilâ billâhi*¹⁸⁶ Üstesinden gelinmeyen durumlar esnasında söylenmiştir.

*Elhamdulillahi âla zâlîke*¹⁸⁷ Kandiye Boğazı'nın muhâfazası sırasında kazanılan başarı için söylenmiştir.

Eserinde zikrettiği Ayet, Hadis ve Dualar belirli seferler ve durumlarda moral ve motive sağlamak amacıyla yer verilmiştir. Başarıya ulaşmak için aklının kullanılmasıyla birlikte sonuç elde edilmese de bu durumda ders çıkarılmasını belirterek ileride atılacak adımlar da idarecinin Allah'a teslimiyetini göz ardı etmemesini vurgulamıştır. Kendisi de, affedildiği esnada “Hamd ve şükür Allah’adır” diyerek teslimiyetini göstermiştir. İdarecilerin görevlerini icra ederken hak ve hukuktan ayrılmamalarını, rüşvete tevessül etmemelerini, halkın gönlünü kazananın Allah’ın rahmetine mazhar olacağını vurgulayarak, işlerin düzenli yürütmesine işaret etmiştir. İdarecilerin karşılaştıkları zorluklarda akıl, irade ve tevekkül ile motive edilmelerini tavsiye etmiştir.

2.9.6. Tasvirler

*Haseret-ül dünyâ vel ahrete.*¹⁸⁸

*Remyet-ün min gayr-i ramun.*¹⁸⁹

Olayları tasvir ederken kullandığı ifadelerle, sanatlı bir tasvirden ziyade tenkid yoluna gitmiş, sebep-sonuç bağlantısı üzerinde durarak, kayıpların maddi

¹⁸³ Yürütmesi Allah ileddir.

¹⁸⁴ Bazı şeyler sizin için hayırlı olduğu halde ikrar edersiniz.

¹⁸⁵ Bir kul âmin dedi mi Allah ona rahmet eder.

¹⁸⁶ Bir şeye gücümüz yetmeyebilir ancak Allah o gücü verir.

¹⁸⁷ Bunun üzerine Allah’a hamd olsun.

¹⁸⁸ Dünya ve ahirette zarara uğramak.

¹⁸⁹ Yapılan bir atışın atıcıdan olmadığı halde isabet etmesi.

ve manevi boyutlarını işaret ederek, herşeyin insanın iradesiyle gerçekleşmeyeceğini vurgulamaktadır.

2.9.7. Teşbihler ve Mübalağalar

*Ve mâzâleti'l- eyyâmu tubdî'l- âcayibâ.*¹⁹⁰

*el badî ezlem.*¹⁹¹

İşlerin iyi gitmemesini abartarak anlatmak ve müsebbiplerini küçük düşürmeye yönelik ifadeler kullanılmıştır.

2.9.8. Nasihatlar

*Fel hükm-u lillâhi 'l âlîyül kebiri.*¹⁹²

Abdülaziz Efendi'nin tarihçiliği yanı sıra edebiyat, tefsir, fikh ve siyer gibi çeşitli konularda otorite olmasından dolayı inşâ ve belegata büyük bir önem vererek kullanmış olduğu Ayet, Hadis, Dualar, Ata Sözleri, Şiir v.b. anlamı güçlendirmek ve fikirlerini takviye etmek amacıyla eserinde büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Bu durum mü'ellif'in Türkçe, Arapça ve Farsça lisanlarına olan hâkimiyetinden de kaynaklanmaktadır. Yapmış olduğu tavsiye ve teşbihlerde meramını anlatması, rakipleri aşağılaması, hukuka uygun olmayan siyasi, idari ve mali konularda ki görüşlerini büyük bir maharetle işlemiştir.

¹⁹⁰ Günler acayıplikleri ortaya çıkarmaya devam etti.

¹⁹¹ En zalim bedevi.

¹⁹² Hüküm büyük olan Allah'ındır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. ESERİN MUHTEVASI

Osmanlı devletinin kuruluşunu, Osman Gazi, Orhan Gazi ve I. Murad döneminde fethedilen yerler, Rumeli'ye geçiş, Evrenos Bey, Hacı İlbey, Lala Şahin Paşa'nın fetihlerdeki katkılarını ve Rumeli'deki cizyenin uygulanmasını anlatır.

Yıldırım Bayezid'in tahta çıkışı sırasında kardeşi Yakup Çelebi'nin öldürülmesini, Niğbolu'da Haçlılarla yapılan mücadeleyi, Anadolu beylikleriyle ile yapılan mücadele, bazı rüsumların konulmasını, Ankara Savaşı'nı, savaş sırasında ümeranın Yıldırım Bayezid'i terk ederek Amasya'ya gidişini, oğulları Musa Çelebi, İsa Çelebi, Süleyman Çelebi ile aralarındaki mücadeleye yer vermiştir.

Çelebi Mehmed'in Karamanoğullarıyla mücadelesi, İskenderoğlu Beyliği'nin Osmanlı Devleti'ne katılışını, Anadolu birliğinin toparlanması, Rumeli'de Şeyh Bedreddin isyanını anlatmaktadır.

II. Murad'ın tahta çıkışını, Düzmece Mustafa olayı, Selanik'in alınması, Arnavut isyanı, Balkanlardaki gelişmeler, II. Murad'ın tekrar tahta çıkışını, vakıflarını, Haçlılarla yapılan mücadelelerinden bahsetmektedir.

Fatih'in tahta çıkışını, Boğazkesen Hisarı'nın yapılışını, İstanbul'un fethini, Ege adalarının alınmasını, Bosna'ya gönderilen fermanı, Konya ve Larende'den İstanbul'a yapılan iskân, Uzun Hasan ile mücadeleyi, Venedikler ve Karamanoğullarıyla yapılan mücadeleler, vakıflar ile Vezir-i Azam Halil Paşa'nın idamı anlatılmaktadır.

II. Bayezid ile Cem Sultan arasındaki taht mücadelesini ve mücadelede yer alan ümera ile devletler, Cem Sultan'ın ölümü, Kili ve Akkerman kalelerinin fethini, Memlüklerle yapılan savaşlar, Anadolu'da vuku bulan Şeytankulu (Şahkulu) isyanlar kaydedilmiştir.

Yavuz Selim'in tahta çıkışında kardeşleriyle yaptığı mücadele, İran ve Memlük seferlerini, İdris-i Bitlisî ile yirmi beş aşiret beyinin Osmanlı hizmetine girişini, Bozoklu Celal'in isyanlarından bahsetmektedir.

Kanuni Sultan Süleyman'ın Budin seferi, Belgrad ve Rodos'un fethini, Macaristan'ın Osmanlı'ya katılmasını, Hint seferleri, İran'dan yönelen Şii saldırıları ve Anadolu'daki taraftarlarıyla mücadele, Şehzade Mustafa'nın katli, Bayezid ve Selim arasındaki taht kavgaları, Bayezid'in üç çocuğuyla birlikte İran'da Şah Tahmasb tarafından öldürülmelerini ve 366 vakfının olduğundan belirtmektedir.

II. Selim döneminde Yemen'de sükûnetin sağlanması, Gürcistan, Şirvan ve Dağıstan seferleri, Kıbrıs'ın fethi hadiseleri anlatılmıştır.

III. Murad'ın İran'daki hanlar arasındaki taht kavgalarındaki rolü, Erzurum'un kargaşadan etkilenmemesi için halk, kendi imkânlarıyla sur çekmeleri, Erzurum Beylerbeyi Hüsrev Paşa ve Kıbrıs fatihi Lala Paşa'nın Çıldır sahasındaki savaşta gösterdikleri başarılar, akçenin değer kaybedişi, Ferhat Paşa'nın İran seferi, Kazak eşkıyasıyla mücadele, Akkirman'da Kırım hanlarının mücadelelerine yer vermiştir.

III. Mehmed döneminde, Avusturya seferi sırasında alınan kaleler, Haçova'da fîrar eden askerlerin Cigala-zade Sinan Paşa tarafından takipleri, Sivas ve Tokat'ta Karayazıcı Abdulhalim ile diğer Celali isyanlarından bahsetmektedir.

I. Ahmed döneminde, Sinan Paşa'nın, İran seferine gönderilmesi, Safiye Sultan'ın saraydaki etkisi, Tiryaki Hasan Paşa'nın Kaniye'deki etkilerini, Kalenderoğlu ve Kara Seyid'in Anadolu'da çıkardıkları huzursuzlukları defedişini, Kazak eşkıyalarının saldırıları, Sultan Ahmed Camii'nin yapılmasını anlatmaktadır.

II. Osman'ın tahta çıkışını, Lehistan Seferi ve Kazak eşkıyaları ile Kırım hanı arasındaki mücadele, Abaza Paşa'nın Erzurum'a tayin edilmesi, II. Osman'ın Yedi Kule zindanında katlini ve saltanat müddetinin az oluşu nedeniyle bazı hayır kurumlarına muvaffak olamadığını belirtmiştir.

Sultan Mustafa döneminde, yeniçeri ve sipahi mücadelelerini, ûmera arasındaki çekişmeleri, Abaza Mehmed Paşa'nın Erzurum isyanını, akli dengesinin bozulması, Valide Sultan'ın kontrolünü, devlet hanesinin peymal edilmesi nedeniyle biraderi Sultan Murad'ın (IV. Murad) tahta çıkışı vurgulu bir şekilde yer almaktadır.

Sultan IV. Murad döneminde, Yeniçeri Ağası'nın ve diğer üst düzey yöneticilerinin yerlerinin değiştirilmesi, Bağdat seferi, İran tarafından vuku bulan Şii hareketleri, Kazak eşkiyalarının Karadeniz'deki huzursuzlukları, Kırım'da meydana gelen han değişimi, Abaza isyanının bastırılması ve Erzurum'a iki bin kadar nöbetçi yeniçerinin gönderilmesi, Erzurum'daki kale ve surlarının onarılması, İran seferi, Revan'ın fethi ile Bağdat seferi için kendisinin bir zafername yazdığına işaret etmektedir.

Sultan İbrahim döneminde, bu dönemin tarihini kaleme aldığı göstermek, değişik akçe bastırıldığı, yeniçeri cephanesinin ateş aldığını, Özi Kalesi, Azad muhafazası, Kazak eşkıyası ile mücadele, Rodos'ta hapis olan İslam Giray'ın serbest bırakılması, Erdel seferi, Avusturya seferi, Girit adasının stratejik ve ekonomik önemi ile fethini, memleketteki gidişatı yer yer eleştirmektedir. Yöneticilerin eksikliklerini tafsilatlı bir şekilde anlatması, sammur kürkleri için yapılan harcamaları yönelik eleştirilerini ve Sultan İbrahim'in tahtan indirilmesi hadiselerine yer verilerek eser nihayete ermektedir.

3.2. METİN TESİSİNDE TAKİP EDİLEN YOL

Nüshaların tavsifi yaparken Ravzatü'l-Ebrâr'ın mevcut nüshaları içinde mü'ellif nüsha olan Ayasofya nüshası ile büyük ölçüde mutenâ ve en tamam oldukları anlaşılan Pertev nüshası ve tama yakın olan Bağdatlı Vehbi ile Reisü'l Küttab'tan oluşan dört nüshaya metni dayanarak tesis edildiği belirtilmişti.

Burada kısaca tekrar belirtelim ki Ayasofya (A) metne esas alınmış ve Bağdatlı Vehbi (B), Pertev Paşa (P), Reisül Küttab (R) nüshalarındaki fazlalıklarla önceki nüshaların eksiklikleri ikmal edilerek metin tamamlanmış, böylece mümkün olduğu kadar müellifin kaleminden çıkan orijinal metnin tesisine çalışılmıştır.

Bu dört nüsha dışındaki nüshalar, mühim varyantlar ihtivâ etmediği gibi bir kısmı eksik, bir kısmı da muahhar kopyalar olduğundan metin tesisinde kullanılmamış ancak okunamayan bazı kelime ve ibareler için sık sık matbu nüshasına müracaat edilmiştir.

Tesis edilen metinde bend başlıkları uygun boşlukla yazılmış “A” [] içinde gösterilmiş, Bağdatlı Vehbi, Pertev Paşa, Reisül Küttab nüshalarındaki ifade ve fazlalıklar daha doğru ve tamamlayıcı mahiyette ise metne alınmış, değilse sıra numarası verilerek, sayfa altında gösterilmiştir. Manayı değiştirmeyen farklılıklar gösterilmemiştir. Varyant, bir cümle veya uzun bir ibare ise baş ve sonundan birkaç kelime alınarak, arası (...) ile doldurulmuş, böylece lüzumsuz tekrardan kaçınılmıştır. Farklar (:)’dan sonra tam olarak verilmiştir. Farklılık birden fazla nüshada ise, ikinci ve öteki nüsha farkları sadece (,) ile tefrik edilmiş, kelime ve ibare fazlalıkları için (+), eksiklikleri için (-) işaretleri kullanılmıştır.

Yer yer tarafımızdan yapılan düzeltmeler [] içinde gösterilmiş Metni daha açık hale getire bilmek için paragraf başlıkları tefrik edilmiş, nokta, virgül vs. gibi noktalama işaretleri ilave olunmuştur.

XVII. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmış olan *Ravzatü'l-Ebrâr*’ın dil ve üslûp hususiyetleri de aynen muhafaza edilerek metnin, mümkün mertebede devrindeki telâffuz şekliyle aksettirilmesine çalışılmıştır. Hareke ve imlâda metne sadık kalınmış, yani herekeli ism-i haslar aynen muhafaza edilmiştir. Ancak Türkçe kelimelerin sonundaki ”b” ler “p” olarak (idüp,gelüp,gidüp gibi) yazılmıştır.

Metin tesisinde basit bir transkripsiyon uygulanmış, sadece aynlar (‘), hemzeler (‘) ile tefrik edilmiş, gayn ve kaf harflerinden sonraki uzun hecelerde “ā” ve “ū” şekilleri tercih edilmiştir.

SONUÇ

Babasının erken vefat etmesi nedeniyle yetim kalan Aziz Efendi ağabeyisi Mehmed Efendi'nin yanında tahsil görmüş, Şeyhüislâm Sunullah Efendi'den mülâzemet alarak çeşitli medreselerde müderrislik, muhtelif yerlerde kadılık, kadiaskerlik ve şeyhüislamlik yapmıştır. Yetiştirdiği öğrenciler arasında on beş yıldan fazla Sadrazamlık yapan, Köprülü Fâzıl Ahmed Paşa'nın kendisinden mülâzemet alması âlimliğini göstermektedir.

Abdülaziz Efendi, Sultan İbrahim'in hal'i hadisesinde önemli rol oynamış ve *Ravzatü'l-Ebrâr* isimli tarihini tahta çıkmasında etkin olduğu IV. Mehmed'e sunmuştur. Bu nedenle Padişah tarafından taltif edilerek, kadiaskerlikle birlikte tarihte benzeri olmayan fetva pâyesi kendisine verilmiştir. Böylece Osmanlı Devleti'nin otuz üçüncü Şeyhüislâm'ı olmuştur. Ancak dört ay sonra saray ile halk arasında vuku bulan olayda, Ağalarla işbirliği içinde olması nedeniyle görevinden azledilmiştir.

Bu çalışmada temel gaye, eserin tarih sahasındaki önemini ön plana çıkarmak ve Osmanlı tarihleri içinde ayrıcalıklı bir yeri olan kroniklerin önemli örneklerinden birinin metnini araştırmaya sunmaktır. Her şeye rağmen notların, açıklamaların ve metin üzerindeki çalışmanın asla yeterli ve nihai çalışma olmadığı malumdur. *Ravzatü'l-Ebrâr*, ihtiva ettiği dönem ve olaylar sebebiyle, üzerinde durmaya değer pek çok nitelik taşımaktadır. Buraya kadar anlatılanlar ve bundan sonra başlayacak metin ile eser bir son değildir, aksine yeni başlangıçlara kapı aralamayı hedeflemektedir.

Abdülaziz Efendi, Osman Gazi'den IV. Mehmed'e kadar onsekiz Osmanlı padişahı, vezirler, ulema, asker, valide sultanlar, şehzadeler, bütün bu yetkililerin birbirleriyle ilişkilerini eserinde anlatması Osmanlı tarihine bir bütün olarak bakması, ondaki tarih şuuru ve anlayışını ortaya koymaktadır.

Müellifin, hadiseleri anlatırken yer yer yaptığı müdahaleler, tahliller ve ileri sürdüğü fikirlere bakılırsa, düşüncelerini de kimseden çekinmeden söyleyen tenkitçi bir tarih görüşüne sahip olduğu görülmektedir. Ancak getirdiği ilmî tenkidlerde daima yapıcı bir üslub kullanmıştır. Bilhasa kendi zamanı hakkında çok değerli bilgiler vermekte, devrinin şiddetli bir malî-siyasî tenkidini

yapmaktadır. İdarecilerin görevlerindeki başarılarına ve hadiselerin seyrine göre, ya dua ya da beddua edilmektedir. Memleket faydasına olan bazı durumlarda daha fazla önem atfedebilmek için ayet ve hadislerle yer verilmektedir. Eserde kullanılan şiir, kıta, beyit gibi edebi sanatlar üsluba katkı sağlamakla birlikte, eserin kıymetini daha da artırmaktadır.

Müellifin, uzun süre devlet hizmetinde bulunması ve almış olduğu görevler dolayısıyla hadiseleri yakinen müşâhede imkânına sahip olması, devlet teşkilat, müesseseler, siyasi olaylar hakkında yorum tarzı ile de eseri dikkat çekmektedir. Devlet idaresindeki su‘i istimallerin nasıl yapıldığını ortaya koyarak, düzeltme çareleri için çeşitli nasihat ve tavsiyelerde bulunurken, şahsi ve sathi görüşlere değil olayın kendisine eğilmesini bilmiştir.

İsa-zâde her ne kadar eserin taasub üzere yazıldığını ifade etsede, Babinger, Na‘imâ’nın Abdülaziz Efendi’nin ifadelerini aynen aktarmaktarmaya cesaret edememesi, ifadesini kullanması müellif’in devrin olayları üzerine cesaretle gitmesi ve kendisinden sonra gelen müverrihlerce kaynak olarak kullanılması eserin kıymeti hakkında bilgi vermektedir.

Ravzatü’l-Ebrâr gibi önemli bir eser, devrin müelliflerinin dikkatini çekmiş, Na‘imâ, İsa-zâde, Aburrahman Abdi Paşa, Silahdar Mehmed Efendigib, birçoklarına kaynak teşkil etmiştir. Bu yönüyle de dikkate değer bir kaynak niteliğindedir.

BİBLİYOGRAFYA

Abdurrahman Abdi Paşa, *Vakâyi 'name*, Hekimoğlu ktp, nr. 701.

_____, *Vakâyi 'name*, Haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul 2008.

Abdurrahman Hibri, *Defter-i Ahbar fi-Sahîhi'l-Âsâr VI. defter*, Ün. Ktp. nr. 3648

Bursalı İsmail Belig, *Bursalı İsmail Belig'in Nuhbetu'l-âsâr li zeyl-i zubdeti'l-eş'âr*, Haz. Abdülkerim Abdülkadiroğlu, İstanbul 1985.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri 3*, İstanbul, 1342.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât*, Haz. Abdulkadir Özcan, Ankara 1995.

Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, Haz. Z. Kurşun, S: A: Kahraman, Y. Dağlı, İstanbul 1999, C. II

Gelibolulu Mustafa Âli, *Künhü'l Ahbar*, Haz. M. Hüdayi Şentürk, Ankara 2003.

_____, *Gelibolulu Mustafa Âli'nin Künhü'l Ahbarı'nın Kaynakları*, Haz. Ahmet Aydın, basılmamış Doktora tezi, İstanbul 1993.

İsa-zâde, *İsa-zâde Tarihi*, Neş. Ziya Yılmaz, İstanbul 1996.

İstanbul Kütüphaneleri, *Tarih-Cografya Yazmaları Kataloğları*, İstanbul 1943-1962.

İstanbul Kütüphaneleri, *Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu 2*, İstanbul 1959.

Joseph Von Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Terc: Mehmed Ata, İstanbul 1335.

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, *Fevâiyihü'n-Nebeviyye*, Hamidiye ktp. Nr. 1956.

_____, "Gülşen-i Niyâz", Mihrişah Sultan ktp. nr. 252.

_____, *Ravzat 'ül Ebrar Zeyli*, Yay. Haz: Nevzat Kaya, Ankara 2003.

_____, *Hallü'l-İştibah*, Esad Efendi ktp. nr. 650.

_____, *Mir'atüs '-Safâ*, Esad Efendi ktp. nr.2406.

_____, *Nefahatü'l-üns fi-Şehri Ravzatü'l-Kuds*, Esad Efendi ktp. nr. 10208.

- _____, *Süleymân- nâme*, Mısır 1248.
- _____, *Zafer-nâme*, Esad Efendi ktp. Nr. 2086.
- Kâtib Çelebi, *Fezleke-i Kâtib Çelebi*, C. II, İstanbul 1258.
- _____, *Keşfü 'z-zunûn an Esâmî-i 'l'Kütûb ve 'l-Funûn*, C.II İstanbul 1941,
- Mehmed Süreyya, *Sicilli-i Osmâni* 2-3, İstanbul 1311.
- Na'imâ Mustafa, *Ravzatü'l-Hüseyn Fi-Hülâsâtı Ahbâri'l-Hâfikeyn*, III-VI, İstanbul 1280.
- _____, *Tarih-i Nâimâ*, Neşr: Mehmet İpşirli, Ankara 2007.
- _____, *Na'imâ Tarihi*, Çev. Zuhuri Danışman, İstanbul 1969.
- Müsakimzâde Süleyman Sa'de'd-din, *Devha-i Meşâyih-i Kiba*, Aşir Efendi ktp. Nr. 251
- Nev'i-zâde Atâi, *Hadikatü'l-Hakâik Fi-Tekmileti 'ş-Şakâ'ik*, İstanbul 1268.
- Şeyhî Mehmed Efendi, *Vekayii'l-Fudalâ*, Neş: Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

- Altınay, Ahmet Refik, *Alimler ve Sanatkârlar*, Ankara 1980.
- Altınsu, Abdülkadir, *Osmanlı Şeyhülislamı*, Ankara 1972
- Babinger, Franz, "Abdulaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde", *İA*, C.1, İstanbul 1950, 64-65.
- _____, Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev: Coşkun Üçok, Ankara 1982.
- Başar, Fehamettin, XVII. "Osmanlı Tarih Kaynakları" *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, İstanbul Haziran/1997
- Çiftçi, Cafer, "Osmanlı Döneminde Bursa Su Yollarının Bakımı ve Onarımında Vakıfların Rolü" *U. Ü Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 3, Bursa 2002, 57-74
- Ertan, Veli, "Osmanlı Devletinin Değerli Şeyhülislamlarından Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi" *Türk Yurdu* C. 6, sayı. 12 (342).

- Karataş, A. İhsan, “Bursa Suları ve Su Vakıfları”, Uludağ Üniversitesi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 17, Bursa 2008, 401–406.
- Karatay, Fehmi Edhem, “*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Kataloğu I*”, İstanbul 1961.
- Kaya, Nevzat, “Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi”, *DİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 381–383.
- Köprülü, O. Fuat, “Şeyhülislâm Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi ve Müftü Suyu”, *Belleten*, C. XI, Sayı. 41, Ankara 1947, 136–142.
- _____, O. Fuat, “Abdülaziz Efendi, Kara Çelebi-zâde”, *Küçük Türk İslam Ansiklopedisi* I. Fasikül, İstanbul 1974.
- Kütükoğlu, Bekir, “Gelibolulu Mustafa Âlî”, *DİA*, C. 2, İstanbul 1989, 414–415.
- _____, *Kâtib Çelebi Fezleke’sinin Kaynakları*, İstanbul 1974.
- Özcan, Abdülkadir, “Köprülü-zâde Fâzıl Ahmed Paşa”, *DİA*, C. XXVI, İstanbul 2002, 260–262.
- Tekindağ, Şehabettin, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”, *Belleten* XXXV/140, Ankara 1971.
- Türk Ansiklopedisi, “Abdülaziz Efendi Kara Çelebi-zâde”, C. I, İstanbul 1950.
- Uzer, İhsan , “Bursa Suları” *Uludağ Bursa Halkevi dergisi* S. 35, Bursa 1941, 35-50
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarih*, C. III/2, Ankara 2009.
- _____, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Ankara 1988
- Yüksel, Hasan, “Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi” *Türkler*, C.10, Ankara 2002.

RAVZATÜ'L-EBRÂR'IN FİHRİSTİ

METNİN İÇİNDEKİLER	Sayfa No.
Tafsîl-i Menâkıb-ı Ahd-i Osmân Gâzî Aleyhi'r-Rahmeti.....	1-7
Tafsîl-i Menâkıb-ı Ahd-i Orhan Gâzî - <i>aleyhi'r-rahme</i>	8-12
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Hudâvendigâr Gâzî - <i>aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân</i> -.....	13-22
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Bâyezîd-i Yıldırım Hanî.....	23-32
Tafsîl-i Ahvâl-i Şehzâdegân.....	33-39
Tafsîl-i Vekâyi'-i Çelebi Sultân Mehmed Han.....	40-44
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Murâd Han-ı Sâni.....	45-57
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Ebû'l-Feth.....	58-76
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Bâyezîd-i Velî.....	77-89
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Selîm Hanî.....	90-102
Tafsîl-i Havâdis-i Ahd-i Süleymânî.....	103-133
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Selîm Hanî.....	134-147
Tafsîl-i Vekâyi' Der-Ahd-i Sultân Murâd Han-ı Sâlis - <i>halleda'llahü mülkehu</i> -.....	148-168
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahvâlât der-Ahd-i Mehmed Han.....	169-192
Tafsîl-i Havâdis-i Ahd-i Ahmed Hanî.....	193-241
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Osmân Hanî.....	242-260
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Mustafâ.....	261-269
Tafsîl-i Vâkı'ât Der-Ahd-i Sultân Murâd Hanî.....	270-346
Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i İbrâhîm Hanî.....	347-419

METİN

Ravzatü'l-Ebrâr

Fasl-ı Râbi' Der-Beyân-ı Ahvâl-i Huceste-Me'âl-i Ehille-i

Âsmân-ı Cihâniyânî Ecille-i Selâtîn-i Âl-i Osmânî Revvahu'llahu Rûh- ı Eslâfihim ve Tavvele Ömr-i Ahlâfihim

Tafsîl-i Menâkıb-ı Ahd-i Osmân Gâzî Aleyhi'r-Rahmetu

İmâme-i subha-i nesebü'l-ahseb-i¹⁹³ Osmâniyân olan şîr-i bîşe-zâr-ı megâzî Osmân Bey Gâzî mültekâ'ü'l-ebhar ecdâd-ı bihişt-ma'âdı Yâfes bin Nûh Necî'dir. Bu dûdmân-ı azîmü's-şânın ibtidâ-i işrâk-ı âfîtab-ı sabâhü'l-hayr zuhûrî mu'teberât-ı kütüb-i tevârihde mestûr olduğu üzere Tûrân-ı zemîn-i Mâverâ'ü'n-nehr'den olup cedd-i a'lâları Kayı Han kabâ'il-i Türk'den bir fırka ile Îrân-ı zemîne¹⁹⁴ intikâl ve hudûd-ı Merv-i Şâhcân'dan Mahan nâm şehirde hatt-ı rıhl-i tirhâl¹⁹⁵ idüp ol iklimde zuhûr iden ihtilâl-ı azîm sebebi ile¹⁹⁶ andan dahi Ermeniyeye ve Ahlat'a irtihâl itdiler. Mevlânâ Neşrî ihtiyârî¹⁹⁷ üzere¹⁹⁸ yüz yetmiş seneye karîb ol diyâr-ı muhatt-ı rıhal ve¹⁹⁹ karâr oldukdan sonra âm-ı sitte aşer ve sitte-mi'e hilâlinde²⁰⁰ kişver-i merzbûmda²⁰¹ zuhûr eden gavâ'il-i şerr ü şûr-ı Cengiz-i fitne-engîz ilcâsıyla evlâd-ı emcâd-ı Kayı Han'dan Süleymân Şâh Etrâk'den²⁰² gerden-beste-i tavk-ı ittibâ'ı olan etbâ'ı ile Erzincan'ı merkez-i râyet-i²⁰³ karâr ve ba'de müddet hubb-ı vatan-ı inân-ribâ-yı rahş ihtiyâr olup mesken-i kadîmlerine avd tasmîmi ile kal'a-i Ca'ber ma'berinden güzâr²⁰⁴ iderken

¹⁹³ nesebü'l-ahseb A; neseb ve'l-ahseb B P R

¹⁹⁴ Îrân-ı zemîne A P R; Îrân zemînine B

¹⁹⁵ rıhl-i tirhâl A; rıhâl P R

¹⁹⁶ sebebi ile A; sebebiyle P R ve hudûd-ı Merv-i Şâhcân'dan Mahan nâm şehirde hatt-ı rıhl-i tirhâl edüp ol iklimde zuhûr iden ihtilâl-ı azîm sebebi ile A P R; – B

¹⁹⁷ ihtiyârî A; muhtârî P R

¹⁹⁸ Mevlânâ Neşrî ihtiyârî üzere A P R; – B

¹⁹⁹ ve A; – B P R

²⁰⁰ hilâlinde A P R; hudûdunda B

²⁰¹ merzbûmda A; mezbûrda B P; mezbûrdan R

²⁰² Etrâk'den A B R; – P

²⁰³ râyet A R; râyât B P

²⁰⁴ güzâr A P; güzër B R

seylî-hûrî-i envâc-ı nehr-i Fırat ile Süleymân Şâh'ın²⁰⁵ keştî-i hayâtı tebâh ve cevher-i vücûdî Ca'ber kal'ası önünde vedî'a-i hâk-i siyâh oldu. Bu vâkı'a-i [133a] fâci'a zuhûru müte'allikât ü havâşîye telâşî virüp bir fırka merhûm-ı merkûmun iki oğlu ile semt-i vatana âzim ve beşyüz kadar dilîr ü²⁰⁶ dilâver Ertuğrul Gâzî ve Düндâr nâm birâderi ile tekrâr diyâr-ı Rûm-ı behcet-rüsûm tarafına [avde]²⁰⁷ câzim oldılar²⁰⁸. Fermân-fermâ-yı kişver-i Rûm Sultân Alâ'üddîn hıdmetine vusûlleri asker-i Tatar meydân-ı girûdârda sipâh-ı sultânı âvâre-i sahrâ-yı perîşânî ideceği hengâma²⁰⁹ müsâdif olup mukaddemât-ı i'ânet ü imdâdları²¹⁰ aks-i kaziyye zuhûrını intâc itmeğin sultân-ı Rûm makdem-i²¹¹ zafer-tev'emlerin ikrâm-ı tâmm ile telakkî idüp mezher-i envâ'-ı i'zâz ve darb-ı hıyâm [-ı ârâm]²¹² itmeleri için²¹³ memleketinden²¹⁴ Ankara nevâhîsin ifrâz eyledi.

Ertuğrul Gâzî birkaç sene civârında olan diyâr-ı küffârı fersûde-i semm-i semend-i gâziyân-ı zafer-pîşe itdikden sonra âm-ı semânîn ve sitte-mi'ede rahş-ı hayâtıdan üftâde ve Söğüd nâm makâmında safha-i hâke rû-nihâde olup zimâm-ı hükûmet-i kabîle-i püserân-ı sükkâne meydânında²¹⁵ Osmân Gâzî dest-i istihkâkına müsellemler olıcak vâlid-i kesîrî'l-mehâmidi tarîka-i marziyyesi üzere hemîşe endîşesi cemi'-i küffârı tefrîk ve asâbe-i asabetlerin²¹⁶ temzîk olup hemvâre tîğ-i mîğ-reng-i sâ'ika-kirdâr-ı²¹⁷ hûn-bâr idi.

İnegöl kurbünde Kolca nâm kal'ayı darb-ı şimşîr-i hûn-âşâm ile vîrân ve sükkânını dest-zede-i yağmagerân idüp İnegöl ve Karacahisâr tekûrların Tomalic belinde pâymâl-i şütür-i gerden-keş-i hezîmet ü inkisâr ve Karacahisâr'ı dâhil-i

²⁰⁵ Şâh'ın A; Şâh B P R

²⁰⁶ ü A; – B P R

²⁰⁷ avde B P R; – A

²⁰⁸ oldılar A; oldı B P R

²⁰⁹ hengâma A P R; hengâmına B

²¹⁰ i'ânet ü imdâdları A B R; imdâd ü i'ânetleri P

²¹¹ makdem A R; mukaddem B P

²¹² ârâm B P R; – A

²¹³ itmeleri için A; itmeleri için B P R

²¹⁴ memleketinden A P R; memleketden B

²¹⁵ meydânında A; miyânında P R

püserân-ı sükkâne meydânında A P R; – B

²¹⁶ asabetlerin A; asabiyetlerin B P R

²¹⁷ kirdâr A; kirdârî-i B P R

kabza-i iktidâr itmeğin Sultân Alâ'üddîn-i Sâni-i Keykubâd bin Ferâmürz²¹⁸ tarafından karîn-i nevâziş ü tahsîn olup alem-i zerrîn²¹⁹ ve şimşîr ve kemer [ve]²²⁰ semend-i dil-pesend ihsânına mazhar itdüğünden mâ'adâ Eskişehir ve İnönî²²¹ menşûr-ı hükûmeti unvânü'ş-şeref-i nâm-ı nâmî-i Osmânî birle müzeyyen oldu. Fî sene seb'a semânîn ve sitte-mi'e.²²²

Ba'zı kütüb-i tevârihde bu me'ser-i celîle âm-ı seb'a ve tis'in vekâyi'inden olmak üzere [pîrâye-i]²²³ harîr-i tahrîr olmuştur.

Bilecik tekûrı eğerçe makâm-ı sadâkatde kıyâm idüp zâhiren min hac-ı müstakîm-i fermân-berîde sebât-kadem |133b| gösterdi. Lâkin adâvet-i dînî-i zarûrî²²⁴ perde-keş-i vüdd-i sûrî olup husûsan Yarhisâr tekûrının Nîlûfer nâm²²⁵ duhter-i perî-peykeri²²⁶ şem'-i şebistân-ı visâl itmek içün tertîb-i sâz olduğu sûr-ı pür-sürûr cem'iyetine da'vet bahânesiyle ol şâhbâz-ı²²⁷ bülend-pervâzı üftâde-i dâm-ı şimşîr-i hûn-âşâm itmek sevdâ-yı hâminî²²⁸ pîş-nihâd-ı ihtimâm itdüğü Harmankaya hâkimi olup Osmân Gâzî'ye muhabbet-i hâlisü'l-bâlî²²⁹ olan Köse Mihalet vesâtatıyla²³⁰ vâsıl-ı derece-i ilme'l-yakîn olmağın her sâl yaylaka intikâl hilâlinde tekûr-ı mezbûra idâ'-ı mu'tâdları olan sanduklara tahammül-i metâ'ib hatt-ı²³¹ tirhâle mecâlleri [yokdur]²³² deyü pîrezenân-ı mi'cer-pûş libâsında kırk nefer merdân-ı meydân-ı hüner izâfe idüp hadî'a-i vedî'a ile hisârı bend-i kemend-i teshîr itdiler. Müjde-i feth vâsıl-ı sem'-i Osmân Gâzî olıcak zimâm-ı rahş-ı

²¹⁸ Ferâmürz A P; Ferâmür R

Sâni-i Keykubâd bin Ferâmürz A P R; – B

²¹⁹ zerrîn A; zerrîn-ser P R

²²⁰ ve R; – A R

²²¹ alem-i zerrîn ... Eskişehir ve İnönî A P R; – B

²²² Fî sene seb'a semânîn ve sitte-mi'e A P R; Fî sene 687

²²³ pîrâye B P R; – A

²²⁴ dînî-i zarûrî A P R; dînî zarûreti B

²²⁵ Nîlûfer nâm A P R; – B

²²⁶ peykeri A; peykerin B P R

²²⁷ şâhbâz A B; şehbâz P R

²²⁸ hâminî A B R; hâmi P

²²⁹ hâlisü'l-bâlî A; hâlisü'l-bâl P R

²³⁰ Harmankaya hâkimi ... vesâtatıyla A P R; – B

²³¹ hatt ve R; hatt-ı A B P

²³² yokdur B P R; – A

himmeti Bilecik kurbünde²³³ mevâ'id-i²³⁴ ictimâ' olan Çakırpınarı nâm sebze-zâra tahvîl ve nevâ-yı nây-ı sûr-ı sūrûrı nağme-i bî-âheng-i²³⁵ nevhagerâna tebdîl idüp tekûrı dizdâr-ı hisâr kör eyledi. Fî sene seb'a ve tis'în ve sitte-mi'e²³⁶.

Pes angâh Yarhisâr tarafına sevk-ı sipâh edüp bir hamle-i Rüstemâne ile kal'a ve kal'a-nişîni zîr-nigîn-i mülk-i elîmîn itdikden sonra Bilecik tekûrı içün tezyîn olunan duhter²³⁷-i şîrîn-şemâ'il hacle-i²³⁸ visâline Orhan Gâzî dâhil olup Sultân Murâd ve Süleymân Şâh ol muhaddere-i ismet-penâhdan encümen-efrûz-ı vücûd ve pertev-endâz-ı meclis-i şühûd olmuşlardır. Burusa kurbünde olan Nîlüfer Köprisi anın eser-i hayıdır.

Râyât-ı İslâm henüz ârâm-gîr-i kûşe-i karâr olmadın İnegöl cânibine ılgar olup izn-i yağma ile zabt²³⁹ ve ol nevâhî rıbka-i teshîre rabt olundu. Fî m.

Zîr-i dest-i Selçukıyânda olan memâlike leşker-i mûr-şümâr-ı Tatar musallat olup Sultân Alâ'üddîn ol bed-âyînlerin²⁴⁰ pençe-i istîlâsında zebûn ve bu cihetden ahvâl-i re'âyâ dîğergûn olmağın ber-muktezâ-yı ra'ıyyet-nüvâzî²⁴¹ girîbân-ı [134a] aceze ve zîr-i destânî²⁴²-i pençe-i kahr-ı bî-dâdgerândan tahlîs içün Osmân Gâzî murabba'-nişîn-i serîr-i saltanat ve ra'ıyyet-nüvâzî olup Tu[r]sun²⁴³ Fakîh nâm azîz câmi'-i Karacahisâr'da ism-i sâmilîleriyle müsekkîyü'l-hitâm hutbe-i bedî'ü't-tarz-ı sühbâniyyü's-sinâ'a²⁴⁴ kırâ'et eyledi. Fî sene-i tis'a ve tis'în ve sitte-mi'e²⁴⁵.

²³³ Bilecik kurbünde A P R; – B

²³⁴ mevâ'id A; mev'id B P R

²³⁵ bî-âheng A B R; âheng P

²³⁶ seb'a ve tis'în ve sitte-mi'e A P R; 697 B

²³⁷ olunan duhter A P R; olunan Nîlüfer nâm duhter B

²³⁸ hacle A B P; mecelle R

²³⁹ izn-i yağma ile zabt A P R; ol yağma zabt B

²⁴⁰ bed-âyînlerin A; bed-âyînler B P R

²⁴¹ olmağın ber-muktezâ-yı ra'ıyyet-nüvâzî A P R; olmuş idi ki, B

²⁴² destânî A B P; destân R

²⁴³ Tu[r]sun A; Tursun B P R

²⁴⁴ sühbâniyyü's-sinâ'a A P R; Sübhânü's-sinâ'a B

²⁴⁵ tis'a ve tis'în ve sitte-mi'e A P R; 699 B

Monlâ Lârî Târîhi'nde nâm-ı nâmî-i Osmânî rû'ûs-ı menâbirde âm-ı mezbûrdan²⁴⁶ on bir sene mukaddem mezkûr olduğı mastûrdur.²⁴⁷

Yenişehir eyâdî-i e'âdîden tahlîs ve anı makarr-ı eyâlet itmekle bünyân-ı teşyîd ve ahkâmı tarsîs olinup musahhar-ı şimşîr-i zafer-peykerleri olan kılâ' ü bıkâ'ı evlâd-ı emcâd ve ümerâ'-i şecâ'at-nihâda taksîm eyledi. Fî sene-i ihdâ ve seb'a-mi'e²⁴⁸.

Köprihisâr izn-i yağma ile²⁴⁹ âgûş-ı teshîre râm olup İznik sükkânı muhâsara ile tazyîk olunmuşiken²⁵⁰ metânet ü istihkâmı bu def'a semt-i âhara imâle-i licâm iktizâ eyledi.

Burusa ve Edrenos ve Kestel ve Kite tekûrları ile Koyunhisârı kurbünde tertîb-i sâz-ı saff-ı musâff olup Burusa ve Edrenos tekûrları serdâde-i vâdî-i firâr ve Köstel²⁵¹ tekûr²⁵² mu'allak-zen-i hafra-i nâr oldu²⁵³. Kite tekûr[ı]²⁵⁴ sâye-bân-ı emânete ilticâ itdüğü Ulubâd tekûrından ba'zı recâsına müsâ'ade ile intizâ' olunup ber-mûceb-i fermân-ı cihân-mutâ' Kite hisârı mukâbelesinde dâ'ire-i hestîden dūr ve hisâr-ı mezbûr mazbût-ı asker-i mansûr oldu. Hisâr²⁵⁵-ı Burusa dahi birkaç gün mahsûr olmuşiken²⁵⁶ zuhûr²⁵⁷-ı ba'zı avâ'ik müşâhede²⁵⁸-i şâhid-i zafere âyık olup maslahat-ı vakt iktizâsıyla giriftârân-ı mazîk içün²⁵⁹ hisâra sedd-i²⁶⁰ bâb-ı hurûc u vülûc içün kapluca ve dağ câniblerine birer metîn kulle binâsıyla iktifâ olundu. Fî sene-i seb'a aşere ve seb'a-mi'e²⁶¹.

²⁴⁶ mezkûrdan A; mezbûrdan P R

²⁴⁷ Monlâ mastûrdur A P R; – B

²⁴⁸ ihdâ ve seb'a-mi'e A P R; 701 B

²⁴⁹ izn-i yağma ile A P R; – B

²⁵⁰ olunmuşiken A; olunmuş iken B P R

²⁵¹ Köstel A; Kestel P R

²⁵² Burusa ... tekûr A P R; Kestel ve Kite tekûr B

²⁵³ nâr oldu. A P R; kör oldu ve B

²⁵⁴ tekûr A; tekûr P R

²⁵⁵ Kite tekûr[ı] sâye-bân-ı emânete ... Hisâr A P R; – B

²⁵⁶ olmuşiken A R; olmuş iken B P

²⁵⁷ zuhûr A P R; – B

²⁵⁸ avâ'ik müşâhede A B R; avâ'ik olup müşâhede P

²⁵⁹ içün A; – B P R

²⁶⁰ sedd A B P; sîd R

²⁶¹ seb'a aşere ve seb'a-mi'e A P R; 717 B

Dergâh-ı zafer-destgâh-ı nîgû-hâhlarından²⁶² [Harmankaya tekûrî]²⁶³ Köse Mihayil²⁶⁴ Osmân Gâzî delâletiyle rûgerdân-ı vâdî-i dalâl ve izz-i kabûl-i İslâm ile hoş-hâl olup Lefke [134b] ve Yenice²⁶⁵ ve Akçahisâr²⁶⁶ ve Geyve ve Tekûrpınarı teshîr emrinde mühtedî²⁶⁷-i mezbûrun hüsn-i tedbîrî [ile]²⁶⁸ netîce-pezîr oldu. Fî hudûd-ı sene-i ısrîn dâme²⁶⁹. Teshîre sayd olan vilâyetlerin re'âyâsı erbâb-ı tîmâra mahsûl kayd²⁷⁰ olundu²⁷¹.

Mededkârî-i Bârî karîn-i hâl-i huçeste-me'âl-i Osmân Gâzî olmağın ırsâl-i sipâh-ı kîne-hâh ile²⁷² Akyazı ve Mudurnı ve Kandırı ve Kocaili mülhakât-ı memâlik-i mahrûsadan olup Karaceyş ve Karanigin emsâli niçe kılâ' tâbî'-i fermân-ı cihân-mutâ' oldu²⁷³.

Orhan Gâzî fermân-ı pederî ile²⁷⁴ işâ'a-i âşîka-i²⁷⁵ megâzî içün tahrîk-i râyet-i ser-firâzî idüp Edrenos vilâyetine silk-i tasarruf-ı sultân-ı enâmde hüsn-i nizâm virdikden sonra Pınarbaşı tarafından Burusa mükerreren mahsûr-ı leşker-i mansûr oldu. Tekûr-ı makhûr narra-şîrân-ı bîşe-zâr-ı eyman [ile]²⁷⁶ mukâbeleye tâb ü tüvânı olmamağın nâçâr Köse Mihal tavassutuyla otuzbin altuna cânına hatt²⁷⁷-ı emân alup²⁷⁸ terk-i dâr ü diyâr ve yed-i mü'eyyed-i Orhan Han'a teslim-i hisâr eyledi. Fî sene-i sitte ve ısrîn ve seb'a-mi'e²⁷⁹. Hem bu sene Osmân Gâzî terk-i mülk-i mecâzî idüp Burusa hisârında kûşe-güzîn-i halvet-hâne-i mezâr-ı

²⁶² nîgû-hâhlarından A P; nîgû-hâhlardan R; nîk-hâhlarından B

²⁶³ Harmankaya tekûrî B; – A P R

²⁶⁴ Mihayil A; Mihal B P R

²⁶⁵ Yenice A B P; Tekce R

²⁶⁶ Akçahisâr A P R; Akhisâr B

²⁶⁷ mühtedî A P R; – B

²⁶⁸ ile R; – A B P

²⁶⁹ ısrîn dâme A P R; 820 B

²⁷⁰ kayd A P; – R

²⁷¹ Teshîre sayd ... olundu A P R; – B

²⁷² karîn-i hâl ... kîne-hâh ile A P R; birle B

²⁷³ olup Karaceyş ve Karanigin emsâli niçe kılâ' tâbî'-i fermân-ı cihân-mutâ' oldu. A P; oldu R; oldu. Fî m. B

²⁷⁴ ile A; üzere B P R

²⁷⁵ âşîka A P; – R; eşî'a B

²⁷⁶ ile B P R; – A

²⁷⁷ hatt A P R; – B

²⁷⁸ alup A P R; olup B

²⁷⁹ sitte ve ısrîn ve seb'a-mi'e A P R; 826 B

pür-envâr oldu. Vilâdetes [fî]²⁸⁰ sene 656. Cülûs fî²⁸¹ sene 699. Müddet-i saltanat, sene 27. Müddet-i ömr, sene 70.

Musahhar-ı tîğ-ı zafer-peykerleri olan kılâ‘ u bıkâ‘da niçe cevâmi‘ ü savâmi‘ ihtirâ‘ idüp gûn-â-gûn âsâr-ı hayr ihdâs itmişlerdir.

Rû’yâ-yı meşhûre iktizâsıyla mazhar-ı füyûzât-ı mütevâlî Edebâlî hazretlerinin Bâlâ Hatun nâm duhter-i sa‘d²⁸²-ahterlerin enîs-i halvet-hâne-i zifâf idüp Sultân Orhan ve Alâ’ü’l-dîn Paşa ol afife-i meşîme-i rahminden vürûd ve mâ’-i hayât-ı şuhûda rûd²⁸³ itmişlerdir.

²⁸⁰ fî B R; – A R

²⁸¹ fî A B R; – P

²⁸² sa‘d A P R; es‘ad B

²⁸³ vürûd ve mâ’-i hayât-ı şuhûda rûd A; rûd-ı mâ’ü’l-hayât-ı şuhûda vürûd B P R

Tafsîl-i Menâkıb-ı Ahd-i Orhan Gâzî -aleyhi'r-rahme²⁸⁴-

Osmân Gâzî dâmen-çin-i hâkdân-ı fenâ ve âzim-i nüzhetgâh-ı mülk-i bekâ olıcak serîr-i ser-firâzî vücûd-ı bihbûd-ı Orhan Gâzî ile pür-zîb ü bahâ olup hem ol sâl-i meymenet-iştîmâlde “Gâzî Hudâvendigâr” lakab-ı müstehabbı ile **[135a]** şöhret-yâfte olan Murâd Han’ın kevkeb-i sa’d-iktirân-ı vücûd-ı cilve-sâz-ı evc-i şühûd oldu.

[Peder-i İskender-i Rûmî-i feylesofun tahtgâhı olan]²⁸⁵ **Makedon** nâm hisâr ki, hâlâ “İznikmid” nâmıyla iştihâr bulmuşdur, ihsân-ı emân ile memâlik-i İslâmiyye’ye mülhak olup Şehzâde Süleymân Şâh’a eyâletgâh olmak ile pür-revna oldu. Fî sene-i semâne ve ısrîn²⁸⁶. Ana karîb Hereke kal’ası dahi guzât-ı zafer-simâta²⁸⁷ nasîb oldu. Fî [m]²⁸⁸. Kalem-rev-i hükûmet-i Âl-i Osmânî’de râyic olan ecnâs-ı nükûd esâmî-i selâtîn-i Selçukîyye [ile]²⁸⁹ meslûk²⁹⁰ iken mesned-ârâ-yı eyvân-ı vezâret olan birâderleri Alâ’üddîn Paşa savâb-dîdi üzere vücûd²⁹¹-ı derâhim ü denânîr nâm-ı nâmîleri ile²⁹² zînet-pezîr oldu. Fî sene 29²⁹³.

Her sınıfa ta’yîn-i amâme vü câme ve tertîb-i süvâr ü piyâde ve evlâd-ı küffârdan devşürme idüp ol fırka yeniçeri nâmına olmak dahi paşa-yı mezbûrun netâyic-i efkâr-ı isâbet-şi’ârındandır.

Avn-i Sübhânî ve himmet-i Orhanî birle şehir-i İznik dâhil-i havza-i teshîr olup niçe müddet müstekarr-ı serîr-i sultânî oldu. Fî sene-i ihdâ ve selesîn²⁹⁴. Anda olan bî’ ü savâmi’ mesâcid ü cevâmi’ olup bir güzîdesini²⁹⁵ medrese olmak üzere

²⁸⁴ -aleyhi'r-rahme- A; – B P R

²⁸⁵ Peder-i İskender-i Rûmî-i feylesofun tahtgâhı olan B R; ; – A P

²⁸⁶ sene-i semâne ve ısrîn A P R; 768 B

²⁸⁷ simâta A B R; simât P

²⁸⁸ m. B P R; – A

²⁸⁹ ile P R; – A

²⁹⁰ meslûk A; meskûk B P R

²⁹¹ vücûd A P R; vücûh B

²⁹² nâmîleri ile A P; nâmîleriyle R; nâmîler ile B

²⁹³ sene 29 A P; m. B R

²⁹⁴ ihdâ ve selesîn A P R; 731 B

²⁹⁵ güzîdesini A P; güzîdesin B R

ta'yîn ve ol mekânı âlim-i Rabbânî eş-Şeyh Dâvud-ı Kaysarî cenâblarına tezyîn buyurdılar. [Fî m.]²⁹⁶

Süleymân Paşa Tarakcı Yenicesi fethi niyetiyle ol savba teveccüh-i râyet-i azîmet idüp²⁹⁷ şehzâde-i âlî-nijâdın âvâze-i adl ü dâdı âlem-gîr olmağın re'âyâ tarafından²⁹⁸ ol cânibe meyl-i tab'ı²⁹⁹ mukarrer idüğü tekûrun nakş-ı levh-i zamîri olup bi'z-zarûre istikbâle isti'câl ve ez-ser ta'zîm-i pîşgâh-ı dergâhda vaz'-ı cibîn-i iclâl eyledi. Fî sene 32³⁰⁰.

Göynük ve Mudurnı tekûrları dahi minhac-ı müstakîm-i itâ'at ü inkıyâdı pîş-i nihâd idüp âsûde-hâl-ı zıll-ı sâye-bân-ı emân oldılar³⁰¹. Guzât-ı İslâm bu sefer-i zafer-eserde hisse-mend-hân-ı igtinâm olmamağın³⁰² mehmâ-emken her birine³⁰³ ber-vech-i münâsib mezârî' ü ziyâ' ve kılâ'-ı meftûheden ta'yîn-i emlâk ü iktâ' olundu. Fî sene 33³⁰⁴.

Şehbâz-ı evc-i megâzî Orhan Gâzî Gemlik³⁰⁵ [135b] tarafına tahrîk-i cenâh-ı azîmet idüp bir ay tazyîkdan sonra i'ânet-i Veliyyü't-Tevfîk birle der-i ümmîd küşâde ve âhâlîsi hâk-i âsitân-ı merâhim-nişâna rû-nihâde oldu. Fî sene 34³⁰⁶.

Ol pâdişâh-ı dil-âgâh hâlisân li-vechi'llâh [Bursa'da]³⁰⁷ bir câmi' ve tâb-hâne ve ribât ve imâret-i mebsûtü's-simât îcâd idüp Manastır nâm kenîsei³⁰⁸ medrese olmak üzere etrâfına hucerât binâsıyla dârü'l-ilm eyledi. Fî sene-i sitte ve selesîn³⁰⁹.

²⁹⁶ Fî m. B R; – A P

²⁹⁷ idüp A P R; olup B

²⁹⁸ tarafından A; tarafında P R

²⁹⁹ tab'ı A; tabî'î B P R

³⁰⁰ 32 A P R; 732 B

³⁰¹ oldılar A P; oldı B R

³⁰² olmamağın A B P; olmağın R

³⁰³ birine A P R; – B

³⁰⁴ sene 33 A R; sene 733 B P

³⁰⁵ Gemlik A P R; كليك B

³⁰⁶ sene 34 A R; sene 734 B P

³⁰⁷ Bursa'da P; – A

³⁰⁸ kenîsei A; kenîseyi P

³⁰⁹ Ol pâdişâh-ı dil-âgâh ... ve selesîn A P; – B R

Ümerâ-i Selçukîyye ahlâfından Kurasi hâkimi Aclân Bey bâzîçegâh-ı dehr-i pür-kahr temâşâsından keff-i nazar-ı rağbet idüp câ-nişînî etvârından re‘âyâ müte‘ezzî olmağın vezîr [ve]³¹⁰ müşîr-i Devlet-i Aclâniyye olan Hacı İlbeyi tedbîr-i dilpezîri ile niçe zıyâ‘ ü kılâ‘ı³¹¹ müştemil olan kişver bî-tavassut-ı tîr ü şimşîr ser-tâ-ser müsahhar olup Şehzâde Süleymân Paşa emîr ve Hacı İlbeyi kemâ-kân vezîr oldu. Fî sene 37³¹².

Bu sefer-i celîlü’l-eserde seng-i râh-ı sipâh olan Mihalic ve Kirmasti ve Ulubâd dahi memâlik-i Osmâniyye’ye ilhâk buyurılıp hûrşîd-şî‘âyir-i şerâyi‘ ol diyârda lâmi‘ü’l-işrâk oldu.

Süleymân Paşa Ece Bey ve Gâzî Fâzıl ve Evrenos Gâzî ve Hacı İlbeyi emsâli seksen nefer dilîr [ü]³¹³ dilâver ile iki sal üstünde Çimni nâm hisâra mukâbil Güğercinlik cânibinden bir şeb-i târda Rûmili tarafına güzâr idüp hisâr-ı mezbûrî teshîr ve asker geçürmek için sefîne³¹⁴ tedârükünde bezl³¹⁵-i nakdîne-i hüsn-i tedbîr eyledi. Fî sene-i seb‘în ve seb‘a-mi’e³¹⁶.

Otuz yedi sâl-i meymenet-iştimâlinde bu âm-ı firûzî-encâma dek yiğirmi üç sene pîrâye-i silk-i şühûr u a‘vâm olan ferâyid-i vekâyi‘ olan³¹⁷ âsâr-ı [dest-yârî-i]³¹⁸ kilik-i bedâyi‘-nigâr-ı rûvât-ı ahbâr ile tevşîh³¹⁹-i sudûr-ı esfâr itmemeğın bî-delâlet-i râh-ber ol vâdiye tahattî mümkün olmadı.

Konurhisârı mahsûr-ı leşker-i mansûr olup tekûrî bir tarîk ile giriftâr ve mukâbele-i hisârda berdâr olmağın havza-i tasarruf-ı İslâmiyâna dâhil ve asker-i [136a] huçeste-eser mâl-ı ganâyimden mâlik-i nisâb-ı kâmil oldu. Mervîdir ki, ol fethde kîse-i âmâl-i guzât-ı zafer-simâtı mâl-â-mâl iden emvâl dâhil-i tahtü’l-hisâb ve gencâyış-pezir-i havsala-i erkâm-ı hisâb olmakdan hâric olmağın demm-i

³¹⁰ ve B P R; – A

³¹¹ zıyâ‘ ü kılâ‘ı A P R; kılâ‘ ü zıyâ‘ı B

³¹² 37 P R; 737 B; seb‘a ve selesîn R

³¹³ ü R; – A B P

³¹⁴ sefîne A; gemiler B P R

³¹⁵ bezl A; sarf B P R

³¹⁶ seb‘în ve seb‘a-mi’e A; sittîn ve seb‘a-mi’e P R; 760 B

³¹⁷ olan A; ve B P R

³¹⁸ dest-yârî B P R; – A

³¹⁹ tevşîh A B P; tevşî‘ R

iktisâmda bir külâh-ı Mevlevî miyâl olup teyemmünen ol kisve-i dervîşânı tılâ-ı hâlis ile tezyîn ve efser-i sultânî olmak için ta'yîn itdiler. Fî m.

Geliboli tekûrına Konurhisârı vak'ası sebep-i i'tibâr olup teslîm-i hisâr ile cûyâ³²⁰-yı semt-i selâmet oldu. Fî m.

Ece Bey ol vilâyet eyâletine nâmzed olup tevsî'-i memleket bâbında itdüği bezl-i himmet-i nâ-mahsûr kutr-ı mezbûr ol emîr-i dilîr cenâbına şöhret-yâfte-i intisâb olmağa sebep olmuştur.

Hacı İlbeyi Ma'algara³²¹ ve İpsala³²² fethine me'mûr olup mededkârî-i tığ-ı bî-dirîğ ile ol diyârı dârü'l-İslâm eyledi.

Şehzâde-i âlî-tebâr tarh-ı esâs-ı karâr itdikleri Bolayır'da bir gün azm-i şikâr idüp esnâ-i³²³ tek ü tâzda süvâr oldukları bâre-i kûre³²⁴-i rahş-ı bed-râm-ı güsiste-licâm eyyâm-ı rûzgâr³²⁵ gibi hatâ itmekle ser-menzil-i merâtib-i sâmiyeye kerem-i inân-ı azîmet ve kirân-ı himmet³²⁶ olan ol³²⁷ şehsüvâr-ı yektene mizmâr-ı bahtiyârî³²⁸ üftâde-i hâk-i helâk ve ser-nihâde-i bâlîn-i hâk olup sarây-ı [âlîleri havâlisinde binâ itdikleri mescid-i şerîf hareminde mütevârî-i]³²⁹ hicâb-ı türâb ve mezâr³³⁰-ı lâmi'ü'l-envârı ziyâretgâh-ı şeyh ü şâb oldu. Fî sene ihdâ ve sittîn³³¹.

Emvâc-ı tûfân-ı endûh ü gamm şînâverân-ı lücce-i îmânı gark-ı âb-ı girdâb-ı perîşânî-i mâtem itdüği eyyâmda altmış pâre gemi ile otuz bin eşrâr-ı bî-dîn ve eşirrâ-i müşrikîn sâhil-i bilâd-ı İslâmiyye'ye lenger-i istikrâr salup mûcib-i telâtum-ı bahr-i zehâr-ı hüzn ve inkisâr oldu. Guzât-ı zafer-simât nâ-çâr rûh-ı pür-fütûh-ı şehzâde-i bihişt-mi'âddan istimdâd idüp bi-hükm-i zarûret makâm-ı müdâfa'ada kıyâm itdiler. Hübûb-ı şurta-i imdâd-ı Veliyyü't-Tevfîk ile ol farîk-ı

³²⁰ cûyâ A P R; gûyâ B

³²¹ Ma'algara A; Magalgara P R; مظفره B

³²² İpsala A P R; ve اتصاله B

³²³ esnâ-i A P R; esnâ-yı B

³²⁴ bâre-i kûre A; bâre-i kûh-pâre B P R

³²⁵ rûzgâr A; – B P R

³²⁶ kirân-ı himmet A; kirân-ı rikâb-ı kıymet B; kirân-ı rikâb-ı himmet P R

³²⁷ ol A P R; – B

³²⁸ bahtiyârî A P R; bahtiyâr B

³²⁹ âlîleri ... mütevârî-i B P R; – A

³³⁰ mezâr A P R; mezârî' B

³³¹ ihdâ ve sittîn A P R; 761 B

dalâlet-[136b] refikden³³² onbeş binden ziyâde nüfûs-ı habîse bir demde garîk-ı bahr-i adem olup mâ‘adâsı diyâr-ı küffâra firâr için tevcîh-i sükkân-ı mürâca‘at ve igrâk-ı bâdbân-ı müsâra‘at itdiler.

Peyâm-ı intikâl-i şehzâde-i melek-hısâl âlâmıyla Orhan Han hazretleri iki ay hasta ve eyyâm-ı maraz hengâm-ı irtihâle peyveste olup peder-i büzürgvârları mezârı civârında karâr itdiler. Fî m³³³. Vilâdeteş sene 680. Cûlûs fî³³⁴ sene 726. Müddet-i saltanat sene 35. Müddet-i ömr sene 81.

Destiyârî-i şimşîr-i sâ‘ika-te’sîrleri birle teshîr olunan mülhakât-ı memâlik-i mahrûsada nice bıkâ‘-ı hayrât³³⁵ ihtirâ‘³³⁶ itdiklerinden mâ‘adâ mersûm-ı kalem-i bedâyi‘-rakam olduğı üzere³³⁷ Burusa’da câmi‘ ve tâb-hâne ve imâret-i pür-ni‘met binâ idüp Manastır nâm kenîsei³³⁸ medrese itmişlerdir. [Fî sene 737]³³⁹

Evlâd-ı âlî-nijâd: Sultân Murâd Han, vilâdeteş sene 726; Vefâteş sene 791³⁴⁰. Süleymân Paşa, vilâdeteş sene 717; Vefâteş sene 761³⁴¹.

Sultân Kâsım nâm bir ferzendi dahi olup dûn-ı sinnü’l-bülûğ şems-i hayâtı bî-fürûğ olmuşdur³⁴².

³³² refikden A P R; farîkden B

³³³ m. A B; – P R

³³⁴ fî A P; – B R

³³⁵ hayrât A; hayr B P R

³³⁶ ihtirâ‘ A B P; ifâ‘ R

³³⁷ mersûm kalem-i bedâyi‘-rakam olduğı üzere A P; – B R

³³⁸ kenîsei A; kenîseyi B P R

³³⁹ Fî sene 737 B; – A P; Fî sene selesîn ve seb‘a-mi’e R

³⁴⁰ 791 A P R; 761 B

³⁴¹ 761 A P R; 771 B

³⁴² olmuşdur A P R; oldu B

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Hudâvendigâr Gâzî -aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân³⁴³ -

Serîr-i saltanat-ı Osmânî zât-ı melekiyyü's-sıfât³⁴⁴-ı Orhanî'den hâlî olıcak ferzend-i âlî-tebârları Gâzî Hudâvendigâr câ-nişîn-i peder-i büzürgvâr olup ol hilâlde matla'-ı câh u celâlden kevkeb-i dürrî Sultân Yıldırım Bâyezîd bedîd oldu. Fî sene ihdâ ve sittîn ve seb'a-mi'e³⁴⁵.

Ol sâl-i meymenet-iştimâlinde³⁴⁶ medîne-i Ankara'da³⁴⁷ Ahîler nâm mütegalib³⁴⁸ dest-i tegallübünden intizâ' olunup âm-i kâbilde Hacı İlbeyi Dimetoka'yı dâhil-i kabza-i ihtimâm ve Evrenos Bey Kesâni'i³⁴⁹ dâhil³⁵⁰-i dâr-ı İslâm eyledi.

Hudâvendigâr hazretleri niyyet-i gazâ ile tekallüd-i şimşîr-i cihângîrî idüp cem'-i leşker-i cerrâr ve Rûmili cânibine güzâr itdiler³⁵¹. Fî m³⁵².

Ol târîhe dek sâye-i livâ-yı felek-fersâda taht³⁵³ kâdîları azm-i sefer itmek kânûn iken bu nühzat-ı hümâyûnda Burusa kâdîsı Candarlu Mevlânâ Kara Halîl [137a] mansıb-ı celîl-i kâdî'askerî birle tebcîl olundu.

[Kenar kaydı: İbtida-i tâ'yim kadı asker]

Çorlu anveten ve Misivri sulhen kalem-rev-i İslâm ve Burgaz ve Babaeskisi hisârı arza-i inhidâm olup Mîr-i mîrân Lâlâ Şahin Edirne fethine mukaddimetü'l-ceyş oldu. Tekûr Gördil Sazludere'de seyl-i kûh-endâz-ı leşker-i firûzî-eser önüne sedd-i mümâna'at çekmek sevdâsında olup* münhezimen hisâra firâr itdikden sonra mâhçe³⁵⁴-i alem³⁵⁵-i âlem-ârâya tâb-ı nuzzâre getürmeyüp

³⁴³ aleyhi'r-rahme ve'l-gufrân A P R; – B

³⁴⁴ melekiyyü's-sıfât A P R; melekü's-sıfâtları B

³⁴⁵ ihdâ ve sittîn ve seb'a-mi'e A P; 761 B

³⁴⁶ iştîmâlinde A; iştîmâlde B P R

³⁴⁷ Ankara'da A P R; Ankara B

³⁴⁸ mütegalib A; mütegalibîn B P R

³⁴⁹ Kesâni'i A; Keşan'ı B P R

³⁵⁰ dâhil A P; – B R

³⁵¹ itdiler A; idüp B P R

³⁵² Fî m. A; – B

³⁵³ taht A; pâ-yi taht B P R

* “olup” kelimesi mükerrerdir.

³⁵⁴ mâhçe A; mâhîçe B P R

tuğyân-ı nehr-i Meric zamânı olmağın bir gice ehl ü iyâli ve nefâyis-i emvâli ile keşî-süvâr ve ser-dâde-i râh-ı fîrâr olup subh-dem sükkân-ı hisâr tarîk-ı teslîme vaz‘-ı kadem itdiler*. Fî m.

Evrenos³⁵⁶ Bey Gümölcine ve Vardar’ı ve Lâlâ Şahin Paşa Zağra’yı feth idüp ol iki serdâr-ı nâmdâr ganâyim-i bî-şümâr ile birle vâsıl-ı dergâh-ı sa‘âdet-destgâh olıcak Karamanî Mevlânâ Rüstem ilkâsıyla mâl-ı ganîmetden beytü’l-mâl-ı müslimîn için hums alınmak hükm-i şer‘îsi mer‘î oldı. Fî m.

Mervîdir ki, ol eyyâmda meczer³⁵⁷-i hayta-i iğtinâm olan ecnâs-ı emvâl kıyâs-ı kâyısdan efzûn ammâ³⁵⁸ kıymetleri tahmîn-i muhammenden dûn olup bâzâr-ı rûzgârda nakd-i cân ile alınsa erzân alunurken³⁵⁹ bir dilber-i mâh-peyker yüzyiğirmibeş Osmâniyye’ye³⁶⁰ satılmak üzere kıymet ta’yîn olunup ol tahmîn üzere hums alındı.

Sultan-ı zafer-nevâl hazretleri husûl-i âmâl ile Burusa’ya sâye-i iclâl salup Lâlâ Şahin Paşa Edirne’de hatt-ı rahl-i karâr ü ârâm ve Filibe’yi nüvîd-i emân ile kemend-i teshîre³⁶¹ râm eyledi. Fî sene-i erba’a ve sittîn³⁶².

[Kenar kaydı: Feth-i Filibe]

Feth-i Filibe tekûrı idlâliyle Serf hâkimi Las-oğlu³⁶³ Eflâk ve Engürüs ve Bosna kıralları kendüye pâdâş-ı vâdî-i dalâl itmeğın her taraftan diyâr-ı şeref-medâr-ı İslâma ızrâr kasdıyla hücum-ı sükkâne idüp Edirne kurbünde hâlâ Sırf Sınuğı didikleri sahrâda tahazzüb ve ictimâ‘ itdikleri istimâ‘ olunmağın kemmiyet ü keyfiyyetlerine tahsîl-i ittılâ‘ için Hâcî İlbeyi irsâl olundu. Ol **[137b]** şehsüvâr-ı arsa-i bahtiyârî bir şeb-i târda mu‘asker-i küffâra varup kimini mest-i

³⁵⁵ alem A P R; – B

* “itdiler” kelimesi mükerrerdir.

³⁵⁶ Evrenos A P R; Üveys B

³⁵⁷ mücezzer A; muhrez B P R

³⁵⁸ ammâ A; ve B P

³⁵⁹ alınurken A; – B P R

³⁶⁰ Osmâniyye’ye A; Osmânî’ye B P R

³⁶¹ teshîre A; teshîr B R

³⁶² erba’a ve sittîn A; 864 B P R

³⁶³ Las-oğlu A P R; Las B

hâb³⁶⁴ ve kimini âlûde-i şarâb bulmağın fazl-ı Hakk’a tevekkül ve mu‘cizât-ı Seyyid-i Kâ’inât -salla’llâhü te‘âlâ aleyhi ve sellem³⁶⁵-e tevessül idüp “Allah Allah” na‘rasını âlem-gîr ve yanında mevcûd olan cem‘-i ma‘dûd ile gürâzân-ı şedîdü’s-savlei küffâra şîrâne sell-i şimşîr eyledi. Ber-fehvâ-yı sadak-ihativâ-yı senul ki fî kabbs-ı lezzine sermestân-ı meygede-i küfr ü işrâk zehreleri çâk olup istîlâ-yı lerze-i ıztırâb ile şimşîr ü tîr isti‘mâlinden âciz olmağın kenâre-i selâmete irişmeğe şitâb [idüp]³⁶⁶ tîğ-ı sertîzden azm-i râh-ı gürîz idenlerin ekseri nehr-i Meric ka‘rında ârâm-gîr oldu. Fî sene 65³⁶⁷.

Mazhar-ı sunûf-ı avâtîf-ı celîle olıcak hıdmet-i cemîlesi mukâbelesinde İlbeyi iktizâ-yı hased ile Lâlâ Şahin tarafından tesmîm olundu³⁶⁸. Şîrîn-kâm-ı şehd-i şehâdet olduğı şöhrat bulmuştur.

Bigâ kal‘ası mahsûr olup düstûr-ı yağma ile meftûh ve asker-i mansûr mazhar-ı nu‘amâ-i envâ³⁶⁹-ı fûtûh oldu. Fî sene 66³⁷⁰.

Evlâd-ı emcâd-ı sultân-ı sa‘îd Şehzâde Yıldırım Bâyezîd ve Ya‘kûb Çelebi ve Savcı Bey sûr-ı hitânları içün ümerâ vü hükkâm-ı etrâf da‘vet ve tertîb-i cem‘iyyet olundu. Fî sene 67³⁷¹.

İstanbul tekûrı tarafından keştiler ile Yalağâbâd sâhiline vaz‘-ı kadem-i cesâret iden keştiler sadme-i kahr-ı leşker-i nusret-eser birle rûgerdân-ı vâdî-i husrân olup dâhil-i katâr-ı esâr olan mi‘mâr-ı mâhir bedî‘atü’l-eseri i‘mâl ile kapluca havâlîsinde olan câmi‘-i âlî binâsına teşmîr-i sâ‘id-i ihtimâm buyurdılar. Fî m³⁷².

³⁶⁴ hâb A; harâb B P R

³⁶⁵ salla’llâhü te‘âlâ aleyhi ve sellem A P; – B R

³⁶⁶ idüp B P R; – A

³⁶⁷ 65 A R; 765 B P

³⁶⁸ olındı A; olınup B P R

³⁶⁹ nu‘amâ-i envâ‘ A P; ecnâs B R

³⁷⁰ 66 A P R; 766 B

³⁷¹ 67 A P R; 767 B

³⁷² İstanbul tekûrı ... Fî m. A; – B P

Ferr ü ikbâl birle Rûmili cânibine tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl olup Çirmen'i teshîr ve harman-ı vücûd-ı küffârı sûhte-i [âteş-i]³⁷³ kahr ü tedmîr itdiler. Fî sene 68³⁷⁴.

Dimetoka'nın âb ü hevâ ve fezâ-yı dilgüşâsı subhîde-i mîzân-ı istihsân olup ol şehir-i dilpezîr pâ-yi taht-ı Rûmili olmak hem-hâbe-i |138a| zamîrleri olmuş iken re'y-i âlîleri mütehavvel olup Edirne'de hâlâ gılmân-ı hâssa iskân olunan sarây binâsına vaz'-ı esâs olundu. Fî sene 69³⁷⁵.

Hem bu sene Kızılağac Yenicesi ve Yanbolı ve Aydos ve Karinâbâd ve Süzebolı ve Hayrabolı cilvegâh-ı şâhid-i feth ü zafer olup âm-ı kâbilde Kırkkilisa ve Pınarhisâr ve Vize fitrâk-i teshîre âvîze oldu.

Lâlâ Şahin İhtiman ovasında fevkan mâ-yensûretü'l-evhâm³⁷⁶ iğtinâm ve Çamurlı³⁷⁷ nâm sahrâda Las kâfirin bürde-i seylâb-ı inhizâm idüp Samakov'ı makarr-ı şî'âyir-i dîn-i mübîn eyle[di]. Fî sene-i isneteyn ve seb'în³⁷⁸.

Dest-i te'yîd-i Sübhânî ile i'lâm-ı âlem-sitân-ı sultânî Köstendil cânibine tebahtur u ihtizâza âğâz itmeğin tekûrı tuğ-ı zafer-fürûğ istikbâline isti'câl idüp hasbe'l-emri'l-âlî iltizâm-ı cizye birle ol memleketde kemâ-kân vâlî oldu. Fî sene 73³⁷⁹.

[Yine bu âm-ı firûzî-encâmda]³⁸⁰ **Ferecik** ve İncügez ve Bolvine ve Çatalburgaz gerden-nihâde-i tavk-ı fermân-ı sultân-ı serfirâz [olup]³⁸¹ sâl-i âyendede hazret-i pâdişâh-ı kibriyâ-penâh imdâdı ve serân-ı sipâh sa'y ü ictihâdı ile³⁸² ehl-i İslâm Borı ve Kavala ve Drama ve Zihne ve Siroz ve Karaferye'de vaz'-ı âşiyâne-i ârâm itdiler. Fî sene 74³⁸³.

³⁷³ âteş B P R; – A

³⁷⁴ 68 A P R; 768 B

³⁷⁵ 69 A P ; 769 B R

³⁷⁶ mâ-yensûretü'l-evhâm A; mâ-yensûrû'l-evhâm B P R

³⁷⁷ Çamurlı A; Çamurlu B P R

³⁷⁸ isneteyn ve seb'în A P R; 772 B

³⁷⁹ 73 A P R; 773 B

³⁸⁰ Yine bu âm-ı firûzî-encâmda B R; – A P

³⁸¹ olup B P R; – A

³⁸² hazret-i ... ile A P; – B

³⁸³ Fî sene 74 A P; – B

Hâkim-i Sırf Las-oğlu mukaddemâ ikdâm³⁸⁴ itdüği vaz‘-ı küstâhî cezâsıyçün ol bed-mestin zîr-i destinde olan memleket dört ay pâ-zede-i sipâh-ı zafer-destgâh olup kasaba-i Niş dâhil-i mülkü’l-yemîn-i sultân-ı adûkeş ü zafer-kîş oldukdan sonra İbn-i Las istîlâ-yı ra‘b ü herâs ile dergâh-ı gerdûn-esâsa her sâl elli vukıyye sîm-i hâm irsâliyye kabûl-i akd-i zimmet itmeğin hisse-mend-i feyz-i âtıfet oldu. Fî sene-i sitte ve seb‘în³⁸⁵.

Silistre ve Niğbolı hâkimi ibkâ-yı nigîn ü külâh içün şehinşâh-ı encüm-sipâh dergâhına rûmâlîde-i inkıyâd olup hemvâre hareket ve sükûnı ber-vefk-ı rızâ-yı hümâyûn olmak [şartıyla]³⁸⁶ huddâm-ı bülend-makâm katârında şümâr olundu. Fî sene 777.

Menşûr-ı eyâlet-i Rûmili [138b] Timurtaş Bey nâmına terkîm olunup mîr-i dîlîr tedbîr-i isâbet-pezîri üzere sipâhî oğlanı bölüğü ve voynuk tâ’ifesi ihdâs olundu. Fî sene 78³⁸⁷.

Germiyân-oğlu ser-nihâde-i visâde-i nâtüvânî olup hânedân-ı azîmü’ş-şân-ı Osmânî ile akd-i musâheret evlâdına sebep-i bekâ-yı devlet olmak içün duhter-i sa‘d-ahteri pür-sitârân-ı harem-i [Yıldırım]³⁸⁸ Bâyezîd’den olmak ümmîdiyle güzîde-i memleketi olan Kütâhiyye ve Simav ve Tavşanlı ve Eğrigöz’ü bersem-i cihâz-ı tuhfe-i dergâh-ı sultân-ı bende-nüvâz ve bâkîsi oğlu Ya‘kûb Bey yedinde ibkâ buyurulmak bâbında arz-ı niyâz itmeğin ol pîr-i vâcibü’t-tevkîr is‘âf-ı mültemes ile i‘zâz olunup tertîb-i sûr-ı sürûr içün ısdâr-ı fermân buyuruldu. Fî sene-i selese ve semânîn³⁸⁹.

Mervîdir ki, ol velîme-i azîmede erkân-ı eyvân³⁹⁰-ı saltanat ber-haseb-i vus‘ ü yesâr arz-ı pîşkeş ü nisâr itdiklerinde Rûmili ümerâsının akdemi olan Gâzî³⁹¹ Evrenos Bey yüz re’s gulâm-ı serv-endâm ve³⁹² işve-engîz ve yüz kenîz-i

³⁸⁴ Hâkim-i Sırf Las-oğlu mukaddemâ ikdâm A P; Sırf hâkiminin mukaddemâ irtikâb B

³⁸⁵ olup kasaba-i Niş ... sene-i sitte ve seb‘în A; olup beher sâl elli vukıyye sîm-i hâm irsâliyye üzere kabûl-i akd-i zimmet itmeğin hisse-mend-i feyz-i âtıfet oldu. Fî sene sitte ve seb‘în. Bu sefer-i huçeste-eserde kasaba-i Niş dâhil-i mülkü’l-yemîn-i sultân-ı adûkeş ü zafer-kîş oldu. B P

³⁸⁶ şartıyla B P; – A

³⁸⁷ menşûr-ı eyâlet-i ... sene 78 A P; – B

³⁸⁸ Yıldırım B P; – A

³⁸⁹ sene-i selese ve semânîn A P; – B

³⁹⁰ eyvân A P; divân B

³⁹¹ Gâzî A; – B P

kebg-hırâm-ı dilâvîz ellerinde gûn-â-gûn sîmîn ü zerrîn tuhaf u turf ile pâye-i serîr-i şeref-masîre arz idüp karîn-i sitâyîş [ü tahsîn]³⁹³ olduktan sonra cümlesini sultân-ı Mısır'a ihdâ ve ol taraftan gelen tâzî-nijâd-ı sâfinât-ciyâdı Evrenos Bey'e i'tâ ile şâhbâz-ı himmet-i bî-hemtâları değme bir şikâra destbâz olmayup ne mertebe bülend-pervâz-ı evc-i istignâ idüğü ma'lûm-ı âlemyân oldu.

Sûr-ı mezbûrda bir kerîmelerin hâkim-i Karaman Ali Bey'e nâmzed idüp pertev-i âfitâb-ı iltifât ile kelle-kûşe-i tâc-ı ibtihâcın hûrşîd-revâc itdiler.

Hamîdili hâkimi Hüseyin Bey'den bi't-tav' ve'r-rızâ Yenişehir'i ve Seydîşehr'i ve Yalvac ve Karaağac ve İsparta'yi³⁹⁴ iştirâ idüp teslîm-i semen ve kabz-ı müsemmen itdiler. Fî sene 74³⁹⁵.

Mîr-i mîrân-ı Rûmili Timurtaş Paşa Manastır ve Pirlepe ve Karlılı'ni rıbka-i teshîre bend idüp ammâ muhâsara-i Selânik'de itdüğü tedbîr bi-hükm-i takdîr netîce-pezîr olmadı. Fî m. Âm-ı kâbilde âsî Arnavud vilâyetini pâ-zede-i gâret [139a] idüp bir seneden sonra Bosna ve Hersek memleketlerin sûhte-i âteş-i hasâret itmeğin hâkimleri nâ-çâr tâlib-i zinhâr olup iltizâm-ı cizye birle cânlarına nişân-ı emân aldılar. Fî sene-i sitte ve semânîn³⁹⁶.

Hem-râhî-i sa'âdet ü ikbâl birle Rûmili cânibine tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl buyurılıp Şehzâde Savcı Bey Burusa muhâfazasıyla me'mûr olmuşıdi. Ba'zı erbâb-ı fitne vü fesâd ol serv-i âzâdı da'vâ-yı istikbâle³⁹⁷ imâle idüp hazîne-i Beytû'l-mâl'i eşîrrâ vü eşkıyâya tevzî' ve ol genc-i bî-renci tazyî' eyledi. Bu haber-i mekrûh ile³⁹⁸ tekrâr Anadolu tarafına güzâr iktizâ edüp Kite ovasında peder ve püser kerem-sâz-ı hengâme-i gîrûdâr olıcak evrâk-ı cem'iyet-i erbâb-ı şakâ târ ü mâr ve şehzâde-i bî-edeb giriftâr olmuiken dâ'ire-i nedme vaz'-ı kadem itmeyüp belki nağme-i bî-âheng-i küstâhîye niçe şu'belar ziyâde itmeğin âteşîn-i meyl-i hadîd³⁹⁹ merdüm-i çeşmine sedd-i sedîd olup menşe'-i vücûdı olan sultân-ı

³⁹² ve A; – B P

³⁹³ ü tahsîn B P; – A

³⁹⁴ İsparta A P; اشبار B

³⁹⁵ 74 A P; 784 B

³⁹⁶ sitte ve semânîn A P R; 786 B

³⁹⁷ istikbâle A P R; istiklâle B

³⁹⁸ ile A; – B P R

³⁹⁹ hadîd A P R; cedîd B

sa'îd tarafına kec nazar itdüğü içün hâkim-i mahkeme-i kazâ vü kader fermân-ı bî-dermân⁴⁰⁰ üzere temâşâ-gâh-ı dünyâ-yı bî-bekâya nâzır-ı manzara-i dîdesine perde-i havâle çekildi. Fî sene 87⁴⁰¹.

[Kenar kaydı: Feth-i Sofya]

Sofya nevâhîsi gayr-i merreten fersûde-i semm-i semend-i leşker-i zafermend olup lakin metâneti mühimme-i teshîr-i hisârı ukde-i te'hîre düşürmüş idi. İttifâk-ı mü'ellife-i kulûbdan fenn-i zed ü berdde⁴⁰² mâhir bir dilîr-i dilâver bu cânibden firâr ve Sofya tekûrının hıdmetin ihtiyâr idüp makâm-ı ihlâsda kıyâm ve san'atı ile ol bâba intisâb-ı tâmm itmeğin bir gün şikârda tekûrı tenhâ düşürüp süvâr olduğu semende muhkem bend idüp⁴⁰³ ve hezâr gûşîş ü ihtimâm ile Filibe'de ser-asker-i İslâm olan Balaban Bey'e teslim idüp mîr-i mezbûr tekûrı vesîle-i tesellüm⁴⁰⁴-i hisâr eyledi. Fî sene 88⁴⁰⁵.

Düşman-ı dîrîn Karaman-oğlu eyyâm-ı gaybetde mağrûrâne hareket idüp memâlik-i mahrûsaya dest-i ta'addî-i dırâz itmeğin Konya sahrâsında ber-vech-i sezâ cezâsını istîfâ idüp hisâra firâr **[139b]** itmişiken halîle-i celîletü's-şânı şefâ'atı ile mazhar-ı avâtıf-ı husrevânî oldu. Fî m.

Muhârebe-i Karamaniyân'da Mîr-i mîrân-ı Rûmili Timurtaş Paşa izhâr itdüğü hıdemât-ı pesendîde mukâbelesinde yed-i istihkākına bi-tarîk-ı zamîme berât-ı vezâret virilüp iki rûtbe ihrâzı ile karîn-i a'zâz olmak ibtidâ Timurtaş Paşa'ya müyesser olmuşdur⁴⁰⁶.

Kādî'asker Mevlânâ Halîl Efendi⁴⁰⁷ iktizâ-yı re'y-i cihân-ârâ üzere mukaddemâ vezîr-i a'zam olup oğlu Mevlânâ Ali sadr-ı ulemâ olmuş idi. Yenişehir

⁴⁰⁰ bî-dermân A; bî-dermânı B P R

⁴⁰¹ 87 A P R; 787 B

⁴⁰² zed ü berdde A; bezûreden B P R

⁴⁰³ idüp A; eyledi B P R

⁴⁰⁴ tesellüm A P R; teslim B

⁴⁰⁵ 88 A P R; 788 B

⁴⁰⁶ Muhârebe-i Karamaniyân'da müyesser olmuşdur A P; – B R

⁴⁰⁷ Efendi A; P R – B

fethi için sipeh-keş-i İslâm olup yolda icâbet-i da‘vet-i ziyâfet-hâne-i dârü’s-selâm itmeğin mansıb-ı celîl-i vezâret ile [yine]⁴⁰⁸ oğlu ikrâm olundu. Fî m.

Âsûde-hâl-i zıll-ı emân olan fermân-fermâyân-ı kefereden Bosna hâkimi tâb-temmûz-ı kahr-ı ciğer-sûzdan tehâşî itmeyüp Sırf hâkimi tahrîkiyle makâm-ı lecc ü hisâmda kıyâm itmeğin Lâlâ Şahin yığirmi bin kadar güzîde asker ile ol kişveri pâ-zede-i tâlângerân⁴⁰⁹ idüp leşker-i firûzî-eseri⁴¹⁰ yağma vü gâret için etrâf-ı vilâyete⁴¹¹ perîşân olmuşlar idi ki, kemin-i kînde⁴¹² fursat-bîn olan sekk-i bî-dîn nâ-gâh ser-asger ü sipâh üzerine hamle-i saht idüp ol bedbahtın ale’l-gafle hücûmı şîrân-ı Rûm’ı rûbâh ve ekserîsin galtîde-i hâk-i siyâh eyledi. Lâlâ Şahin Paşa⁴¹³ hezâr zûr u zâr ile ancak rub‘ mikdârı askeri sâhil-i selâmete îsâl idüp⁴¹⁴ mâ‘adâsı neheng-i deryâ-yı vegâ şimşîr-i gülûgîre gıdâ oldu. Fî sene 89⁴¹⁵.

Şehriyâr-ı nâmdâr li-maslahatin İstanbul tekûrının bir duhterine hulâ-bend-i rağbet olup ikisin dahi şehzâdeler mahrem-i mezka-i izdivâc itdiler. Fî m.

Dergâh-ı re’fet-destgâha arz-ı inkıyâdı vesîle-i emn-i hâtır-ı nâşâdî eyleyen hükkâmdan Silistre ve ol nevâhî fermân-rânı olan nâ-dürüst peymân-ı dâ’ire-i küstâhîye vaz‘-ı kadem itmeğin ol bî-edebî te’dîb için alâ-cenâhü’l-istî‘câl vezîr-i a‘zam irsâl olunup hûrşîd-i evc-i saltanat [140a] u ikbâl dahi bir burcdan burc-ı âhara tahvîl ya‘nî kâ‘idetü’l-mülk-i kadîmleri olan Burusa’yı pây-i taht-ı Rûmili Edirne’ye tebdîl eyledi. Vezîr-i dilîr gâh darb-ı şemşîr ve gâh hüsn-i tedbîr ile Şumnı ve Prevadi ve Tırnovi hisârlarından âsâr-ı küfri⁴¹⁶ dûr ve zabt u muhâfazaları emrinde sarf-ı makdûr idüp cânına emân verilmek üzere Niğbolı ve Silistre ve sâ’ir zîr-nigîn-i fermânî⁴¹⁷ olan kılâ‘ müsellemler-i dest-i istihkâk-ı sultânî oldu. Fî sene 790.

⁴⁰⁸ yine B P R; – A

⁴⁰⁹ tâlângerân A P R; tâlânger B

⁴¹⁰ firûzî-eser A P R; firûzî-eseri B

⁴¹¹ etrâf-ı vilâyete A; etrâfa B P R

⁴¹² kemîn-i kînde A; kemîn-i kînde B P R

⁴¹³ Paşa A; – B P R

⁴¹⁴ idüp A P R; eyledi B

⁴¹⁵ 89 A P R; 789 B

⁴¹⁶ küfri A P R; küfr B

⁴¹⁷ fermânî A; fermân B P R

Memâlik-i mahrûsa civârında olup hemîşekârî-i mülûk-ı küffârı diyâr-ı İslâma eziyyet ü ızrâr îsâline delâlet olan [Las]⁴¹⁸ kasr-ı nâ-üstüvâr-ı vücûddan⁴¹⁹ mehdûmü'l-esâs itmek içün sultân-ı âlî-nijâd takallüd-i şemşîr-i cihâd idüp kurb-ı vusûl-i leşker-i bahârî haberine intizâr üzere Filibe'de darb-ı mazalle-i karar eyledi. Fî sene-i ihdâ ve tis'în⁴²⁰.

Lâs-ı bed-fercâm hem-milletlerine iblâğ-ı peyâm-ı nefîr-i âmm idüp yüz bin kadar kâfir zîr-i livâ-yı nuhûset-iltivâsında ictimâ' itmeğin Kösova sahrâsında pür-dilân-ı İslâmiyâna mukâbil olup i'mâl-i edevât-ı harb u kîtâl eyledi. Guzât-ı zafer-simât kürre-saht-ı peyvend-i dârûgîr hallini ser-engüş-ti şemşîr-i sâ'ika-te'sîre havâle idüp şu'le-i cevvalê-i tîğ-i bî-dirîğ dîde-i küffâra⁴²¹ dâm-ı helâk görünmeğin netîce-i sa'y ü ikdâmları şikest ve inhizâm olup cellâd-ı cân-sitân kahr-ı sultânîden tahlîs-i cân idenler etrâfa perîşân oldukdan sonra küşteler miyânında bir mecrûh⁴²² hareket-i mezbûhî iderek telakkî-i telkîn-i îmân bahânesiyle şehriyâr-ı nusret-şî'âra yakîn olup sülâfe-i sahbâ-yı şehâdet [nûş]⁴²³ itdürdi. Fî şehr-i Ramazânî'l-mübârek li-seneti'l-mezbûre⁴²⁴.

Vilâdeteş sene: 726⁴²⁵; Cülûs fî sene: 761; Müddet-i saltanat sene 31; Müddet-i ömr sene 65.

Bilâd-ı İslâmiyye'de bî-hadd ebniye-i hayr ihdâsıyla rûz-ı mi'âd içün [i'dâd-ı]⁴²⁶ zâd buyurduklarından mâ'adâ Burusa'da kaplucaya müşrif câmi'-i şerîf⁴²⁷ ve fevkâniyesinde medrese ve kurbünde imâretve tâb-hâne binâ itmişlerdir. **[140b]** Fî sene-i seb'a ve sittîn ve seb'a-mi'e⁴²⁸. Gökdere⁴²⁹

⁴¹⁸ Las B; – A P R

⁴¹⁹ vücûddan A P R; vücûdın B

⁴²⁰ ihdâ ve tis'în A P R; 791

⁴²¹ küffâra A P R; küffâr B

⁴²² mecrûh A P R; mezbûh B

⁴²³ nûş B P R; – A

⁴²⁴ Fî şehr-i Ramazânî'l-mübârek li-seneti'l-mezbûre A; Fî Ramazân li's-seneti'l-mezbûre B P R

⁴²⁵ 726 A P R; 736 B

⁴²⁶ i'dâd B P R; – A

⁴²⁷ şerîf A; – B P R

⁴²⁸ seb'a ve sittîn ve seb'a-mi'e A P R; 767 B

⁴²⁹ Gökdere A P R; کوب دره B

makseminde olan mescid [dahi]⁴³⁰ anlarıdır. Yenişehir’de câmi‘-i şerîf⁴³¹ ve Postîn-pûş nâm azîz içün bir âlî zâviye binâ idüp bir kolda Burusa hisârı içinde sarây⁴³² kapusunda olan câmi‘-i şerîf⁴³³ dahi anların eser-i hayrıdır. Ammâ Şakâyık’da mezkûr olduğu üzere veled-i reşîdleri Sultân Yıldırım Bâyezîd temhîd itmişlerdir.

Evlâd-ı sa‘âdet-nihâdları⁴³⁴: Sultân Yıldırım Bâyezîd: Vilâdetiş fî⁴³⁵ sene 761; Vefâtesî fî⁴³⁶ sene 805. Ya‘kûb Çelebi vilâdetiş fî sene 769⁴³⁷; Vefâtesî fî⁴³⁸ sene 791. Savcı Bey: Vilâdetiş sene 773; Vefâtesî sene 787⁴³⁹.

Vüzerâ-yı izâm: Nigâşte-i kalem-i hoş-rakam olduğu üzere Vezîr-i a‘zam Halîl Paşa âm-ı semâne ve semânîn⁴⁴⁰ hudûdunda azm-i kişver-i adem idüp oğlu Ali Paşa hıdmet-i sadâret-i uzmâ birle mükerrerrem oldu.

⁴³⁰ dahi B P R; – A

⁴³¹ şerîf A; – B P

⁴³² سرای A P R; سرای B

⁴³³ şerîf A; – B P R

⁴³⁴ nihâdları A; nihâd B P R

⁴³⁵ fî A; – B P R

⁴³⁶ fî A; – B P R

⁴³⁷ fî sene 769 A P R; sene 765 B

⁴³⁸ fî A; – B P R

⁴³⁹ 787 A P R; 788 B

⁴⁴⁰ semâne ve semânîn A P R; 788 B

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Bâyezîd-i Yıldırım Hanî

Sultân-ı mansûrû'l-livâ azm-i kazâ⁴⁴¹-yı cân-fezâ-yı bekâ idicek püser-i mih-terleri olan Yıldırım Bâyezîd serîr-i saltanata cülûs [ve]⁴⁴² vüzerâ vü ümerâ ta'ziye vü tehniye için edâ-i hizmet-i dâmen-bûs idüp bî-çâre Ya'kûb Çelebi derende-i gerg-mürg pençesinde zebûn ve def'-i fitne-i mevhûme için selâtîn-i Âl-i Osmânî birâderânı şehristân-ı ademe göndermek kânûn oldu. Alâ cenâhü'l-isti'câl iki cenâze dahi Burusa'ya irsâl olup kaplucada olan câmi'-i şerîf mukâbelesinde defîn-i zîr-i zemîn oldılar.

Lâs-ı husrân-me'âle ve anınla i'lâ-yı livâ-yı şikâkda hemkâr-ı ittifâk olan erbâb-ı küfr ü dalâle gûşmâl [içün]⁴⁴³ taraf taraf ümerâ ve serân-ı sipâh irsâl olup her biri bî-hadd nefâyis-i emvâl ile der-i devlet-nevle⁴⁴⁴ rûy-mâl itmeğin ol mâl-ı helâli Burusa'da⁴⁴⁵ olan ebniye-i hayr ihdâsına sarf ile tahsîl-i ecr-i cezîl ve Alaşehir'i ba'de'l-feth mühimmât-ı imâret için vakf ü tesbîl idüp ol sefer-i huçeste-eserde birer bahâne ile Aydın ve Saruhan ve Menteşe vilâyetlerin müzâfât-ı [141a] memâlik-i Osmâniyye'den ma'dûd ve hükûmetlerine şehzâdegân ve ümerâ ta'yîni ile ihtimâl-i teyakkuz-ı fitne ebvâbını mesdûd itdiler. Fî sene-i isneyn ve tis'in⁴⁴⁶.

[Kenar kaydı: Feth-i Aydın Saruhan ve Menteşe]

Timurtaş Paşa Kratova ma'denini nevâhîsiyle ve sâ'ir me'âdini ve ekseri⁴⁴⁷ memâlik-i Lâs'ı zabt idüp ganâyim-i bî-şümâr birle takbîl-i hâşiye-i bisât-ı devlet-menât eyledi. Fî m.

[Kenar kaydı: Viladeti Çelebi Sultan Mehmed]

Müceddid-i erkân-ı Devlet-i Osmâniyye olan Çelebi Sultân Mehmed egerçi ba'zı kütüb-i tevârîhde yediyüz seksenbir senesinde sine-i ademden dîde-

⁴⁴¹ kazâ A; fezâ B P R

⁴⁴² ve B P R; – A

⁴⁴³ içün B P R; – A

⁴⁴⁴ nevle A; nevâle B P R

⁴⁴⁵ Burusa'da A P R; بروضة ده B

⁴⁴⁶ isneyn ve tis'in A P R; 702 B

⁴⁴⁷ ekserî A; ekser B P R

güşâ-yı nazzâre-i bâğ-ı âlem olduğu mastûrdur. Ammâ gâlibâ kevkeb-i dirahşân-ı vücûdî bu sâl-i meymenet-iştîmâlde evc-i şuhûdda feyz-i nûr-ı zuhûr itmişdir.

Karaman-oğlu'nın tekrâr etvâr-ı nâ-hemvârı muharrik-i gayret-i şehriyârî olup ber-muktezâ-yı mansıb-ı kişver-gîrî Germiyân ve Teke-ili ve Hamîd-ili memleketlerin zamîme-i kalem-rev-i Osmânî iderek i'lâm-ı âlem-sitân-ı hâkânî kâ'idetü'l-mülk-i Karaman olan Konya cânibine doğrılup hâkimi Taş-ili'ne firâr ve sükkânı minhac-ı müstakîm teslîme sülûk ihtiyâr itmeğin ol şehir-i şehîri zabt ve bu üslûb üzere Akşehir ve Niğde ve Aksarây ve sâ'ir mu'azzamât-ı bilâd-ı Karamaniyye'yi silsile-i temellûke rabt idüp tavassut-ı şüfe'â ile İbn-i Karaman'a⁴⁴⁸ Lârende ve Taş-ili'ni erzânî buyurdılar. Fî m.

Eflâk voyvodası müstazill-i râ'yet-i şikâk idüp⁴⁴⁹ deruhde itdüğü mâl-ı cizye irsâlinde ihmâl üzere hareket itmeğin ol cânibe tahrîk-i rikâb-ı azîmet buyurılıp bir hamle ile bünyân-ı marsûs-ı saff-ı sipâhı tahrîb ve mukaddemâ müte'ahhid olduğu cizyeyi taz'îf ile te'dîb itdiler. Fî sene 893.

İbn-i Karaman eyyâm-ı gaybeti iğtinâm idüp alâ gafletihi Anadolu muhâfızı olan Timurtaş Paşa'yı Ankara'da sayd-ı dâm-ı keyd itmekle ol cânibe sevk-ı sipâh-ı kîne-hâh iktizâ idüp kurb-i vusûl-i râyât-ı şehriyârî gûş-güzârî olıcak eğerçe paşayı mükerremen itlâk ve anı vesîle-i istid'â-yı merhamet ü işfâk eyledi. [141b] Lâkin mir'ât-i hâli mücellâ-yı savr-ı husûl-i âmâl olmayup zarûrî tertîb-sâz olduğu saff-ı kîtâlde hacelen⁴⁵⁰ netîce-i mukaddemât-ı tek ü tâz ba'de'l-ahz⁴⁵¹ kendi behre-i hayâtından⁴⁵² me'yûs ve oğlu Mehemed Bey vak'a-i Timur'a dek on sene Burusa hisârında mahbûs olmak oldı. Fî m.

Bakâyâ-yı kabâ'il-i Cengiziyye mütegallibelerinden Kayseriye ve Sivas ve Tokat hâkimi olan Kādî Bürhânüddîn nâm âlim-i bî-amel pâ-beste-i târ-ı anâkib-i tûl-i emel olup kendüye saltanat isnâdıyla mütesaddî-i da'vâ-yı istiklâl ü istibdâd olduğu ol tarafa muharrik-i tuğ-ı sâhib-kırânî olmağın mücerred âvâze-i

⁴⁴⁸ Karaman'a A R; Karaman'da B P

⁴⁴⁹ idüp A; olup B P R

⁴⁵⁰ hacelen A P; – B R

⁴⁵¹ ba'de'l-ahz A P R; – B

⁴⁵² hayâtından A; hayâtından B P R

azm-i zafer-cezmeleri⁴⁵³ ile terk-i dâr ü diyâr ve Harburt⁴⁵⁴ cibâlinde Diyârbekr ve Ermeniyye hâkimi olan⁴⁵⁵ Kara Osmân-ı Bâyıdırî elinde azm-i dârü'l-bevvâr idüp kişver ser-tâ-ser müsahhar oldu. Fî sene 94⁴⁵⁶.

Sultân-ı zafer-karîn hazretleri Kādî Bürhâneddîn künc-i teng ü tâz mezârda mekîn oldukdan sonra bu feth-i mübîn ile doksan sekiz senesinde kâmbîn oldukları dahi nigâşte-i safahât-ı ba'z-ı mu'teberândır.

Kastamoniyye hâkimi olan Kötürüm Bâyezîd nâm pîr-i fertût leng ü lûk tarîk-ı şikâka sülûk⁴⁵⁷ idüp mukaddemâ Eflâk voyvodası dahi anın tahrîkiyle terfî-i râyey-i isyân itdüğü nümâyân olmağın tertîb-i cezâ içün ilm-i âlem-ârâ-i felek-fersâ olduğu haberi peyâm-ı mürğ ile tesâbuk iderek vâsıl olup bî-tekellûf Kastamoniyye ve Küre-i Nuhâs ve Osmâncık ve dahi nice kılâ' ü kasabât müzâfâtıyla hayta-i teshîre dâhil oldu. Fî sene 95⁴⁵⁸.

Bâyezîd-oğlu İsfendiyâr Sinob'a firâr idüp ol kal'a⁴⁵⁹ kendüye erzânî buyurulmak recâsına ârzû-mend-i in'âm-ı sultânî olmağın mes'ûli karîn-i kabûl oldu.

Lâs hâhir-zâdesi Vılık-oğlu vesîle-i arz-ı ubûdiyyet olmak içün iklim-i şehir-i âşûbî ve letâfetin şâhî ve evc-i hüsn ü melâhatin tâbende-i mâhî bir hemşîresini pür-sitârân-ı harem-i şehriyârî katârında şümâr [142a] idüp şehbâz-ı bülend-pervâz-ı dil-âzâdeleri⁴⁶⁰ ol tersâ-beçe-i işvekârın dâm-ı⁴⁶¹ gîsû-yi anber-bârına giriftâr olmağın ibrâmına râm olup ecdâd-ı kirâmları [irtikâb]⁴⁶² itmedüğü idâre-i⁴⁶³ câm-ı şârâb-ı nâba ikdâm ve bu sebep ile⁴⁶⁴ birkaç gün⁴⁶⁵ eyyâm nazm-ı

⁴⁵³ cezmeleri A R; cezmeleri B P

⁴⁵⁴ Harburt A P R; Harput B

⁴⁵⁵ olan A; – B P R

⁴⁵⁶ 94 A; 792 B P R

⁴⁵⁷ pîr-i fertût leng ü lûk tarîk-ı şikâka sülûk A P; pîr-i fertût tarîk-ı şikâka leng ü lûk sülûk B R

⁴⁵⁸ 95 A P R; 795 B

⁴⁵⁹ kal'a A P R; kal'ayı B

⁴⁶⁰ âzâdeleri A P; âzâdları B R

⁴⁶¹ dâm A P R; râm B

⁴⁶² irtikâb B P R; – A

⁴⁶³ idâre A P; âvâre B R

⁴⁶⁴ sebep ile A; sebeble B P R

⁴⁶⁵ gün A; – B P R

umûr-ı mülkiyyeden keff-i nazar-ı ihtimâm itdiler. Binâ-ber-în⁴⁶⁶ âh ü enîn mazlûmîn-i âlemgîr olup hattâ emvâl-i re‘âyâya dest-i ta‘addî dirâz iden seksen nefer kâdî-i bî-dâd-ger sûzende-i âteş ile ta‘zîb olunmak mukarrer olmuş iken mahrem-i meclis-i hâss-ı sultânî nedîm Habeşî latîfe-i meşhûre⁴⁶⁷ tekarrûbi ile giriftârî-i azâb-ı nârdan halâs olup her biri cehlerine göre⁴⁶⁸ ta‘zîr olundukdan sonra ba‘zı mukarrebîn fî zamâninâ Beytû’l-mâl-i müslimînden kifâyet⁴⁶⁹-i kuzât için ta‘yîn olunan hisse müstahıkkına vâsıl olmamağın ilcâ-i zarûret ile tenâvül-i mâl-ı harâma ikdâmları ba‘zı mertebe ma‘zûr ve kitâbete ahz-ı ücret emrinde ulemâ-i dînden müte‘ahhirîn-i kalem-zen tecvîz oldukları kütüb-i fıkhiyyede mastûrdur deyü bast itdüğü mukaddemât-ı ma‘kûle ve meşrû‘aya taraf-ı saltanatdan dahi vaz‘-ı imzâ-yı ruhsat olunup ketb-i huccete yiğirmi akça⁴⁷⁰ ve kayd-ı sicil ile yedi akça⁴⁷¹ ve akd-i nikâha on iki dirhem kısmet binde yiğirmi akça ta‘yîni ile hükm-i şer‘î mer‘î⁴⁷² oldu. Fî sene 96⁴⁷³.

Bedhâhân-ı dîn Venedik ve Fransa ve emsâlinden nice bin mehâzîl-i müşrikîn memâlik-i İslâmiyye’yi pâ-zede-i gâret itmek niyyeti ile Selânik sâhiline⁴⁷⁴ vâsıl oldukları haberi ber-vech-i isti‘câl ol cânibe tahrîk-i râyet-i⁴⁷⁵ câh ü celâl iktizâ idüp gâ’ile-i mezbûre mündefî‘ oldukdan sonra Selânik ve Yenişehir müzâfâtıyla [defter-i]⁴⁷⁶ memâlik-i İslâmiyye’ye kayd olundu. Fî m.

İstanbul tekûrî mukâvemetten acz ve kusûrî cihetinden hemvâre makâm-ı fermânberîde kıyâm idüp dâmen-i mülki dest-i ta‘arruzundan⁴⁷⁷ sâlim iken Engürüs kiralıyla nihânî mu‘âmeleden hâlî olmayup tarafeynden ebvâb-ı **[142b]** mürâsele küşâde idüğü merfû‘-ı pâye-i serîr-i âlî olmağın Edirne’de cem‘-i sipâh

⁴⁶⁶ binâ-ber-în A R; binâ’en-ber-în B P

⁴⁶⁷ meşhûre A P R; meşhûrî B

⁴⁶⁸ cehlerine A; cürmleri kadar B P R

⁴⁶⁹ kifâyet A P R; nihâyet B

⁴⁷⁰ akça A; – B P R

⁴⁷¹ akça A; – B P R

⁴⁷² mer‘î A P R; mürâ‘î B

⁴⁷³ 96 A P R; 796 B

⁴⁷⁴ niyyeti ile Selânik sâhiline A R; için sâhil-i Selânik’e B P

⁴⁷⁵ râyet A; râyât B P R

⁴⁷⁶ defter B P R; – A

⁴⁷⁷ ta‘arruzundan A; ta‘arruzdan B P R

buyurilup şâhid-i visâlî-i reşk-i selâtîn olan şehir-i Kostantin mahrûs-ı⁴⁷⁸ mahsûr-ı leşker [-i mansûr]⁴⁷⁹ oldu. Fî sene 97⁴⁸⁰.

Engürüs kiralı sultân-ı muhalledü'l-ikbâli işgâl için Mevlânâ İdrîs târîhinde mastûr olduğu üzere yüz otuz bin kadar asker ile Niğbolı kal'asında⁴⁸¹ muhâsara idüp bu haber-i mekrûh vâsıl-ı sem'-i şehriyâr-ı kûh-ı şükûh olıcak İstanbul altı ay muhâsara olunmuş [iken]⁴⁸² takdîm-i ehemmiyât-ı kâ'idesiyle amel ve tekûra bir müddet tefsîh-i ecel buyurilup def'-i sâyil cânibine mâyl oldılar. Niğbolı kurbünde bahr-i heycâ hâyic ve bâzâr-ı kârzâr râyic olup tîr ü şimşîr müşâhede-i şâhid-i zafer ârzûsıyla sû be-sû cüst ü cûya başladı. Hamle-i hâtime-i ni'âlde⁴⁸³ avn-i Eyzed-i müte'âl karîn-i hâl-i sipâh-ı huçeste-me'âl olup kefer-i husrân-encâm bî-siper râh-ı inhizâm ve asker-i İslâm mazhar-ı sunûf-ı iğtinâm oldu. Fî sene 98⁴⁸⁴.

Nasîb-i guzât-ı zafer-simât olan ni'met-i bî-kıyâs mukâbelesinde takdîm-i şükr ü sipâs ve Burusa'da câmi'-i kebîr binâsına vaz'-ı esâs buyurilup mukarreb-i⁴⁸⁵ dergâh-ı hazret-i Bârî Seyyid Şemsü'd-dîn Muhammed el-Buhârî ve yâhûd Şeyh Hâmid Aksarâyî irşâdıyla sultân-ı pâk-nihâd hazretleri terk-i câm-ı bâdeye câzim ve tebettüli ilâ'llâh râhına âzim oldu. Çün hemîşe nuhbe⁴⁸⁶-i efkâr-ı şehriyârî İstanbul'ı bend-i kemend-i teshîr itmek idi. Boğazkesen kal'asının üst yanında Güzelcehisâr unvânıyla şöhrat-şî'âr olan hisârı binâ idüp Karadeniz tarafını sedd itmeğin tekûr-ı makhûr girdâb-ı⁴⁸⁷ ıztırâba düşüp taraf-ı saltanat ve erkân-ı devlete bî-hadd mâl harc ve niyâz-nâmesinde sâl be-sâl be-resm-i harâc on bin altun irsâliyyeye ta'ahhüdünü dahi derc itdikden⁴⁸⁸ mâ'adâ nihletü'l-kısm İstanbul'un bir makbûl mahallinde icrâ-yı ahkâm-ı İslâm olunmak için binâ-i

⁴⁷⁸ mahrûs A; – B P R

⁴⁷⁹ mansûr B P R; – A

⁴⁸⁰ 97 A P R; 797 B

⁴⁸¹ kal'asında A P; kal'asın B R

⁴⁸² iken B P R; – A

⁴⁸³ hâtime-i ni'âlde A P; hâtimetü'n-ni'âlde B R

⁴⁸⁴ 98 A P R; 798 B

⁴⁸⁵ mukarreb A P R; makarr B

⁴⁸⁶ nuhbe A P R; bahte B

⁴⁸⁷ girdâb A P R; – B

⁴⁸⁸ itdikden A; itdüğinden B P R

mahalle ve câmi‘ ve nasb-ı kâdî ve ta‘yîn-i [143a] imâm buyurulmağa râm olup fetret-i⁴⁸⁹ Timuriyye zuhûruna dek zülâl-i şer‘-i mutahhar ol kişverde cârî idi. Fî m⁴⁹⁰.

Tırhala ve medînetü’l-hukemâ Atina himmet-i sultân-ı enâm ile dârü’s-selâm⁴⁹¹ olup kıral-ı menhûs kişver-i Engürüs taht-ı yed-i istîlâsında olan ba‘zı emâkin⁴⁹² zîr-i semm-i semend-i gâziyânda vîrân oldu. Fî sene 99⁴⁹³.

Asker-i zafer-intimâ ile ümerâ-i kâr-âzmâ irsâl olunup Kangırı⁴⁹⁴ ve Behisni ve Malâtiyye ve Divriği ve Darende ve Kemâh memâlik-i Osmâniyye’ye izâfe buyurıldı. Fî sene-i semâne-mi’e⁴⁹⁵.

Irâk-ı Arab ve Tebrîz hâkimi olan Sultân Ahmed-i Celâyîr ve fermân-fermâ-yı Âzerbaycân⁴⁹⁶ Kara Yûsuf Timur-ı sâhibü’z-zuhûr elinden tahlîs-i girîbân-ı cân itmek recâsına der-i devlet-medâra ilticâ idüp mazhar-ı mezîd-i tekrîm-i şâh-ı kerîm oldılar. Fî sene-i isnâ ve semâne-mi’e⁴⁹⁷.

Mukaddemâ Malâtiyye musahhar-ı tîğ-i sâ‘ika-peyker oldukda Timur-ı makhûr etbâ‘ından Âzerbaycân hâkimi Taharten nâm küştenîye makâm-ı fermân-berîde kıyâm itmek teklîf olunup ser-pîc-i rıbka-i inkıyâd olduğu sûretde kelle-i bî-devleti kedû-yı⁴⁹⁸ mezbele-i fenâ olmak ile tahvîf buyurulmuşıdi. Timur bu mu‘âmeleden gümgeşte-i râh-ı şu‘ûr olup tavr-ı edebden hâric bir mektûb-ı muzahraf ile deryâ-yı gayret-i Yıldırım Han’ı temvîc ve mâdde-i fitneyi tehyîc eyledi. Mektûbı üslûbunca bu cânibden dahi tünd ü tîz cevâb-nâme-i itâb-âmîz irsâl olunup âteş-i gazab-ı Timur [mâ-sadak-ı]⁴⁹⁹ fe izâ hiye temûr olmağın memâlik-i mahrûsadan Sivas’ı tahrîb ve dört bin merd-i çâlâki hayyen zîr-i hâkde

⁴⁸⁹ fetret A P R; fetre B

⁴⁹⁰ Fî m. A P R; Fî’l-mezbûr B

⁴⁹¹ dârü’s-selâm A; dâr-ı İslâm B P R

⁴⁹² kıral-ı menhûs ... ba‘zı emâkin A P R; diyâr-ı Engürüs-i menhûs B

⁴⁹³ 99 A P R; 799 B

⁴⁹⁴ Kangırı A; Kankırı B P R

⁴⁹⁵ semâne-mi’e A P R; 800 B

⁴⁹⁶ fermâ-yı Âzerbaycân A P R; fermâ Âderbaycân

⁴⁹⁷ isnâ ve semâne-mi’e A P; 801 B R

⁴⁹⁸ kedû-yı A P R; kedî-i B

⁴⁹⁹ mâ-sadak B P R; – A

defn ile ta‘zîb idüp Malâtiyye’ye pençe-i istîlâ-i dirâz ve ol kişverde ebvâb-ı cevri ü cefâyı⁵⁰⁰ bâz eyledi. Fî sene 803.

Pes angâh ol gümrâh⁵⁰¹ Haleb ve Şâm tarafına atf-ı zimâm idüp kadem-i şûmıyla ekser-i diyâr-ı Arab nümûne-nümâ-yı âşiyâne-i bûm oldukdan sonra vücûd-ı bed-bûdiyla dârü’l-hılâfe-i Bağdâd⁵⁰² ma‘den-i şerr ü fesâd olup ol kişver ser-tâ-ser mazhar-ı sûret-i celâl ve sükkânı perîşân-ı hâl oldu. Timur-ı bed-fercâm tahrîb-i diyâr-ı Şam ile iştigâl [143b] itdüğü eyyâmnda bâ‘is-i işti‘âl-i nâ‘ire-i fiten olan Taharten’i i‘dâm için a‘lâm-ı İslâm Âzerbaycân cânibine tevcîh olunup ol hisârı⁵⁰³ dişvâr-gîrî dâhil-i kabza-i teshîr olundukdan sonra Sultân Ahmed şefâ‘atiyle Taharten kemâ-kân eyâletinde takrîr ve lakin pâ-bend-i isyân olmak için zenn ü⁵⁰⁴ ferzendi Burusa’ya nakl olunmak ile tekdîr olundu. Fî m.

Tarafeynden bir müddet huşûnet-âmîz mürâselât-ı tevâtürî-âşûb hayyiz olup deryâ-yı kahr ü kîn lücce-rîz olarak iki bahr-i mevvâc Ankara kurbünde ihtilât ü imtizâc idüp bisyârî-i küşteğândan seyl-i hûn-ı gayret-i Ceyhûn olmak ile az kaldı ki fûlk-i felek-asîr emvâc-ı tûfân-ı dâr ü gîrde serengûn ola. Dest-i dîğerândan intizâ‘ olunan Aydın ve Saruhan ve sâ‘ir zamâyim-i memleket-i Âl-i Osmân hükkâmı ki, bîm-i cân ile etrâfa perîşân olup Timur-ı bed-nihâd merzbûm-ı⁵⁰⁵ Rûm’a hücûm itdikde şem‘-i cem‘ine pervâne olmuşlar idi, dem-i işti‘âl-i âteş-i harb ü kıtâlde ber-fehvâ-yı el harb-u seccal nazar-ı müsâ‘ade-i felek-i ahvel-çeşm taraf-ı hasma görünmeğîn saff-ı sipâh-ı zafer-destgâhda olan rimme-i remende-i Etrâk eski beyleri cânibine ve Tatar askeri dahi serdâr-ı sâbıkları birâder-zâdesi Taharten tarafına meyl-i gürîz idüp merdân-ı meydân-ı harb ü sitîze sebeb-i za‘f-ı kuvvet ve kuvvet-i za‘f oldu. Çün irâdet-i aliyye-i Eyzedî ol ma‘reke-i iltihâmda sipâh-ı İslâm gark-ı âb-ı girdâb-ı inhizâm olmağa müte‘allık idi. Mukaddemât-ı gûşîş ü ihtimâm müntec-i husûl-ı merâm olmayup şukka-i livâ-yı şevket-i Osmânî sadme-i bâd-ı muhâlifden pür-pîc ü tâb ve Yıldırım Han dest-i

⁵⁰⁰ cevri ü cefâyı A; cevri B P R

⁵⁰¹ Pes angâh ol gümrâh A P ; Ba‘dehu B R

⁵⁰² nümûne-nümâ-yı ... dârü’l-hılâfe-i Bağdâd A; ve dârü’l-hılâfe-i Bağdâd B R

⁵⁰³ hisârı dişvâr-gîrî A R; hisâr-ı dişvâr-gîr B P

⁵⁰⁴ zenn ü A P R; – B

⁵⁰⁵ merzbûm A; merzûbûm B P R

düşman-ı cânda⁵⁰⁶ mevkûf-ı şeş-der-i hayret ü ıztırâb oldu. Fî Zi'l-hicce li-sene-i erba'a ve semâne-mi'e⁵⁰⁷.

Ekber-i evlâd-ı kirâmları olan Emîr Süleymân Vezîr-i a'zam Ali Paşa ve yeniçeri ağasıyla Burusa cânibine inân-tâb-ı mürâca'at olup hızânede mevcûd olan nefâyis-i emvâl-i nâ-ma'dûd ile Edirne tarafına güzâr ve Çelebi Sultân Mehmed hükûmet[144a]-gâhı olan Amâsiyye'ye teveccüh ihtiyâr eyledi. Mustafa Çelebi sergerdân-ı beyâbân-ı kem-nâmî olup Îsâ Çelebi cûyâ-yı semt-i selâmet ve Mûsâ Çelebi vâlid-i mâcidleri yanında sâbit-kadem-i makâm-ı hıdmet oldu. Mazhar-ı kahr-ı Zû'l-celâl [olan] Timur-ı bed-fi'âl emriyle nebîresi Muhammed Sultân'ı Burusa etrâfını tahrîb ve mukarreb-ı dergâh-ı Bârî Seyyid Muhammed Buhârî ve üstâd-ı ulemâ-i Rûm Şemsü'd-dîn Fenârî ve kıdvetü'l-muhaddisîn Şeyh Muhammed Cezerî cenâbların vatanlarından birkaç gün tagrîb idüp Kütâhiyye sahrâsında ol azîzler Timur-ı hûn-rîz mu'askerine vâsıl ve sûretâ kemâl-i mertebe i'zâz ü ikrâma nâ'il oldılar. Hazret-i Emîr Buhârî ve Monlâ Fenârî ruhsat-yâfte-i insirâf olup Şeyh Cezerî cenâbların kerhen istishâb eyledi⁵⁰⁸. Timur-ı makhûr⁵⁰⁹ altı aydan ziyâde Anadolu memleketinde [işâ'at-i]⁵¹⁰ envâ'-ı şenâ'at idüp hîn-i mürâca'atda her kişveri vâris-i kadîmine teslîm ile nasb-ı mülûk-ı tavâ'if vâdîsinde revîş-i İskenderî'ye sülûk eyledi. Merzbûm-ı Rûm'da dahi Yıldırım Bâyezîd cenâbların temkîn itmek karâr-dâde-i zamîr-i Timurî olup hemvâre-i savrı tevkîr ü ikrâmda ihtimâm ederdî. Lîkin ol pâdişâh-ı gayûr Timur gibi fûrû-mâye tarafından nâmzed-i mansıb-ı saltanat olmak makarası luhûkından nüfûr idüp istîlâ-yı teb-i tâb-ı ıztırâb ile ârıza-i hummâ-yı muhrıkaya mübtelâ olup ve⁵¹¹ ol hilâlde Timur-ı bed-fi'âl Hamîd-ili teshîrine tahrîk-i râyet-i azîmet idüp Yıldırım Bâyezîd ıslâh-ı mizâc-ı letâfet-ımtizâcları içün tabîb-i edîb ile Akşehir'de kalmışîdi. Egerçe ol hikmet-şinâs tabîbler mu'âlece ve tedbîrde taksîr itmediler. Ammâ re'y-i⁵¹² takdîr hilâf-gîr olmağın inhirâf-ı mizâcları kâbil-i ilâc olmayup bu

⁵⁰⁶ cânda A P R; cândan B

⁵⁰⁷ erba'a ve semâne-mi'e A P R; 804 B

⁵⁰⁸ Timur-ı bed-fi'âl emriyle ... cenâbların kerhen istishâb eyledi A P; – B

⁵⁰⁹ makhûr A P; bed-fi'âl B

⁵¹⁰ işâ'at B P R; – A

⁵¹¹ olup ve A; olmuş B P R

⁵¹² re'y A P; – B R

dâr-ı vahşet-medârdan irtihâl ve sarây-ı üns-i âlem-i kudsa ittisâl eyledi. Fî Şa‘bânü’l-mu‘azzam⁵¹³ li-sene 805.

Vilâdeteş sene 761. Cülûs sene 791⁵¹⁴. Müddet-i saltanat sene 14. Müddet-i ömr fî⁵¹⁵ sene 44.

Sâl-i cülûs-ı meymenet-iştimâlde Burusa’da Atıcılar semtinde câmi‘ ve medrese [144b] ve imâret ve dârü’ş-şifâ ve tâb-hâne binâsına bezl-i himmet-i bî-hemtâ ve altı sene sonra Câmi‘-i Kebîr unvânıyla şehîr olan ibâdet-gâh-ı bî-iştibâhı inşâ idüp gayret-i âb-ı hayvân olan⁵¹⁶ Akçağlan nâm nehri âlî kemerler üzere mebnî mecrâ ile şehir-i Burusa’ya icrâ buyurdılar. Rûz-ı mi‘âd için Edirne’de câmi‘ ve imâret ve Dimetok[a]’da⁵¹⁷ ve Kûtâhiyye ve Balıkesrî’de⁵¹⁸ cevâmî‘ ve Alaşehir’de câmi‘ ve medrese ve Karakarye’de imâret icâd itmişlerdir. Ve⁵¹⁹ Burusa Kādîsı Mevlânâ Şemsü’-d-dîn Fenârî huzûrunda ilmleri muhît olduğu bir mâdde için edâ-i deyn-i şehâdet itdiklerinde mahzar-ı Lâ yuhâfu fillahi levmetu lâmin olan ol hâkim-i hâsim kıbâle-i şehâdetlerin imzâ-i kabûle sezâ görmeyüp terk-i cemâ‘at itmeleri bâ‘is-i cerh olduğu ifâde idicek bu kelâm-ı hakdan kat‘ân mecrûh olmayup sarây-ı âlî pîşgâhında bir câmi‘ binâsına sarf-ı himmet ve evkât-ı hamsede huzûr-ı cemâ‘ate müdâvemet itdiler.

Tertîb-i Evlâd-ı Kirâm: Ertuğrul, vilâdeteş sene 778. Zamân-ı saltanat-ı Yıldırım Hanî’de azm-i mülk-i câvidânî itmiştir. Fî sene 794. Emîr Sultân⁵²⁰, vilâdeteş sene 782, vefâteş sene 814. Sultân Mehemmed, vilâdeteş sene 792, vefâteş sene 824. Mûsâ Çelebi, vilâdeteş sene 792,⁵²¹ vefâteş sene 816. Îsâ Çelebi, vilâdeteş sene 794⁵²². Birâderi Çelebi⁵²³ Sultân Muhammed’den firâr idüp Karaman diyârında kadem-nihâde-i beydâ-yı adem oldu. Fî sene 811. Mustafa

⁵¹³ Şa‘bânü’l-mu‘azzam A; Şa‘bân B P R

⁵¹⁴ 791 A P R; 761 A

⁵¹⁵ fî A P R; – B

⁵¹⁶ olan A P ; – B R

⁵¹⁷ Dimetok[a]’da A; Dimetoka B P R

⁵¹⁸ Balıkesrî’de A; Balıkesir’de B P R

⁵¹⁹ ve A; – B P R

⁵²⁰ Sultân A; Süleymân B P R

⁵²¹ 792 A; 793 B P R

⁵²² 794 A; 793 B P R

⁵²³ Sultân A R; – B P

Çelebi, vilâdetes sene 794. Vâkı‘a-i fâci‘a-i Timurî’de pes-perde-i hafâda mestûr olmuştur. Kâsım Çelebi nâm bir ferzendi dahi olup hattâ Emîr Sultân⁵²⁴ İstanbul tekûrıyla bâ‘is-i te’ekküd-i sulh olmak için bi-tarîku’r-rehn ana teslîm itdüğü ba‘zı kütüb-i tevârîhde nigâşte-i hâme-i rivâyet olmuştur.

Âm-ı culûsda sadr-ı vezâretde bulunan Ali Paşa makâmında ibkâ olunup sekiz yüz on üç hudûdunda dâ’ire-i şuhûddan mefkûd olıcak oğlu İbrâhîm Paşa vâris-i mesned-i pederî oldu.

⁵²⁴ Sultân A; Süleymân B P R

Tafsîl-i Ahvâl-i Şehzâdegân

Kelb-i akûr Timur-ı dilgûr⁵²⁵ Ak[145a]şehr'e geldikde şehriyâr-ı mağfûr cenâzesin emânete⁵²⁶ vaz' olınan Şeyh Mahmûd Hayrân mezârından ihrâc itdirüp hasbe'l-vasiyye merkad-i münevverlerine⁵²⁷ îsâl için Mûsâ Çelebi'ye teslîm ve mezbûr şehzâdeyi mazhar-ı sunûf-ı tekrîm eyledi. Çün mebâdî-i istîlâ-yı Timurî'de Burusa [ve]⁵²⁸ etrâfını harâb ve Câmî'-i Kebîr'de rabt-ı devâb iden⁵²⁹ veliyy-i ahd-i saltanatı Mehmed Sultân nâm nebîresi Yıldırım Han rûgerdân-ı âlem-i fânî olduğu ayda sûhte-i sâ'ika-i kahr-ı Subhânî olup çetr ü hargâhı hayme-i mezâr-âsâ nevhagâh-ı sipâhî olmuş idi. E'azz-ı ahlâf-ı eclâfı olmağın gark-ı âb-ı girdâb-ı merg olduğundan hücum-ı seylâb-ı hümûm ile Timur-ı âhen-dil pâder-i küll olup merzbûm-ı Rûm'dan ref'-i kadem-i şûm eyledi. Ol bed-baht şerîr-i âvâze-i kûs-ı rahîli âlem-gîr idicek mukaddemâ tûfân-ı ceng ü sitîz mevc-rîz⁵³⁰ oldukda kenâre-i selâmete tevcîh-i bâdbân-ı azîmet iden Îsâ Çelebi Burusa etrâfında pes-perde-i hafâdan rû-nümâ olup bî-müzâhim murabba'-nişîn serîr-i mülk-i Osmânî oldu. Bir def'a hücum-ı sipâh-ı Süleymânî ile taht-ı saltanatı berbâd idüp Karaman diyârına firâr itmişken Emîr Süleymân Rûmili'ye güzâr idicek Îsâ Çelebi hevâ-yı saltanatda bast-ı cenâh-ı himmet idüp tahtgâh-ı kadîme tekrâr sâye-i istikrâr saldı. Fî sene 808.

Mersûm yerâ'a-i beyân olduğu üzere terâci'-i necm-i ikbâl-i Yıldırım Hanî emârâtı nümâyân oldukda irşâd-ı baht-ı mâder-zâd ile Çelebi Sultân Mehmed hükûmetgâhı cânibine tevcîh-i livâ-yı şâhî itmişler idi. Ufk-ı te'yîd-i Subhânî'den tulû'-ı kevkeb-i baht-ı Âl-i Osmânî'ye dîde-güşâ-yı intizâr olup bir müddet maslahat-ı vakt iktizâsı üzere tîğ-i pûlâd-nijâdları seylâb-ı hücum-i a'dâya sedd ve dâmen-i mülkden Kara Yahyâ ve Kara Devletşâh ve Kubâd-oğlı ve İnal-oğlı⁵³¹ ve emsâli dest-i tetâvüllerin sadd iderek Amâsiyye ve Tokad'da sarf-ı evkât ve birâder-i mihterleri Emîr Süleymân ile ri'âyet-i merâsim-i mükâtebe ve mûhâdât

⁵²⁵ dilgûr A; – B P R

⁵²⁶ emânete A; emânet B P R

⁵²⁷ münevverlerine A; pür-nûrlar[ına] B P R

⁵²⁸ ve B P R; – A

⁵²⁹ iden A P R; idüp B

⁵³⁰ sitîze mevc-rîz A P R; sitîz cerîz

⁵³¹ İnal-oğlı A; – B

iderler idi. [145b] Îsâ Çelebi bâ-vücûd sıgar-ı sinn [ile]⁵³² serîr-i sultânîde mütemekkin olduğu gûş-güzârı olıcak Burusa cânibine şedd-i rahl-i azîmet idüp Ulubad önünde ol iki nahl-i âzâd hevâ-yı saltanat ile birbirine düşdi. Meydân-ı gîrûdârda⁵³³ sadme-i hamle-i asker-i cerrâr-ı Mehemedî ile [saff-ı]⁵³⁴ sipâh-ı Îsevî târümâr olup Çelebi Sultân Mehemed⁵³⁵ feth ü zaferle hem-inân Burusa'ya vâsıl ve⁵³⁶ devlet-sarây-ı âlîşâna dâhil oldu. Fî sene 809.

Timur fermânı üzere na'ş-ı rahmet-karîn-i Yıldırım Hanî Şehzâde-i Mûsâ Çelebi ile Germiyân-zâde Ya'kûb Bey'de mahfûz idi. İhzârına fermân-ı sultânî isdâr buyurılıp⁵³⁷ pâdişâh-ı mağfûr nihân-hâne-i hâk-i mezârda mestûr ve birâderlerin mazhar-ı inâyet-i⁵³⁸ nâ-mahsûr itdiler. Îsâ Çelebi merreten ba'de uhrâ üç def'a dahi şehinşâh-ı mü'eyyed Sultân Mehemed ile makâm-ı lecc ü hısâmıda kıyâm ve her birinde azm-i girîve-i inhizâm idüp âkıbet diyâr-ı Karaman'da dâ'ire-i⁵³⁹ vücûddan nâbûd oldu. Fî sene 811.

Îsâ Çelebi ile râyet-efrâz-ı⁵⁴⁰ fesâd olmakda ittihâd üzere olan hükkâm-ı etrâfa gûşmâl münâsib-i hâl olup İzmir-oğlu Cüneyd Bey ve Germiyân-oğlu⁵⁴¹ Ya'kûb Bey ez-ser teslîm-i nehce-i bâhirü'l-behce-i inkıyâda⁵⁴² rû-nihâde olmağın ber-muktezâ-yı kerem-i âmm-ı hükûmetgâhları yine kendülere in'âm olunup âmmâ zûr-bâzû-yı Timur-ı bed-güher ile dest-i tasarruf-ı Osmâniyân'dan beder olan memleket-i Saruhan âmmeten ve Aydın-ili'nin güzîde yerleri silk-i milke idhâl ve husûl-i âmâl birle Burusa'ya tevcih-i râyât-ı sa'âdet ü ikbâl buyurıldı. Fîm.

⁵³² ile B R ; – A P

⁵³³ gîrûdârda A P R; gîrûdâra B

⁵³⁴ saff B P R; – A

⁵³⁵ Mehemed B; – A P R

⁵³⁶ ve A P R; – B

⁵³⁷ buyurılıp A P R; olup buyurılıp B

⁵³⁸ inâyet A; inâyât B P R

⁵³⁹ dâ'ire A P R; diyâr

⁵⁴⁰ efrâz A P R; – B

⁵⁴¹ Germiyân A P R; Germân B

⁵⁴² inkıyâda A P R; inkıyâd B

Peyâm-ı istiklâl-i sultânî Emîr Süleymân'ı bî-sabr u karâr itmeğin leşker-i bî-şümâr ile Anadolu tarafına güzâr ve Sultân Mehmed ri'âyet-i⁵⁴³ hakk-ı uhuvvet mülâhazasıyla Amâsiyye'ye azîmet ihtiyâr idüp Emîr Süleymân bî-tekellûf⁵⁴⁴ taht-ı saltanatda karâr itdikden sonra Amâsiyye teshîri için sipeh-**[146a]**keş olup ammâ adem-i müsâ'ade-i takdîr ile hâ'ib [-i âyib]⁵⁴⁵ oldu. Çelebi Sultân Mehmed dahi ber-fehvâ-yı el bad-î ezlem Emîr Süleymân üstüne tuğ ü alem çeküp⁵⁴⁶ Yenişehir sahrâsında ale'l-ittisâl altı gün tırâd ü nizâl⁵⁴⁷ ve yedinci gün mütâreke üzere Tokat tarafına irtihâl olundu. Fî sene 812.

Müstazıl-ı sâyebân-ı iltifât ü ihsânları olan birâderleri Mûsâ Çelebi kalem-rev-i hükûmetinde hutbe ve sikke nâm-ı nâmî-i Mehmed Hanî birle müzeyyen olup rıbka-i fermân-ı sultânî hemîşe kılâde-i gerden-i⁵⁴⁸ cân itmek uhûdını ukûd-ı eyman ile te'kîd itdikden sonra Rûmili teshîrine mu'în olup Kastamoniyye hâkimi Emîr İsfendiyâr müsâ'adesiyle Sinob ma'berinden diyâr-ı Eflâk'a güzâr eyledi. Fî m.

Bu minhac-ı rivâyet Mevlânâ Neşrî ve emsâli meslûk-i kadem-i kalem ihtiyâr itdikleri câdde-i müstakîmdir. Ammâ ba'zı üstâdân-ı çâpûk-dest kârgâh-ı ahbâra⁵⁴⁹ bu üslûb üzere nakşbend-i harîr-i tahrîr olmuşdur ki, Timur-ı makhûr diyâr-ı Rûm'dan ref'-i râyet-i sıklet idicek Îsâ Çelebi zuhûr idüp Burusa'ya sâye-i tasallut salmış iken Emîr Timur tarafından al tamgalu menşûr ile Anadolu eyâletine nâmzed olan Mûsâ Çelebi irişüp da'vâ-yı istihkâka tasaddî itmeğin Karasi-ili'nde birkaç def'a tertîb-i sufûf-ı dârûgîr olunup âkıbet Îsâ Çelebi ni'met-i hayâtıdan sır oldu. Emîr Süleymân rif'at-i râyet-i Mûsevî'den⁵⁵⁰ bî-ârâm olmağın Burusa cânibine sevk-i sipâh-ı kîne-hâh itdiğinden⁵⁵¹ Mûsâ Çelebi âgâh olup⁵⁵² Karaman-oğlı'na ilticâ ve rızâ-cûyî-i Emîr Süleymân için ol bed-peymândan

⁵⁴³ ri'âyet A; ra'ıyyet B P R

⁵⁴⁴ bî-tekellûf A P; tekellûfâne B R

⁵⁴⁵ âyib B P R; – A

⁵⁴⁶ üstüne tuğ ü alem çeküp A; üstüne tahrîk-i tuğ ü alem idüp B P R

⁵⁴⁷ tırâd ü nizâl A P R; tard-ı nizâl B

⁵⁴⁸ gerden A P R; gerdûn B

⁵⁴⁹ ahbâra A P R; ahbâr B

⁵⁵⁰ Mûsevî'den A P R; Mûsevî'de B

⁵⁵¹ itdiğinden A P R; itdikden B

⁵⁵² olup A; olıcak B P R

kasd-ı bed- istiş'ârile Kastamonı hâkimi İsfendiyâr'dan ri'âyet-i hakk-ı câ der-câ idüp müsâ'adesiyle mâhçe-i alem-i haşmeti diyâr-ı Eflâk'de⁵⁵³ lâmi'ü'l-işrâk oldu. Alâ kellâ'ü't-takdîrîn Emîr Süleymân dildâde-i câm-ı bâde olup ol şehzâde-i işret-perest hemîşe ser-mest olmağın keyfiyyet-i şarâb ile irtikâb itdüğü ba'zı etvâr-ı nâ-hemvârdan bî-zâr olan Rûmili ümerâsı Mûsâ Çelebi dergâhına [146b] şitâb idüp yevmen fe-yevmen cem'iiyyet-i sipâhî merâtib-i i'dâd gibi terakkî vü izdiyâd buldı. Bu peyâm Emîr Süleymân'ı bî-ârâm idüp Rûmili tarafına güzâr eyledi. Mukaddemâ hadeng-âsâ Mûsâ Çelebi âsitânesine doğrılan ümerâ vü sipâh⁵⁵⁴ dem-i mukâbele-i merdân-ı meydân-ı vegâ kemân gibi⁵⁵⁵ ol cânibden rûgerdân ve yine Emîr Süleymân saff-ı sipâhına gürîzân olmağın Mûsâ Çelebi senav-î ile-l cebel medlûlüyle amel idüp hâss⁵⁵⁶ huddâmıyla es'abü'l-menâl⁵⁵⁷ rû'ûsü'l-cibâli ârâmgâh ve feyz-i enfâs-ı seheri müjde-res-i tenessüm-i nesîm-i Rûhu'llâh eyledi. Emîr Süleymân bu denlü zafer ile kanâ'at-güzîn olup âyîn-i dîrîni üzere dilberân-i sîmîn-ber ve mehveşân-ı perî-peykerler⁵⁵⁸ ile idâre-i akdâh-ı râhı kâr-ı şebân-rûzî itdüğü Mûsâ Çelebi'nin gûş-güzârı olıcak dergâh-ı kibriyâ-penâh-ı hazret-i Bârî'den feth ü firûzî-i rûzî olmak ümmîdiyle mehmâ-emken cem'-i sipâh ve azm-i râh idüp Emîr Süleymân âdet-i me'lûfesi üzere Edirne hammâmâtından birinde idâre-i câm-ı gülfâm iderken talî'atü'l-hiyel-i Mûsâ Çelebi⁵⁵⁹ mahallât-ı şehre dâhil olmağın ol şehzâde-i gâfil hâb-ı gafletden bîdâr olup sebûkbâr İstanbul cânibine firâr eyledi.

Likin Dügünci Köyi nâm karyede akabgîrler sedd-i râh-ı necât idüp sürûd-sûr-ı hayâtını şüyûn-ı mâtem-gede-i memâta tebdîl ve cesedini Burusa'da cedd-i büzürgvârı Hudâvendigâr Gâzî⁵⁶⁰ mezârı⁵⁶¹ civârına nakl ü tahvîl itdiler. Fî ev[â']il-i sene 14⁵⁶².

⁵⁵³ Eflâk'de A P R; افلاک B

⁵⁵⁴ vü sipâh A; – B P R

⁵⁵⁵ kemân gibi A P R; kemâ-kân

⁵⁵⁶ hâss A; havâss B P R

⁵⁵⁷ es'abü'l-menâl A; s'abü'l-menâl B P R

⁵⁵⁸ peykerler A; peyker B P R

⁵⁵⁹ Mûsâ Çelebi A; Mûsevî B P R

⁵⁶⁰ Hudâvendigâr Gâzî A P; Gâzî Hudâvendigâr B R

⁵⁶¹ mezârı A P R; mezâr B

⁵⁶² 14 A R; 814 B P

Müddet-i saltanatı sekiz seneden mütecâviz nakl ü tahvîl-i⁵⁶³ a‘vâm-ı ömri otuz adedine mütenâhizdir.⁵⁶⁴ Edirne’de Câmi‘-i Atîk’a vaz-ı esâs idüp Mûsâ Çelebi dahi itmâmına muvaffak olmamağın ol eser-i hayr pâdişâh-ı mü’eyyed Çelebi Sultân Mehemed zamân-ı sa‘d-iktirâ[n]larında⁵⁶⁵ tamâm ve ibâdetgâh-ı havâss ü avâm oldu.

Tokat ve Amâsiyye taraflarında mûsâ‘ade-i rûzgâr dîde-rûz-ı râh-ı intizâr olan Çelebi Sultân dergâh-ı âlîsine kişver-i Anadolu fermân-fermâdan hâlî idüğü ma‘rûz olıcak mülk-i mevrûsları tarafına tahrîk-i kâdime-i iclâl ve Burusa’yı [147a] kemâ-kân müstekarr-ı evreng-i câh ü celâl idüp sükkânını ifâza-i nevâl ile hoş-hâl itdiler. Fî m.

Mûsâ Çelebi vâsıl-ı mûntehâ-yı talebi olıcak Sultân Mehemed ile akd itdüğü ahde vefâ ile tarîk-i sıdk u safâya sâlik olmayup serîr-i mecd ü ikbâlde lâfzen-i da‘vâ-yı istiklâl olduğundan mâ‘adâ ümerâ [vü]⁵⁶⁶ a‘yâna birer bahâne ile îsâl-i eziyyet ü cefâya tasaddîsi muharrik-i gayret-i saltanat olmağın Rûmili tarafına inân-engîz-i semend-i himmet olup İncügez nâm makâmda telâkkî-i saffeyn müzekkir-i vak‘a-i Sıffîn oldu. Sadme-i hamle-i Mehemediyân Mûsevîleri perîşân idüp Mûsâ Çelebi dahi peyrev-i gürîhtegân olmak hevâsında bast-ı cenâh-ı azîmet itmişiken rikâbında olan yedi bin kadar kapukulı pâ-bend-i⁵⁶⁷ firâr olup tekrâr serbâzân-ı tarafeyn beynlerinde peyâm-âver-i⁵⁶⁸ nigâh-ı tünd ü tîz müstetba‘-ı germiyyet-i bâzâr-ı ceng ü sitîz oldu. Çün leşker-i mansûr firârîleri ta‘kîb iderek sâye-i livâ-i felek-fersâdan dûr olup pîrâmen-i ilm-i âlem-ârâda cem‘-i ma‘dûd mevcûd idi. Bi-hükm-i takdîr aks-i kaziiyye zuhûr idüp Burusa cânibine tevcîh-i licâm-ı azîmet itdiler. Fî m.

Eyyâm-ı gaybetlerin İzmir-oğlı hengâm-ı fırsat bilüp vilâyet-i Aydın’a dest-i ta‘addî-i dârâz⁵⁶⁹ itmeğın sultân-ı ra‘iyyet-nüvâz hazretleri ol bed-fi‘âle güşmâl içün tuğ-ı zafer-fürûğı Ayasluğ cânibine sâye-endâz idüp Cüneyd Bey

⁵⁶³ nakl ü tahvîl A; – B P R

⁵⁶⁴ Mütenâhizdir A P R ; mütenâhiz B

⁵⁶⁵ iktirâ[n]larında A P; iktirânlarında B R

⁵⁶⁶ vü B R ; – A P

⁵⁶⁷ bend A P ; bende B R

⁵⁶⁸ âver A; âvârî B P R

⁵⁶⁹ dârâz A; dirâz B P R

tevbe vü istiğfârı vesîle-i tahsîl-i afv ve sufeh-i cemîl-i şehriyârî eyledi. Fî sene 15⁵⁷⁰.

Şehriyâr-ı zafer-şi'âr hazretleri tekrâr cem'-i sipâh ve terfî'-i râyet-i Tavekeltu a'lellâhi idüp Rûmili cânibine güzâr ve Edirne tarafına ilgar itdiler. Havâtır-ı ümerâ vü a'yân taraf-ı sultâna müncezib olup takbîl-i hâşiye-i bisât-ı devlet-menâta bahâne-cû idükleri Mûsâ Çelebi'nin ma'lûmı olmağın rû-be-râh⁵⁷¹ olmadan müctenib olup meslek-i firârı veche-i ihtiyâr⁵⁷² eyledi. Şehinşâh-ı mü'eyyed Sultân Mehmed hazretleri der-kafâ olarak Niş havâlîsine vardıklarında [147b] müte'ayyinân-ı ümerâdan Evrenos Bey ve emsâli ihrâz-ı şeref-i takbîl-i rikâb-ı devlet-intisâba şitâb idüp mazhar-ı sunûf-ı nüvâziş oldılar. Yevmen fe-yevmen evrâk-ı ittifâk-ı sipâhî perîşân olup i'mâl-i letâyif-i istimâlet ü taltîf ile şîrâze-i te'lîfi kabûl itmez idüğü Mûsâ Çelebi'nin manzûrî olmağın⁵⁷³ zarûrî herçe bâd-âbâd gûyân Samako nevâhîsinde⁵⁷⁴ Çamurlu nâm sahrâda ma'reke-i hevl-engîz-i harb ü sitîz peydâ idüp bezl-i makdûr emrinde izhâr-ı fûtûr itmedi. Hattâ ol şehzâde-i ser-firâz ecdâd-ı bihiştî-mi'âdından mevrûs olan fenn-i şecâ'atde mümtâz olmağın birkaç def'a pîl-demân ser-mest-âsâ taraf-ı mukâbele bi'z-zât hamle-i Rüstemâne idüp nice merd-i neberd-âyîni birer darb ile bâlâ-hâne-i zeynden mu'allak-zen-i rûy-i zemîn eyledi. Lakin adem-i müsâ'ade-i kazâ vü kader ile askeri az zamânda berg-i hazân-dîde-i eşcâr gibi târ ü mâr olup deryâyı vegâdan her biri hass ü hâşâk-âsâ kenâr üzülmeğın⁵⁷⁵ nâ-çâr cûyâ-yı semt-i selâmet olup hezâr sarf-ı himmet ile ma'rekegâh-ı rest-hîz-i âyînden râh-gürîz-i şitâb eyledi. Ve kemâl-i hayret ü ıztırâb ile⁵⁷⁶ zimâm-ı ihtiyâr-ı dest-i iktidârından sâkıt olup bir mahall ve hall-nâkde pâ-yi semendi⁵⁷⁷ bend olup mânend-i muntikatü'l-burûc etrâfını ihâta eden akabgîr⁵⁷⁸ dâmına üftâde ve fermân-ı sultânî

⁵⁷⁰ 15 A P R; 815 B

⁵⁷¹ rû-be-râh A ; rû-be-rû B P R

⁵⁷² ihtiyâr A P R; ihtiyârî B

⁵⁷³ olmağın A; olıcak B P R

⁵⁷⁴ nevâhîsinde A; nevâhîsinden B P R

⁵⁷⁵ kenâr üzülmeğın A P R; sâkinân örülmeğın B

⁵⁷⁶ ıztırâb ile A; ıztırâbdan B R P

⁵⁷⁷ semend A; semendi B P R

⁵⁷⁸ akabgîr A; akabgîrler B P R

üzere zih kemânı ile berg-i gül-âsâ hâk-i helâke⁵⁷⁹ rû-nihâde oldu. Mezbûr Sultân Mehmed “Kirişci” lakabıyla meşhûr olmağa gâlibâ bu vaz‘ sebeb olmuştur. Mûsâ Çelebi’nin mehhâm-ı techîzi itmâm olunup küşte-i tîğ-i gadrı olan birâderi Emîr Süleymân mezârı civârında karâr itmek içün Burusa’ya irsâl olundu. Fî sene 816.

A‘vâm-ı saltanatı iki buçuk seneden mütecâvizdir.

⁵⁷⁹ helâke A; helâk B P R

Tafsîl-i Vekâyi'-i Çelebi Sultân Mehemmed Han

Sultân-ı muhalledü'l-ikbâl ber-vech-i istiklâl kürsî-nişîn-i câh ü celâl⁵⁸⁰ olup tahtgâh-ı Edirne ferr-i vücûd-ı bihbûdları⁵⁸¹ ile zînet ü zîb tamâm bulduğı eyyâmda Emîr Süleymân'ın dîn-ı |148a| sinnü'l-bülûğ Mustafâ nâm bir ferzendi künc-i hafâdan rû-nümâ olup ba'zı eşkıyâ ifsâdıyla Yanbolı cânibinden îkâz-ı fitne-i nâ'ime-yi fesâd üzere idüğü istimâ' olunmağın destiyârî-i himmet-i şehriyârî birle ele getirilüp âteşin mîl ile merdüm-dîdesi alîl oldukdan sonra mahsûldâr köyler temlîkiyle tatyîb ü tesliye ve mir'ât-ı hâtırın gubâr-ı inkisârdan nev'an tahliye itdiler. Fî m.

İbn-i Karaman Mehemmed Bey rif'at-i râyet-i Mûseviyye tahmîni ile kîne dîrînesin izhâr ve Burusa halkını bir aydan ziyâde giriftâr-ı muzıyk-ı hisâr itmişiken ser-mest-i sülâf-ı⁵⁸² şehâdet olan Mûsa Çelebi'nin cenâzesi manzûrı olıcak şehri sûhte-i âteş-i kahr idüp zarûrî râh-ı idbâra firâre⁵⁸³ itdüğü ihbârı te'âkub itmeğın ber-vech-i isti'câl ol savba tevcîh-i necîb-i iclâl buyurılıp Akşehir ve Yenişehir ve Seydîşehri ve Hamîdili zamâ'im-i memâlik-i Osmâniyye'den oldu. Konya dahi mahsûr-ı leşker-i mansûr olmuşiken ba'zı gavâ'il zuhûrî rûy-i teshîre perde-keş-i te'hîr olduğından mâ'adâ İbn-i Karaman'ın tavassut-ı şüfe'â ile temevvüc-i deryâ-yı afv ü ihsân-ı sultânî recâsına tazarru' vü niyâzı muharrik-i lücce-i âtîfet-i husrevânî olup Canik vilâyetin bend-i kemend-i teshîr itmek içün ol cânibe tahrîk-i semend itdiler. Fî sene 817.

Ba'de kazâ'i'l-vatar Karaman-oğlı'nın tekrâr etvâr-ı nâ-hemvârı haberi ol tarafa imâle-i licâm-ı azîmet iktizâ itdürüp⁵⁸⁴ Ankara sahrâsı muzrîb-ı hıyâm-ı ârâm oldukda züccâc-ı mizâclarına ârız olan tekessür ile haste ve cevher-i vücûd-ı zât⁵⁸⁵-ı melekîyyü's-sıfâtı araz-ı lâzim-i maraz ile şikeste olup tabîbân-ı hâzık kânûn hükmüne muvâfık itdikleri tedbîr-i ilâc husûl-i sıhhat-ı mizâc-ı⁵⁸⁶ intâc

⁵⁸⁰ celâl A P R; iclâl B

⁵⁸¹ bihbûdları A P R; bihbûdı B

⁵⁸² sülâf A; sülâfe B P R

⁵⁸³ firâre A; firâr B P R

⁵⁸⁴ itdürüp A; idüp B P R

⁵⁸⁵ vücûd-ı zât A P R; – B

⁵⁸⁶ mizâc A P R; – B

itmedi. Tâ ki, nâzım-ı⁵⁸⁷ kıssa-i Husrev ü Şîrîn olan Germiyanî Mevlânâ Şeyhî ki, ilm [ü]⁵⁸⁸ ırfânda müsellemler bir tabîb-i İsâ-demdir, müsâ'ade-i baht ile sâ'id-i devlet-müsâ'idlerinden⁵⁸⁹ isti'lâm-ı keyfiyyet hareket ü ârâm-ı nabza muvaffak olup Karamanî-i bed-fi'âlin seyyi'ât-ı a'mâlinden [148b] [mezîd-i infî'âl ve]⁵⁹⁰ galebe-i melâl ile tab'-ı müstakîmlerin müte'ellim ve muztarib ve kânûn-ı derûnlarında nîrân-ı hafakân mülteheb olmuştur. Bu ârızanın ilâc-ı bür'ü's-sâ'ası kam'-ı mevâd-ı sevâdiye⁵⁹¹ ider ahhâr-ı mutribadur, ne anın, me'âcîn ü eşribedir deyü ta'yîn-i sebeb-i inhirâf-ı mizâc ve tebyîn ve tedbîr-i ilâc eyledi. Anadolu melikü'l-ümerâsı Bâyezîd Paşa ki, ıslâhı mizâc-ı melikde te'sîr-i tedbîr-i isâbet-pezfîri mukarrer bir emîr-i dilîr idi, Karamanî-i bed-güher ile hemvâre [mu'âmele-i]⁵⁹² âşinâyî üzere olmağın hâliyâ sultân-ı gayûrî ba'zı gumûm istîlâsı ser-nihâde-i vessâde-i ribhûrî idüp bu hastelikde eyyâm-ı maraz gâlibâ hengâm-ı intikâle peyveste olur, gâfilâne hareket ile fevt-i fırsat kâr-ı âkılâne değildir. Asker cem'idüp bu muhlisinizden haber-i mükerrer vürûduna muntazır olası deyü nîk-hâhâne nihânî gönderdüğü mektûb-ı müzevver sebk-ı îtilâf iktizâsıyla kârgir olup pîrâmen-i şehride darb-ı hayme vü hargâh ve ihzâr-ı sipâh itmiş idi ki, Bâyezîd Paşa nâgâh⁵⁹³ mu'asker-i menhûsü'l-esere sâye-güster olup Mehmed Beyi oğlu ile giriftâr ve dest-beste-i pîşgâh-ı dergâha ihzâr itmeğın dârû-hâne-i kudretten fi'l-hâl şerbet-ı âfiyet irişüp ol mihr-i sipihr-i burc-ı şeref sehâb-ı kûsûf inhirâfî ber-taraf eyledi. Mukâbele-i hizmetde Bâyezîd Paşa eyâletine rütbe-i vezâret ilhâk olunup ber-muktezâ-yı mekârim-i ahlâk İbn-i Karaman-ı bed-peymâ⁵⁹⁴ vesîle-i eymân ile itlâk olundu. Fî sene 18⁵⁹⁵.

[Kenar kaydı: Huruc-ı İbn-i Simavna]

Simavna Kādısı oğlu Şeyh Bedrû'd-dîn Mahmûd ki, cevâhir-i neyyirât-ı kemâlât-ı ulûm-ı zâhire ile âleme fâyizü'n-nûr olduğu gibi işrâkât-ı envâr-ı

⁵⁸⁷ nâzım A; nazm B P R

⁵⁸⁸ ü B P R; – A

⁵⁸⁹ devlet-müsâ'idlerinden A P R; devletlerinden B

⁵⁹⁰ mezîd-i infî'âl ve B P R; – A

⁵⁹¹ sevâdiye A; sevdâviye B P R

⁵⁹² mu'âmele B P R; – A

⁵⁹³ nâgâh A P R; ol B

⁵⁹⁴ bed-peymâ A; bed-peymân B P R

⁵⁹⁵ 18 A P R; 818 B

me‘ârif-i İlâhiyye ile dahi bâtinı ma‘mûr olup fezâyil-i ilmiyye ve ameliyye ile şöhret-şi‘âr ve eyyâm-ı saltanat-ı Mûseviyye’de mansıb-ı kâdî‘askerî ile sadr-nişîn-i mesned i‘tibâr olmuş idi. Âfitâb-ı kîtî-tâb vücûd-ı mahdûmı mütevârî-i hicâb-ı sehâb ma‘dûdî⁵⁹⁶ olıcak cihet-i fazl ü takvâsına ri‘âyeten kadar-ı kifâye⁵⁹⁷ vazîfe ta‘yîni ile taltîf olunup nihâyet İznik’de tevkîf ile nev‘an **[149a]** tazyîk olunmağın zamân-ı sadâretde⁵⁹⁸ kethudâsı olan Börklüce Mustafâ’yı sudûr-ı ruhsat Karaburun cânibinde dâm-ı tezvîr nâdân ve pâ-y-bend-i⁵⁹⁹ ahmakân olan rızk ve riyâ yüzünden halefî şeyh-i mezbûra ittibâ‘a ve dalâl üzere tahazzüb ü ictimâ‘a da‘vet idüp cem‘-i etbâ‘ eyledi.⁶⁰⁰ Şeyh-i mezbûr bu kârdan haberdâr olıcak bîm-i helâk ile zehre-tirâk olup İsfendiyâr diyârına firâr ve Sinob’dan Eflâk tarafına güzâr eyledi. Küffâr vilâyetinde karâr mümkün olmamağın hâkim-i Eflâk müsâ‘adesiyle Silistre’ye gelüp andan Hezargrad nevâhîsinden Deliorman nâm çengelistâna mütehassın ve zâd-ı “tevekkeltü âla’llâh” ile ol gürîzgâhda mütemekkin oldu. Bu ahbâr-ı nâ-hemvâr vâsıl-ı sem‘-i şehriyâr-ı âlî-tebâr olıcak fermân-ı sultânî üzere Anadolu mîr-i mîrânı Bâyezîd Paşa Karaburun tarafına asker çeküp cem‘-i eşirrâyı tefrîk ve re‘îsü’l-eşkıyânın⁶⁰¹ rûz-nâme-i hayâtın temzîk eyledi. Bu cânibden şeyh-i mezbûr dahi leşker-i mansûr pençesine giriftâr olup Siroz’da mu‘asker-i sultân-ı fîrûz-rûza vâsıl olıcak hurûc-ı ale’s-sultân ve ihtiyâr-ı bağı ü tuğyân itmek töhmetiyle umûmen ulemâ, husûsan Mevlânâ Sa‘dü’d-dîn Taftazânî telâmizesinden⁶⁰² Mevlânâ Haydar-ı Herevî hall-i erâka-i demmi emrinde kalem-zen-i iftâ olmağın ol aliyyü’ş-şân-ı eyvân-ı fazl ü irfân ser-i bâzârda⁶⁰³ berdâr oldu. Fi m.

Kastamoniyye hâkimi İsfendiyâr Bey taht-ı zabtında olan Tosya ve Kângırı ve Kal‘acık beyne’t-tav‘ ve’l-kerh hayta-i teshîre dâhil oldu. Fî sene 19⁶⁰⁴.

⁵⁹⁶ ma‘dûdî A P R; ma‘dûmı B

⁵⁹⁷ kifâye A P R; kifâyet B

⁵⁹⁸ sadâretde A ; sadâretinde B P R

⁵⁹⁹ pâ-y-bend A; pâ-bend B P R

⁶⁰⁰ şeyh-i mezbûra ittibâ‘a cem‘-i etbâ‘ eyledi A R; – B P

⁶⁰¹ eşkıyânın A; eşkıyâ B P R

⁶⁰² umûmen ulemâ, ... Taftazânî telâmizesinden A P R; – B

⁶⁰³ kalem-zen-i iftâ ... irfân ser-i bâzârda A P R; – B

⁶⁰⁴ 19 A P R; 719 B

Eflâk voyvodasından zuhûr iden isyân haberinden sultân-ı gayûr hazretleri bî-huzûr olmağın ol savba tevcîh-i a‘lâm ve Tuna kenârında darb-ı hıyâm-ı ârâm idüp Yergöği ve İsakcı kal‘aların ta‘mîr ü ihkâm ve guzât-ı İslâmı ruhsat-ı yağma ile mazhar-ı kemâl-i iğtinâm itdiler. Fî m.⁶⁰⁵

Şehzâde-i Sultân Murâd Rûmiyye-i Sugrâ eyâletine nâmzed olup Amâsiyye cânibine tevcîh-i râ‘yet-i azîmet eyledi. Fî sene 20⁶⁰⁶.

[149b] **Amâsiyye** ve Tokat ve Kastamoniyye ve Burusa ahâlîsi umûmen selâsil-i zelâzil şikencesine mübtelâ olup üç ay sahrâ-nişîn oldılar. Fî sene 21.

Samsun ve Canik zamâyim-i mülk-i⁶⁰⁷ Osmâniyye’den olup hem-râhî-i feth ü nusret ile mürâca‘at buyuruldukda İskilib etrâfında darb-ı muzallama-i karâr iden Tatarlar Filibe yanında Konuş nâm mahalle nakl olunmak bâbında fermân-ı âlî sâdır oldı. Fî sene 22.

Burusa’da beyne’l-enâm Yeşil İmâret nâmıyla şöhet-yâfte olan câmi‘ ve medrese ve imâret binâsına vaz‘-ı esâs buyurılıp Hereke ve Geğbuze⁶⁰⁸ ve Darıca ve Kartal ve Pendik ve etrâfında olan kurâ umûmen defâtîr-i bukâ‘-ı İslâmiyye’ye nakl ü tahvîl ve ba‘zıların mesârıf-ı imâret için vakf u tesbîl itdiler. Fî m.

Pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri Edirne tahtgâhında karâr itmişler idi ki, istîlâ-yı bîmârî ile sâhib-i firâş ve sâkıt-ı rütbe-i intî‘âş olup dâmen-çîn-i hâkdân-ı fenâ ve müteveccih-i gülşen-sarây-ı bekâ oldı. Fî Evâ’il-i Cemâziyü’l-ûlâ sene erba‘a ve ısrîn ve semâne-mi’e.⁶⁰⁹ Vilâdeteş sene 792. Cülûs sene 816. Müddet-i saltanat sene 8. Müddet-i ömr sene 32.

Burusa’da câmi‘ ve medrese ve imâret ve Merzifon’da iki câmi‘ binâ idüp Edirne’de Câmi‘-i Atîk itmâmı unvân-ı menşûr-ı a‘mâl-i hayrları olmuşdur. Mahsûl-i evkâf-ı ma‘mûreden fukarâ-i Haremeyn-i muhteremeyn’e surre irsâli ol pâdişâh-ı mekârim-destgâhın hâ’iz-i kasbu’s-sebk-ı mizmâr-ı fazl-ı tekaddüm oldukları hayrât-ı hasenâtandır.

⁶⁰⁵ Eflâk voyvodasından itdiler. Fî m. A P ; – B R

⁶⁰⁶ 20 A P R; 820 B

⁶⁰⁷ mülk-i A; memâlik-i B P R

⁶⁰⁸ Geğbuze A; Gebiğze B P R

⁶⁰⁹ erba‘a ve ısrîn ve semâne-mi’e A P R; 824 B

Tertîb-i Evlâd-ı Âlî-nijâd: Sultân Murâd Han, vilâdetes sene 806, vefâtes sene 855. Mustafa Çelebi, vefâtes 836. Ahmed Çelebi, vefâtes sene 818. Yûsuf Çelebi, vefâtes sene 832. Mahmûd Çelebi, vefâtes, sene 832.

Hızmet-i vezâret-i uzmâda Ali Paşa-zâde İbrâhîm Paşa'yı istihdâm buyurmuşlardır.

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Murâd Han-ı Sâni

Pâdişâh-ı mağfiret[150a]-penâhın râhat-âbâd-ı âlem-i âhirete rihlet itdüğü haberi zuhûr-ı fitne ihtimâliyle mestûr olup bu sırr-ı mektûm fer-i vücûd-ı bihbûdiyla Amâsiyye diyârı ma'mûr olan şehzâde-i âlî-güher Sultân Murâd-âver dergâhına mektûb-ı mahtûm ile arz olundu. Ve⁶¹⁰ imtidâd-ı eyyâm-ı maraz-ı sultânî⁶¹¹ bendegân-ı dergâha⁶¹² dağdağa-i perîşânî virüp müşâhede-i dîdâr-ı behcet-şi'ârları ârzûsıyla bir def'a tâ'ife-i silahdârânın dîvâna hücumı iktizâ eyledi ki, sultân-ı bihişt-mi'âd mu'tâdları olan şâhâne libâs [ile]⁶¹³ ilbâs ve taht-ı saltanata iclâs olunup meclis-i hâssü'l-hâssa ruhsat-ı duhûl bulan bû'l-füzûllara karşı ba'zı a'mâl-i şa'bede ile [i'mâl-i]⁶¹⁴ cevârih ü a'zâ ve bu gûne âb-ı tâb-ı tedbîr ile zebâne-keş olmak muhtemel olan âteş-i fesâd itfâ olundu. Vâris-i saltanat hazretleri Burusa'da câlis-i serîr-i hılâfet oldukları fer'-i sem'-i vüzerâ idicek mazhar-ı rahmet-i Melik-i Kayyûm olan merhûmı Burusa'ya nakl idüp câmi'-i lâmi'ü'n-nûrları civârında mestûr-ı halvet-hâne-i mezâr itdiler. Fî Evâsıt-ı şehri⁶¹⁵ Cemâziyü'l-âhire li's-seneti'l-mezbûr⁶¹⁶.

[Kenar kaydı: Huruc-ı Düzme Mustafa]

Vak'a-i Timûrî'de⁶¹⁷ âvâre-i beydâ-yı nâ-peydâyî olan Mustafa Çelebi nâmıyla Selânik tarafında⁶¹⁸ alâ ta'yînü'l-müverrihîn⁶¹⁹ bir müzevvir i'lâ-yı livâyı tezvîr idüp Evrenos Bey evlâdı bâ'is-i işti'âl-i nâ'ire-i fesâdî olmağın ânen fe-ânen râ'yet-i [şevketi]⁶²⁰ i'tilâda olup umûmen Rûmili metb-u fermânî oldukdan sonra ol fitne-sâz Anadolu'ya dahi dest-i tam'-dirâz eyledi. Nehr-i Ulubâd iki deryâ-yı asker meyânına fâsıl olıcak mukaddemâ Mûsâ Çelebi tarafında bulunmağın sekiz seneden berü Tokat kal'asında beyhûde güzâr-ı evkât olan

⁶¹⁰ ve A; – B P R

⁶¹¹ sultânî A P R ; sultân B

⁶¹² dergâha A P; dergâhına B R

⁶¹³ ile B P R; – A

⁶¹⁴ i'mâl-i B P R; – A

⁶¹⁵ şehri A; – B P

⁶¹⁶ li's-seneti'l-mezbûr A P; li-sene-i m. B

⁶¹⁷ Timûrî'de A P R; Timur'da B

⁶¹⁸ tarafında A P R; tarafından B

⁶¹⁹ alâ ta'yînü'l-müverrihîn A P; – B R

⁶²⁰ şevketi B P R; – A

Mihal-oğlu Mehmed Bey ki, Rûmili ümerâsı miyânında kemâl-i ta‘ayyün ve ulüvv-i rütbe ile refî‘ü’ş-şân idi, Timurtaş Paşa evlâdı irşâdıyla mu‘asker-i firûzî-esere⁶²¹ ihzâr olunup ol emîr-i dilîr sarf-ı nakdîne-i tedbîr-i isâbet-pezîrî ile Rûmili ümerâsını irtikâb itdikleri kâr-ı nâ-savâbdan [150b] tendîm itdikden sonra berhaseb-i fermân-ı sultân-ı zafer-nedîm Hacı İvaz Paşa bir gice mücerred sagîr sûrnâ ve nefîr ile vâdî-i dalâlde ol şahs-ı mechûlû’l-hâle ittibâ‘ iden muhlisân⁶²² etbâ‘ını yine perîşânî-i sergerdânî idüp defter-i esâmî-i ümerâya râdde-i sahu’l-bâkî çekildi. Şakî-i bed-zât cem‘-i ma‘dûd ile tayy-i kurâ vü kasabât iderek Biga’ya vardukda önünde cârî olan nehrin tuğyânı zamânı olmağın ma‘berine vukûf [u]⁶²³ şu‘ûrî olmayup gark-âb-ı girdâb-ı hayret ü ıztırâb olmuş iken bezl-i mâl ile kâdîsını taraf-ı şakâya imâle idüp anın rehnümâlığıyla ber-vech-i âsânî mürûr ve Gelibolu cânibine ubûr eyledi. Şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretleri kafâdâr olarak Biga’ya sâye-endâz olup musaddar-ı hıyânet ü cinâyet olan⁶²⁴ kâdîsı fî‘l-i mâzîsi cezâsıyçün ser-dâre-i terfî‘ ile i‘zâz olundukdan sonra Rûmili tarafına güzâr ve Edirne tahtgâhında karâr itdiler. Akabgîrler Kızılağac Yenicesi’nde firârî-i nâbekârı giriftâr idüp Edirne hisârı dîvârında maslûb ve câme-i müste‘âr-ı cânî⁶²⁵ bu üslûb ile meslûb oldu. Fî sene 852⁶²⁶.

Düzme Mustafâ’yı ta‘kîb takrîbiyle⁶²⁷ Edirne cânibine teveccüh-i âlî buyurilup Burusa tarafı hâlî kalıcak Hamîd-ili’nde vâlî olan Küçük Mustafâ nâm nâ-bâliğ birâderleri Germiyan ve Karaman-oğulları⁶²⁸ imdâd ve idlâlıyla Burusa’yı teshîr sevdâ-yı hâmmı dâmına giriftâr olup ahâlî-i diyârı ve şehri⁶²⁹ ve mustahfızîn-i hisâr makâm-ı hussâmda kıyâm itmeğın nâ-çâr ye’s ü hırmân ile İznik tarafına atf-ı inân idüp⁶³⁰ kırk gün muhâsara ile ol şehri⁶³¹ mutî‘-i fermân ve

⁶²¹ ki, Rûmili ümerâsı ... mu‘asker-i firûzî-esere A P R; – B

⁶²² muhlisân A P R; muhlisâne B

⁶²³ u B P R; – A

⁶²⁴ musaddar-ı hıyânet ü cinâyet olan A P; – B R

⁶²⁵ cânı A; hayâtı B P R

⁶²⁶ 852 A; 825 B P R

⁶²⁷ Düzme Mustafâ’yı ta‘kîb takrîbiyle A P; – B R

⁶²⁸ Karaman-oğulları A P R; Karaman B

⁶²⁹ ahâlî-i diyârı ve şehri A; ahâlî-i şehir ve diyâr B P R

⁶³⁰ idüp A P; – B R

⁶³¹ ol şehri A P; – B R

âyîn-i Osmâniyân üzere tertîb-i erkân-ı dîvân⁶³² eyledi. Sultân-ı mansûrû'l-livâ Düzme Mustafâ râyet-i şakâsını ser-nigûn itdikden sonra Anadolu tarafına azm-i hümâyûn buyurup⁶³³ İznik kurbünde darb-ı hayme vü hargâh oldukda⁶³⁴ ol ma'sûm-ı bî-günâh Anadolu eyâletiyle i'zâz olunmak va'd-i mukarrerü'l-incâzı dâmına fûtâde [151a] olan⁶³⁵ [Kenar kaydı: Huruc-ı Küçük Mustafa] lâlâ-yı nâ-mihribânı⁶³⁶ Şarâbdâr İlyâs nâm şakî-i nâ-sipâs vesâtatıyla giriftâr-ı kayd-ı bend ve tuhfe-i dergâh-ı sultân-ı ercmend⁶³⁷ olup gerden-beste-i tavk-ı fermân-ı ecel ve vâlidî merkadinde mihmân-ı ziyâfet-hâne-i rahmet-i Hakk -azze ve celle- oldu. Fî sene 26⁶³⁸.

İsfendiyâr'ın⁶³⁹ ba'zı etvârı ol bî-edebî te'dîb iktizâ itmeğin Borlı üzerinde cem'îyyet-i şeyâtîn askeri rücûm-sihâm-ı kader-endâzân-ı Rûm birle perişân ve kendi Sinob'a gürîzân olup Kastamonı ve Küre-i Nühâs memâlik-i mahrûsaya munzamm oldu. Fî sene 827.

İsfendiyâr etvâr-ı nâ-be-hencârından⁶⁴⁰ istiğfârı vesîle-i afv ü inâyet-i şehriyârî idüp duhter-i sa'd-ahterine halâ-bend-i rağbet olmaları bâbında arz itdüğü tuhfe-i niyâz nazar-ı teveccüh-i kabûl ile i'zâz buyurılıp ol sûr-ı surûrda üç hemşîrelerin Karamaniyân'dan İbrâhîm Bey ve Alâ'ü'd-dîn Bey ve Îsâ Bey'e ve ikisin İsfendiyâr evlâdından İbrâhîm Bey ve Kâsım Bey'e ve ikisin dahi a'yân-ı ümerâya nâmzed itdiler. Fî sene 78⁶⁴¹.

İkbâl-i rûz-efzûn-ı sultânî mahz-ı netîce-i te'ebbüd-i Sübhânî idüğü bedîhiyü'z-zuhûr⁶⁴² olmağın Menteşa-oğlu İlyâs Bey mahallinde manzûr-ı ayn-ı inâyetleri olmak recâsına Üveys nâm⁶⁴³ ve Ahmed nâm iki ferzendini sultân-ı

⁶³² ve âyîn-i Osmâniyân üzere tertîb-i erkân-ı dîvân A P; – B R

⁶³³ buyurup A; buyurılıp B P R

⁶³⁴ oldukda A P; olundukda B R

⁶³⁵ Anadolu eyâletiyle i'zâz olunmak va'd-i mukarrerü'l-incâzı dâmına fûtâde olan A P; – B R

⁶³⁶ lâlâ-yı nâ-mihribânı A P; lâlâsı B R

⁶³⁷ vesâtatıyla giriftâr-ı kayd-ı bend ve tuhfe-i dergâh-ı sultân-ı ercmend A; ile vâsıl-ı pîşgâh-ı bârgâh B P R

⁶³⁸ 26 A R; 826 B P

⁶³⁹ İsfendiyâr'ın A R; İsfendiyâr B P

⁶⁴⁰ nâ-be-hencârından A P R; nâ-be-hecârından B

⁶⁴¹ 78 A; 828 B P R

⁶⁴² bedîhiyü'z-zuhûr A P R; bedîhü'z-zuhûr B

⁶⁴³ nâm A P; – B R

ercmend dergâhı huddâmı silkinde intizâm virmiş idi. Ba‘de eyyâm Mîr İlyâs libâs-ı hayâtı câme-i memâta tebdîl ve kabâ vü pîreheni⁶⁴⁴ yektâ kefene tahvîl idicek Lâ vefâ ılmüluk vâdîsi meslûk-i kadem-i ihtiyârları ve Menteşa diyârı memâlik-i mahrûsaya izâfe buyurılmak muhtârları olup töhmet-i sevdâ-yı istihlâs-ı mülk bahânesiyle ol iki mîr-zâde Tokat kal‘ası mahbesine üftâde oldu. Fî sene 29⁶⁴⁵.

İki sene zebûn-bend-i belâ oldukdan sonra bir şahs-ı kiyâh-fürûş mededkârlığı ile rehâ bulup Ahmed kem-nâm-ı sahrâ-yı lâ-mekânî ve Üveys tekrâr giriftâr olup mihmân-ı ser-hân-ı dârü’n-na‘îm-i mülk-i câvidânî oldu.

[151b] **Çapük-rû-i** vâdî-i gadr ü keyd İzmir-oğlu Cüneyd’den gayri merreten sudûr iden⁶⁴⁶ etvâr-ı nifâk-âmîz ve şikâk-engîz mukâbelesinde ber-vech-i sezâ cezâsı nihâde-i keffe-i mîzân-ı istihkâkı olmak için sipâh-ı kîne-hâh irsâl olunup ol şagâl-ı küh-sâr-ı mekr ü âl oğlu Kurd Hasan ile ferîse-i derende-i gürk-i şemşîr ve ser-tâ-ser kişver-i İzmir dâhil-i kabza-i teshîr oldu. Fî m.

Mîr-i mîrân-ı Rûmili Sinân Paşa dârü’l-mülk-i vilâyet-i Las olan Alacahisâr’ı defter-i memâlik-i mahrûsaya kayd olundu.⁶⁴⁷ Ol mülk-i cedîd hükûmeti Mezîd⁶⁴⁸ Bey’e tefvîz ve tevsî‘-i bilâd ve ikâmet-i farîza-i cihâd bâbında Hel mın mezîdin mesleğine⁶⁴⁹ sülûke tahrîz buyurıldı. Fî sene 830.

Karamanî-nijâd⁶⁵⁰ Mehemed Bey Antakiyye teshîri sevdâsıyla bî-hâb ü ârâm olup ol vahşî-şikârı kayd-ı sayda râm itmek ârzûsıyla nice eyyâm bezl-i nakdîne-i ihtimâm itdikden sonra bir rûz-ı firûzda şâhid-i zafer acabâ kankı cânibden cilveger ola deyü etrâf-ı hisârda kadem-i ihtiyât ile geşt ü güzâr iderken bir top taşıyla a‘zâ-yı vücûdı mütelâşî olup üftâde-i hâk-i helâk oldu. Oğlu İbrâhîm

⁶⁴⁴ pîreheni A P R; pîrâheni B

⁶⁴⁵ 29 A P R; 829 B

⁶⁴⁶ iden A P R; – B

⁶⁴⁷ olundu A; idüp B P R

⁶⁴⁸ Mezîd A P R; Ferîd B

⁶⁴⁹ mesleğine A P R; silkine B

⁶⁵⁰ nijâd A P; – B R

Bey gûfte-i hâvan-ı hevân olan eczâ'-i perîşânı cem' idüp bedraka-i idbâr ile⁶⁵¹ Konya cânibine firâr eyledi. Fî m.

Mağz-pâş olan ol taş kal'a kapısı bâminde [sâmin-i]⁶⁵² seb'a-i mu'allaka olup el-hâletü hazihi Karamaniyân ol dervâzeden güzâr itdikde râbi'a-i nehâr eyyâm-ı rûza dârîde-bârân-ı ehl-i keyf Afyonkarahisârı dânelerine ta'lik-i çeşm-i hışm-âlûd itdikleri gibi hezâr dirîğ ü hayf ile ol düşmen-i cân tarafına nigâh idüp bî-ihtiyâr itlâk-ı zimâm-ı âh-ı cângâh iderler. El-uhdetü ale'r-râvî.

Türkmâniyân'dan Çorumlı sahrâsında darb-ı hıyâm-ı ârâm idüp hemvâre ol taraflarda kat'-ı tarîk-kârî ve vâridîn ü sâdırîne îsâl-i gezend nuhbe-i efkârı olan Kızılca Koca-oğulları'ndan dört şakî-i bed-güher ve dörtyüz nefer hempâyân vâdî-i şûr ü şerr ile Rûmiyye-i [152a] Sugrâ mîr-i mîrânı olan Yörgüc Paşa tedbîriyle üftâde-i dâm ve kemnâm-ı peygüle-i i'dâm olup dâr ü diyârları deyyârdan hâlî ve mazmûnû'l-enîs-i feyh-ı velâ celis ol harâb-âbâdın hasb-i hâlî oldı. Fî m.

Haydar nâm bir pîr-i sâlhûrde Osmancık nâhiyesinde metânet ü hasânetde adîmü'l-medânî ve hemser-i kal'a-i⁶⁵³ nüh tâk-ı âsûmânî bir hisârda ki, mekînine izâfetle Koca Kayası unvânıyla iştihâr-yâfte idi, tarh-ı esâs-ı istikrâr ve yüz sene kifâyet idecek zâd ü zevâde ihzâr idüp mekâyid-i sipihr-i bed-heme-çîz ve dest-i berd-i felek-i pür-sitîzden emînü's-sâha olmağın pâdişâhân-ı cihâna serfûrû-ı bürde-i inkıyâd olmayup hemîşe bülend-pervâz evc-i teraffu' ü inâd idi. Paşa-yı mezbûr Haydar'ın havâss-ı huddâmından Tayfûr nâm bir hâyin-i bed-fercâmı bezl-i dirhem ü dînâr ile râm-ı⁶⁵⁴ fermânberîye giriftâr ve anın âliyle zahîre anbârların hâk-setr-i harman-ı nâr idüp bu tedbîr ile ol hisâr-ı dişvâr-gîri kemend-i teshîre bend ve Haydar'ı tuhfe-i dergâh-ı sultân-ı ercmend eyledi. Fî m.

Haydar rû-nihâde-i dergâh-ı [şehinşâh-ı]⁶⁵⁵ İskender-der olıcak mir'ât-ı hâtır gubâr-ı inkisârdan tahliye ve mahsûldâr tîmârlar ta'yîni ile tesliye olundı.

Canik vilâyeti dahi paşa-yı merkûm hüsni-i tedbîriyle kişver-i Rûm mülhekâtından olup hâkimi olan Hüseyin Bey makâm-ı teslîmde kıyâm itmeğın li-

⁶⁵¹ ile A; birle B P R

⁶⁵² sâmin B R; – A P

⁶⁵³ kal'a A P R; kulle B

⁶⁵⁴ râm A; dâm B P R

⁶⁵⁵ şehinşâh B R; – A P

maslahatin bir müddet mihnet-i habs çekdikden sonra⁶⁵⁶ merâsim-i ikrâm ve tevkîr-i tevfir⁶⁵⁷ ve Rûmili'de eyâlet ihsânıyla hâne-i kalb-i vîrânı ta'mîr olundu. Fî sene 831.

Mi'mâr-ı himmet-i bî-hemtâları acâyib-i dünyâdan [olan]⁶⁵⁸ Ergene köprüsi binâsına vaz'-ı esâs idüp yüz yetmiş dört⁶⁵⁹ tâk üzere tekmîl-i bünyân ve bir cânibine câmi' ve imâret ile müretteb bir kasaba tarh [idüp]⁶⁶⁰ ve taraf-ı âharına bir ma'mûr karye iskân buyuruldu. Fî m.

Yevm-i evvelde sultân-ı enâm hazretleri imâret-i âmirede tabh olunan ta'âmı fukarâyâ tevzî'a bi'z-zât kıyâm buyurup câmi'-i cedîde îkâd-ı kanâdil hıdmetini [152b] yed-i mü'eyyedleriyle edâ itdiler⁶⁶¹.

Germiyan-oğlu Ya'kûb Bey terk-i cihân-ı fânî ve dest-i âhir-i bezm-i zindegânî idüp hasbe'l-vasıyye [ol]⁶⁶² vilâyeti memâlik-i mahrûsaya ilhâk ve müte'allikâtını manzûr-ı⁶⁶³ ayn-ı inâyet ü işfâk itdiler. Fî m.

Âşinâ-yı bîgâne-reviş Vılık-oğlu hemvâre bir fitne îkâzına gûşîş üzere olup fırsat düşdükce e'âdî-i devlet ile nihânî ülfetden hâlî değil idüğü merfû'-ı pîşgâh-ı dergâh-ı âlî olmağın vilâyet-i Las fersûde-i semm-i semend-i asker-i bî-kıyâs olup Canovası ve Güğercinlik kal'ası mededkârî-i şemşîr ile teshîr olundu. Fî m.

Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşa hayme-zen-i fezâ-i ferah-fezâ-yı bekâ olup hıl'at-ı vezâret-i uzmâ mütesaddî-i umûr-ı kâdî'askerî⁶⁶⁴ olan necl-i nebîl-i Halil Paşa'ya sezâ görüldi. Fî m.

Emîr Sultân lakabı imâme-i sübha-i iştiârî olan mukarreb-i dergâh-ı hazret-i Bârî Seyyid Muhammed Buhârî cenâbları Burusa'da mak'ad-ı sıdka

⁶⁵⁶ li-maslahatin bir müddet mihnet-i habs çekdikden sonra A P; – B R

⁶⁵⁷ ve tevkîr-i tevfir A R; tevkîri tevfir B P

⁶⁵⁸ olan B P R; – A

⁶⁵⁹ dört A P R; – B

⁶⁶⁰ idüp B P R; – A

⁶⁶¹ yevm-i evvelde ... edâ itdiler A P; – B R

⁶⁶² ol B R; – A

⁶⁶³ manzûr A P R; mansûr B

⁶⁶⁴ mütesaddî-i umûr-ı kâdî'askerî A P; mütesaddî-i kâdî'asker B R

hırâm idüp merkad-i rahmet-i mirsadları ziyâretgâh-ı hâss ü âmm oldu. Fî sene 33⁶⁶⁵. Ve fî rivâyetihi sene 37⁶⁶⁶.

Çelebi Sultân Mehmed evlâdından Yûsuf ve Mahmûd nâm iki şehzâde ki, çeşm-i bâdâmları⁶⁶⁷ mukaddemâ mîl-i âhenîn ile bî-nümâ olmuşıdi, ta'an-ı tâ'ûn ile dâ'ire-i şuhûddan nâbûd oldılar. Fî m.

Ebû'l-Feth Sultân Mehmed hazretleri tirâzende-i hulle-i vücûd ve firûzende-i meclis-i şuhûd oldu. Fî Receb sene 833.

Selânik kırk gün berren ve bahren mahsûr-ı leşker-i mansûr olup çille-i erba'în tamâmında izn-i yağma ve salâ-yı na'mâ ile zafer müyesser oldu. Fî m.

Şem'-i cem'-i fezâ'il-şi'ârî Mevlânâ Şemsü'd-dîn Muhammed el-Fenârî ki, memâlik-i Osmâniyye'de beyne'l-ulemâ ibtidâ anların kalem-i mu'ciz-rakamı ruhsâre-tirâz-ı şâhid-i iftâ ve cevâb-ı bâ-savâbı mazhar-ı mantûk ve aleyhi'l-fetvâ olmuşdur. İsâbet-i aynü'l-kemâl ile âfitâb-ı ömr-i azîzleri vâsıl-ı derece-i zevâl olup hatt-ı istivâdan semt-i ufûle meyl eyledi. Fî Receb li-sene 34⁶⁶⁸. Ve fî rivâyetihi sene 33⁶⁶⁹.

Merhûm-ı merkûm sarây-ı fânîden dârü'n-na'im-i câvidânîye [153a] müntekal olıcak gâlibâ Mevlânâ Fahrü'd-dîn el-Acemî mesned-ârâ-yı eyvân-ı iftâ olmuşlardır.

Halk-ı âleme müzekkir-i ehvâl-ı rûz-ı rest-hîz olan husûf-ı küllî sûret-i dehşet-engîzî⁶⁷⁰ zuhûr ve rûz-ı rûşenî nümûdâr-ı şeb-i deycûr idüp ufk-ı semâda nücûm-ı zâhire zâhir oldu. Fî sene semâne ve selesîn⁶⁷¹.

Beş-altı sene pey-der-per asker-i zafer-pey Engürüs-i menhûs ve âsî Arnavud diyârını fersûde-i na'âl-i hilâl-misâl idüp ba'zı esfârda sipâh-ı zafer-kirdâr⁶⁷² mikdârından⁶⁷³ ziyâde esîr-beste-i zencîr-i takdîr oldu.

⁶⁶⁵ 33 A; 833 B P R

⁶⁶⁶ 37 A P R; 837 B

⁶⁶⁷ bâdâmları A; bâdâmeynleri B P R

⁶⁶⁸ 34 A R; 834 B P

⁶⁶⁹ 33 A P R; – B

⁶⁷⁰ dehşet-engîzî A P R; bihişt-engîzî B

⁶⁷¹ sene semâne ve selesîn A P R; m. B

⁶⁷² sipâh-ı zafer-kirdâr A P; – B R

Edirne’de elsine-i enâmda “Murâdiyye” nâmıyla mezkûr olan câmi‘-i lâmi‘ü’n-nûra tarh-ı esâs olup bir imâret-i âmire binâsıyla Edirne sükkânından mâ‘adâ varıdîn ü sâdırîni müstagrak-ı ni‘met-i bî-minnet itdiler. Fî sene ihdâ ve erba‘în⁶⁷⁴.

Novaberde kal‘ası ve etrâfında olan ma‘âdin-i sîm-i hâm muzâfât-ı dâr-ı İslâmiyân’dan⁶⁷⁵ oldu. Fî sene 42⁶⁷⁶.

Şehzâde Sultân Mehemed ve Alâ‘ü’-d-dîn Bey [sünnetleri]⁶⁷⁷ için tertîb-i sûr-ı surûr olup Amâsiyye sancağına ba‘de’l-hıtân Alâ‘ü’-d-dîn Bey⁶⁷⁸ tevcîh-i râyât-ı eyâlet eyledi. Fî sene 43⁶⁷⁹.

Terfî-i livâ-yı cihâd ve tevsî‘-i bilâd için cem‘ [-i ecnâd] buyurulmak murâdları olup makâm-ı itâ‘atde olan hukkâm-ı etrâf dahi der-i mekremet ü insâfa da‘vet olunmağın Vılık-oğlı’nın iki oğlu ve Eflâk voyvodası Dırakula⁶⁸⁰ iki oğlu ile vâsıl-ı mu‘asker-i zafer-eser olıcak savâb-dîdleri⁶⁸¹ re‘y-i sedîd üzere habslerine fermân-ı âlî sâdır olup inân-ı semendere-neverd-i sultânî Vılık-oğlı müstekarr-ı serîr-i hükûmeti olan Semendre üzerine tevcîh buyuruldu. Fî sene 844.

Vâlîsi kiral-ı Engürüs’e firâr idüp bir aydan ziyâde muhâsaradan sonra ol hisâr-ı üstüvâr egerçe müjde-i emân ile dâhil-i kabza-i iktidâr oldu. Lakin fermân-ı âliye imtisâlen mazhar-ı merâhim ü efdâl olmak ârzûsıyla der-i devlet-nevâle rûymâl-i isti‘câl [iden]⁶⁸² müste‘menler hakkında be-tarîk-i ağmâz ve tegâfûl-i leşker-i gâretgerden⁶⁸³ sudûr [153b] iden gadrin şe‘âmeti zuhûr idüp iki def‘a asker-i İslâm hedef-i nâvek-i inhizâm olduğı⁶⁸⁴ hattâ tekrâr inkisâr sebebi ile Karaman-oğlı izhâr-ı tûvân ü tâb ve memâlik-i mahrûsaya îsâl-i hasârete şitâb

⁶⁷³ mikdârından A P; mikdârlarından B R

⁶⁷⁴ ihdâ ve erba‘în A P; 841 B R

⁶⁷⁵ İslâmiyân’dan A; İslâm’dan B P R

⁶⁷⁶ 42 A; 843 B P R

⁶⁷⁷ sünnetleri B P R; – A

⁶⁷⁸ Amâsiyye sancağına ba‘de’l-hıtân Alâ‘ü’-d-dîn Bey A; ba‘de’l-hıtân Alâ‘ü’-d-dîn Bey Amâsiyye sancağına B P R

⁶⁷⁹ sene 43 A P; m. B R

⁶⁸⁰ Dırakula A P R; Dırakulila B

⁶⁸¹ savâb-dîdleri A; savâb-dîd B P R

⁶⁸² iden B P R; – A

⁶⁸³ be-tarîk-i ağmâz ve tegâfûl-i leşker-i gâretgerden A P; – B R

⁶⁸⁴ olduğı A; oldu B P R

idüp niçe ma'mûr kurâ vü kasabâtı me'vâ-yı haşerât itmeğin pâdişâh-ı Cem-sipâh dahi Karaman diyârını Konya'ya varınca pâ-zede-i merâkib-i mevâkib-i firûzî-avâkıb idüp kemâl-i hiddetlerinden vilâyet-i İslâmiyânı hılâf-ı resm-i Âl-i Osmânî gâret itdirdiler. Karamanî-i bed-âyîn resm-i dîrîni üzere tekrâr Taşılı'ne firâr idüp cevâhir sultânî vesîle-i neyl-i afv ü inâyet-i husrevânî oldu⁶⁸⁵. Fî sene 45⁶⁸⁶.

Şehzâde-i güzîn-i sultânî ki⁶⁸⁷, sinn-i ömri henüz-ı akd-i sâlise vâsıl ve dâ'iyye-i nısfü'n-nehâr hatt-ı müşk-bârı kâmil olmamış idi. Amâsiyye'de berzah-peymâ-yı iklîm-i [bekâ olup]⁶⁸⁸ serv [-i sidre-]⁶⁸⁹ sîmâ-yı kadd ü bâlâsı⁶⁹⁰ Burusa'da cedd-i emcedleri civârında sâye-endâz-ı hâk-i mezâr oldu. Fî sene 46⁶⁹¹.

Vılık-oğlu tahrîkiyle kıral-ı Engürüs-oğlu kişver-i mahrûsı Sofya[']ya⁶⁹² dek pâ-zede-i leşker-i menhûs itmeğin İzladi derbendinde darb-ı⁶⁹³ gâlib-i mü'minîn reme-i remende-i müşrikîne sedd-i râh-ı gürîz idüp darb-ı şemşîr-i sertîzî mukaddime-i masîr-i nâ'ire-i sa'îr itdikden sonra Niş derbendinde akabgîrler alâ gafletihî melâ'în-i hâsirîn tarafından⁶⁹⁴ kemîn-gîn-i fursat-bînleri dâm-gâhına⁶⁹⁵ düşüp nice efser-i bî-ser ve nice server zencîr-i esrde⁶⁹⁶ bî-tâb ü fer oldu. Hattâ şevher-i cevâhirleri vezîr-i a'zam birâderi Mahmûd Bey [dahi]⁶⁹⁷ dest-beste-i esîr olup zill-i gıll-ı istîlâ-yı küffâra giriftâr olan üsârâ-yı müslimîn mukâbelesinde Vılık-oğlu'nın iki oğlını itlâk ve bire kola dahi⁶⁹⁸ Semendre'yi tekrâr ana ihsân ile gerden-beste-i tavk-ı istirfâk itdiler. Fî sene 847.

Meşâm-ı cân-ı sultânîye bûy-i uzlet-i vezzân ve çemenzâr-ı emânîsi [154a] âsîb-i resîde-i hazân olup meşâgıl-ı lâ-tâ'il-i dünyâ-yı bî-bekâ ile tazyî'-i evkât

⁶⁸⁵ oldu A P; eyledi B R

⁶⁸⁶ 45 A; 846 B P R

⁶⁸⁷ Şehzâde-i güzîn-i sultânî ki A; Şehzâde-i güzîn-i Sultân Alâ'ü'd-dîn ki B P R

⁶⁸⁸ bekâ olup B P R; – A

⁶⁸⁹ sidre B P R; – A

⁶⁹⁰ kadd ü bâlâsı A P R; kadd ü bâlâsı B

⁶⁹¹ sene 46 A P; m. B R

⁶⁹² Sofya A; Sofya'ya B P R

⁶⁹³ darb A; harb B P R

⁶⁹⁴ alâ gafletihî melâ'în-i hâsirîn tarafından A P; – B R

⁶⁹⁵ dâm-gâhına A P R; dâm-ı kâmına B

⁶⁹⁶ zencîr-i esrde A P R; bend-i kemendde B

⁶⁹⁷ dahi B P; – A R

⁶⁹⁸ bire kola dahi A; bir kolda hod B P R

zımında olan muhâfât cılve-nümâ-yı mir'ât- bâl-i safâ-me'âlleri olmağın şehzâde-i ercmend-i ferzend-i dil-bendleri Sultân Mehmed'î çâr-deh-sâle serîr-i saltanat ü ikbâle iclâs ve hıl'at-i hilâfeti anlara ilbâs idüp kendüler birkaç mukarrebân-ı hazret ile eyâletgâh-ı şehzâde-i âlî-tebâr olan Mağnisa'da kûşe-güzîn-i halvet-hâne-i tebettül-i ila'llâh ihtiyâr buyurdılar. Fî m.

Ba'de âm bâ'is-i ferâğ ihtilâl-i dimâğ olup halef-i karînü'ş-şerefleri henüz sinn-i rüşd ü sedâda bâliğ olmamak i'tikâdıyla mülûk-ı küffâr bahr-i tebâr gibi cûş ü hurûş idüp seksan bin⁶⁹⁹ zırh-pûş la'în-i bî-dîn memâlik-i mahrûsayı pâ-zede-i hasâret iderek Niğbolı tarafına azîmet itdikleri haber-i dehşet-eseri ehl-i İslâmı bî-ârâm itmeğın ilhâh ü ibrâm ile peygüle-nişîn-i uzlet-hâne-i râhat ü huzûr olan Sultân Murâd'ı tekrâr te'âtî-i umûr-ı cumhûra râm olup⁷⁰⁰ ba'de'l-feth ferzend-i aliyyü'ş-şânları ile tebdîl-i mekân itdiler. Fî Cumâde'l-âhire li-sene⁷⁰¹ 848.

Tonrica⁷⁰² sahrâsında serbâzân-ı tarafeyn idâre-i câm-ı [tîğ-ı]⁷⁰³ hûn-âşâm için bezm-i rezmi zeyn idüp mutrıb-ı meclis-i heycâ perde-i muhâlifden nağme-i bî-âheng-i cenge ser-âğâz idicek bî-icâb-ı mûcib manzûme-i ketâ'ib-i firûzî-avâkıb inhilâl bulup sultân-ı muhalledü'l-ikbâl sâye-i rikâbında ancak kapukulı ve ba'zı ümerâ-i kâr-âzmâ kalmağın kiral-ı Engürüs tahrîk-i tâli'-i menhûs birle mağrûrâne karârgâh-ı sultâna hamle idüp saff-ı sipâh-ı İslâmı hark ve nice merd-i dilîri sadme-i şemşîr ile cûy-hûna gark iderek ser-asker-i muvahhidîne yakîn olıcak Kara⁷⁰⁴ Hızır nâm yeniçeri dilâveri ol bî-dîni darb-ı şemşîr ile bâre-i⁷⁰⁵ kûh-pâresinden serengûn idüp şemşîr-i ejder-peyker⁷⁰⁶ ile bâr-ı serden sebûkbâr eyledi. Re's-i maktû'ı ser-nîzeyeye merfû' olup manzûr-ı hargele-i küffâr-ı **[154b]** nâbekâr⁷⁰⁷ olıcak bâzû-yı mukâvemetleri ber-tâfte-i pençe-i inkisâr olup meydân-ı

⁶⁹⁹ seksan bin A R; seksen B P

⁷⁰⁰ olup A; idüp B P R

⁷⁰¹ Cumâde'l-âhire li-sene A; Cemâziye'l-âhir fî sene B P R

⁷⁰² Tonrica A P R; Tobrica B

⁷⁰³ tîğ B; – A P R

⁷⁰⁴ Kara A; Karaca B P R

⁷⁰⁵ bâre A; bâde B P R

⁷⁰⁶ ejder-peyker A P R; ejder gibi peyker

⁷⁰⁷ nâbekâr A; – B P R

gîrüdâr iki günlük mesâfeye dek lâşe-i küffâr ile düşvâr-güzâr oldu. Fî Receb [li-sene-i m.]⁷⁰⁸.

Feth-nâmeler ile mülûk-ı etrâfa esîrler irsâl olunmuşıdi. Yiğirmibeş tüvânâ ve zor-âver-i cevşen-pûş esîr dahi sultân-ı Mısır'a gönderilüp zu'afâ-yı Arab ol⁷⁰⁹ bû'l-aceb sûrı müşâhede idicek sebbâbe-güzâ-yı hayret olup "Allah yensuru Âl-i"⁷¹⁰ Osmân" du'âsını tercî'-i bend-i [manzûme-i]⁷¹¹ tahsîn ve rû'ûs-ı menâbiri fer-i elkâb-ı sultânü'l-mücâhidîn ile tezyîn itdiler.

Cezîre-i ma'mûre-i Mora'nın üç mîl kadar taraf-ı berre olan mahall-i ittisâline mülûk-ı küffâr binâ itdikleri sengîn dîvâr ve beş kal'a ki, Kejme⁷¹² hisârları nâmıyla iştihâr bulmuşdur, tîşe-i ihtimâm-ı guzât-ı İslâm ile mehdûmü'l-esâs olup asker-i zafer-encâm itdikleri iğtinâm kıyâs-ı kâyisden efzûn ve ziyâde kesretten bir perî-çehre esîrin kıymeti üçyüz akçadan dîn idi. Fî sene 50⁷¹³.

Şehzâde-i sa'îd Sultân Bâyezîd halvet-hâne-i [mâder-i]⁷¹⁴ rahmdan hurûc ve suffe-i çâr-pâye-i⁷¹⁵ anâsıra urûc eyledi. Fî sene 851.

Azm-i hümâyûn-ı zafer-makrûn buyurılıp âsî Arnavudluk'dan Akçahisâr [ve]⁷¹⁶ dahi ol diyârın eşbeh mevâzi'idir⁷¹⁷, dâhil-i kabza-i iktidâr oldu. Fî m.

Mukaddemâ küşte-i seyf-i bî-hayf olan kıral-ı Engürüs câ-nişîni hizb-i mü'mînînden ahz-ı sâr recâsına diyâr-ı küffâra sadâ-yı istinfâr⁷¹⁸ salup fitne-i bâğiyye-i müşrikîn yek-dest ve hemvâr-ı müsta'id-i kârzâr olmağın sultân-ı ercîmend hazretleri dahi âvâze-i kûs-i azîmeti ebr-peyvend idüp Kösova'da iki gün iki gice ber-vech-i ittisâl âteş-i harb u kîtâl kürre-i âhengerân gibi firûzân [oldı]⁷¹⁹. Hengâm-ı germiyyet-i hengâmede iki ban fersûde-i şemşîr ve ikisi dahi esîr

⁷⁰⁸ li-sene-i m. B; – A P R

⁷⁰⁹ ol A P R; – B

⁷¹⁰ Âl A; İbn B P R

⁷¹¹ manzûme B P R; – A

⁷¹² Kejme A; Germe B P R

⁷¹³ 50 A R; 850 B P

⁷¹⁴ mâder B; – A P R

⁷¹⁵ pâye A P R; pây B

⁷¹⁶ ve B; – A P R

⁷¹⁷ mevâzi'idir A; mevâzi'i B P R

⁷¹⁸ istinfâr A P R; istifsâr B

⁷¹⁹ oldı B P R; – A

olup⁷²⁰ pâ-yi mukâvemet-i küffâr süst olup meydân-ı cengden mazîk-i hevl-engîz-i gürîze âheng itdiler. Fî Şa‘bân sene 52⁷²¹.

Edirne’de Üçşerefeli nâm câmi‘-i [155a] rasîfü’l-erkân ve kurbünde yevmî yüz akça vazîfe ile bir medrese-i ilm ü irfân bünyânını temhîd idüp ferzend-i ercmendi⁷²² Sultân Mehemed [eyyâm-ı]⁷²³ saltanatlarında ana karîb bir medrese dahi terfî‘ ve ol vazîfeyi ikisine tevzî‘ eyledi.

Tunca kenârında tadrîs ve tahdîs içün medrese-i dârü’l-hadîs binâ idüp Burusa’da câmi‘ ve medrese ve imâret erkânını bülend itdiler. Fî sene 853.

Şehriyâr-ı kâmkâr hazretleri na‘îm-i mülk-i câvidânî⁷²⁴ dünyâ-yı bî-bekâdan sîr ve bu dâmgâh-ı renc ü inâda pâ-beste olmakda dilgîr olup rûh-ı pür-fütûhı Edirne’de vâsıl-ı a‘lâ-i İlliyyîn ve gencîne-i vücûd-ı mes‘ûdı Burusa’da defîn-i zîr-i zemîn oldu. Fî Muharrem li-sene-i hamse ve hamsîn ve semâne-mi’e⁷²⁵.

Vilâdeteş sene 806. Cûlûs sene 834. Müddet-i saltanat sene 30. Müddet-i ömr sene 49.

Burusa’da câmi‘-i Murâdiye ve medrese ve imâret ve mu‘allim-hâne ve tâb-hâne ve Edirne’de câmi‘-i Murâdiye ve imâret ve Üçşerefeli Câmi‘-i şerîf⁷²⁶ ve medrese-i mü’essese ve medrese-i dârü’l-hadîs ve mu‘allim-hâne ve tâb-hâne ve Mevlevî-hâne⁷²⁷ ve Ergene köprüsi ve anda câmi‘ ve imâret ol pâdişâh-ı dil-âgâhın âsâr-ı hayrıdır.

Tertûb-i Evlâd-ı Sa‘âdet-Nihâd: Sultân Alâ’ü’l-dîn: Vefâteş sene 846. Sultân Mehemed: Vilâdeteş sene 833, vefâteş sene 886. Büyük Ahmed Çelebi: Vefâteş sene 845. Küçük Ahmed Çelebi: Vefâteş sene 855. Hasan ve Orhan nâm iki şehzâde dahi olup hâl-i hâyât-ı vâlid-i kesîrî’l-mehâmidlerinde sagîren terk-i

⁷²⁰ olup A; olmağın B P R

⁷²¹ sene 52 A R; li-sene 852 B P

⁷²² ercmendi A; ercmendleri B P R

⁷²³ eyyâm-ı B P R; – A

⁷²⁴ câvidânî A; – B P R

⁷²⁵ hamse ve hamsîn ve semâne-mi’e A P; 855 B R

⁷²⁶ Üçşerefeli Câmi‘-i şerîf A; Câmi‘-i Üçşerefeli B P R

⁷²⁷ Mevlevî-hâne A P R; mevlûd-hâne B

câme-i müste‘âr-ı ömr-i nâ-pâydâr ve Edirne[‘de]⁷²⁸ dârü’l-hadîs haremi hâk-i itr-nâkinde karâr itmişlerdir.

Emânet-kârân-ı makâm-ı vezâret-i uzmâları İbrâhîm Paşa olup ba‘de vefâtihî oğlu Halîl Paşa vezîr-i a‘zam olmuşdur. Fî sene 831.

⁷²⁸ Edirne A; Edirne’de B P R

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Ebû'l-Feth

Serîr-i sa'âdet-masîr-i Âl-i Osmânî⁷²⁹ sâniyen cûlûs-ı meymenet-me'nûs-ı [155b] Mehemed Hanî birle şeref-pezîr olup kehl-i mîhî⁷³⁰ gubâr-ı resm-i semend-i rehvârı zerûr-ı⁷³¹ uyûn-ı a'yân-ı rûzgâr oldı. Fî Muharrem li-sene 855.

Karamanî-i nâ-bekârın etvâr-ı nâ-avârı⁷³² ve ol tarafa azm-i sefer-i⁷³³ zafer-cezm-i şehriyârî iktizâ idüp Akşehir mu'asker-i sultân-ı dehr oldukda ol bed-peymânın Taşili'nden niyâz-nâmesi dergâh-ı izz ü ihtişâm savbına⁷³⁴ vâsıl olup vesîle-i şüfe'â ile mazhar-ı afv-ı sultân-ı deryâ-dil oldı. Fî m.

Anadolu emîrû'l-ümerâsı Ankara'da vaz'-ı visâde-i karâr itmek resm-i kadîm iken makarr-ı râyât-ı⁷³⁵ eyâletleri Kûtâhiyye olmak muhtâr-ı tab'-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâr oldı. Fî m.

İstanbul teshîri hemvâre semîr-i zamîrleri olmağın Boğazkesen hisârların binâya sarf-ı himmet-i bî-hemtâ⁷³⁶ idüp dört ayda ve bir kavle kırk günde tekmîl-i bünyân-ı rasîfû'l-erkân buyurıldı. Fî sene 56⁷³⁷.

Edirne'de nehr-i Tunca kenârında⁷³⁸ Yenisarây binâsı dahi bu sâl-i meymenet-iştîmâlde sûret-nümâ olmuşdur.

Evvel-bahâr-ı huceste-âsârda asker-i cerrâr-ı nâmdâr birle terfî'-i râyet-i “tevekkeltü⁷³⁹ ala'llâh” ve azm-i râh buyurılıp visâl-i azîzü'l-menâli e'azz-i âmâl-i şâhân-ı cihân olan İstanbul taraf-ı berrden mahsûr-ı leşker-i mansûr oldı. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 57⁷⁴⁰.

⁷²⁹ Osmânî A P R; Osmân B

⁷³⁰ mîhî A; münecceci B P R

⁷³¹ zerûr A P R; dûr B

⁷³² nâ-avârı A; nâ-hemvârı B P R

⁷³³ sefer A R; – B P

⁷³⁴ ihtişâm savbına A; ihtişâma B P R

⁷³⁵ râyât A P R; râyet B

⁷³⁶ bî-hemtâ A P R; bî-hemtâyî himmet B

⁷³⁷ 56 A R; 856 B P

⁷³⁸ nehr-i Tunca kenârında A P; – B R

⁷³⁹ tevekkeltü A; tevekkeli B P R

⁷⁴⁰ 57 A R; 857 B P

Asker-i zafer-şi‘ârî cânib-i bahrden sadd için küffâr-ı tebeh-rûzgâr Halîc-i Kostantiniyye önünü zencîr ile sedd itmişler idi. İ‘mâl-i san‘at-ı cerr ü⁷⁴¹ eskâl ile Yenihisâr⁷⁴² ve Galata ardından Fenerkapusu’na mukâbil rûy-i deryâyâ merdân-ı harb ü kîtâl ile mâl-â-mâl yetmiş pâre gemi îsâl olunup bî-dilân-ı müşrikîne izhâr-ı kuvvet-i dîn-i mübîn olundu. Farîk-ı bî-tevfik altmış beş gün berren ve bahren tazyîk olunup eyyâm-ı ma‘hûde tamâmında Eğrikapu cânibinden bâğ-ı zafer gülleri şüküfte vü handân ve revnak-i ravza-i İslâm-ı sad-çendân oldu. Fî Cemâziye’l-âhire [li-sene m]⁷⁴³.

Tekûr-ı makhûr tahlîs-i mûrg-i rûh [156a] recâsına sû-be-sû tekâpû⁷⁴⁴ iderek miyân-ı küşteğânda nîm cân ile matrûh bir civân-ı mecrûh elinden rıtl-kerân-ı merg nûş⁷⁴⁵ ve bî-nasîbî-i nisâb mülk-i gammını ferâmûş idüp dest-i âhar-bezm-i zindegânî eyledi. Ber-muktezâ-yı riyâset-i mücâhidîn-i dîni ignâ için üç gün izn-i yağma sâdır olup yevm-i erbi‘âda⁷⁴⁶ bîm-i şahne-i siyâset ile şemşîr-i hûn-âşâm hem-hâbe-i niyâm ve şîrân-ı gâbe-i İslâm kûşegîr-i künâm-ı ârâm oldu.

Mersûm hâme-i ta‘yîn-i mühre-i müverrihîn olduğu üzere hebût-ı⁷⁴⁷ ebû’l-beşer Âdem -salla’llâhü te‘âlâ aleyhi ve sellem-den beş bin elli iki sene mürûrunda esbâb-ı izz ü ihtîşâmı tamâm ve mülûk-i âfâk fermânına râm Zend nâm bir pâdişâh-ı ercmend İstanbul binâsına vaz‘-ı esâs-ı masûnû’l-indirâs idüp sûrını tekmîl ve sâ’ir mühimmâtını tesviye ve ta‘dîl itdikden sonra kendi ve evlâdı yedi yüz yıl anda serîr-ârâ-yı saltanat olup müddet-i ma‘hûde tamâmında Rûmiyye-i kübrâdan⁷⁴⁸ Kostantîn nâm bir şehriyâr-ı Mesîh-âyîn zuhûr ve ol kişverden evlâd-ı Zend’i dûr eyledi. Fî sene 5750⁷⁴⁹.

Otuzuncı senede Kostantîn⁷⁵⁰ azm-i iklîm-i adem ve oğlu İlyanos ve yâhûd Üstünyano nâm civân-ı âlî-himmet serîr-i saltanata vaz‘-ı kadem idüp işâret-i

⁷⁴¹ ü A ; – B P R

⁷⁴² Yenihisâr A P; İkihisâr B R

⁷⁴³ li-sene m. B P; – A R

⁷⁴⁴ tekâpû A; tekûpû B P R

⁷⁴⁵ nûş A P R; – B

⁷⁴⁶ erbi‘âda A; râbi‘de B P R

⁷⁴⁷ hebût A P R; mehbût B

⁷⁴⁸ kübrâdan A P R; gerdân B

⁷⁴⁹ 5750 A R; 575 B P

⁷⁵⁰ Kostantîn A P R; – B

menâmiyye ile takviyyet-i dîn-i Mesîh için Ayasofya binâsına teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm ve vaz'-ı esâsı senesinden sekiz devre tamâmında karîn-i itmâm eyledi. Fî hudûd-ı sene 5800⁷⁵¹.

Hisâb-ı mezbûr üzere binâ-i İstanbul ahd-i Mesîhî'den ikiyüz yigirmi dört sene mukaddem zuhûr ve Ayasofya binâsında devlet-i nübüvvet-i Rûhu'llahî'den beşyüz dört sene mürûr idüp doksan sekiz sene sonra sâlâr-ı enbiyâ kâ'idü'l-ceyş-i asfiyâ hazretleri aleyhi tuhafî't-tehâyâ alem-efrâz-ı hicret olmuşlardır. Va'llâhi te'âlâ e'alem⁷⁵².

Mervîdir ki, mülûk-i etrâf kasd-ı tekarrüb ile Ayasofya binâsıyçün ithâf eyledikleri⁷⁵³ mühimmâtdan mâ'adâ hızâne-i hâssadan üçyüz bin dörtyüz kendinâr sarf olunmuşdur ki, [156b] her kendinâr ol asrın ıstılâhınca bin dînâr olup bu takdîr üzere mikdâr-ı masraf otuz bin kerre yüz bin ve dörtyüz bin altun olur. Fe-li'llâhi'l-hamd ve'l-mennihi. Ol buk'a-i mübâreke sultânü'l-mücâhidîn hazretlerinin himmet-i bî-hemtâlarıyla çirk-i âsâr-ı küfr ü şirkden pâk ve envâr-ı dîn-i mübîn ile tâb-nâk olup penckâne-i nevbet-i dîn-i mübîn ni'me'l-bedel sadâyı nâkûs-ı mehl-i müşrikîn oldı⁷⁵⁴. Fazl-ı İlâhîden ümmîd-i sâdık oldur ki, ilâ yevmi'l-kıyâm ol makâmda ikâmet-i di'âme-i İslâm olına. Nazar-resîde olan sûr-ı rivâyâtdandır⁷⁵⁵ ki, Kostantin'in Sofya nâm avreti rû-nihâde-i hâk-i helâk olup hacletde künc-i Kârûn olan mâl-ı mahzûnın şevheri ol deyr-i hayra sarf itmesi eser-i mezbûr Ayasofya nâmıyla mezkûr olmağa sebep olmuşdur.

Bi-inâyeti'llâhi te'âlâ bu feth-i firûzî-rûzı olıcak asker-i zafer-esere imdâd-ı rûhânîsi bâ'is-ı zuhûr-ı fazl u kerem-i⁷⁵⁶ Subhânî olan şeyh-i Rabbânî Akşemse'd-dîn cenâbları irşâdıyla hazret-i Seyyidü'l-ebrârın -salla'llahi te'âlâ⁷⁵⁷ aleyhi ve sellem- mihmândârı Ebâ Eyyûb Ensârî⁷⁵⁸ -radiya'llahu te'âlâ⁷⁵⁹ anhö-

⁷⁵¹ 5800 A R; 585 B P

⁷⁵² Va'llâhi te'âlâ e'alem A P R; – B

⁷⁵³ kasd-ı tekarrüb ile Ayasofya binâsıyçün ithâf eyledikleri A; ittihâd itdikleri B P R

⁷⁵⁴ penckâne-i nevbet-i ... mehl-i müşrikîn oldı A P; – B R

⁷⁵⁵ rivâyâtdandır A P R; rivâyâtdır B

⁷⁵⁶ kerem A; – B P R

⁷⁵⁷ te'âlâ A P R; – B

⁷⁵⁸ Ensârî A P R; el-Ensârî B

⁷⁵⁹ te'âlâ A P; – B R

mezâr-ı lâmi‘ü’l-envârı âşikâr olup pâdişâh-ı dîn-i⁷⁶⁰ İslâm ol makâmı câmi‘ ü medrese ve⁷⁶¹ imâret ü türbe binâsıyla ihyâ eyledi. Fî sene 857.

Ol sahâbî-i âlî-makâm gâlibâ âm-ı ihdâ ve hamsîn hudûdunda sipâh-ı İslâm⁷⁶² ile İstanbul üzerine⁷⁶³ vürûd idüp eyyâm-ı muhâsaradan altı ay tamâmında zahm-kârî-i hadeng-i cân-şîkâr ile azm-i dârü’l-karâr itmişler.

Vezîr-i a‘zam Halîl Paşa mukaddemâ mâtde-i hal‘de illet-i müstakille olup sâniyen Boğazkesen hisârları binâ olunmamak bâbında tekûr-ı gûr-dil recâ-yı bâtılını sûret-i hakdan temşîyyete sarf-ı himmet itdüğinden mâ‘adâ sâlisen meclis-i tedbîr-i teshîr-i Kostantîniyye’de zâhiren ba‘zı gavâ’il beyânıyla hılâf-gîrâne mu‘âmele⁷⁶⁴ itmeğin ser-çeşme-i hâtır-ı âtîr-ı sultânî mütekedder olup feth ü zafer müyesser oldukdan sonra muktezâ-yı⁷⁶⁵ gayz-ı müzmirleri üzere⁷⁶⁶ kırk gün bend ü zindâna giriftâr [157a] idüp çille-i erba‘în tamâmında⁷⁶⁷ bezl-i nakd-i cân ile kayd-ı dünyâdan rehâ buldı. Ba‘de berhet mine’l-eyyâm makâm-ı sadâret [-i uzmâ]⁷⁶⁸ bende-i hâss Mahmûd Paşa’ya şeref-i ihtisâs bulup der-i devlet-me’âbı müzdeham-ı cibâh-ı⁷⁶⁹ erbâb-ı manâsıb u câh oldu.

Hâkim-i mahkeme-i kazâ sultân-ı zafer-nevâl hazretlerinin kîbâle-i ikbâllerin imzâ-i ni‘amü’l-emîr ile tasdîr ve kalem-i takrîr nâm-ı nâmîleri ile sicill-i levh-i mahfûza Ebû’l-Feth unvânıyla tahrîr idicek fûnûn-ı şettâda yed-i tûlâsı olup beyne’l-ulemâ “Cerâbü’l-ilm”⁷⁷⁰ lakab-ı müstehabıyla iştihâr-yâfte olan Sultâniyye-i Burusa müderrisi olan Mevlânâ Hızır Bey ibn Celâlû’d-dîn sadr-nişîn-i mahfîl-i şer‘-i mübîn oldu. Fî m.

⁷⁶⁰ dîn A; – B P R

⁷⁶¹ ve A P R; – B

⁷⁶² İslâm A P R; – B

⁷⁶³ İstanbul üzerine A; İstanbul’a B P R

⁷⁶⁴ itdüğinden mâ‘adâ ... hılâf-gîrâne mu‘âmele A P; – B R

⁷⁶⁵ muktezâ-yı A P; – B R

⁷⁶⁶ müzmirleri üzere A P; müzmirlerin izhâr ve B R

⁷⁶⁷ çille-i erba‘în tamâmında A; âkıbet B P R

⁷⁶⁸ uzmâ B P R; – A

⁷⁶⁹ cibâh A P R; câh B

⁷⁷⁰ Cerâbü’l-ilm A P R; Cevâbü’l-ilm B

Hem ol sâl-i meymenet-iştîmâlînde⁷⁷¹ hâlâ “Eskisarây” nâmıyla zebânzed-i enâm olan câ-yi ferah-fezâ-yı devr ü kusûr ile ma‘mûr idüp makarr-ı serîr-i sa‘âdet-masîr itdiler.

Aynoz kal‘ası tevâbi‘i ile ve mukâbelesinde olan⁷⁷² Taşözi nâm cezîre kemend-i teshîre râm oldu. Fî sene 858⁷⁷³.

Vılık-oğlu hemvâre fursat-bînâne hareketden hâlî olmayup kâdir oldukca mükedder-i tab‘-ı hümâyûn evzâ‘-ı gûn-â-gûnî dergahı âliye münakıs olmağın ol bi-eveli te‘dib içün külfet-i hareket ihtiyâr buyurilup serhadde karîb varıldıkda irsâl-i sipâh-ı hûn-âşâm ile ol bed-fercâmın zîr-i destinde olan memâlik-i ma‘mûreden resm-i âbâdânî zâ‘il ve kemâl-i hasânetine i‘timâden Suriçe-hisâr nâm kal‘ada vaz‘ itdüği nükûd u ecnâs bî-hadd ü kıyâs hızâne-i âmireye dâhil oldu. Kendüsi evlâd ü iyâli ile diyâr-ı Engürüs’e firâr idüp bir müddet ol kişverde herze-gerd-i vâdî-i bî-ser ü sâmanî oldukdan sonra hazîne-i sultânîye sâl-be-sâl otuzbin altun irsâl itmek üzere ibkâ-yı tâc ü nigîn recâsına sultân-ı zafer-karîn dergâhına cibîn-fersâ-yı niyâz olup is‘âf-ı mültemes ile mazhar-ı **[157b]** eltâf-ı şehriyâr-ı bende-nüvâz oldu. Fî m.⁷⁷⁴

Las-oğlu despot mürd olduğu haberi vâsıl-ı sem‘-i eşref olup beynlerinde olan alâka-i akd-i musâlaha ber-taraf olmağın mashûb-ı selâmet Üsküb’e varilup irsâl-i leşker-i firûzî-eser birle⁷⁷⁵ Novaberde kal‘ası sâniyen⁷⁷⁶ müsahhar-ı tîğ-ı zafer-peyker olup vilâyet-i Las ser-tâ-ser pâ-zede-i leşker-i bî-kıyâs ve ma‘mûr olan kasabât ü kurâsı mehdûmü’l-esâs oldu. Fî sene 859.

Dârü’l-cihâd Belgrad teshîri içün tahrîk-i râyet-i İslâm ve⁷⁷⁷ tahsîl-i kâlâ-yı zafer recâsına nice eyyâm bezl-i nakdîne-i ihtimâm olınup darb-ı top ile dîvâr-ı hisâr câ-be-câ rahnedâr olmuşiken ol⁷⁷⁸ dūşîze-i pâkîze taraf-ı dîvân-ı kazâdan

⁷⁷¹ iştîmâlînde A; iştîmâlde B P R

⁷⁷² mukâbelesinde olan A P R; – B

⁷⁷³ 858 A P R; 898 B

⁷⁷⁴ Vılık-oğlu hemvâre fursat-bînâne ... şehriyâr-ı bende-nüvâz oldu. Fî m. A P R; Vılık-oğlu sâl be-sâl hızâne-i âmireye otuz bin altun irsâline mültezem-i şemşîr-i hûn-feşândan tahlîs-i ser ü cân eyledi. Fî m.

⁷⁷⁵ Las-oğlu despot firûzî-eser birle A P; – B R

⁷⁷⁶ sâniyen A P R; – B

⁷⁷⁷ ve A P; olınup B R

⁷⁷⁸ olınup darb-ı top ile dîvâr-ı hisâr câ-be-câ rahnedâr olmuşiken; olındı. A P; Lakin B R

nâmzed-i hâfid-i aliyyü'ş-şân-ı Süleymân-mekân⁷⁷⁹ olmağın şâhid-i feth ruhsâre-nümâ olmayup [nihâyet]⁷⁸⁰ hizebrân-ı adüvv-şikâr tarh-endâz-ı karâr ü⁷⁸¹ ârâm ve gâh ü bî-gâh cümle-i⁷⁸² şîrâneleri teferruka-bahş-i cem'iyet-i küffâr olmak için mukâbele-i Belgrad'da Havâle nâm bir hisâr-beçe îcâdıyla iktifâ olundu. Fî sene 60⁷⁸³.

Hilâl-i harb u kıtâlde Rûmili beylerbeyisi Karaca Paşa dâne-i top ile üftâde-i dâm-ı ecel olmağın mansıb-ı mahlûl bi-tarîk-ı zamîme Vezîr-i a'zam Mahmûd Paşa'ya mahall görüldi⁷⁸⁴.

Amâsiyye'den Sultân Bâyezîd ve Mağnisa'dan Sultân Mustafa Edirne'ye da'vet olunup sünnet-i hitânları ri'âyet olundu. Fî sene 61⁷⁸⁵.

Terfî-i râyet-i cihâd ve Mora cânibine sevk-i ecnâd olunup Fülke ve Yanova ve Gördos ve emsâli nice kılâ' eyâdî-i kefereden intizâ' olundukdan sonra Balyabadre ve ol havâlîde nice âlî hisârı zamîme-i kişver-i dîn ve evvel-bahârda diyâr-ı küffâra tekrâr sefer olunmak üzere Üsküb'i meştâ ta'yîn itdiler. Fî sene 862.

Ba'zı tevârihde feth-i Körfoz dahi bu sâl-i meymenet-iştîmâl havâdisinden olmak üzere mersûm-ı kalem-i tahrîr olmuşdur. [158a] Mahmûd Paşa şehriyâr-ı kişver-güşâ fermânı ile Lâs vilâyetin çirk-i âsâr-ı şirkden tathîr için tahrîk-i azîmet itmişidi. Güğercinlik'i ve dört beş kal'ayı zabt ve etrâfında olan ma'âdîn-i sîm-i hâmı silk-i milk-i sultân-ı enâma rabt idüp Engürüs'e tâbi' Trav ve Rahova'yı zencîr-i teshîre bend ve envâ'-ı ganâyim ile Üsküb'de takbîl-i pâye-i serîr-i sultân-ı ercmen eyledi. Fî m.

Semendre teshîri niyyetiyle sultân-ı bülend-himmet hazretleri Sofya cânibine tahrîk-i semend-i azîmet itdikleri ol târihde hisâr-ı mezbûrî dest-i tasallut-ı makhûrî iden Bosna hâkiminin mesmû'ı olıcak miftâhını teslîm ile arz-ı

⁷⁷⁹ hâfid-i aliyyü'ş-şân-ı Süleymân-mekân A P; Sultân Süleymân-ı sâmi-mekân B R

⁷⁸⁰ nihâyet B P R; – A

⁷⁸¹ karâr ü ârâm A; ârâm ü karâr B P R

⁷⁸² cümle A; hamle B P R

⁷⁸³ 60 A P R; 860 B

⁷⁸⁴ Hilâl-i harb u mahall görüldi A P; – B R

⁷⁸⁵ 61 A R; 861 B P

ubûdiyyet ri‘âyetin takdîm idüp bu sefer-i celîlü’l-eser takrîbiyle umûmen vilâyet nasîb-i sultân-ı zafer-istînâs oldu. Fî sene 62.

Sergüzeştî-i hayret-fezâ-yı ukûl-i benî Âdem olan Sultân Cem sahn-sarây-ı cihân-ı fânîye vaz‘-ı kadem idüp bir müddet bezm-i âlemde neşvedâr-ı câm-ı zindegânî oldu. Fî Saferü’l-hayr sene 63.⁷⁸⁶

Henüz kefare-i Freng cenginde olan Amasra’yı tekaddüme-i âheng-i ceng-i musahhar-ı sultân-ı zafer-fer olup bu nühzat-i hümayûn umûmen vilâlet-i Kastamonı teshîriyle tekmîl ve İsfendiyâr-oğlu İsmâ‘îl Bey’i kemâl-i ikrâm ü tebcîl birle Filibe cânibine nakl ü tahvîl itdiler. Fî m.

Âsitânı bendelerinden⁷⁸⁷ Hüseyin Bey hükûmetgâhı olan Koyunlu-hisâr müsâ‘ade-i rûzgâr ile Türkmân Kara Osmân-ı Bayındırî nebîresi Uzun Hasan pençe-i istîlâsına giriftâr* olduğu muharrik-i ırk-ı gayret-i şehriyârî olup yek hamle ile ol hisârı⁷⁸⁹ âhil-i havza-i iktidâr itdikden sonra kûh-ı Bulgar üzerinden Trabzon tarafına ilgar idüp emân ile feth ü teshîr ve ilzâm-ı cizye ile re‘âyâyı yerlerinde takrîr itdiler. Fî sene 65⁷⁹⁰.

Şeyhü’l-islâm Mevlânâ Fahrü’d-dîn el-Acemî mak‘ad-ı sadaka-ı merâm idüp Mevlânâ Şemsü’d-dîn [158b] Ahmed el-Gürânî müşkil-güşâ-i hâss ü âmm oldu. Fî m.

Sultân-ı ercmend hazretleri kapukulu ve Anadolu askeri ile Ayazmend’e varup taraf-ı bahrden donanma-yı hümayûn dahi vâsıl oldukdan sonra Ayazmend’e takrîben on sekiz mil olan⁷⁹¹ cezâyir-i Yunâniyye’dan Midillü adası mahsûr olup tekûrı teslîm-i hisâr ile dârü’l-emn-i emânda karâr itmeğin ol cezîre zıyâ‘ ü kılâ‘ı ile kalem-rev-i fermân-ı sultân-ı⁷⁹² İslâm olup bî‘ ü savâmi‘ ve mesâcid ü cevâmi‘ oldu. Fî sene 66⁷⁹³.

⁷⁸⁶ 63 A R 863 P R

⁷⁸⁷ Asitân bendelerinden A P; Âsitâni desitân B R;

“giriftâr” kelimesi mükerrerdir

⁷⁸⁹ Ol hisârı A P; __B R

⁷⁹⁰ 65 A R; 865 B P

⁷⁹¹ Sultân-ı olan A P; __B R

⁷⁹² Midilli adası..... sultân-ı A P; __B R

⁷⁹³ 66 A R; 866 B P

Bosna kiralı müte‘ahhid olduğu mâl-ı harâcî irsâlde makâm-ı licâcda görünmeğin⁷⁹⁴ sultân-ı zafer-mashûb hazretleri Üsküb’e varup Mahmûd Paşa’yı Bosna cânibine nâmzed-i ser-askerî itdiler. Vezîr-i huçeste-tedbîr Lofca’yı ve birkaç kal‘ayî dahi teshîr idüp Bosna kiralını müjde-i emân ile dergâh-ı âlîye îsâl eyledi. Sultân-ı muhalledü’l-ikbâl Yayçe nâm hisâr istihlâsına iştigâl üzere idiler ki, kral-ı Bosna dergâh-ı celâlet-vicâha vâsıl olup ol seferde mülâzim-i rikâb-ı müstetâb olan ulemâ-i a‘lâmdan Şeyh Ali Bistâmî eş-şehîr bi-Musannif’in fetvâ-yı şer‘îsi mücebince⁷⁹⁵ fermân-ı bî-dermân istîsâl-i kiralı müte‘allık olup Yayçe ve Kavac-ili ve Pavli-ili vâhideten ba‘de vâhid zâmâyim-i memâlik-i İslâmiyyeden oldu⁷⁹⁶. Fî sene 867.

Vezîr-i kişver-güşâ Mahmûd Paşa Hersek istihlâsıyla me’mûr olup hâkimi ba‘zı cezâyire firâr itmeğin ekser-i vilâyet bî-müzâhim dest-i tasarrufa dâhil olmuşiken hâkim-i Hersek hedâyâ-yı lâyık ve şatr-ı memleketinin mefâtîhi ile oğlını dergâh-ı ikbâlde irsâl idüp bâkîsinde hizmet-i niyâbetlerinde olmak recâsına itdüğü niyâz karîn-i kabûl-i sultân-ı bende-nüvâz oldu⁷⁹⁷. Fî m.

Ba‘de eyyâm oğlı tâc-ı hûrşîd-revâc-ı İslâm ile ser-firâz olup tedric ile izz-i vezâret ve şeref-i musâheret rütbe-i vâlâsına dahi i‘tilâ itmişdir. Endek zamânda hâkim-i mezbûr sernigûn-ı hafra-i nîrân olup ol **[160b]** vilâyet bi-tamâmihâ âşiyâne-i eymanîyân olmak ile pür-zîb ü bahâ oldu⁷⁹⁸.

Âm-ı mezbûrda kendülere intimâ ile ma‘lûm-ı hâss ü âmm olan⁷⁹⁹ câmi‘-i şerîf binâsına vaz‘-ı esâs olunup sekiz senede tamâm olup ol makâm-ı lâzîmü’l-ihtirâmda edâ-i ferâ‘ize kıyâm olundu. Medâris-i semân ve sâ‘iri tetimmât dahi a‘vâm-ı mezbûrda karîn-i itmâm olmuşdur.

İbn-i Karaman İbrâhîm Bey dâr-ı dünyâdan bedr ve ekber evlâdî İshâk bi’l-istihkâk câ-nişîn-i peder olmuşiken dergâh-ı merâhim-destgâha mültecî olan dîğer oğlı Pîr Ahmed imdâd-ı sultânî ile mesned-nişîn-i eyvân-ı kâmrânî olup

⁷⁹⁴ Bosna krâli..... görünmeğin A P; __ B R

⁷⁹⁵ Sultân-ı muhalledü’l-..... mücebince A P; __ B R

⁷⁹⁶ Yayçe oldı A P; __ B R

⁷⁹⁷ Vezîr-i kişver..... oldı.A P; __ B R

⁷⁹⁸ Ba‘de eyyâm oldı.A P; __ B R

⁷⁹⁹ Kendülere olan A P; __ B R

İshâk nâcâr Hasan-ı Dırâz âsitânesine firâr ve diyâr-ı gurbetde nakd-i cân-nisâr eyledi. Fî sene 68⁸⁰⁰.

Ahd-i saltanat-ı Murâd Hanî’de tîşe-i kahr-ı sultânî birle mehdûmü’l-esâs olan Germe-hisârların küffâr-ı Freng tekrâr-âheng ve terâşide-i seng ile vaz’-ı kadîmden müstahkem ve dest-i himmetlerin Gördos teshîri dâmına muhkem itdikleri haberi vâsıl-ı sem’-i eşref olmağın mu‘accelen Mahmûd Paşa irsâl ve derakab ol tarafa bi’z-zât tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl olunup esnâ-i tarîkda müjde-i feth istikbâli ile zimâm-ı teveccüh-i âlî Sofya cânibine tevcîh buyuruldu. Fî sene 69⁸⁰¹.

Paşa-yı kişver-güşâ Karlu-ili nâmıyla meşhûr olan altı aded ma‘mûr kal‘aları bend-i kemend-i teshîr idüp cezîre-i Mora muhâfazası mühimmâtı itmâmından sonra hasbe’l-emr Midilli’ye musallat olan sefâyin-i müşrikîni tündbâd-ı kahr ü kîn ile şikest itmek için donanma-yı hümâyûn ile⁸⁰² Gelibolı’dan deryâ-peymâ olup ber-vech-i sezâ ol hizmet dahi edâ olundu. Fî m.

Kıral-ı menhûs-ı Engürüs İzvornik sükkânını tazyîk itdüği peyâmı merfû’-ı pâye-i serîr-i sultânî olmağın Mahmûd Paşa sipeh-keş-i İslâm olup endek zamânda tayy-i merâhil-i tarîk ve cem‘iyyet-i şeyâtîni tefrîk eyledi. Fî **[159b]** sene 87⁸⁰³.

Arnavud vilâyeti pâ-zede-i sipâh-ı zafer-destgâh olup rahş-ı sebük-seyr şemsîr-i âteş-feşâna bir vechile irhâ-yı inân olundu ki, ol kişverde min-ba‘d makâm-ı lecc ü hüsâmda kıyâm ider bir kimesne kalmayup ihtimâmen ârâmgâh-ı guzât-ı İslâm olmak için miyân-ı memleketde İlbasan nâm kal‘a binâsına sarf-ı himmet-i bî-hemtâ buyuruldu. Fî sene 71⁸⁰⁴.

Çerâğ-efrûhteleri Pîr Ahmed tavr-ı edebden hurûc ve evc-i küstâhiye urûc itmeğın hemrâhî-i baht u ikbâl birle diyâr-ı Karaman’a sâye-endâz-ı iclâl

⁸⁰⁰ 68 A P R; 868 B

⁸⁰¹ 69 A R; 869 B P

⁸⁰² ile A P R; hümâyûn ile B

⁸⁰³ 87 A; 870 B P R

⁸⁰⁴ 71 A; 871 B P R

olup menâzi‘ def‘ini takdîm ve menşûr-ı hükûmetin Şehzâde⁸⁰⁵ Mustafa’ya teslim itdiler. Fî sene 72⁸⁰⁶.

Konya ve Lârende’den İstanbul’a be-resm-i hâne göc-i erbâb-ı sanâyi‘ ve ashâb-ı bazâyi‘ nakl olunup hâlâ anlara izâfet cihetinden Büyük ve Küçük Karaman unvânıyla şöhet-yâfte olan mahallerde iskân olundılar. Fî m.

Muktezâ-yı meşreb-i saltanat üzere Mahmûd Paşa’dan hılâf-ı marzîleri ba‘zı umûr sudûrî bâ‘is-i tekeddür-i ser-çeşme-i hâtır-ı âtırları olmağın ba‘de’l-avd Karahisâr menzilinde otağı başına yıkılıp makâm-ı sadâretten ib‘âd ve sadr-ı vezârete İshâk Paşa is‘âd buyuruldu. Fî m.

Sultân Cem Kastamonı hükûmetine nâmzed olup ol cânibe tahrîk-i tuğ ü alem eyledi. Fî sene 873.

Sultân-ı bende-nüvâz-ı va‘d ü söz hazretleri Ağrıboz livâsı fethinde ref‘-i livâ-yı gazâ idüp rütbe-i vezâretten sonra Gelibolu sancağı inâyet buyurılan Mahmûd Paşa dahi donanma ile ol tarafa imâle-i sükkân-ı azîmet itmeğın nice eyyâm bâmdan şâma dek berren ve bahren kıvârî‘-i âteş-efşân kal‘a sükkânına peyâm-ı ye’s ü hırmân îsâlinde ihmâl etmeyüp âkıbet izn-i yağma ile serbâzân-ı arsa-i vegâ ol serkeşi kemend-i saht-peyvend-i teshîre bend itdiler. Nihâyet hâric-i sûrda Kızlar-hisârı nâm bir bergoz ki, cezîre hükkâmı ecdâd-ı dûhaz-mi‘âdından pes-mânde olan sunûf-ı emvâli [160a] anda ibdâ‘ itmişler idi, dest-i ta‘arruz-ı asker-i cerrârdan pey-âzâr olup hızâne-i hâssa içün zabt olundu. Fî m.

Mesned-ârâ-yı eyvân-ı sâhib-kırânî vârisü bi’l-istihkâk serîr-i saltanat-ı Âl-i Osmânî fâtih-i kişver-i Arab ü Acem Sultân Selîm-i âlî-himem hazretlerinin gevher-i vücûd-ı mes‘ûdları Amâsiyye’de zîver-nigîn-i dâni şühûd oldu. Fî sene 75⁸⁰⁷.

Câ be-câ sa‘bü’l-menâl ba‘zı kılâ‘ ü cibâlde ihtifâ iden bakâyâ-yı Karamaniyân ve tâ’ife-i Varsak ve sâ’ir erbâb-ı şikâk-ı nâ-bekârı⁸⁰⁸ istîsâl içün

⁸⁰⁵ Şehzade Mustafa A; Şehzade Sultan Mustafa B P R

⁸⁰⁶ 72 A R; 872 B P

⁸⁰⁷ 75 A ; 875 P R

⁸⁰⁸ nâ-bekârı A; __ B P R

âm-ı mâzîde Rûm Mehmed Paşa ve bu sene Vezîr-i a‘zam İshâk Paşa⁸⁰⁹ irsâl olunup mehmâ-emken Aksarây’dan ba‘zı erbâb-ı hıref taraf-ı İstanbul’a sevk olunup hâlâ anlara nisbet ile şöhrat bulan mekânda iskân olundılar⁸¹⁰. Fî m.

Kible-nümâ-yı hâtır-ı atır-i sultânî Alâ’iye diyârı teshîri tarafına ser-zede olmağın Gedik Ahmed Paşa sipeh-keş olup kal’a sükkânı taleb-i emânı vesîle-i necâh ve hâkimi olan Kılıc Arslan bi’z-zarûre teslîm-i miftâh eyledi. Der-i devlete vâsıl oldukda Gümülcine sancağına nâ’il olmuşiken ba‘de eyyâm bilâ-sebeb kürsî-i diyâr-ı Arab Mısır’a firâr⁸¹¹ ve evlâd ü iyâlini dest-i dîgerânda terk-i ârını ihtiyâr eyledi. Fî sene 876.

Sultân Cem için sûr-ı hitân tertîb olundu. Fî sene 77⁸¹².

Vezîr İshâk Paşa uzlet-güzîn-i künc-i inzivâ olup Mahmûd Paşa sâniyen sadr-ı sadârete i‘tilâ eyledi. Fî sene m.

Türkmânî-i fitne Uzun Hasan ki, müsâ‘ade-i ikbâl-i çend-rûze ile Irâk-ı Arab ve Acem livâ-yı istîlâsı sâye-endâz olup câ-nişîn-i Kısra ve Cem olmak vâdîsinden dem urmağa âğâz itmişidi. Bu hilâlde tîğ-i sertîzden gürîzân olan Pîr Ahmed ve sâ’iri evlâd-ı Karaman anın **[160a]** şem‘ine cem‘ olup girye-künân-ı dest-i iştikâ ile çâk giryân itmeğın iltizâm-ı mâlâ-yelzem imdâd ile îkâz-ı fitne vü fesâd idüp Tokat’ı harman-ı âteş-i sûzân ile⁸¹³ ve Hamîd ve Karaman’ı vîrân itdirdi. Şehzâde Sultân Mustafa Anadolu gâzîleriyle Akşehir ve Yenişehir miyânında erbâb-ı şerr ü şûra râh-ı gürîzi mesdûd ve ekserin sahrâ-yı ademde mefkûd idüp ol bed-güher Türkmân ile esîr-i bend ü belâ eyledi. Hasan-ı Dırâz’ın bu gûne vaz‘-ı nâ-sâziye ikdâmı sultân gâzî cenâbların muharrik olup Üsküdâr’a güzâr buyurdılar. Fî evâ’il-i sene 78⁸¹⁴.

Serhadde vaz‘-ı kadem olundukda Rûmili Beylerbeyisi Hâs Murâd talî‘a-i sipâh-ı zafer-destgâh olup ahvâl-i Hasan-ı Tavîl’e ittîlâ‘ tahassülü için bir iki menzîl mukaddem gitmiş idi. Ârâmgâh-ı düşman nehr-i Fırat kurbünde ba‘zı cibâl

⁸⁰⁹ İshâk Paşa A P R; B İshâk

⁸¹⁰ Aksaray’dan.....olundılar A; __B P R

⁸¹¹ Firâr A P ; kârar B R

⁸¹² 77 A P R; B fî m

⁸¹³ sûzân ile A; sûzân B P R

⁸¹⁴ 78 A P R; 878 B

dâmeni idüğinden haberdâr olıcak gurûr-ı civânî ve neşve-i kâmrânî ile inân-rîz-i ilgar olup bî-pervâ kendüyi deryâ-yı sipâh-ı düşmana urdı. Nice seri kûy-i çevgân-ı şemşîr-i hûn-rîz ve nice efseri galtîde-i meydân-ı ceng ü sitîz itdikden sonra tetâbu‘-ı emvâc-ı sufûf-ı a‘dâ ile gavtahor-ı deryâ-yı adem olup zîr-i sâye-i aleminde olan Rûmili ümerâ ve askeri isâbet-i aynü‘l-kemâl ile perîşân-ı hâl ve nice müte‘ayyin emîr-i dilîr giriftâr-ı bend-i azâb ü nigâl oldu. Bu haber-i mekrûh vâsıl-ı sem‘-i eşref olıcak gubâr-endûh-ı safâ-yı mir‘ât-i hâtırların ber-taraf idüp râyet-i câh ü celâl ber-vech-i isti‘câl sermestân-ı sahbâ-yı dalâl cânibine tevcih buyuruldu. Bayburd ve havâlisinde Eskidepe nâm makâmda sûret-i telâkî-i farîkayn nümâyân olup mîzâb-ı tîğ-ı destândan revân-cûy-ı hûn-ı a‘dâ az kaldı ki rub‘-ı meskûnı keştî-i emvâc-zede-âsâ girdâb-ı inkılâb-ı sergerdânî eyleye. Dem-i [161a] işti‘âl-i âteş-i kîtâlde Hasan-ı Dırâz’ın medâr-ı istizhârı olan ferzend-i kihteri Kôr Zeynel Şehzâde Sultân Mustafâ etbâ‘ı şemşîr-i-i hûn-pâşî ile başî ârâyîş-i nûk-i sinân ve büyük oğlu Uğurlı Mehmed şehzâde-i sa‘îd Sultân Bâyezîd sadme-i hamlesi ile mudîk-ı sitîzden kazâ-yı gürîze galtân olup sufûf-ı sipâhı berhem-zede-i ıztırâb olmuşiken ârâmgîr-i sâye-i rikâb-ı sultânî olan kapukulu mekânlarından henüz bir hatve hareket itmeyüp bu hizmet-i celîle cenâheyni zeyn eden şehzâdegân ve ümerâ yüzünden zuhûr etdüğü ol Tavîl-i avîlin manzûrî olıcak galebe-i herâs ile esâs-ı ıstıbârı indirâs bulup semt-i Tebrîz’e rücû‘-ı kahkarî ve endek zamânda tayy-i kasabât ü kurâ eyledi. Fî m.

Serdâr-ı düşman olan Uzun Hasan âheng-i tarîk firâr idicek Türkmâniyân yekdest ve hemvâr-ı râh-ı hezîmete azîmet idüp meydân-ı cengden hezâr mihnet ü cânûreng ile cem‘-i endek-şümâr kenâr-ı selâmete çıkdı. Mervîdir ki, Dâver-i dâdgîr hazretleri şükren li’z-zafer “cemî‘ memâlikim li-vechi’llâhi te‘âlâ rıbkâ-i rakddan âzâd olsun” buyurmalarıyla a‘dâd-ı rakabe-i muharrere kırk bine bâliğ olmuşdur. Bundan mâ‘adâ esnâ-i seferde asker-i zafer-rehber hıvâne-i âmireden bi-tarîkı‘l-karz virilen yüz yükden ziyâde akçadan dahi taleben li‘l-merzâtin Rabbihi‘l-kerîm zimmetlerin tefrîğ buyurdılar⁸¹⁵. Kesret-i ecnâd ve killet-i zâd sebebiyle ta‘kîb-i kürîhtegân terk ü ihmâl ve ferr ü ikbâl ile tahtgâh-ı saltanat tarafına tevcih-i matiyye-i câh ü celâl buyurılup mâhçe-i livâ-yı sultân-ı âfâk Karahisâr-ı Şarkî kurbünde lâmi‘ü‘l-işrâk olıcak sükkânı âsûde-hâl-i zıll-ı sâye-

⁸¹⁵ Bundan mâ‘adâ..... Buyurdılar.A P; __ B R

bân-ı necâh olmak için⁸¹⁶ teslîm-i miftâh emrinde ittifâk olmağın hâkimi olan Mîr Dârâb [161b] arz-ı bendegîye şitâb idüp Çirmen sancağı inâyetiyle mazhar-ı âtifet-i şehriyâr-ı Cem-cenâb oldu.

Müstekarr-ı serîr-i saltanat-ı Osmânî fer ü cûd-ı mes'ûd-ı sultânî ile şeref-pezîr olıcak ifsâd-ı hussâd ile Vezîr Mahmûd Paşa tekrâr ma'zûl olup Edirne kurbünde ihyâ itdüğü Hâsköy nâm karyede peygüle-nişîn-i künc-i inzivâ oldu⁸¹⁷. Fî m.

Hıl'at-i vezâret ile Mehemed Paşa-yı Karamanî teşrîf olundu.

Karamanî-nijâd Pîr Ahmed Uzun Hasan'ı neyl-i murâda vesîle itmekden me'yûs olıcak ol menhûsdan müfârık olup Diyârbekr ve ba'zı vilâyet-i Karaman'a sâye-endâz-ı nuhûset olmuşidi. Bu hâl muvakkıf-ı câh ü celâle ma'rûz olıcak Anadolu askeriyle Gedik Ahmed Paşa irsâl olunup sadme-i dûr-pâş-ı kahr ile ol mazhar-ı mihnet-i dehr tekrâr dâr ü diyârından dûr ve nâ-murâd ü nâ-kâm hudûd-ı Şâm'da ba'de âm ritl-kerân-ı merg ile mahmûr oldu.

Şehzâde Sultân Mustafâ makarr-ı hükûmeti olan Konya'da Develi Karahisâr teshîri tedbîri ile ol cânibe imâle-i licâm-ı nehzat ve ba'de'l-feth marîzan Konya tarafına tevcîh-i râyet-i mürâca'at idüp henüz ser-i menzile vâsıl olmadın sefer-i âhirete mahmel-bend-i azîmet oldu. Fî sene 879.

Hasbe'l-emri'l-âlî na'şî Burusa Murâdiyyesi'nde amm-i mükerreremi Sultân Alâ'ü'd-dîn mezârı civârında mütevârî-i hicâb-ı türâb oldu.

Hükkâm-ı etrâf edâ-i hizmet-i ta'ziye için der-i devlet-nevâle rûy-mâl idüp Mahmud paşa dahi ol şerh-i ihlas için sultan bende nüvâza hâk-i dergâhını secdegâh-ı cibîn-i niyâz itdikde şehzâde-i merhûm ile vezîr-i merkûm beynlerinde olan küdüret ü şikâk takrîbiyle erbâb-ı buğz ü nifâk huzûr-ı şehriyâr-ı âfâkda paşa-yı mezbûr bu mâtemi kendüye sûr bilmişdir deyü iddi'â ve ba'zı delâ'il-i za'îfe ve berâhîn-i sahîfe ikâmetiyle tenvîr-i müdde'â itmeğin on sekiz gün Yedikulle'de râh-ı [162a] temennâ-yı halâs beste oldukdan sonra kayd-ı dünyâ-yı bî-bekâdan âzâde olup neşve-i câm-ı şehâdet ile mak'ad-ı sadka hırâm eyledi. Fî m.

⁸¹⁶ âsûde-hâl-i zill-ı sâye bân-ı necâh olmak için A; __ B P R

⁸¹⁷ Müstekarr-ı oldu. A P; __ B R

Fermân-fermâ-yı Deşt-i Kıpçak Melik Hacı Giray Han civâr-ı rahmet-i Rahmânî'ye irtihâl idüp sezâvâr-ı taht-ı hanî on iki ferzendi ve nice ekârib ü hîşâvendi ser-dâde-i vâdî-i taleb olmağın bir günde be-muktezâ-yı el hükûm-ü limen galebe iki üç kimesne câlis-i serîr-i hükûmet olup ol kişver ser-tâ-ser sûhte-i âteş-i herc ü merc oldı. Bu haber vâsıl-ı sem'-i eşref-i Dâver-i dâd-ger olıcak hasbe'l-emr Gedik Ahmed Paşa üçyüz pâre merâkib-i bahriyye ile deryâ-peymâ olup evvelâ Karadeniz sâhilinde ol deme dek mehâzıl-i Freng tasarrufunda olan hıttâ-i Kefe'yi hatt-ı emân-ı dâr-ı îmân ba'dehu Azak vilâyetin memleket-i Çerkes haddine müntehî olunca âsâr-ı küfr ü şirkden tehî idüp sonra livâ-yı felek-fersâ-yı İslâmı burc-ı hisâr-ı menkûba mansûb eyledi. Fî sene 880.

Paşa-yı mansûrû'l-livâ ol sefer-i hayr-eserde bu kadar feth ü zafer-iktifâ ve der-i devlet-medâra rûy-mâl ve kılâ'-ı meftûhe miftâhları ile giriftâr-ı kayd-ı esâr olan müte'ayyinân-ı küffârı tuhfe-i dergâh-ı câh ü celâl eyledi. Meger ki, Melik Hâc Giray Han evlâdından Mengli Giray ki, birkaç gün serîr-ârâ-yı hükûmet olmuş iken, üftâde-i câh-ı mezellet olmağın birâderleri şemşîr-i gadri havfindan hısn-ı hasîn-i Menkûb'a ilticâ ve mahzûl ü menkûb e'âdî-i dîn miyânında bekâ-yı çend-rûze recâ idüp hisâr-ı mezbûr muhât-ı hayta-i teshîr oldukda Mengli Giray dahi dâhil-i halka-i esâr olmuş idi. Şehriyâr-ı âlî-tebâr hazretleri vâkıf-ı ahvâl olıcak perîşân-ı hâli mazhar-ı sunûf-ı iclâl idüp hıl'at-i hanî ile teşrîf ve va'd-i mukarrerû'l-incâzî ile dahi taltîf buyurdılar. Az müddetde râyet-i hükûmet-i Deşt-i Kıpçak dest-i evlâd ü ekârib-i Melik Hâc Giray'dan pençe-i [162b] istîlâ-yı ecânibe düşüp mütegallice miyânında tîğ-i hılâf derkâr olmağın ol diyârın sükkânına ârâm ü karâr düşvâr olup bi'l-ittifâk sultân-ı âfâk dergâhına Mengli Giray'ı irsâl buyurmaları recâsına ref'-i ruk'a-i niyâz itdiler. Sultân-ı bende-nüvâz hazretleri dahi zayf-ı mükerrerlerin tuğ ü alem ve hadem ü haşem ile i'zâz idüp mülk-i mevrûsı hükûmetine ta'yîn ve kuvvet-i bâzû-yı himmet ile serîr-i hanîde temkîn itdiler. Taraf-ı saltanat-ı aliyye-i Osmâniyye'den ibtidâ hıl'at-pûş-ı taklîd-i hanî olan Mengli Giray Han'dır.

Sadr-ı Anadolu el-Hâc Hasan-zâde Mevlânâ Mehemmed bin Mustafâ mesned-ârâ-yı evvân-ı bekâ oldı. Fî m. İmâm ve hatîbden mâ'adâ umûmen mürtezika-i evkâf azl ü nasbı mütevellilere mufavvaz olup bu bâbda anların

temessüki ma‘mûlün-aleyh idi. Cümlesi taraf-ı saltanat-ı aliyyeden berât-ı hümayûn ile tevcîh olunmak fermân buyuruldu. Fî m⁸¹⁸.

Rûmili Beylerbeyisi Hâdım Süleymân Paşa kâm-zen-i vâdî-i isyân olan Boğdan Voyvodası İstefan’ı te’dîb için irsâl olup paşa-yı mezbûrun mağrûrâne hareketi asker-i İslâma bâ‘is-i inhizâm olmağın ahz-ı intikâm için a‘lâm-ı zafer-i ‘lâm-ı sultânî ol cânibe tahrîk olup hâk-i vasat vilâyet-i Boğdan iki ay kadar zamân râyet-i fîrûzî-âyâta makarr ve ol kişver ser-tâ-ser pâ-zede-i asker-i hucesteser oldı⁸¹⁹. Fî sene 81

Engürüs kıralı terfî‘-i livâ-yı isyân sevdâsıyla muhâlif-i şart u ahd Tuna ve Morova mültekâsından Noviluc nâm mahalde bir âlî kal‘a-i çûbîn binâ itdüğü ba‘de’l-avd vâsıl-ı sem‘-i hümayûn olmağın metn-i şitâda Tuna’dan ondört karış buz üzerinden güzâr buyurilup ol kal‘ayı ihrâk bi’n-nâr ve mustahfızların târ ü mâr itdiler⁸²⁰. Fî m.

Kütâhiyye muzâfâtından Tavşanlı nâhiyesinde cüllâhlar kârhanesine bir rûbâh-ı hilekâr-ı nâgâh arz-ı dîdâr ve on iki [163a] nefer dilâveri birer hamle-i şîrâne ile nakş-ı safha-i dîvâr idüp yek ser-i mûy-i nâçizine şiken-i âzâr irişmedin kahramânî refât ile bîşe-zâr-ı selâmete vâsıl olmağın her birine beher sene beşer akça cerîme ta‘yîn buyurilup zâbitlerine mahsûl kayd olundu. Fî m.

İhtimâmen erbâb-ı tîmâr ve ashâb-ı ze‘âmet berâtlarında sûret-i defter kayd olundu⁸²¹. Mezârî‘ ü kurâ esâmîsi mersûm-ı kalem ta‘yîn olmak fermân buyuruldu⁸²². Fî sene 82.

Mukaddemâ miyân-ı âlemiyânda Zeytûnluk unvânıyla meşhûr ve hâlâ makarr-ı sa‘âdet-i Âl-i Osmân olmak ile reşk-i beytü’l-ma‘mûr olan sarây-ı dil-ârâ binâsına sarf-ı himmet-i bî-hemtâ buyurıldı. Fî sene 83.

Muhtera‘-ı İskender-i Zû’l-karneyn olmak üzere nigâşte-i hâme-i müverrihîn ve rif‘at-i burûc-ı Keyvân-urûcî hayret-fezâ-yı akl-ı dûr-bîn olan

⁸¹⁸ Fî m A R; 81 B P

⁸¹⁹ Rûmili Beylerbeyisi..... oldı. A P; __B R

⁸²⁰ Engürüs kıralı..... itdiler. A P; __B R

⁸²¹ olundu A; olunup B P R

⁸²² İhtimâmen Buyuruldu. A P; __B R

Arnavud İskenderiyyesi teshîri hemhâbe-i zamîr-i safâ-semîrleri olmağın⁸²³ âm-ı mâzîde Gedik Ahmed Paşa istihlâsıyla me'mûr olup adem-i imkân yüzünden bast itdüğü me'âzîre tevcîh-i sâmi'a-i kabûl olunmaduğı cihetden isnâd-ı taksîr ile Boğazkesen Hisârı'nda kayd-ı habse giriftâr olmuş idi. Sultân-ı âlî-himmet hazretleri bi'z-zât kirân-ı rikâb-ı azîmet olup mürâ'ât-ı mehâmm-ı merâm olmamağın sedd-i mehâric ü medâhil için üzerine havâle bir hisâr binâ ve havâlîsinde olan üç kal'ayı fethile iktifâ buyurilup ba'de'l-avd sükkânı recâ-yı emân ile makâm-ı teslîmde kıyâm itdiler. Fî [m.].

Gedik Ahmed Paşa'nın sıdk-ı makâlî nazar-ı âlîlerinde cilveger⁸²⁴ olmağın habsden itlâk fermân-ı sultân-ı âfâk zuhûr idüp ber-haseb-i hükm-i hümayûn Avlonya cânibine tahrîk-i rikâb-ı azîmet ü şitâb ve ol diyârı kalemrev-i hükûmet-i şehriyâr-ı Cem-cenâb eyledi. Fî sene 84⁸²⁵.

Paşa-yı mezbûr fermân-ı cihân-mutâ' üzere bezl-i makdûrda kusûr itmeyüp ol sene-i müteyemmenede Pulya memleketinden dahi nice kılâ' intizâ' [163b] eyledi. Lakin fetret-i evâ'il-i ahd-i Bâyezîd Hanî'de tekrâr dest-i istîlâ-yı küffâra giriftâr oldu.

Bozcaada'da şe'â'ir-i İslâmiyye ile ma'mûr bir kal'a binâ olunup sükkânı tekâlîf-i dîvâniyyeden mu'âf olmak ile az müddetde⁸²⁶ ol cezâire dâr-ı vahşet iken diyâr-ı üns ü ülfet oldu. Fî m.

Limni adası dahi ber-haseb-i fermân-ı sultânî zînet-yâfte-i âsâr-ı âbâdânî olup iki seneden berü mânend-i nokta-i mevhûme-dehân-ı mehveşân-ı Rûm-ı mektûm olan tîn-i mahtûm zâhir ü âşikâr ve dest-mâye-i kisb ü kâr-ı etıbbâ-i hazâkat-şi'âr oldu⁸²⁷. Fî m.

Vezîr Mesîh Paşa cezâyir-i Yûnâniyye'den⁸²⁸ Rodos cezâiresin üç ay muhâsara idüp bir rûz-ı firûzda asker-i zafer-eser hisâra yol bulmuşlar iken serdâr eş'ab-meniş-i tarîf ü telîd emvâl-i küffâr hazîne-i âmireye müte'allıktır, zinhâr

⁸²³ Olmağın A P; olup B R

⁸²⁴ Cilveger A; __B P R

⁸²⁵ 84 A; 884 B P R

⁸²⁶ Sükkânı tekalif-i..... az müddetde A P; __B R

⁸²⁷ Limni adası..... şi'âr oldu. A P; B R

⁸²⁸ cezâyir-i Yûnâniyye'den A P; __B R

kimesne⁸²⁹ sevdâ-yı yağma ile kendüyi dâm-ı belâya mübtelâ itmesün deyü nidâ itdirmeğin irtikâb-ı hecme-i duhûl idenlere imdâd vusûlû münkatı' olup derâgûş-ı şâhid-i zafer müyesser olmaduğundan mâ'adâ izhâr-ı âsâr-ı serbâzî iden gâzîler sülâf-ı sâf-ı şehâdet ile mest ve livâ-yı şevket-i İslâmiyân zâhiren pest oldu. Fî sene 885.

Mesîh Paşa cezâ-yı fî'l-i kabîhi için sadr-ı vezâretten Gelibolı sancağına tenzîl olunup hıl'at-i menzû'a-i vezâret ol târîhde câmi'ü's-sadâreteyn olan Mağnisa Çelebisi'ne ilbâs ve anın makâmına Mevlânâ Muslihi'd-dîn Kastalânî iclâs olundu⁸³⁰. Fî m.

Mansib-ı sadâret-i ulemâ kadîmen⁸³¹ cüz'-i lâ-yetecezzâ olup zât-ı vâhid ile kâ'im iken tedbîr-i Vezîr Mehemed Paşa-i Karamanî karîn-i tenfîz-i sultânî olmağın sadr-ı sadâret-i Rûm fâzıl-ı Samedânî Muslihi'd-dîn Kastalanî'de ibkâ olunup kutr-ı Anadolu el-Hâc Hasan-zâde Mevlânâ Mehemed'e erzânî buyuruldu. Fî sene m.

Sâhibü't-tesânîfü'r-râyika Mevlânâ Husrev ki, cülûs-ı evvel-i Mehemed Hanî'de hıdmet-i sadâret zât-ı |164a| fezâ'il-simâtlarına intimâ ile pür zîb ü bahâ olup şehinşâh-ı mü'eyyed Sultân Mehemed rızâ-cûyî-i vâlid-i kesîrû'l-mehâmidleri iktizâsıyla mükerreren Mağnisa tarafına tahrîk-i rikâb-ı şeref-intisâb buyurduklarında Mevlânâ-yı mezbûr sâye-âsâ hıdmetlerinden dûr olmamağın serîr-i şâhî tekrâr cülûs-ı meymenet-me'nûslarıyla mübtehic ü mübâhî oldukda sunûf-ı iltifât-ı pâdişâhî ile mu'azzez ü mükerrrem ve idrârât-ı şehinşâhî ile gark-ı deryâ-yı nevâl ü ni'am olup sekiz yüz altmış üç senesi hilâlinde Hızır Bey ibn Celâl mahlûlünden İstanbul'da Galata ve Üsküdâr ve Havâss-ı Kostantiniyye kazâları ve Medrese-i Ayasofya ilhâkıyla münfîz-i ahkâm ve hâkim-i mahkeme-i şer'-i hazret-i Seyyidü'l-enâm -aleyhi's-selâm- oldu. Ba'de a'vâm bir sûr-ı sürûr-ı sultânîde cânib-i yemîn Monlâ Gûrânî'ye ta'yîn olunmadan nâşî iğbirâr-ı hâtır-ı âtırları sebebiyle ber-muktezâ-yı gayret-i fazîlet ol velîme-i azîmeye teşrîfden tehâşî idüp bir müddet terk-i meşgale-i umûr-ı cumhûr ve Burusa'da kûşe-nişîn-i râhat u huzûr oldukdan sonra Sultân-ı kadr-şinâs hazretleri der-i devlet-nevâllerine

⁸²⁹ emvâl-i küffâr..... kimesne A P; __ B R

⁸³⁰ Mesîh Paşa..... olundu.A P; __ B R

⁸³¹ Kadîmen A P; __ B R

teşrîf-i kudûmleri recâsına mektûb-ı nüvâziş-uslûb irsâl ve lede'l-vüsûl hıdmet-i meşîhat-ı İslâmiyye ile iclâl buyurdılar. Ba'de müddetin dâ'i-i zıyâfet-hâne-i cinâne-i lebbeyk-zenân azm-i ravza-i rıdvân idüp hasbe'l-vasıyye Burusa'da olan medreseleri sâhasında mütevârî-i nihân-hâne-i rahmet-i Rahmân oldu. Fî Muharrem sene 886.

Menâzil-i hacca olan birkeler harâb olmağın ta'mîri semîr-i zamîr-i şehriyârî olup ol amel-berre mübâşerete müsâ'adeden sultân-ı Mısır Kayıtbay sûret-i mübâ'ade gösterdiğünden mâ'adâ muhlis-i mütehasıs-ı dergâh-ı şehriyârî Zu'l-kadr-oğlı Şehsüvâr'ı mukaddemâ mersûm-hâme-i beyân olduğu üzere rübûde-i çevgân-ı şemşîr-i |164b| hûn-feşân itmeğın zîr-i fermânında olan Kayseriyye ve emsâli zamâyim-i memâlik-i mahrûsadan itmek azîmet-i sâdikasıyla taraf-ı Üsküdâr'a güzâr buyuruldu. Fî sene Saferü'l-hayr fî 26⁸³².

Şecere-i sâbitü'l-asl niyyet-i sefer sâha-i fesîha-i dil-i bî-gillerinde bâr-âver olmağın ol hilâlde mizâc-ı zicâclarında âşikâr olan âsâr-ı za'f ü inkisâr manzûr-ı ayn-ı i'tibâr olmayup semt-i merâma tahrîk-i a'lâm itdiler. Gökbüze kurbünde Tekûrçayırı nâm makâm darb-ı visâk-ı cevzâ-nitâk oldukda âvâze-i kûs-ı rahîl âlem-gîr olup ribât-ı köhne-sakf-ı âlem-i fânîden sarây-ı na'im-i câvidânîye irtihâl olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Vilâdeteş sene 833; Cülûs sene 855; Müddet-i saltanat sene 32; Müddet-i ömr sene 53.

İstanbul'da külfе-i ta'rîfden müstagnî câmi'-i şerîf ve ebvâb-ı cinân adedince medâris-i semân ve sekiz tetimme ve mu'allim-hâne ve imâret ve dârü's-sifâ ve tâb-hâne ve Havâss-ı Kostantıniyye'de câmi' ve medrese ve imâret ve Şeyh Vefâ zâviyesi kurbünde câmi'-i şerîf binâ idüp Ayasofıyye ve emsâli nice deyri niyyet-i hayrile ibâdet-gâh itmişlerdir.

Tertîb-i Evlâd-ı Kirâm: Sultân Bâyezîd, vilâdeteş sene 851, vefâteş sene 918. Sultân Mustafâ, vilâdeteş sene 856, vefâteş sene 879. Sultân Cem, vilâdeteş sene 864, vefâteş sene 900.

⁸³² Fî 26 A; __ B P R

Esâtize-i âlî-makâm Mevlânâ Ahmed el-Gûrânî ve Mevlânâ Muslihi'd-dîn eş-şehîr bi-Hâce-zâde ve Mevlânâ Mehmed eş-şehîr bi-Hatîb-zâde ve Velîyü'd-dîn-zâde Ahmed Paşa ve Hızır Bey-zâde Sinân Paşa ve fuhûl-i ulemâdan niceler sadr-nişîn-i dil-bestân-ı ta'lim-i sultânî olup nihâyet hâcelik şeref-i unvân-ı refî'ü's-şânına İstanbul'da câmi' ve medresesi olan Mevlânâ Hayre'd-dîn vâsıl-ı dâr-ı âhir-i ahd-i saltanat-ı Mehmed Hanî'de nüzhetgâh-ı huld-berîne müntekal oldu.

Meşâyih-i İslâm zamân-ı saltanat-ı kâhirelerinde Mevlânâ Fahrü'd-dîn el-Acemî ve Mevlânâ Şemsü'd-dîn Ahmed el-Gûrânî ve Monla Arab ve Mevlânâ Mehmed eş-şehîr [166b] bi-Husrev dest-pîrây-ı eyvân-ı refî'ü's-şân-ı iftâ olup benân-ı kalem-i mu'ciz-rakamları ukde-güşâ-yı müşkilât-ı halk-ı âlem olmuştur.

Vüzerâ-yı izâm: Halîl Paşa, katele fî sene 857. Mahmûd Paşa, azele fî sene 872. İshâk Paşa, azele fî sene 877. Mahmûd Paşa, sâniyen azele ba'dehu katele fî sene 878. Karamanî Mehmed Paşa, katele fî sene 886.

Halbetü'l-kemiyet-i erbâb-ı fazl u irfân olan medâris-i semân reşk-âver-i kıbâb-ı âsümân olıcak Mevlânâ Mehmed eş-şehîr bi-Zeyrek-zâde ve Mevlânâ Muslihi'd-dîn el-Kastalânî ve Hatîb-zâde Mevlânâ Muhyi'd-dîn ve Kādî-zâde Mevlânâ Kâsım ve Mevlânâ Alâ'ü'd-dîn et-Tusî ve Samsûnî-zâde ve Mevlânâ Hasan ve Hızır Bey-zâde Ahmed Paşa ve Mevlânâ Abdü'l-kerîm mihrâb-nişîn-i ifâde ve ta'lim olmak ile beyne'l-ulemâ hâ'iz-i kasbû's-sebk-ı imtiyâz olmuşlardır.

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Bâyezîd-i Velî

Ebû'l-feth Sultân Mehmed Hân riyâz-ı rıdvâna hırâmân olup ol emr-i zarûrî zuhûr idicek vüzerâ ketm ü ihfâ recâsına sûretâ za'f-ı mizâclarına istihmâm ile ilâc iktizâ itmişdir deyü İstanbul cânibine atf-ı inân-ı mürâca'at idüp tekrâr avd olunmak üzere esbâb-ı sefer ve sunûf-ı asker ol mahallde ibkâ olundu. Lakin sırr-ı ser-beste âşikâr olup tâ'ifân-ı Bektâşiyân semt-i muhâlefete tevcîh-i zimâm-ı ikdâm ve zûr-bâzâr-ı sefâhet olmağın büyü-tü Yehûdî gâret ve Vezîr-i a'zam Karamanî Mehmed Paşa'yı i'dâm itdiler. Ol hengâmda Rûmiyye-i Sûgrâ Amâsiyye'de i'lâ-yı livâ-i fermân-dihî iden vâris-i taht-ı saltanat Bâyezîd⁸³³ Han cenâblarının ferzend-i ercmeni Sultân Korkud cedd-i emcedleri hıdmetinde bulunup hılâfe-i serîr-i sa'âdet-masîre temkîn ile âteş-i felek-peyvend-i fitne nev'an teskîn olundu. Birkaç günden sonra cülûs-ı meymenet- |165b| me'nûs-ı Bâyezîd Hanî dest-mâye-i emn ü emân olup İstanbul muhafazasında olan vezîr-i a'zam-ı sâbık İshâk Paşa hıl'at-i vezâret ile tahsîl-i kâmrânî eyledi. Fî 21 Rebî'ü'l-evvel sene 886.

İ'tilâ-yı livâ-yı şevket-i Bâyezîd Hanî Konya'da ref'-i râyet-i hükûmet iden Cem Sultân'ı perîşân ü derhem itmeğın girîve-i inâd u muhâlefete vaz'-ı kadem ve Burusa cânibine tahrîk-i tuğ ü alem idüp birâder-i mihteri tarafından ser-asker olan lâlâları Ayâs Paşa Burusa kurbünde pâ-mâl-ı sadme-i inhizâm ve iki binden ziyâde yeniçeri tu'me-i şemşîr-i intikâm oldukdan sonra serdâr bend-i esre giriftâr ve Burusa dâhil-i kabza-i teshîr ü iktidâr oldu. Fî m.

Asker-i sultân mazhar-ı kahr-ı dehr ve Cem Sultân dâhil-i şehir olduğu ihbârı vâsıl-ı sem'-i eşref-i şehriyârî olıcak bi'z-zât külefe-i hareket ihtiyârı iktizâ idüp tavassut-ı maslahat-güzârân ile ıslâh-ı zâtü'l-beyn mümkün olmamağın nehr-i Yenişehir kenârında mülâ'k-i bahreyn vâkı' olup Cem Sultân lâlâsı nâ-mihrbânı Ya'kûb Bey hıyânetiyle kâmet-i ikâmet-i Cem-i ham ve ekser sipâhî rehrev-i kişver-i adem oldu⁸³⁴. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Reh-nümûnî-i tâli'-i bed ve baht-ı nâ-hemvâr ile sebûkbâr Konya cânibine firâr idüp vâlide ve evlâdını istishâb ve mukaddemâ vekâyi'-i düvel-i

⁸³³ saltanat Bâyezîd A P; saltanat-ı sultan Bâyezîd B R

⁸³⁴ Asker-i sultân..... oldu A P; __ B R

mâziyye hilâlinde ber-vech-i icmâl mersûm-ı yerâ‘a-i beyân olduğı üzere⁸³⁵ sultân-ı Mısır olan⁸³⁶ Kayıtbay âsitânesine tahrîk-i rikâb-ı şitâb eyledi.

Konya sahrâsı merkez-i a‘lâm-ı âlemistân olup ferzend-i ercmendleri Sultân Abdullah Mağnisa’dan eyâlet-i Karaman’a⁸³⁷ nakl olundu.

Sultân Cem Kayıtbay tarafından hâtır-hâhî üzere mükerrem olup edâ-i farîza-i huccetü’l-İslâm’dan sonra tecrîbe-i mücerreb [166a] vâdîsine vaz‘-ı kadem ve cünûd-ı mücennede-i Çerkes ve Tâzî birle diyâr-ı Rûm-ı⁸³⁸ behcet-rüsûm tarafına tahrîk-i alem idüp Konya üzerine gelmiş iken ümerâ-i muhâfaza makâm-ı müdâfa‘ada kıyâm itdiklerinden mâ‘adâ şukka-i râyât-ı zafer-âyât harekât-ı seferiyye ile hey‘et-i pür-heybet pic ü tâb gösterdiğinden rişte-i emeli ukde-i dâr-ı ıztırâb olup deryâdan Rûmili tarafına geçmek sevdâ-yı vesvese-fersâsıyla Silifke câniblerine imâle-i licâm-ı isti‘câl ve bu bâbda Rodos hâkiminden istimdâd içün havâssından birkaç kimesne irsâl eyledi.

Ba‘zı kütüb-i tevârihde dîger-bâre Ankara nevâhîsinde bezm-i rezm-i müretteb olup câm-ı âmâl-i Cem seng-i idbâr ile tekrâr inkisâr bulduğı dahi mersûm-ı kalem-i nüvîsendegân-ı ahbâr olmuşdur. Beher-hâl ol şehzâde-i ber-geşte-ikbâl mülâhaza-i avâkıb-ı umûrdan mehcûr vesk-i nâ-dürüst-peymân hâkim-i Rodos’un ahd ü eymânına mağrûz olup otuz nefer havâssıyla kendüyi girdâb-ı nâ-ka‘r bâb-ı mihnete ilkâ ve giriftâr-ı dâm-ı neheng-i belâ eyledi. Fî Cemâziye’l-âhire sene 887.

Kıssa-kütâh dest-i istîlâ-yı küffâra giriftâr olan ol şehzâde-i bî-gerdûn⁸³⁹-dûn u baht-vajgûn kahr u sitemde hemkâr ve çarh-ı sitîze-kâr tâli‘-i nâ-hemvârına cânibdâr olmağın va‘de-i imrûz ü ferdâ ile dest-i a‘dâda onüç sene gûy-i çevgân-ı bî-ser ü sâmanî olup mürgân-ı şikârî pençesine üftâde olmuş tezerv-âsâ elden ele düşerek Françe kıralı dâm-ı ahbâlinde iken Silivrikapısı kurbünde câmi‘ ve medresesi olan Koca Mustafa Paşa ki, ol târihde kapucubaşılardan idi, Dellâk-i Sühreverdî gibi nâ-ma‘hûd sûret ile ve ser-tırâş hey‘et ile Pulya hâkiminin

⁸³⁵ ve mukaddemâ Üzere..... A P; __B R

⁸³⁶ sultân-ı Mısır olan A; sultân-ı Mısır B P R

⁸³⁷ eyâlet-i Karaman’a A; Karaman’a B P R

⁸³⁸ diyâr-ı Rûm-ı Behçet tarafına A P; diyâr-ı Behçet tarafına B R

⁸³⁹ gerdûn A; âzadeyî gerdûn B P R

tahtgâhı olan Anabolı nâm şehrde⁸⁴⁰ şehzâde hıdmetine duhûl[e] ruhsat bulup âm-ı tis‘a-mi’e hudûdunda zehr-âlûd ustura ile safha-i vücûddan nâbûd ve sedd-i feyyâze-i hayât-ı mahdûd eyledi. [166b]

Cenâzesi diyâr-ı İslâm’a nakl olunup hasbe’l-emr Burusa’da ceddi Sultân Murâd mezârı civârında defîn-i zîr-i zemîn oldu.

Mustafa Paşa dahi ber-vefk-ı hâtır-hâh-ı sultânî hılâf-ı rızâ-yı Sübhânî velî-ni‘met-zâdesi olan garîb-i dâr ü diyâr⁸⁴¹ şehzâde-i perîşân-ı rûzgâr hakkında⁸⁴² irtikâb-ı emr-i nâ-savâb cezâsı mir’ât-ı mücellâ-yı şemşîr-i Selîm Hanî’de müşâhede idüp cesedi mezbele-i mezellet ve hârîde-i tu‘me-i mürgân-ı hevâyî ve hûriş-i vuhûş-ı sahrâyî olmuşdur. Ba‘zı meşâhir-i kütüb-i tevârihde şehzâde-i perîşân-ı rûzgâr taht-nişîn-i memleket-i Roma olan Rîm Paşa pençe-i istîlâsına giriftâr iken Françe hâkimi zu‘munca ehl-i İslâma sell-i şemşîr-i intikâma vesîle olmak mülâhazasıyla hılâf-ı de‘b-i millet-i Mesîhiyye Rîm Papa üzerine sevk-ı sipâh-ı kîne-hâh idüp ol şehzâde-i bergeşte-ikbâli zarb-ı dest-i kahr ile intizâ‘ itmeğin ihtiyâl-i mezbûr Rîm Papa işâretiyle zuhûr itdüğü dahi mastûrdur.

Dûdmân-ı ebed-peymân-ı Osmânî’de hıdemât-ı mebrûresi zuhûr iden Gedik Ahmed Paşa Polye gazâsından avd idüp Sultân Cem ile saff-ı musâff tertîb olunduğı demde takbîl-i rikâb-ı müstetâb-ı sultân-ı âlî-nijâd ve şâhrâh-ı cân-sipârî vü serbâzîde nakdîne-i sa‘y ü ictihâd itmeğin ba‘zı müverrihîn-i kalem-zen safha-i ta‘yîn olduğı üzere hıl‘at-i vâlâ-yı vezâret-i uzmâ kadd-i bâlâ-yı isti‘dâdına sezâvâr görülmüşiken muktezâ-yı hılkati olan gılgizet u huşûnet üzere hareketden hâlî olmaduğı ser-çeşme-i tab‘-ı âlîlerin tekdîr itmeğin bir def‘a habs ile terhîb ve yine hıdmetlerine takrîb buyurılıp âkıbet meştâ-yı Edirne’de alef-i tîğ-ı telef ve selefî olan İshâk Paşa mansıb-ı vezâretde ana halef oldu⁸⁴³. Fî sene 87.

Vilâyet-i Karaman’da hâkim-i mutlaku’l-inân olan şehzâde Sultân Abdullah dâr-ı mağfiret-medâr-ı rahmet-i Perverdgârı ârâmgâh idinüp cesedi Burusa’ya nakl olundu⁸⁴⁴. [167a] Fî sene 888.

⁸⁴⁰ Polih hâkiminin şehrde A P; __B R

⁸⁴¹ garîb-i dâr ü diyâr A P; __B R

⁸⁴² şehzâde-i perîşân-ı rûzgâr hakkında A P; __B R

⁸⁴³ Dûdmân-ı ebed..... oldu. A P; __B R

⁸⁴⁴ Vilâyet-i Karaman’da..... olundu. A P R; __B

Vezîr-i a‘zam İshâk Paşa gürg-i zebûn-keş-i za‘f-ı pîrî ser-pençesine giriftâr olup havâss-ı zâhire vü bâtnesine fûtûr gelmeğin tekâ‘üd hâssları ta‘yîni ile uzlet-güzîn ve mansıb-ı sâdâret-i uzmâ birle Dâvud Paşa kâmbîn oldu⁸⁴⁵. Fî m.

Edirne’de câmi‘ ve medrese ve imâret ve dârü’ş-şifâ binâsına sarf-ı himmet-i bî-hemtâ buyurilup ba‘de hamse sinîn kemâl-i hüsn-i nizâm üzere itmâma karîn oldu⁸⁴⁶. Fî sene 89.

Fermân-fermâ-yı rub‘-meskûn hazretleri i‘lâ-yı livâ-yı gazâ içün azm-i hümâyûn buyurilup dokuz gün muhâsara ile Kili ve on altıncı günde Akkirman zamîme-i memleket-i Âl-i Osmân oldu. Fî m.

Akkirman hazînesinde mevcûd olan nükûd ü ecnâs bî-hadd ü kıyâs olup hâssa-i taraf-ı saltanata â‘id olan mâl-ı ganîmet Edirne’de vaz‘-ı esâs buyurdıkları ebniye-i hayra kifâyet eyledi.

Hâkim-i Boğdan Akkirman’a düzdâne-i kemend-i teshîr-i bend itmek sevdâ-yı hâmi dâmına giriftâr olmağın iki sene pey-der-pey asâkir-i zafer-me’âsir Boğdan vilâyetin yağma vü tâlân ile vîrân idüp gencâyış-pezîr-i havsala-i ârzû olmakdan efzûn ganâyim-i gûn-â-gûn nasîb-i leşker-i huceste-eser oldu⁸⁴⁷.

Sultân-ı Mısır olan Kayıtbay⁸⁴⁸ memâlik-i masûnetü’l-mesâlike ilkâ-yı tuhm-ı fitne vü fesâd kasdıyla Cem Sultân’a gayr-i vâhid imdâd itdüğinden mâ‘adâ merreten ba‘de uhrâ anın tarafından⁸⁴⁹ rencişi-i hâtır-ı deryâ-mekâtır-ı Bâyezîd Hanî icâb eder ba‘zı umûr sudûr itmeğin eyâlet-i Karaman Mîr-i mîrânı Karagöz Paşa serhadd-i memâlik-i mahrûsada olan kılâ‘ teshîriyle me’mûr olup Adana ve Tarsus ve Ruhâ birkaç hisârı dâhil-i kabza-i iktidâr eyledi. Fî sene 90⁸⁵⁰.

Kayıtbay tarafından intizâ‘-ı kılâ‘ recâsına tâzî-süvârân-ı âhû-şikâr ol cânibe inân-zîr-i ilgar olmağın Anadolu Melikü’l-ümerâsı Hersek-zâde Ahmed Paşa serdâr olup germiyyet-i hengâme-i ceng ü peykâr esnâsında paşa-yı

⁸⁴⁵ Vezîr-i a‘zam..... oldu.A P R; __B

⁸⁴⁶ Edirne’de..... oldu.A P R; __B

⁸⁴⁷ Hâkim-i Boğdan..... oldu.A P R; __B

⁸⁴⁸ Kayıtbay A P; Kayıtbay’dan B R

⁸⁴⁹ memâlik-i masûnetü’l-mesâlike..... tarafından A P R; __B

⁸⁵⁰ 90 A R; 890 B P

mezbûrun girîbân-ı cânı düşmen pençesine üftâde |167b| ve ol hisârlar nâ-çâr hâk-i teslîme ser-nihâde oldu. Fî sene 91⁸⁵¹.

Ba'de zamân Sultân Kayıtbay paşa-yı mezbûrı mazhar-ı sunûf-ı nevâziş ü eltâf eyleyüp ol vesîle ile münhal-i gazab-i kesîrû'z-zihâm afv ü in'âmdan igtirâf recâsına der-i devlet-nevâle irsâl itmiştir.

Vezîr Ali Paşa sipâh-ârâste ile tahrîk-i râyet-i azîmet idüp Adana ve Tarsus ve Ayas ve Sis'e kemend-endâz-ı teshîr ve Adana kurbünde Arab askeriyle ma'reke-efrûz-ı dârûgîr oldu. Fî sene 892

Ehadd-ı tarafeyn âhara gâlib olmamışiken bî-îcâb-ı mûcib iki cânib dahi âheng-i tarîk-ı idbâr idüp asker-i Arab fart-ı mahâfe ile tayy-i kasabât ü kurâ itdikden sonra sipâh-ı Rûm firârından haberdâr olmağın rücû'-ı kahkarî idüp Adana'yı tekrâr dâm-ı teshîre râm itdiler. Fî m.

Merhûm Sultân Mehemed ahd-i saltanatında hâce ba'dehu kâdî'asker olan sahibü'l-âsârü'l-celîle umdetü'l-mütebahhırîn Hâce-zâde⁸⁵² Mevlânâ Muslihü'd-dîn Burusa'da müftî-i müşkil-güşâ iken azm-i nüzhet-sarây-ı mülk-i bekâ eyledi. Fî m.

Âlim-i Rabbânî Mevlânâ Şemsü'd-dîn Ahmed el-Gûrânî mudîk-ı cihân-ı fâniden füşat-sarây-ı riyâz-ı rıdvâna intikâl idüp eser-i hayrı olan câmi'-i matbû'-ı dilpezîr-i hurrem-ârem nazîrinde kûşe-gîr-i hâk-i itr-nâk oldu. Fî m.

Cündiyân-ı Mısır diyâr-ı Rûm tarafına sebûk-sâz-ı inân-ı müsâra'at olup güsiste-i mehâr ve halî'ü'l-a'zâr Lârende ve Niğde'ye dek pâ-zede-i gâret ve sükkânına îsâl-i hasâret itdikden sonra Dârü's-saltana cânibinden asker-i encüm-şümâr ile serdâr ta'yîn ve teshîr-i diyâr-ı Arab tedbîri ile bi'z-zât azm-i zafer-cezm buyurulmak için Beşiktaş vâdîleri hıyâm-ı süreyyâ-intizâm ile tezyîn olunduğu⁸⁵³ gûş-güzâr-ı leşker-i Mısır ve Şâm ve Haleb olıcak râh-ı idbârı veche-i azîmet itdiler. Fî sene 95⁸⁵⁴.

⁸⁵¹ 91 A R; 891 B P

⁸⁵² kâdî'asker..... Hâce-zâde A P R; __B

⁸⁵³ diyâr-ı Arab..... olunduğı A P; __B R

⁸⁵⁴ 95 A P; 895 B R

Atmeydânı kurbünde Güngörmez nâm kenîse ki, gâyet-i metânetinden mahzen-i bârût itmişler [168a] idi, bi-emri'llâhi⁸⁵⁵ te'âlâ sâ'ika nüzûli ile kubbesi tâk ne-revâk âsûmâna vusûl buldukdan sonra Kızılada kurbünde deryâ[ya] düşüp etrâfa perîşân olan sâ'iri ahcârı dört mahalleyi hâkle yeksân ve beş altı bin kadar nüfûsı sâkin-i mahalle-i hâmûşân eyledi. Fî m.

Sıdk-ı kelâmına i'timâd olunur ba'zı sikâtdan mesmû' olduğu üzere⁸⁵⁶ hâlâ Tophâne kurbünde Çizmeciler Tekyesi nâm mesîre-i âmm önünde deryâdan taşra görinen eser-i binâ dest-i felâhan-ı kazâ ile atılan nakzlardandır.

Ba'zı şehzâdegân için tertîb-i sûr-ı hitân olup katarât-ı ebr-i nev-bahâr ihsânları nazâret-bahş-ı hadâyık-ı a'mâl-i âlemiyân oldu. Fî m.

Tûnus pâdişâhı Sultân Osmân tarafından Bâyezîd Han⁸⁵⁷ ile Kayıtbay⁸⁵⁸ beynlerinde olan gubâr-ı küdüret âb-ı nâb-ı sahf-ı cemîl ile izâle buyurulmak recâsına niyâz-nâme vârid olup mesned-ârâ-yı evyân-ı iftâ olan Mevlânâ Zeyne'd-dîn Ali el-Arabî dahi alâka-i cinsiyyet ile muharrik-i deryâ-yı avf ü ihsân olmağın me'mûlleri karîn-i husûl oldu. Fî sene 96⁸⁵⁹.

[Kenar kaydı: Vefatı Şeyh İbn-i Vefâ]

Menba'-ı mâ'ü'l-hayât-ı sıdk u safâ zuhrü'l-mesâlikîn eş-Şeyh Muslihi'd-dîn Mustafâ eş-şehîr bi-İbn-i Vefâ hazretleri bu dâr-ı vahşet-medârdan gülşen-sarây-ı bekâya mahmel-bend-i azîmet olup zâviyesi kurbünde hatt-ı rahl-ı karâr itdiler. Fî m.

Belgrad banı bânî-i mebânî-i ubûdiyyet olmak için licâm-ı eşheb-i zerrîn-sitâm-ı sultânî ol cânibe mün'atîf olduğu takdîrce bî-tereddüd kal'a-i sengîn-bünyâd Belgrad'ı pîşkeş-i sultân-ı âlî-nijâd itmek mevâ'idini muhtevî olan ubûdiyyet-nâmesi muharrik-i İslâm-ı âlem-sitân-ı hâkânî olup Sofya'ya varıldıkda ban-ı mezbûr mesned-i hükûmetden tenzîl ve taraf-ı saltanat ile itdüğü mu'âmele-i âşinâyî sebebiyle tebdîl olunduğı haberi vâsıl olmağın inân-azm-i zafer-harblerin

⁸⁵⁵ bi-emri'llâhi A R; __B P

⁸⁵⁶ üzereA P; __B R

⁸⁵⁷ Bâyezîd Han A P; __B R

⁸⁵⁸ ile Kayıtbay A P; Kayıtbay B R

⁸⁵⁹ 96 A P R; __B

diyâr-ı Arnavud üzerine tahvîl olunup güzîde-i memleketi zabt u rabt ve teshîr ve re'âyâsı ilzâm-ı cizye ile yerlerinde takrîr olundu. Fî sene 987.

[Kenar kaydı: Veladet-i Sultan Süleyman]

Âşir-i selâtîn-i Âl-i Osmân Sultân Süleymân Han hazretleri tırâzende-i [168b] hıl'at-i vücûd ve hırâmende-i sahn-ı şühûd olup re's-mâye-i aşirede ihyâ-yı dîn-i mübîn şerefini ihrâz ile ol zât-ı melekiyyü's-sıfât i'zâz olundu. Fî sene 900.

[Kenar kaydı: Zuhur-ı Yeni Dünya]

Târîh te'lifde ekser cezâyiri İspanya kiralı taht-ı yed-i istîlâsında olan Yeni Dünyâ nâm mülk-i vâsı'ı kiral-ı kişver-i mezbûr fermânı üzere ulûm-ı riyâziyyede fâ'iku'l-akrân Kolon nâm merd-i bisyâr-dân birkaç yılda tedric ile tarîk-ı vusûlüne mühtedî olup yetmiş iki milletden beder belki âlem ve âdemden bî-haber olan sükkânı zâtında şey'en fe-şey'en ahlâk-ı behîmeyi izâle ve dîn-i İsevîye imâle eyledi. Fî m.

Müşkil-güşâ-yı enâm şeyhü'l-İslâm Mevlânâ Zeyne'd-dîn el-Arabî hazretleri âzim-i nüzhetgâh-ı huld-berîn olup Efdal-zâde Mevlânâ Hamîdü'd-dîn câ-nişîn oldu. Fî sene 901.

Sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Fâzıl b. Medânî Mevlânâ Muslihü'd-dîn el-Kastalânî azm-i dârü'n-na'îm-i câvidânî eyledi. Fî m.

Onbeş seneden berü müte'ahhid-i edâ-i⁸⁶⁰ hıdmet-i vezâret-i uzmâda olan Dâvud Paşa üftâde-i dâm-ı âlâm-ı azl olup ba'de estür tercemesi zebânzede-i yerâ'a-i tahrîr olacaktır. Vezîr İbrâhîm Paşa mütesaddî-i hall ü akd-ı umûr-ı cumhûr oldu. Fî sene 902.

Ahd-i saltanat-ı Ebû'l-feth'de on sene ve zamân-ı hılâfet-i Bâyezîd Hanî'de sekiz sene çâr-bâlîş-nişîn-i eyvân-ı sadâret olan Mevlânâ Ali el-Fenârî câlis-i suffa-i safâ-efzâ-yı rahmet-i Perverdgârî oldu. Fî hudûd-ı sene 902.

Taraf-ı berr ve cânib-i bahrden asâkir-i nusret-me'âsir irsâl olunup İnebahtı kal'asın ceng-i istîslâ-ı Freng'den intizâ' olundu. Fî Muharrem sene 904.

⁸⁶⁰ edâ-i A P R; __B

Sultân-ı muhalledü'l-ikbâl hazretleri dahi ol cânibe tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl buyurmuşlar idi. Müjde-i feth esnâ-i tarîkda istikbâl itmeğin şâkiren li'n-na'im Edirne tarafına tevcîh-i tuğ ü alem olunup hisâr-ı mezbûr pîrâmeni isâbet-i gezend ü zararı dûr olmak içün mûntehâ-yı bahr tarafına birer metîn kal'a binâsına fermân-ı âlî sudûr buldı.

Ahd-i saltanat-ı Mehemmed Hanî'de mazhar-ı kahr-ı sultânî olan Halîl Paşa'nın [169a] ol hengâmda Edirne kâdîsi bulunan oğlu İbrâhîm Paşa ki, pederi nekbeti ana dahi sârî olup ve azl-i ebed fermânıyla uzlet-güzîn-i künc-i mezellet ü hârî olup hattâ imtidâd-ı eyyâm-ı bî-nevâyî ile tahsîl-i nafaka-i iyâl ve sedd-i sülme-i cû' içün evvelîn menzil-i tarîk-i resmî-i ilmî olan dânişmendlik rütbesine rücû' eyledi. Bîm-i şahne-i kahr ü kîn-i sultânî ile zümre-i müderrisîn recâsına müsâ'adeden mübâ'ade itmeğin nâgâh Burusa'da erzel-i vücûh-ı iktisâb olan ⁸⁶¹hıdmet-i ihtisâb ârını ihtiyâr idüp taraf-ı saltanatda olan nüfûr ve a'râza hükkâm-ı sâhib-i garaz temşiyet-i âgrâzını dahi munzamm olmağın isnâd-ı cünûn ile nice eyyâm Burusa bîmâr-hânesinde eziyyet-i gûn-â-gûna mübtelâ olmuşiken bend-i belâdan rehâ bulıcak eş-şeyhü'l-ârif Hâcî Halîfe irşâdıyla Amasiyye'de der-i devlet-me'âb-ı Han-ı Bâyezîd'e ilticâ vü intisâb idüp ba'de'l-cülûs âm-ı tis'în ve semâne-mi'ede Rûmili kâdî'askerliği rütbe-i vâlâsıyla sadr-ı ulemâ ve ba'de müddeten evvelen vezîr sâniyen re'îsü'l-vüzerâ olmuşidi.

[Kenar kaydı: Feth-i Moron ve Koron]

Bu sefer-i celîlü'l-eserde rûberâh-ı adem olup ol hilâlde kitâbe-i eyvân-ı celâlî ye'tine min küll-i fecin olan beyt-i mükerremi haccdan avd iden Mesîh Paşa vezîr-i a'zam oldı. Fî sene 905.

Ol sâl-i ferhunde-fâlde sultân-ı muhalledü'l-ikbâl Edirne'de ve sefâyin-i zafer-karâyin İnebahtı lîmânında kışlayup evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda Motun kal'ası iki ay muhâsaradan sonra anveten zabt ve vüzerâdan Hâdım Ali Paşa ırsâliyle kurûn-ı sulehâ-i silk-i milke rabt olundu. Fî sene 906.

Sükkân-ı cezîre-i Midilli küffâr tarafından mudîk-ı hisâra mübtelâ olduğu ihbârı vâsıl-ı sem'-i eşref-i şehriyârî olup hazîne-i beytû'l-mâlde muzâyaka

⁸⁶¹ iktisâb olan A P; iktisâb B R

olmağın donanma-yı hümayûn tedârükiyçün hılâf-ı âde re'âyâyâ azeb ve avâriz ve teklîf olunup küffârı pîrâmen-i hisârdan dûr ve sademât-ı kuvârî'-i âteş-feşân ile vîrân olan **[169b]** yerleri ma'mûr itdiler. Fî m.

Bosna vâlîsi ihtimâmıyla Lofca feth olunup İlbasan sancağı beyi ikdâmıyla dirâc-ı hayta-i teshîrde indirâc buldı. Fî sene 7⁸⁶².

Dest-pîrây-ı evyân-ı iftâ olan Mevlânâ Hamîdü'd-dîn bin Efdalü'd-dîn el-Hüseynî bu dâr-ı gurûrdan sarây-ı sürûr tarafına şitâb ve mansıb-ı refî'ü's-şân-ı fetvâ cevâhir-i fazl ü takvâ pirây-e-i hüsn-i hâlî olan sahn müderrisi Mevlânâ Alâ'ü'd-dîn Ali el-Cemâlî cenâblarına intisâb idüp ol fâzıl-ı bî-mu'âdil sefer-i hacca bulunmağın İstanbul'a şeref-vusûl müyesser olunca müsteftîlerin cevâb-ı bâ-savâbı medâris-i semân erbâbının zebân-ı kalem-i bedâyi'-rakamlarına havâle olundu. Fî sene 8⁸⁶³.

Teke-ili eyâletinde terfî'-i râyet-i hükûmet iden Şehzâde Korkud'un tahrîk-i hakd ü hased ve ilkâ-yı karîn-i bed ile terk-i diyâr ve Kayıtbay âsitânına ilticâ ârını ihtiyâr idüp bir müddetden sonra irtikâb itdüğü vaz'-ı küstâhiye nâdim ve hezâr haclet ü şermendegî birle eyâletgâh-ı kadîmi cânibine âzim oldı. Fî sene erba'a aşereti ve tis'a-mi'e⁸⁶⁴.

Şehr-i kâmil tetâbu'-ı sademât-ı zelâzil ile nice devr ü kusûr ser-menzil-i imâretten sad merhale dûr olup ekser burc-ı bârû-yı hisâr bî-karâr olmağın şehriyâr-ı bülend-iktidâr içün sarây-ı sultânî bâğçesi fezâsında rüstâk-yâne çatma hâneler binâ itdiler. Fî sene 15.

Şehzâde Sultân Süleymân iştiyhâr-ı âlî-tebâr⁸⁶⁵ cenâblarına Karahisâr-ı Sâhib sancağı şeref-yâfte-i intisâb olmuşiken Amâsiyye'de terfî'-i râyet-i hükûmet iden⁸⁶⁶ amm-i muhterem Sultân Ahmed imzâ-i azîmete ruhsat vermeyüp Bolı'ya tebdîl ve tekrâr mahzûr-ı mezbûr zuhûrıyla Kefe'ye nakl ü tahvîl buyuruldu. Fî sene 16⁸⁶⁷.

⁸⁶² 7 A R; 907 B P

⁸⁶³ 8 A R; 908 B P

⁸⁶⁴ Fî sene..... tis'a-mi'e A P; fî sene 915 B R

⁸⁶⁵ Şehzâde Sultân Süleymân iştiyhâr-ı âlî-tebâr A; şehzade âlî-tebâr Sultân Süleymân iştiyhâr

⁸⁶⁶ Amâsiyye'de..... iden A P R; __ B

⁸⁶⁷ 16 A R; 916 B P

Teke-ili eşkıyâsından Şeytân Kulu lakab Hasan Halîfe nâm râfîzî-i bî-dîn kendü ile teşârûk-i dîni ve teşâyük-i tînî üzere on bin kadar eşîrâ-i bed-âyîn rişte-i cem'iyetlerine tâb virüp nehb-i emvâl ve ta'arruz-ı ehl-i iyâl iderek Kütâhiyye mukâbelesi⁸⁶⁸ hudûduna [170a] vürûd itdikde Anadolu emîrû'l-ümerâsı Karagöz Paşa arsa-i vegâda giriftâr ve ibreten li'n-nâzırîn Kütâhiyye mukâbelesinde berdâr idüp ol kişveri ser-tâ-ser zîr ü zeber itdikden sonra Antalya'yı âgûş-ı teshîre almak sevdâsıyla atf-ı inân-ı mürâca'at eyledi. Mizâc-ı mülke ârız olan za'f ü fûtûr izâlesiyçün Amâsiyye'den Şehzâde Sultân Ahmed ve Âsitâne'den Vezîr-i a'zam Hâdım Ali Paşa hareket idüp ba'de'l-ictimâ' mazhar-ı celâl olan erbâb-ı dalâlet kenâr-ı selâmete çıkmak ârzûsuyla Kayseriyye cânibine tahrîk-i rikâb-ı şitâb itdikleri istimâ' olunmağın Ali Paşa sebûkbâr ilgar idüp Gökçay nâm makâmda mukâbil-i saffeyn vâkı' olıcak mukaddemât-ı sa'y ü ikdâm serdâr tarafına in'idâm sipâh cânibine inhizâm intâc idüp bakâyâ-yı erbâb-ı istidrâc Şâh dergâhında ser-nihâde-i hâk-i sücûd ve kemâl-i zillet ü hârî birle Îrân vîrânelerinde nâbûd oldılar. Fî m.

Hâdım Ali Paşa gümgeşte-nâm-ı sahrâ-yı adem olıcak Hersek-oğlu Ahmed Paşa vezîr-i a'zam oldu.

Rehzenân-ı reddiye ma'mûre-i vücûd-ı sultânîye müstevlî olup hâkim-i kavî-dest memleket-i kavî-tedbîr umûr mu'attala-i kişver-i bedenden esdâl-i ezyâl ferâğ ve mühre-i ıslâh-ı mizâc-ı mülke sarf-ı dimâğ itmeğe vakt müsâ'ade olmamağın vûkelâ-yı devlet cevır ü sitemden raht-ı râhat-fezâ-yı seniyye-i re'âyâdan bürde-i seylâb-ı ıztırâb az kalmış idi ki, cûy-ı eşk-i çeşm-i pür-hûn vîrân-sâz-ı esâs-ı devlet-i rûz-efzûn [ola]. Lâ-cerem sâye-i tuğ ü alemler Trabzon âhâlîsine sâye-bân-ı emn ü emân olan Sultân Selîm-i âlî-himem hazretleri ki, hemîşe-kârı ravza-i mülkden hâr ağyârı izâle ve mededkârî-i tîğ-ı elmâs-gûn ile e'âdî-i dîn ü devlet hûnların isâle olup bîm-i şemşîr-i heybetleri birle taht-ı himâyelerinde olan aceze [170b] ve zîr-i destân âsûde-hâl-i zıll-ı hûş-dilî vü itmînân idi. Vüzerâ-yı künc-râ ketm ü ihfâsıyla mestûr-i perde-i hafâ olan ihtilâl-i ahvâl-i ibâd ü bilâdı dergâh-ı haşmet ü câha bi'z-zât ifâde vü i'lâm ve izn-i âlîleri ile sedd-i sülme-i fitne vü fesâd emrinde teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm itmek

⁸⁶⁸ Mukâbelesi A B;__P R

bahânesiyle istihâreyi isticâreye bedel idüp Kefe tarafına güzâr ve Âsitân-ı râsitân cânibine ilgar eyledi. Emânetkârân-ı sırr-ı saltanat nâmına olan hâyinlerin garaz-ı fâsidlerin sûret-i hakkda irâ'et ile pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri Edirne'de cem'-i sipâh idüp mesâfe-i mâbeyn yek merhale râh kalmış iken tavassut-ı muslihûn birle mahz-ı atıyye-i İlâhiyye olan hıl'at-i velâyet-i ahd-i saltanat şehzâdegândan birine ilbâs olunmayup belki ta'yîn-i kur'a-i takdîre havâle olunmak üzere rişte-i efkâra fayсал-ı karâr verildüğünden mâ'adâ Semendre sancağı merkez-i râyet-i hükûmetleri olmak bâbında sudûr-ı fermân-ı âlî bâ'is-i şüküftegî-i gonca-i âmâlî oldukdan sonra Teke-ili'nde zuhûr iden Şeytânkulî nâm⁸⁶⁹ celâlî mahzûrunu ref' için livâ-yı felek-fersâ-yı şâhî umûmen Rûmîli sipâhî ile Dârü's-saltana cânibine tahrîk olunup bu hareket netîcesi sevk-ı erkân-ı devlet ile mukaddemâ semîr-i zamîrleri olduğu üzere kürsî-i saltanatı Şehzâde Sultân Ahmed'e ferâgat ve kendüler peygüle-nişîn-i sum'a-i uzlet olmak ihtimâl-i gâlibi Sultân Selîm derûnundan metâ'-ı sabr ü sükûn sâlib olup henüz darb-ı hıyâm-ı sükûn ü ârâm itdikleri Zağra nâm kasabadan⁸⁷⁰ on bin süvâr-ı nahcîr-şikâr ile tekâver-i tîz-tâz-ı müsâra'ata irhâ-i inân ve bi-hükm-i takdîr-i mümteni'ü't-tagıyîr Çorlî kurbünde hâlâ Uğraşköyi nâmıyla iştihâr-yâfte olan makâmda⁸⁷¹ peder-i büzürgvârları ile nâ'ire-i kârzârî firûzân eyledi. Ammâ hâric-i tavr-ı edeb bu tehevvrâne hareketin netîcesi tavr-ı hezîmet ve sebûkbâr Ahyolî'dan [171a] Kefe cânibine tevcîh-i râyet-i azîmet oldı. Fî 917.

Bu kâr-ı nâ-savâb irtikâbı Sultân Cem cenâbı tekdîr idüp kıble-nümâ-yı tedbîrleri sâbıkâ Sultân Ahmed hakkında sudûr iden va'deyi lâf-ı mün'adimü'l-ahlâfî-incâz tarafına serzede olmağın hasbe'l-işâre mezbûr şehzâde delâlet-i rehber-i beşâre birle tayy-i merâhil idüp Mâldepe nâm menzile nâzil olmuşiken Sultân Ahmed'den Şeytân Kulî vak'asında şâyeste-i nâmûs-ı saltanat pesendîde hareket zuhûr itmedüğü cihetden hâtır-hâh-ı pâdişâh-ı merâhim-destgâha müsâ'ade emrinde gürûh-ı enbûh-ı yeniçeriyân izhâr-ı sûret-i inâd ve Sultân Ahmed'e tarafgîr olan erkân-ı devlet hânelerin yağma ile îkâd-ı âteş-i fesâd itmeğın tedbîr-i sultân ve vezîr netîce-pezîr olmayup nâ-çâr sevk-ı kâ'id-i haybet ve husrân ile

⁸⁶⁹ Şeytânkulî nâm A P R; __B

⁸⁷⁰ henüz..... kasabadan A P R; __B

⁸⁷¹ hâlâ..... makamda P A R; __B

birâder-zâdesi Sultân Mehmed bin Sultân Şehinşâh hükûmetgâhı⁸⁷² olan Karaman diyârına tevcih-i semend-i mürâca'at eyledi. Bu ahbâr Kefe'de sem'-i eşref-i Selîm Han'a vâsıl olıcak hengâm-ı şiddet-i şitâda esb-i gayrete şedd-i zîr-teng-i azîmet idüp rahş-ı âteş-inân-ı müsâra'ati Topkapısı dâhilinde Yenibâğçe nâm fezâda keşîde idicek kihter ü mihter-i asker makâm-ı itaat ve inkıyâdda kıyâm idüp sultân-ı sa'îd han-ı Bâyezîd dahi serîr-i saltanatı hâh nâ-hâh Sultân Selîm'e teslim ve Dimetoka'da mukîm-i künc-i ferâğ olmak vâdisine tevcih-i kalb-i selîm eyledi. Fî Saferü'l-hayr li-sene 918.

Edirne kurbünde Söğüdlüdere nâm makâmda vaz'-ı visâde-i ârâm olduğu gün ihtimâl-i za'îf tesmîm ile kutb ü vücûh-ı Bâyezîd Hanî merkez-i şuhûddan nâbûd olup cesed-i mutahharları İstanbul'da binâ buyurdıkları ma'bed-i bî-hemtâ mihrâbı önünde peygüle-nişîn-i kabr-i münevver oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel. Vilâdeteş fî sene 851; Cûlûs fî sene 886; Müddet-i saltanat fî sene 32. Müddet-i ömr fî sene 67. İstanbul'da câmi' ve medrese [173a] ve imâret, Edirne'de câmi' ve medrese ve imâret ve dârü's-şifâ ve Amâsiyye'de câmi' ve medrese ve imâret ve ta'lîm-hâne binâ idüp Osmâncık kurbünde Kızılırmak nâm nehr ve Geyve kurbünde Sakarya suyu üzere cîsr-i sengîn-bünyâd icâd itmişlerdir.

Tertîb-i Evlâd-ı Kirâm: Sultân Abdullah, mâte fî sene 888. Sultân Şehinşâh, veled fî 865⁸⁷³ ve mâte fî 917. Sultân Ahmed veled fî 870⁸⁷⁴ ve mâte fî 919. Sultân Selîm, veled fî sene 872, mâte fî sene 926⁸⁷⁵. Sultân Alemşâh, mâte fî sene 908⁸⁷⁶. Sultân Mehmed, mâte fî 910⁸⁷⁷. Sultân Mahmûd fî 913⁸⁷⁸. Sultân Korkud, mâte fî 919.

Mukaddemâ azm-i dârü'l-hulûd iden Sultân Mahmûd'un⁸⁷⁹ Orhan ve Mûsâ ve Emîr nâm üç şehzâdesi olup hengâm-ı cûlûsda nizâm bahânesiyle müsâfir-i mihmân-sarây-ı adem oldılar.

⁸⁷² Sultân Ahmed..... hükûmetgâhı A P R; __B

⁸⁷³ 865 A P R; __B

⁸⁷⁴ Sultân Ahmed veled fî 870 A P R; __B

⁸⁷⁵ Sultân Selîm, mâte fî sene 926 A P R __B

⁸⁷⁶ Sultân Alemşâh mâte fî sene 908 A P R; __B

⁸⁷⁷ Sultân Mehmed, mâte fî 910 A P R; __B

⁸⁷⁸ Sultân Mahmûd fî 880 P R; __A B

⁸⁷⁹ Mukaddemâ..... Sultân Mahmûd'un A P R; __B

Vüzerâ-yı İzâm: İshâk Paşa azele fî 888. Dâvud Paşa azele fî sene 902 ve mâte fî sene 940. İbrâhîm Paşa, mâte fî 905. Mesîh Paşa, mâte fî 907. Hâdım Ali Paşa, mâte fî 917. Hersek-zâde Ahmed Paşa, azele fî 918. Koca Mustafa Paşa.

Meşâyah-i İslâm: Mevlânâ Zeyne'd-dîn el-Arabî ve Efdal-zâde Mevlânâ Hamîdü'd-dîn ve Mevlânâ Alâ'ü'd-dîn Ali el-Cemâlî ahd-i saltanat-ı Bâyezîd Hanî'de müftî-i müşkil-güşâ-yı mezheb-i Nu'mânî olmuşlardır.

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Selîm Hanî

Resm-i me'nûs üzere emr-i cülûs mukarrer ve esnâf-ı asker hasbe'l-âde terakkî vü bahşîş ile muvakkar olup tavr-ı edebden hâric vaz'-ı küstâhîye ikdâm iden bir müte'ayyin bey ve bir yeniçeri ve bir sipâhî tarz ve libâs ile âvîze-i çûbdâr ve sâ'irlere bâ'is-i i'tibâr oldu. Şehzâde-i Süleymân-ihtişâm ve ümerâ ve hukkâm hasbe'l-emri'l-âlî etrâfdan mutâf-ı erbâb-ı niyâz olan dergâh-ı şehinşâh-ı bende-nüvâza ihrâm-bend-i azîmet olup şehzâde cenâbların İstanbul muhâfazasıyla me'mûr ve kendüler def'-i münâzi'ân-ı mülk için Anadolu cânibine sevk-ı leşker-i mansûr itdiler. Fî Cemâziye'l-ûlâ sene 918.

Ankara sahrâsı merkez-i livâ-yı felek-fersâ olıcak Sultân Ahmed Karaman'dan Amâsiyye'ye tevcîh-i râyet-i idbâr ve akabgîrlere [172a] havfından sebûkbâr Malatiyye tarafına tahrîk-i semend-i karâr idüp Sultân Selîm dahi Burusa cânibine atf-ı inân ve nevâyib-i rûzgârdan sâye-i kinf-i himâyetlerine ilticâ iden beş nefer birâder-zâdelerine cedd-i emcedleri Sultân Murâd mezârı civârında ta'yîn-i mekân itdiler. Fî Ramazânî'l-mübârek.

Vezîr-i a'zam Mustafa Paşa'nın Sultân Ahmed ile nihânî olan⁸⁸⁰ mu'âmelesi mün'akis-i mir'ât-ı kalb-i sâf-ı⁸⁸¹ Selîm Hanî olmağın alef-i tîğ-telef olup sâ'irlere mûcib-i ibret olmak için cesedi matrûh-ı mezbele-i hakâret oldu. Fî m.

Sultân Bâyezîd evâhir-i ahd-i saltanatında pîrâye-i harîr-i tahrîr olduğu üzere Sultân Ahmed'i tahta iclâs için da'vet olunduğı kâ'idetü'l-mülk Saruhan ve Mağnisa sancağına mutasarrıf olan Şehzâde Korkud bünyân-ı sabr u karârına zelzele-i indirâs virmeğın mütenekkirâne hey'et ile İstanbul'a azîmet ve tahsîl-i dest-mâye-i saltanat bâbında Hâcî Bektâş-ı Velî köçeklerinden istid'â-yı himmet idüp ol tâ'ife ise Selîm Han tarafına mâ'il oldukları cihetden sûfiyâne-i riya-pîşe-i zamâne gibi füsûn ü fesânenen gayri nesne hâsıl olmayup hîn-i cülûsda İstanbul'da mevcûd ve mühînân saltanat katârında ma'dûd idi. Peder-i âlî-güherleri vasiyyeti üzere birâder-i sa'd-ahterleri tarafından sancağına izn-i insıraf ilâve-i eltâf olup şâkiren li'n-na'im mu'azzez ü mükerrerem hükûmetgâhı cânibine

⁸⁸⁰ nihânî olan A; nihânî B P R

⁸⁸¹ kalb-i sâf-ı A P; kalb B R

atf-ı inân-ı mürâca‘at itdikden sonra gayret-i saltanat-ı nev-arûs-ı mülke müte‘addid dâmâd olmak ârını kabûlden ta‘annüf itmeğin ba‘zı ilel-i za‘îfe ile bî-tekellûf kasd-ı mürğ-i cân Korkud Han’a sürilüp ol bî-çâre hezâr zor ü zâr ile ancak Piyâle nâm bir nedîm-i gamm-güsâr ile tarîk-i selâmete vaz‘-ı kadem ve Teke diyârında bir gârda akab-gîrler pençesine giriftâr olup hasbe’l-emr iklim-i ademe azm eyledi⁸⁸². Cesedi Burusa’ya nakl olunup Orhan Gâzî ile hem-civâr ve Piyâle derd-mend şem‘-i hayâtı nefis-i vâ-pesîn idince türbedârı oldu. Fî sene 919.

Ahâlî-i livâ-i [172b] Mağnisa âsûde-hâl-i zıll-ı zalîl-i âlî-i şehzâde-i bâhirü’l-ikbâl oldu.

Sultân Ahmed Amâsiyye’ye gelüp ol diyâra tekrâr bast-ı yed-i istîlâ itdikden sonra Sultân Selîm tarafından tertîb olunmuş müzevver mekâtîb ile ki, dâm ve dâne-i firîb idi, izhâr-ı tüvân ü tâb ve ibrâ-i mıkdeha-i kârzâra şitâb idüp Yenişehir sahrâsında tekâbül-i saffeyn vâkı‘ olıcak ye’s ü hırmân ile İznik tarafına rûgerdân ve esnâ-i firârda bâlâ-yı esb-i rehvârdan galtân olup akab-gîrler delâletiyle rûhı vâsıl-ı ravza-i rıdvân ve cesedi ⁸⁸³hem-civâr-ı Murâd Han oldu. “Sebeb-i râhat-ı Rûm” merhûm Sultân Ahmed Han’ın târih-i sâl-i şehâdetidir⁸⁸⁴.

Meydân-ı kârzârdan Sultân Ahmed evlâdından Sultân Murâd nâm bir şehzâde diyâr-ı Acem’e ve ikisi dahi kişver-i Arab’a firâr idüp devha-i ser-bülend-i vücûdları ol aktârda ber-kende-i kahr-ı rûzgâr oldu.

Telvîs-i mesned-i Dârâ vü Cem iden Şâh-ı Acem İsmâ‘îl-i pür-tadlîlin levs-i vücûd-ı bed-bûdundan ol kişveri tathîr niyyet-i hayr-hâtımetiyle cem‘-i sipâh-ı kîne-hâh olunup taraf-ı Üsküdâr’a güzâr buyuruldu. Fî Muharrem sene 920.

Ba‘de tayyi’l-merâhil İrân-ı zemîne vâsıl olıcak bî-kem ü kâst müntehab-ı râs yüzbin merd-i neberd-âyîn ile iki ay kadar zamân adû-yı devlet ü dîn memleketinde geşt ü güzâr olunup ol bî-âr uzlet-güzîn-i gâr-ı ihtifâ olmağın mukarrebân-ı hazretten Mîr-i mîrân-ı Karaman Hemdem Paşa bir takrîb ile asker lisânından avd recâsı mukaddimâtını tertîbe ikdâmı kendüyi i‘dâmı müntec olup sofî-beçe-i nâbekâra bi’d-defe‘ât mekâtîb-i bedî‘atü’l-esâlîb ile libâs-ı zenâne ve

⁸⁸² hasbe’l-emr iklim-i ademe azm eyledi A; hasbe’l-emr-î âzim iklim âdem eyledi. B P R

⁸⁸³ rûgerdân..... cesedi A P R;__B

⁸⁸⁴ Sebeb-i râhat-ı Rûm..... şehâdetidir. A P; B R

kisve-i sofîyâne irsâl ve serân-ı sipâh-ı zaferî-kâr tarafından dahi hançer-i bîm-i ahz-i elîm-i Sultân Selîm ile zühreleri dû-nîm olunduğundan şikâyeti mutazammın müzevver nâmeler îsâl olunmağın ol şeyhü'l-fenn-i bid'at ü dalâl tasavvur-ı hayâl-i muhâl ile künc-i gürîzden zuhûr ve terfî'-i râyet-i gurûr [173a] idüp Sultân-ı muhalledü'l-ikbâl ile Çaldıran sahrâsında mutârâha-i kur'a-i darb ü kîtâl eyledi. Fî Recebi'l-ferd.

Germiyyet-i hengâme-i gîrûdâr hilâlinde sadme-i top-ı âteşbâr ile Diyârbekr ve Kürdistân hâkimi Ustaclu-oğlı Mehmed Han evlâd ü ahfâdı helâk ve kendü dahi zahm-ı şemşîr-i âbdâr ile üftâde-i hâk olup vâlî-i Meşhed Seyyid Mehmed Kemâne ve vekîlü's-saltana Mîr Abdü'l-bâkî Korıcı-başı Bağdâd ve Horâsân ve Hemedân ve Gence ve Berdî'a ve Mugan hukkâmı ve bunlar emsâli nice umde-i han ve sultân bâr-ı serden sebûkbâr ve bu taraftan dahi Mîr-i mîrân-ı Rûmili Hasan Paşa ve Mora ve Silistre beyi ve nice ümerâ-i nâmdâr ve serbâzân-ı adüvv-şikâr âzim-i dârü'l-karâr oldu. Hattâ bu sefer-i celîlü'l-eserden ötüri cem' olunan on bin azeb vehle-i ûlâda bir dem içre mudîk-i ademe vaz'-ı kadem idüp⁸⁸⁵ ol gürûh-ı enbûhdan bir müteneffis mecâl-i teneffüs bulmadı. Şâh-ı gümrâh takviyyet-i kalb-i sipâh için sû be-sû tekâpû iderken dâne-i tûfeng ile bâzûsı dest-i çınar-âsâ-yı kâr ve elem-i zahm ile gümgeste-i râh-ı firâr olup vakt-i ısfîrâr⁸⁸⁶ idi ki, alem-i şâhı livâ-yı mihr-i gârib-âsâ pest olup selâmete⁸⁸⁷ irişmeğe kasdile inân-engîz-i veche-i gürîz oldu. Birkaç hatve gitmedin bâre-i kûh-pâresi tedbîri gibi hatâ idüp bâlâ-yı zeynden rûy-i zemîne fütâde ve nat'-ı rûzgâr-ı kec-reftârda şâh piyâde olmuş iken Hızır nâm bir tülengî süvâr olduğu esb-i rehvarı şâha teslîm ve anı nefesine takdîm idüp ser-i hevâ-perestî fersûde-i şemşîr-i şîrân-ı gâye-i dîn ve hafrası ziyâretgâh-ı Şî'yân-ı bed-âyîn oldu. Sadme-i kahr-ı İslâmiyân ile evrâk-ı cem'iyet-i sürh-serân perîşân olıcak dâhil-i kabza-i temellükleri olan sunûf-ı emvâlden mâ'adâ pâ-bend-i firâr olmak mülâhazasıyla istishâb itdikleri ehl-i iyâl müsahhar-ı dest-i gâret-gerân olup hattâ şâhın Tâclı Hanım nâm zen-i [173b] işvekârı ve yâhûd ana mu'âdil bir mahbûbe-i perî-ruhsârı dahi giriftâr-ı kayd-ı esâr oldu. Şâh-ı bî-intibâh ol gice fart-ı mehâfe ile tayy-i mesâfe idüp subh-dem

⁸⁸⁵ kadem idüp A P R; kadem B

⁸⁸⁶ vakt-i ısfîrâr A B R; ısfîrâr P

⁸⁸⁷ selâmete A B; semt-i selâmete P R

hıttâ-i Tebrîz'e vaz'-ı kadem ve andan Dergüzîn'e tahrîk-i râyet-i cevri ü sitem eyledi. Şâhid-i feth ruhsâre-nümâ sultân-ı mansûrû'l-livâ hazretleri cânib-i Tebrîz'e sevk-ı ketâ'ib-i firûzî-avâkıb buyurup müjde-i emân ile sükkânını âsûde-i püster-i emn ü itmî'nân itdiler. Pîrâmen-i şehirde Sürhâb nâm makâmda dokuz gün nasb-ı livâ-i izz ü ikbâl idüp bin nefer kadar erbâb-ı hüner bi-tarîk-ı hâne göç-i diyâr-ı Rûm-ı behcet-rüsûma irsâl buyurulduktan sonra evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda gümâşteğân-ı Kızılbaş'ı istîsâl için Karabağ'da kışlanmak üzere tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl buyurulmuşiken Merend nâm şehir-i dilpensendi makarr-ı otak-ı cevzâ-nitâk oldukda Vezîr-i a'zam Hersek-oğlu Ahmed Paşa⁸⁸⁸ ve Dukakin-oğlu Ahmed Paşa tahrîkiyle yeniçeri çorbacıları diyâr-ı Rûm'a avd olunmak üzere hem-zebân-ı ittifâk olmağın bi'z-zarûre ol tedbîr-i isâbet-pezîr ukde-i te'hîre düşüp li-maslahatin dilhâh-ı sipâha müsâ'ade buyurıldı. Ve ba'de eyyâm yegân yegân bâ'is-i teyakkuz-ı fitne olan vüzerâ ma'zûl ve birkaç günden sonra Dukakin-oğlu maktûl olup Sinân Paşa makâm-ı vezâret-i uzmâyâ i'tilâ eyledi. Fî Şa'bân fî sene m.

Hilâl-i hatt-ı tirhâlde ba's-ı sipâh ile Bayburd unveten ve Kiğı sulhen feth olunup menşûr-ı eyâleti nice zamâyim ile Mîrâhûr Bıyıklı Mehemmed Ağa nâmına terkîm ve zimâm-ı hizmet-i muhâfaza-i serhadd dahi anın keff-i kifâyetine teslîm olundu. Fî Ramazânî'l-mübârek.

Amâsiyye'de hatt-ı rahl-i karâr olundukda ol rebî'-i bedî'ü'l-âsârda yine anda ictimâ' olunmak üzere fermân-ı cihân-mutâ' sâdır olup sufûf-ı askere meştâ ta'yîn olundu. Fî Şevvâli'l-mükerrem.

Bu sefer-i huçeste-eserde zuhûr iden hıdemât-ı şâyestesi mukâbelesinde [174a] Şehsüvâr-oğlu Ali Bey mazhar-ı inâyât-ı nâ-mahsûr olup âcilen Kayseriyye ve Bozok sancağı ihsânıyla livâ-i şevket ü ikbâlî âlî oldu. Fî m.

Meştâ-yı Amâsiyye[de] ikâmetlerinden sırr-ı zamîr neye tedbîr-i isâbet-pezîr idüğü şâh-ı Şî'a'nın ma'lûmı olıcak dergâh-ı sultân-ı enâma harekât-ı şen'asından izhâr-ı nedâmeti mutazammın ve istid'â-yı afv-ı zilleti muhtevî darâ'at-nâme irsâl idüp ilçilerin habs ile reviy-i recâsına dervâze-i kabûli beste ve zahr-ı emânîsi şikeste oldu. Fî Zi'l-hiceti's-şerîfe.

⁸⁸⁸ Ahmed Paşa A B; Mustafa Paşa P R

Nesîm-i eshâr-ı müjde-res kudûm-i sultân-ı bahâr olduğu dem Kemah kal'ası teshîri içün rikâb-ı azîmete vaz'-ı kadem olunup yevm-i vusûlde şâhid-i feth ü zafer mücellâ-yı husûlde cilveger ve hisârda bulunan Sûrh-serler tu'me-i şîr-i şemşîr-i sâ'ika-peyker oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel li-sene 21⁸⁸⁹.

[Kenar kaydı: Teksir-i Eyaleti Diyarbekir]

Netîce-i küstâhî-i sükkân-ı Kemah Diyarbekir ahâlîsine bâ'is-i i'tibâr olup ser-nihâde-i hâk-i inkıyâd ü tâ'atgerî ve Arabgir ve Çemişgezek halkı dahi sâbit-kadem-i makâm-ı teslîm-i fe[r]mânberî oldılar. Fî Rebî'ü'l-âhire.

[Kenar kaydı: Teksir-i Vilayeti Zülkadriye]

Zû'l-kadriyye hâkimi olan⁸⁹⁰ Alâ'ü'd-devle hânedân-ı ebed-peymân-ı Âl-i Osmânî ve rîzehâr-hân-ı ihsânı olan bendelerden iken ebâlise-i Çerâkise tahrîkiyle sâlik-i vâdî-i hıyânet olup memâlik-i Osmâniyye'ye ihyânen dest-i ta'arruz-ı dirâz itmeğe âğâz ve mukaddemâ nigâste-i hâme-i Abbâsî-amâme olduğu üzere dest-i nifâk birle dervâze-i şikâkî bâz itmişidi⁸⁹¹. Gayret-i sâhib-kırânî istîsâlinde isti'câl iktizâ itmeğin Mîr-i mîrân-ı Rûmili Sinân Paşa ve mezbûr Alâ'ü'd-devle'nin birâder-zâdesi⁸⁹² İbn Şehsüvâr hasbe'l-emr ilgar idüp ol bed-mestin ser-i hevâperestini ârâyış-ı nevk-i sinân ve zîr-i destinde olan kılâ' ü bıkâ'ı zamâyim-i memleket-i Âl-i Osmânî itdiler. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Amâsiyye'de vaz'-ı visâde-i ârâm olunduğı hengâmda yeniçeri tâ'ifesi [174b] âyîn-i dîrînleri üzere nağme-i bî-âheng-i küstâhîye âğâz ve bir bahâne ile Mu'allim-i Sultân Abdü'l-halîm[Mevlana]⁸⁹³ ve Vezîr Pîrî Paşa hânelerine dest-i ta'arruz-ı dirâz itmişler idi. Husûl-i me'mûl ile İstanbul-ı dârü's-saltanaya⁸⁹⁴ vusûl müyyesser oldukda berâhîn-i akliyye vü nakliyye ile⁸⁹⁵ ol tâ'ife-i gayr-ı hâyifeyi muharrik Vezîr İskender Paşa ve Sadr-ı Anadolu Tâc-zâde Ca'fer ve sekbân-başı idüğü mukarrer olup üçü dahi ser-pençe-i şemşîr-i gulû-gîre mübtelâ oldılar. Fî

⁸⁸⁹ 21 A R ; 921 B P

⁸⁹⁰ hâkimi olan A; hâkimi B P R

⁸⁹¹ ve mukaddemâ..... itmişidi A P R; __B

⁸⁹² mezbûr Alâ'ü'd-devle'nin birâder-zâdesi A P R; __B

⁸⁹³ __A P R;Mevlana B

⁸⁹⁴ dârü's-saltanaya A; __B P R

⁸⁹⁵ İstanbul-ı..... nakliyye ile A B P; __R

Cemâziye'l-âhire. Mervîdir ki, Sultân Selîm Han taht-ı saltanata pâ-nihâde olduklarında merhûm Tâc-zâde rikâb-ı hümayûna ref' itdüğü kasîde-i cülûsiyyenin matla'-ı nazîr-nümûnı ki:

Cân âferîn ki, ber keff-i mâ nakd-i cân nihâd

Beher nisâr mukaddem şâh-ı cihân nihâd

mutâbık-ı vâkı'ü'l-hâl olduğu rûz-ı gamm-endûzda şehirde küllî ihtirâk vâkı' olup sultân-ı âfâk hazretleri müte'essifâne bu âteş bî-çâre Tâc-zâde'nin kânûn-ı derûnundan zebâne-keş olmuş âteşdir deyü izhâr-ı nedâmet buyurdılar⁸⁹⁶. Galata hudûdundan Balat kapısı mukâbelesine dek tersâneler yapılup her birine râyic fî'l-vakt ellişer bin akça-i Osmânî⁸⁹⁷ harc olunup⁸⁹⁸ defter-i dîvânîde derc olunmuşdur. Fî m.

Tebrîz'den inân-engîz-i hıttâ-i Rûm-ı behcet-rüsûm oldukları hengâmda İsmâ'îl-i bed-fercâma tav'an ev kerhen pâ-bercâ-yı makâm-ı inkıyâd olan mülûk ü hukkâm-ı Ekrâd'ı hasbe'l-iktizâ tahvîf ve gâh taltîf ile dergâh-ı re'fet-penâha[destgâh]⁸⁹⁹ secde-güzâr-ı ubûdiyyet için Mevlânâ İdrîs-i Bidlisî irsâl buyurulmuş idi. Cenâb-ı Mevlevî ol hizmet-i aliyye edâsında berzede-dâmân himmet olup Armi ve Aşti ve Sürân meliklerin ve İmâdiyye ve Hıskeyf ve Bidlis ve Hîzân ve Cezîre-i Ömeriyye hukkâmın ve bunlar emsâli yigirmi beş nefer ümerâyı rıbka-i itâ'ate bend ve cân ü dilden bende-i ser-efgende-i sultân-ı erc mend eyledi. Fî m. |175a|

Ahâlî-i Âmide şehriyâr-ı kesîrû'l-mehâmid-i der-i devlet-nevâle rûy-ı tazarru' vü ibtihâl sûde itdikleri ve dahi mevlânâ-yı mezbûrun netîce-i sa'y-i meşkûrî olmak nigâşte-i kalem-i hoş-rakam-ı ba'zı rivâyât olmuşdur. Ustaclu-oğlu ve birâderi Karahan şâh-ı gümrâh tarafından istihlâs ümmîdiyle me'mûr olup müşâcere-i câ-nişîn-i muhâsara olmuşiken ber-haseb-i hükm-i hümayûn Bıyıklı Mehmed Paşa ve Rûmiyye-i Sugrâ Mîr-i mîrânı Şâdî Paşa ve ba'zı ümerâ vü hukkâm-ı Ekrâd ile Kızılbaşları dâmen-i hisârdan tard ü ib'âd idüp Mevlânâ İdrîs

⁸⁹⁶ Mervîdir ki..... buyurdılar. A P; __B R

⁸⁹⁷ akça-i Osmânî A; akça-i B P R

⁸⁹⁸ Olunup A; olunduğı B P R

⁸⁹⁹ __A__destgâh B P R

ve ümerâ-i Ekrâd'dan Melik Halîl Eyyûbî tavassutuyla Mardin kal'ası bend-i kemend-i teshîr olmuşiken serân-ı sipâh beynlerinde evc-gîr olan nâ'ire-i ihtilâf ü şikâk hasebiyle avd-ı nây-hengâm iktizâ idüp Mardin tekrâr pençe-i Kızılbaş'a ve rahne-efgen-i esâs-ı ittifâk olan Şâdî Paşa dest-i şemsîr-i hûn-pâşa giriftâr oldu. Mîr-i mîrân-ı Karaman Husrev Paşa serdâr-ı asker-i cerrâr olup Harburt kal'asın teshîr ve gümâştegan-ı Kızılbaş'ı tedmîr idüp köhne Koçhisâr kurbünde Sulcan şemsîr ile kûy-i kelle-i Karahan'ı gerdân ve on bin kadar Sürh-ser başın hâke galtân eyledi.

[Kenar kaydı: Feth-i Musul ve Ruhâ]

Mardin'den mâ'adâ umûmen Diyârbekr ve Kürdistân'da olan kılâ' birer tarîk ile dest-i tegallüb-i Sürh-serândan intizâ' olunup ve memleket-i Sincâr ve Mûsul ve miyân-ı halkda Urfa dimekle ma'rûf olan Ruha bi-tamâmihâ kalemrev-i hükm ü fermân-ı sultân-ı kişver-sitân oldu. Fî Evâ'il-i sene 922.

Kıdv-i sâdât mürşid-i tarîk-i sa'âdet mukarreb-i dergâh-ı Bârî es-Seyyid Ahmed en-Necârî kudduse sırruhü hazretlerinin rûh-ı pür-fütûhları ârec-i me'âric-i İlliyyîn ve cesed-i mutahharları zâviyeleri pişgâhında künc-i şâygânî gibi defîn oldu. Fî m.

Sadâret-i Rûm'dan⁹⁰⁰ mütekâ'id Mevlânâ Abdu'r-rahman el-Mü'eyyedî âzîm-i zıyâfet-hâne-i rahmet-i sermedî oldu. Fî Şa'bân.

[Kenar kaydı: İbtida-i Sefer-i Kişver-i Arap]

Teshîr-i kişver-i Arab fezâ-yı ârzûsı cevelângâh-ı rahş-ı taleb olup lakin [175b] tasavvur-ı mezbûr hayyiz-i tasdîkda zuhûr itmek içün bî-icâb-ı mûcib ol cânibe sevk-ı ketâ'ib olunmak münâsib görülmemeğin zâhiren diyâr-ı Acem ve bâtinen hıttâ-i Arab kasdıyla sahrâ-yı Üsküdâr'ı hıyâm-ı reng-â-reng nümûdâr-ı şükûfe-zâr idüp Vezîr-i a'zam Sinân Paşa sûretâ Diyârbekr üzerine tevcîh-i râyet-i azîmet eyledi. Fî Cemâziye'l-ülâ.

Düstûr-ı mezbûr hudûd-ı diyâr-ı Arab'a vürûd idicek Malâtiyye ma'berinden ubûr içün hukkâm-ı serhadd-i Arab'a mürâca'at idüp⁹⁰¹ ebâlise-i

⁹⁰⁰ Sadâret-i Rûm'dan A P R; Rûm'dan B

⁹⁰¹ serhadd-i Arab'a mürâca'at idüp A P; serhadd-i mürâca'at için B R

Çerâkise veche-i azîmete sedd-i mümâna‘at çekdiler. Şehriyâr-ı bülend-iktidârın taraf-ı Üsküdâr’a güzârı Çerâkise’nin serdârı sâhib-i cevri ⁹⁰²Sultân Kansûh Gavri’ye dağdağa-i bî-sabr ü karârı virüp cem‘-i sipâh ve Çerâkise ve Urbân’dan mâ‘adâ zer-hırîde onüç bin abd-i müşterâsıyla Mısır’dan azm-i râh eyledi.

Emr-i sefer mukarrer oldukda isti‘lâm-ı ahvâl-i Çerkes-i nâ-kes ü bedheves için sadr-ı Rûmili Zeyrek-zâde ve a‘yân-ı ümerâdan Kara Paşa ile hâliyâ istîsâl-ı Sürh-serân kaskına kişver-i İrân tarafına atf-ı inân olunmuşdur.

Hâdimü’l-Haremeyn oldukları cihetden tuhfe-i du‘â birle bâtın-ı ⁹⁰³ imdâdları istid‘â olunur deyü nâme-i Abbâsî-ammâme irsâl olunmuşıdi. Revnak-şiken-i rağbet ü i‘tibâr azb-ı zülâl ve kesâd-efgen-i bâzâr iştiyhâr-ı sihr-i helâl olan ol mültafe-i cedvâr-nümâ-yı pîş-i hâsiyet Haleb’de manzûr-ı Gavri olıcak cevâb-ı kitâb-ı müstetâb Fevrî Monla ve paşayı habs ü tenkîl ve ba‘de eyyâm-ı peyâm kurb-ı vusûl-i râyât-ı meymenet-âyât bâ‘is-i ikrâm ü tebcîl olup Bucakdere nâm mâkâmda takbîl-i pâye-i serîr-i devlet-masîr ve zebân-ı kelle ile sergüzeştlerin takrîr itdiklerinde ol Çerkes-i nâ-kes ikdâm itdüğü vaz‘-ı nâ-muvâfık mü’ekked-i azm-i sâbık oldu. Afitâb-ı rikâbları Ayntâb kurbünde la‘mi‘ü’l-işrâk olıcak hâkimi olan emîr-i nîgû-tedbîr-i nüvîs Gavri etbâ‘ından imtinâ‘ idüp bendegân-ı [176a] âsitân-ı râsitâna iltihâk eyledi. Ayntâb’dan mâ‘adâ Malâtiyye ve Divriği ve Derende ve Behisni ve Kal‘atü’r-Rûm ve emsâli mazbût-ı huddâm-ı dergâh-ı âlî oldu. Ammâ bir kavilde bu fütûhât-ı celîle teshîr-i Haleb-i şehbâ’dan sonra sûret-nümâ-yı zuhûr olmuşdur. Mesâfe-i mâbeyn Merc-i Dâbık nâm makâmda tekâbül-i sipâh-ı tarafeyne müntehî olıcak şemsîrler mesh-i sevk-ı a‘nâk ve tîrler mûrg-i rûhî izhâk idüp hilâl-i harb ü kıtâlde bün-kûş-ı Gavri’den güzâr iden top taşı ile perde-i samâhî derîde ve peyvend-i akl ü hûşî berîde olmağın hezâr meşakkat ile sahrâ-yı selâmete vaz‘-ı kadem itdüğü dem ba‘zı etbâ‘ı şemsîr-i gadrile azm-i tengnâ-yı adem eyledi. Fî Receb.

Gaybet-i Gavri bâ‘is-i ihtilâl-i nizâm-hâl-i sipâh ve Şâm ve Trablus ve Safed ve Hamâ ve Humus hukkâmı ve altmışdan mütecâviz hâseki rû-nihâde-i hâk-i siyâh olup ol bâzârgâhda iktisâb ve destmâye-i selâmet-i ten ü cân idenler

⁹⁰² Çerâkise..... sâhib-i cevri A P; __B R

⁹⁰³ bâtın-ı A; B P R

sahrâ-yı vâsı'a-i arzu'llah perîşân oldılar. Hâkim-i Haleb olan Hayra Bey dahi pîrû-i kerîhtegân olmuşiken tarîk-i tevkîfe mühtedî olup hâk-i dergâha rûy-mâl ve tahsîl-i re'sü'l-mâl-i devlet ü ikbâl eyledi. Hâl-i rûy-i kişver-i Arab olan şehri⁹⁰⁴ Haleb-i şehbâya varıldıkda sükkânı Hayra Bey işâretiyle⁹⁰⁵ mevkib-i hümâyûn-ı sultânî sunûf-ı iclâl ile istikbâle isti'câl idüp arz-ı pây-endâz ü nisâr ile tâ'at ü inkıyâd merâsimin izhâr itmeğin şöyle ki⁹⁰⁶, bir târ-mûy-ı nâçizlerine şiken-i âzâr irişmedi. Kal'ada mevcûd olup hızâne-i hâssa-i sultânî içün zabt olunan ecnâs nûkûd yigirmi kerre yüz bin fîloriden mütecâviz idüğü sâbitü's-sihhadir. On sekiz gün ikâmetden sonra cânib-i Dımışk'a tahrîk-i râyât-ı azîmet olunup Hamâ ve Hums ve Şâm ahâlîsi âsûde-hâl-i vâdî-i teslim ve imtisâl oldılar. Ol kış Şâm'da bast-ı visâde-i ârâm buyurilup Nâblûs ve Kuds-i şerîf⁹⁰⁷ ve Safed ve sâ'ir kılâ'-ı [176b] Şâmiyye mazbût-ı huddâm-ı bülend-makâm oldu. Eyyâm-ı ikâmetde sâhib-i kemâlât-ı vehbî ve müktesebî ârif bi'llâh Şeyh Muhyî'd-dîn-i Arabî⁹⁰⁸ -*kudduse sirruhu*- hazretlerinin mezâr-ı lâmi'ü'l-envârları civârında câmi'-i hoş-nümâ ve imâret-i pür-na'mâ ve merkad-i rahmet-i mirsadları üzere âlî kubbe binâsına ibtidâ buyurilup âm-ı erba'a ve işrîn evâ'ilinde karîn-i itmâm oldu. Evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda sultân-ı bülend-himmet Mısır kasdıyla şedd-i rahl-ı nühzat ve Sahratu'llâh ve Halîlü'r-rahmân cenâbını -*aleyhi's-salâti ve's-selâm*-⁹⁰⁹ ziyâret buyurup vüzerâdan Hüssâm Paşa rîgistân-ı Katıyye cânibine sevk-ı sipâh-ı mutıyye olunmamam recâsına asker tarafından bast-ı mukaddemât-ı sahîfeye şürû' itdüğü dem azm-i kişver-i adem eyledi. Hâk-i beriyye takbîl-i semm-i semend-i sultânü'l-berriye itdikde bi-avnihi te'âlâ ebr-i gevher-nişândan katerât-ı bârân rîzân olup evdiye-i pür-tef ü tâb hıyâz-ı pür-âb olmağın bî-külfe-i meşakkat Mısır kurbünde evvelîn-i menzil-i huccâc olan Birketü'l-hâcc nâm makâma işrâf ve hemân ol gün Mısıriyân ile meydân-ı merdâniyyede tertîb-i saff-ı mesâff buyurdılar. Fî Selh-i Zî'l-hicce'ti's-şerîfe⁹¹⁰.

⁹⁰⁴ Hâl-i rûy-i kişver-i Arab olan şehri-i A; __ B P R

⁹⁰⁵ Hayra Bey işâretiyle A; __ B P R

⁹⁰⁶ şöyle ki A; __ B P R

⁹⁰⁷ Kuds-i şerîf A; ve Kudûs B R

⁹⁰⁸ Arabî A R; bin Arabî B P

⁹⁰⁹ *aleyhi's-salâti ve's-selâm* A; __ P R

⁹¹⁰ __ A P; 922 B R

Kansûh Gavrîden sonra alâ kerhin menh tasallutun iden⁹¹¹ divîdâr-ı kebîr Tûmânây pây-i ihtimâm üzere kıyâm idüp ma'reke-i iltihâmda şemşîr-i sâ'ika-te'sîri hûn-rîz ve dem-i ikdâm ile âteş-i harb ü sitîzi tîz eyledi. Lakin irşâd-ı re'y-i rezîn ile sultân-ı zafer-karîn hazretleri Cebel-i Mukattab'dan nâzil ve ma'rekegâha taraf-ı hilâfdan vâsıl olup Mısıriyân Rîdâniyye'de i'dâd itdikleri toplar amel-mânde olduğundan mâ'adâ avn ü inâyet-i cenâb-ı Hudâ sa'y ü ikdâm-ı asker-i İslâm'a imdâd itmeğin⁹¹² mukaddemât-ı gûşîş ve mesâ'î-i Tûmânây-ı bed-pîşe netîce-bahş-ı tesâdüm-i seng ü şîşe ol nâbekâr âhır-ı nehârda cem'-i endek-şümâr ile Sa'îd-ili'ne firâr eyledi⁹¹³. [177a] Ekser vücûh-ı askeri alef-i şemşîr ve giriftâr-ı zencîr olup üç gün şehir-i Kâhire mazhar-ı kahr-ı sultân-ı dehr oldu. Dördüncü gün nidâ-yı emân-ı Mısıriyâna müjde-resân-ı emn ü emân-ı⁹¹⁴ itmi'nân olup edâ-yı revâyic-i kutelâ iktizâsıyla fezâ-yı imâret-i Adiliyye'den sâhil-i Nîl'de cezîre-i Vustâniye nâm makâm tahvîl-i hıyâm-ı sultâniye buyuruldu. Tûmânây-ı bed-re'y bir gice şebihûn kasdına mu'asker-i hümâyûn cânibine imâle-i licâm-ı semend-i azîmet idüp bi cünudın lem terevha masûn olan sipâ-ı zafer-destgâha îsâl-i gezend itmedin nâ-ümmîd olıcak dâhil-i şehristân-ı Mısır olup temhîd-i mebânî-i ahkâm ve teşyîd eyledi. Ummân-ı gayret-i sâhib-kırânî cûşân-ı emvâc-ı kûh-endâz-ı gazab-ı Selîm Han'ı kıyâmetden nişân olup deryâ-yı asker-i bî-hadd taraf-ı şehre cezr ü med gösterdi. Üç gün üç gice tekrâr nâ'ire-i kârzâr şîrâre-bâr olup yevm-i râbî'de âteş-i zebâne-keş-i tâb ü tüvân-ı Mısıriyân müntafî ve nâm-yâftegân-ı ebâlise-i Çerâkise'den sekiz yüz şerîr-i bed-mest-i şifâ-perest ismi cerîde-i şuhûddan müntefî oldu. Fî Muharrem sene 23⁹¹⁵.

Tûmânây bedraka-i baht-ı nâ-sa'îd birle yine Sa'îd-ili'ne firâr idüp andan diyâr-ı garîbiyyeye güzâr ârzûsuyla pâyân-ı neverd iken akabgîrler nicesine giriftâr olup⁹¹⁶ mazhar-ı avâtîf-ı aliyye-i şehriyâr-ı bülend-iktidâr olmuşiken evzâ' ü etvârından gadr ü hıyânet işti'âr olunmağın Bâb-ı Züveyle'de berdâr oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

⁹¹¹ alâ kerhin menh tasallutun iden A P; __B R

⁹¹² irşâd-ı..... itmeğin A P R; __B

⁹¹³ eyledi A P; itmeğin B R

⁹¹⁴ emn ü emân-ı A P; emân-ı B R

⁹¹⁵ 23 A; 923 B P R

⁹¹⁶ giriftâr olup A P; giriftâr B R

Gazze hâkimi ve alâ rivâyetihi Hamâ nâ'ibi⁹¹⁷ Cânbird-i Gazâlî ki, ma'rekegâh-ı kıyâmet-üslûbdan mahzûl ü menkûb tarîk-ı firârı veche-i ihtiyâr itmiş idi, ikdâm itdüğü vaz'-ı küstâhîye nâdim ve ez-ser kadem-kerde bâb-ı devlet-intisâba kâdim olup mir'ât-ı hâli mücellâ-yı savr-ı lutf ü in'âm ve ba'de'l-avd Gazze ve Remle ilhâkıyla vâlî-i Şâm oldu. Bu hengâmda Mîr-i mîrân-ı Diyârbekr Bıyıklı Mehmed Paşa tarafından peyâm-âver-i huceste-eser vâsıl-ı mu'asker-i [177b] dâver-i dâdger olup Mardin ve Hıskeyf kal'aları teshîr ve makâm-ı müdâfa'ada kıyâm iden Sürh-serân ihlâk ü tedmîr olunduğun tebşîr eyledi. Bi-avnihi te'âlâ memâlik-i Mısıriye bi-tamâmihâ bî-münâza' ve mezâhim kalemrev-i hükûmet-i Selîm Hanî olıcak Şerîf-i Hicâz Ebü'l-Berekât tarafından edâ-i hıdmet-i tehniye için sultân-ı bende-nüvâz dergâhına vârid olan Şerîf-zâde'yi mazhar-ı sunûf-ı nüvâziş ü i'zâz idüp Haremeyn-i muhteremeyn fukarâsını iki kerre yüz bin filori irsâliyle ignâ itdiler.

Mukaddemâ vak'a-i Rîdâniyye'de Vezîr-i a'zam Sinân Paşa'nın gurre-i subh-ı hayâtı mütehavvel-i şâm-ı memât olmağın Yûnus Paşa müte'ahhid-i hizmet-i vezâret-i uzmâ olmuş idi. Livâ-i felek-fersâ Reşîd ve İskenderiyye temâşâsı için tebahtur u ihtizâza âğâz idicek imtihânen Mısır muhâfazasıyla me'mûr olup minhac-ı müstakîm-i istikâmetden dûr olmağın hizmet-i muhâfaza-i Kâhire birle merd-i nîk-re'y Hayrbây me'mûr oldu. Fî Şa'bân⁹¹⁸.

Husûl-i merâm birle taraf-ı Şâm'a imâle-i licâm olunup Hattâre nâm menzile varılacağı gün Yûnus Paşa hem-rikâb-ı sultân-ı bülend-cenâb iken bilâ-rû'ye muhâlîf-i tab'-ı müşkil-pesendleri ber-kelâm-ı hâme-i ikdâm itmeğın bağ-ı âlemden mısır-ı ademe îsâl ve mühr-i vezâret İstanbul muhâfazasında olan Pîr Mehmed Paşa'ya irsâl buyurılıp nazm-ı ahvâl-i ra'iiyyet için Şâm ve Haleb'de birkaç ay ikâmet iderek âheste hareket olunup ba'de tayyi'l-merâhil müstekarr-ı serîr-i hılâfete vâsıl oldılar. Fî Receb sene 24⁹¹⁹.

Bozok eşkıyâsından Celâl nâm müfsid Tokat semtinde bir gârda karâr idüp Mehdîlik iddi'âsını dâm-ı tezvîr ve yigirmi binden ziyâde süvâr ve piyâde sâdedilleri bend-i kemende teshîr itmeğın Mîr-i mîrân-ı Rûmili Ferhâd Paşa hıl'at-i

⁹¹⁷ ve alâ rivâyetihi Hamâ nâ'ibi A P; __ B R

⁹¹⁸ Fî Şa'bân A R; Fî Şa'bân 933 B P

⁹¹⁹ 24 A R; 924 B P

ser-askerîyle teşrîf olunup hâkim-i Zû'l-kadriyye İbn Şehsüvâr'a dahi serdâre-i fermân berdâr olmak için hükm-i celfîlû'l-kadr isdâr [178a] olundu. Bu ahbâr-ı Celâl-i nâbekâra vâsıl olıcak pâ-yi sebât ü karârı mürte'îş olup Sivas cânibine firâr eyledi. Şehsüvâr-oğlu Ali Bey serdâra tevakkuf olunduğu takdîrce fursat fevt olup gitmek ihtimâliyle ilgar idüp Akşehir nevâhîsinde cümlesini kantara-i şemşîr-i âteşbârdan güzâr itdürdi. Fî sene 25⁹²⁰.

İbn Şehsüvâr hamle-i sarsar-ı hüçûm ile cem'-i eşrârı şîrâr-ı nâr gibi târmâr idicek egerçi taraf-ı şehriyârdan sunûf-ı i'zâz ile şeref-i imtiyâz buldı. Ammâ ahd-i saltanat-ı Süleymân Hanî'de tîşe-i bî-dâd⁹²¹ Ferhâd-ı bed-nijâd ol hânedân esâsına zelzele-i indirâs virdi.

Sultân Ahmed evlâdından diyâr-ı Acem'de mütevârî-i nihân-hâne-i adem olan Sultân Murâd nâmıyla bir şahs-ı mechûlû'n-neseb Amâsiyye taraflarında zuhûr idüp onbeş gün mukaddem mütenekkirâne hey'et ile Üsküdâr'a vâsıl ve anda kazâ-yı gamm-fezâ-yı lahde nâzil olduğu peyâmı harîf-zebân-ı avâm olarak fer'-i sem'-i hâss-ı huddâm itmeğin hasbe'l-emr nebş-kîr olunup mezbûrun hilyesine ârif sarây ağalarından şâyi' olan haber hılâf-ı vâkı' idüğüne muttali' oldılar. Fî sene 26⁹²².

Cezîre-i Rodos teshîri semîr-i zamîrleri olup donanma-yı hümâyûn⁹²³ ihzârına sarf-ı himmet buyurulmuş iken fesh-i azîmet olundu. Fî m.

Tahtgâh-ı kadîm Edirne cânibine hareket tasmîm olunup ol zahîr-i İslâmiyân olan⁹²⁴ zahrında şîr-pençe emârâtı zuhûr itmişiken⁹²⁵ gayret-i sâhib-kırânî imzâ-yı azîmet itdürüp ilm-i âlem-ârâ-yı sultânî şukkaların bâz ve kûs ü kerrenây-ı husrevânî âheng-i rahîle ser-âğâz eyledi. Fî Şa'bânü'l-mu'azzam.

Bi-hükm-i takdîr vâlid-i sa'idleri Sultân Bâyezîd ile tertîb-i sâz-ı sūfûf-ı dârûgîr oldukları Uğraş-köyi nâm makâm merkez-i a'lâm oldukda iştidâd-ı maraz

⁹²⁰ 25 A R ; 925 B P

⁹²¹ tîşe-i bî-dâd A P; tîşe-i B R

⁹²² 26 A R; 926 B P

⁹²³ donanma-yı hümâyûn A; donanma-yı B P R

⁹²⁴ olan A; __B P R

⁹²⁵ itmişiken A P R; itmiş B

ol merzbûm-ı şûmda karâr ü ârâm iktizâ idüp iki ay tamâmında terk-i tengnâ-yı dünyâ ve azm-i fûshat-sarây-ı dâr-ı a'lâ buyurdılar. Fî 7 Şevvâli'l-mükerrem.

Vilâdetiş fî sene 875. |178b| Cülûs fî sene 918. Müddet-i saltanat sene 9. Müddet-i ömr sene 51.

Nihâl-i kâmet-i tûbâ-misâlleri hırâmân-ı vâdî-i kemâl oldukda nâmzed-i eyâlet-i Trabzon olup teşrîf-sâz-ı taht-ı hümayûn olunca ol diyârda hemîşe-kârı kefare-i müşrikîn ve ravza-i mülhidîni alef-i şemşîr-i ictihâdî ve giriftâr-ı zencîr itmek idi. Ahd-i saltanatlarında hemvâre nuhye-i efkârı şemşîr-i ictihâdî meydân-ı cihâdda icâle olmağın zimâm-ı rahş-ı himmet-i bî-hemtâların ba'zı âsâr-ı binâya⁹²⁶ imâle buyurmayup ancak Sâlihiyye-i Şâm'da câmi' ve imâret icâd itmişlerdir.

Hâceleri Mevlânâ Halîmî Çelebi'dir ki, diyâr-ı Arab seferinden İstanbul'a kufûl buyurduklarında Dımışk-ı Şâm'da diyâr-ı ademe irtihâl mâye-i ibtisâm-ı sugûr-ı İslâm olan a'vâm-ı saltanat-ı kâhirelerinde Mevlânâ Alâ'ü'd-dîn Ali el-Cemâlî hazretleri teşrîf-sâz-ı mesned-i eyvân-ı şeyhü'l-İslâmî idiler.

Vüzerâ-yı izâm: Mustafa Paşa, katele fî sene 918. Hersek-oğlı Ahmed Paşa, azele fî sene 920. Sinân Paşa, mâte fî 922. Yûnus Paşa, katele fî sene 923. Pîrî Paşa⁹²⁷.

⁹²⁶ binâya A; binasına B P R

⁹²⁷ Pîrî Paşa A B P; Pîrî Paşa 926 R

Tafsîl-i Havâdis-i Ahd-i Süleymânî

Peyâm-ı intikâl-i Selîm Hanî Mağnisa'da köşk-zâr-ı vâris-i serîr-i sultânî olıcak kürsî-yi zerkeş-i müttekâ-yı saltanat tarafına tahrîk-i râyât-ı zafer-âyât idüp mesned-i efrûz-ı hâkânî ve güher-bend-i nigîndân-ı taht-ı Osmânî oldu. Fî 18 Şevvâl sene 926.

Vezîr-i sûtûde-tedbîr cülûs-ı sa'âdet-me'nûslarından habîr olıcak İstanbul cânibine atf-ı inân-ı müsâra'at idüp yevm-i sâni'de Ebû'l-feth Câmî'i musallâ-yı cenâze-i Selîm Hanî oldu.

Vâlî-i Şâm olan Çerkes-i nâ-puhte dimâğ-ı beyhûde-heves Cânbird-i Gazâlî bîm-i şahne-i sultânî-i Selîm Hanî kalbinden zâ'il olıcak nihâdında olan şirret ü fesâdı izhâr idüp âmme-i iklim-i şâhî hâne-i baht-ı şûmî gibi harâb itdikden sonra süvâr ü piyâde onbeş binden ziyâde eşirrâ ile Haleb cânibine şitâb eyledi. [179a] Bu haber-i mekrûh âsitân-ı gerdûn-nişâna vâsıl olıcak Ferhâd Paşa serdâr olup Zû'l-kadriye hâkimi Şehsüvâr-oğlı Ali Bey ser-asker irişince dâmen-i muhaddara-i şehbâya dest-i istîlâ-yı a'dâ irişmekden hıfz ü hirâsetile me'mûr oldu. Fî Zi'l-hicce'ti's-şerîfe.

Mîr-i mîrân-ı Haleb Karaca Paşa kahr u tedmîr-i a'dâ emrinde bezl-i nakdîne-i ictihâd idüp husûsan güzîde-i dûdmân-ı Şehsüvârî Ali Bey sadme-i hamle-i Rüstemâne ile manzûme-i cem'iyetlerin perîşân itmeğîn⁹²⁸ Şâmiyân ye's ü hırmân ile rûgerdân olup Şâma varmışlar iken tekrâr akdâm-ı ikdâm üzere kıyâm idüp zâhir-i Dımışk'da Mastabatü's-Sultân nâm makâmda serdâr ile tertîb-i sâz-ı saff-ı kârzâr oldu. Tekâbül-i sufûf müntec-i tefâri'-i⁹²⁹ süyûf olıcak rûz-ı cem'iyet-i Şâmiyân şâm-ı perîşânî olup Cânbird-i bed-rûzgâr âzim-i be'sü'l-karâr oldu. Fî Saferi'l-hayr sene 27⁹³⁰.

Tehniyye-i cülûs resm-i me'nûs iken Engürüs kıralı dergâh-ı âliye irsâl-i ubûdiyyet-nâmede ihmâl üzere olup belki makâm-ı lecc ü hısâmda kıyâm itmeğîn ol serkeş-i bed-rûzgârı bârgirân-ı serden sebûkbâr itmek niyyeti ile bi'z-zât

⁹²⁸ İtmeğîn A P R; __B

⁹²⁹ müntec-i tefâri'-i A P R; __B

⁹³⁰ 27 A R; 927 B P

miyân-beste-i hizmet-i dîn-i mübîn olup hem-râhî-i baht ü ikbâl ile diyâr-ı küffâra tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl buyuruldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Budin teshîri tedbîriyle nehr-i Sava'dan ubûra seng-râh olan Bögürdelen istihlâsı için Mîr-i mîrân-ı Rûmili Ahmed Paşa irsâl buyurilup üç gün ihtimâm-ı sipâh-ı İslâm ile ol serkeş kemend-i teshîre râm oldu. Fî 3 Şa'bânî'l-mu'azzam.

Vezîr-i huçeste-tedbîr Mehmed Paşa mukademâ Belgrad teshîri ile me'mûr olup ol kal'a-i sengîn-bünyâd mahsûr-ı leşker-i mansûr ve ana mukâbil Zemûn nâm kal'a fethi unveten unvân-ı zafer-nâme-i vezîr-i mezbûr olmuş idi. Şehinşâh-ı sitâre-sipâh hazretleri Budin cânibine sevk-ı ketâ'ib olmak niyyetiyle Sirem ovasına güzâr buyurmuşlar iken delâlet-i mülhemü's-savâb birle [179b] fesh-i azîmet ve Belgrad tarafına tevcîh-i zimâm-ı himmet buyurup Zemûn pîrâmeni madreb-i otak-ı hümayûn oldu. Fî 27⁹³¹. Der ü dîvârı ve varoş hisârı seyl-i kûh-endâz asker-i cerrâra tâbdâr olmayup⁹³² sûret-i dîl-firîb-i feth ü zafer unveten mir'ât-ı zuhûrda cilveger oldu. Fî 5 Ramazânî'l-mübârek.

Yiğirmi günden ziyâde iç kal'a sükkânı makâm-ı inâdda kıyâm idüp subh ü şâm asker-i zafer-encâm ile âheng-i ceng itdikden sonra pâ-yi sebâtı bî-direng olup nâ-çâr tâlib-i zinhâr oldılar. Fî 26⁹³³. “Bilâd-ı Engürüs'i eyledi feth” târihtir.

Sâye-i sa'âdet-pîrâye-i saltanatda hoş-hâl ârzû iden harâc-güzârlara Dârü'l-hılâfe'de Yedikulle cânibi mesken ta'yîn ve ol makâm Belgradîler'e nisbet ile şöhret buldı.

Eyyâm-ı muhâsaradan sekiz aded muhtasar kal'a dahi dâhil-i hıttâ-i mülk-i yemîn-i sultân-ı zafer-karîn oldu.

Ol diyâr bilâd-ı şimâliyyeden olup evvelîn menzil-i leşker-i sermâ olmağın Budin teshîri ve kıral tedmîri vakt-i âhara te'hîr olunup taraf-ı âşiyâne-i hılâfete tahrîk-i cenâh-ı mürâca'at buyuruldu. Fî 15 Şevvâl.

Yemen'de İskender nâm bed-ahter tahrîk-i baht-ı tîre-rûz birle zîr-i kelîm-i şakâdan bürûz idüp tebdîl-i hutbe ve sikkeye ikdâm itmişken Mîr-i mîrân-ı Yemen Kemâl Paşa ihtimâmıyla tâ'ife-i tâgiyyenin ser-i sevdâ-zedeleri top-ı

⁹³¹ Fî 27 A P R; __B

⁹³² der ü dîvârı..... olmayup A P R; __B

⁹³³ Fî 26 A R; __B P

çevgân-ı şemşîr-i hûn-feşân ve manzûme-i cem'iyetleri perîşân olduğu haberi vâsıl oldu. Fî Zî'l-ka'de.

Mesned-i sadâret-i Rûm'dan mütenezzel Mevlânâ Nûre'd-dîn el-ma'rûf be-Sarugürz refî'ü's-şân-ı sadr-ı ravza-i rıdvân oldu. Fî sene m.

Cezâyir-i Bahr-i Ahdar'den reh-zen-i müsâfirân-ı Mısır ve Hicâz olan Rodos [Cezire]⁹³⁴ teshîri hem-hâbe-i zamîr-i münîr-i şehriyârî olmağın⁹³⁵ envâ'-ı sefâyinden altı yüz altmış dört pâre gemi tekâmîl ve asker-i zafer-şî'âr ve edevât-ı kârzâr tahmîl olunup Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa ile irsâl ve on günden sonra sahrâ-yı Üsküdâr hıyâm-ı |180a| süreyyâ-intizâm-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâr birle iclâl buyuruldu⁹³⁶. Fî şehir-i Recebü'l-ferd sene 28.

Eyyâm-ı muhâsara-i Rodos'da birkaç pâre gemi irsâl olunup kal'a-i Hereke sulhen feth olundu. Cezîre-i Rodos teshîrine berâ'at-i istihlâl oldu. Fî 17 Şa'bân.

Güzîde-i han-zâde-i İbn Şehsüvâr Ali Bey zamân-ı saltanat-ı Selîm Hanî ve evâ'il-i ahd-i hılâfet-i Süleymânî'de cılve-nümâ-yı mınassa-i zuhûr itdüğü hıdemât-ı mebrûresi mukâbelesinde adû-yı cânı olan Ferhâd Paşa-yı⁹³⁷ bed-nihâd ifsâdıyla kasd-ı hıyânet ü fesâd isnâdı dâmına giriftâr olup ol vezîr-i vizr-âyîn zâhiren muhâfaza-i serhadd ve bâtinen feyyâze-i hayât-ı İbn Şehsüvâr'ı sedd içün ta'yîn olundu⁹³⁸. Kurban-ı vusûli Ali Bey'in ma'lûmı olıcak mekr-i a'dâdan gâfil safâ-yı dil birle bî-nihânî mülâkâtta müteveccih-i ravzatü's-safâ-yı cennetü'l-me'vâ ve etbâ'ına dahi nüzhetgâh-ı mülk-i bekâ mesvâ oldu. Fî m.

Sultân-ı bî-mu'âdil tayy-i menâzil idüp Marmaros İskeleyi'nden Rodos'a güzâr ve rahş-ı şemşîri arsagâh-ı dârûgîrde germ-reftâr itdiler. Fî 4 Ramazânî'l-mübârek.

⁹³⁴ __A B; Cezire P R

⁹³⁵ olmağın A P ; olup B R

⁹³⁶ olmağın.....buyruldu A P; __B R

⁹³⁷ Ferhâd Paşa-yı A; Ferhâd

⁹³⁸ ta'yîn olundu A; serdâr ta'yîn olundu B P R

Hâkim-i Mısır Hayra Bey dârü'l-üns-i âlem-i kudse irtihâl idüp teşrîf-i latîf-i hükûmet-i Kâhire ile Vezîr Mustafa Paşa iclâl buyuruldu. Fî Zi'l-hicce'ti'ş-şerîfe.

Âteş-i felek-peyvend-i harb ü kıtâl beş ay işti'âl bulup bu eyyâmda nice vücûd-ı hâk-setr-i şâhrâh-ı adem oldukdan sonra müjde-i emân ile zimâm-ı tasarruf-ı hisâr dest-i[iktidâr]⁹³⁹ şehriyârîye müsellemler olup temâmî-i cezîre müsahhar-ı tîğ-i zafer-peyker ve ana karîb cezîre-i İstanköy ve dahi Bodrum⁹⁴⁰ mecrâ-yı zülâl-i şer'-i mutahhar oldu. Fî Safer sene 29⁹⁴¹.

“Be-ferruhü'l-mü'minûn yensura'llah” târih-i fethdir.

İstanbul'a vusûlden sonra vezîr-i a'zam olan Pîrî Paşa ta'yîn-i havâss-ı tekâ'üd birle kûşe-nişîn-i inzivâ olup Hâsoda-başı İbrâhîm Ağa [182a] sadr-pîrây-ı makâm-ı vezâret-i uzmâ oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Sadr-ı Rûm Mevlânâ Mehemmed Şah el-Fenârî azm-i zıyâfet-hâne-i rahmet-i âmm-ı hazret-i Bârî eyledi. Fî m.

Mevlânâ-yı mezbûr kazâ-i Dârü's-saltanat'dan sonra bilâd-ı Arab kâdî'askeri nâmına oldu⁹⁴². Ba'dehu dârü'n-nasr Edirne'ye zîb ü zeyn gıbbe-zâ muhrez-i şeref-i sadâreteyn olmuştur.

Şâh-ı Acem İsmâ'îl⁹⁴³ bezm-i âlemde cur'a-nûş-ı sahbâ-yı adem olup oğlu Tahmâs mîr-i meclis-i hükûmetgâh-ı Dârâ vü Cem oldu.

Kevkeb-i dürrî-i vücûd-ı Selîm Han-ı Sâni⁹⁴⁴ ufk-ı şuhûdda tal'at-ı nûrânî gösterüp ta'ne-zen-i mihr-i âsümân oldu. Fî Receb sene 30⁹⁴⁵.

Vezîr-i sâlis Ahmed Paşa mansıb-ı sadâret-i uzmâ tahallüfünden dilgîr olmağın âm-ı mâzî Ramazânında talebkâr-ı hükûmet-i Kâhire olup serîr-i Yûsufî'ye vaz'-ı zânû-yı istikrâr idicek ukûk-ı hukûk izhâr idüp tebdîl-i hutbe ve

⁹³⁹ __A;iktidar B P R

⁹⁴⁰ dahi Bodrum A; Bodrum dahi B P R

⁹⁴¹ 29 A; 929 B P R

⁹⁴² oldu A; olub B P R

⁹⁴³ Şâh-ı Acem İsmâ'îl A B P; Şâh-ı İsmâ'îl R

⁹⁴⁴ Sâni A P R; __B

⁹⁴⁵ 30 A R; 930 B P

sikke birle nakd-i mağşûş-ı vücûd-ı habâset-âlûdını müsta‘idd-i sikke-i la‘n ü düşnâm ve bir seneye karîb hetk-i perde-i nâmûs-ı İslâma ikdâm itmiş iken muhlisân-ı dergâh-ı sa‘âdet-destgâhdan Kādî-zâde Mehemed Bey ki, âsî-i mezbûr ibrâmıyla vezîr-i a‘zamı nâmına olmuş idi. Bir münâsib vaktde i‘dâmına himmet idüp edâ-yı hakk-ı hıdmet-i velî-ni‘met eyledi. Fî Şevvâl.

Vezîr Kâsım Paşa sekiz ay kadar hâyin-i bed-gühere ni‘me’l-bedel oldukdan sonra mizâc-ı ümmü’d-dünyâ ıslâhı için Vezîr-i a‘zam İbrâhîm Paşa irsâl olunup üç ay ol diyârda âsâr-ı celîle izhâr itdikden sonra der-i devlet-medâra tevcîh-i licâm-ı azîmet ve hıl‘at-i hükûmet-i Mısır’ı Hâdım Süleymân Paşa’ya himmet eyledi. Fî Şa‘bân sene 31⁹⁴⁶.

Sadâret-i Anadolu’dan mütekâ‘id Mevlânâ Mahmûd bin Mehemed el-müşteher bi-Mîrîm Çelebi berzah-peymâ-yı iklîm-i bekâ oldı⁹⁴⁷. Fî’s-seneti’l-mezbûr.

Güzîde-i mevâlî Şeyhü’l-İslâm Mevlânâ [181a] Alâ’ü’d-dîn Ali el-Cemâlî azm-i mülk-i câvidânî idüp âlim-i Rabbânî sadr-ı Anadolu’dan mütekâ‘id Kemâl Paşa-zâde Mevlânâ Şemsü’d-dîn Ahmed dest-pîrâ-yı eyvân-ı şeyhü’l-islâmî oldı⁹⁴⁸. Fî Cemâziye’l-ülâ sene 32⁹⁴⁹.

Licâm-ı eşheb-i kebg-hırâm sultân-ı sa‘îd dest-i te’yîd-i mülk-i mecîd birle taraf-ı gazv ü cihâda mün‘atif olup hıyâm-ı gerdûn-kıyâm Halkalu-pınar’da ta‘ne-zen-i icrâm-ı sipihr-i mînâ-fâm oldı. Fî Receb.

Sahrâ-yı Sirem ferr-i kudûm-i şeref-lüzûmlarıyla reşk-âver-i bâğ-ı İrem oldukda Vezîr-i a‘zam İbrâhîm Paşa irsâl olunup Varadîn ve İlok ve Vîlkvar nâm kılâ‘ dest-i tasallut-ı küffârdan intizâ‘ olundu.

Kıral-ı Engürüs Ladiş-i menhûs ümerâ-i millet-i İseviyye’ye iblâğ-ı peyâm-ı nefîr-i âmm itmeğin yedi kıral-ı bed-fi‘âl tahrîk-i heft-deryâ-yı leşker-i küfr ü dalâl idüp yüz elli binden ziyâde asker-i menhûsü’l-eser birle Mohac sahrâsında mukâbil-i leşker-i İslâm oldukda mukaddemât-ı sa‘y ü ikdâmı müntec-

⁹⁴⁶ 31 A P R; 931 B

⁹⁴⁷ Mahmûd..... bekâ oldı A B; ___ P R

⁹⁴⁸ Güzîde-i..... islâmî oldı A B; ___ P R

⁹⁴⁹ 32 A R; 932 B P

i ŧikeŧt ü inhizâm olup Lavoŧ'un dahi nakd-i mağŧûŧ-ı revânı hızânedârân-ı hafra-ı nîrâna müsellem oldu. Fî Zi'l-ka'de.

Mervîdir ki, mizmâr-ı kârzârda ketîbe-i müslimînden ancak yüz elli nefer gâzî tâc-ı ŧehâdet birle ser-bülend olup saff-ı müşrikînden yüz binden ziyâde ser-i bî-sa'âdet çevgân-ı tîğ-i sertîz ile endâhte-i âteŧdân-ı dûzah olmuŧdur.

Bedraka-i sürûr ü ibtihâc birle sahrâ-yı Mohac'dan Budin cânibine azm-i zafer-cezm buyurılup ahâlîsi istikbâl-i mevkib-i câh ü celâle isti'câl itmeğın bî-mezâhim ü mehâsim mesned-i hükûmet-i kürsî-i memleket-i Engürüs muharriz-i ŧeref-i pâ-bûs oldu. Fî Zi'l-hicce'ti'ŧ-ŧerîfe.

On [gün] ikâmetden sonra Engürüs kırallığı dergâh-ı âliye sadâkat üzere hızmet idüp hakkında va'd-i kerîm sebk iden Erdel bânı oğlı Yanoŧ'a erzânî buyurılup beytü'ŧ-ŧeref-i saltanat tarafına atf-ı inân-ı mürâca'at buyurıldı. Fî m.

Ba'de'l-avd esnâ-i tarîkda senk-reh-i râst olan câdde-i müstakîm-i ehl-i îmân üzere⁹⁵⁰ Segedin ve Tetel ve Baç nâm **[181b]** kal'alar zamâyim-i memleket-i Âl-i Osmân oldu.

Bu sefer-i celîlü'l-eserde azm-i zafer-cezm buyuruldukda penâh-ı perde-i kenf-i beytü'ŧ-ŧeref himâyet olan aceze vü mesâkîn tef ü tâb-ı kahr ve kîn-i bî-dâd-gerân-ı bed-âyînden emîn olmak için egerçe hızmet-i muhâfazaya ümerâ-i kâr-âzmûde ta'yîn buyurulmuŧ idi. Lakin serîr-i ŧâhinŧehî vücûd-ı mes'ûdlarından olıcak Anadolu'da Zü'n-nûn-oğlı ve Hâcî Bektâŧ-oğlı ve anlar emsâli müfsidler iŧhâz-ı fırsat ve celâliyâne hareket idüp ol serkeŧler tahrîk-i bâd-ı fitne ile ŧu'le-i cevvalê-veŧ dâ'ire-i mülki pür-âteŧ itmiŧler iken fassâd-ı tîz-dest kazâ-i nîŧter-i ŧemŧîr-i bürrân dem-i fâsidlerin revân idüp ıslâh-ı mizâc-ı âlem eyledi. Fî sene 33⁹⁵¹.

Vilâyet-i Acem'den azm-i diyâr-ı Rûm ve ulemâ-i asrdan tahsîl-i ulûm idüp tarîk-i erbâb-ı rûsûma sâlik sonra semt-i salâha vâsıl olmak ârzûsıyla bî-delîl ü râhber âzim-i râh-ı pür-mehâlik olan Kabız nâm⁹⁵² ŧahs-ı bed-fercâm dâlle-i vâdî-i dalâl ve fisk u fücûra ibtîlâ ile bed-hâl olup hâŧâ tercîh-i Mesîh sevdâsına

⁹⁵⁰ ehl-i îmân üzere A R; îmân olan B P

⁹⁵¹ 33 A R; 933 B P

⁹⁵² Fâyiz nâm A P; Kâbız nâm __ B R

mübtelâ olmağın şemşîr-i gayret-i şerî'at-ı Muhammediyye havâle-gerden-i câni olup ⁹⁵³dîvân-ı Süleymânî'de kellesi rübûde-i çevgân-ı tîğ-ı bürrân oldu. Fî sene 34⁹⁵⁴.

Yanoş hakkında zuhûr iden bende-nüvâzâne ihsâna Nemçe kiralı Ferendoş tahammül itmeyüp sâye-i sa'âdet-pîrâye livâ-yı felek-fersâ ol kişverden dûr olıcak zîr-i kelîm-i şakâdan zuhûr idüp sarf-ı eyyâm ü şuhûr ve bezl-i mesâ'î-i nâ-mahsûr ile Budin'i bend-i kemend-i teshîr itmeğın i'lâm-ı âlem-sitân-ı hâkânî dest-i te'yîd-i Sübhânî birle bihter ü ihtizâza âğâz idüp kal'a-i Budin mahsûr-ı leşker-i mansûr oldu. Fî Zi'l-ka'de sene 35⁹⁵⁵.

Eyyâm-ı muhâsaradan beşinci günde mustahfızları dâmen-i muhâfazadan kasr-ı yed muhtıla eyleyüp teslîm-i miftâhı kendülere vesîle-i necâh itmeğın zimâm-ı hükûmeti tekrâr Yanoş'a müsellemler olup Ferendoş Kiral'a gûşmâl içün Peç tarafına tahrîk-i râyet-i [182a] câh ü celâl buyurıldı. Yiğirmibir gün yeke-süvârân-ı meydân-ı cihâd ü gazâ âşiyân-sâr-ı kulle-i Kâf-ı kader ü kazâ olan şâhbâz-ı bülend-pervâz feth ü zaferî şikâr-ı dâm-ı ikdâm etmek recâsıyla bî-hâb ü ârâm olup ol hisâr-ı sipîhr-medârın câ-be-câ der ü dîvârı zîr ü zeber ve rûy-i dil-cû-yı zafer kûşe be-kûşe cilveger olmağın hisârile emed-i medîdden berü zîr-i bâr-ı esrde olan ahrâr-ı müslimîni itlâk ve ol vesîle ile istid'â-yı afv ü inâyet-i sultân-ı sûtûde-ahlâk idüp tîğ-ı fermâna teslîm-gerden-i iz'ân itdiler. Nemçe ile memâlik-i İslâmiyye miyânında alâka-i ittisâl olmayup zabt-ı sugûrı müte'assir ve tesviye-i umûrı müte'azzir olmağın tahliye vü termîm ve tathîr ü ta'mîr ile mukayyed olunmayup mashûb-ı selâmet Dârü's-saltana cânibine inân-tâb-ı mürâca'at oldılar. Fî Rebî'ü'l-ahir sene 36⁹⁵⁶.

Esnâ-i muhâsarada nehr-i Tuna üzere muhterî'-i İskender olmak ile şöhret-yâfte olan cisre dek Nemçe ve Alaman illeri Kâsım Voyvoda nâm merd-i mümtâz serbâzlığı ile dest-zede-i gâretgerân olup ol kişver-i ma'mûr hâtır-ı âşık-ı mehcûr gibi serhadd-i imâretten sad merhale dûr oldu.

⁹⁵³ hasa..... olup A P R; __B

⁹⁵⁴ 34 A ; 934 B P R

⁹⁵⁵ 35 A P R; 935 B

⁹⁵⁶ 36 A R; 936 B R

Ezhâr-ı gülzâr-ı saltanat Sultân Selîm ve Sultân Mustafa ve Sultân Mehmed ri'âyet-i sünnet hıtânlarıyçün yigirmi sekiz gün hayretde hûşmendân-ı âlem ve reşk-endâz-ı Dârâ vü Cem sûr-ı sürûr tertîb olundu. Fî Zi'l-ka'de.

Sultân*-ı kişver-i Hind Bâbü'r Pâdişâh sadme-i merg ile sebât olup ferzen-i ercmendi Hümâyûn Pâdişâh murabba'-nişîn-i mesned-i saltanat oldu⁹⁵⁷. Fî sene 37.

Tuhfe-i sâmi'd pâdişâh-ı mezbûrun silsile-i nesebi Timur-ı Gûrgânî dûdmânına rabt ve bu tarîk ile zabt olunmuşdur ki, Bâbü'r bin Ömer Şeyh ibn-i Sultân Bû Sa'îd bin Mîrânşâh bin Timur zimâm-ı hükûmet-i Mâverâ'ü'n-nehr müselle-i dest-i istihkâk iken âm-ı erba'a ve tis'a-mi'e hudûdunda Şîbek-i Şeybânî zûr-bâzû-yı kahrî ile elinden çıkup dîvân-ı kazâdan ana bedel saltanat-ı Kâbil menşûrına nâ'il oldu. Tedrîc ile ekser-i memâlik-i Hind'e mâlik olup şehir-i Ekre'de karâr ve ol belde-i |182b| ma'mûre dârü's-saltana olmak ihtiyâr eyledi. El-hâletü hâzihi fermân-fermâyân-ı kişver-i Hind ol silsileye müntemî olup nesli Timurî'ye intisâbları bu tarîk iledir⁹⁵⁸.

Ferenduş tekrâr Budin'i elli gün giriftâr-ı mazîk-ı hisâr itmişiken Semendre Beyi Yahyâ Paşa-zâde Mehmed Bey Semendre gâzîleriyle irişüp ol sekk-i nâdânı yine haybet ü husrân-ı sergerdânî itdüği ahabârı muharrik-i silsile-i gayret-i sâhib-kırânî olup livâ-i süreyyâ-sây-i nusret-iltivâ istinşâk-hevâ-yı vegâ recâsına sahrâ-gerd ü beyâbân-neverd oldu⁹⁵⁹. Fî Ramazânî'l-mübârek sene 38⁹⁶⁰.

Sultân-ı muhalledü'l-ikbâl ile kiral-ı husrân-me'âl saff-ârâ-yı meydân-ı harb ü kıtâl olmak ictimâ'-ı zıddeyn-i nûr u zıyâ ve tekâbül-i debûr ü sabâ-âsâ muhâl olup ol bûm-ı şûm kulle-i Kâf-ı ihtifâda hem-âşiyâne-i Ankâ olmağın otuzdan ziyâde kal'a musahhar ve ma'mûre-i memleketi zîr-i semm-i sûtûrda hâke berâber olmak ile iktifâ olundu. Müstekarr-ı serîr-i sa'âdet-masîr tarafına imâle-i licâm-ı kufûl kılındı. Fî Saferi'l-hayr sene 39⁹⁶¹.

* "sultân" kelimesi mükerrerdir.

⁹⁵⁷ Sultân*-ı kişver-i oldu A P; __ B R

⁹⁵⁸ Tuhfe-i sâmi'd iledir A P; __ B R

⁹⁵⁹ Ferenduş oldu A B; __ P R

⁹⁶⁰ 38 A P R; 938 B

⁹⁶¹ 39 A R; 939 B P

Vekāyi'-i ahd-i saltanat-ı Ebû'l-feth'de mersûm-ı kalem-i bedâyi'-rakam olduğu üzere Mengli Giray gülşen-i hanîde nişânde-i dest-i ihsân-ı sultânî olmuşıdi. Han-ı mezbûr âm-ı tis'a-mi'e hudûdunda dâ'ire-i şuhûddan nâ-bûd, ekber evlâdı olan Mehemed Giray mansıb-ı mahlûl ile nâ'il-i me'mûl oldu. Ba'de âm ba'zı esfârda Nogay Tatarı şemşîr-i gadrile üftâde-i hâk-i helâk olup Gâzî Giray nâm sagîr oğlu altı ay kadar gunûde-i mesned-i hanî oldukdan sonra ol kişverde zuhûr iden idlâl-i küllî sebebiyle hıl'at-i hükûmet-i iklîm-i Kırım evlâdı⁹⁶² a'mâmından Sa'âdet Giray kâmet-i isti'dâdına sezâ görüldi. Birkaç sene bî-me'âriz ü mezâhim ol diyârda hâkim oldukdan sonra Sa'âdet Giray ile birâderi İslâm Giray beyninde âteş-i fitne bâlâ-keş olup ol iki birâder zâhir-i Kefe'de âheng-i ceng itdiler. Kulûb-ı enâm mâ'il-i İslâm olmağın zimâm-ı hanî ana müsellemler olup Sa'âdet Giray ta'yîn-i sâliyâne ve ze'âmet ile ri'âyet olundu. Fi's-seneti'l-mezbûr.

Sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Zeyrek-zâde Mevlânâ Rükne'd-dîn âzim-i temâşâ-gâh-ı huld-berîn [183a] oldu. Fî m.

Bitlîs hâkimi⁹⁶³ Kürd Mîr Şeref mürâ'ât-ı hakk-ı velî-ni'meti ber-taraf idüp girîbân-ı isyândan baş çıkarmağın sene seb'a ve selesîn hudûdunda Şeytânkulı nâm mülhid etbâ'ı bakâyâsından olup şâh-ı Şî'a ittibâ'ından imtinâ' ü inkıyâd-ı fermân-ı cihân-mutâ' iden Ulama Bey Bitlis hükûmetiyle teşrîf olundu. Mîr Şeref bîm-i darb-ı savlecân-ı kahrile lertzân ve bucak bucak gürîzân olup âkıbet şâha ilticâ ve andan imdâd recâ itmişıdi. Asker-i şâhî ile Bitlis üzerine gelüp Ulama Paşa saff-ı sipâhî ile tertîb-i mesâff-ı şikâk ve hılâf itdüğü dem-i serkeşân-ı bed-peymân kellelerin kedû-yı mezbele-i adem itdi⁹⁶⁴. Fî Rebî'ü'l-evvel fî sene 40⁹⁶⁵.

Mâder-i mihribânî vâlîde sultân azm-i hurrem-sarây-ı ravza-i rıdvân eyledi Fi's-seneti'l-mezbûre.

Şeyhü'l-İslâm Kemâl Paşa-zâde Ahmed Efendi hazretleri azm-i dârü's-selâm ve hâric-i Kostantiniyye'de Emîr Buhârî zâviyesi kurbünde ihtiyâr-ı makâm

⁹⁶² Vekāyi'-i ahd-i evlâdı A P R; __B

⁹⁶³ hâkimi A P R; __B

⁹⁶⁴ itdi A; oldu B P R

⁹⁶⁵ 40 A R; 940 B P

idüp teslîm-i iftâ şâkird-i hâssları İstanbul kazâsından munfasıl Mevlânâ Sa'du'llah Îsâ cenâblarının dest-i istihkâklarına müsellemler oldu. Fî'l-mezbûr. [Mısra]':

Kabr-i Ahmed müdâm ola pür-nûr

târîhleridir. [Mısra]':

Hazâ makâm-ı Ahmed

dahi târîhdir.

Vezâret-i uzmâdan mütekâ'id Pîrî Paşa kasr-ı bî-kusûr Ravzatü's-Safâ-yı bekâyâ mütesâ'id oldu. Fî m. [Mısra]':

Pîrî Paşa'nın mekânın Adn ide Hayy-i Vedûd

târih-i sâl-i irtihâlidir⁹⁶⁶.

[Kenar kaydı: Sefer-i Irakkeyn]

Irâk-ı Arab kişverinde hâkim-i fermân-mutâ' olan Emîr Zû'l-fikâr ki ilcâ-i zarûret ile şâh-ı gümrâha ittibâ' üzere iken irşâd-ı isti'dâd delîl-i tarîk-ı sadâd olup dergâh-ı sa'âdet-destgâha arz-ı inkıyâd itmeğin Tahmâs-ı vesvâs-istînâs i'mâl-i şebeke-i ihtiyâl ile Bağdad'ı teshîr ve Emîr Zû'l-fikâr'ı ihlâk ü tedmîr itmişidi. Bu peyâm-ı bî-intizâm vâsıl-ı sem'-i eşref olıcak tedârük-i mehâmm-ı sefer-i celîlü'l-eser için vezîr-i a'zam rikâb-ı zafer-intisâbdan mukaddem Haleb cânibine tevcih-i matıyye-i teveccüh eyledi. Fî Rebî'ü'l-âhir⁹⁶⁷.

Ebnâ-i Rûm'dan Oruc Bey nâm gâzî darb-ı şemşîr-i cihân-gîr ile diyâr-ı Cezâyir-i Mağrib teshîrine takdîr müsâ'id olduğdan sonra semend-i kerem- [183b] inân-ı hayâtdan fütâde olup birâderi Hayre'd-dîn Bey câ-nişîn-i izz ü temkîn olmuşidi. Bu hilâlde müsâ'ade-i baht-ı Hudâ-dâd ile nehce-i ubûdiyeti pîş-inâd idüp on sekiz pâre kadirge ile der-i devlet-nevâle rûy-mâl itmeğin ol neheng-i deryâ-yı vegâ kapudanlık hizmetiyle kâm-revâ oldu. Fî Ramazânî'l-mübârek.

Serdârın Haleb'de ikâmeti eyyâmında meded-kârî-i hüsn-i tedbîr ile sedd-i sedîd-i mülk-i Irâk-ı Acem-i Âzerbâyecân olan kal'a-i Van bend-i kemend-i teshîr

⁹⁶⁶ Pîrî Paşa'nın irtihâlidir A P; __ B R

⁹⁶⁷ __ A P R; 940 B

oldı. Evvel-bahârda serdâr Haleb'den inân-engîz-i taraf-ı hıttâ-i Tebrîz olup Ahlat ve Âdilcevâz ve Vustân ve Ercîş dâhil-i havza-i temellük oldukdan sonra telâtüm-i emvâc-ı efvâc-ı sipâh birle sa'd-âbâd Tebrîz-i deryâ-yı mevc-engîz oldı. Fî Zi'l-hicce.

Ba'zı erbâb-ı ukûl-i kâsire savâb-dîdi üzere ol tarafları eyâdî-i e'âdîden hıfz mülâhazasıyla beyhûde tazyî'-i mâl ve it'âb-ı ricâl olunup Tebrîz kurbünde Şenb Gâzân nâm makâmda bir kal'a-i sengîn-bünyâd îcâd itdiler.

Husrev-seyyâre-i sipâh hazretleri dahi mütevekkilen ala'llâh mülk-i Îrân'ı tahrîb ve Şâh-ı Acem'i te'dîb niyyetiyle taraf-ı Üsküdâr'a güzâr buyurup hıyâm-ı gerdûn-kıyâm-ı reng-â-reng birle ol sahrâyı nümâdâr-ı lâle-zâr itdiler. Fî Muharrem sene 41⁹⁶⁸.

Kat'-ı menâzil buyurılıp Ucan yaylağında serdâr ile mülâkâtlarından sûret-i marecel bahreyen-i yaltekkeni nümâyân oldukdan sonra sahrâ vü tilâl-i Âzerbâyçân fersûde-i ni'âl-i helâl-misâl iderek tayy-i merâhil olunup şukka-i ilm-i âlem-ârâ-yı sultânî ahâlî-i Bağdâd'a sâye-endâz-ı emn ü emânî oldukda şâh-ı gümrâh tarafından hâkimi olan Tekeli Mehmed Han bîm-i cân ile âheng-i gürîz itmiş bulunmağın kişver-i Arab bî-ta'b memâlik-i İslâmiyye'ye mülhak ve menâr-ı envâr-ı dîn-i mübîn ile reşk-revnağ-ı Havernak oldı. Fî Cemâziye'l-ûlâ. **[Mısra]':**

Geldi burc-ı ulyâya pâdişâh-ı nâmdâr.

Müderres-i Mağnisa Muslihi'd-dîn el-Niksârî Bağdâd'da nâmzed-i hıdmet-i kazâ oldı.

Vâlî-i Mısır Hâdım Süleymân Paşa ale't-tevâlî on sene izzet-i hükûmet gördükden sonra hasbe'l-emri'l-âlî ıslâh-ı ahvâl-i Aden ve Yemen ve Portkal-ı bed-fi'âl **[184a]** müstevlî olduğu ba'zı benâdir-i Hindiyeye istihlâsı içün donanma ile Süveys deryâsından azîmet itmeğın Vezîr Husrev Paşa anın makâmına kıyâm eyledi. Fî Şa'bân⁹⁶⁹.

⁹⁶⁸ 41 A R ; 941 B P

⁹⁶⁹ __A; 941 B P; Fî Şa'bân R

Bağdâd'da altı ay kadar ikâmetleri hengâmında Hille ve Şehribân ve emsâli kal'alar ve Lûristân ve Vâsıt ve Meş'âşâ' ve Cezâyir ve Katîf ve Bahreyn nâm ülkeler ferr-i elkâb-ı şehriyâr-ı cenâb birle şeref-yâb olup Basra hâkimi Râşid dahi makâm-ı itâ'atde kıyâm eyledi. Sâye-i livâ-yı felek-fersâ Tebrîz'den dûr olıcak fitne-engîz künc-i gürîzden zuhûr idüp Tebrîz mustahfizlarıyla bünyâd-ı meşâcere ba'dehu Van'ı muhâsara itdikde Dârü's-selâm'dan tahrîk-i a'lâma bâ'is olup rû-gerdân-ı vâdî-i ra'b ü herâs olan Şâh Tahmâs tarafından bi'd-defa'ât afv-ı cerâyim recâsına niyâz-nâmeler vârid olmağın melhûz-ı nazar-ı kabûl olup Dergûzîn'den İstanbul'a teveccüh-i âlî buyuruldu. Fî Muharrem sene 42⁹⁷⁰.

Süleymân Paşa sefer-i Hind'den avd idüp yine hükûmet-i Mısır'a temkîn olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 43⁹⁷¹.

Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşa'nın âfitâb-ı cânı giriftâr-ı zevâl ya'nî mir'ât-i hüsn-i hâli zeng-beste-i kahr ü celâl olup Ayâs Paşa câ-nişîn-i rütbe-i ikbâl oldu. Fî m.

Venedik kiralı zâhiren dergâh-ı âlîye mutî' ü fermânber ve bâtinen e'âdî-i devlet-i ebed-peyvend ile hem-müşrif-i şakâ-müzmir olmağın ol münâfika sû'-i sanî'ına lâyük cezâ verilmek için mukaddemâ ikiyüz seksen pâre kadirğa ile Kapudan Hayre'd-dîn Paşa ve Serdâr Lütfî Paşa irsâl olunup taraf-ı berdden bedraka-i ikbâl birle bi'z-zât tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl olundu. Fî Zi'l-hicce sene 43.

Hıyâm-ı gerdûn-kıyâm Avlona kurbünde ta'ne-zen-i kıbâb-ı sipihr-i mînâ-fâm olıcak donanma-yı hümâyûn dahi ol mahallde vâsıl-ı mu'asker-i firûzî-eser olup Polya bakıyyelerine âteş-i gâret salmak için irsâl olundu. Fî Saferi'l-hayr sene 44⁹⁷².

Lutfi Paşa ve Hayre'd-dîn Paşa me'mûr oldukları hizmetde mesâ'î-i cemîleleri zuhûr itdikden sonra Körfoz [184b] mukâbelesinde lâmi'ü'l-işrâk old⁹⁷³. Fî Rebî'ü'l-evvel.

⁹⁷⁰ 42 A R; 942 B P

⁹⁷¹ Sene 43 P R; fi m B

⁹⁷² 44 A R; 944 B P

⁹⁷³ mukâbelesinde lâmi'ü'l-işrâk oldu A; işrâk için B P R

Kırk üç gün ahâlî-i Körfoz şikence-i muhâsara ile ta'zîb ve ol eyyâmda yüz kırk pâre ma'mûr karye tahrîb olundukdan sonra fasl-ı harîf ü şitâ miyânına burûdet düşüp müddet-i sefer-i deryâ muktazî olmağın zuhûr-ı feth-i küllî vakt-i âhara te'hîr olunup şâhbâz-ı hü mâ-pervâz evc-i saltanat ol makâmdan âşiyân-ı kadîm tarafına tahrîk-i kâdime-i mürâca'at eyledi. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Üçüncü menzilde sadreyn-i fâzileyn Muhyi'd-dîn Efendi ve Kadrî Efendi ma'zûl olup kâdî-i İstanbul Muhyi'd-dîn Ebû's-su'ûd Efendi Rûm'a ve kâdî-i Mısır Çivi-zâde Efendi Anadolu'ya oldu.

Vezîr-i a'zam Ayas Paşa mazîk-i fenâdan fushat-sarây-ı bekâya raht-ı rihlet çeküp *Âsaf-nâme* mü'ellifi Lutfî Paşa emîn-i hâtem-i vekâlet-i kübrâ oldu. Fî m.

Sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Mevlânâ Abdü'l-vâsi' metâ'-ı devlet-i dünyâ-yı bî-bakâya püşt-pâ-zen-i istignâ olup mücâvir-i beyt-i Hudâ iken nâ'il-i izz-i hayât-ı ebedî oldu. Fî m.

Boğdan voyvodası Sipetre ibkâ-yı nigîn ü tâc içün müte'ahhid olduğu mâl-ı harâcî îsâlde ihmâl üzere olduğundan mâ'adâ e'âdî-i devlet-i aliyye birle zîr-i kelîm-i hafâda mu'âmele-i âşinâyî üzere idüğü ma'rûz-ı serîr-i şeref-masîr olmağın semend-i sebûk-seyr-i himmete irhâ-yı inân-ı azîmet olunup İsakçı iskelesi mültekîyü'l-ebhar-ı sipâh-ı zafer-destgâh oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel fî sene 45⁹⁷⁴.

Hazînedâr-başı Hâdım Dâvud Ağa⁹⁷⁵ taht-ı Yûsufî'ye sezâ görölüp on iki seneye karîb anda hâkim-i mutlaku'l-inân oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir. Ol la'în-i bed-âyîn seksen binden ziyâde leşker-i menhûsü'l-eser hâzır ü âmâde idüp Botşan nâm sa'bû'l-mürûr derbende leşker-i mansûr ubûruna sedd-i mümâna'at çekmek sevdâsı dâmına düşmüş iken sûret-i bâz-ı mütehayyile-ibrâz eşkâl-i evhâm itmeğın bir gice tek ü tenhâ mu'asker-i nuhûset-eserinden nâ-peydâ olup nizâm-ı cem'iiyeti perîşân oldu. Bî-tahammül a'yâ-i müsâff ol kişver [185a] ser-tâ-ser memâlik-i mahrûsaya müzâf olıcak tanzîm-i umûrî içün hasbe'l-âde voyvoda nasb

⁹⁷⁴ 45 A P R; 945 B

⁹⁷⁵ Hazînedâr-başı Hâdım Dâvud Ağa A P; Hâdım Dâvud Paşa B R

[olunup] taraf-ı tahtgâha imâle-i licâm-ı eşheb-i zerrîn-senâm buyuruldı. Fî Cemâziye'l-âhire⁹⁷⁶.

Bedraka-i devlet ü ikbâl birle bu sefer-i celîlü'l-esere tevcîh-i râyât-ı câh ü celâl buyuruldukda hasbe'l-emri'l-âlî Kapudan Hayre'd-dîn Paşa yüz elli pâre kadirga ile muhâfaza-i rûy-i deryâya azîmet itmişidi. Venedik'e tâbi' Girit ve Kerpe ve Kefalonya bunlar⁹⁷⁷ emsâli yigirmi beş pâre ma'mûr⁹⁷⁸ cezîre serhadd-i imâret ü âbâdânîden sad merhale dûr oldukdan sonra İnebahtı mukâbelesinde küffârın üç pâre kalyonuna mukâbil olup bi-avnihi te'âlâ yüz pâre kadirga ve cümle kalyonlar dâhil-i mersâ-yı teshîr olduğu haber-i behcet-eseri vârid oldu. Fî m.

Müftiyü'l-enâm Sa'dî Efendi müteveccih-i seyr-i serâbistân-ı cinân olup Sadr-ı Anadolu Çivi-zâde Şeyh Mehmed Efendi mansıb-ı celîl-i iftâ ile tahsîl-i rütbe-i ulüvv-i şân-ı ser-bülendî eyledi. Fî m. **[Mısra]'**:

Bakâya geçdi Sa'dü'd-dîn-i Sânî

ol âlim-i Rabbânî'nin azm-i mülk-i câvidânî itdiklerine târîhdir⁹⁷⁹.

Kerîme-i mükerreme sâhibetü'l-hayrât ve'l-ihsân Mihrümâh Sultân Rüstem Paşa'ya tezvîc ve bu takrîb-i dil-firîb ile vezîr-i mezbûrun kâlâ-yı i'tibârı tervîc buyuruldı. Fî sene 46⁹⁸⁰. **[Mısra]'**:

Zehi izzet ki oldun şâha dâmâd

Bu mısra' târîh-i sûr ü sürûrlarıdır.

Âm-ı mâzîde kapudan ile mutâraha-i kur'a-i ceng iden mehâzîl-i Freng hedef-i nâvek-i inhizâm olıcak pes-mândeleri zu'm-ı fâsidlerince ahz-ı intikâm recâsına Nova kal'asını muhâsara idüp bi-hükm-i takdîr feth ü teshîr itmişler idi. Evvel-bahârda neheng-i deryâ-yı vegâ Hayre'd-dîn Paşa yüz altmış pâre⁹⁸¹

⁹⁷⁶ __A; 945 B; Fî Cemâziye'l-âhire R

⁹⁷⁷ bunlar A; __B P R

⁹⁷⁸ ma'mûr A R; __P R

⁹⁷⁹ Bakâya geçdi tarihdir A P; __B R

⁹⁸⁰ 46 A R; 946 B P

⁹⁸¹ pâre A P R; __B

kadırga ile irsâl buyurılıp ol hisâr-ı nâmdâr eyâdî-i e'âdîden tahlîs ve bünyân-ı ihkâmı tarsîs olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Vezîr-i a'zam Lutfî Paşa mütekâ'id olup fâtihi-i |185b| Yemen Hâdim Süleymân Paşa hall ü akdî-i umûr-ı tasaddî ile me'mûr oldu. Fî sene 47⁹⁸².

Yanoş Kırâl-ı medhûş ratl-kerân-ı merg olup dîn sinnü'l-bulûğ İstefan nâm oğlu ol makâma sezâ görüldüğü Ferendoş'a âteş-zen-i ıstıbâr olup seksen bin piyâde vü süvâr ile Budin'i tekrâr giriftâr-ı mazîk-ı hisâr itmeğin mukaddemâ vüzerâdan Mehmed Paşa ve sekbân-başı⁹⁸³ irsâl ve der-akab bi'z-zât tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl buyurılıp Budin'e iki merhale bir menzile nâzil olduklarında serdâr Mehmed Paşa kethudâsı mu'asker-i huçeste-esere vâsıl olup darb-ı şemşîr-i hûn-feşân ile Ferendoşiyân'dan kırk binden ziyâde la'în-i bî-dîn sernigûn-ı hufre-i Siccîn ve teshîr-i hisâr-ı Budin için ihzâr itdikleri top ve tüfeng ve sâ'iri âlâ-i âşûb ü ceng mazbût-ı ser'asker-i nusret-karîn oldu⁹⁸⁴ tebşîr eyledi. Fî Cemâziye'l-ülâ sene 48.

Sultân-ı mü'eyyed-i mansûr hazretleri sürûr-ı nâ-mahsûr ile azm-i zafer-cezm buyurup sahrâ-yı Budin merkez-i a'lâm-ı İslâm oldukda⁹⁸⁵ Ferendoş'un rişte-i tama'ını kat' için İstefan'a Erdel vilâyetinde Lipova nâm sancak ihsân buyurılıp tahtgâh-ı Engürüs'i memâlik-i mahrûsa müzâfâtından add ve hıdmet-i muhâfazasıyçün Yahyâ Paşa-zâde Mehmed Bey'e ta'yîn olunmak ile keferenin hüçûmı ihtimâlini sedd itdiler. Fî m.

Müftî-i diyâr-ı Rûm Çivi-zâde Efendi mansıb-ı fetvâdan mütekâ'id olup Anadolu'dan ma'zûl Kâdirî Efendi murabba'-nişîn-i mesned-i iftâ oldu. Fî m.

Ba'de âm şeyhü'l-İslâmın ihtilâl-i mizâclarına ta'yîn-i vazîfe-i tekâ'üd ile ilâc olınup ol mesned-i bâhirü's-şerefde sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Mevlânâ⁹⁸⁶ Muhyî'd-dîn el-Fenârî hayr-ı halef oldu⁹⁸⁷.

⁹⁸² 47 A R; 947 B P

⁹⁸³ sekbân-başı A P R; __B

⁹⁸⁴ Budin'e oldu⁹⁸⁴ A P R; __B

⁹⁸⁵ Sultân-ı mü'eyyed-i oldukda A P R; __B

⁹⁸⁶ Mevlânâ A B ; __P R

⁹⁸⁷ Ba'de âm halef oldu A B; __P R

Şehzâde Sultân Mehmed livâ-yı Mağnisa câniblerine tevcîh-i râyet-i azîmet idüp ba'de şehrin Sultân Selîm Konya tarafına tahrîk-i rikâb-ı teveccüh eyledi. Fî sene 49⁹⁸⁸.

[Kenar kaydı: Feth-i Estergon]

Hemvâre memâlik-i mahrûsaya kasd-ı ızrâr üzere ısrâr iden harbî nevâ Ferendoş'ı mer'â-yı hayâtdan tard ü ib'âd **[186a]** için vecche-i gazâ vü cihâda tevcîh-i semend-i azîmet itdiler. Fî Şa'bân.

Eyyâm-ı şitâ inkızâsıyçün beş ay Edirne sarâyında bast-ı bisât-ı neşât buyurılıp leşker-i sermâye hücûm-ı cünd-i bahâr inkisâr virdüğü dem rikâb-ı himmete vaz'-ı kadem buyurıldı. Fî Muharrem sene 50⁹⁸⁹.

Şikloş nâm hisâr havâlîsi dâ'iren mâ-dâr muhât-ı hıyâm-ı süreyyâ-intizâm olup eyyâm-ı muhâsaradan dördüncü gün varoşu unveten iki gün sonra iç kal'ası sulhen teshîr olundu. Fî Rebî'ü'l-âhîr[950]⁹⁹⁰.

Kal'a-i Estergon pîrâ-menende-i otak-ı hümâyûn gayret-i çadır-ı nîl-gün olıcak sükkânı kabûl-i tarîk-i fermân-ı sultânîden ser-pîc olmağın on iki gün top dâneleri peyâm-res-i helâk olup hâh ü nâ-hâh gerden-beste-i rîsmân-ı istîmân oldılar. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Engürüs kırallarının gûr-hânesi olan İstoni-Belgrad kasdıyla sevk-ı sipâh-ı kîne-hâh irsâl buyurılıp seng-i râh olan Tenve nâm kal'a dâne-i emân ile dâm-ı teshîre bend ve maksad-ı aksâ tarafına tahrîk-i semend buyurıldı. On bir gün muhâsara ile varoşu kahren dâhil-i kabza-i tasarruf olup rûz-ı dîğêr etbâ'ından imtinâ' üzere olan iç kal'a dahi ihsân-ı emân ile eyâdî-i e'âdîden intizâ' olundu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Bu sefer-i huçeste-eserde bunlardan mâ'adâ Vişigrad ve Kopan ve Tata nâm kal'alar ve emsâli dâhil-i kabza-i teshîr-i Sultân Süleymân-nazîr oldu.

⁹⁸⁸ 49 A P; 949 B P

⁹⁸⁹ __ A P R; 950 B

⁹⁹⁰ __ A P R; 950 B

Kā'idetü'l-mülk-i Saruhan olan Mağnisa'da terfî-i râyet-i hükûmet iden Şehzâde Sultân Mehmed sarây-ı sipenc-i vahşet-âyinden dârü'l-emn-i huld-berrîne intikâl idüp cenâzesi İstanbul'a nakl olundu. Fî Şa'bânî'l-mu'azzam.

Vezîr[vezîr-i azâm]⁹⁹¹ **Süleymân Paşa** şerbet-i hanzala-tabî'at-i azl ile telh-kâm olup sıhr-ı mükerrem Rüstem Paşa sadr-ı a'zam oldu. Fî sene 51⁹⁹².

Şeyhü'l-İslâm Mevlânâ Muhyî'd-dîn el-Fenârî bi't-tav' ve'r-rızâ künc-i⁹⁹³ uzlet ü inzivâ idüp sadr-ı Rûm Mevlânâ Ebû's-su'ûd el-Îmâdî |186b| mesned-i meşîhat-i İslâmiyye'ye revnak-bahşâ oldu. Fî Şa'bânî'l-mu'azzam sene 53.

Hâfid-i âlî-nijâd Sultân Murâd hazretleri tayy-i merâhil-i adem ve bostân-sarây-ı vücûda vaz'-ı kadem buyurdılar. Fî sene 53⁹⁹⁴.

Kapudan Hayre'd-dîn Paşa şinâver-i deryâ-yı rahmet-i Rahmânî olup Mehmed Paşa-yı Tavîl ol mansıb-ı celîl ile tahsîl-i kâmrânî eyledi. Fî m.

Şehzâde Sultân Bâyezîd Kütâhiyye sancağında alem-efrâz-ı hükûmet oldu. Fî m.

Rütbe-i vâlâ-yı iftâdan mütekâ'id iken sadr-ı sadâret-i Rûm'a mütesâ'id olan Çivi-zâde Şeyh Mehmed Efendi sübha-i enfâs-ı hayâtı ukde-dâr-ı hüsn-i hitâm oldu. Fî sene 54⁹⁹⁵.

Sadr-ı sadâret-i uzmâdan tenzîl olunan Süleymân Paşa Ma'lgara'da inzivâ üzere iken nişîmen-gâh-ı âlem-i bâlâ temâşâsına âzim oldu⁹⁹⁶. Fî m.

Şâh Tahmâs birâder-i kihteri olup hâkim-i Şîrvân olan Elkâs Mîrzâ birâderi tarafından kasd-ı izrâr-ı işti'âr itmeğin havâssıyla terk-i hân mân idüp atebe-i devlet-nevâle rûymâl eyledi. Ve Şâh-ı gümrâhdan dâd-hâhlığa âğâz idüp nâle vü feryâdı tekrâr kişver-i Acem'e tahrîk-i tuğ ü aleme bâdî oldu. Fî Saferî'l-hayr sene 55⁹⁹⁷.

⁹⁹¹ vezir-i azâm A P R; 950 B

⁹⁹² 51 A R ; 951 B P

⁹⁹³ r-rızâ künc-i A ; îhsiyâr-i künc-i B P R

⁹⁹⁴ 53 A P R; __B

⁹⁹⁵ 54 A; 954 B P R

⁹⁹⁶ Sadr-ı sadâret-i âzim oldu A P R; __B

⁹⁹⁷ 55 A R; 955 B P

Âbrûy-ı mülk-i Âzerbâyecân olan Van⁹⁹⁸ ki, mukaddemâ müsahhar-ı tîğ-i feth ü zafer olmuşiken bir tarîk ile Şâh-ı gümrâh pençe-i istîlâsına düşmüşüdi. A‘lâm-ı İslâm ol tarafa mün‘atîf olup dokuz gün muhâsaradan sonra nüvîd-i emân ile tekrâr makarr-ı ehl-i îmân oldu. Fî Recebi’l-ferd.

Elkâs Mîrzâ recâsına müsâ‘ade olunup gürûh-ı eşîrrâ ile diyâr-ı Acem’e kazâ-i mübrem gibi havâle olmuşüdi. Fem ve Kâşân ve Isfahân’ı hudûd-ı Fârs’a dek vîrân ü harâb ve safahât-ı dîvârı nümûne-nümâ-yı nigâr-hâne-i Çîn olan sarâyları âşiyân-ı bûm ü gurâb itdikden sonra gerden-beste-i tavk-ı fermân-berdârî olmadan âr ve Kürdistân cânibine firâr idüp âhir-kâr berdâr-ı gaddârî-i tîğ-i hûn-rîzinden râh-ı gürîz bulmadı.

Hâkim-i Mısır olan Dâvud Paşa İmâm Ebû’l-Leys mezârı civârında karar idüp Semiz Ali Paşa mansıb-ı mahlûle mevsûl oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel sene 56.

Ol kış [187a] güzîde-i kişver-i Arab medîne-i Haleb’de bast-ı bisât-ı ârâm olunup evvel-bahâr-ı huceste-âsârda felek-fersâ⁹⁹⁹ tekrâr techîz ü ihtizâza âğâz eyledi. Fî Cemâziye’l-ûlâ.

Sahrâ-yı Âmid mu‘asker-i sultân-ı kesîrû’l-mehâmid olup şâh-ı gümrâhın karârgâhı ma‘lûm olunmamağın istirâhat ü huzûr-ı leşker-i mansûr için taraf-ı Rûm’a avd olundu. Fî Şevvâli’l-mükerrem.

Şeyh-i riyâzet-güzîn kutb-i zamân Muslihi’d-dîn merkez-i¹⁰⁰⁰ dâ’ire-i vücûddan mefkûd oldu. Fî Rebî‘ü’l-âhir sene 59¹⁰⁰¹.

Takrîben sene-i selese ve erba‘în hudûdunda İslâm Giray Han bi’t-tav‘ birâderi Sâhib Giray’a olmak üzere mesned-i hanîden tenezzül ve meyl-i taraf-ı inâbet ü tebettül itmişiken birkaç sene sonra elem-i firâk-ı hükûmet-i Deşt-i Kıpçak için tahammül itmeyüp Sâhib Giray’a itdüğü mekr ü gadr kendüye â’id ve ba‘zı havene-i huddâmı mübâşeretiyle âb-ı revân-ı hayâli râkid olmuşüdi. Kahr ü sitem-i Vezîr Rüstem Paşa ile Sâhib Giray mansıb-ı hanîden ma‘zûl ve Devlet Giray bin Mübârek Giray Mengli Han ol makâma mevsûl olup Sâhib Giray

⁹⁹⁸ olan Van A; kâle-i Van B P R

⁹⁹⁹ felek-fersâ A B; livâ-i felek-fersâ P R

¹⁰⁰⁰ Muslihi’d-dîn merkez-i A; merkez-i Muslihi’d-dîn B P R

¹⁰⁰¹ 59 P A R; 959 R

dâdhâhâne Âsitân-ı devlet-âşiyâna gelürken ma'ber-i Taman'da kendüden sitem-dîde Mübârek Giray Mîrzâ sadme-i şemşîrî-i gadrile kantara-i hayâtdan üftâde-i seylâb-ı adem oldu. Fî m.

Bende-zâdeleri İstefan'ın ba'zı mertebe ittibâ'-ı fermânda imtinâ'ı vâsıl-ı sem'-i hümâyûn olmağın Rûmili Beylerbeyisi Mehemed Paşa irsâl olunup ol bed-mestin zîr-i destinde olan Peçûy ve Lipova ve Beçkerek emsâli nice kılâ' intizâ' olundukdan sonra birkaç gün Tımsıvar dahi mahsûr-ı asker-i cerrâr olup adem-i müsâ'ade-i takdîr dâmen-gîr olmağın Belgrad'da kışlayup evvel-bahârda der-i devlet-medârdan sipâh-ı zafer-destgâh ile Vezîr Ahmed Paşa dahi irsâl olundu. Pîrâmen-i kal'a-i Tımsıvar tekrâr muhat-ı rihâl-ı ricâl-i harb ü kîlâl olup hezâr sa'y ü ikdâm ile ol serkeşi kemend-i teshîre râm itdiler. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Mansıb-ı celîlü'l-kadr-i fetvâdan mütekâ'id olup Burusa'da mü'tekif-i künc-i inzivâ olan¹⁰⁰² Mevlânâ Kâdirî Efendi berzah-ı nâsûtdan mevkıf-ı |187b| irtihâl eyledi¹⁰⁰³. Fî Şa'bânî'l-mu'azzam.

Şâh-ı Şî'a'nın harekât-ı şenî'ası muharrik-i örf-i cem'iyet-i sâhib-kırânî olup pertev-i âfitâb-ı cemâl ve sûz ü tâb-ı celâl diyâr-ı şarkı gark-ı nûr ü nâr itmek içün hezâr debdebe-i sultânî ile Üsküdâr'a ubûr ve kışver-i Îrân'a sevk-ı leşker-ı¹⁰⁰⁴ mansûr olundu. Fî Ramazân sene 60¹⁰⁰⁵.

Şehzâde Sultân Mustafa hakkında ba'zı erbâb-ı tertîb itdikleri mukaddemât-ı tezvîr müntec-i inhırâf-ı zamîr-i münîr-i¹⁰⁰⁶hâkân-ı kışver-gîr olmağın¹⁰⁰⁷ muhatt-ı hükûmeti olan Amâsiyye'den istikbâl-i râyât-ı câh ü celâl ve tahrîk-i semend-i isti'câl idüp Ereğli kurbünde Aköyük nâm makâmda muhrez-i şeref-i takbîl-i dâmen-i iclâl olıcak tomâr-ı ömr-i azîzi piçide-i dest-i kahr-ı rûzgâr-ı gaddâr olup¹⁰⁰⁸ Burusa'da cedd-i büzürgvârları Sultân Murâd civârında rû-nihâde-i hâk-i mezâr oldu. Fî Şevvâli'l-mükerrem.

¹⁰⁰² olan A; __B P R

¹⁰⁰³ Mansıb-ı celîlü'l-kadr-i eyledi A P; __B R

¹⁰⁰⁴ leşker-ı A P; âsker B R

¹⁰⁰⁵ 60 A R; 960 B P

¹⁰⁰⁶ münîr-i A P; __B R

¹⁰⁰⁷ olmağın A P R; olup B

¹⁰⁰⁸ muhatt-ı gaddâr olup A R; __B P

Sad hayf ki, dest-bürd-i ecel ol gül-i bostân-ı saltanatı dimâğ-ı âlemyâna bûy-bahş-i râhat olmadın çide ve hezâr dirîğ ki seng-i sitem-i zamâna ol bülbül-i gülistân-ı hilâfeti şâhsâr-ı vücûddan remîde idüp¹⁰⁰⁹ sadme-i kahr ü sitem ile ser ü ser-efrâz-ı ravza-i izz ü nâz üftâde-i hâk-i adem oldu. Ol bî-günâhın hûn-ı nâ-hakkı irâka olunmak mekr-i Rüstem Paşa ifsâdından nâşî olmağın azlle nev'an cezâsı virilüp derd-i ser-i vezârete ma'e'l-kerâhe fâtih-i Tımışvar Ahmed Paşa mübtelâ oldu. Lisân-ı Hâtif-i gaybdan "mekr-i Rüstem" târîh-i sâl-i irtihâli olmuşdur.

Sulehâ-yı Şâm'dan ba'zı e'izze-i kirâmdan menkûldür ki, Sultân Süleymân Han silk-i ricâlu'llâhda muntazam iken bî-sudûr cürm ü günâh-ı Şehzâde Sultân Mustafa'yı muhâfaza-i saltanat için katl ü i'dâma ikdâmı münzelesinden sakta-i tenezzül ve kuvâ-yı tasarruf-ı rûhânına sekte-i tezelzül vermişdir. Lakin âhır ömrlerinde taleben li-marzâtu'llâh kemâl-i za'f-ı beden ve nâdir-i sinnî-i ten ile ihtiyâr itdikleri metâ'ib-i sefer-i Sigetvar mükeffer-i zünûb olup mertebe-i vâlâlarına i'âde olundılar deyü buyurdılar.

Şehzâde-i bî-nazîr Sultân [188a] Cihângîr bu seferde hem-rikâb-ı sultân-ı bülend-cenâb idi. Haleb'de ikâmetleri eyyâmında nihâl-i kadd-i tûlâ misâli gülzâr-ı âlemde ber-kende-i seylâb-ı adem olup cesedi İstanbul'da Şehzâde Sultân Mehmed mezârı civârında defn olunmak için ırsâl olundu. Fî Zi'l-hicce'ti's-şerîfe.

Dukakîn-zâde Mehmed Paşa nâmzed-i hükûmet-i Kâhire oldu. Fî Muharremi'l-harâm sene 61¹⁰¹⁰.

Ol kış Halebü's-şehbâ'daistirâhat olunup Husrev-i rebî'-i bedî'ü'l-âsâr azm-i teshîr-i milket-i gülzâr itdüğü dem kişver-i Acem savbına imâle-i licâm-ı eşheb-i kebg-hırâm olundu. Fî Cemâziye'l-ülâ.

Rûmili Beylerbeyisi Mehmed Paşa tavîl-kâmet-i isti'dâdı teşrîf-i vezâret ile tezyîn olundu. Fî Recebi'l-mürecceb.

Revân sahrâsı ârâmgâh-ı bârgâh-ı haşmet-vicâh oldukda şâh-ı gümrâh tarafından serhadd-i memâlik-i mahrûsaya isâbet iden gezend ü zarar

¹⁰⁰⁹ ol bülbül-i idüp A B; __P R

¹⁰¹⁰ 61 A P R; 961 B

mukâbelesinde ol menba‘-ı şûr ü şerr ve han ve sultânların sarây ve bâğların vîrân, kezâlik Nahcivân’ın dahi ma‘mûr ü âbâdân olan hâne vü kâşâneleri cuğd-ı hârâbe-nişîne âşiyân olup gâret-gerâna ruhsat verilmek ile yigirmi günlük yer âteş-i fenâ ile hâkister oldukdan sonra kışlanmak için Erzurûm’a gelindi. Fî Şa‘bân.

Serhadd-i memâlik-i mahrûsa’da tevakkuf olunduğundan şâh-ı şeyâtîn-sipâh kânûn-ı derûnundan âteş-i ıstırâb iltihâb idüp satr-ı nâ-mevzûn-ı cûrm ü isyânı kalem-i afv-ı sultânî ile darb olunmak recâsına dergâh-ı sultân-ı enâma iki def‘a niyâz-nâme irsâl itmeğin terfîh-i re‘âyâ-yı tarafeyn için ıslâh-ı zâtü’l-beyn cânibine meyl gösterilüp delâlet-i kâ‘id-i avn-i İlâh birle âzim-i tahtgâh oldılar. Fî sene 63.

Erzurûm Beylerbeyisi Mûsâ Paşa mukaddemâ Kars’ı ta‘mîre sâ‘id-i ihtimâmı teşmîr itdüğü esnâda intihâz-ı fırsat üzere olan Gürciyân-ı bed-tebâr pençesine giriftâr olup ol merd-i dilîr ni‘met-i şehâdetden [188b] seyr olmuşıdi. Rûmili askeri ve sekbân-başî Vezîr Ahmed Paşa ile irsâl olunup ma‘mûre-i vilâyetleri tahrîb ve bu mu‘âmele ile a‘dâ-yı dîn-i mübîni terhîb olundu¹⁰¹¹. Fî m.

Kudûm-ı Kahve be-Diyâr-ı Rûm: Nâm-ı kahve ancak Haremeyn-i muhteremeyn ziyâretiyle müstes‘ad olan huccâc-ı kirâm lisânından istimâ‘ olunurken Hikem ve Şems nâm Halebî ve Şâmî iki kimesne diyâr-ı Rûm-ı behcet-rûsûma ol hediye ile gelüp Tahte’l-kal’a kurbünde birbirine mehâzî iki kahve-hâne icâd ve ehl-i keyf yârânı ve herze-gerdân-ı zamânı sayd için dâm ü dâne a‘dâd itdiler. Fî m.

Ba‘zı zurefâ ol mazmûnı bu gûne ta‘bîr-i hezel-âmîz ile edâ itmişdir.

Nazm:

Ale’s-sabâh ki, mûrgân-ı bâb ve dâne vü dâne revend

Meberret-şân-ı zarîfân be-kahve-hâne revend

Diyâr-ı Rûm’a kahvenin kudûmü şarâb-ı nâba şûm olup hemân ol eyyâmda ziyâde ihtimâm ile hamra yasak oldu. Şu‘arâ-yı Rûm’dan Sâni Bey ol hengâmda hasret-i câm-ı bâde-i gülfâm bu matla‘ı keşîde-i rişte-i nazm itmişdir.

¹⁰¹¹ Erzurûm Beylerbeyisi..... tertip olundu. A B R; __P

Hamilar űikeste cām tehî yok vücûdumu

Kıldın esîr-i kahve bize hey zamâne hey

Hıtâm-ı eyyâm-ı saltanat-ı Süleymân Hanî'ye dek Ümmü'l-habâ'is ruhsat-yâfte-i zuhûr olmayup serîr-i sultânî vücûd-ı bihbûdlarından hâlî ve ol makâm-ı âliye ferzend-i dilbendi Sultân Selîmü't-tab' vâlî olıcak tadrîcile mecâlis ü mehâfilde görünmeğe başlayup az zamânda sâhil-i bahr mey-hânelerle ma'mûr ve harâbât erenler mübtehic ü mesrûr oldu¹⁰¹².

Cezâyir-i Garb emîrû'l-ümerâsı Sâlih Paşa diyâr-ı Fârisi teshîr itdüğü haber-i behcet-eseri ber-dâşte-i pâ-yi taht-ı şehriyâr-ı dâdger oldu. Fî m.

Sultân-ı sa'îd hazretleri mesned-i zerkeş-i müttekâ-yı saltanattan ba'îd oldukları eyyâmda Dobrica'dan bir fûrû-mâye-i bed-rûzgâr mukaddemâ azm-i iklîm-i bakâ iden Sultân Mustafâ nâmıyla Silistre ve Niğbolı eşkıyâsını ıdlâl idüp lehîb-i fesâda işti'âl virmeğin [Kenar kaydı: Rumili muhafazası için Edirne metemekkin] olan şehzâde-i [189a] güzîn Sultân Bâyezîd Niğbolı sancağı beyini ta'yîn idüp ol bed-girdârı giriftâr itmişidi. Mevkib-i hümâyûn İstanbul'a vusûl buldukda şakî-i mezbûr dest ve gerden-beste-i dergâh-ı haşmet ü câha vâsıl olup karârgâhı serdâr oldu. Fî Ramazân.

Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa'yı îcâb-ı mûcib-i tecerru' zehr-âb-ı siyâset idüp sadr-ı vezârete Rüstem Paşa i'âde olundu. Fî şehir-i Zi'l-ka'de.

İskender Paşa bostâncı-başılıktan çıkup kâhire-i Mısır'a vâlî¹⁰¹³ oldu. Fî Rebî'ü'l-âhire sene 63¹⁰¹⁴.

Bi-fermân-ı Sübhânî kemâl-i heybet ile zelzele bir hafta¹⁰¹⁵ mütemâdî minâreler ve ebniye-i refî'a ve cânib-i Halîc ve taraf-ı berrden ba'zı burûc ve câ-be-câ dîvâr-ı hisâr münhedim olmağa bâ'is ü bâdî oldu. Fî Receb.

Sadâret-i Anadolu'dan mütekâ'id Mevlânâ Muhyî'd-dîn Mehemed el-müştehar bi'l-Ma'lûl mansıb-ı hayât-ı bî-sebatdan ma'zûl oldu. Fî m.

¹⁰¹² *Kudûm-ı Kahve be-Diyâr-ı Rûm* mesrûr oldu A P R; __ B

¹⁰¹³ kâhire-i Mısır'a vâlî A; vâlî-i kâhire-i Mısır'a B P R

¹⁰¹⁴ 63 A P R; 963 B

¹⁰¹⁵ zelzele bir hafta A P R; bir hafta zelzele B

Pâdişâh-ı Hind olan Hümâyûn Pâdişâh sîr-âb-ı zehr-âb-ı adem olup oğlu Celâlû'd-din Ekber taht-ı saltanata vaz'-ı kadem eyledi¹⁰¹⁶. Fî m.

Dokuz yüz elli yedi Cemâziye'l-ûlâsında mi'mâr-ı himmet-i bî-hemtâları binâsına vaz'-ı esâs buyurdıkları câmi'-i şerîf ve mu'îd-i latîf tamâm olup edâ-i rûkn-i rekîn-i İslâm olundu¹⁰¹⁷. Fî Zi'l-hicce sene 964.

Cedd-i emced-i Kara Çelebi Mevlânâ Muhyî'd-dîn Mehemed Dârû's-saltana'da murabba'-nişîn-i mesned-i kazâ ve câlis-i mahfel-i hükm ü imzâ iken azm-i zıyâfet-hâne-i dârû's-selâm ve üstâdları Kemâl Paşa-zâde merhûm civârında hatt-ı rıhal-i karâr ü ârâm eyledi. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 65¹⁰¹⁸.

Sâhibetü'l-hayrât Hâsekî Hürrem Sultân bu hatîre-i fenâdan dehlîz-i dârû's-sa'âde-i bekâya hıramân olup pîşgâh-ı câmi'-i Süleymânî'de ihtiyâr-ı nüzûl karâr eyledi. Fî şehir-i Cemâziye'l-âhire.

Kıbâb-ı felek-cenâbı hem-ser-i tâk-ı bülend-revâk-ı âsümânî olan medâris-i refî'ü's-şân-ı Süleymân hüsn-i nizâm üzere encâma irüp cânib-i [189b] garbîde olan çiftelerin cenûbîsinden Mevlânâ Şâh Mehemed bin Hurrem ve cânib-i¹⁰¹⁹ şimâlîsinde Kınalı-zâde Mevlânâ Ali mihrâb-nişîn-i ifâze vü ifâde ve taraf-ı şarkîde olanların birinde Mi'mâr-zâde Mevlânâ Mustafâ Efendi¹⁰²⁰ ve birinde dahi Kādî-zâde Mevlânâ Şemsü'd-dîn Ahmed mübâşir-i hizmet-i ta'lîm-i erbâb-ı istifâze vü istifâde oldılar. Fî Muharrem sene 66¹⁰²¹.

Hâdım Ali Paşa eyâlet ile câlis-i mesned-nişîn-i¹⁰²² hükûmet-i Mısır oldu. Fî Receb.

Tab'ı adle mâyl olup iki seneye karîb hükûmetden sonra rahmet-i Hakk'a vâsıl oldukda hazînesinde ancak altmış dört altını bulunmuşdur. Rahmetü'llâhi te'âlâ aleyhi.

¹⁰¹⁶ Pâdişâh-ı Hind eyledi. A P; __B R

¹⁰¹⁷ Dokuz yüz elli yedi olundu A P R; __B

¹⁰¹⁸ 65 A R; 965 B P

¹⁰¹⁹ cânib-i A; __B P R

¹⁰²⁰ Mustafâ Efendi A; Efendi B P R

¹⁰²¹ 66 A P; 966 B R

¹⁰²² nişîn-i A P; __B R

Şehzâde Sultân Bâyezîd Kûtâhiyye’de i’lâ-yı livâ-yı hükûmet iderken Amâsiyye’ye tahvîl ve Mağnisa’dan [Şehzâde]¹⁰²³ Sultân Selîm Kûtâhiyye’ye tebdîl olunup bu mu’âmeleden Sultân Bâyezîd istişmâm-ı bûy-i teb’îd itmeğin egerçe ma’e’l-kerâhe fermân-ı sultâna imtisâl gösterdi. Lakin Amâsiyye’ye vardıkda istisvâb-ı erbâb-ı nifâk ile alem-efrâz-ı şikâk olup ihzâr-ı edevât-ı kârzâr itdikden sonra on beş binden ziyâde eşkıyâ ile terfî-i râyet-i ısyân ve Konya tarafına atf-ı inân eyledi. Fî m.

Konya sahrâsında iki birâder dâ’iyye-i verâset-i taht ve iktizâ-yı rekâbet-i germ-sâz ile ma’reke-i âşûb ü ceng olup bûm-ı sânîde meşâtta-i hurde-kâr-ı avn-i Subhânî pîrâye-bend-i kelâle-i şâhid-i âmâl-i Selîm Hanî [olmağın]¹⁰²⁴ livâ-yı pest-i Bâyezîd¹⁰²⁵-i nâ-ümmîd şikest olup¹⁰²⁶ ve sekiz binden ziyâde erbâb-ı şakâ hâk-i helâke pest olup münkesir ü perîşân makarr-ı râyet-i hükûmetine revân oldu.

[Misra]’:

Eyledi Sultân Selîm ile kîtâli Bâyezîd

târîh-i vak’adır.

Amâsiyye’ye vardıkda dergâh-ı mekârim-destgâha min-ba’d dâ’ire-i rızâ-yı sa’âdet¹⁰²⁷-iktizâ-yı sultânîde sâbit-kadem olmak üzere ahd ü peymânı mutazammın niyâz-nâme gönderüp henûz cevâb-ı kitâb [190a] vâsıl olmadan tahrîk-i baht-ı tîre rûz vesvese-i merdüm-i şerîr-i bed-âmûz ile nakz-ı ahd ve tahlîs-i girîbân-ı cân recâsına semt-i selâmete irişmeğe cidd ü cehd idüp dört¹⁰²⁸ oğlını hem-râh ve te’sîr-i nuhûset tahallüs-i şâhî ile azm-i dergâh-ı¹⁰²⁹ Şâh-ı gümrah eyledi. Fî Şevvâl.

Serv-i serkeş-i çemenzâr-ı câh ü celâl Sultân Bâyezîd bergişte-i ikbâlin nüvîd-i ısyânı sem’-i eşref-i sultânîye vâsıl olıcak sahrâ-yı Üsküdâr mudrıb-ı otak-ı cevzâ-nitâk olup ol şehzâde-i nâ-fercâm bî-seyr-i râh-ı inhizâm olduğu muvakkıf-

¹⁰²³ ___A; Şehzade B P R

¹⁰²⁴ ___A olmağın B P R

¹⁰²⁵ livâ-yı pest-i Bâyezîd A; livâ-yı sükût Bâyezîd B P R

¹⁰²⁶ olup A P; ___B P

¹⁰²⁷ sa’âdet A P R; sâdâret

¹⁰²⁸ dört A P; beş B R

¹⁰²⁹ hem-râh ve te’sîr-i nuhûset tahallüs-i şâhî ile azm-i dergâh-ı A P; B R

ı câh ü celâle arz u i'lâm olundukda licâm-ı rahş-ı azîmetleri taraf-ı mürâca'ata imâle buyuruldu. Fî'l-mezbûr.

Hükûmet-i Yemen'den ma'zûlen Mısır'da mukîm olan Kara Mustafa Paşa Hâdım Ali Paşa mahlûlünden Mısır müjdesiyle kâm-revâ oldu. Fî Ramazânî'l-mübârek sene 68¹⁰³⁰.

Rüstem Paşa dâ'ire-i vücûddan nâbûd olup Semiz Ali Paşa murabba'-nişîn-i mesned-i vezâret oldu. Fî şehr-i Şevvâl.

Şehzâde Sultân Selîm duhter-i sa'd-ahteri İsmihân Sultân tâc-ı izdivâc-ı Mehmed Paşa-yı Tavîl'e efser-i ser mübâhât ü ibtihâc oldu. Fî sene 69¹⁰³¹.

Neyl-nisâb-ı saltanatdan nâ-ümmîd Şehzâde Sultân Bâyezîd üç seneye karîb kişver-i Îrân'da kürbet ü gurbet çekdikden sonra şehr-i Kazvîn'de Tahmâsb-ı bed-âyîn elinden kendi ve dört nefer evlâdı ile şerbet-i şehâdet nûş idüp ecsâd-ı mağfîret-nihâdları hâric-i Sivas'da zîr-i zemîn oldu. Fî Zi'l-hicce li-seneti'l-mezbûr¹⁰³².

Burusa'da mazhar-ı zuhûr-ı hükm-i kader olan bir şehzâdesi dahi hazînedâr-başî irsâliyle mak'ad-ı sıdka irsâl olundu. Fî m.

Ri'âyet-i merâsim-i rızâ-cûyî-i hâtır-ı Selîm Hanî için cânib-i Süleymânî'den Bâyezîd-i nâ-ümmîdi taleb ahhârı ve taraf-ı şâhdan tereddüd izhârı mütevâtir olup bi'l-âhire [i]s'âf-ı mültemes için Tahmâsb-ı nâ-kes cevâhir ü murassa'ât ve zerrîn ü sîmîn [190b] âlât ü âvânîden mâ'adâ on iki kerre yüz bin zer-i meskûk-i kâmilü'l-ayâr tesellüm ve dergâh-ı şâha penâh ü ilticâ gösteren şehzâdeyi bî-destmâye-i hayât teslîm itmek üzere karâr virildi¹⁰³³.

Şehriyâr-ı gerdûn-vakâr hazretleri ârzû-yı temâşâ-yı sayd ü şikâr ile Halkalupınar'a hareket buyurulmuşidi ki, nâgâh cevî-i semâda olan safvet-i küdürete mübtedel ve evzâ'-ı felekiyye ve etvâr-ı ecrâm-ı ulviyyeye şekl-i âhara mütehavvel olup katarât-ı emtâr-ı semm-i semend-i şehinşâh-ı bülend-iktidâra lû'lû-nisâr olmağa âğâz eyledi. Tûfân-ı bârân ânen fe-ânen iştidâd ve enhâr-ı

¹⁰³⁰ 68 A P R; 968 B

¹⁰³¹ 69 A R; 969 B P

¹⁰³² Neyl-nisâb-ı seneti'l-mezbûr. A B R; __P

¹⁰³³ Ri'âyet-i merâsim-i virildi. A P; __B R

vagd-rândan izdiyâd bulup hattâ Kâğıd-hâne'de olan eşcâr-ı çınarın berk ü bârın mütevâtir oldı. Halic-i İstanbul¹⁰³⁴ gencâyış-pezîr olmayup lebb-i deryâda olan ebniye vü kusûr harâb ve umûmen su kemerleri ve Çekmece ve Silivri köprüleri rû-nihâde-i safha-i türâb oldı. Fî Safer sene 71¹⁰³⁵.

Sofî Ali Paşa post-nişîn-i hükûmet-i Mısır oldı¹⁰³⁶. Fî Şevvâl.

Semiz Ali Paşa leng ü lük dehlîz-i ademe sülûk idüp mansıb-ı celîl-i vezâret-i uzmâ birle Mehemed Paşa tebcîl olundı. Fî Zi'l-ka'de sene 72¹⁰³⁷.

[Kenar kaydı: Gazâ-yı Malta]

Malta teshîri semîr-i zamîr-i şehriyâr-ı kişver-gîr olmağın Kapudan Piyâle Paşa ve Serdâr Mustafa Paşa âm-ı mâzî Şa'bânında yüz elli pâre kadirga ile irsâl buyurulmuş idi. Mâh-ı Şevvâl evâ'ilinde donanma-yı hümâyûn Avlonya limanına nâzil ve müsâ'ade-i bâd-ı muvâfık ile dört gün dört gice yüründükden sonra mâh-ı mezbûrun on yedinci günü ol harâb-âbâda vâsıl olup Merşeslok nâm limanı makarr-ı sefâyin-i sultânî oldı. Asker-i zafer-rehber hâk-i nâ-pâk-i cezîreyi mudrib-i hıyâm ve merkez-i a'lâm-ı İslâm ve yigirmi dört gün muhâsara ile iki liman ağzında vâkı' Saftarma nâm kal'ayı kemend-i teshîre râm idüp on bin kadar küffâr-ı dûzah-medâr tu'me-i şemşîr-i hûn-bâr oldı. On üç pâre kadirga ile Trablusgarb'dan imdâda gelen Turgud [191a] Paşa hilâl-i darb ü kıtâlde dâne-i top ile mecrûh olup yevm-i fethde rûhı riyâz-ı kudduse bâl-güşâ-yı azîmet olmağın cesedi beş pâre kadirga ile Trablus'a irsâl olundı. Mâh-ı Zi'l-ka'denin yigirmi altıncı günü asl hisâr-ı Malta dâ'iren mâ-dâr mahsûr-ı leşker-i mansûr olup nice eyyâm otuz pâre top darbı ile der ü dîvârı gırbâl misâl oldı. Egerçi mücâhidîn-i nusret-karîn muhâfaza-i dîn-i mübîn içün bezl-i* makdûrda kusûr itmeyüp giriftâr-ı kayd-ı esâr olan müslimîni tahlîse bezl-i mesâ'î-i nâ-mahsûr itdiler. Lakin metânet-i hisâr ve te'âkub-ı imdâd-ı küffâr tûl meks iktizâ idüp mevsim-i şitâ karîb olmağın cezîrede olan kurâ vü zıyâ' ve bâğât ü mezârî'-i pür-iştifâ' tahrîb olundukdan sonra bi-hükm-i iktizâ-yı takdîr-i mümteni'ü't-tagyîr bî-husûl-i

¹⁰³⁴ İstanbul A; Konstantin B P R

¹⁰³⁵ 71 A P R; 971 B

¹⁰³⁶ Sofî Ali Paşa oldı. A P R; ___ B

¹⁰³⁷ 72 A R; 972 B P

* "bezl" kelimesi mükerrerdir.

me'mûl İstanbul'a avd olunup selâmet ile vusûl müyesser oldu. Fî Muharrem sene 73¹⁰³⁸.

Yemen'den ma'zûl Mahmud Paşa tahsîl-i hükûmet-i Mısır için bî-hadd mâl bezl idüp nâ'il-i e'azz-ı âmâl oldu. Fî Receb.

Der-i devlet-nevâle sâl be-sâl yüz bin guruş harâc irsâliyle ibkâ-yı taht ü tâc iden kiral-ı Engürüs bir iki sene müte'ahhid olduğu cizye mâlını îsâl itmedüğinden mâ'adâ ba'zı evzâ'-ı bed-mestîye dahi ikdâmı şâhbâz-ı bülend-pervâz evc-i megâzî Sultân Gâzî hazretlerine bâ'is-i tahammül-i külf-i sefer idüp¹⁰³⁹ za'f-ı pîrî ve şikestegî-i mizâc birle gazâ-yı garrâ-yı Engürüs-i menhûs niyyetiyle rikâb-ı himmete vaz'-ı kadem-i azîmet buyurdılar. Fî m.

Mervîdir ki, meşâyih-i güzînden Şeyh Rükne'd-dîn-zâde Efendi gayret-i rûz ü sâl olan¹⁰⁴⁰ bir leyletü'l-kadr-i sâl-i ikbâlde seyyid ü sened-i evlâd-ı Âdem - *salla'llâhü te'âlâ aleyhi ve sellem*- hazretlerinin meclis-i âlîleri ile mükerrem olup¹⁰⁴¹ sultân-ı Illiyyîn-mekân hazretleri "Yâ Muslihü'd-dîn! Süleymân'a benden iblâğ-ı selâm idüp farîza-i cihâd n'ichün terk eyledi deyü söyle" [191b] buyurdu. Sebeb-i mübâderet imtisâl-i fermân-ı âlî olmuş¹⁰⁴².

Nefs-i tiryâk hâsiyyeti şifâ'e'l-kulûb ve şerbet-i tertîbi devâ'ü'l-kürûb olan Şeyh Mehmed Efendi eş-şehîr bi-Hekîm Çelebi âzim-i şifâ-hâne-i dârü'n-na'îm ve sadr-pîrây-hân-ı ihsân-ı Rabb-i Kerim oldu. Fî Zî'l-hicce.

[Mısra]':

Reft hayf an tabîb-i ehl-i dilân

târîh-i intikâlleridir.

Çâbük-rev-i mizmâr-ı megâzî Sultân Gâzî hazretleri hulûs-i bâl ve safâ-yı dil birle tayy-i merâhil buyurup mâhçe-i otak-ı cevzâ-nitâk-ı kal'a-i üstüvâr Sıgetvar berâberinde ta'ne-zen-i mihr-i hâverî oldu. Fî 20 Muharrem li-sene 74¹⁰⁴³.

¹⁰³⁸ 73 A R; 973 B P

¹⁰³⁹ idüp A; olup B P R

¹⁰⁴⁰ olan A; olup B P R

¹⁰⁴¹ olup A P ; ol B R

¹⁰⁴² olmuş A; olmuşdur B P R

¹⁰⁴³ 74 A R; 974 B P

Metânet-i hisâr temâdî-i eyyâm muhâsara iktizâ itmeğin bir ay tamâmında varoşı dâhil-i kabza-i iktidâr olup iki gün sonra barut hazînesine isâbet-i âteş ile iç kal'a dahi teshîr ve re'âyâ ve emîr kahr ü tedmîr olundu. Fî 22 Safer.

Müddet-i muhâsarada Vezîr Pertev Paşa ihtimâmıyla Göle nâm kal'a dahi zamâyim-i memâlik-i İslâmiyye'den oldu.

Mücâhid fî sebîli'llâh şehinşâh-ı nusret-destgâh hazretleri istîlâ-yı san'at-i pîrî ve ibtilâ-yı derd-pây-i nâgeh-gîrî-i zebûnî olduklarından mâ'adâ kişver-i vücûd-ı mes'ûdlarına âğâz-ı türktâz iden emrâz-ı ârıza-i zahîr dahi imdâd itmeğin yevm-i feth gicesi Sultân Gâzî hazretleri terk-i mülk-i mecâzî idüp murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i dârü'n-na'îm-i tekrîm oldu.

[Mısra]':

Şehîd-i râh-ı Hakk Sultân Süleymân

Mihmân-hân-ı rahmet-i Rahmân oldılar

târîhdir¹⁰⁴⁴.

Rûz-ı dîğەر, dîvân-hâne sâye-bânı altında sadâ-yı gamm-zedâ-yı kûs-ı şâdmânî gulgule-endâz-ı tâk-i zeberced-nitâk-i âsümânî olup derûn-ı otak-ı bülend-revâkda merhûm ve mağfûrun meyyiti gasl olunurdu. Muhayyem-i asker-i cerrâr nâmdâr-ı diyâr-ı küffâr olup sipâh-ı İslâm ve kefer-i li'âm ejderhâ ve ankâ gibi pîç-â-pîç hısâm iken bu vâkı'a-i fâci'anın şüyû' ü zuhûrî bâ'is-i telâtüm-i emvâc-ı şerr ü şûr olmağın vezîr-i ârâ Sadr-ı a'zam Mehmed Paşa münâsib-i [192a] hâl nice dâd ü dehş ve kahr ü nevâziş ile ketm ü ihfâ mehhâmını itmâm idüp Kütâhiyye'de alem-efrâz-ı hükûmet olan velî-ahd-i hılâfet şehzâde-i civân-baht Sultân Selîm cenâblarına nihânî nâme-i Abbâsî-ammâme irsâl ve peyâm-ı makdem-i hümâyûnlarına intizâr üzere askeri ta'mîr-i hisâr ve târâc-ı diyâr-ı küffâr emsâli işgâl ile iştigâl eyledi.

Bu sefer-i celîlü'l-esere azm-i zafer-cezm buyuruldukda Kapudan Piyâle Paşa yetmiş pâre kadirge ile rûy-i deryâya çıkmışidi. Sakız'a vardıkda sûret-i itâ'atde iken fursat düşdükce hıyânetden hâlî olmayan ümerâsı inkıyâd-ı sûrîlerine i'timâden berây-ı tenhiyetü'l-kudûm kapudan paşa baştardesine geldiklerinde

¹⁰⁴⁴ Şehîd-i râh-ı..... târîhdir. A P; __ B R

cümlesi ahz ve Frengistân'a iclâ ve re'âyâsı yerlerinde ibkâ olunup ta'yîn-i mustahfizîn olundu. Fî 973.

Bu haber-i behcet-eser vâsıl-ı sem'-i eşref-i Süleymânî olmadın ol mesned-ârâ-yı eyvân-ı sâhib-kırânî taraf-ı Dârü's-selâm'a hırâm idüp dîbâce-i zafer-nâme-i ahd-i Selîm Hanî oldu.

[Mısra]':

Ehl-i küfrün Sakız'ın çekdi Piyâle Paşa

târîh-i fethdir.

Velâdeteş sene 900. Cülûs sene 926. Müddet-i saltanat sene 48. Müddet-i ömr sene 74.

Beyân-ı Hayrât An Sultân-ı aliyyü'z-zât

Câmi'-i şerîf ve dârü'l-hadîs ve dört medrese-i mü'essese ve dârü's-şifâ ve medrese-i tayyibe ve mu'allim-hâne ve imâret-i pür-ni'met ve tâb-hâne ve vâlid-i kesîrû'l-mehâmidleri rûhiyçün câmi'-i şerîf ve medrese ve mu'allim-hâne, Şehzâde Sultân Mehmed rûhiyçün câmi' ve medrese ve mu'allim-hâne ve imâret ve tâb-hâne, Şehzâde Cihângîr rûhiyçün Tophâne'ye müşrif püşte üzere câmi', hâsekîleri Hurrem Sultân için câmi' ve medrese ve mu'allim-hâne ve imâret ve dârü's-şifâ, Ka'be-i mu'azzama'da dört medrese ve bir minâre, Şâm-ı şerîfde câmi' ve medrese ve imâret, Cîsr-i Mustafâ Paşa'da câmi' ve imâret ve hân, Rodos'da medrese-i âliye binâ itmişlerdir. Fîl dâmı hedm olunup yerine Hakîm Çelebi unvânıyla meşhûr-ı âlemyân olan mârû'z-zikr Şeyh Mehmed için câmi' ve zâviye tarh buyurdılar. Bağdâd'da İmâm-ı A'zam ve hümâm-ı ekrem hazretleri [192b] ve kutb-i Samedânî Şeyh Abdü'l-kâdir Geylânî -*kudduse sirrihu*¹⁰⁴⁵- hazretlerinin ve Konya'da mahrem-i esrâr kayyûmı Celâlü'd-dîn-i Rûmî hazretlerinin ervâh-ı şerîfeleri için nice bıkâ'-ı hayr ihtirâ' eylemişlerdir. Kuds-i şerîf'de Sahra-i mübâreke'nin içi ve taşı kâşî ile tezyîn buyuruldu. Büyükçekmece köprüsi dahi ol şehriyârı bülend-iktidâr hazretlerinin muhterî'-i mi'mâr-ı himmet-i sihr-âsârıdır. Hengâm-ı hılâfet-i Hârûnî'de Mekke-i mükerrreme'ye icrâ olunan âb-ı tâb ki, dâ'iyye-i nakliyât-ı dehr-i pür-kahr ile

¹⁰⁴⁵ *kudduse sirrihu A; __ B P R*

mecrâsı harâb ve ol mâ'ü'l-hayât mütevârî-i zulmet-i türâb olmuşidi, ta'mîr-i mecrâ ve yine Ka'be-i mu'azzama'ya icrâ olundu. Fî sene 930. Memâlik-i mahrûsada husûsan kürsî-yi saltanat-ı kâhirede Kırkçeşme gümrüklerin binâ ve câ be-câ yüzden ziyâde çeşmeden icrâ-i mâ' idüp ümmîd-i sâdır oldur ki, ol sadaka-i câriyeleri yevmü'n-nüşûr vesîle-i neyl-i şarâb-ı tuhûr ola. Bunlardan mâ'adâ kalemrev-i hükûmetlerinde ebnâ-i sebîl bî-ta'b mürûr itmek için nice kanâtîr ü cusûr ihdâs ve ma'mûr idüp zamân-ı saltanat-ı bâhirelerinde müsahhar-ı tîğ-i zafer-peykerî olan müdün ve kılâ'da ki, erbâb-ı tahkîk yanında üçyüz altmış altı idüğü resîde-i nisâb-ı tasdîkdır, ihtirâ' buyurulan ehâd hayrât hâric-i nisâb-ı aşerât ü mi'âtdır.

Terfîb-i Evlâd-ı Kirâm: Sultân Mustafa, vilâdetes sene 921, vefâtes sene 960. Sultân Mehmed, vilâdetes sene 928, vefâtes sene 950. Vâris-i taht-ı Süleymânî Sultân Selîm, vilâdetes sene 930, vefâtes sene 982. Sultân Bâyezîd vilâdetes sene 934, vefâtes sene 969. Sultân Cihângîr, vilâdetes sene 938, vefâtes sene 960. Bunlardan mâ'adâ rûhât-ı ravza-i saltanat Sultân Murâd ve Sultân Mahmûd ve Sultân Abdullah nâm üç şehzâdeleri dahi pirâye-bahş-i hadîka-i vücûd olup dûn-ı sinnü'l-bülûğ ber-kende-i dest-i kahr-ı rûzgâr-ı gaddâr olmuşlardır. Sâhibetü'l-hayrât Mihrümâh Sultân kerîme-i mükerremeleridir.

Şeref-i ta'lîmleri ile Mevlânâ Hayre'd-dîn kâmbîn olup dergâhı müzdeham-ı cibâh iken devlet-hâne-i dünyâ-yı bî-bakâyı dârü's-sa'âde-i ukbâya tebdîl eyledi. [193a] Fî sene 950.

Vüzerâ-yı İzâm: Pîrî Paşa, azele fî sene 929. İbrâhîm Paşa, katele fî 942. Ayâs Paşa, mâte fî sene 944. Lutfî Paşa, azele fî sene 47¹⁰⁴⁶. Hâdım Süleymân Paşa, azele fî sene 51¹⁰⁴⁷ ve mâte fî Ma'lgara sene 54. Rüstem Paşa, azele fî sene 60. Ahmed Paşa katele fî sene 63. Rüstem Paşa, mâte fî sene 67. Semiz Ali Paşa, azele fî sene 72. Mehmed Paşa.

Meşâyih-i İslâm: Mevlânâ Alâ'ü'd-dîn Ali el-Cemâlî, mâte fî 932. Mevlânâ Şemsü'd-dîn Ahmed el-müşteher bi-Kemâl Paşa-zâde, mâte fî sene 940. Mevlânâ Sa'dî, mâte fî sene 945. Mevlânâ Çivi-zâde Mehmed Efendi, azele fî

¹⁰⁴⁶ 47 A; 947 B P R

¹⁰⁴⁷ 51 A; 951 B P R

sene 948 ve mâte fî sene 954. Mevlânâ Kâdir Efendi, azele fî sene 949 ve mâte fî sene 55. Mevlânâ Muhyi'd-dîn el-Fenârî azele fî sene 952. Mevlânâ Ebû's-su'ûd Efendi.

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Selîm Hanî

Sultân Süleymân-nişân âşir-i selâtîn-i Âl-i Osmân hazretlerinin ravzatü's-safâ-yı cinâna irtihâlleri haber-i ibret-eseri Anadolu muhâfazasıyçün cem'-i sipâh ve Kütâhiyye'ye karîb bir mergzârda darb-ı hayme vü hargâh iden vâris-i evreng ü dîhîm Sultân Selîm hazretlerinin köşk-zârı olıcak ol şâhbâz-ı bülend-pervâz evc-i ikbâl müstakarr-ı serîr-i câh ü celâl tarafına tahrîk-i sipihr-isti'câl idüp âşiyân-sâz-ı taht-ı saltanat oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel li-sene 974.

Râyât-ı hümâyûn henûz ârâmgîr-i künc-i sükûn olmadın yevm-i râbî'de sultân-ı cedîd bedraka-i baht-ı sa'îd birle mu'asker-i zafer-eser tarafına tahrîk-i livâ-yı felek-fersâ idüp ferr-i kudûm-i behcet-rüsûmları birle dârü'l-cihâd Belgrad reşk-âver-i irem-i zâtü'l-imâd oldu. Fî m.

Müjde-i kurb-i vusûl-i râyât-ı Selîm Hanî Sigetvar'da i'mâl-i letâyifü'l-hiyel birle kırksekiz gün serr-i ser-beste-i izhâr itmeyen vezîr-i sûtûde-tedbîre ni'me'l-bedel hayât-ı câvidânî olıcak sugûr-ı İslâmiyye umûrına kemâl-i intizâm ve serhadd-ı mansûre ahvâline hüsn-i nizâm virildikten sonra âvâze-i kûs-ı rahîli âlemgîr idüp Belgrad'da ihrâz-ı şeref-i pâ-bûs ve edâ-i hizmet-i tehniye-i cülûs eyledi Fî Rebî'ü'l-âhir. [193b]

Sultân-ı Illiyyîn-mekân hazretlerinin namâzına şâh ü sipâh hâzır olduktan¹⁰⁴⁸ sonra cesed-i mutahharaları merkad-i münevverelerine irsâl olunup bedraka-i izz ü ikbâl birle Dârü's-saltana cânibine sevk-ı ketâ'ib buyurıldı. Tâbût-ı cennet-mekân şehir-i İstanbul'a vusûl bulıcak fâzıl-ı mükerrerem şâfi'î-i nakîbü'l-eşrâf seyyid-i muhterem efendi imâmetiyle havâss ü avâm tekrâr salât-ı cenâze edâsına kıyâm idüp pîşgâh-ı câmi'-i lâmi'ü'n-nûrlarında gark-ı deryâ-yı rahmet-i Rabb-i Gafûr oldılar. Fî Cemâziye'l-âhire.

Hâkân-ı Süleymân-mekân sultân-ı cedîd delâlet-i baht-ı sa'îd birle (Boş) nâm menzile sâye-endâz-ı sa'âdet olacakları rûz-ı firûzda sadreyn-i fâzileyn Hâmid Efendi ve Pervîz Efendi hem-inân-ı sultân-ı bülend-mekân olup ber-takrîb-i dîlfirîb ile gâlibâ şifte-i meyl ü mehabbetleri oldukları duhter-zer nâm ümmü'l-habâ'is hakkında nehy-i münker kasdına itâle-i lisân-ı düşnâma ikdâmları bâ'is-i

¹⁰⁴⁸ __A; useğir-i kebîr himmet cûy-i dergâh-ı mülk-i kârar B P R

tekeddür-i ser-çeşme-i meşreb-i âlîleri olup menzile gelindikde ol muhaddere-i ismet-me'âb ri'âyet-i hâtiriçün azl ile mazhar-ı itâb oldılar. Mest-i câm-ı ikbâl-i penc-rûze olan Hâce Atâ'u'llah Efendi savâb-dîdi üzere İstanbul kâdîsi Kâdî-zâde Ahmed Efendi sadr-ı Rûm'a yerine Mısır'dan ma'zûl Hasan Bey-zâde ve Burusa Kâdîsi Mu'allim-zâde Anadolu'ya, yerine Kûtâhiyye kâdîsı Monla Çelebi oldu. İstanbul'a vusûl müyesser olup devlet-i kâhire ve şevket-i bâhire birle duhûl günü terakkî ve bahşîş içün yeniçeri tâ'ifesinden çekilen dağdağa ve teşvîş Sultân Selîmü't-tab' hazretlerinin dil-i bî-gıllarını tahdîş itmeğin sufah-ı cemîl ile mu'âmele buyurılıp kihân ü mihân hân-ı ihsân terakkî-i âmm ve in'âmlarından hisse-yâb-ı nisâb-ı tâmm oldılar. Fî 25.

Ol asrın mustalahı üzere sekiz bin kadar yevmli tâ'ifesi ki, şehzâde sancakda oldukca hıdmetlerinde olan sunûf-ı askerden ibâretidir, her sınıf huddâm-ı dergâh-ı şehinşâhîden kendü cinsi defterine kayd olunup [194a] gûyâ ki, nehr bahre vürûd ve ol deryâ-yı bî-pâyân içinde mahv-ı vücûd eyledi.

Şehzâde-i âlî-nijâd Sultân Murâd hazretleri ka'idetü'l-mülk Saruhan-ı Mağnisa'da alem-efrâz-ı imâret idi ki, ferzend-i sa'âdet-mendleri Sultân Mehmed'in gevher-i tâbdâr-ı vücûdı kandîl-i eyvân-ı şuhûd olup peder-i büzürgvâr ve cedd-i âlî-mikdârları müjde-i kudûm-ı zayf-ı mükerrerem ile şâd ü hurrem oldılar. Fî Zi'l-ka'de.

Aksâ-yı Irak-ı Arab'da vâkı' Şa'sa'a nâm mülk-i vâsi' hâkimi olan İbn-i Ulyân mutî'-i fermân iken bîm-i şahne-i heybet-i Süleymâniyye pençesinden tahlîs-i girîbân idicek câdde-i müstakîm-i tâ'atden inhırâf idüp Basra havâlîsinde envâ'-ı şenâ'at işâ'at itdikden sonra makarr-ı kadîmine insırâf itdüğü ber-dâşte-i pîşgâh-ı bârgâh-ı cenâb-ı Han Selîm olmağın Bağdâd Beylerbeyisi İskender Paşa'ya fermân-ı celîlü's-şân sâdır olup Şa'sa'a tîğ-i bürrân ile mülk-i meş'aşa'ı münevver ve ol kişveri ser-tâ-ser müsahhar eyledi. Fî sene 75¹⁰⁴⁹.

Vâlî-i Mısır Mahmûd Paşa ziyâde zulm ü ta'addîye tasaddî itmeğin dâne-i tüfeng ile bu dâmgâhdan mefkûd olup Mîr-i mîrân-ı Haleb-i şehbâ Sinân Paşa ol makâma revâ görüldi. Fî m.

¹⁰⁴⁹ 75 A; 975 B P R

Sadâret-i Anadolu'dan mütekâ'id Abdü'l-kerîm-zâde Mehmed Efendi mukîm-i dârü'n-na'îm-i tekrîm oldu. Fî m.

Dârâ-yı mülk-i Acem Şâh Tahmâs tarafından tehniye-i cülûs-ı meymenet-me'nûs için Revân hâkimi¹⁰⁵⁰ Kulı Han Edirne meşâtında takbîl-i hâşiye-i bisât-ı devlet-menât eyledi. Fî m.

Kıral-ı Engürüs tarafından dahi ilçî vâsıl olup muhrez-i şeref-i pâ-bûs oldu. Fî m.

Mukarrebü'l-hazretü's-sultâniyye Siyâvuş Ağa büyük mîrâhûrluk mansıbı ile evvelîn-i pâye-i kasr-ı vezârete pâ-nihâde oldu. Fî Zi'l-ka'de [976]¹⁰⁵¹

Îmâm-zâde Mutahhar-ı Leng cibâl-i Yemen'de mekîn-i kemîn-i kîn olduğundan mâ'adâ kul tâ'ifesi dest-i küstâhî birle perde-i edebi çâk ve beylerbeyilerin helâk idüp zuhûr-ı nevâ'ib ü fiten ile mülk-i Yemen [194b] muhtâc-ı feth-i cedîd olduğu ma'rûz-ı âsitân-ı sultân-ı sa'îd olmağın Habeş beylerbeyisi Özdemür-oğlu Osmân Paşa Yemen'e vâlî olup Mîr-i mîrân-ı Şâm Lâlâ Mustafa Paşa dahi kifâyet mikdârı asker ile Osmân Paşa'ya imdâd için serdâr ta'yîn olundu. Fî Evâ'il-i sene 86¹⁰⁵².

Mustafa Paşa Mısır'a varup ta'yîn olunan asker ve hazîne ve zahîreyi taleb itdükte hâkim-i Mısır Sinân Paşa müsâ'adeden sûret-i mübâ'ade gösterüp tarafeynden der-i devlet-nevâle arz u mahzarlar irsâl olundu¹⁰⁵³.

Hızmet-i ser'askerî kendüye tefvîz olunmak bâbında (hâkim-i Mısır)¹⁰⁵⁴ Sinân Paşa'nın itdüğü tedbîr müsâ'ade-i vezîr-i kebîr¹⁰⁵⁵ ile netîce-pezîr olup Mustafa Paşa Mısır'dan Şâm'a avd eyledi¹⁰⁵⁶. Sinân Paşa'ya Mısır'da Mîr-i mîrân-ı Bağdâd İskender Paşa câ-nişîn olup serdâr dört bin kadar güzîde asker ile cânib-i berdden taraf-ı Yemen'e tahrîk-i râyet-i azîmet eyledi. Fî Receb.

¹⁰⁵⁰ Tahmâs tarafından hâkimi A P R; __B

¹⁰⁵¹ __A R; 976 B P

¹⁰⁵² 86 A; 986 B P R

¹⁰⁵³ Mustafa Paşa olundu. A B P; __R

¹⁰⁵⁴ __A P; hâkim-i Mısır B R

¹⁰⁵⁵ müsâ'ade-i vezîr-i kebîr A P; __B R

¹⁰⁵⁶ avd eyledi A P R; avd olunup B

Osmân Paşa hod sâha-i mülk-i Yemen'i gubâr-ı fitne-i Âl-i Mutahhar'dan tathîr ve dest-i tasarrufunda olan nice kılâ'ı teshîr idüp âb-ı tâb-ı hüsn-i tedbîr ile âteş-i fitne vü fesâdı ıhmâd etmişidi. Sinân Paşa'nın kurb-i vusûlü ma'lûmı bu hıdmet-i celîle nasîb-i dîğerrân olduğundan ser'askerin kânûn-ı derûnunda âteş-i hased-i sâ mân sûz olup kendüye kasd-i bed üzere idüğü mün'akis-i mir'at-ı hâtîrî olmağın tûfân-ı belâ mevc-rîz olmazdan mukaddem Ka'betü'l-âmâl olan Âsîtan-ı muhalledü'l-ikbâl tarafına âzim olup kenâre-i selâmete vaz'-ı kadem eyledi. Bir seneden ziyâde Sinân Paşa Yemen'de hâkim-i mutlaku'l-inân oldukdan sonra eyâlet-i Yemen Behrâm Paşa'ya in'âm olup Sinân Paşa hükûmet-i Mısır ile tekrâr taraf-ı Kâhire'ye atf-ı inân-ı azîmet eyledi.

Bahr-i Kulzüm sâhiline Ejderhan nâm[virân]¹⁰⁵⁷ kal'a kurbünde Karadeniz müntehâsında bahre vürûd iden nehr-i Ten menba'ından iki mîl kadar yer hark olunmak ile rûd-ı Ten nehr-i Âsîl'le muttasıl [195a] olup Meracel Bahreyn-i Yeltekiyan fehvâsı nümâyân olıcak sefâyin-i İslâmiyye ile asker irsâli âsân olup verâsında olan Gürcistân ve Şîrvân ve Dadyan¹⁰⁵⁸ memleketi teshîr belki İskenderâne deryâ-yı Zalmân'a dek diyâr-ı küffârı envâr-ı dîn-i mübîn ile tenvîr mümkün idüğü Kefe Beylerbeyisi Kâsım Paşa arz u inhâsıyla ber-dâşte-i pây-e serîr-i şeref-masîr olmağın paşa-yı mezbûr ol hıdmeti itmâm ile me'mûr olup birkaç bin kapukulu irsâl ve bu husûsda ser'asker ile yekcihet-i himmet-i sâdika olmak içün Kırım Hanı Mehmed Giray Han'a dahi hıla'-ı husrevânî ve nâme-i hümayûn-ı sultânî îsâl olup ba'de tayyi'l-merâhil ol mahalle vâsıl olduklarında hasbe'l-emr hızmet-i lâzimeye mübâşeret ve asker iskânı içün Ejderhan kal'asını dahi ta'mîre niyyet olunmuşken serhadd-i memâlik-i mahrûsa kendü memleketinin verâsında kalemrev-i hükûmet-i Osmâniyân olan vilâyete munzamm olmak havfıyla han-ı hâyin sûret-i hayr-hâhîden tertîb itdüğü mukaddemât-ı mekr ü firîb müntec-i avd-ı nâ-be-hengâm olup asker-i İslâm sahrâ-yı tebeh gibi bir berriye-i pür-tef ü tâba düşdi. Nice eyyâm âb-ı tâb-ı mâ'û'l-hayât-âsâ mütevârî-i gıyâbetü'l-cübb-i adem olmağın leşker-i nusret-eser subh-dem berk-i çemen üstünde bulunan katerât-ı jâle ile ratb-ı lisân idüp ol sahrâ-yı bî-âb ü alefde nısfdan ziyâde asker telef oldı. Fî m.

¹⁰⁵⁷ __A; viran B P R

¹⁰⁵⁸ Gürcistân ve Şîrvân ve Dadyan A P R; __B

Beyne'l-işâ'eyn safha-i âsmânda birbirini müte'âkib mihr ü mâh hey'etinde iki cism-i nûrânî nûmâyân olup feyz-i envârından şeb-i târ nûmûdâr-ı nehâr ve ziyâde mürtefi' değil iken üç günlük mesâfede cilveger-i mir'ât-ı enzâr oldu. Fî Muharremi'l-harâm sene 77.

Zümre-i etrâkden bir şahs yüzünün bir cânibi gâyetde siyâh ve taraf-ı âharı ziyâde beyâz bir sagîr eşhâs istishâb ve ol şekl-i bû'l-aceb ile devr-i ebvâb idüp dirhem ü dînâr-ı bî-şümâr iktisâb eyledi¹⁰⁵⁹. Fî Rebî'ü'l-âhir.

İlcâ-i zarûret ile [195b] sâlik-i râh-ı kazâ ve ba'zı kasabâtta mübâşir-i hizmet-i hükm ü imzâ olmuş iken sadreyn-i fâzileyn Ebû's-su'ûd Efendi ve Çivi-zâde Efendi te'sîr-i terbiyeleri ile Tire'de Monlâ Arab müderrisi olup dokuzyüz kırkaltı hilâlinde medrese-i Hâsekiyye karîn-i itmâm ve cilve-nûmâ-yı mınassa-i hüsn-i hitâm oldukda ol muhaddere-i dil-nişîn-i sâhib-i cemâle şehâdet-i âmme ile ikd-ı akdî-i halâ-bend-i kemâl olan Mevlânâ Mustafa eş-şehîr bi-Bostân-zâde ki¹⁰⁶⁰, müsâ'ade-i baht ve küşâdegî-i tâli' birle kutr-ı Anadolu'da ancak on gün sadr-ı refî'ü'l-kadr ve yeden be-yed Çivi-zâde merhûm mahlûlünden sadâret-i Rûm'a vusûl ile kevkeb-i bahtı gayret-i bedr olup nice a'vâm miyân-ı ulemâ-i a'lâmda mânend-i misl-i sâ'ir ü dâ'ir olan da'vâ-yı meşhûre-i âsiyâb sebebiyle mazhar-ı mekr ü sitem-i Vezîr Rüstem¹⁰⁶¹ ve dokuzyüz ellisekiz hudûdunda azl ve teftîş ile perîşân ü derhem olmuş idi. Füc'eten terk-i tengnâ-yı cihân ve azm-i bostân-ı hubân eyledi. Fî Ramazânî'l-mübârek.

Hulâsa-i kazıyye oldur ki, Rüstem Paşa ile Vezîr Haydar Paşa beyninde bir âsiyâb mâddesinde âteş-i nizâ'ü'n-nihâb idüp hakk ve savâb Haydar Paşa tarafından olduğu cihetden mevlânâ-yı mezbûr minhac-ı müstakîm-i şer'-i kavîmi meslûk-i kadem-i kalem-i hükm ü imzâ itmeğin vezîr-i a'zam muktezâ-yı kazâyâ ta'lîk-i sem'-i rızâ itmeyüp câdde-i lecc ü hısâm üzere kıyâm ve ba'de'l-azl teftîşe ikdâm ile merâsim-i eziyyeti itmâm eyledi. Nice eyyâm Şâm'dan ma'zûl Mevlânâ Ahmed bi'l-Kâf bâmdan şâma dek câmi'-i şerîf-i Ebû'l-feth'de mübâşir-i hizmet-i teftîş olup her seher müfettiş efendi cenâbları istihzâr itdikleri dîvâr safahâtında mersûm-ı kalem-i celî vâfir kâf bulunmak ile âzürde-i hâtır ve dil-rîş olur idi.

¹⁰⁵⁹ Zümre-i etrâkden eyledi A P; __ B R

¹⁰⁶⁰ zâde A R; __ B P

¹⁰⁶¹ Vezîr Rüstem A P R; __ B

Ba‘de‘l-leteyyâ ve‘l-lety mevlânâ-yı mezbûrun tahâret-i zeyl-i ismeti zuhûr idüp mânend-i subh-ı sâdık-ı rû-sefid ve küşâde-i cibîn ve sevâd-vech ve şerm-sârî nasîb-i vezîr-i vizr-âyîn oldı. Huld-âşiyân [196a] merhûm Sultân Süleymân Han hazretleri ile beynlerinde hakk-ı redâ‘ sâbit ve şecere-i alâka-i mahabbet-i uhuvvet sâha-i sînelerinde sâbit olup merâtib-i sâmiye-i ilmiyye kat‘ına kerem-inân-ı azîmet iken irşâd ve isti‘dâd-ı Hudâ-dâd ile Sahn medresesinden puşt-pâ-zen-i dağdağa-i tahsîl-i rütbe vü câh ve uzlet-güzîn-i sum‘a-i tebettül-i ilâ‘llah olan eş-şehy el-ârif bi‘llâh Beşiktaşî Yahyâ Efendi hazretleri âzim-i huld-berrîn ve vâsıl-ı i‘lâ-yı Illiyyîn olup merkad-i pür-nûrları ziyâretgâh-ı cumhûr oldı¹⁰⁶². Fî Zî‘l-hicce.

Sadâret-i Anadolu‘dan mütেকâ‘id İskilibî Ca‘fer Efendi tâ‘ir-i rûhî şâhsâr-ı cinâna pervâz eyledi¹⁰⁶³. Fî m.

[Kenar kaydı: Feth-i Kıbrıs]

Venedik’e tâbi‘ cezîre-i Kıbrıs ki, üstâdân-ı fenn-i mesâhâ ta‘yîni üzere dâ‘iresi yediyüz mîl ve neyşekeristânına cârî olan enhârı gayret-i Ceyhûn ve Nîl olup kılâ‘-ı menî‘ası müştamil-i derrâk-i idrâk kûnh-i mahâsininde pâ-der-külldür, hâkimi âsûde-hâl-i kenef-i mühâdene olan mülûk-i küffârdan iken velî-ahd-ı hılâfet Sultân Selîm hazretleri şeref-efzâ-yı taht-ı saltanat olmazdan mukaddem Mısr-ı Kâhire‘den ıstabl-ı âmirelerine ihdâ olınan huyûl-i tarîfiyye sevk-ı rûzgâr-ı nâ-hemvâr ile Kıbrıs’a karîb¹⁰⁶⁴ düşüp ol nâdân hâssa-i tavîleyi tavîle-i temellûke çekmiş iken bîm-i şahne-i siyâset ile kasr-ı yed-i hıyânet itmedüğü bâ‘is-i iğbirâr-ı mir‘ât-ı¹⁰⁶⁵ hâtır-ı şehzâde-i âlî-tebâr olup ol cezîreyi dâhil-i havza-i teshîr itmek semîr-i zamîrleri olmuşıdi. Be-fermân-ı Yezdânî serîr-i Süleymânî zât-ı kerîmeleri ile tekrîm olıcak takdîm-i ehemm kâ‘idesini i‘mâlden sonra¹⁰⁶⁶ ol niyyet-i hayr-me‘âli kuvvetden fi‘le getürmek için donanma-yı hümâyûn tezyînine fermân-ı âlî sâdır olup ba‘de‘l-itmâm serdâr-ı donanma¹⁰⁶⁷ olan Vezîr Piyâle Paşa ve Kapudan Ali Paşa ve cezîre fethine me‘mûr olan Lâlâ Mustafa Paşa ile üçyüzden ziyâde

¹⁰⁶² Hulâsa-i kazıyye oldı. A P R; __B

¹⁰⁶³ Sadâret-i Anadolu‘dan eyledi. A P ; __B R

¹⁰⁶⁴ karîb A P R; __B

¹⁰⁶⁵ kasr-ı yed-i mir‘ât-ı A P R; __B

¹⁰⁶⁶ . Be-fermân-ı sonra A P; __B R

¹⁰⁶⁷ donanma-yı hümâyûn..... donanma A P; __B R

envâ'-ı sefâyin irsâl ve umûmen vilâyet-i Anadolu askeri [196b] sipehsâlârlarıyla Silifke iskelesinde ictimâ' itmeleriçün hükm-i cihân-mutâ' îsâl olundu. Fî Muharrem sene 78.

Ol eyyâmda tâ'ife-i Yahûd-ı merdûd mahallesinde ihtirâk vâkı' olup bir hafta tamâm mütemâdî olmağın ser-nihâde-i visâde-i maraz-ı kavî olduğı cihetden edâ-i hizmet-i lâzımeye iktidârı olmayan zâbıt-ı Bektâşiyân Ca'fer Ağa ma'zûl ve mahlûlüne Mîr-âhûr-ı Kebîr Siyâvuş Ağa mevsûl olup nümûdâr-ı arsa-i kıyâmet olan mahalle kadem vaz' itdüğı dem bi-avnihi te'âlâ cûş-ı hurûş-ı âteşe sükûn geldi.

Müsâ'ade-i bâd-ı murâd ile mersâ-yı Tuzla iskelesi sefâyin-i zafer-karâyin olup kürsî-i memleket olan Lefkoşa sekiz yerden mahsûr-ı leşker-i mansûr olup. Fî Safer.

Künhü'l-ahbâr nâm mü'ellefinde Âlî merhûm donanmanın hareketi şehri Rebî'ü'l-evvelde olup mâh-ı Rebî'-i sâinde Tuzla iskelesinde vaz'-ı lenger sükûn oldu deyü mersûm-ı kalem-i ta'yîn itmişdir. Alâ kel-lâü't-takdîrin mücâhidîn-i dîn Lefkoşa muhâsarasında çille-i erba'îni tekmîl itdikleri gün anveten atıyye-i feth-i mübîn ile kâmbîn olup hıyâm-ı asker-i İslâm perî-rûyân-ı Freng ile reng-â-reng nigâr-hâne-i mânî-vâr jeng ve nefâyis-i emvâl ile hargâh-ı sipâh teng oldu. Girine sükkânı Lefkoşa ahâlisinden i'tibâr idüp sâyebân-ı emâna ilticâ ve Baf nâm hisâr erbâbı dahi ilzâm-ı cizye ile mekânlarında ibkâ olunmak recâ itdiler. Serdâr-ı mahmûdü'l-avâkıb ber-muktezâ-yı re'y-i sâ'ib mukaddemâ Lefkoşa cânibine azîmet itdikde Mîr-i mîrân-ı Mar'aş Mustafa Paşa'yı eyâleti askeri ile sedd-i medâhil ü mehâric içün Magosa nâm ma'kal-ı sa'bû'l-menâle irsâl itmişidi. Mehâmm-ı kılâ'-ı meftûheyi itmâmdan sonra bakıyye-i ümerâ vü sipâh ol tarafa tevcîh-i râyet-i hareket idüp cânib-i berrisi bi-tamâmihi giriftâr-ı dâ'ire-i hisâr oldu. Fî Evâsıt-ı şehir-i Rebî'ü'l-âhir.

Serdâr-ı donanma Piyâle Paşa dahi rûy-ı deryâda sayd ü şikâr [197a] iderek Magosa'ya vâsıl olup taraf-ı bahrden dahi ol hısn-ı hasîn mahsûr-ı guzât-ı dîn oldu. Ol hilâlde dâne ve barut ve sâ'ir esbâb-ı muhâsara ile mâl-â-mâl bir kalyon gark-ı bahr-i zahhâr-ı âteş olup yemîn ü şimâlinde harem-i hümayûn hizmeti içün müntehab sekizyüz gulâm ü perestâr ve envâ'-ı tuhaf-ı kıymetdâr ve

akmişe-i zer-târ ile pür-bâr iki kalyon dahi bi-hükm-i te'sîr-i hâr gıyâbetü'l-cübb-i ademde karâr ve guzât-ı nusret-simâtı sûhte-i nâr-ı inkisâr eyledi. Müşâhede-i şâhid-i zafer kemâl-i metânet ü istihkâm cihetinden ucâletü'l-vakt müyesser olmayup tûl meks iktizâ itdüği nümâyân olmağın hücum-ı cünd-i şitâ kat'-ı tarîk-i deryâ itmezden mukaddem Piyâle Paşa ve kapudan-ı donanma ile azm-i Âsitân-ı devlet-âşiyân idüp serdâr Mustafa Paşa tazyîk-i ehl-i hisâr üzere kutb-vâr merkezinde karâr eyledi. Eyyâm-ı muhâsaradan müştamilât-ı cezîre olan sâ'ire kılâ' ü zıyâ' müsahhar-ı şemşîr-i zafer olup yüz yigirmi bin kadar re'âyâ tahrîr ve resmen bi'l-müsânehe birer altun cizye tahammülü ile yerlerinde takrîr olundu. Evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda serdâr-ı donanma ta'yîn olunan vezîr-i müşîr Pertev Paşa ve Kapudan Ali Paşa üçyüz kadar kadırga ve mavna ile bâdbân-güşâ-yı azîmet olup Cezâyir-i Garb Beylerbeyisi Uluc Ali Paşa yigirmi pâre kadırga ile donanmaya mülhak olmağla cem'an dörtyüzden ziyâde sefîne müctemi' ve bir rûz-ı firûzda a'lâm-ı İslâm Magosa sâhilinde mültemi' oldu. Taraf-ı saltanat-ı aliyyeden irsâl olunan hazîne ve zahîre ve mâ-lâbüdd minh olan edevât-ı kal'a-sitânı serdâra teslîm olundukdan sonra a'dâ-yı dîn gemilerine sedd-i râh olmak için Rodos cânibine azîmet itdiler. Dilhâh üzere esbâb-ı muhâsara hâzır ü âmâde olıcak serdâr-ı nâmdâr ve asâkir-i zafer-şî'âr tekrâr akdâm-ı ikdâm üzere kıyâm ve yetmiş [197b] gün şeb ü rûz gûşîş ü ihtimâm idüp sadme-i dâne-i kavâri-i âteş-efşân ile rahnedâr olan dîvâr-ı hisârdan şâhid-i zafer rû-nümâ vü cilveger olmağa âğâz itmeğın mehâzîl-i küffâr nâ-çâr fer'-i bâb-ı niyâz ve dest-i tazarru' ü zârî ile der-i hisârı bâz idüp ve cânlarına hatt-ı emân aldılar. Melâ'in-i hâsirîni Frengistân'a îsâl itmeğe ta'yîn olunan yigirmi pâre sefîneye nefâyis-i emvâl ve ehl ü iyâllerin tahmîl idüp dâmen-i ser'askerî takbîl için hâkim-i Magosa kendüye müdânî-i küllâb ile serdâr-ı âlî-cenâb otağına hâzır oldukda paşa tarafından sudûr iden hüsn-i hitâbe-i huşûnet ile cevâb virüp dâhil-i hall olundukda “esîrlerim idi, cümlesini tu'me-i şîr-i şemşîr itdim” deyü redd-i cevâb-ı nâ-savâb itmeğın nakz-ı ahd ü mîsâk itdikleri cihetinden nâme-i emâna darb-ı kalem-i butlân olunup ol gaddâr-ı sitemkâr ber-muktezâ-yı lâzîme-i riyâset-i giriftârî ser-pençe-i siyâset olundukdan sonra ricâli kadırgalarda kürek hizmetinde i'mâl ve nisâ ve emvâli ve etfâli bi'l-cümle hayta-i zabt u tasarrufa idhâl olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 79.

[Mısra]’:

Aldı Kıbrıs adasını Şâh Selîm

târîh-i fethidir.

Paşa-yı kişver-güşâ kemâ-yenbağî zabt ü ihkâm-ı cezîre hizmetini itmâmdan sonra Bağdad’dan ma’zûl Muzaffer Paşa’yı mîr-i mîrân idüp bedraka-i sūrûr-ı nâ-mahsûr ile azm-i dergâh-ı saltanat-destgâh eyledi. Peyâm-ı feth vusûlû bâ’is-i ibtisâm-ı gonca-i hâtır-ı sultânî olıcak takdîm-i edâ-i şükr-i Yezdânî’dan sonra Edirne’den ma’zûl Kâmî Efendi mecmû’-ı cezîreye kâdiyü’l-hükm olup kalem-i iftâ Rodos müftîsi Ekmel Efendi dest-i istihkākına müsellemlendi. Cezîre-i mezbûre sene-i hicriyye seb’a ve ısrîninde ahd-i hilâfet-i Zi’n-nûreynî’de vâlî-i Şâm olan Mu’âviye irsâl itdüğü ibtâl-i ricâl [198a] ihtimâmıyla yağma vü târâc olunup ol makâmda mücâhidîn-i dîn vaz’-ı âşiyâne-i ârâm itmeğe imkân olmamağın âhâlîsine beher sene altı bin sikke-i Efrenciyye cizye iltizâm olunup taraf-ı diyâr-ı Şâm’a avd olındı. Mu’asker-i huçeste-eserde şevheriyle mevcûd-ı ricâlü’l-Haremeyn’den ma’dûd olan sahâbiyye Ümm-i Harâm bint-i Malhâl – *radiya’llahü te’âlâ anhâ*- eyyâm-ı ikâmetinde azm-i şebistân-ı ravza-i rıdvân itmeğın Tuzla nâm makâmda defn-i kabr-i pür-nûr ve merkad-i rahmet-i mîrsadı elbine-i enâmıda “Kabrü’l-acûz” unvânıyla mezkûr olup ravzası ziyâretgâh-ı dost u düşmen ve merci’-ı erbâb-ı nevâyib ü mihen olmuşdur. Birkaç sene mürûrundan sonra irsâl-i mâl-ı mezbûr kânûnı mu’attal olup ihmâl ü taksîr-i hukkâm-ı kişver-i İslâm ile bi’l-küllîyye mensî oldı. Tâ ki âm-ı semâne ve ısrîn ve semâne-mî’e hudûdunda selâtîn-i Mısır’dan Melik Eşref Barsbay-ı Çerkesî darb-ı şemşîr-i kuvvet-i kâhire ile tamâmî-i cezîreyi teshîr ve sükkânını beste-i zencîr-i kahr ü tedmîr itmişiken ba’zı fetrât ü ihtilâl-i ahvâl hilâlinde küffâr-ı hâksâr tekrâr tahsîl-i rütbe-i istibdâd ve guzât-ı nusret-simâtı ol diyârdan tard ü ib’âd idüp bu âm-ı firûzî-encâma dek dest-i tegallüb-i küffârda karâr eyledi. Ümmîddir ki, ba’de yevmin ol kişver kadem-i menhûs-ı müşrikîn isâbetinden mahrûs ü emîn ola.

Donanma-yı hümâyûn[ma'suden Rodos canibine salub]¹⁰⁶⁸kâfir gemilerin sû be-sû cüst u cû iderek Kerpe'ye varup dest-i tâlângerân ile kurâ vü ziyâ' vîrân itdükden sonra Mora mukâbelesinde vâkı' Venedik kiralına tâbî' Kefalonya ve Körfoz dahi ba'zı cezâyire âteş-i yağma vü gâret ile îsâl-i hasâret olundu. Düşmen gemilerinden eser zâhir olmayup mevsim-i şitâda dahi karîb olmağın Rûmili askeri vatanlarına avde murahhas olup levend gemileri dahi ganâyim-i bî-hisâb ile meştâlarına şitâb eyledi. Mevcûd gemiler askerden hâlî [198b] olduğundan mâ'adâ mâl-ı ganîmet ile mâl-â-mâl olup dem-i iltihâmda düşmen-i bed-gühere arz-ı hüner itmek hadd-i imkândan güzêrân olmuşidi ki, bir yevm-i nahs-i müstemirrde Preveze mukâbelesinde Venedik ve İspanya'nın pür-sâz ü selb müheyyâ vü müretteb üçyüzden ziyâde kadırga ve oniki pâre mavna ve bî-hisâb bartenesine râst gelinüp iki bahr-i mevvâc bî-pervâ birbirleri ile ihtilât ü imtizâc eyledi. Sademât-ı top ü tûfeng bahre ıztırâb ve hay u hûy-ı erbâb-ı peykâr ü ceng kıbâb-ı sîmâb-gûn-ı gerdûna inkılâb virüp bi-avnihi te'âlâ feth ü zafer müyesser olmak emârâtı zuhûr itmişidi. Kapudan Paşa himmet-i pâ-ber-hevâ ve tehevvr-i nâ-behengâm ile adû-yı bî-dîn ve bed-âyîn alayına salup miyân-ı bahr-i belâda kaldı. Baştardesi mânend-i sâgar-ı bâde-i gülgûn-ı gark-ı hûn ve lemhatü'l-basarda alem-i zernigârı sernigûn olup kapudan paşa gavta-hor-ı bahr-i rahmet ve sefâyin-i zafer-karâyin nişâne-i sadme-i top-ı hezîmet oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Mervîdir ki, esnâ-i temevvüc-i deryâ-yı heycâda elli kadar sefâyin-i küffâr mestûr-ı emvâc-ı bahr-i adem ve yiğirmi binden ziyâde melâ'in tu'me-i top-ı ejder-dem saff-ı ikdâmları rahnedâr-ı sadme-i inhizâm olmak âsârı âşikâr olmuş iken kapudan paşa baştardesi kâfirin iki mavnası miyânına düşüp tahrîk-i per ü bâle iktidârı olmamağın merg-i cân-ı kapudan dâne-i tûfeng-i Freng ile şikâr olup yüzdoksan pâre kadırga nasîb-i küffâr-ı hâksâr oldu.

Pertev Paşa karaya dökilüp menkûb ü mahzûl İstanbul'a vâsıl olıcak mansıb-ı vezâretten ma'zûl ve bir seneden sonra rahmet-i Hakk'a mevsûl oldu.

Cezâyir Beylebeyisi Uluc Ali Paşa kendüye tâbî' yiğirmi pâre kadırga ile bezl-i nakdîne-i iktidâr ve düşmen gemilerinden yiğirmi iki pâre gemi-i ahtarma

¹⁰⁶⁸ ___A; ma'suden Rodos canibine salub B P R

şikâr idüp mashûb-ı selâmet vâsıl-ı dergâh-ı sa‘âdet oldukda [199a] kapudanlık mansıbı ile tebcîl ve Uluc lakabı Kılıc’a tebdîl olundu. Fî Şa‘bân.

Sadr-ı Anadolu Hinnâvî-zâde Ali Efendi mansıb-ı hayâtdan munfasıl ve pertev-i nûr-ı vücûdî âlem-i envâra muttasıl oldu. Fî Ramazân.

Avn-i Sübhânî karîn-i himmet-i sultânî olmağın dört ayda müceddeden elli pâre müretteb ü mükemmel kadirga ihzâr olınup nevrûz-ı sultânîde kapudan-ı cedîd ikiyüzden ziyâde gemi tayy-i tomâr-ı Deryâ-yı Sefîd iderek Avarin önüne vardukda küffâr donanmasına dûçâr olup sipâh tarafeynde kadh-ı zinâd-ı nizâl ve tîrâde-i râğbet olmaduğundan mâ‘adâ şeb-i târ perdedâr olmağın iş‘âl-i âteş-i kıtâle iştigâl olunmayup:

[Mısra]’:

Eger hahi selamet der kenarest

mazmûnı herkese vird-i zebân-ı cinân oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel li-sene 80¹⁰⁶⁹.

Mervîdir ki, a‘dâ-yı dîn-i eşîrrâ-i müşrikîn pençesine rûy-i deryâda zevrak-ı hûrşîd-zerrîn âlem-i süreyyâ-fânûsdan özge mekr-i fûlk-i felek-peykerleri aksi görülmek i‘tikâdında olup ferâğ-ı bâl ile sevâhil-i İslâmiyye’yi gâret hevâsında per ü bâl küşâde itmişler iken mir’ât-ı hayâllerinde nâ-peydâ sûret-i hevl-engîz müşâhedesi bâ‘is-i azm-i râh-ı gürîz olmuşdur.

Sadâret-i Rûm’dan mütekâ‘id Mu‘allim-zâde Mevlânâ Ahmed azm-i dârü’l-hulûd ve müteveccih-i makâm-ı mahmûd oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

Ser-kerem-i bâde-i aşk-ı İlâhî Serhoş Bâlî Efendi neşve-yâb-ı sahbâ-yı âcil ile mest-i üftâde oldu. Fî Zî’l-ka‘de.

Musâhib-i pâdişâh-ı ferhunde-cemâl Müteferrika Celâl Bey gurûr-ı iltifât-ı sultânî ile huzûr-ı hümâyûn-ı Selîm Hanî’de Şeyhü’l-İslâm Ebû’s-su‘ûd Efendi hakkında itlâk-inân-ı rahş-zebân itmeğın sılası olan kasaba-i Manastır’a nefy olınup ol diyârda devrî-i sohbet-i sultân-ı âlişân gammıyla cân virdi. Fî m.

Âm-ı mezbûr şuhûrî intizâm-yâfte olan Rebî‘-i bedî‘ü’l-âsârda Vezîr Piyâle Paşa ve Kapudan Ali Paşa ile ikiyüz elli sekiz pâre kadirga ve [199b] oniki

¹⁰⁶⁹ 80 A P; 980 B R

aded mavna ile Deryâ-yı Sefid'e salup Polye yakaların arsa-i tîşe-i gâret ba'dehu Venedik zîr-i fermânında olan sevâhile îsâl-i envâ'-ı hasâret itdiler. Ol esnâda der-i devlet-nevâlden misâl-i lâzımü'l-ımtisâl vârid olup¹⁰⁷⁰ “Venedik keferesi sâye-nişîn-i itmi'nân olmak recâsına Âsitân-ı merâhim-âşiyânımıza ilticâ idüp me'mûlleri karîn-i husûl olmuştur. Mugâyir-i akd-i sulh vaz'a ikdâm olunmaya” deyü fermân buyurulmağın hükm-i hümayûna imtisâl olunup kurb-i mevsim-i şitâ sebebiyle İspanya'ya tertîb-i cezâ olunmak mühimmesi bahâra te'hîr ve sâlimen dergâh-ı sa'âdet-destgâha teveccüh olunmak tedbîr olundu¹⁰⁷¹. Fî Şevvâlü'l-mükerrem.

Vâlî-i müstevlî-i vilâyet-i Yemen Mutahhar-ı Leng bu sene-i seniyyede vâdî-i ademe vaz'-ı kadem eyledi¹⁰⁷².

Hâkim-i Mısır Sinân Paşa hil'at-i vezâret ile âzim-i der-i devlet olup Hüseyin Paşa mîr-i mîrân-ı Mısır oldu¹⁰⁷³. Fî Muharrem sene 81.

Kutbü'l-ârifîn Nûre'd-dîn-zâde Şeyh Muslihi'd-dîn vâsıl-ı a'lâ-yı Illiyyîn oldu. Fî Zî'l-ka'de[982]¹⁰⁷⁴.

Vezîr Sinân Paşa serdâr ta'yîn olunup ikiyüz altmışaltı pâre kadirge ve onaltı mavna ve oniki kalyon ile Cezâyir-i Garb taraflarına irsâl olundu. Fî Muharrem sene 82.

Mahz-ı kudret-i kâmile-i İlâhiyye rû-nümâ olup tecellî-i sûret-i kahr-ı Kakhârî'den bir şîrâre ile matbah-ı âmire helvâ-hâne ve kilar peygâr-ı hâkser-i âteş-i fenâ oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir¹⁰⁷⁵.

Binâberîn mühimmât-ı kilar-ı âmire tedârûki için Kılarcı-başı Hâdım Mesîh Ağa mesned-i hükûmet-i Mısır'a i'tilâ eyledi. Fî m.

Asker-i fîrûzî-eser refâkat-i hazer-i tevîk birle tayy-i tomâr-ı bahr-i zehhâr idüp Kılaveri ve etrâfı ve Misine adaların ve Cecile yakaların sûhte-i âteş-i

¹⁰⁷⁰ Âm-ı mezbûr..... olup A P; __B R

¹⁰⁷¹ Mugâyir-i akd-i olundu A P; __B R

¹⁰⁷² Vâlî-i müstevlî-i eyledi. A; __B P R

¹⁰⁷³ Hâkim-i Mısır Sinân Paşa..... oldu A P R; __B

¹⁰⁷⁴ __A P R; 982 B

¹⁰⁷⁵ __A P R; 982 B

gayret itdikden sonra Tûnus'un cânib-i şarkisinde İspanya'ya tâbi' Halku'l-vâd nâm kal'a-i sengîn-bünyâdı mazîk-i hasâra giriftâr itdiler. Otuzyedî gün muhâsara ile ol hisâr-ı gerdûn-medâr [200a] dâhil-i kabza-i iktidâr oldukdan sonra ba'de müddetin küffâra tekrâr ârâmgâh ve asker-i İslâm'a seng-i râh olmamak için der ü dîvârı mazhar-ı sûret-i celâl-i ce'elnâ aliyehâ safilehâ oldu. Fî Cemâziye'l-ülâ.

Şeyhü'l-İslâm Mevlânâ Ebû's-su'ûd el-İmâdî hazretleri civâr-ı rahmet-i Perverdgâr'a mürtehil ve kasaba-i Ebâ Eyyûb Ensârî'de eser-i hayrları olan mu'allim-hâne sâhasında ârâm idüp¹⁰⁷⁶ sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Hâmid Efendi müte'ahhid-i emânet-i kübrâ-yı iftâ oldu. Fî m.

Defter-i mülâzemet vaz' olunup ulemâdan her pâyeye ta'yîn aded mülâzimîn ve yedi senede bir nevbet alınmak mevlânâ-yı mezbûrun netîce-i sa'y-i meşkûrîdır.

E'azze-i asrın ser-âmedi meşâyik-i Halvetiyye'den Süleymân Âmidî telkîni ile pâdişâh-ı işret-âyîn Cemşîd-i nüzhetgâh-ı izz ü temkîn hazretleri cemî-i menâhîden tevbe vü inâbet ve saltanat-ı dünyâ vü âhiret cem'ine himmet idüp hattâ iki ay sonra vücûd-ı bihbûdlarına ârız olan maraz-ı sersâm ile üftâde-i püster-i nâtüvânî olduklarında etibbâ-i hâssa-i sultânî takviyyet-i beden ve islâh-ı mizâcları mu'tâd oldukları şârâb-ı nâba muhtâcdır deyü etbâk ve süllâf-ı sâff-ı mübtelâ oldukları illete ilâc-ı bür'ü's-sâ'a idüğünde ittifâk itmişler iken hall-i akde-i yemîne ruhsat vermeyüp dâhil-i istisnâ-yı El emn-u ilellahi selimül kâlbi ve vâsıl-ı bezm-i şârâb-ı kevser ü tesnîm oldu. Fî 27 Şa'bân sene 83¹⁰⁷⁷.

Selâtin-i güzîn-i Osmâniyye'den sarây-ı âmirede kişver-i nâsûtdan âlem-i lâhûta güzâr iden şehriyârların ibtidâsı bunlardır:

Velâdeteş, sene 930. Cülûs, sene 974. Müddet-i saltanat, sene 8. Müddet-i ömr, sene 52. Sûr-ı hitândan sonra Konya ve Mağnisa ve tekrâr Konya ba'dehu Kütâhiyye'de terfî-i râyet-i hükûmet itmişlerdir.

Beyân-ı hayrât: Harem-i muhterem-i Beytu'llâhi'l-harâm etrâfında üçyüz altmış kubbe-i bülend binâ idüp Edirne'de câmi' ve dârü'l-hadîs ve medrese

¹⁰⁷⁶ ârâm idüp A; mûntâkil olup B P R

¹⁰⁷⁷ 83 A P; 983 B R

[200b] ve mu‘allim-hâne îcâd itmişlerdir. Karapınar nâm mahallde câmi‘ ve imâret ve etrâfında olan sûr pâdişâh-ı mağfûrun eser-i cemîlelerindendir. Ayasofya etrâfında olan ebniye-i muhaddeseyi izâle ile sahn câmi‘i tevsî‘ ve iki minâre terfî‘ idüp kerr-i cedîdân ile meyelân iden dîvârların sengîn pâyeler ile üstüvâr itdirdiler. Sadme-i seyl-i pür-veyl ile münhedim olan Büyükçekmece köprüsi vâlid-i mâcidleri ibtidâ idüp itmâmına bunlar muvaffak olmuşlardır. Fî sene 979.

Temm-i emrû’l-cisr

târîh-i itmâmıdır.

Evlâd-ı Âlî-nijâd: Veliyy-i ahd-ı saltanat Sultân Murâd Han, vilâdeteş fî sene 953. Sultân Mehmed, mâte fî sene 970. Sultân Süleymân ve Mustafa ve Cihângîr ve Abdullah ve Osmân nâm beş şehzâde-i ferhunde-tebârları olup yevm-i cülûsda ıslâh-ı mizâc-ı âlem nâmıyla şerbet-i adem nûş itdiler.

Dûhterân-ı Sa‘âdet-nişân: İsmihan Sultân, zevce-i Mehmed Paşa. Gevherhan Sultân, zevce-i Piyâle Paşa. Şâh Sultân, zevce-i Hasan Paşa, ağa-yı tâ’ife-i yeniçeriyân bunların cedd-i âlî-nişânları. Sultân Süleymân hengâm-ı saltanatlarında şehzâde-i kerîmeleri olmağın yüzer bin altun mehrile tezvîc olunmuşlardır. Fî Zi’l-hicce sene 969. Fâtıma Sultân birâderleri Sultân Murâd Han ikiyüz bin altun mihriyle Şiyâgûş Paşa’ya tezvîc itmişlerdir. Fî sene 83¹⁰⁷⁸.

Esâtize-i kirâm: Seyrek-zâde Muhyî’d-dîn Efendi ve Bahşî Efendi ve Ca‘fer Efendi ve Şems Efendi vâhiden ba‘de vâhid sebk-âmûz-ı dil-bestân-ı ifâdeleri olup şeref-efzâ-yı serîr-i Süleymânî olduklarında Atâ’u’llâh Efendi sadr-nişân-i mekteb-i ta‘lîmları oldu¹⁰⁷⁹. İsâbet-i aynü’l-kemâl ve şe‘âmet-i gurûr ile tefarruk kılup ricâl âfitâb-ı ikbâline bâ’is-i tetarruk-ı zevâl olup mihr-i vücûd tahtü’l-arz münkesif oldu. Fî Safer sene 979. A‘vâm-ı saltanatlarında Mevlânâ Ebû’s-su‘ûd el-İmâdî hazretleri dest-pîrâ-yı eyvân-ı iftâ olup evâhır-ı ahd-i hılâfetlerinde [201a] ancak dört ay kadar zamân Hâmid Efendi mütekeffil-i hıdmet-i fetvâ olmuşdur. Sıhr-i mükerrerleri Mehmed Paşa vezîr-i a‘zam ve kâfil-i mehâmm-ı halk-ı âlem olup kendüler musâhibleri Şems Paşa ve Celâl Bey ile pîş-nihâd-ı dil-i safâ-i‘tiyâdları olan vâdîde nâdîde bir kûşe komamışlardır.

¹⁰⁷⁸ 83 A R; 983 B P

¹⁰⁷⁹ oldu A; idi B P R

Tafsîl-i Vekâyi‘ Der-Ahd-i Sultân Murâd Han-ı Sâlis –*halleda’llahü mülkehu*-¹⁰⁸⁰

Peyâm-ı intikâl-i peder-i büzürgvârları Mağnisa’ya sâye-endâz-ı sa‘âdet ü ikbâl olan halef-i karînü’ş-şerefleri Sultân Murâd-âver hazretlerinin vâsıl-ı¹⁰⁸¹ sem‘-i eşrefleri olıcak kürsî-i saltanat tarafına tevcîh-i vech-i teveccüh buyurup ol kuheri ferhnda-i feru sultanı mezbur efser-i ikbal ve mah ü câh ü celâl-i devlet seyr-i dervâze-i burc ile vâsıl-ı kemâl oldu. Fî Ramazânî’l-mübârek sene 982.

Tehniyet-i saltanat için Şâh Tahmâs tarafından nâme ve hedâyâ ile hâkim-i Revân ve Nahcivân Tokmak Han muhrez-i şeref-i takbîl-i rikâb-ı âfîtâb-tâb oldu. Fî Evâyil-i sene 84¹⁰⁸².

Bi-hükm-i istidrâc elli dört sene tâc-ı şâhî birle mübâhî-i mubâhî-i bed-mezheb Şâh Tahmâs püser-i kihteri Haydar Mîrzâ mâderi mübâşeretiyile tesmîm olunup Haydar dahi hemân gün yigirmi beş seneden berü hâlâ Kahkahâ nâmıyla zebânzed-i zuhûr olan alâ vezn-i ceberût Alamût kal‘asında mübtelâ-yı bend-i belâ olan püser-i mihteri İsmâ‘îl Mîrzâ şâh oldu. Fî m.

Rûm-ili kâdî‘askeriliğinden munfasıl olan Abdu’r-rahman Efendi ve tengnâ-yı bî-bakâdan suffe-i safâ-efzâ-yı mülk-i ukbâya rihlet eyledi. Fî Rebî‘ü’l-evvel sene 82.

Şâh İsmâ‘îl’e meş‘ale-i tevfiğ-i Hudâ delîl-i râh-ı hedâ olmağın eb ve ceddi sâlik olduğu rafz ü ilhâddan minhâc-ı müstakîm i‘tikâd-ı ehl-i sünnet ve cemâ‘at semtine¹⁰⁸³ inân-tâb-ı mürâca‘at olup birer bahâne ile galât-ı revâfızdan otuz bin kadar Sürh-ser’i endâhte-i câh-ı cehennem itdikden sonra mesmûmen sâha-i şühûddan sadr-ı eyvân-ı şehâdete su‘ûd ve birâderi [201b] hâkim-i Horâsân Mehmed Hudâbende taht-ı şâhîye ku‘ûd eyledi. Fî sene 85¹⁰⁸⁴.

¹⁰⁸⁰ Tafsîl-i Vekâyi‘ Der-Ahd-i Sultân Murâd Han-ı Sâlis –*halleda’llahü mülkehu*-¹⁰⁸⁰ A; ¹⁰⁸⁰ Tafsîl-i Vekâyi Ahd-i Murâd Han-ı B P R

¹⁰⁸¹ vâsıl-ı A B R; __P

¹⁰⁸² 84 A R; 984 B P

¹⁰⁸³ semtine A; __B P R

¹⁰⁸⁴ 85 A R; 985 B P

Şeyhü'l-İslâm Hâmid Efendi azm-i dârü's-selâm idüp sadr-ı Rûm Kādî-zâde Ahmed Efendi müftî'l-enâm oldu. Fî Şa'bân.

Bânû-yı harem-sarây-ı iffet Mihrümâh Sultân-ı sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât¹⁰⁸⁵ bu tengnâ-yı bî-bakâdan hevdec-nişîn-i rihlet olup seyr-i serâbistân-ı cinâna hıram eyledi. Fî Zi'l-ka'deti's-şerîfe.

Devlet Girây Han azm-i iklîm-i adem idüp Mehmed Girây hıl'at-i hanî ile mükerrrem oldu¹⁰⁸⁶. Fî m.

Eyâdî-i e'âdîden gezend irişmemek için Erzurum ahâlîsi kendü mâllarıyla etrâf-ı şehre sûr çekmeğe talebkâr-ı izn-i âlî olup destyârî-i tîşe-i ihtimâm ile itmâma sa'y ü ikdâm itdiler. Fî Muharrem sene 86¹⁰⁸⁷.

Şâh-ı gümrâhın hıfz-ı havza-i memleketde kusûrî cihetinden diyâr-ı Acem muhtelü'n-nizâm olup her kûşede bir fîtne-sâz îrâ'-i zinâd-ı fesâda âğâz itdüğü Erzurum Beylerbeyisi Husrev Paşa tarafından ma'rûz-ı Âsitân-ı muhalledü'l-ikbâl olmağın fâtih-i Kıbrıs Lâlâ Mustafa Paşa hıl'at-i[mukûr-û mûrtep]¹⁰⁸⁸ ser'askerile rû-be-râh-ı sefer oldu. Fî Saferî'l-hayr ve kabl fî Şevvâl sene 85.

Sadâret-i Anadolu'dan mütekâ'id Muhaşşî Sinân Efendi mülk-i mahrûs-ı vücûdına sâhib-i zuhûr-ı kavî dest-i za'f-ı pîrî vü herem istîlâsıyla sipâh-ı kavî muhâfaza-i tenden¹⁰⁸⁹ kasr-ı yed idüp hisârîden hiyel-i Cingiz-tâz-ı ecel hücumıyla harâb oldu. Fî m.

Çıldır sahrâsında nasb-ı hıyâm ve ref'-i a'lâm oldukları gün Tokmak Han ve İmâmkuş Han ve emsâli dokuz han ve sultân yigirmi dört bin Kızılbaş ile mu'asker-i zafer-esere hücum sevdâ-yı hâmmı dâmına giriftâr oldukları ma'lûm olmağın serdâr-ı bâ-vakâr bi'z-zât serdâde-i vâdî-i gîrüdâr olmakdan ta'annûf ü istikbâr ve İskenderâne otağında karâr idüp birkaç beylerbeyi irsâliyle onbeş

¹⁰⁸⁵ sâhibetü'l-hayrât ve'l-hasenât A B; __ P R

¹⁰⁸⁶ Devlet Girây Han..... oldu. A P R; __ B

¹⁰⁸⁷ 86 A R; 986 B P

¹⁰⁸⁸ __ A P; mukûr-û mûrtep B R

¹⁰⁸⁹ tenden A; kala-i tenden B P R

binden ziyâde Sürh-ser üftâde-i hâk-i helâk ve nice umdeleri¹⁰⁹⁰ beste-i kemend-i fitrâk oldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Saff-ı sipâh-ı düşmende olan ümerâ-i Gürci'den Karı-oğlu dimekle ma'rûf Minuçihr nâm¹⁰⁹¹ şahid-i zafer Sünniyân'da cilveger olduğın müşâhede idicek cümle etbâ'ıyla gerden-nihâde-i [202a] rıbka-i ittibâ' olup tâc-ı hûrşîd-revâc-ı İslâm ile ser-bülend oldu. Fî Şa'bân¹⁰⁹².

Ferr ü ikbâl birle tahtgâh-ı Gürcistân olan Tiflîs cânibine sevk-ı râyet-i irtihâl olunup hâkimi Dâvud Han şah-ı gümrâh tarafına firâr itmiş bulunmağın cümle tevâbi'yle bî-münâza'a zabt olundu. Fî m.

Ümerâ-i Gürcî'den Aleksandra nâm mîr-i dilîr Tiflîs'de vezîr-i kişver-gîre mülâkî olup arz-ı inkıyâd ile nâ'il-i murâd oldu. Fî m.

Dârü'l-mülk-i vilâyet-i Şîrvân olan Şamâhî üzerine atf-ı inân-ı azîmet olunup hâkimi Aras Han bîm-i cân ile "men necâ yerâse" bâzârgâhında tahsîl-i hayât-ı çend-rûze içün kenâr-ı selâmete müsâra'at itmiş bulunmağın bî-mâni' ü müzâhim kabza-i teshîre alınup eyâleti vezâretle Özdemir oğlu Osmân Paşa'ya sezâ görüldi. Hücûm-ı cünd-i şîta gâretger-i kişver-i sükûn ü ârâm olmağın savb-ı meştâyâ tevcîh-i matiyye-i azîmet olunup Erzurûm'da hatt-ı rahl-i karâr olundu. Fî Ramazân.

Serdârın güzîde-i sipâh ile avdi şâha mün'akis olıcak oğlu Koçkapan Hamza Mîrzâ'yı otuz bin kadar leşker-i menhûsü'l-esere serdâr idüp Aras Han ve dahi nice han ve sultân ile Şîrvân üzerine havâle eyledi. Fî m.

Osmân Paşa mevcûd-ı asker ile istikbâle isti'câl idüp guzât-ı İslâm melâhide-i li'âm mânend-i nûr ü zalâm mukâbil olduklarında üç gün üç gice ale't-tevâlî sipâh-ı tarafeyn cengden hâlî olmadılar. Yevm-i râbi'de Kırım hanı birâderi Âdil Giray leşker-i Tatar-ı sabâ-refât ile Demürkapu'dan geçüp sipâh-ı İslâm imdâdına irişmeğın saff-ı asker-i Sürh-ser pâ-mâl-i sûtûr-ı leşker-i mansûr olup cem'-i endek-şümâr ile tarîk-i firâra mühtedî oldu. Asker-i Tatar bî-sudûr-ı ruhsat serdâr âdetleri üzere Aras Han ülkesine ilgar idüp ganâyim-i bî-şümâr ile pür-bâr

¹⁰⁹⁰ umdeleri A P R; umdehaneleri B

¹⁰⁹¹ nam A; __B P R

¹⁰⁹² __A P R; 986 B

avdlerinde kemînde-i fırsat-bîn olan Kızılbaşlar neşve-i bâde-i gurûr ile tekrâr Şamâhî'ye gelüp bu def'a gürâzân-ı şedîdü's-savle-i Sürh-serân ile mukâbeleye mecâl olmamağın Osmân Paşa Derbend-i Şamâhî tarafına azîmet idüp [202b] müşt-i dürüş-i Haydarâne-i Hayber-endâz ile Demürkapu tılsımını feth ve mülk-i Dağıstân meliklerinin bünlerin kesr eyledi. Fî Muharrem sene 87¹⁰⁹³.

Kutr-ı Anadolu sadâretinden munfasıl iken Beledü'llâhi'l-harâm kazâsıyla ikrâm olınan¹⁰⁹⁴ Pervîz Efendi Mekke-i mükerrerme'de ihrâm-bend-i kefer ve dâ'î-i Hakk'a lebbeyk-zen olup Mu'allâ'da civâr-ı mezâr-ı Hadîce-i Kübrâ'da defîn-i hâk-i itr-nâk oldu. Fî m.

Onbeş sene kadar zamân sadr-ı âlî-kadr-i vezâretde murabba'-nişîn olup re'y-i rezîn ve tedbîr-i güzîni ruhsâre tirâz-ı şâhid-i mülk olan Mehmed Paşa âyîn-i dîrîn üzere ikinci dîvânı iderken bir harîf-i dîvâne elinde şerbet-i şehâdet nûş idüp Ahmed Paşa câlis-i mesned-i vekâlet-i uzmâ oldu. Fî Şa'bân.

Mîr-i mîrân-ı Rûm-ili Siyâvuş Paşa'ya hıl'at-i vezâret inâyet olundu. Fî Zi'l-ka'de.

Serdâr Mustafa Paşa'ya a'dâsı tarafından isnâd olınan ihmâl ü taksîr bâ'is-i inhirâf-ı zamîr-i münîr-i şehriyârî olup hıl'at-ı serdârî fâtih-i Yemen Sinân Paşa kâmet-i isti'dâdına pîrâye-bahş-ı teşrîf oldu. Fî m.

Şâh Takîyü'd-dîn¹⁰⁹⁵ nâm müneccim Mu'allim-i sultân Sa'dü'd-dîn Efendi savâb-dîdi üzere Tophâne üstünde çâh-ı rasad peydâ idüp mübâşeret itmiş iken Hâce Efendi müte'arrızları istihrac-ı[olup]¹⁰⁹⁶ rasad olınan devlet az müddetde münkarız olagelmişdir deyü serîr-i şeref-masîre ref' itdikleri evrâk-ı gamz ü ifsâd-ı hussâd bâ'is-i ibtâl-i a'mâl oldu. Fî Zi'l-hicce.

Şâh Mehmed Hudâbende teskîn-i âteş-i kahr ü kîn recâsına der-i devlet-nevâle Maksûd Sultân'ı irsâl idüp muhrez-i şeref-i rûy-mâl-i atebe-i câh ü celâl

¹⁰⁹³ 87 A R; 987 B P

¹⁰⁹⁴ olınan A R; olan B P

¹⁰⁹⁵ Şâh Takîyü'd-dîn A; Takîyü'd-dîn B P R

¹⁰⁹⁶ ___ A P R; olup B

oldukda li-maslahatin cevâb-nâmesi¹⁰⁹⁷ mevkûf-ı ukde-i te'hîr ü ihmâl oldu. Fî Safer sene 88

Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa azm-i mülk-i bekâ idüp mühr-i vezâret[Serdâr]¹⁰⁹⁸ Sinân Paşa'ya irsâl ve mansıb-ı kâ'im-makâmî birle serdâr-ı sâbık Lâlâ Mustafa Paşa iclâl olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Dildâde-i cemâl-i Lâ-yezâlî üftâde-i [203a] aşk-ı Eyzed-i zû'l-celâlî Üftâde Efendi hazretlerinin nihâl-i vücûd-ı mes'ûdı Burusa'da hâk-i fenâya üftâde oldu. Fî m.

Müftî-i müşkil-güşâ Kādî-zâde Efendi azm-i nüzhetgâh-ı mülk-i bekâ idüp sâbıkâ sadr-ı Rûm olan Nakîbü'l-eşrâf Ma'lûl-zâde es-Seyyid Mehmed Efendi mütesaddî-i hizmet-i emânetkârî-i mansıb-ı fetvâ oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir[88]¹⁰⁹⁹.

Tâ'ife-i Yahûd târîh-i mezbûrda mükevver destârlar ile kendülere haylî vak' ü i'tibâr virüp taraf-ı nehârda husûsan a'yen-i ashâb-ı a'zârda mübtelâ-yı duhân ve mağlûb-ı zenân olan bî-nevâların ve sahn-nâk ammâmeler ile iltibâs ve iştibâh mukarrer olmağın İmâm Meymûn-keş ihtimâmıyla kırmızı çuka tâkyeye tebdîl ve şekl-i menhûsları bu hey'et-i ma'kûsa tahvîl olundu. Fî m.

Hazînedâr-başı Hasan Ağa Mısır hükûmetinde Mesîh Paşa'ya halef oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ¹¹⁰⁰.

Sadâret-i Anadolu'dan munfasıl Ahî-zâde Mevlânâ Mehmed Nûru'llah-ı bî-nâm-ı nişân-ı vâdî-i hâmûşân oldu. Fî Zi'l-ka'de sene 89.

Şeyhü'l-İslâm Nakîbü'l-eşrâf Ma'lûl-zâde Efendi ihtiyâr-ı inzivâ vü tekâ'üd idüp sadr-ı Rûm-ili olan Çivi-zâde Mehmed Efendi dest-pîrâ-yı mesned-i iftâ oldu. Fî Zi'l-hicce.

Müsâmaha ile filori yetmiş ve guruş elliye çıkmış iken on akçası tenkîs olundu. Fî m.

¹⁰⁹⁷ li-maslahatin cevâb-nâmesi A; cevâb-nâmesi li-maslahatin B P R

¹⁰⁹⁸ ___ A; serdâr B P R

¹⁰⁹⁹ ___ A P R; 988 B

¹¹⁰⁰ ___ A P R; 988 B

Şehzâde-i civân-baht-ı sezâvâr-ı tâc ü taht Sultân Mehemed Han hıtânı içün tertîb-i sûr ü sürûr olunup ellibeş gün ale't-tevâlî¹¹⁰¹ gûn-â-gûn seyr ü temâşâ ve bast-ı bisât-ı zevk ü safâ olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ sene 990.

Tenhiye-i¹¹⁰² evâhir-i sûrda resm-i kadîm-i dehr-i pür-fitne vü şûr üzere yeniçeri ile sipâh beyninde nâgâh arbede vü gavgâ peydâ olup bezm-i sûr telh ve gurre-i sürûr selh oldu.

Tenhiye-i sûr takrîbiyle şâhdan taleb-i sulh içün tekrâr Kam ve Kâşân hâkimi İbrâhîm Han hâk-i âsitân-ı bülend-mekâna yüz sürdi. Fî Şevvâl.

Serdâr Sinân Paşa dahi kemend-i keyd-i a'dâya [203b] mübtelâ ve Ma'lgara'da uzlet-güzîn-i künc-i hamûl ü inzivâ olup Siyâvuş Paşa sadr-ı a'zam ve Vezîr Ferhâd Paşa serdâr-ı diyâr-ı Acem oldu. Fî Zi'l-ka'de.

Vezîr İbrâhîm Paşa menşûr-ı hükûmet-i Mısır ile ol cânibe tevcîh-i râyet-i azîmet eyledi¹¹⁰³. Fî Rebî'ü'l-âhire sene 91.

Kâmet bâ-istikâmet şehzâde-i ser-efrâz hıl'at-i emâret ile i'zâz olunup kürsî-i diyâr-ı Saruhan olan Mağnisa'ya sâye-endâz-ı emn ü emân oldılar. Fî Zi'l-hicce.

Ferhâd Paşa taraf-ı Revân'a revân olup feth ü ta'mîr ve ana karîb ba'zı ülkeleri dahi zabt ü teshîr idüp meştâ-yı Erzurûm'a atf-ı inân-ı mürâca'at eyledi. Fî Şa'bân.

Bânû-yı harem-sarây-ı ismet vâlide sultân hevdec-nişîn-i rihlet olup Sultân Selîm mezârı civârında hatt-ı rahl-i ikâmet eyledi. Fî Zi'l-ka'de.

Üsküdâr'da câmi' ve medrese ve dârü'l-hadîs ve imâret ve dârü's-şifâ binâ itmişdir.

Vezîr-i kişver-güşâ Osmân Paşa Demürkapu ve Şîrvân'da mâye-i ibtisâm-ı sugûr-ı İslâm olacak nice âsâr-ı merdâneğî izhâr ve ol katârda on yedi kal'anın miftâhını dâhil-i kabza-i iktidâr idüp vilâyet-i Şîrvân'ı zamîme-i memâlik-i Osmânî itdikden sonra Vezîr Ca'fer Paşa'yı nâmzed-i muhâfaza-i Şîrvân idüp

¹¹⁰¹ ale't-tevâlî A; __B P R

¹¹⁰² Tenhiye-i A B P; __R

¹¹⁰³ Vezîr İbrâhîm Paşa eyledi. A P R; __B

kendüsi Deşt-i Kıpçak'dan azm-i dergâh-ı sultân-ı âfâk eyledi. Kefe'ye dâhil oldukda Han-ı Kırım Mehemmed Giray mukaddemâ Şîrvân seferine bi'z-zât me'mûr iken fermâna itâ'atden istikbâr ve sûret-i muhâlefet izhâr idüp¹¹⁰⁴ birâderi Âdil Giray'ı irsâl ile iktifâ itdüğinden mâ'adâ bi-sudûr-ı izn serdâr-ı asker-i Tatar Aras Han ülkesine ilgar itdiklerinde ba'de'l-avd Âdil Giray giriftâr-ı¹¹⁰⁵ kayd-ı esâr olduğundan Osmân Paşa'ya gayz-ı izmâr idüp zu'munca ahz-i sâr kasdında asker-i mûr-şümâr-ı Tatar ile kefeyi muhâsara ve Osmân Paşa ile otuzyedi gün bünyâd-ı müşâcere eyledi. Hanın hetk-i nâmûs-ı İslâm'a ikdâmı bâ'is-i tekeddür-i ser-çeşme-i hâtîr-ı sultânî olup Kûfye'de uzlet-güzîn olan [204a] birâderi¹¹⁰⁶ İslâm Giray hıl'at-i i'zâz-ı tirâz-ı hanî ile teşrîf buyuruldu. Kapudan ile arz-ı Kırım'a vâsıl oldukda meded-kârî-i avn-i Bârî ve destyârî-i himmet-i şehriyârî ile serîr-i hanîye cülûs idüp Mehemmed Giray iklim-i adem oldu.

Osmân Paşa donanma ile muhatt-ı rihâl-i âmâl olan dergâh-ı sa'âdet-destgâha rûy-mâl idüp hıdemât-ı şâyestesi mukâbelesinde mazhar-ı sunûf-ı iltifât-ı sultânî ve bir aydan sonra teşrîf-i vezâret-i uzmâ ile dahi sadr-pîrâ-yı kâmrânî oldu. Fî Cemâziye'l-âhire sene 92¹¹⁰⁷.

Cezâ-i sû-i ameli dâmengîr-i tûl-emelî olan Mehemmed Giray Han'ın harb ü sitîz esnâsında ba'zı evlâd-ı şakâ-nihâdî âsî Nogay'a gürîz itmişler idi. Zu'm-ı fâsid-i muhâl-endîşleri üzere istirdâd-ı mülk-i mevrûs kasdına hevâlarına tâbi' nice bin eşkiyâ ile dârü'l-mülk-i Kırım olan Bağçesarây'ı basub han ve etbâ'ına îsâl-i zahm-ı tîğ-ı eziyyet ü izrârı ve dâmen-i mülkden dest-i tetâvüllerin kûtâh itmeğe hanın adem-i iktidârı ma'rûz-ı der-i devlet-medâr-ı şehriyârî olmağın ol diyârı âb-ı tâb-ı şemşîr-i sâ'ika-te'sîr birle tathîr itmek için Vezîr-i a'zam Osmân Paşa sipeh-keş-i İslâm ve Hâdım Mesîh Paşa kâ'im-makâm olup donanma ile Sinob'dan geçmek üzere Üsküdâr sahrâsında nasb-ı hıyâm-ı süreyyâ-intizâm olundu. Fî Şevvâl.

¹¹⁰⁴ Şîrvân seferine izhâr idüp A P R; __B

¹¹⁰⁵ irsâl ile giriftâr-ı A P R; __B

¹¹⁰⁶ biraderi A P R; __B

¹¹⁰⁷ 92 A R; 892 B P

Tiflîs hâkimi[iken]¹¹⁰⁸ firâr iden Simon birâderi Dâvud Han irşâd-ı baht-ı mâder-zâd birle ser-nihâde-i hâk-i itâ'at ü inkıyâd olup Mar'aş beylerbeyiliği inâyet buyuruldu. Fî Zi'l-ka'de.

Duhter-i sa'd-ahter-i sultânî Âyişe Sultân muhâfız-ı Mısır İbrâhîm Paşa'ya nâmzed olup taraf-ı saltanat-ı aliyye'den¹¹⁰⁹ da'veti mutazammın ahbâr-ı te'âkub itmeğin azm-i dergâh-ı mekârim-destgâh idüp Mısır defterdârı Sinân Paşa'ya tahtgâh-ı Yûsuf'ı teslim eyledi. Fî Zi'l-hicce.

Serdâr'ın [204b] hareketi germiyyet-i hengâme-i şitâya müsâdif olup meşâkk-ı sefer-i zemistânî pençe-i tâb ü tüvân ve tâb-ı leşker-i sultân olmağın şiddet-i sermâya nev'an fütûr gelince Kastamonı'da tevakkuf ile me'mûr olup mücerred âvâze-i hareket-i râyât-ı zafer-âyât istimâ'ı ile [iklim-i]¹¹¹⁰ Kırım'datahazzüb ü ictimâ' iden perîşân-ı rûzgârlar târ ü mâr olduğu merfû'-ı pâye-i serîr-i sa'âdet-masîr olmağın Ferhâd Paşa hasbe'l-emri'l-âlî meştâ-yı Erzurûm'dan[semt]¹¹¹¹ rücû'a vaz'-ı kadem ve Osmân Paşa savb-ı diyâr-ı Acem'e tahrîk-i tuğ ü alem eyledi. Fî Muharrem sene 93¹¹¹².

Sâbıkâ müşerref-i mesned-i iftâ olan Ma'lûl-zâde Seyyid Mehemed Efendi müteveccih-i gülgeşt-i bâğ-ı mülk-i bekâ oldu. Fî m.

Sultân Bâyezîd kurbünde kâfirî kemerler ve sengîn amûdlar üzere binâ olunmuş bir mahalle münhedim olup ekser ehli zîr-i hâkde helâk oldu. Fî Safer.

Muhâfız-ı Kâhire-i Mısır İbrâhîm Paşa hâk-i Âsitân-ı muhalledü'l-ikbâl ile iktihâl idüp arz itdüğü pîşkeş ü nisâr yiğirmi kerre yüz bin altun takdîm olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Serdâr-ı dârü'l-mülk-i Âzerbâyecân Tebrîz kurbünde Sürh-serân-ı fitne-engîz ile mutârâha-i kur'a-i harb ü sitîz idüp nesîm-i feth ü nusret şânezen-i gîsû-yı tuğ-ı ser'asker-i muvahhîdîn ve dest-i inhizâm ve haybet-mûy-i ken-rûy-i adû-yı dîn oldukdan sonra ta'kîb-i düşmen esnâsında Mîr-i mirân-ı Anadolu Murâd

¹¹⁰⁸ __ A R; iken B P

¹¹⁰⁹ aliyye'den A; __ B P R

¹¹¹⁰ __ A; iklim-i B P R

¹¹¹¹ __ A; semt B P R

¹¹¹² 93 A R; 993 B P

Paşa ki, ahd-i saltanat-ı Ahmed Hanî'de vezîr-i a'zam ve ser'asker-i mükerrer olup darb-ı şemşîr ve hüsn-i tedbîr ile erkân-ı eyvân-ı devlet-i rûz-efzûn-ı Osmânî'ye istihkâm virmiştir. Esb-i bâd-pâsı hatâ itmekle giriftâr-ı kayd-ı keyd-i a'dâ olduğu ve Tebrîziyân gadr ü hıyânet töhmetiyle katl ü gâret pençesinde mübtelâ-yı belâ-yı siyâset oldukları ve şehir-i Tebrîz otuz beş günde hisâr-ı üstüvâr ile tahsîn ve Diyârbekr Beylerbeyisi Hâdım Ca'fer Paşa hıdmet-i muhâfazaya ta'yîn olup serdâr ba'de'l-avd rahmet-i Perverdgâr'da karâr itdüğü ihbârı vâsıl-ı atebe-i devlet-medâr-ı şehriyârî [205a] olmağın hâtem-i yemîn-i vezâret-i uzma Mesîh Paşa'ya teslim ve Mîr-i mîrân-ı Van Cağala-zâde Sinân Paşa¹¹¹³ muhâfaza-i sugûr-ı ve zabt-ı leşker-i mansûr için menşûr-ı ser'askerî terkîm olundu. Fî Zi'l-hicce.

Şâh-oğlu Hamza Mîrzâ asker-i Sürh-ser ile Tebrîz'i muhâsara itdüğü ber-dâşte-i izz-i huzûr olup¹¹¹⁴ Ferhâd Paşa tekrâr hizmet-i ser'askerî ile me'mûr oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir sene 94¹¹¹⁵.

Mesîh Paşa mesned-i vezâretten tenzîl olup Siyâvuş Paşa sâniyen ol rütbe-i vâlâya terfî' olundu. Fî m.

Aliyyetü'z-zât Âyişe Sultân¹¹¹⁶ İbrâhîm Paşa'ya akd-i nikâh olup hilâf-ı kânûn üçyüz bin altun mehr tesmiye olundu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Alâ'îye senglâhından ruhsat-yâfte-i pervâz olup sadâret-i Rûm'da âşiyân-sâz-ı izz ü nâz olan[Mevlana]¹¹¹⁷ İvaz cevher-i¹¹¹⁸ zâtına ârıza-i maraz ârız olup¹¹¹⁹ kesr-i hâdimü'l-lezzât-ı huruf illetine avz oldu. Fî Zi'l-ka'de.

Vezîr-i a'zam-ı sâbık Sinân Paşa eyâlet-i Şâm ile şâdkâm oldu. Fî Zi'l-hicce.

Âvâze-i kurb-i vusûl-i serdâr cem'iyet-i Sürh-serân'ı katarât-ı simâb-gûn gibi pür-ıztırâb itdüğü hilâlde pür-dilân-ı guzât Hamza Mîrzâ meterisini basup

¹¹¹³ teslim Sinan Paşa A P R; __B

¹¹¹⁴ huzûr olup A P R; __B

¹¹¹⁵ 94 A P R; 994 B

¹¹¹⁶ Aliyyetü'z-zât Âyişe Sultân A R; Hazret-ti zât Sultân B P

¹¹¹⁷ __A; Mevlana B P R

¹¹¹⁸ İvaz cevher-i A; Mevlana İvaz cevher-i B P R

¹¹¹⁹ olup A; olup B P R

altmış vukıyye taş atan kal'a-kûb bir topı bend-i zencîr-i teshîr itmeğin galebe-i herâs ile esâs-ı sebâtları indirâs bulup Gence'ye varduklarında bir şeb Hamza Mîrzâ def'-i humâr-ı gamm için idâre-i câm-ı Cem iderken birkaç tülengî elinden sermest-i sahbâ-yı adem oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir li-sene 95¹¹²⁰.

Hıdemât-ı şâyestesi mukâbelesinde Ca'fer Paşa'nın [münsevid]¹¹²¹câh ü i'tibârı tuğrâ-yı garrâ-yı vezâret birle müzeyyen ve eyâlet-i Van hükûmeti dahi ol vezîr-i dilîre mu'ayyen oldu.

Şeyhü'l-İslâm Çivi-zâde Mehmed Efendi suffe-i safâ-efzâ-yı cinâna hırâmân olup Mevlânâ Abdü'l-kâdir Şeyhî el-Mü'eyyedî sadr-pîrâ-yı eyvân-ı refî'ü's-şân-ı fetvâ oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Sadâret-i Anadolu'dan sonra Şâm ve Mısır'a vâlî olan Abdü'l-ganî Efendi ma'zûlen Burusa'ya vâsıl oldukda mansıb-ı hayâtdan dahi munfasıl oldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Üveys Paşa vâlî-i Mısır olup sâl be-sâl der-i devlet-[205b] nevâle irsâl olunan beş kerre yüz bin altuna yüz bin dahi terakkî eyledi.

Hâfız-ı Yemen Vezîr Hasan Paşa ol diyârda bast-ı yed-i istîlâ iden tâ'ife-i Zeydiyye'nin sipehsâlârları evlâd-ı Mutahhar-ı Leng'den kulel ü cibâle tahassun iden beş nefer güzîdelerini kemend-i letâyif-i hîleye bend ve tuhfe-i dergâh-ı sultân-ı ercmend idüp zîr-i destlerinde olan kılâ' u bıkâ'ı kabza-i teshîre aldığı ahabâr-ı sâresi Âsitân-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâra vâsıl oldu. Fî m.

Âvâre-i dâr ü diyâr olan ol bî-çârelere kadr-ı kifâyeden ziyâd[e] ulûfe ve zâd ü zevâde ta'yîn olunup pâ-bend-i firâr olmak için Yedikulle cây-ı karârları oldu.

Kılıc Ali Paşa gavta-hor-ı deryâ-yı adem olup dâmâd-ı muhterem İbrâhîm Paşa vezâret ile kapudan oldu. Fî Receb.

Gürcistân ülkesinde Tumanis ve Küri ve Ahıska kal'aları yapı olup Tiflîs'e istihkâm virilmek ile Simon-ı mel'un sergerdân-ı sahrâ-yı perîşânî olup ol herzeğerd-i kûçe-i bâzâr-ı lâ-mekânî olan avâre-i pey-âşîyânî üftâde-i dâm-ı

¹¹²⁰ 95 A R; 995 B P

¹¹²¹ ___A; münsevid B P R

intikâm itmek şartıyla diyâr-ı Gürcistân hükûmeti şâh-ı gümrâh etbâ'ından rûgerdân Mahmûd Han'a erzânî buyurulmak recâsına serdâr Ferhâd Paşa tarafından arza dâşt oldu. Fî m.

Dârü's-saltana'da kâdî ve nakîbü'l-eşrâf iken sadâret-i Rûm i'tibârıyla kazâ-i Beytu'llâhü'l-harâm'ı e'azz-ı âmâl ve ol makâm-ı lâzımü'l-ihtirâma tevcîh-i matıyye-i irtihâl iden Mîrzâ Mahdûm lakabıyla ma'lûm Mevlânâ Mu'înu'd-dîn Eşref cenâblarının tâyif-i rûh-ı revânî Ka'be-i vücûdda edâ-i huccetü'l-vedâ' ve "irci'î" tedârüsini gûş-i kabûl ile istimâ' eyledi. Fî Şevvâl.

Yevm-i irtihâle dek mansıb-ı nakâbet âhara tevcîh olunmamış idi. Peyâm-ı intikâlî ma'rûz-ı dergâh-ı âlî oldukda ol mansıb-ı celîle ile sahn müderrislerinden Keçi Mîrzâ-zâde Mevlânâ Yahyâ Efendi tebcîl olundu.

Şâh-ı Acem Hudâbende ferzendi Koçkapan derende-i gürg-i mûrg-zebûnî olduğundan istîlâ-yı endûh ü gamm [206a] birle ahvâli perîşân ve mukîm-i beytü'l-hazân olup devlet-i pâder-hevâ-yı şâhî ve saltanatdan keff-i nazar-ı rağbet itmeğin Horasân hâkimi diğer oğlu Abbâs Mîrzâ be-tarîk-i inhisâr taht-ı şâhî üzere karâr idüp gurûr-ı civânî ve neş'e-i kâmrânî birle zu'munca istirdâd kaskına Kazvîn'de cem'-i sipâh ve şâhrâh-ı inkıyâda irşâd iden dûr-endîşleri tîğ-i gadr ile tebâh itdüğü ahabârı vâsıl-ı sem'-i eşref-i şehriyârî oldu. Fî Muharrem sene 96¹¹²².

Leyâlî-i mevlûd-i şerîf ve regâ'ib ve berâtda minâreler mânend-i kemer-i zerrîn kanâdîl ile tezyîn olunmak bid'at-i hasenesi bu sâl-i meymenet-iştimâle serdefter-i iftihâr-ı rûzgâr olmuşdur.

İslâm Giray terk-i mülk-i bî-bekâ idüp Yanbolı'da uzlet-güzîn-i künc-i inzivâ olan birâderi¹¹²³ Gâzî Giray câ-nişîn oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Serdâr Ferhad Paşa Gence'ye varup hâkimi Ziyâd-oğlu Mehmed Han bîm-i cân ile firâr ve Aras kenârında darb-ı mazalle-i karâr itmiş bulunmağın ol cânibe inân-rîz-i ilgar olup mücâhidîn-i dîn envâ'-ı ganâyim ve esîre seyr oldukdan sonra gencine-i dâhil-i havza-i hısn-ı hasîn ve eyâleti Haydar Paşa'ya ta'yîn idüp meştâ-yı Erzurûm'a avd eyledi. Fî Ramazânî'l-mübârek.

¹¹²² 96 A R; 996 B P

¹¹²³ güzîn-i künc-i inzivâ olan birâderi A P R; __ B

Sadâret-i Rûm'dan munfasıl Sâlih Monlâ lakab-ı müstehabıyla meşhûr Mevlânâ Abdü'l-kerîm dârü'n-na'îm-i rahmet-i Rabb-i rahîme müntekal oldu. Fî Şevvâl.

Sadr-ı sadâret-i Rûmî mesned-i hükûmet-i Mısır'a tebdîl ve ba'de müddet zimâm-ı râhle-i teveccühi kazâ-i Ümmü'l-kurâ vechesine tahvîl iden Bahâ'ü'd-dîn-zâde Abdullah Efendi rûz ü dîlfirûz-ı hayâtı şâma ve müddet-i ömri encâma irdi. Fî m.

Hünkâr şeyhi unvânıyla iştihâr-yâfte olup bâb-ı devlet-intisâbî nice müddet merci'-i şeyh ü şâb olan Şeyh Şücâ' nâm şahs rîyâ-pîşe-i mu'tekef-i künc-i teng ü tâz-ı mezâr oldu¹¹²⁴. Fî Zi'l-ka'de.

Memâlik-i mahrûsada râyic olan nükûdda nakş-ı sıhhat mefkûd olup sikke ahvâline kemâl-i ihtilâl gelmeğın [206b] eşkıyâ-yı sipâh iltizâm-ı mâlâ-yelzem ıslâh bahânesiyle der-i fitneyi bâz ve arbede-i mestâneye âğâz idüp hâh nâ-hâh tashîh-i sikkeye mübâşir olan mîr-i mîrân-ı Rûmili vezîr ve Musâhib Mehmed Paşa ve Defterdâr Mahmûd Efendi meydân-ı dîvânda ser-mest-i sülâf-ı sâf-ı şehâdet oldılar. Fî Cemâziye'l-ûlâ sene 97¹¹²⁵.

Teskîn-i âteş-i fesâda ihmâl ü taksîr isnâdıyla Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa ve sâ'ir vüzerâ ve Şeyhü'l-İslâm Şeyhî Efendi ve bölük ağaları mertebelerinden hatt ve tenzîl ve eyâlet-i Şâm'dan ma'zûlen Üsküdâr'da karâr üzere olan Sinân Paşa sâniyen mühr-i vezâret-i uzmâ ile ve Sadr-ı Rûm Bostân-zâde Mehmed Efendi yerâ'a-i iftâ ile tescîl olındılar.

Mesned-i sadâret-i vezâretten tenzîl olınan Mesîh Paşa refî'ü's-şân-ı sadr-ı eyvân-ı bekâ olup binâ itdüğü câmi' haremde mütevârî-i künc-i adem oldu. Fî Receb.

Tahte'l-kal'a kurbünde bir şeb şu'le-i âteş zebâne-keş olup Bezzâzistânlar etrâfı ve Bitbâzârı tâ Kumkapısı'na varınca sûhte-i nâr-ı kahr-ı Kakhârî oldu. Fî sene m.

¹¹²⁴ Hünkâr şeyhi..... mezar oldu. A P R; __B

¹¹²⁵ 97 A R; 997 B P

Şâh Abbâs nihâvende-i sipâh-ı zafer-destgâh¹¹²⁶ ile mukâbeleye isti'dâd yok idüğün ihsâs idüp husûsan ser-hayl-i Özbekiyân Abdu'llah Han saff-ı müsâfindan münhezimen inhırâf itmeğün tahrîk-i halka-i der-niyâza âğâz idüp birâderi Hamza Mîrzâ oğlu Haydar Mîrzâ'yı Erdebil hâkimi Ustaclu Mehdî-kulı nâm umde-i han ve iki sultân ile dergâh-ı mecd ü ikbâle irsâl itmiş idi. Serdâra vâsıl olup ma'am hâk-i Âsitân-ı râsitâna rûymâl eyledi. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 98¹¹²⁷.

Gevher-i neyyir-zât-ı Ahmed Hanî Mağnisa'da nûr-efşân-ı eyvân-ı vücûd ve ol mihr-i münîr-i evc-i sultânî teşrîf-sâz-ı matla'ı şuhûd oldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Hâkân-ı Rûm târîh-i sâl-i vilâdetleridir.

Kutr-ı Anadolu sadâretinden¹¹²⁸ mütekâ'id Düğmeci-zâde Mevlânâ Mehmed Bâkır terk-i dağdağa-i cihân-ı fânî eyledi. Fî m.

Bir def'a sadâret-i Anadolu'dan mukaddem ve üç def'a dahi ihrâz-ı arz-ı kâdî'askerî itdikden sonra Dârü's-saltana'da kâdî olan Ciy Monlâsı Mehmed Efendi azm-i nüzhetgâh-ı mülk-i câvidânî eyledi. Fî Receb.

Kâdî muhızlılarına [207a] mücevveze giymek teklîf idüp ol bî-çâreleri böyle bir derd-i sere mübtelâ itmek ba'de's-sadâre mevlânâ-yı mezbûrın eser-i gayr-i meşkûrudur.

Siyâvuş Paşa halîlesi Fâtıma Sultân azm-i şebistân-ı rahmet idüp na'sı peder-i âlî-güheri Sultân Selîm türbesinde mukîm oldu¹¹²⁹. Fî Şa'bân.

Bezzâzistân-ı atıkde bî-nihâye emvâl ve bî-hadd bedâyi' zâyî' olup nice bî-günâh giriftâr-ı şikence-i kahr-ı sultân-ı dehr oldukdan sonra bir Acem bâzergânı elinde bulunup meğ¹¹³⁰er hıdmetkârı Bezzâzistânda bir kûşede ihtifâ itdüğü ve zılali leyli istal zeyli ittükten sonra ol emval-i bazı yerlerde zuhûr

¹¹²⁶ zafer-destgâh A P R; __B

¹¹²⁷ 98 A R; 998 P B

¹¹²⁸ sadâretinden A B R; __P

¹¹²⁹ Siyâvuş Paşa oldu. A P; __B R

¹¹³⁰ meğ^{er} A; __B P R

itmeğin şahne-i siyâset yed-i istîlâsına mübtelâ oldılar. Fî Cemâziye'l-ûlâ sene 999.

Mühre-i mühendisîn ta'yîni üzere nehr-i Sakarya ile Sapanca göli mâbeyni ki, altı bin zırâ' yerdir, hark olunduğı takdîrce ağac denizinden İstanbul'a nakl-i hatabda zahmet çekilmemek mukarrer olmağın Vezîr Sinân Paşa bi'z-zât mübâşir-i keşf olup tedârük-i levâzim ü mehâmm emrinde ihtimâm itmişiken ba'zı erkân-ı devlet rikâb-ı sa'âdet-intisâba arz itdikleri mukaddemât-ı vehmiyye netîce-pezîr-i te'sîr olup ol tedbîr-i isâbet-me'âle darb-ı kalem-i ibtâl olındı. Fî Cemâziye'l-âhire.

Mukaddemâ Gence hâkimi olan Ziyâd oğlu Mehemed Han Şâh Abbâs itâ'atinden rûgerdân olup Elvend hâkimi Aleksandre recâ-nâmesiyle dergâh-ı sultân-ı enâma vaz'-ı cebhe-i ubûdiyyet eyledi.

Ahûrkapısı kurbünde olan kasr-ı bî-kusûr ki, binâsına Sinân Paşa mübâşir olduğı cihetden ana intisâb ile meşhûrdur, mi'mârân-ı Sinimmâr-etvâr ihtimâmıyla karîn-i itmâm oldı. Fî Şa'bân.

Leb-i deryâda olan Sultân Bâyezîd Köşki ki, Kılıc Ali Paşa mukaddemâ¹¹³¹ esâsından tecdîd itmişidi, mir'ât-ı nazar-ı envâr-ı İskender-i Dârâ-derde muhakkar görünüp Sinân Paşa müceddeden binâsıyla me'mûr oldı. Fî m.

Kapudan Hasan Paşa'nın zevrak-ı vücûdı deryâ-yı ademde nâbûd olup Mîr-i mîrân-ı Erzurûm Cıgala-zâde Sinân Paşa ol rütbe-i vâlâya sezâ görildi. Fî Ramazân.

Üveys Paşa mahlûlünden Mîr-i mîrân-ı Kars Hâdım Hâfız Ahmed Paşa [207b] vâlî-i vilâyet-i Mısır oldı. Fî m.

Sinân Paşa mesned-i vezâretten ib'âd olunup sadr-ı sadâret-i vezâret ile Ferhâd Paşa is'âd olındı. Fî Şevvâl.

Erzurûm halkı nevbetci yeniçerilerin ta'addîlerinden ref'-i ruk'a-i şikâyet idüp odalarına gelmek içün emr-i şerîf irsâl olunmuş idi. Ol hükm-i hümayûn sebeb-i irâka-i hûn olduğı istimâ' olunmağın tâ'ife-i Bektâşiyân-ı Erzurûm'da olan yoldaşları kırmak içün emr-i şerîf gönderilmiş deyü tehazzüb ü ictimâ idüp

¹¹³¹ Kılıc Ali Paşa mukaddemâ A; mukaddemâ Kılıc Ali Paşa B P R

bî-edebâne evzâ‘a ikdâmları Ferhâd Paşa’nın makâmından zevâline ve Siyâvuş Paşa’nın sâlisen tulû‘-ı kevkeb-i ikbâline sebep oldu. Fî Cemâziye’l-âhire sene-i elf.

Bostân-zâde Mehmed Efendi mansıb-ı fetvâdan ma‘zûl olup Sadr-ı Rûm Zekeriyâ Efendi mesned-i iftâyâ mevsûl oldu. Fî Receb.

Tebrîz kulları hemvâre şirret ü fesâda mu‘tâd olup hemîşe bir fitne ikâzı kem-i pîşeleri olmağın muhâfızı olan Vezîr Ca‘fer Paşa ba‘zı kılâ‘ı yoklamak bahânesiyle Tebrîz’den çıkup etrâfında ümerâ-i Ekrâd’dan istimdâd ve cem‘-i ecnâd eyledi. Ba‘dehu kerr-i kerrârân gösterüp yevm-i vusûlde tertîb olunan dâm ü dâne-i ihtiyâlden gâfil ve bî-haber oldukları cihetden resm-i dîrîn üzere istikbâle çıkan binbeşyüz kadar küştenîleri tu‘me-i neheng-i âcâl idüp ol diyârdan hâr-âzârı berkinde-i dest-i şemşîr-i kahr ü tedmîr eyledi. Fî Şevvâl.

Kûşe-güzîn-i inzivâ olan Bostân-zâde Mehmed Efendi sadr-ı sadâret-i Rûm’a i‘tilâ eyledi. Fî Safer sene 1001.

Yeniçeri mevâcibi kâmilten teslîm olup sipâh ulûfesi şey‘en fe-şey‘en tekmiîl olunmak şartıyla tâkasen teklîf olunmağın Emîr Defterdâr tu‘me-i şîr-i şemşîr-i âteş-bâr olmak¹¹³² üzere ısrârları vakt ısfîrâra karîb olmuşiken nâgâh bî-takrîb min cânibi’llah “urun eşkıyâyı” sadâsı peydâ olup taraf-ı şehriyârîden işâret olındı i‘tikâdıyla sagîr ü kebîr eşîrrâ-i sipâh üzere hücûm idüp nicesi hûn-âğuşte zahm-hurde ve niceleri[dahi]¹¹³³ mürde oldu. Kenâr-ı selâmete çıkmak recâsına bâb-ı mu‘allâ-cenâba şitâb iden sipâha Kapu Ortası’nda odun arabaları sedd-i râh idüp nice bin [208a] âdem tezâhum itmeğın yüz on yedi nefer şakî-i bed-güher pâ-y-mâl-i şütür-i gerdenkeş-i fenâ olup hurûc ale’s-sultân itdikleri cihetden bermûceb-i hükm-i şer‘î âdâb-ı İslâm anlar hakkında mer‘î olmayup lâşeleri deryâyâ ilkā olındı. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

Siyâvuş Paşa’ya hıla‘-ı husrevânî mâye-i şâdmânî olmuşiken rûz-ı dîğerk nakb-ı mekr-i a‘dâ kârgir olup Sinân Paşa sâlisen nişîmengâh-ı bâlâ-hâne-i vezârete i‘tilâ eyledi.

¹¹³² Emîr Defterdâr olmak A P R; __B

¹¹³³ __A; dahi B P R

Hâkim-i Gîlân Ahmed Han Şâh-ı gümrâh zahm-ı sitem ü âzârından dâr ü diyârında bi-karâr ve âzim-i der-i devlet-medâr olup dergâh-ı mekârim-destgâh-ı sultân-ı âfâk maskatü'r-re's-i mevâlîd-i lütf ü işfâk iken tâlî'-dûn ve baht-vârûn nâ-müsâ'id olduğu cihetden ol mihmân-ı azîz-i ulûvv-i şân mazhar-ı ihsân olmayup kem iltifâtî-i sultân-ı ercîmend dâğ ber-dâğ ve nazar-ı tegâfûl-i bülend mûcib-i zevâl-i istirâhat ü ferâğ oldu. Nâ-çâr Bağdad'da sarf-ı nakdîne-i ömr-i beyhûde-güzâra karâr virüp ol diyâr hazînesinden kadar-ı kifâye vazîfe ta'yîni ile azm-i Dârü'l-hılâfe eyledi. Fî Receb.

Ekser-i müte'allikâtı Şîrvân'da olmağın ba'de zamân ber-muktezâ-yı televvün-i tabî'at ve bakıye-i gurûr-ı hükûmet bilâ-izn ol cânibe atf-ı inân-ı azîmet idüp Gence'ye vardukda mîr-i mîrânı bî-sudûr-ı ruhsat hareket itdüğüçün habs ü tenkîl ile tezlîl eyledi.

Bosna Beylerbeyisi Hasan Paşa ve Hersek Beyi Mehemed Bey Hırvat serhaddinde Siska nâm kal'a üstüne ilgar ve esâs-ı sulhı rahnedâr idüp ikisi dahi dest-i küffârda şehîd ve ekser-i asker ma'rekegâh-ı kıyâmet-üslûbda nâ-bedîd olduğu tesâdüm-i emvâc-i lücce-i gayret-i sultânîye bâ'is ve Macar seferlerinin zuhûrına sebep ü hâdis olup Vezîr-i a'zam Sinân Paşa serdâr-ı sipâh-ı İslâm ve Ferhâd Paşa kâ'im-makâm oldu. Fî Şa'bân.

Şeyhü'l-İslâm Zekerîyyâ Efendi ber-muktezâ-yı resm-i me'nûs-ı dest-bûs hil'at-i bahâriyye içün dîvân-ı bülend-eyvâna varup Bâb-ı sa'âdet'e muttasıl nişîmen üzere celse-i istirâhat itdiklerinde azîm-i mütekâzî-i ecel istîfâ-yı deyn-i mü'eccel içün dâmen-i câme-i hayât-ı bî-sebâta [208b] bast-ı yed-i iftirâs idüp teşrîf-i mansıb-ı şerîf-i fetvâ Sadr-ı Rûm Bostân-zâde Mehemed Efendi ilbâs olındı.. Fî Şevvâl.

Serdâr-ı zafer-şî'âr asker-i cerrâr ile ba'de tayyî'l-merâhil Pesperim sahrâsına nâzil oldukda beş gün muhâsaradan sonra sükkânı penâh-ı perde-i sâyebân-ı istîmâl olup Polata ahâlîsi dahi taleb-i zinhâr ile mazîk-i hisârdan tahlîs-i cân-ı nâtüvân itdiler. Fî Muharrem sene 1003.

Sadme-i tünd ü tîz-i rûz-ı kâsım kâsımü'z-zuhr-ı sabr ü karâr olmağın zuhûr-ı fütûhât-ı külliye sâl-i âyendeye te'hîr olunup meştâ-yı Belgrad'a avd olundu. Fî Safer.

Kerîme-i mükerrerme-i şâh-ı cihân Fâtıma Sultân Vezîr Halîl Paşa'ya tezvîc olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Kefere-i Yahûdî tezlîl için gök ve sarı tülbindlerin sipâh ve kırmızı çukaya tebdîl itdirüp âlet-i levhdir deyü bî-çâre maymûnlara oyunlar oynadan İmâm-ı Sultânî Mevlânâ Abdü'l-kerîm sadr-nişîn-i da'vet-hâne-i rahmet-i Rabb-i Rahîm oldu. Fî Rebî'ü'l-âhire.

Sene-i seb'a ve elf hudûdunda Kira Yahûdiyye vak'asında benî nev'ini tezlîl için kırmızı çuka tâkyeleri mora tebdîl olundu¹¹³⁴.

Milel-i muhtelif-i müşrikînden yetmiş seksen bin kadar bî-dîn İstoni Belgrad etrâfını tabur ile mahsûr itmiş. Muhâfız-ı Budin Serdâr-zâde Mehemed Paşa asker-i mansûr-ı serhadd-i ma'mûr ile irişüp zûr-bâzû-yı celâdet ile küffâr-ı hâksârı pîrâmen-i hisârdan dûr ve sekiz pâre kal'a-kûb topı ilâve-i ganâyim-i nâ-mahsûr itdikden sonra Tımışvar beylerbeyisi firârîlerin önlerine şemşîr-i hûn-bârı sedd-i üstüvâr idüp müte'ayyinlerinden vâfir kâfire kantara-i tîğ-i bî-dirîğden dehlîz-i ademe vaz'-ı kadem itdirdi. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Hatvan kal'ası dahi mahsûr-ı adû-yı bî-dîn olmuş iken ol cânibde olan serân-ı sipâh ihtimâmı hizb-i müşrikîni bî-seyr râh-ı inhizâm idüp lâkin Filek nâm hisâr giriftâr-ı pençe-i küffâr oldu. Fî Cemâziye'l-âhir.

Mansıb-ı refî'ü's-şân-ı iftâdan künc-i humûl ü inzivâya muntekal olan Şeyhî Efendi'nin tâyir-i rûh-ı pür-fütûhı leyle-i mi'râcda taraf-ı bâlâ-hâne-i âsümâna urûc eyledi. Fî Receb.

Tâ'ife-i yeniçeriyân zâbitleri Mehemed Ağa ile serdâra mülâkî olmaları için mütehattimü'l-iz'ân-ı fermân-ı¹¹³⁵ âlî¹¹³⁶ şeref-sudûr bulup rikâb-ı hümâyûn sükûn üzere oldukca yeniçeri ağası sefere¹¹³⁷ gitmek hılâf-ı kânûndur deyü itdikleri fesâne vü füsûn sem'-i kabûle mevsûl olmadı. Fî Şa'bân

Kazak eşkıyâsı otuz beş pâre şayka ile Tuna sazlığında ihtifâ idüp bir gice Akkirman'ın varoşını yağma vü gâret ve ahâlîsine îsâl-i hasâret eyledi. Fî m.

¹¹³⁴ Sene-i seb'a olundu. A P R; __B

¹¹³⁵ mütehattimü'l-iz'ân-ı fermân-ı A; fermân-ı mütehattimü'l-iz'ân-ı B P R

¹¹³⁶ âli A; __B P R

¹¹³⁷ sefere A P R; __B

Asker izhâr-ı bahâr-ı sahn-ı gülzârda nasb-i hıyâm-ı reng-â-reng itdüğü dem serdâr-ı nâmdâr dahi meştâ-yı Belgrad’dan rikâb-ı azîmete vaz’-ı kadem idüp taraf-ı mülk-i a’dâya sevk-ı sipâh-ı kîne-hâh eyledi. Fî [m.]

Gâzî Giray Han hasbe’l-emr yüz elli bin kadar asker-i tâlânger ile azm-i sefer idüp teng ü tâz bir derbendde leşker-i menhûsü’l-eser-i küffâr ile dûçâr olup¹¹³⁸ yiğirmi bin kâfir alef-i şemşîr ve altı bin giriftâr-ı zencîr oldu. Fî Ramazân.

Eflâk voyvodalığı virilmek iktizâ idüp mukaddemâ voyvoda iken nigûnsâr hufre-i be’sü’l-karâr olan Sek-i lâşe-hâr birâder-i bed-güheri Mihaî-i bed-fî’âle sezâ görölüp ammâ âcilen nedâmeti müşâhede olundu. Fî Şevvâl.

Tata nâm kal’a ahâlîsi üç gün mazîk-i hisâr-ı giriftârî olmağın ser-nihâde-i hâk-i acz ü niyâz olup Samartin sükkânı âheng-i vâdî-i firâr ve zimâm-ı zabtı dest-i İslâmiyânda karâr eyledi.

Dokuz yüz otuz altı hudûdunda bîm-i şimşîr-i Süleymânî birle ihrâk¹¹³⁹ bi’n-nâr ve kendüleri sülûk-ı tarîk-i firâr itdikleri cihetden Yanık ünvânıyla iştiâh-yâfte olan Gulovar nâm hisâr mahsûr-ı leşker-i mansûr oldu. Fî gurre-i Zi’l-ka’de.

Esnâ-i muhâsarada¹¹⁴⁰ seksen bin kadar kâfir Yanık imdâdına gelüp Komran adasında tabur itmeğın mîr-i mîrân-ı Rûmili Mehemed Paşa-zâde Hasan Paşa ve nice ümerâ-i nâmdâr ve asker-i Tatar sedd-i Ye’cûc-i fitne ile me’mûr olup sadme-i hamle-i guzât-ı dîn ile nizâm-ı cem’iyyet-i müşrikîn perîşân ve ekseri tu’me-i şîr-i şimşîr-i âteş-feşân oldu.

Eyyâm-ı muhâsaradan altmış dördünci günde burc u bârû-yı |209b| hisârdan sadâ-yı “el-emân” künküre-i tâk-i âsümâna peyveste olup zamâyim-i memâlik-i İslâmiyye’den oldu. Fî Muharrem sene 1003.

¹¹³⁸ teng ü tâz olup; A B R; __P

¹¹³⁹ Süleymânî birle ihrâk A; Süleymân ile sekkânı ihrâk B P R

¹¹⁴⁰ Esnâ-i muhâsarada A P R; Eyyâm-ı muhâsarada B

Ol havâlide Papa nâm muhtasar kal'a dahi mazbût-ı huddâm-ı dergâh-ı âlî oldı¹¹⁴¹. Fî m.

Komran sükkânı dahi yigirmi gün giriftâr-ı mazîk-ı ceng ü sitîz olup pâ-y-i celâdetleri mürte'îş ve safha-i zamîrlerinde sûret-i haybet münakkaş olmuşiken rûz-ı kâsım karîbdır deyü Bektâşiyân resm-i mu'tâdları üzere câdde-i inâda sülûk itmeğin ser-rişte-i tedbîre ukde-i te'hîr düşüp semt-i meştâyâ atf-ı inân-ı azîmet olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Mihal'e erbâb-ı hukûk nâmına olan mürâ'iler istîfâ-yı hakk bâbında vesîle-i tahsîl-i merâm olur i'tikâdıyla itdikleri ibrâm bünyân-ı sabr ü karâra zelzele-i inhidâm virüp cümlesi yekbâr tu'me-i şemşîr-i neheng-i¹¹⁴² âteşbâr ve derûnunda izmâr itdüğü fikr-i fâsid-i isyânı izhâr eyledi. Civârında olan hükkâm-ı keferi imdâdıyla yanına yigirmi bin kadar şakî-i bed-nijâd müctemi' olup Yergöği varoşını tahrîb ve sükkânını giriftâr-ı dû-şâha-i tenkîl ü ta'zîb itdikden sonra Tuna yalısında olan nice ma'mûr kasabât ü kurâyı serhadd-i imâretten dûr eyledi. Fî m.

Sâhib-i kelime olan iş'ab-menişân-ı rûzgâr tama'kârlığı ile Boğdan voyvodası İstefan dahi Mihal ile hem-inân-ı vâdî-i dalâl olup hâl-i intizâm-ı sugûr-ı İslâmiyye müy-i jûlide-i Hindiyân-âsâ derhem ü perîşân oldu.

Bu hilâlde zîver-i serîr ü efser-i Sultân Murâd-âver hazretlerinin zeccâc-ı mizâc-ı şeref-ı imtizâcları seng-i havâdis-i rûzgâr-ı zûrkâr ile rahnedâr olup kandîl-i hayât-ı bî-sebâtı dest-i felâhan-ı kahr-ı dehr-i¹¹⁴³ bed-mehr ile şikest ve ol sultân-ı Illiyyîn-mekân ravza-i rıdvânda havrâ-yı cinân ile dest be-dest oldu. Fî Cumâde'l-ûlâ sene 1003.

Vilâdeteş sene 953. Cûlûs sene 83¹¹⁴⁴. Müddet-i saltanat sene 21. Müddet-i ömr sene 50.

Şehzâde iken kâ'idetü'l-mülk Saruhan olan Mağnisa'da alem-efrâz-ı emâret olmuşlardır. Medîne-i münevvere'de dâmet |210a| bi's-sa'âde müsevvere

¹¹⁴¹ âlî oldı A; âlî mâkam oldı. B P R

¹¹⁴² şemşîr-i neheng-i A; neheng-i şemşîr-i B P R

¹¹⁴³ kahr-ı dehr-i A; kahr-ı sehr-i B P R

¹¹⁴⁴ 83 A B; 983 P R

bir medrese-i mü'essesese binâ idüp Mağnisa'da câmi' ve medrese ve tâb-hâne ve dârü's-şifâ ve[imaret]¹¹⁴⁵ mu'allim-hâne îcâdını zâd-ı rûz-ı mi'âd itmişlerdir.

Evlâd-ı âlî-nijâdları: Ma'den-i sulb-i pâklerinden zükûr ü inâs yüz iki adek gevher-i tâb-nâk zîver-i safha-i hâk olup ol dürr-i burc-ı saltanat künküre-i tâc-ı hılâfetden mefkûd oldukda on dokuz nefer şehzâde mevcûd idi ki, bi-hükm-i hâkime-i mahkeme-i kadr ü kazâ vesîka-i hayâtları kalem-i ecel-i mübrem ile mûmzâ oldu. Meşâhîri bunlardır: Sultân Mustafa, vilâdeteş fî sene 993. Sultân Bâyezîd, vilâdeteş fî sene 994. Sultân Osmân, vilâdeteş fî sene 997. Sultân Abdullah, vilâdeteş fî sene 998. Bu dört şehzâdenin hizmet-i ta'lîmlerine Nev'î Efendi nâmzed idi. Mâ'adâsının ekseri kable'l-fitâm semt-i meyl-i neyl-hıtâm dünyâdan keşîde-i licâm olmuşlardır. Yiğirmi yedi nefer duhteri tahlîf idüp devha-i vücûdî zübûl-yâfte-i sarsar-ı fenâ olmayanlar yegân yegân erbâb-ı manâsıbdan münâsib kimesnelere tezvîc olundılar¹¹⁴⁶.

Mu'allimleri: Mukaddemâ İbrâhîm Efendi idi ki, sâl-i cülûsdan bir sene mukaddem âlem-i ademe irtihâl idüp Sahn Müderrisi Sa'dü'd-dîn Efendi hizmet-i aliyyelerine ittisâl eyledi. [Mısra]':

Kahrâ ferhad küned

Velalarâ perviz yaft

Tertîb-i Vüzerâ-yı İzâm: Mehmed Paşa, mâte fî sene 987. Ahmed Paşa, mâte fî sene 88. Sinân Paşa, azele fî sene 90. Siyâvuş Paşa, azele fî sene 92. Osmân Paşa, mâte fî sene 93. Mesîh Paşa, azele fî sene 94. Siyâvuş Paşa, azele fî sene 97. Sinân Paşa, azele fî sene 99. Ferhâd Paşa, azele fî sene 1000. Siyâvuş Paşa, sâlisen azele fî sene 1001 ve mâte fî sene 11. Sinân Paşa.

Meşâyih-ı İzâm:¹¹⁴⁷ Hâmid Efendi, mâte fî sene 85¹¹⁴⁸. Kādî-zâde Efendi, mâte fî sene 88¹¹⁴⁹. Ma'lûl-zâde Efendi, azele fî sene 89¹¹⁵⁰ ve mâte fî sene 93¹¹⁵¹.

¹¹⁴⁵ ___A; imaret B P R

¹¹⁴⁶ olundılar A P; olundu B R

¹¹⁴⁷ Meşâyih-ı İzâm A; Meşâyih-ı İslam B P R

¹¹⁴⁸ 85 A P R; 985 B

¹¹⁴⁹ 88 A P R; 988 B

¹¹⁵⁰ 89 A P R; 989 B

¹¹⁵¹ 93 A P R; 993 B

Çivi-zâde Efendi, mâte fî sene 50¹¹⁵². Şeyhî Efendi, azele fî sene 97¹¹⁵³ ve mâte fî sene 1002. Bostânî-zâde Efendi, azele fî sene 1000. Zekerîyyâ Efendi, mâte fî sene 1001. Bostân-zâde Efendi, tekrâr.

¹¹⁵² 50 A; 950 B P R

¹¹⁵³ 97 A P R; 997 B

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahvâlât der-Ahd-i Mehmed Han

[210b] Haber-i intikâl-i sultân-ı firîşte-hısâl Mağnisa'da şukka-firâz-ı râyet-i emâret olan ferzend-i sa'âdet-mendi Sultân Mehmed Han'a müjde-res-i mevhibe-i saltanat ü ikbâl olıcak taraf-ı tahtgâha tahrîk-i kâdime-i isti'câl idüp resm-i me'nûs üzere cülûs vâkı' oldu. Fî 16 Cemâziye'l-ûlâ sene-i selese ve elf.(1003)¹¹⁵⁴

Mühr-i vezâret [mûştâ-i)]¹¹⁵⁵ Belgrad'da olan Serdâr Sinân Paşa dest-i istiklâlinden Kâ'im-makâm Ferhâd Paşa yed-i emânetine intikâl idüp Lâlâ Mehmed Paşa dahi muntazım-ı silk-i vüzerâ oldu. Fî Cumâde'l-âhire.

Gâzî Giray Han serdârın ba'zı etvârından dilgîr olup kendüye meştâ ta'yîn olunan Tımışvar'dan bî-sudûr-ı ruhsat Kırım cânibine inân-tâb-ı mürâca'at olmuşıdi. Eflâk ülkesinde bir gice Mihal-i mel'ûn alâ¹¹⁵⁶ gafletin¹¹⁵⁷ şebîhûn idüp hân bîm-i cân ile âheng-i meslek-i firâr ve mâmelekin nasîb-i küffâr eyledi. Fî m.

Mihal terfî'-i râyet-i ısyân ve hukûk-ı ni'mete[izhar]¹¹⁵⁸ ukûk ü nisyân itdikde Mîr-i mîrân-ı Mar'aş Mustafa Paşa yeni voyvoda ile irsâl olunmuşıdi. Uruscuk kurbünde Mihal-i husrân-me'âl ile idâre-i akdâh-ı har b ü kîtâl vâkı' olup cûşîş-i seyl-i hûn aks-endâz-ı âyîne-i gerdûn oldukda bi-emri'llahi te'âlâ leşker mansûr-ı mazhar-ı kahr-ı inhizâm ve ser-asker gavta-hûr-ı lücce-i in'idâm olmağın mel'ûn-ı bî-dînin unüvv ü tuğyânı sad çendân olup Uruscuk âteş-i sûzân ile vîrân ve sükkânını katl ü esr ile perîşân eyledi. Fî m.

Küştenî-i mezbûr etbâ'ından dört bin kadar şakî-i bed-nijâd Silistre cânibinde îkâd-ı âteş-i fesâd üzere iken Mîr-livâ Mustafa Bey mahâzîl-i müşrikîni dûr-bâş-ı kahr ü kîn-i tîğ-i sertîzile:¹¹⁵⁹ sâha-i memleketden dûr itmeğe sarf-ı makdûr idüp şemşîr-i hûn-rîzinden âheng-i gürîz iden melâ'în a'dâd-ı âhâd vâsıl-ı serhadd-i mât değîl idi. Fî Receb.

¹¹⁵⁴ __ A P R; 1003 B

¹¹⁵⁵ Belgrad A; mûştâ-i Belgrad

¹¹⁵⁶ alâ A B P; __ R

¹¹⁵⁷ gafletin A P; __ B R

¹¹⁵⁸ __ A; izhâr B P R

¹¹⁵⁹ kahr ü kîn-i tîğ-i sertîzile A P;sertîzi kin ile B R

[Davut Paşa şemşir-i kahr-u kin ile]¹¹⁶⁰ **Zümre-i** sipâha ilhâk olunmak şartıyla üç sene Gence muhâfazasında olan kul oğulları itmâm-ı **[211a]** hizmet idüp istîfâ-yı ücret recâsına bî-sudûr-ı ruhsat hâk-i dergâh-ı mecd ü ikbâle rûy-mâl ve Vezîr-i a‘zam Ferhâd Paşa’ya arz-ı hâl itdiklerinde icâletü’l-vakt dilhâhlarına müsâ‘ade olunmayup Sinân Paşa etbâ‘ı dahi ol eşkıyâyâ ittibâ‘ itmeğin netîce-i tehazzüb ü ictimâ‘ları Ferhâd Paşa’ya zehr-âb-ı merg-işrâb olunmak recâ olup bir tarîk ile gubâr-ı fitneyi teskîn mümkün olmayıcak işâret-i sultânî üzere yeniçeri ve bostâncı ağalarıyla ol eşkıyâyı ortaya alup ber-vech-i sezâ cezâların îfâ itdiler. Fî Şa‘bân.

Mîr-alem-i sâbık Kurd Paşa müsâ‘ade-i erkân-ı devlet ile Mısır hükûmetine azîmet eyledi. Fî m.

Ferhâd Paşa diyâr-ı Eflâk cânibine tevcîh-i râyet-i ser-askerî idüp İbrâhîm Paşa kâ‘im-makâm oldu. Fî m.

Şakî-i bed-âyîn Mihal-i bî-dîn hem-milletlerinden istimdâd ve yüz binden ziyâde leşker-i menhûsü’l-eser i‘dâd idüp umûmen Tuna ve Karadeniz yalılarında olan iskeleleri ve varoş ve kılâ‘ı tahrîb ve ahâlîsini sunûf-ı ta‘zîb eyledi. Fî Ramazân.

Ba‘de tayyi’l-merâhil serdâr Uruscuğ’a vâsıl olup köpri binâsına bezl-i nakdîne-i sa‘y ü ictihâd iderken ihmâl ü taksîr ve sû’-i tedbîr isnâdıyla mesned-i vezâretten tard ü ib‘âd ve Ma‘lgara’da uzlet-güzîn-i künc-i inzivâda olan Sinân Paşa râbi‘an sadr-ı sadârete is‘ad olındı. Fî Şevvâl.

Vezîr-i a‘zam hasbe’l-emr serdâr ve İbrâhîm Paşa mesned-i kâ‘im-makâmîde ber-karâr olup Sinân Paşa diyâr-ı Eflâk’a tahrîb-i râyet-i âfitâb-ı işrâk eyledi. Fî m.

Vidin üzerine savle-i segâne iden kirâzane Rûmili muhâfızı olan Mehmed Paşa-zâde Hasan Paşa şîrâne mukâbil olup bi-avnihi te‘âlâ on binden ziyâde eşîrrâ-i müşrikîni galtîde-i hâk-i helâk ve beş bin kadar eşîrrâ-i bî-dîni esîr-i kemend-i fîtrâk eyledi. Fî Zi’l-ka‘de.

¹¹⁶⁰ __A B P; Davut Paşa şemşir-i kahr-u kin ile R

Kethudâ-yı bevvâban Ferhâd Paşa'dan mühri alup mümkün olursa kârın tamâm ve kîse-i vücûdın ukde-i rîsmân ile karîn-i hitâm itmek için irsâl olunmuşıdi. Kethudâ vusûlünden iki gün mukaddem [211b] Ferhâd Paşa mekr-i a'dâdan haberdâr olmağın hazîne ve sâ'ir mehâmm-ı seferi Anadolu'dan ma'zûl Saturcı Mehemed Paşa'ya teslîm ve kendüsi sebük-bâr der-i devlet-medâra azîmeti tasmîm idüp nâ-ma'hûd yoldan sahrâ-gerd ü beyâbân-neverd olup¹¹⁶¹ mûrg-i cân Ferhâd Paşa üftâde-i dâm-ı intikâm olmaduğı Sinân Paşa'nın ma'lûmı olıcak ol târîhde mu'asker-i hümâyûnda bulınan Şâm yeniçerilerin hıdmet-i istirdâd-ı rûh-ı Ferhâd'a havâle idüp sevk-ı kazâ ile râst geldiklerinde birkaç kîse sîm ü zerr nisârını dâne-i firîb itmek ile ol tâ'ife cem'-i mâla meşgûl ve kendüyi ancak yedi âdem[nefer]¹¹⁶² ile azm-i İstanbul idüp hâric-i şehride olan çiftliğine vusûl buldı. Fî Zi'l-hicce.

Hezâr mihnet ü cânvereng ile ol vezîr-i şîr-ceng künc-i inzivâda iki ay ihtifâ itdikden sonra tîşe-i endîşe-i a'dâ-yı gadr-pîşe bî-sütûn-ı vücûd-ı Ferhâd-ı nâ-murâda kârgir olup Yedikulle mahbesinden mûrg-i rûhı taraf-ı âşiyân-ı kadîme bâl-efşân-ı şevk oldı. Kasaba-ı Ebâ Eyyûb'de sâhil-i bahre karîb türbesi vardır.

Estergon mahsûr-ı tabur-ı küffâr olmağın be-fermân-ı hümâyûn nâm-ı ser-askerî ile Belgrad'da karâr üzere olan Vezîr-zâde Mehemed Paşa ol cânibe atf-ı inân-ı müsâra'at idüp dem-i heycâda sipâh-ı İslâm mansûr ve küffâr-ı li'âm makhûr olmak mukarrer olmuşiken bî-mûcib rû-be-râh-ı firâr olmağın Yanık mîr-i mîrânı ve dahi nice ümerâ vü a'yân gunûde-i püster-i şehâdet ve hayme vü hargâh-ı sipâh berhem-zede-i dest-i gâret olup hısn-ı Estergon pençe-i istîlâ-yı küffâra giriftâr oldı. Fî m.

Bükreş nâm şehir kurbünde sipâh-ı Rûm sarsar-ı hücum ile Mihal-i şûm miyânında âteş-i kıtâl işti'âl-yâfte olup sufûf-ı leşker-i İslâm sadme-i inhizâm ile nev'an rahnedâr olmak âsârı nümâyân olmuşiken sadme-i te'yîd-i İlâhî ile cem'iyet-i müşrikîn-i bed-âyın perîşân olup nisâb-ı kâmil-i feth ü firûzî guzât-ı zafer-simâta rûzî oldı. Fî m.

¹¹⁶¹ olup A; oldı B P R

¹¹⁶² ___ A B R; nefer P

Beyhûde bezl-i mâl ve it'âb-ı ricâl olunup **[212a]** Bükreş'e kal'a binâsına sarf-ı himmet ve ba'de'l-itmâm diyâr-ı Eflâk beylerbeyilik ile Saturcı Mehmed Paşa'ya inâyet olındı. Fî Muharrem sene 1004¹¹⁶³.

Mu'allim-i Sultân Murâd Han Mevlânâ Sa'dü'd-dîn-i sâni ki, bu deme dek mahdûmı gammıyla mukîm-i künc-i mâtem olup taraf-ı saltanatdan pürsiş ve dest-i iltifât-ı sultânî ile nüvâziş olunmamış idi. Vâlîde sultân sevkıyla makâm-ı evveline i'âde olunup kemâ fi'l-evvel mütesaddî-i emr-i ikd ü cell oldı. Fî m.

Muhâfız-ı Şîrvân Hâdım Ca'fer Paşa hasbe'l-emr hâk-i Âsitân-ı muhalledü'l-ikbâle rûy-mâl idüp hizmet-i ser-askerî ile Budin cânibine irsâl olundu. Fî Safer.

Mihal-i bed-fi'âl¹¹⁶⁴ üftân ü hîzân serhadd-i kişver-i Eflâk'da Tirguvişte'ye varup tekrâr cem'-i sipâh üzere idüğü mün'akis olmağın sadme-i hamle-i serdâr ile andan dahi raht-ı karârı kaldırıp Sinân Paşa anın dahi etrâfına hisâr binâsıyla tahsîn ve dizdâr u mustahfîzîn ta'yîn itdikden sonra âsî-i mezbûr yine zuhûr ve hizmet-i muhâfazaya me'mûr olan guzâtı ma'mûre-i hayâtdan dûr idüp râyet-i himmeti Bükreş'e doğrultdı. Çün serdârda mukâbeleye iktidâr yoğidi. Küffâra medâr-ı istizhâr olmamak içün hezâr zahmetile yapduğı hisârı ihrâk bi'n-nâr ve Uruscuk cânibine tevcih-i rahş-ı sebük-seyr-i karâr idüp köpriye geldikde henüz cebe-hâne ve toplar ve hayme vü hargâh ve ekser-i sipâh geçmedin ra'b ü herâs istîlâsıyla serdâr taraf-ı âhara güzâr itmeğın Mihal gümâşteleri irişüp asker-i huçeste-eserden bî-hadd kimesne sûhte-i şu'le-i şemşîr-i âteş-bâr ve cümle âlât ü esbâb ve Yergöği kal'ası pençe-i tasallut-ı küffâra giriftâr oldı. Fî Rebî'ü'l-evvel. Sinân Paşa'nın akbeh vech üzere inhizâmı bâ'is-i tekeddür-i hâtır-ı sultânî olup eyâlet-i Şâm nâmıyla sadr-ı sadâretten tard ü ib'âd ve Lâlâ Mehmed Paşa alîlen ol* makâma is'âd olunmuşiken Lâlâ mübtelâ olduğı maraz-ı hâ'il-i **[212b]** şîr-pençe sadmesiyle onuncı gün mesned-i hayâtdan zâ'il olmağın gürğ-i bârân-dîde Sinân Paşa hâmisen rütbe-i vâlâ-yı vezâret-i uzmâ ile irtikâ eyledi. Fî m.

¹¹⁶³ 1004 A P R; __B

¹¹⁶⁴ bed-fi'âl A; __B P R

* “ol” kelimesi mükerrerdir.

Şâh Abbâs be-tarîku'r-rehn dergâh-ı ikbâle irsâl itdüği birâder-zâdesi Haydar Mîrzâ'nın nihâl-i kâmet-i bâ-i'tidâli sarsar-ı kahr-ı dehr ile üftâde-i hâk-i helâk oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Gâzî Giray recâsıyla Boğdan voyvodası olan¹¹⁶⁵ Ermine Mihal-i bed-güher ser-askeri Mürted Rıdvân'ı bir hamlede çengâl şâhbâh himmetiyle şikâr ve cümle etbâ'mı alef-i şemşîr-i hûn-bâr ile ma'dûm eyledi. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Re'âyâ-yı Eflâk dergâh-ı merhamet ü işfâkdan Mihne-oğlu Erdel voyvodalığına mahall görülmek recâsına itdikleri niyâz kabûl ile i'zâz olundu. Fî m.

Kazâ-i Haleb-i şehbâdan ma'zûl Tursun-zâde Abdü'l-bâkî[Efendi]¹¹⁶⁶ hükûmet-i Selânîk'e mevsûl olmuşiken Seyrek-zâde rikâb-ı hümayûna ba'zı vesâ'it ile kazâ-i Selânîk recâsına ref'-i ruk'a idüp hatt-ı şerîf ile ana erzânî görölmeğin rûz-ı dîğêr ale's-seher ikisi dahi dâmen-bûs-ı sultânî içün dîvân-ı keyvân-eyvânda ictimâ' idüp herkes sebbâbe-gezâ-yı hayret ü infî'âl ve Seyrek-zâde nâ'il-i âmâl ve Tursun-zâde mevkûf-ı şeş-der-endûh-ı ü melâl oldu. Fî m.

Mihal mürtekeb olduğu vaz'-ı küstâhânededen nedâmeti mutazammın dergâh-ı sultân-ı enâma mükerreren darâ'at-nâme irsâl idüp voyvodalık yine kendüye inâyet buyurulmak recâsına boyarlar ve re'âyâ lisânından mahzar ve muhâfız Rûmili'nin Hasan Paşa'dan arzlar göndermeğin li-maslahatin mes'ûli cilveger-i mir'ât-ı kabûl olup yarlığ-ı belîğ irsâl ve teblîğ olundu. Fî Şa'bân.

Ahvâl-i serhadd muhtellü'n-nizâm olup ihtilâf-ı erkân-ı devlet sebebiyle serdârlar eliyle hizmet görülmek muhâl olmağın Sinân Paşa pâdişâh-ı cihâna Engürüs seferini ilkâ ve ol gazâ-yı garrâya igzâ idüp levâzım ü mehâmmı tedârük ü itmâm üzere iken müddet-i ecel-i ma'lûmı tamâm ve rütbe-i vezâret ile İbrâhîm Paşa âlî-makâm olup hasbe'l-emr |213a| sefer-i zafer-eser işgâliyle iştigâl eyledi. Fî m.

Sultân-ı bülend-himmet hazretleri râyet-efrâz-ı azîmet olup mâhçe-i alem-i zerrîn-i âfitâb-dırahş Dâvud Paşa sahrâsında âleme nûr-bahş oldu. Fî Şevvâl.

¹¹⁶⁵ olan A P R; __B

¹¹⁶⁶ __A B P; Efendi R

Fezâ-yı sarây-ı Edirne mudrıb-ı hıyâm-ârâm oldukda kâdısı Hâce-zâde Es'ad Efendi kazâ-yı İstanbul ile ikrâm olunup Dârü's-saltana'da kâ'im-makâm olan Hâdım Hasan Paşa himmeti ve vâlide sultân şefâ'ati ile selefi Ahî-zâde Abdü'l-halîm Efendi ceffü'l-kalem vâdîsine vaz'-ı kadem itmedin yerinde karâr-dâde ve Es'ad Efendi Anadolu pâyesi i'tibârıyla min-vech kayddan âzâde oldu. Fî Zi'l-ka'de.

Defterdârlıktan ma'zûl Şerîf Paşa Mısr-ı zâtü'l-ehrâm hükûmetiyle makzîyü'l-merâm oldu. Fî Zi'l-hicce.

Ordu-yı hümâyûn bedraka-i devlet-i rûz-efzûn birle tayy-i deşt ü hâmûn idüp Eğri nâm kal'a pîrâmeni merkez-i a'lâm-ı İslâm oldu. Fî gurre-i Safer sene 1005.

Varoş hisârı on bir günde darb-ı şemşîr ile dâhil-i ser-pençe-i teshîr ve bir hafta sonra iç kal'adan sadâ-yı el-emân âlem-gîr olup meded-kârî-i fazl-ı Bârî birle ol hisâr-ı nâmdâr dâr-ı İslâm oldu. Fî m.

Ol esnâda Hatvan sükkânını küffâr-ı hâksâr dâne-i firîb-i emân ile dâm-ı tîğ-ı hûn-âşâma üftâde itmeğin Eğri müste'menleri kal'adan çıkup yola doğruldukda kasd-i intikâm ile Hatvaniyân belâsına mübtelâ oldılar.

Tehniye-i cülûs için şâh tarafından nâmzed-i hizmet-i sefâret olan hâkim-i Erdebîl Zû'l-fikâr Han İstanbul'a vusûl bulup kâ'im-makâm şân-ı saltanat-ı kâhireye şâyân üslûb üzere mihmân-nüvâzî merâsimini itmâm eyledi. Fî'l-mezbûr.

Eğri'den iki menzil dûr Ezkut nâm bir sahrâda kıral-ı Engürüs-i menhûsın taburı olup yedi nefer ser-asker-i küfr ü dalâl imdâdıyla üç yüz bin Sek-i dûzahî ictimâ' itdüği istimâ' olunmağın hem-râhî-i baht ü devlet birle ol cânibe tahrîk-i inân-ı azîmet buyurılıp [213b] sipâh-ı küfr ü îmân mukâbil ve na'ra-i hây ü hûy-ı merdân tâk-i âsümâna vâsıl oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Ol gün şâhid-i zafer bi-hükm-i kazâ vü kader taraf-ı a'dâda cilveger görünür¹¹⁶⁷. Bünyân-ı marsûs-ı saff-ı asker-i cerrâr rahnedâr olmağın ba'zı bî-dilân-ı erkân-ı saltanat Sultân Gâzî cenâbların hâşâ "tevellâ ani'z-zahf" râhına

¹¹⁶⁷ görünür A B P; görünüpR

delâlet idüp Hâce Sa‘dû‘d-dîn Efendi çâr cihet-i âleme velvele-endâz-ı işti‘âr olan kasîde-i tannânelerinde pîrâye-i silk-i nazm-ı üstâdâne itdikleri dürer-i nazîdeden¹¹⁶⁸ müstefâd olduğı üzere tesbît-i akdâm-i ikdâm ider nusûs-ı kâtı‘a birle mir‘ât-ı tâb-nâk-i kalb-i pâk-i sultânîden gubâr-ı evhâmı izâle ü selb ve bu hîzmet-i şâyesteleri mukâbelesinde senâ-i cemîl ve zikr-i cezîl tahsîl ü celb eyledi. Rûz-ı diğêr dem-i işti‘âl-i âteş-i harb ü kıtâlde dahi bed-ter sûret-i hezîmet müşâhede olınup hayme vü hargâh-ı sipâh pâ-zede-i küffâr-ı hâksar olduğından mâ‘adâ hazîne-i âmire sandukları üstüne hâc-peyker alemler dikilmiş iken deryâyı lutf-i İlâhî cûşân ve cüyûş-ı sürûş-ı gaybı hurûşân olup cünûd-ı nâ-mahdûd melâ‘ike-i nasr murahhas-ı imdâd-ı erbâb-ı gazv [ü] cihâd olmağın bî-sebeb zâhîr-i rişte-i intizâm-ı küffâr ukdedâr-ı inhizâm olup bir sâ‘atde yüz yığirmi bin kadar nüfûs-ı habîse rübûde-i çevgân-ı şemşîr-i hûn-âşâm oldu. Bu feth ü zafer zuhûrune sebep-i sûrî Cıgala-zâde Sinân Paşa’nın mesâ‘î-i cemîlesi olmağın rûz-ı feth-i firûzî gicesi Hâce Efendi ilkâsıyla mühr-i vezâret ve şâhü’s-sadr ârzûsı olup ba‘de’l-avd kırk beş günden sonra Edirne kurbünde vâlide sultân şefe‘ât-nâmesiyle hâtem-i vekâlet sâniyen İbrâhîm Paşa’nın yed-i emânetine teslîm ve menşûr-ı eyâlet-i Şâm Cıgala-zâde nâmına terkîm olundu. Hâce Efendi dahi makâmından iskât olınup İbrâhîm Paşa tarafından zahm-i hançer-i sitem-i gûn-â-gûn ile [214a] derûnı pür-hûn oldu¹¹⁶⁹. Mukaddemâ tûfân mevc-rîz oldukda rûh-ı âlem kuvvetü’l-kalb-i benî Âdem hazretlerin girdâb-ı ıztırâbda koyup sâhil-i selâmete irişmeğe cân atan firârîlerin ze‘âmet ü tîmârı dest-i diğêrâna düşüp hâneleri mührlendi. Delâlet-i baht ü devlet birle Dârü’s-saltana cânibine atf-ı inân-ı mürâca‘at olınup serîr-i Süleymânî fer-i vücûd-ı bihbûd-ı sultânî ile revnak-pezîr oldu. Fî 3 Cemâziye’l-ûlâ[sene 1005]¹¹⁷⁰.

Sadâret-i Rûm’dan mütekâ‘id Sinân-zâde Mevlânâ Ali Efendi mahmel-bend-i¹¹⁷¹ âlem-i bekâ oldu¹¹⁷². ve rû-nihâde-i dergâh-ı Hudâ [oldı]. Fî’l-mezbûr.

Gâzî Giray Han bu sefer-i celîlü’l-eserde rikâb-ı sa‘âdet-intisâblarıyla iktisâb-ı fazl-ı cihâda me’mûr iken nihâdında ol şerefi ihrâza isti‘dâd olmamağın

¹¹⁶⁸ nazîdeden A P; kasideden B R

¹¹⁶⁹ oldu A R; __B P

¹¹⁷⁰ __A P R; sene 1005 B

¹¹⁷¹ bend-i A P R; __B

¹¹⁷² oldu A; __B P R

câdde-i inkıyâddan dûr olup birâder-i kihteri Feth Giray Sultan'ı tevkîl ve bu hizmet-i celîlü's-şân ile ânı tebcîl eyledi. Ol merd-i şîr-savlet nâsih-i heft-hân nehmetin olmağa şâyân Rüstemâne hareketler idüp dîn ü devlete kemâl mertebe hizmet-i zuhûr itmeğin Vezîr-i a'zam Cıgala-zâde himmetiyle hân-ı ihsân-ı sultânîden nevâle-gîr-i hisse-i hanî olup ri'âyet-i hakk-ı uhuvvet mülâhazasıyla ba'de'l-imtinâ' hükm-i cihân-mutâ'a ittibâ' itmişidi. İbrâhîm Paşa makâm-ı sadâret-i uzmâda kâr-fermâ olıcak mücerred Cıgala-zâde'ye ihânete han-ı kadîmi mülk-i Kırım'da ibkâ vü temkîn idüp Feth Giray mu'înleri dahi bir tarîkla[olup]¹¹⁷³ hılâf-ı[râzayı]¹¹⁷⁴ vezîr-i vizr-âyîn hatt-ı hümayûn tahsîl itmeğin asker-i Tatar muvâzene-i tarafeynden hayrân nâ-çâr hükm-i şer'-i şerîfe mürâca'at itdiler. Kefe kâdîsı hatt-ı hümayûn-ı katî'ü'l-müfâdı tenfîz murâd itmiş iken Müftî Mevlânâ Azakî: "Diyârımızda i'timâd tuğralı hükm-i şerîfedir. Hatta taklîd olunmak ba'id değildir" deyü Gâzî Giray tarafını takviyyet itmeğin halk dahi tecdîd-i bî'at itdiler. Sedd-i bâb-ı fitne vü fesâd olunmak zu'm ü i'tikâdıyla Feth Giray'a |214b| dahi teklîf-i anîf dest-bûs olunup nâ-çâr hükm-i kazâyâ rızâ virdikde ol bî-çâre henûz çeşme-sâr-ı ikbâl-i rûzgârdan pür-sâz sebû-yı ârzû olmadın şîşe-i vücûdı seng-i sitem-i birâder-i gaddâr ile inkisâr buldı. Bu gûne mâye-i endûh ü melâl olur ba'zı ahvâl tahdîş sem'-i hubân itdikce Veysî merhûmun *Vâkı'a-nâme*'sinde: "Ol zamân mı âlem ma'mûr ü âbâdân idi" deyü tercî'-i manzûme-i sûtûr itdüğü kelimât-ı hikmet-simât yâda gelüp rûhuna tuhfe-i du'â itmemek olmaz.

Ahz-i sâr recâsına küffâr-ı hâksâr tarafından ba'zı kılâ'a kasd-ı ızrâr ahbârı intişâr bulmağın Saturcı Mehmed Paşa serdâr olup asker-i bî-hadd ile sedd-i sugûr-ı İslâmiyye içün tahrîk-i livâ-i felek-fersâ eyledi. Fî Şevvâl.

Tayy-i merâhil olunup serhadd-i memâlik-i mahrûsaya vâsıl oldukda kal'a-i Yanık sükkânından her birinin¹¹⁷⁵ derûnı mânend-i süveydâ-yı dil-i âşık sûhte-i nâr-ı mihnet-i hisâr-ı küffâr iken mededkârî-i himmet-i serdârî ile zahm-ı sîne-i mecrûhlarına merhem-i fûtûh irişüp şifâ-yı sadr hâsıl ve ârzû-yı dil ü cânları ber-vefk-ı hâtır-hâh vâsıl oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel li-sene 1006.

¹¹⁷³ __A; olup B P R

¹¹⁷⁴ __A; râzâyı B P R

¹¹⁷⁵ her birinin A; __B P R

Mukaddemâ dârü'l-İslâm olmuş iken bu tarîk ile diyâr-ı küffâr olan Tata ve Samartin nâm hisârlar dest-i¹¹⁷⁶ tegallüb-i müşrikînden intizâ' olunup ol makâmlarda tekrâr mücâhidîn-i dîn vaz'-ı âşiyâne-i ârâm eyledi. Fî m.

Komran adasında olan tabur ile leşker-i mansûr birkaç gün tekâbül-i zalâm ü nûr gibi mukâbele ve bünyâd-ı muhârebe vü mukâtele idüp vâlî-i Bosna Tiryâkî Hasan Paşa'nın ihmâlî ile emr-i istisâl-i erbâb-ı küfr ü dalâl vakt-i âhara te'hîr olundu. Budin'e avd olunup Estergon istihlâsına azm üzere cezml olunmuşiken hakkâk-ı rûzgâr etrâf-ı sehl ü hîle tûde tûde¹¹⁷⁷ elmâs-ı sûde pâşîde idüp kuvvet-i nâmiyye belki nâr-ı **215a** hâmiye amel-mânde olmağın kal'a-i Vas teshîriyle iktifâ olunup azm-i meştâ-yı Belgrad olundu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Şâm'da Âyişe nâm bir hâtûn müddet-i hamlden üç ay tamâmında tuman iki püser vaz' itdiklerinden sonra bir cerâb ilkâ idüp şakk olundukda tâmmü'l-a'zâ nâ-behre-yâb-ı ni'met-i hayât on iki veled rû-nümâ oldu. Fî m.

Feth Giray Han hizmeti mukâbelesinde mazhar-ı cüz'-i Sinimmâr olduğundan şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretleri vezîre münharifü'z-zamîr olup mühr-i vezâret Hâdım Hasan Paşa'ya inâyet olundu. Fî m.

Vâlide Safiyye Sultân binâsına tevcîh-i zimâm-ı himmet-i bî-hemtâ itdüğü medrese henûz mü'essese olmadın Hâkâniyye Müderrisi Sarıgürz-zâde Kâyın Mustafâ Efendi'ye tevcîh olunup câmi'-i Süleymâniyye'de Sûre-i En'âm evvelinden akd-i meclis-i[derin]¹¹⁷⁸ âmm olundu. Fî Receb.

Şeyhü'l-İslâm Bostân-zâde Mehmed Efendi âzim-i Sinan-ı cinan olup hoca Sa'adedin efendiye müftî-i enâm oldu. Fî Şa'bân.

Kâtib-i Bektâşiyân Mehmed Efendi Yenikapu Mevlevî-hânesini itmâm eyledi. Fî'l-mezbûr.

Vâlide sultân Emîn iskelesinde binâsına bezl-i nakdîne-i himmet-i merdâne itdüğü câmi'in hafr-ı esâsına mübâşeret olunmak içün erkân-ı devlet hâzır oldukları sâ'at-i sa'dda ki, sadr-ı a'zama nisbet eş'em sâ'at idi, Ser-bostâniyân

¹¹⁷⁶ dest-i A P R; __B

¹¹⁷⁷ tûde tûde A P R; tûde B

¹¹⁷⁸ __A; derin B P R

Ferhâd Ağa şemşîr-i kazâ-âsâ Hasan Paşa'ya havâle olup Yedikulle'de habs ve yevm-i sâinde kayd-ı dünyâdan itlâk eyledi. Fî Ramazân.

Hâce Efendi sevkıyla mesned-i vezârete Cerrâh Mehemmed Paşa irtikâ eyledi. Fî m.

Kal'a-i Yanık nâr-ı hasret ile muhterik olan dûzahiyân bir şeb-i târda zahîre arabaları nâmıyla dervâze-i hisâra gelüp ağacdan hevâyî top ile âhenîn kapuyı şikest itmeğin ol hısn-ı hasîn makhûr-ı dest-i istîlâ-yı müşrikîn oldu. Fî Şevvâl.

Cıgala-zâde hakkında ummân-ı bî-pâyân-ı ihsân-ı sultânî mevc-endâz olup kapudanlık rütbesiyle i'zâz olundu. Fî m.

Vezîr Hızır Paşa kâmet-i bâlâsına hıl'at-i hükûmet-i Mısır ilbâs olundu. Fî m.

Mîr-i mîrân-ı Karaman nice müddet seferde olup [215b] vilâyet hâlî olmağın Lârende'de sûhte nâmına üç binden ziyâde eşkıyâ girîbân-ı şakâdan baş çıkarup nâ'ire-i ta'addîleri zebâne-keş ve şerâre-feşân olmuşiken ahâlî-i memleket hem-zebân-ı ittifâk olup destyârî-i şemşîr-i âfitâb-işrâk ile zulmet-i vücûd-ı erbâb-ı hılâf ü şikâkı izâle ve cûy-hûn-ı şengerf günlerin isâle itdiler. Fî Zi'l-ka'de.

Bânû-yı azîmü's-şân Vâlide Sultân câmi'ine vaz'-ı esâs olundu. Fî Muharrem li-sene 1007.

Ümmîddir ki, bir sâhib-i himmet zuhûr idüp ol eser-i latîfi itmâm unvân-ı menşûr-i a'mâl-berri ola.

Sadâret-i Rûm'dan sonra devlet-i penc-rûze-i dünyâ-yı bî-bekâya pûşt-pâzen-i istignâ olup Burusa'da uzlet-güzîn-i künc-i inzivâ olan vâlidî ve seyyidî Karaçelebi-zâde Mevlânâ Hüsâme'd-dîn Efendi sinn-i muhammer-i¹¹⁷⁹ azîzi ekser i'mâr-ı ümmet-i merhûme nisâbına vâsıl olmuşidi ki, mushaf-ı şerîf âgûşlarında kitâb-hânelerine teveccüh üzere iken füc'eten intikâl ve mahfel-i kudduse irtihâl idüp hazret-i Emîr -kudduse sırrehu'l-hatîr- câmi'i nerdübânı başında mütevârî-i

¹¹⁷⁹ muhammer-i A; ___ B P R

hâk-i fenâ ve hûşe-çîn-i harman-ı¹¹⁸⁰ du‘â oldılar. Fî m. Gark-ı deryâ-yı rahmet et yâ Rabb.

Mihal-i la‘în Vidin muhâfızı olan Hâfız Ahmed Paşa ile sûret-i mu‘âmele-i sadâkat gösterüp ol derd-mendi esîr-i bend-i gaflet itdikden sonra bir gün sâhib-i devlet cenâblarının hâkpâylerine rûy-mâle murahhas olup yevm-i mev‘ûdda paşayı ma‘hûd Tuna yalısında mansûb olan¹¹⁸¹ otak-ı ibrisîm-tınâb-ı mutâllâ-amûdına envâ‘-ı zînet ü zîb ile tertîb virüp Mihal güzâr ideceği keştîye mânend-i zevrak hilâl-i abd intizâr üzere kürsî-i zerrin-kârda karâr itmiş idi ki, nâgâh sipâh-ı düşmen-i[fitne-i fesad]¹¹⁸² hîle-fenn hılâf-ı me‘mûr semtden nâ-ma‘hûd üslûb üzere hücum idüp bî-sâz ü selb seyr ü temâşâyâ âmâde olan asker-i İslâm perde-i seylâb-ı inhizâm ve ser ü cândan mâ‘adâ ecnâs-ı emvâl nasîb-i gümâştegân-ı Mihal-i bed-fercâm oldu. Fî Safer.

Evvel-bahâr-ı [216a] huçeste-âsârda serdâr Belgrad’dan Erdel memleketi kasdıyla terfî‘-i râyet-i cihâd idüp Beçkerek nâm menzilde yüz bin kadar asker ile Gâzî Giray Han mu‘asker-i firûzî-esere vâsıl oldu. Fî m.

Çanad nâm kal‘a pîrâmeni ârâmgâh-ı sipâh oldukda dâhil-i kabza-i teshîr oldu¹¹⁸³ ve ahâlîsi alef-i şemşîr-i telef¹¹⁸⁴ oldu. Hisâr-ı gerdûn-medâr-ı Varad bir aydan ziyâde mahsûr-ı leşker-i cerrâr olup dâne-i top ile ekser dîvârı rahnedâr olmuşiken bisyârî-i süyûl ü emtâr bâ‘is-i tezelzül-i ikdâm-ı sabr ü ârâm olduğu hengâmda Budin’dan feryâdcılar gelüp nâ-çâr han ve serdâr ol cânibe imâle-i licâm itdiler. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

Budin ahâlîsi mazîk-ı hisârda çille-i erba‘îni çeküp sademât-ı kavârî‘-i âteş-efşân ile ba‘zı dîvârları bî-karâr olmuşiken kesret-i tegerg ü bârân vîrân-sâz-ı esâs-ı ıstıbâr-ı küffâr olduğu ihbârı Sonluk’da istikbâl itmeğin serdâr Belgrad’da ve han Sonbur’a azm-i kışlak itdiler. Fî m.

Tesvîl-i şeytânî ile bir fûrû-mâye-i bed-nijâd Sultân Selîm evlâdından sîr-i şîr-i şehâdet olan Sultân Süleymân nâmıyla Dârü’s-saltana etrâfında ba‘zı kurâ vü

¹¹⁸⁰ harman-ı A P R; __B

¹¹⁸¹ mansûb olan A B R; __P

¹¹⁸² __A; fitne-i fesad B P R

¹¹⁸³ oldu A; olup B P R

¹¹⁸⁴ telef A ; __B P R

kasabâtıda laf-zen-i da'vâ-yı verâset-i saltanat olup ser-i sevdâ-zedesi kedû-yı mezbele-i adem ve cesedi âvîze-i çengâl-i kahr ü sitem oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Cerrâh Mehmed Paşa kûşe-nişîn-i azl ü inzivâ olup hâtem-i vekâlet-i kübrâ sâlisen İbrâhîm Paşa keff-i kifâyetine müsellemler oldu. Fî Cemâziye'l-âhire[1007]¹¹⁸⁵.

Duka-i Fransa'nın beş pâre pür-sâz ü selb kalyonı müsâ'ade-i rûzgâr ile alâ gafletihî mersâ-yı cezîre-i Sakız'da lenger-i karâr salup küffâr-ı hâksâr kal'aya yed-i bast-ı istîlâ iken bâd-i muhâlîf İslâmiyâna muvâfık olup gemileri hâh ü nâ-hâh kenârdan dûr itmeğin taşrada bulunan dört yüz kadar kâfir kantara-i şemsîr-i hûn-bârdan taraf-ı vâdî-i ademe güzâr eyledi. Fî Ramazân.

Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşa haşmet-i ser-askerî ile vilâyet-i Engürüs-i menhûse üzerine tevcîh-i livâ-yı feth-iltivâ idüp Halîl Paşa kâ'im-makâm oldu. Fî Şevvâl.

Sadâret-i Rûm'dan munfasıl Ebû's-su'ûd-zâde Mustafâ Efendi mansıb-ı hayât-ı ebedîye [216b] vâsıl oldu. Fî m.

Hâkim-i Tûrân-ı zemîn Abdullah Han âzim-i seyr-i serâbistân-ı cinân olup oğlu Abdü'l-mü'min Han câlis-i serîr-i serverî olıcak evzâ' ü etvâr-ı nâ-hemvarı tâkat-şiken-i Özbekiyân olup i'dâmına ikdâm itmeğin fermân-fermâ-yı kişver-i İran Şah Abbâs Meşhed-i Horâsân'a bî-menâzi' mâlikâne tasarruf idüp kılâ'-ı meftûhenin yiğirmi dört kıt'a miftâhların sûret-i sadâkatden tuhfe-i dergâh-ı şehinşâh-ı sitâre-sipâh eyledi. Fî Zi'l-hicce.

Serdâr Belgrad'a karîb olıcak Yeniçeri Ağası Tırnakçı Hasan Ağa'yı ser-asker-i sâbık Saturcı üzerine havâle idüp hasbe'l-emri'n-nâfîz¹¹⁸⁶ dâ'ire-i vücûddan izâle itdirdi. Fî m.

Kemâl-i şevket-i bâhire ile ahd-i saltanat-ı Murâdiyye'de yiğirmi bir seneden ziyâde kevkeb-i baht ü ikbâlî bî-küsûf ü bâl olup a'vâm-ı hılâfet-i Mehmed Hanî'de dahi birkaz sene revnak-efzâ-yı fülkü'l-eflâk-ı câh ü celâl olan câmi'ü'r-riyâseteyn Şeyhü'l-İslâm Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi mâh-ı serî'ü's-

¹¹⁸⁵ __A P R; 1007 B

¹¹⁸⁶ hasbe'l-emri'n-nâfîz A B P; __R

seyr-i ömri füc'eten giriftâr-ı ukde-i muhâk olup sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Sun'u'llah Efendi müftî-i müşkil-güşâ-yı âfâk oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 1008 [Mısra]':

Nâgehân geçdi Hâce Sa'dü'd-dîn

târîh-i sâl-i rahîlleridir¹¹⁸⁷.

Hâfız Ahmed Paşa inhizâmından sonra Güzelce Mahmûd Paşa sipeh-keş-i İslâm olup Mihâl üzerine sevk-ı ricâl-i harb ü kîtâl itmişidi. Diyâr-ı Eflâk'ı pâzede-i seby ü gâret ve re'âyâya îsâl-i envâ'-ı hasâret idüp cânlarından bî-zâr eyledi. Ser-leşker-i küfr ü dalâl re'âyâdan kendüye kasd-ı yed-i istiş'âr itmeğin mukaddemâ sâl be-sâl edâsını mültezim olduğu mâl-ı harâcın za'fını irsâle müte'ahhid olup voyvodalık kendüye ve yâhûd oğluna inâyet buyurulmak recâsına ezyâl-i şefâ'at-i paşa-yı mahmûdü'l-hisâle teşebbüs eyledi. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Nakîbü'l-eşrâf Yahyâ Efendi'nin nahl-i ser-sebz-i vücûdı sarsar-ı fenâ ile bî-berg ü nevâ olup mansıb-ı nakâbet Kayseriyyeli Abdü'l-kâdir Efendi'ye inâyet olundu. Fî m.

Şâm yeniçerilerinin [217a] mâl-ı mîrî tahsili bahânesiyle Haleb fukarâ vü ummâline istîlâları tahammûlden güzerân olmağın Haleb Mîr-i Mîrânı Hacı İbrâhîm Paşa Şâmîler'den on yedisini kâdî-i mâzîyü'l-hükm-i şemsîr fermânı üzere mısır-ı ademe gönderüp bu sebep ile iki kul beyninde nice müddet âteş-i adâvet fûrûzân ve bî-hadd hûn nâ-hakk revân oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir[1008]¹¹⁸⁸.

Serdâr-ı Engürüs İbrâhîm Paşa Budin'e vâsıl olup mehâzîl-i müşrikîn taburı Ciğerdelen sahrâsında idüğü mün'akis olmağın ol cânibe ilgar olunup küffâr-ı hâksar Estergon tarafına firâr ve asker-i cerrâr anlar yerinde karâr eyledi. Serân-ı sipâh-ı tarafeyn ıslâh-ı zâtü'l-beyn ümmîdiyle akd itdikleri encümen-i güft ü şenîd müntec-i husûl-i me'mûl olmayup Bosna mîr-i mîrânı ve bir mikdâr asker-i Tatar irsâliyle diyâr-ı küffâr Uyvar'a dek fersûde-i ni'âl-i hilâl-misâl olup mu'asker-i zafer-eser esîr ü mâl ile mâl-â-mâl oldu. Fî m.

¹¹⁸⁷ Nâgehân geçdi rahîlleridir A P; __ B R

¹¹⁸⁸ __ A P R; 1008 B

Hamle-i pehlevân kâsım zuhûrî feth-i küllî-i rebî‘-i bedî‘ü’l-âsâra te’hîr olunmağı muktazî olup eyyâm-ı sefer munkazî olmağın serhadd-i ma‘mûre umûrına hüsn-i nizâm virildikten sonra serdâr Belgrad’da han Kırım’a ve yeniçeri ağası Âsitâne’ye teveccüh itdiler. Fî m.

Serdâr Belgrad’da hatt-ı rahl ve karâr itdüğü eyyâmda kıral tarafından vazîfe ile Bosna serhaddinde Papa nâm kal’a mustahfızı olan iki bin kadar Freng ceng-cûyları Bosna Mîr-i Mîrânı Dervîş Paşa vesâtatıyla arz-ı merâsim-i itâ‘at ü inkiyâd takdîm ve kal‘ayı huddâm-ı dergâh-ı âlîye teslîm idüp ismleri defter-i sipâha kayd ve bu tarîk ile mûrg-i dil-âvâreleri sayd olundu. Fî Receb.

Sadâret-i Rûm’dan mütekâ‘id sultânü’ş-şu‘ârâ-i Rûm Bâkî Efendi azm-i nüzhetgâh-ı mülk-i bekâ idüp Edirnekapısı hâricinde ol cevher-i nâ-yâb medfûn-ı zîr-i türâb oldu¹¹⁸⁹. Fî Ramazân. **[Mısra]‘:**

Bâkî Efendi gitdi ukbâya bin sekizde

târîh-i sâl-i irtihâlleridir¹¹⁹⁰.

Hâkim-i Gürcistân Simon zâhiren mutî‘-i fermân ve bâtinen nevbet-zen-i ısyân olup e‘âdî-i dîn **[217b]** ü devlet ile nihânî ittihâd ü ülfet üzere olmağın Tebrîz muhafızı olan Hâdım¹¹⁹¹ Ca‘fer Paşa ol nâbekârı cümle müte‘allikâtı ile giriftâr-ı kemend-i saht-peyvend ve tuhfe-i dergâh-ı sultân-ı ercmen idüp Yedikulle’de mahbûs ba‘de müddet şeref-i İslâm ile me’nûs oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel sene 1009.

Mahmûd Paşa sûhte-i nâr-ı kahr-i Mihal-i bed-fî‘âl olan Yergöği kal‘asını müceddeden binâ idüp dergâh-ı mecd ü ikbâle rûy-mâl eyledi. Fî m.

Vezîr-i hâmis Yemişci Hasan Paşa mübâşeretiyle tashîh-i sikke olunup altun yüz yiğirmiye gurus seksana tenzîl olundu. Fî m.

Bâd-ı bâhâr müjde-res-i kudûm-i leşker izhâr olıcak serdâr terfî‘-i râyet-i azîmet idüp Ösek köbrisinden irsâl olunan ricâl-i harb ü kıtâl ihtimâmıyla Bobofça nâm hisârı kabza-i iktidâra alındıktan sonra Kanije cânibine inân-engîz-i

¹¹⁸⁹ Sadâret-i Rûm’dan oldu A P; __ B R

¹¹⁹⁰ Bâkî Efendi irtihâlleridir. A P; __ B R

¹¹⁹¹ olan Hadım A; __ B P R

müsâra‘at olup meteris hizmetini edâya sipâh-ı Freng talebkâr ve sâ‘iri sunûf-ı asker sekiz gün kâfir taburuyla âteş-efrûz-ı gîrûdâr oldu. Yevm-i tâsi‘de taburîlerin bet-i celâdetleri şikest bulup âheng-i râh-ı firâr itmeğin hisârîler dahi nâ-çâr tâlib-i zinhâr olup husûl-i me‘mûl ile Belgrad’a avd olundu. Fî Cemâziye’l-ûlâ.

Nice şûhûr ü a‘vâm asker-i İslâm serhadd-i mülk-i mahrûs ve Engürüs-i menhûsda düşmen-i dîn-i mehâzîl-i müşrikîn ile dest ü girîbân olup ümerâ vü sipâhdan diyâr-ı Anadolu hâlî kalmağın tıyneti fesâd üzere olan her bed-nijâd bir kûşede dâmen-i re‘âyâya dest-i ta‘addî dirâz idüp esbâb-ı intizâm-ı ahvâl-i fukarâ gîsû-yı anber-bûy-ı mehveşân-âsâ perîşân ü derhem ve emn-i hâtır bî-seyr-i râh-ı adem olmuş idi¹¹⁹². Cümleden sâbıkâ ba‘zı eyâlete mutasarrıf olan Hüseyin Paşa sâl-i güzeste hilâlinde Anadolu askerinin Rûmili’ye sürmek ve teftîş-i mehâyif itmek nâmına emrler alup yanına eşkiyâdan müft-hâr nice nâbekâr cem‘ olmak ile nâ‘ire-i sâ mân-sûz-ı cevır ü bîdâd ânen fe-ânen iştidâd bulup dûd-ı âh çehre-i [218a] mâhı siyâh eyledi. Kezâlik havâlî-i Sivas ve Tokat’da Abdü’l-halîm nâm Karayazıcı nâm lakab¹¹⁹³ bir sekbân bölükbaşısı dahi engîz-i fesâda âğâz idüp bi-hûkm-i cinsiyyet iki şakî-i fitne-sâz vâdî-i ısyâna sülûkde dem-sâz ve kırân-ı nahseyn şekl-i menhûs Anadolu sükkânı kulûbine ra‘b-endâz olıcak¹¹⁹⁴ Sinân Paşa-zâde Mehmed Paşa ser-asker ta‘yîn olunup Ayntâb kurbünde tekâbül-i saffeyn vâkı‘* oldu. Celâlîler münhezimen firâr ve bir tarîk ile Ruhâ kal‘asını dâhil-i kabza-i iktidâr[idüp]¹¹⁹⁵ nice eyyâm muhâsara-i tazyîkdan sonra Karayazıcı encâm-kârdan haberdâr olmağın kendüye fedâ olmak recâsına Hüseyin Paşa’yı mecrûhen serdâra teslîm idüp İstanbul’a vusûl buldukda cellâd-ı kahr-ı sultân-ı dehr ol bed-güherde cümle hünerlerin arz eyledi. Fî Receb.

Sarây-ı sultânîye mahrem olup ol harem-i İrem-misâle erbâb-ı emniyye vü âmâl tarafından îsâl-i mâl-ı rüşvete vâsıta olan Yahûdiye Kerâr karı Kâ‘im-makâm Halîl Paşa sarâyında tâ‘ife-i sipâh hançer-i ser-tîzden tecerru‘-ı zehr-âb-ı

¹¹⁹² olmuş idi A P; oldu

¹¹⁹³ nâm lakab A; lakab B P R

¹¹⁹⁴ olıcak A; oldu B P R

* “vâkı” kelimesi mükerrerdur.

¹¹⁹⁵ ___A; idüp B P R

helâk idüp cîfesi nice günler Atmeydânı'nda üftâde-i hâk-i mezellet oldukdan sonra gıdâ-yı ejder-i zebâne-keş-i âteş oldı¹¹⁹⁶. Fî Ramazân.

Oİ¹¹⁹⁷ menhûse ile bir oğlı azm-i dehlîz-i hevl-engîz-i hufre-i nîrân idüp biri kabûl-i tavk-ı îmân ile tahlîs-i girîbân-ı cân eyledi. Muhallefâtı taraf-ı mîrîden mazbût olup cevâhir-i akkârdan mâ'adâ hâlis emti'a-i ticâret kıymeti beşyüz yüki tecâvüz eyledi.

Kerar karı mâddesinde Kâ'im-makâm Halîl Paşa cunha-i iğmâz ve mübâşirleri adem-i i'tirâz müttehem olmağın künc-i azl ü inzivâda ta'yîn-i mekân¹¹⁹⁸ ile mühân olup tavâşîden Hâfız Ahmed Paşa câlis-i mesned-i vekâlet-i sadr-ı a'zam oldı. Fî Şevvâl.

Eyyâm-ı nasbdan onuncı günde Hâfız Paşa ma'zûl olup Vezîr-i râbi' Yemişçi Hasan Paşa hıl'at-i kâ'im-makâmî ile muhterem oldı¹¹⁹⁹. Fî m.

Şahne-i tenbîh-i sultânî ile Ümmü'l-habâ'is nâm fâhişe tesettür ü ihtifâ idüp¹²⁰⁰ hamr emâneti ref' olundı. Fî Zi'l-hicce.

Kâ'im-makâm Yemişçi Hasan Paşa vezâret ve ser-askerî rütbelerin ihrâz ve hizmet-i niyâbet ile sâniyen Halîl [218b] Paşa'yı¹²⁰¹ i'zâz idüp İbrâhîm Paşa metrûkesi olan Âyişe Sultân dahi nâmezdi oldı. Fî Muharrem sene 1010.

Silahdâr Yavuz Ali Ağa mazhar-ı avâtıf-ı aliyye-i sultâniyye olup Mısır-ı Kâhire hükûmeti tevcîhi ile muhrez-i inâyât-ı zâhire oldı¹²⁰². [Meşh-i İstanbul'a nakl olunup şahzade-i hareminde def'in zir-u zirmen olmuştur]¹²⁰³ Fî m.

Hasan Paşa hâlâ kurb-i hulûl-i şitâ ile zamân-ı sefer-i ömr adû-yı bed-güher gibi pâyâna irişmiştir. Bu sene tedârük-i mühimmâta sarf-ı evkât olunup evvel-bahârda sipâh-ı ârâste ve esbâb-ı tecemmül-i nâ-kâste ile hareket olunmak ümmîdine bast itdüğü mukaddemât-ı mümevvehe intâcına tedbîr-i isâbet-pezîr-i

¹¹⁹⁶ Sarây-ı sultânîye..... oldı A P R; __B

¹¹⁹⁷ Oİ A P R; __B

¹¹⁹⁸ cunha-i iğmâz.....mekân A P; __B R

¹¹⁹⁹ Eyyâm-ı nasbdan oldı A P; __B R

¹²⁰⁰ idüp A; __B P R

¹²⁰¹ hizmet-i niyâbet Paşa'yı A P; __B P

¹²⁰² Mısır-ı Kâhire oldı A P R; __B

¹²⁰³ __A P R; Meşh-i İstanbul'a..... olmuştur B

şeyhü'l-İslâmî sedd-i sedîd olmağın hâh nâ-hâh bedraka-i âh ile azm-i râh idüp ol intikâma Sun'ullah Efendi cenâbların mesned-i fetvâdan dûr ve ol rütbe ile sadâret-i Rûm'dan ma'zûl Hâce-zâde Mehemed Efendii mesrûr eyledi. Fî Safer.

Karayazıcı Çorum sancağı menşûriyla dâmgâh-ı Ruhâ'dan rehâ bulmuşiken ber-muktezâ-yı tînet-i bed ve iktizâ-yı husrân-ı ebed lücce-i ısyânı tekrâr mevc-rîz ve âteş-i unüvv ü tuğyânı tünd ü tîz idüp isnâd-ı ihmâl ü taksîr ile muhakkar olan Sinân Paşa-zâde yerine mansıb-ı serdârî ile muvakkar olan Hacı İbrâhîm Paşa'yı Kayseriyye önünde muşt-i dürüş-t-i kahr ü kîn ile mahzûl itmeğın Bağdâd'dan ma'zûl Mehemed Paşa-zâde Hasan Paşa serdâr ve Elbistân sahrâsında celâlî-i bed-fi'âl ile ma'reke-ârâ-yı gîrûdâr olup erbâb-ı şûr ü şerrden yiğirmi bin kadar şakî üftâde-i hâk-i helâk oldukdan sonra ser-askerleri olan bed-güher münhezimen¹²⁰⁴ Canik cânibine atf-ı inân ve ba'zı cibâl-i şâhikayı cânına kehf-i emân eyledi. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Vezîr-i sâlis Hâfız Paşa vilâyet-i Anadolu muhâfazasıyla me'mûr olup Kûtâhiyye cânibine atf-ı inân eyledi¹²⁰⁵. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Yemişci Hasan Paşa Belgrad'dan Estergon istihlâsı ârzûsıyla rû-be-râh-ı azîmet olup esnâ-i tarîkda İstoni Belgrad dahi giriftâr-ı pençe-i istîlâ-yı küffâr olduğu haber-i dehşet-eseri vâsıl olmağın kâ'ide-i [219a] takdîm-i ehemm üzere ol dâlleyi erbâb-ı küfr ü dalâlden[tekrar]¹²⁰⁶ istihlâsa bezl-i nakdîne-i himmet olunmağı iktizâ idüp hükm-i kazâ ile şâyed ümmîd cılve-ger-i fezâ-yı husûl olmaduğundan mâ'adâ tabur cenginde Mîr-i Mîrân-ı Budin ve ümerâ vü sipâhdan nice müte'ayyin gâzî şîrîn-kâm-ı şehd-i şehâdet olup bî-dest-mâye-i zafer Belgrad'a mürâca'at olundu. Fî Şa'bân.

Kâ'im-makâm Halî Paşa¹²⁰⁷ ref[Anadolu yalısıyla]¹²⁰⁸ olunup Sâ'atci Hasan Paşa ol makâma nasb olundu. Fî Şevvâl.

Karayazıcı altı ay Canik dağlarında gümgeşte-i vâdî-i kem-nâmî oldukdan sonra âzim-i derekât-ı siccîn ve birâder-i bed-güheri Deli Hasan câ-nişîni olup

¹²⁰⁴ şûr ü şerden münhezimen A P; __ B R

¹²⁰⁵ Vezîr-i sâlis eyledi. A P; __ B R

¹²⁰⁶ __ A; tekrar B P R

¹²⁰⁷ Halî Paşa A P; Hâfız Paşa B R

¹²⁰⁸ __ A P; Anadolu yalısıyla B R

râh-ı şakâda kendüye hem-pâ olan eşkıyâ ile kemîn-i kemûndan zuhûr ve yağma vü gâret ile fukarâ-ı ra'ıyyeti bî-ârâm u huzûr eyledi. Fî Zi'l-ka'de.

Serdâr Hasan Paşa ile Tokat kurbünde ceng ve ser-askere sahrâ-yı vâsi'-i ma'rekegâhı teng idüp paşa-yı nâmdâr bi'z-zarûre Tokat kal'asında karâr-ı ihtiyâr eyledi¹²⁰⁹. Fî Zi'l-hicce.

Cümle esbâb-ı tecemmüli hattâ hâşâ ravza-i cennet tesmiye itdüğü müzahrafât nasîb-i dûzahiyân olup ol hilâlde serdârın Diyârbekr tarafından gelen sunûf-ı emvâli dahi celâlîler dest-i istîlâsına düşdi¹²¹⁰.

Kal'a-i Tokat mahsûr-ı leşker-i adû-yı makhûr olup ve yağma vü tâlân ve âteş-i sûzân ile ol şehir-i ma'mûr ser-menzil-i imâretten dûr olup¹²¹¹ bir gün serdâr ser-dîvâr-ı hisârdan cânib-i düşmene nigâh iderken nâgâh taraf-ı adû-yı gümrâhdan¹²¹² bir tûfeng dânesi mûrg-i rûhuna dâm-ı merg olup kayd-ı dünyâdan halâs oldu. Fî Muharrem sene 11.

Evvel-bahârda serdâr tekrâr İstoni Belgrad'ı otuz altı gün muhâsara idüp bi-avnihi te'âlâ ol hısn-ı hasîn memâlik-i mahrûsaya mülhak ve dîger-bâre âsar-ı dîn-i mübîn ile pür-revna oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Mansıb-ı vâlâ-yı sadâret-i vezâretten [219b] munfasıl Siyâvuş Paşa mesned-ârâ-yı eyvân-ı mülk-i bekâ olup civâr-ı rahmet-medâr-ı Ebâ Eyyûb Ensârî'de binâ vü ihzâr itdüğü kubbe-i âlîde mihmân-hân-ı gufrân oldu¹²¹³. Fî Rebî'ü'l-âhîr.

Budin'e gelindikde Estergon ve Komran'da seksan bin kadar kâfir hâzır ve serdârın avdına muntazır idüğü mukarrer iken hoş-âmed-gûların ilkâsıyla ol haber-i sıhhat-esere ser-asker bâver itmeyüp diyâr-ı Erdel'i gâret kasdıyla avddan sonra kâfir Peşte'yi kemend-i teshîre bend ve Budin'i âteş-i muhâsaraya sipend itdüğü peyâm-ı muvahhişi Tımişvar'dan güzâr olundukda tahdîş-i sâmi'a-i serdâr itmeğin bi'z-zarûre rücû' ve Peşte istihlâsına şürû' eyledi. Bir müddet

¹²⁰⁹ Serdâr Hasan Paşa Eyledi. A P; __ B R

¹²¹⁰ Cümle esbâb-ı düşdi. A P; __ B R

¹²¹¹ makhûr olup dûr olup A P; __ B R

¹²¹² taraf-ı adû-yı gümrâhdan A P; __ B R

¹²¹³ civâr-ı rahmet oldu. A P; __ B R

muhâsaradan sonra istîlâ-yı kaht ü galâ ile tevakkuf ü ârâma imkân olmayup Mîr-i Mîrân-ı Rûmili Lâlâ Mehemed Paşa'yı Budin imdâdına irsâl ve nigâh-ı hasret iderek taraf-ı meştâyâ imâle-i licâm-ı isti'câl eyledi. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Bi-mennihi te'âlâ celâdet-i asker-i cerrâr ve kesret-i emtâr Budin'i muhâsara iden küffârı bî-karâr idüp¹²¹⁴ ekser top ve âlât-ı ceng ü âşûbı zîrân ve diyâr-ı nekbet-medârlarına gürîzân oldılar. Fî Cemâziye'l-âhire.

Mihal-i husrân-me'âl-i nâ-bekârın hâr u haş-i¹²¹⁵ vücûdî âteş-i fenâ ile nâbûd olup Eflâk re'âyâsı kemâ-kân mutî'-i fermân oldılar. Fî m.

Hâric nâmıyla Behrâm Kethudâ müderrisi olan Nidajlı lakab Sarı Abdu'r-rahman'ın zendeka vü ilhâdı sâbit olup kelle-i bî-devleti kûy-ı çevgân-ı şemşîr-i hûn-feşân oldı. Fî m.

Güzelce Mahmûd Paşa kâ'im-makâm olup Sâ'atci Yedikulle'de mübtelâ-yı bend-i belâ oldı. Fî Receb.

İki gün sonra Hâce-zâde Mahmûd Efendi hizmet-i fetvâdan mütekâ'id oyup makâm-ı meşîhat-i İslâmiyye'ye sâniyen Sun'u'llah Efendi mütesâ'id oldı¹²¹⁶. Fî m.

Mukaddemâ Tokat'da Hasan Paşa azm-i iklim-i bekâ idicek tavâşîden Hâdım Husrev Paşa vaz'-ı gâ'ile-i eşkıyâ ile me'mûr olup fikri sakîm ve re'yi akîm olmağın mukaddemât-ı vâhibe-i tedbîri netîce-pezi olmamışidi. Bû'l-fuzûlân-ı **220a** sipâh çâr-cihet-i memlekete bast-ı yed-i istîlâ iden celâlî ahvâlî vükelâ-yı devlet li-garazin pây-e serîr-i saltanata inhâ itmezler. Elbette bu husûsı bi'z-zât şehriyâr-ı gerdûn-vakâra arz u i'lâm itmemiz lâzımdır deyü akdâm-ı ikdâm üzere kıyâm itmeğın hâh nâ-hâh pâdişâh-ı Cem-câhı Bâb-ı mu'allâ-cenâb pîşgâhında serîr-ârâ-yı evyân-ı bülend-mekân itdiler. Mecnû'-ı vüzerâ vü ulemâda ol bî-edebler bi'l-müşâfehe vükelâ-yı devletin ihmâli ve mahremân-ı esrâr-ı saltanatın iğfâli kişver-i Anadolu'nın sebep-i ihtilâli olup her birinin cezâ-yı a'mâli derkâr ve sâ'irleri içün¹²¹⁷ bâ'is-i i'tibâr olmak mühimdir deyü hem-zebân-

¹²¹⁴ küffârı bî-karâr idüp A; küffârı sûkkârı idüp B P R

¹²¹⁵ me'âl-i nâ-bekârın hâr u haş-i A; mâlik-i harman B; __ P R

¹²¹⁶ İki gün sonra oldı. A P R; __ B

¹²¹⁷ içün A; __ B P R

ı ittifâk arz-ı müdde‘â idicek Husrev Paşa ve anın emsâli bed-heme çîr nâ-bekârı tama‘-ı mâlî ile serkâr idüp¹²¹⁸ hetk-i nâmûs-ı saltanata sebep oldukları için Kapu Ağası Gazanfer Ağa ve Dârü’s-sa‘âde Ağası Osmân Ağa huzûr-ı sultânide¹²¹⁹ rû-nihâde-i hâk-i helâk oldu. Yedikulle’de mahbûs olan kâ’im-makâm-ı sâbık Sâ‘atci Hasan Paşa zamân-ı sadâretinde her mâtdeyi pây-e serîr-i saltanata arz itdüğünü nâtık hutût-ı şerîfe ile muvaşşah telhîsleri ibrazile ibrâ-i zimmet idüp müsteşâr-ı umûr-ı saltanat vezîr-i râbi‘ Tırnakcı Hasan Paşa serfûrû-berde-i hükm-i tîğ-ı siyâset olmuşiken mukaddemâ ağa olmak takrîbi ile yeniçeriler şefâ‘at itmeğîn¹²²⁰ silk-i cem‘iyyet kûsiste-zimâm ve ser-rişte-i kîl ü kâl karîn-i infisâm oldu. Fî m.

Mekr-i a‘dâdan serdâr emîn olmamağın vezîr-i dilîr Murâd Paşa’yı hizmet-i muhafazaya ta‘yîn idüp bî-sudûr-ı ruhsat¹²²¹ sebûkbâr-ı azm-i dergâh-ı şehinşâh-ı felek-temkîn eyledi. Fî Şa‘bân.

Kurb-i vusûli Kâ’im-makâm Mahmûd Paşa’nın mesmû‘ı olıcak vezîrin sû’-i tedbîri ve serhadd-i mansûr umûrunda taksîri sebebiyle a‘dâ-yı dîn hizb-i mü’minîn üzere gâlib ve şevket-i İslâmî sâlib olup nice kelleler hibâb-ı tîğ-i âbgûn-ı âteş-tâb olmuştur. Cezâ-i ameli tîğ-ı ser-endâza havâle olunmağa şer‘an ruhsat verilmiştir deyü müdde‘âsına mutâbık sadreyn-i fâzileyn Ahî-zâde Abdü’l-halîm Efendi ve Ebû’l-meyâmin Mustafa Efendi imzâsıyla sûret-i fetvâ ibraz ve bu hükmî icrâyâ ikdâmında otuz |220b| bin altun bezl ile eşkıyâ-yı sipâhî kendüye dem-sâz idüp deryâ-yı fitne vardıkca mevc-rîz ve âteş-i fesâd tîz oldu. Serdâr ilgar ile İstanbul’a vâsıl olıcak Ağakapısı’na cân atup yeniçeri tâ’ifesini tarafına imâle itmeğîn şeyhü’l-İslâm ve kâ’im-makâmdan mâ‘adâ cümle vüzerâ ve ulemâyı ihzâr ve ol meclisde Mustafa Efendi’yi meşîhat-i İslâmiyye makâmına istidâr[idüp]¹²²² Sun‘u’llah Efendi’yi Rodos’a iclâyâ ve Mahmûd Paşa’yı i‘dâm ü ifnâyâ kapucibaşılar ta‘yîn eyledi. İkisi dahi ihtifâ idüp mekr-i vezîr-i vizr-âyînden emîn oldılar. Ol esnâda Atmeydânı’nda eşkıyâ-yı sipâhın tahazzüb ü ictimâ‘ı istimâ‘ olunup sâhib-i kelime olan sürbebaşılar taleb olundukda inâd ü istikbâr üzere ısrâr itdikleriyçün Yeniçeri ağası Ferhâd Ağa pür-sâz ü selb yeniçeri ve acemi gürûh-ı

¹²¹⁸ ve anın idüp A P; __ B R

¹²¹⁹ huzûr-ı sultânide A P; __ B R

¹²²⁰ itmeğîn A P; idüp B R

¹²²¹ bî-sudûr-ı ruhsat A P; __ B R

¹²²² __ A; idüp B P R

enbûhı ile hücûm idüp cem'ıyyetlerin perîşân ve âsâr-ı fitneyi bî-nâm ü nişân eyledi. Fî m.

Rü'esâ-yı eşkıyâdan Poyraz Osmân ve Öküz Mahmûd ve Depegöz Rıdvân ahz olunup huzûr-ı hümayûnda sadme-i şemşîr-i gülûgîr ile câh-ı ademe sernigûn oldılar. Kâtib Cüz'î Çelebi na'ş ile¹²²³ meyyit üslûbınca Üsküdâra güzâr ve iki menzil öte huddâmı elinde azm-i dârü'l-bevvâr idüp birkaç günden sonra hamîr-i mâye-i fitne vü fesâd Hüseyin Halîfe dahi tu'me-i neheng-i cânsitân-ı tığ-ı hûn-feşân oldu. Fî Ramazân.

Bu sebeble iki kul miyânında âteş-i adâvet fûrûzân olup nice şühûr ü a'vâm hablû'l-metîn-i hısâm kâbil-i infisâm olmamak ile yeniçeri ve sipâhdan nice kelleler galtân ve hâk-i siyâha revân olan hûn-ı nâ-hakk ile sahn-ı âlem nümûdâr-ı kân-ı la'l-i bedehşân olmuştur.

Hâfız Paşa'dan sonra¹²²⁴ Anadolu beylerbeyisi olan¹²²⁵ Nûh Paşa mesned-i vezârete i'tilâ idüp celâlî üzerine serdâr ta'yîn olundu. Fî Şevvâl.

Sadâret-i Anadolu'dan mütekâ'id Hâce Atâ'u'llah-zâde Şemse'd-dîn Efendi mütevârî-i perde-i kûsûf-ı merg oldu. Fî m.

Tırnakcı Hasan Paşa'ya eyâlet-i Bağdâd tevcih olunup i'dâd-ı sefer içün Üsküdâr'da [221a] karâr üzere iken ta'yîn-i havâss olunmak nâmı ile dîvâna ihzâr olunup hıl'at-i şehâdet inâyet olundu¹²²⁶. Fî Zi'l-ka'deti's-şerîfe.

Mısır muhâfazasından ma'zûl olup İstanbul'da henûz celse-iistirâhat itmedin Hızır Paşa[hızmet-i]¹²²⁷ dergâhdan dûr olmak içün Tuna yalıları muhâfazasıyla me'mûr oldu¹²²⁸. Fî m.

Gâzî Giray Han ile birâderi Selâmet Giray ve birâder-zâdeleri Sa'âdet Giray oğulları Mehmed Giray ve Şahin Giray beynlerine ba'zı mûcibât-ı renciş-i hâtır sebebiyle mukaddemât-ı bürûdet düşüp hıdmetinden dûr Anadolu'ya

¹²²³ Cüz'î Çelebi na'ş ile A P; __B R

¹²²⁴ Hâfız Paşa'dan sonra A P R; __B

¹²²⁵ olan A P; __B R

¹²²⁶ Tırnakcı Hasan Paşa'ya olundu. A P; __B R

¹²²⁷ __A B; hızm-i

¹²²⁸ Mısır muhâfazasından oldu. A P; __B R

geçüp eşkiyâ-yı celâlî ile vîrân-sâz-ı mülk-i ma'mûr olmuşlar iken cem'iyet-i şeyâtîn-üns katerât-ı sîmâb gibi pür-ıztırâb olıcak dergâh-ı merâhim-destgâha özl-
hâhâne şitâb idüp mazhar-ı eltâf-ı şâhâne oldılar. Fî Zi'l-hicce.

Mutarassıd-ı tulû'-ı sitâre-i baht ü ikbâl ve muntazır-ı zuhûr-ı tebâşîr-i sabâhü'l-hayr-ı câh ü celâl olan Şehzâde Sultân Mahmûd töhmet-i sevdâ-yı tahsîl-i saltanat ile cellâd-ı kahr-ı sultân-ı dehr elinden zebûn olup gencîne-i vücûd-ı mes'ûdı Şehzâde Câmi'-i şerîfi¹²²⁹ hareminde medfûn oldu. Fî 20 el-mezbûr.

Sâ'atci Hasan Paşa kâmet-i isti'dâdı şâyeste-i hıl'at-i vezâret olmağın vezîr-i a'zam ilkâsıyla Trabzon eyâletine nâmzed oldu¹²³⁰. Fî Muharrem sene 17.

Sabika Muhâfız-ı Anadolu olan Hâfız Paşa mukaddemâ celâlî-i bed-fî'âl Kûtâhiyye'ye itâle-i yed-i istîlâ ittikle¹²³¹ mahall-i ırz ü nâmûs-ı saltanat muhannesâne hareket itmeğın mevcûdı dâhil-i hızâne-i sultâniyye olup kenidüsi Yedikulle'de onsekiz gün hem-nişîn-i harîf-i âh ü enîn oldukdan sonra ağayân-ı harem-i muhterem şefâ'at ü recâlarına bend-i belâdan rehâ bulup Mihalic'de olan çiftliğine iclâ olundu. Fî Safer.

Celâlî Deli Hasan satr-ı nâ-dürüst-i cürm ü hatâsı madrûb-ı kalem-i afv ü atâ olmak recâsına dergâh-ı merâhim-destgâha cebîn-fersâ-yı niyâz oldu. Sultân-ı bende-nüvâz tarafından Bosna eyâletiyle karîn-i i'zâr olup [221b] Gelibolı ma'berinden Rûmili'ye güzâr eyledi. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Yemişci Hasan Paşa serkeşân-ı askeri fermânına râm ve düşmenlerinden ahz-i intikâm idüp bî-şerîk ü sehîm makâm-ı istiklâlde mukîm olıcak isâbet-i aynü'l-kemâl âfitâb-ı ikbâline bâ'is-i tatarruk-ı zevâl olup mühr-i vezâret ol hâyin-i dîn ü devlet destinden intizâ' olundu¹²³². Fî Rebî'ü'l-âhir.

Garaz-ı vezîr-i vizr-endûd ile dîvân-ı bülend-eyvânda hıl'at-i vezâret ilbâsına müsta'id vezîr mevcûd olmamağın hâtem-i Süleymânî bir iki ay hazîne-i sultânîde bersem-i vedî'a-i mevkûf olup Cerrâh Mehemmed Paşa kâ'im-makâm oldu.

¹²²⁹ Câmi'-i şerîfi A P; __B R

¹²³⁰ Sâ'atci Hasan Paşa oldu A P; __B R

¹²³¹ olan ittikle A P; __B R

¹²³² mühr-i vezâret olundu.A B P; R

Yeniçeri dîvân-ı hümayûnda: “Elbetde Hasan Paşa makâm-ı vezâretde ibkâ buyurulmak recâ ideriz” deyü bir hafta tamâm ikdâm itdükleri şûr ü gavgâ muharrik-i fitne olan paşayı i‘dâm iktizâ eyledi. Fî Cemâziye’l-ülâ.

Serdâr Nûh Paşa me’mûr olduğı hizmetde merdâne hareketi zuhûr itmemeğın hıl‘at-i ser-askerî düşünden iftirâs ve Haleb Beylerbeyisi Nasûh Paşa’ya ilbâs olundu. Fî m.

Kâ’im-makâm-ı sadâret-i uzmâ Cerrâh Mehmed Paşa alîl olup edâ-i hizmete kudreti olmamağın ol mansıb-ı celîl ile henûz vezâret rütbesine i‘tilâ iden Kâsım Paşa tebcîl olundu. Fî m.

Hâfız-ı Mısır Yavuz Ali Paşa taraf-ı saltanatdan da‘vete imtisâlen ümerâ-i Mısır’dan Pîrî Bey’i nâ’ib-i menâb idüp iki hazîne ile der-i devlet-me‘âb tarafına şitâb itmişidi. Yemişci Hasan Paşa’dan hırz-ı cânı olan mühr-i Süleymânî intizâ‘ olıcak hasbe’l-emr hazîne-i sultânîde ibdâ‘ olunup Ali Paşa’nın kurb-i vusûli istimâ‘ olunmağın mühr-i vezâret mukarrebân-ı hazretten Kığıllı Dilsiz ile ol vezîr-i Âsaf-nazîre irsâl buyuruldı. Fî Cemâziye’l-âhire.

Şâh-ı Acem Abbâs-ı hîlekar resm-i gadri âşikâr ve sedd-i üstüvâr-ı sulhi rahnedâr idüp Mîr-i Mîrân-ı Tebrîz Ali Paşa alâ gafletin giriftâr ve sâ’iri mustahfızını mübtelâ-yı mazîk-ı hisâr itdüğü ahbâr-ı nâ-hemvârı Nahcuvan Beylerbeyisi Şerîf Paşa tarafından ma‘rûz-ı hâk-i Âsitân-ı râsitân [222a] oldu. Fî m.

Pâdişâh-ı mü’eyyed Sultân Mehmed bî-zuhûr-ı illet ve arz-ı nâgehân-ı maraz-ı mevt pençesine giriftâr olup şeb-hengâm-ı eyyâm-ı hayâtı encâma irdi. Fî’l-yevmi’s-sâbi‘ aşer min şehr-i Recebi’l-ferd sene-i isnâ aşer ve elf. Vilâdeteş sene 984, cülûs sene 1003, müddet-i saltanat sene 9 müddet-i ömr sene 39. Medîne-i münevvere’de bir medrese-i refî‘ü’l-bünyân îcâd idüp İstanbul’da câmi‘, Şeyh Vefâ kurbünde mevcûdü’l-ism-i Hâkâniyye nâm bir medrese binâsına fermân-ı âlîleri sudûr itmişdir.

Evlâd-ı Âlî-nijâd: Sultân Selîm, vefâteş sene 1005. Sultân Mahmûd, vefâteş sene 1011. Sultân Ahmed, vilâdeteş sene 998, vefâteş sene 1026. Sultân Mustafâ, vefâteş sene 1048.

Esâtize-i Kirâm: Ca'fer Efendi, mâte fî sene 982. Haydar Efendi, mâte fî sene 988. Azmî Efendi, mâte fî sene 990. Azmî Efendi merhûmdan sonra Süleymâniyye Müderrisi Nevâlî Efendi nâmzed-i hizmet-i ta'lîm-i şehzâde-i kerîm olup Mağnisa'da müterassıd-ı müjde-i devlet ü ikbâl iken âlem-i âhirete intikâl idüp iki günden sonra peyâm-ı husûl-i me'mûl vusûl buldı. Fî Cemâziye'l-ûlâ li-sene-i 1003.

Pâdişâh-ı mekârim-destgâh hazretleri ri'âyet-i hakk-ı üstâdî buyurup evlâdını yine sâ'iri hâce oğulları ihrâz itdikleri merâtib ile igzâz buyurmuşlardır.

Vüzerâ-yı İzâm: Sinân Paşa, azele fî sene 1003. Ferhâd Paşa, azele fî sene m. Sinân Paşa, azele fî sene 1004. Lâlâ Mehemed Paşa, mâte fî sene m. Sinân Paşa, mâte fî sene m. İbrâhîm Paşa, azele fî sene 5. Cigala-zâde Sinân Paşa, azele fî sene m. İbrâhîm Paşa, azele fî sene 6. Hâdım Hasan Paşa, azele ve mâte fî sene 6. Cerrâh Mehemed Paşa, azele fî sene 7. İbrâhîm Paşa, mâte fî sene 11. Yemişçi Hasan Paşa, azele ve katele fî sene 12. Yavuz Ali Paşa.

Meşâyih-i İslâm: Bostân-zâde Mehemed Efendi, mâte fî sene 1006. Hâce Sa'dü'd-dîn Efendi, mâte fî sene 8. Sun'u'llah Efendi, azele fî sene 10. Hâce-zâde Mehemed Efendi, azele fî sene 11. Sun'u'llah Efendi, azele fî sene 12. Ebû'l-meyâmin Mustafa Efendi.

Tafsîl-i Havâdis-i Ahd-i Ahmed Hanî

Pâdişâh-ı mağfûz Sultân Mehmed'in [222b] mühr-i serî'ü's-seyr-i ömr-i nâ-pâyidârı vakt-i gurûbda münkesif olıcak rûz-ı dîğەر ale's-seher hûrşîd-i rahşân-ı ikbâl-i Ahmed Hanî burc-ı şeref-i taht-ı sultânîde tâlî' olup erkân-ı devlet rûz-efzûn tehniye-i cûlûs-ı hümâyûn hizmetini edâ itdiler. Fî'l-yevmi's-sâmin aşere min şehr-i Receb âm-ı isnâ aşer ve elf.

Rûz-ı dîğەر kapudan Cıgala-zâde donanma-yı hümâyûn ile İstanbul'a vusûl bulup leb-i deryâda Sinân Paşa köşkünde pâye-i serîr-i mecd ü ikbâle rûymâl eyledi.

Yevm-i hâmisde Vezîr-i a'zam Ali Paşa leb-i tebcîl ile hâşiye-i bisât-ı devlet-i menâtı takbîl idüp hemân ol gün sunûf-ı askere mu'tâd-ı kadîm üzere in'âm-ı âmm tevzî' ü taksîm ve ba'de eyyâm istishâb itdüğü iki Mısır hazînesini huddâm-ı hızâne-i âmireye teslîm eyledi.

De'b-i müstahsen-i selâtîn-i selef üzere ziyâret-i mezâr-ı[muferâd medâd]¹²³³ hazret-i Ebâ Eyyûb-i Ensârî ile müşerref olup tekallüd-i şemşîr-i zernigâr buyurduklarında[sonra]¹²³⁴ Edirnekapısı'ndan şehre dâhil ve kevkebe-i gürûhen gürûh kemâl-i şevket ü şükûh ile merâkîd-ı ecdâd-ı cennet-mi'âdların ziyâret iderek sarây-ı server-efzâya vâsıl oldılar. Fî gurre-i Şa'bân.

Ri'âyet-i sünnet-i hazret-i Halîl –*aleyhi's-salât ve's-selâm*¹²³⁵ için itmâm-ı emr-i hitâna kıyâm olundu. Fî m.

Merhûm Sultân Mehmed vâlidesi Safiyye Sultân Eskisarây'a iclâ olunup onbeş seneden ziyâde zamân hezâr mihnet-i cânvereng ile ol makâmda beyhûde güzâr-ı ömr-i nâ-pâyidâr oldu¹²³⁶. Fî m.

Mütekâ'id vüzerâdan Halîl Paşa¹²³⁷ ve Cerrâh Mehmed Paşa hatîre-i fenâdan müteveccih-i mülk-i bekâ oldılar¹²³⁸. Fî m.

¹²³³ __A; muferâd medâd B P R

¹²³⁴ __A; sonra B P R

¹²³⁵ aleyhi's-salât ve's-selâm için A P; için aleyhi's-salât ve's-selâm B R

¹²³⁶ on beş seneden oldı. A P; __B R

¹²³⁷ Mütekâ'id vüzerâdan Halîl Paşa A P; vüzerâdan Dâmat Halîl Paşa B R

¹²³⁸ oldılar A P; olup B R

Çünkü umûr-ı mühimme-i¹²³⁹ serhadd-i Engürüs henûz intizâm-ı tâmm bulmayup Abbâs-ı nâ-sipâs dahi giribân-ı şakâdan baş gösterüp ¹²⁴⁰rû-nümâ olmuşidi. Vezîr-i a'zam Engürüs tarafına sevk-ı sipâh-ı kîne-hâh idüp Kapudan Cıgala-zâde dahi kişver-i Acem cânibine tahrîk-i tuğ ü alem itmek bâbında fermân-ı mütehattimü'l-iz'ân şeref-sudûr bulmağın her biri me'mûr oldukları |223a| sefer-i zafer-eser mühimmâtını tedârük ü itmâma kıyâm itdiler. Fî Ramazân.

Bi-emri'llahi Zü'l-Celâl ol hilâlde ravza-i safâ-yı vücûd-ı bihbûd-ı sultânîde ârıza-i cederî ile güller açılıp bir aydan ziyâde visâde-i rencûriye ser-nihâde olmalarıyla halk-ı âlem mübtelâ-yı belâ-yı hüzn ü elem olup bülbül-âsâ nâle-i şeb ü feryâd-ı subhgâh ile dergâh-ı re'fet-destgâh-ı İlâhîden ilâc-ı bür'ü's-sa'âde recâ itdiklerinin eseri zuhûr idüp dârû-hâne-i gaybetden şerbet-i şifâ[-s]âz-ı âfiyet vâsıl ve mizâc-ı letâfet-i imtizâclarına kemâl-i sıhhat hâsıl oldu. Fî Şevvâl.

Kâ'im-makâm-ı sâbık Kâsım Paşa'ya Bağdâd eyâleti tevcîhi ile ihânet olunup el-Hâc İbrâhîm Paşa hükûmet-i Mısr-ı zâtü'l-ehrâm ile ikrâm olundu. Fî m.

Hâfız Ahmed Paşa'dan vezîr münharifü'z-zamîr olmağın ba'zı hevâdârları sevkıyla kâ'im-makâm olmak ihtimâlini sedd içün eyâlet-i Bosna nâmıyla der-i devletden dûr itmeğe bezl-i makdûr idüp ancak ba'zı şûfe'â recâsıyla tedârük-i esbâb-ı sefer idince birkaç gün hâric-i şehirde bir kûşede tevakkuf ü ârâma vezîr-i a'zam râm [oldı]. Fî Zi'l-ka'de.

Abbâs-ı fitne-engîz Tebrîz'i ve dahi nice yerleri dâhil-i kabza-i iktidâr ve Revân'ı giriftâr-ı mazîk-ı hisâr itdüğü ahbâr-ı muvahhaşası te'âkub itmeğın Cıgala-zâde Üsküdâr'a güzâr idüp onbin kadar yeniçeri ile kethudâ bey ve samsoncıbaşı ve ulûfeciyân-ı yesâr ve gurebâ-i yesâr ve umûmen Anadolu zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr¹²⁴¹ asker[Cıgalazâde]¹²⁴² ile sefer-i Acem'e me'mûr oldu. Fî Zi'l-hicce.

¹²³⁹ mühimme-i A P; __B R

¹²⁴⁰ baş gösterüp A B; __P R

¹²⁴¹ zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı A P; __B R

¹²⁴² __A P; Cıgalazâde B R

Vezîr-i a'zam dahi diyâr-ı Engürüs'e sipehkeş-i İslâm olup Dâvudpaşa çayırında nasb-ı hıyâm ve serdâr recâsıyla kâ'im-makâmlık hizmetine Sofî Sinân Paşa kıyâm eyledi. Fî gurre-i şehri-i Muharrem sene 13¹²⁴³.

Hâce-i Sultânî Mustafâ Efendi sevkıyla hılâf-ı rızâ-yı Ali Paşa Hâdim Hâfız Ahmed Paşa kâ'im-makâm ve bir sene kadar zamân mihnet-i ihtifâyâ mübtelâ olan Sun'u'llah Efendi sâlisen şeyhü'l-İslâm [225a] olup Yemişçi mahlûlesi Âyişe Sultân dörtyüz bin altun mehr ile Güzelce Mahmûd Paşa'ya tezvîc ve ta'yîn-i havâss-ı vezâret ile bâzâr-ı i'tibârı tekrâr tervîc olundu. Fî m.

Sadâret-i Rûm'dan munfasıl Ahî-zâde Abdü'l-halîm Efendi azm-i ziyâfet-hâne-i dârü'n-na'îm eyledi. Fî m.

Serdâr diyâr-ı Acem'e Cıgala-zâde sâbi'-i şehri-i Muharremü'l-harâmda¹²⁴⁴ Üsküdâr'dan darb-ı kûs-ı rahîl idüp tayy-i merâhil ve zafer bulduğu celâlî gümâştelerin dâ'ire-i vücûddan zâyil iderek evâhır-ı şehri-i mezbûrda Sivas'a vâsıl oldukda yedi aydan ziyâde mahsûr-ı Şâh-ı gümrâh olan Revân kal'asın¹²⁴⁵ dâm-ı teshîre giriftâr ve mîr-i mîrânı olan¹²⁴⁶ Şerîf Paşa mübtelâ-yı belâ-yı esâr olduğu haberi serdârı ve askeri bî-karâr eyledi.

Celâlî Karakaş Ahmed[Paşa]¹²⁴⁷ mukaddemâ mürtekeb olduğu amel-i¹²⁴⁸ bedden irtidâ' ve etbâ'ıyla serdâr-ı zîşâna ittibâ' idüp Çıldır eyâletiyle muvakkar ve mukaddime-i asker-i zafer-rehber oldu¹²⁴⁹. Fî Safer.

Dârü'l-cihâd Belgrad muhatt-ı rıhal u karâr oldukda serdâr taraf-ı iklim-i ademe tahrîk-i tuğ ü alem idüp mühr-i Süleymânî ol hengâm-ı ferruh-encâmda asker-i firûzî-eserde¹²⁵⁰ bulunan Lâlâ Mehmed Paşa dest-i istihkākına müsellemler oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

¹²⁴³ 13 A R; 1013 B P

¹²⁴⁴ harâmda A B; __P R

¹²⁴⁵ Revân kal'asın A; kal'a Revan B P R

¹²⁴⁶ olan A; __B P R

¹²⁴⁷ __A P R; Paşa B

¹²⁴⁸ amel-i A P R; __B

¹²⁴⁹ asker-i zafer-rehber oldu A; leşker oldu B P R

¹²⁵⁰ ferruh-encâmda asker-i firûzî-eserde A P; __B; ma'askeri firuzi eserde R

Bağdâd eyâleti tevcîh olunan Kâsım Paşa hâh ü nâ-hâh azm-i râh idüp lakin kabûlden imtinâ‘ üzere Burusa etrâfında herze-gerd idüğü istimâ‘ olunmağın Hâfız Paşa’ya bedel kâ’im-makâm olmak nâmıyla üftâde-i dâm ve irtesi tu‘me-i şîr-i şemşîr-i intikâm olup Sarukcı Mustafâ Paşa ol makâm-ı vâlâya lââyık¹²⁵¹ ü sezâvâr görüldi. Fî [m].

Hâssodabaşı Gürcî Mehemed Ağa ve Büyük Mîrâhûr Doğancı Mustafâ Ağa ve Başkapucıbaşı Dâvud Ağa ta’yîn-i havâss ile vezîr-i kubbe-nişîn olup Vezîr-i sâlis Güzelce Mahmûd Paşa mukîm-i künc-i azl ve inzivâ oldu. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

Seng-i felâhan-ı gadr-i Mısıriyân ile muhâfız-ı Mısır olan¹²⁵² Hâcî İbrâhîm Paşa’nın kandîl-i hayâtı şikest olmağın Vezîr Gürcî Mehemed Paşa [224a] serîr-i sürûr-efzâ-yı¹²⁵³ Yûsufî’ye sezâ görölüp Kâsım güninden sonra mütevekkilen alâ’llah cânib-i Mısır’a¹²⁵⁴ deryâdan azîmet eyledi. Fî Cemâziye’l-ûlâ.

Nakîbü’l-eşrâf Seyyid Abdü’l-kâdir Efendi mak‘ad-ı sadaka-i hırâm idüp Havâss-ı Kostantiniyye kâdîsı Yavuz Mehemed Efendi makâm-ı şerîf-i nakâbetde kıyâm ü ârâm¹²⁵⁵ eyledi. Fî m.

Serdâr-ı cedîd bedraka-i baht-ı sa‘îd ile Budin cânibine sevk-ı sipâh-ı nusret-destgâh idüp birer tarîk ile Peşte ve Hatvan ve Vac teshîr ve Fedvar ve Cankurtaran kal‘aları ta‘mîr olundu. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

Hısn-ı hasîn-i Estergon mahsûr-ı leşker-i mansûr olup kemâyen-bagî mümkün olan câniblerinden döğülmeğe şürû‘ olunmuşiken ba‘zı gavâ’il zuhûrî ile feth ü teshîr vakt-i âhıra te’hîr olunup kılâ‘-ı meftûhe kemâl-i istihkâm üzere ta‘mîr ü ihkâm olundukdan sonra meştâ-yı Belgrad’a rücû‘ olundu. Fî Cemâziye’l-âhire.

¹²⁵¹ vâlâya lââyık A; __B P R

¹²⁵² olan A; __B P R

¹²⁵³ efzâ-yı A; B P R

¹²⁵⁴ sonra mütevekkilen alâ’llah cânib-i Mısır’a A P; __B R

¹²⁵⁵ ü ârâm A; __B P R

Kevkeb-i sa‘d-iktirân-ı vücûd-ı Osmân Hanî cilve-sâz-ı evc-i şuhûd olup müşâhede-i dîdârile peder-i büzürgvârı karîrû‘l-ayn-ı sürûr-ı şâdmânî oldu. Fî 21 mezbûr.

Kâ‘im-makâm Sarukcî Mustafâ Paşa ifsâd-ı hussâd-ı bed-nihâd ile sadr-ı suffa-i hayâtıdan¹²⁵⁶ ib‘âd olunup¹²⁵⁷ Sofî Sinân Paşa câ-nişîn-i izz ü temkîn oldu. Fî Şa‘bân.

Serdâr Mehmed Paşa ba‘zı umûr-ı saltanat müşâvere olunmak için alâ cenâhi‘l-isti‘câl der-i devlet-nevâle da‘vet olunup hasbe‘l¹²⁵⁸-emr hâk-i dergâha rûymâl eyledi. Fî Ramazân.

Fâ‘iz-i izz-i sermed-i şehzâde-i sa‘îd ü şehîd Sultân Mehmed sahn-sarây-ı vücûda[meddan]¹²⁵⁹ müsâfirâne hatt-ı rahl-i nüzûl idüp ecel-i mev‘ûdî hulûl idince dâr-ı müste‘âr-ı dünyâ-yı bî-bekâda vaz‘-ı visâde-i karâr¹²⁶⁰ eyledi. Fî Şevvâl.

Kalender-oğlı ve Kara Sa‘îd nâm şakîler şu‘le-i âteş gibi zebâne-keş-i zuhûr olup nâ‘ire-i sâ mân-sûz-ı ta‘addîleriyle diyâr-ı Aydın ve Saruhan vîrân olduğu ahhârı vâsıl-ı sem‘-i hümayûn-ı şehriyârî olmağın Haleb eyâletinden munfasıl Nasûh Paşa [224b] dût-ı isti‘dâdî hıl‘at-i vezâret ile tezyîn ve celâlî üzerine serdâr¹²⁶¹ ta‘yîn olundu. Fî m.

Nakîb Yavuz Efendi¹²⁶² terk-i emânî-i dünyâ-yı bî-bekâ idüp Yenişehir‘den ma‘zûl Emîr Ali Efendi ol rütbeye mevsûl oldu. Fî m.

Bosna vâlîsi olan Celâlî Hasan eyâletinde mürtekib olduğu etvâr-ı nâ-hemvâr rahne-efgen-i esâs-ı tahammûl ü¹²⁶³ ıstıbâr olmağın¹²⁶⁴ re‘âyâ vü sipâh ikdâm itdikleri hücum-ı âmm sebebiyle âm-ı mâzîde serdâr tarafından Tımışvar‘a

¹²⁵⁶ bed-nihâd ile sadr-ı suffa-i hayâtıdan A P; __ B R

¹²⁵⁷ olunup A P; olup B R

¹²⁵⁸ hasbe‘l A B P; __ R

¹²⁵⁹ __ A; meddân B P R

¹²⁶⁰ nüzûl idüp visâde-i karâr A P; __ B R

¹²⁶¹ serdâr A P R; __ B

¹²⁶² Yavuz Efendi A B R; Yavuz Mehmed Efendi P

¹²⁶³ tahammûl ü A P; __ B R

¹²⁶⁴ olmağın A P; olup B R

tebdîl olunup anda dahi celâliyâne revîş vâdîsine sülûkden inân-tâb-ı mürâca‘at olmaduğı cihetden¹²⁶⁵ eyâlet-i şehristân-ı ademe tahvîl olundu. Fî Zi’l-ka‘de.

Yemen’den ma‘zûlen taraf-ı berrden azm-i İstanbul iden Hasan Paşa’yı menşûr-ı hükûmet-i Mısır istikbâl eyledi. Fî Zi’l-hicce.

Âyişe Sultân dârü’s-sa‘âde-i mülk-i bekāya hırâm idüp birâder-i emcedi merhûm Sultân Mehmed türbesinde bast-ı visâde-i istirâhat ü ârâm eyledi. Fî m.

Âm-ı mezbûrda mukaddemâ sadâret-i Rûm’dan sonra kazâ-i Beledü’l-harâm ile ikrâm olınan Kuş Yahyâ Efendi ma‘zûlen taraf-ı bahrden azm-i İstanbul idüp miyân-ı ummânda süvâr olduğı keştî rehzenân-ı Freng-i bed-reng cengine giriftâr olmağın mevlânâ-yı mezbûr ihrâz-ı rütbe-i aliyye-i şehâdete talebkâr olup mürg-i rûhı kafes-i bedenden pervâz idince hevâ-yı vegâda tahrîk-i per ü bâl ve bezl-i nakd-i revân ile rabbâtü’l-cemâl ravza-i rıdvânı dâhil-i âgûş-ı¹²⁶⁶ visâl eyledi.

Hall ü hürmetinde şecere-i hadîs-i zû-şücûn müteşa‘abü’l-fusûl olan duhân Frengistan’dan zuhûr ve bu sene diyâr-ı İslâmiyye’de işgâl-i âteş-i şerr ü şûr idüp nâ’ire-i fitne vü fesâdı vardukca izdiyâd buldı.

Vezîr-i a‘zam tekrâr diyâr-ı Engürüs’e teveccüh ile me’mûr olup rikâb-ı azîmete vaz‘-ı kadem ve savb-ı mezbûra¹²⁶⁷ tahrîk-i tuğ ü alem eyledi. Fî Muharrem sene 14.

Sinân Paşa-zâde Mehmed Paşa serdâr-ı diyâr-ı Acem Cıgala-zâde’ye tarz-ı celâliyâne ile mülâkât idüp cebren Şâm eyâleti menşûrıyla vâsıl-ı merâm olmağın [225a] ol hodgâm vezâret nâmiyla Âsitâne’ye da‘vet olunup dîvâna vardukda ser-i hevâ-peresti rübûde-i tîğ-i hûn-feşân oldu. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

Serdâr mükerreren Estergon’ı muhâsara idüp şehir-i kâmilde varoşı unveten beş günden sonra iç kal‘a sulhen feth olundu. Fî Cemâziye’l-evvel. Eyyâm-ı muhâsarada Budin Mîr-i Mîrânı Boşnak Mustafâ Paşa serdârlığıyla Depedelen kal‘ası ve Bosna Beylerbeyisi Husrev Paşa serkârlığıyla Vişegrad

¹²⁶⁵ anda dahi cihetden A P; B R

¹²⁶⁶ per ü bâl agûş-ı A P; ___ B R

¹²⁶⁷ teveccüh savb-ı mezbûra A; ___ B P R

bend-i kemend-i teshîr oldu. Ber-muktezâ-yı gayret-i dîniyye Rim Papa'dan Nemçe imdâdına gelüp kılâ'-ı meftûhede bulunan Freng-i bed-reng¹²⁶⁸ tâ'ifesi dahi dâhil-i havza-i inkıyâd olup âm-ı ihdâ ve elfde olduğu gibi zümre-i sipâha mülhak ve avâtıf-ı aliyyeye müstağrak oldılar. Gürûh-ı mekrûh-ı Freng'den müteşâ'ab olup diyâr-ı Engürüs'e müsteavlî ve pâ-yi tahtları olan Prag ve Beç şehirlerinde kadîmen vâlî olup Erdel ve Macar'ı hâh nâ-hâh fermân-berdâr iden Nemçe'nin anûd-ı tuğyânı hadden efzûn ol iki fırka dest-i kahrlarında zebûn olmağın bu sene evâ'ilinde bi'l-ittifâk sultân-ı âfâk dergâhına arz-ı tuhfe-i inkıyâd ve Macar bey-zâdelerinden Poçkay taraf-ı saltanat-ı aliyyeden kendülere hâkim ta'yîn buyurulmak murâd idüp mes'ûlleri kabûle karîn olmuş idi. Serdâr-ı nâmdâr meşgûl-i hisâr iken Poçkay Nemçe üzerine sevk-ı ricâl-i harb ü kıtâl ve on binden ziyâde Nemçe kâfirin giriftâr-ı çengâl-i hazy ü nikâl idüp Erdel kılâ'ından iken Nemçe dest-i tegallübüne düş Varad ve Tokay ve Kaşa nâm kal'aları istihlâs ve rû'ûs-ı maktû'a ve mefâtih-i kılâ'-ı meftûheyi serdâra irsâl ile isbât-ı iddi'â-yı ubûdiyyet ü ihlâs eyledi. Hıdemât-ı pesendîdesi mukâbelesinde Poçkay mazhar-ı sunûf-ı avâtıf olduğundan mâ'adâ istid'âsı üzere Eğri beylerbeyisi ve ba'zı ümerâ ve bir mikdâr asker ile imdâd ve Nemçe kiralı bast-ı yed-i isti'lâ itdüğü Uyvar ve ba'zı hisârlar dahi [225b] istirdâd olunup yed-i emânet-i Poçgay'a teslîm olundu. Serdâr-ı zafer-şi'âr ba'de'l-feth Estergon'ı ta'mîre iştigâl olduğu eyyâmda Mîr-i Mîrân-ı Rûmili Hasan Paşa Pulata ve Pesperim istihlâsı ile me'mûr olmuş idi. İtmâm-ı mehâmm-ı ahkâmdan sonra vezîr-i a'zam şâd ü hurrem semt-i rücû'a mâ'il olup Budin havâlîsine vâsıl oldukda Hasan Paşa müjde-i feth ü zafer ile mu'asker-i firûzî-esere vürûd eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire.

Şehriyâr-ı âlî-tebâr hazretleri kasd-ı sayd ü şikâr ile Çatalca sarâyına azm-ı hümayûn buyurup andan sebük-bâr Edirne cânibine germ-reftâr oldılar. Fî m.

Ol tahtgâh-ı kadîmde ancak bir hafta mukîm olup Eyyâm-ı ikâmetlerinde eşkıyâ-yı sipâhdan Âyineci Hasan nâm seffâk-i bî-pâkt siyâset ile katl ü ihlâk olundu.

Mısır'da mütekâ'id iken der-i devlete da'vet olunan el-Hâc Mustafâ Ağa Dârü's-sa'âde ağalığı rütbe-i vâlâsına i'tilâ eyledi. Fî m.

¹²⁶⁸ bed-reng A; __ B P R

Mâder-i mihrbân Handân Sultân hevdec-nişîn-i râh-ı fenâ olup Sultân Mehmed türbesinde mestûr-ı nihân-hâne-i hâk oldı. Fî m.

Rûmili beylerbeyisi Gâzî Murâd Paşa ta'yîn-i havâss ile azm-i dergâh-ı haşmet-vicâh idüp mansıbı Vâlî-i Bosna Tiryâkî Hasan Paşa'ya sezâ görüldi. Fî m.

Cıgala-zâde ba'de tayyi'l-merâhil kişver-i Acem'e vâsıl oldukda şâh-ı gümrâh uzlet-güzîn-i künc-i ihtifâ olup sâlis-i kîmyâ ve ankâ olmağın bir müddet beyhûde sahrâ-gerd ü beyâbân-neverd oldukdan sonra bilâ-tâ'il Van'a vâsıl olup sunûf-ı askere ta'yîn-i meştâ ve hılâf-ı resm-i kadîm kendüsi serhadde tedârük-i esbâb-ı ikâmet-i eyyâm-ı¹²⁶⁹ şitâ eyledi. Tefarruk-ı sipâh bâ'is-i cem'iyet-i hâtır-ı şâh-ı gümrâh olup bî-pervâ Van'ı muhâsara ve bir aydan ziyâde ibrâ-i zınâd-ı müşâcere eyledi. Çünkü etrâfa perîşân olan asker imdâda irişmek müyesser değil idi. Nâ-çâr serdâr bi'z-zât cem'-i sipâh ve def'-i gâ'ile-i şâh itmek bahânesiyle Van deryâçesinden Âdilcevâz ve Ahlât cânibine [226a] geçüp Erzurûm'a ferş-i bisât-ı ârâm ü karar¹²⁷⁰ ve meştâda olan sipâh ve ümerâya mu'accelen müctemi[Erzurum'dan]¹²⁷¹ olmalarıçün iblâğ-ı peyâm-ı istinfâr eyledi¹²⁷². Serdârın nâzikâne firârından Abbâs-ı hilekâr haberdâr olup Van'a zafer bulmadın dahi nâ-ümmîd olmağın bedraka-i baht-ı nâ-sa'id ile râyet-i teveccühi semt-i Erdebîl'e tahvîl eyledi. Evvel-bahârda serdâr mükemmel ü müretteb asker-i cerrâr-ı nâmdâr ile rikâb-ı himmete vaz'-ı kadem idüp diyâr-ı Acem tarafına teveccüh-i zimâm-ı azîmet eyledi. İşbu sene-i cedîde şehr-i Rebî'ü'l-âhiri evâhırından Kumla nâm menzilde çarhacıyân-ı tarafeyn beynlerinde olan harb ü kıtâl bâ'is-i rûgerdânî-i erbâb-ı rafz ü dalâl olup ol gün¹²⁷³ feth ü nusret nasîb-i ehl-i sünnet oldı. Rûz-ı diğer şâh-ı gümrâh askerin vâhiden ba'de vâhid üç alay idüp germsâzî-i hengâme-i gîrûdâr olmak ârzûsın izhâr eyledi. Henûz saff-ı mesâff tertîb olmadın bî-işâret Vezîr Mîr-i Mîrân-ı Erzurûm Köse Sefer Paşa ve Karakaş ve ba'zı ümerâ hilâlî gümâştelerinden füccâr ve emsâli feşârîlerinden¹²⁷⁴

¹²⁶⁹ ikâmet-i eyyâm-ı A B P; __ R

¹²⁷⁰ ârâm ü karar A P; __ B R

¹²⁷¹ __ A B P; Erzurum'dan R

¹²⁷² iblâğ-ı peyâm-ı istinfâr eyledi. A B P; peyâm-ı istinfâr eyledi. R

¹²⁷³ ol gün A P; __ B; gün R

¹²⁷⁴ feşârîlerinden A; feşârîleri ile B P R

önüne gelen Allahvirdi Han alayına tahrîk-i semend ve şemşîr-i sâ'ika-te'sîr ile ol gürûh-ı mekrûha râh-ı azîmeti bend idüp birkaç sâ'at mutârâha-i kur'a-i kârzârdan sonra saff-ı sipâh ser-husrân-ı şikest ve râyet-i şevketlerin pest eyledi. Ol merd-i neberd-âzmâ cünd-i mihr ü mehe der-kafâ olarak Zu'l-fikâr Han alayına irişüp ba'de sâ'atin iki gürûhı şâh alayına ilticâ ve girîbân-ı cânlarına halâsı andan recâ itdirdi. Mededkârî-i avn-i Bârî ile anda dahi lâyük-ı nâmûs-ı şehriyârî cünbiş ü hareket idüp vakt-i gurûb-ı âfitâbda mansûr u muzaffer mâ'il-i semt-i iyâb oldu. Meğer harb ü kîtâle iştigâl üzere olan asker-i zafer-rehberî dağdağa-i perîşânî virmek için şâh-ı şeyâtîn-sipâh ordugâha birkaç bin güzîde asker gönderüp serdâr yanında mevcûd olan yeniçeri ve silahdâr ile bir mikdâr ceng [226b] ü peykârdan sonra mu'asker-i menhûsü'l-eser-i şâha inân-tâb-ı mürâca'at olmuşlar idi. Yolda Sefer Paşa'ya râst gelüp askerin zebûn ve kendüyi gark-ı hûn görmeğin şîrzime-i fesâd-ı serbâzân-ı meydân-ı cihâdî üftâde-i dâm-ı şemşîr-i hûn-âşâm itmeğe sa'y-i nâ-mahsûr gösterdiler. Ol merd-i mikdâm bâ-vücûd za'f-ı kuvvet ve kuvvet-i za'f sa'y ü ikdâmda kusûr itmeyüp Sûrh-serân kanıyla hâk-i siyâh-ı neberdgâhı hem-reng-i la'l-i Bedehşân eyledi¹²⁷⁵. Lakin meydân-ı vegâda tarîd ü cevelân esnâsında zîr-i rânında olan esb-i sabâ-reftâr âteş-inân-ı hatâ itmeğin Sefer Paşa mübtelâ-yı bend-i belâ olup serdâr tarafından ana imdâda gelen Râziye Kadın-zâde Mustafâ Paşa dahi giriftâr-ı kayd-ı esâr ve altı beylerbeyi ve on sekiz mîr-livâ rûbûde-i çevgân-ı şemşîr-i hûn-bâr oldu. Bi-hükm-i takdîr bu gûne emr-i zarûrî erbâb-ı âşûb ü kîtâle bâ'is-i teşettüt-i bâl ve za'f-ı hâl olup men necâ ber ase fakat rebeh sözünü tahsîl ve talebkâr ve benâtû'n-na's-âsâ târ ü mâr oldılar. Çünkü âb-rûy-ı asker perîşân ve hâkim-i Cezîre Mîr Şeref ve sâ'ir ümerâ-i Ekrâd rûgerdân olup sâ'irlerin dahi esâs-ı sabr ü karârları nâ-üstüvâr olmuş idi. Ayyâr-ı siyeh-pûş-ı şâm şâl-i Keşmîrî-i siyâhı ber-dûş itdüğü dem nâ-çâr serdâr-ı sipâh istîlâ-yı ceş-i ra'b ü herâs ve hücum-ı vâhime-i şebîhûnî-i Şâh Abbâs ile çâre-cûy-ı halâs olup sebük-bâr taraf-ı Van'a can atdılar. Şâh-ı gümrâh dahi ol gün pür-dilân sipâh-ı İslâm'dan müşâhede itdüğü Rüstemâne hamleler ile zehre-tirâk olup nâ-ümmîd vasl-ı şâhid-i zafer bî-kerân firâra irhâ-yı inân itmiş idi. Rûz-ı dîğer mu'asker-i serdârdan keddiden nesîm-i seher bu haberi ser-asker-i erbâb-ı dalâle îsâl idicek yâver itmeyüp kendüyi sayd için tertîb olunmuş dâm ü dâne-i firîb olmak i'tikâdıyla her cânibi

¹²⁷⁵ şîrzime-i fesâd-ı eyledi A P; __ B R

cüst ü cûya [227a] sû be-sû câsûslar gönderdi. Ba'de tahkîku'l-haber üçüncü gün ordugâha sâye-i nühûset salup pes-mânde olan tarîf ü telîd emvâl ile kîse-i âmâli mâl-â-mâl oldu. Serdâr Revân'a vâsıl olıcak Haleb Emîrû'l-ümerâsı Canpulâd-zâde Hüseyin Paşa'yı dört beş bin kadar müretteb ü mükemmel asker ile anda darb-ı hıyâm-ı ârâm itmiş bulmağın cûşiş-se seyl-i hûn aks-endâz-ı âyine-i gerdûn olduğu rûz-ı gamm-endûzda rişte-i saff-ı sipâh-i İslâm'da muntazam olmaduğundan gazab-nâk olup darb-ı şemşîr-i kahr ile üftâde-i hâk-i helâk eyledi.

Mukaddemâ nigâşte-i kalem-i tahrîr olduğu üzere Nasûh Paşa hıl'at-i i'zâz-ı tırâz-ı ser-askerî ile iclâl ü tevkîr olunup Anadolu'da âsâr-ı gubâr-ı şerr ü şûr iden erbâb-ı dalâl istîsâliyle me'mûr olmuş idi. Cem'-i sipâh ü leşker-i ârâste ile azm-i râh idüp Bolvadin sahrâsında Tavîl-i bed-güher askeriyle tekâbül-i saffeyn vâkî' olup¹²⁷⁶ ol demde¹²⁷⁷ sadme-i hamle-i celâliyân ile Nasûh Paşa rûgerdân olup¹²⁷⁸ üftân ü hîzân der-i devlet-nevâle¹²⁷⁹ rûy-mâl ve intifâ-yı âteş-i fesâd Anadolu cânibine bi'z-zât nühzat-i hümâyûna muhtâcdır deyü ma'rûz-ı atebe-i mecd ü ikbâl itmeğın kelâm-ı bî-intizâmı vâsıl-ı sem'-i kabûl[olup]¹²⁸⁰ rûz-ı kâsımdan sonra kadırga ile Burusa'ya güzâr ve onbeş gün ol diyârı pertev-i âfîtâb-ı dîdârları ile gark-ı envâr itdiler. Fî Receb[1014]¹²⁸¹.

Burusa'ya sâye-endâz-ı câh ü celâl oldukları on iki günde Yemişci vak'asından per ve bîm-i cân ile etrâfa perîşân olan müte'ayyinân-ı tâ'ife-i sipâh ki, takrîben dört bin kadar merd-i ceng-âver idiler, Nasûh Paşa vesâtâtıyla gürûhen gürûh azm-i¹²⁸² dergâh idüp dest-avîz-i niyâz-mendâneleri manzûr-ı ayn-ı inâyet ü¹²⁸³ âtîfet-i şehriyârî oldu. Ol inâyet-hâhların dirlikleri tashîh ve güzeste vazîfeleri bi't-tamâm teslîm olunup¹²⁸⁴ nısfı Dâvud Paşa ile ve nısf-ı âharı Nasûh Paşa ile zuhûrî [227b] muhtemel olan mahzûr-ı celâlî def'ine me'mûr oldılar. Sofi

¹²⁷⁶ olup A; olıcak B P R

¹²⁷⁷ ol demde A; __B P R

¹²⁷⁸ olup A P R; __B

¹²⁷⁹ nevâle A P R; __B

¹²⁸⁰ __A; olup B P R

¹²⁸¹ __A P; 1014 B R

¹²⁸² azm-i A B; __P R

¹²⁸³ inâyet ü A; __B P R

¹²⁸⁴ olunup A P; olundu B

Sinân Paşa halvet-güzîn-i sum‘a-i inzivâ olup Hızır Paşa kā‘im-makâm oldu. Fî Şa‘bân.

Sadr-ı sadâret-i Rûm‘dan munfasıl Bostân-zâde Mustafâ Efendi âzim-i seyr-i gülistân-ı âlem-i bekâ oldu. Fî m.

Cıgala-zâde mağlûb ü menkûb Van‘a ba‘de âmda gelüp istîlâ-yı endûh ü gamm ile ihtiyâr-ı sefer-i kişver-i adem-âbâd eyledi. Fî m.

Bostancı¹²⁸⁵ Dervîş Ağa Cıgala-zâde mahlûlünden kapudanlık mansıb-ı refî‘ü’ş-şânı ile tahsîl-i rütbe-i kâmrânî eyledi. Fî Ramazân.

Diyyâr-ı Anadolu‘ya berhemzede-i herc ü merc olup nakş-ı dilkeş-i emn ü emânı bî-nâm ü nişân olduğundan mâ‘adâ Şâh-ı Şî‘a‘nın harekât-ı şenî‘ası ahabârı te‘âkub itmeğin “el-ehemm fe‘l-ehemm” kā‘idesi üzere vezîr-i a‘zam Anadolu cânibine güzâr itmek muhtâr-ı tab‘-ı şehriyâr-ı âlî-tebâr olup serdâr Mehmed Paşa alâ cenâhin isti‘câl dergâh-ı muhalledü‘l-ikbâle rûymâl itmek için misâl-i bî-misâl ısdâr buyurıldı. Fî Zi‘l-ka‘de.

Kıral-ı Engürüs Hersek Matyaş bi-avnihi te‘âlâ devlet-i rûz-efzûnda müşâhid ü mahsûsî olan kuvvetden mâ‘adâ mukaddemâ zîr-i fermânlarında iken hâk-i dergâha cibîn-fersâ-yı inkıyâd olan Boçgay tarafından kendülere isâbet iden za‘f ü inkisâr yevmen fe-yevmen izdiyâd bulmak üzere idüğü ma‘lûmı olmağın cerâyim-i sâlifesinden iğmâz ve istîsâlinden i‘râz buyurulmak recâsına ârzû-mend-i sulh-i râhat-bahş olup ba‘zı mertebe mukaddemât-ı güft ü şenîd temhîd olunmuş iken serdâr-ı zafer-şi‘âr atebe-i devlet-medâra da‘vet olunup hâşiye-i bisât-ı devlet-menâtı fersûde-i leb-i tebcîl itdükde kendüye Anadolu tarafına azîmet iktizâ itmeğin mübâşeret olunan mebânî-i¹²⁸⁶ sulha istihkâm virilmek hizmetini Vezîr-i râbi‘ Murâd Paşa‘ya tahmîl[idüp]¹²⁸⁷ ve hıl‘at-i serdârî ile dahi tebcîl idüp hasbe‘l-emr sahrâ-yı Üsküdâr‘da [228a] darb-ı hıyâm-ı izz ü ihtîşâm eyledi. Fî Zi‘l-hicce‘ti’ş-şerîfe.

¹²⁸⁵ Bostancı A; Bostancıbaşı B P R

¹²⁸⁶ itdükde mebânî-i A B; ___P R

¹²⁸⁷ ___A; idüp B P R

Serdâr henûz taraf-ı Üsküdâr'a güzâr itmedin hayme-zen-i sâha-i nasîhü'l-ircâ-yı bekâ olup hâtem-i vezâret ile Kapudan Dervîş Paşa refî'ü's-şân ve Kıbrıs'dan ma'zûl Freng Ca'fer Paşa kapudan oldu. Fî Muharrem sene 15¹²⁸⁸.

Neyl-i âmâl ol bergeşte-i ikbâle bâ'is-i meyl-i cânib-i râhat ve ferâğ-ı bâl olup bostancıbaşılıkdan çıkma Deli Ferhâd Paşa nâm tavr-ı akldan bîgâne bir dîvâneyi tevkîl ve kendü hareketini evvel-bahâr-ı huçeste-âsâra te'cîl eyledi. Fî Safer.

Mersûm-ı yerâ'a-i tahrîr olduğu üzere Cıgala-zâde mukaddemâ münhezimen Van'a vâsıl oldukda gavgâ-yı vegâda bulunmadı deyü bahâne idüp Canpulad-zâde Hüseyin Paşa'yı i'dâma ikdâm itmişidi. Haleb'de mütesellimi olan birâder-zâde[si] Ali Bey bu hâl zuhûrundan gümgeşte-i râh-ı şu'ûr olup kendüye dahi kasd olunduğu sûretde tahassun için Haleb'i teşyîd ve ahkâma ihtimâm eyledi. Bu bed-haber vâsıl-ı sem'-i dâver-i dâdger olıcak eyâlet-i Haleb ba'zı kûtâh-nazarlar ilkâsıyla Tırnakçı birâderi olan Yeniçeri Ağası Hüseyin Ağa'ya inâyet olunup paşa-yı mezbûr Adana kurbünde Cânpuld-zâde etbâ'ından Cemşîd nâm şakî mübâşeretiyile şehîd olmağın¹²⁸⁹ nâ-çâr li-maslahatin menşûr-ı eyâlet-i Haleb Ali Bey'e irsâl olunup bi-tarîk-ı iğfâl istîsâli birkaç gün ihmâl olundu. Fî m.

Ali Bey bu gûne tevkîrde sırr-ı zamîr ne idüğü ma'lûmı olmağın ol bed-mezheb Haleb'de edebiyle durmayup Trablus ba'dehu Şâm'ı giriftâr-ı mazîk-i hisâr ve tahammûlden ziyâde mâl-ı emân talebiyle ahâlî-i vilâyeti zâr ü zebûn eyledi¹²⁹⁰.

Müftî'l-enâm Sun'u'llah Efendi mesned-i âlî-i iftâdan azm-i kûşe-i ferâğ ü inzivâ idüp Mustafâ Efendi sâniyen sadr-ı meşîhat-i İslâmiyye'ye i'âde olundu¹²⁹¹. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Vezâretten mütekâ'id Güzelce Mahmûd Paşa mansıb-ı hayât-ı bî-sebâtndan munfasıl oldu. Fî m.

¹²⁸⁸ 15 A R; 1015 B P

¹²⁸⁹ olmağın A P; oldu B R

¹²⁹⁰ Ali Bey eyledi. A P; ___ B R

¹²⁹¹ Müftî'l-enâm olundu. A P R; ___ B

Şeyhü'l-İslâm Mustafâ Efendi'nin eyyâm-ı biyz-i hayâtı sulh-i memâta mübeddel [228b] olup selef-i bâhirü's-şerefleri Sun'u'llah Efendi râbi'an sadr-ı celîl-i iftâya i'tilâ eyledi. Fî Receb.

Serdâr nâmına olan Ferhâd-ı Dîvâne'nin dağdağa-i cünûnı bâ'is-i irtikâb-ı evzâ'-ı gûn-â-gûn olup cümle asker ol mecnûndan âzûrde¹²⁹² olduğu cihetden şemşîr-i himmet-i merdâneleri seyf-i hatîb-âsâ amel-mânde olup her kutrı bir bed-nijâd hâne-i harâb ve¹²⁹³ âşiyâne-i bûm ü gurâb itmeğin ba'de'l-azl az müddetde hatf-i ânife mansıb-ı hayâtdan dahi ma'zûl ve illet-i sebebiyyet ile Vezîr-i a'zam Dervîş Paşa maktûl olup Şeyhü'l-İslâm¹²⁹⁴ hüsn-i ihtimâmı ile mühr-i vezâret Belgrad'da vezîr-i rûşen-zamîr Murâd Paşa'ya irsâl ve mansıb-ı kâ'im-makâmî ile Nakkâş Hasan Paşa iclâl olundu. Fî Şa'bân.

Vilâyet-i Anadolu'da i'lâ-yı livâ-yı şakâ iden eşkıyâdan Tavîl-i rezîl mekîn-i kemîngâh-ı Siccîn olup birâder-i kihteri ser-halka-i erbâb-ı şûr ü şerr oldu. Fî m.

Kalender-oğlu Mîr-i mîrân-ı Anadolu Dışlek Hüseyin Paşa ve Mîr-livâ-yı Saruhan Hâcî Paşa'yı Nîf kurbünde bürde-i seylâb-ı inhizâm ve esbâb-ı tecemmüllerinden iğtinâm idüp Mağnisa'ya sâye-endâz-ı istîlâ oldu. Fî Ramazân.

Ol bed-nijâdın bu gûne fesâdı vâsıl-ı sem'-i sultân olıcak li-maslahatin şakî-i mezbûra bi-tarîk-i istimâlet maskat-ı re'si olan Ankara sancağı menşûrî irsâl olunup İbn-i Kalender sûretâ hatt-ı fermân-berîde kıyâm ve emr-i celîlü'l-kadri takbîl ü iltisâm eyledi. Lakin mu'tâdı üzere gâret-künân Saruhandan Ankara cânibine atf-ı inân idüp ahâlî-i vilâyet evzâ'-ı nâ-hemvârından kasd-ı bed istiş'âr itmeğin rûy-ı ümmîdine kal'a kapuların sedd itdiler. Sîne-i mültemesine dest-rû havâle olunduğundan âteş-i gazabı zebânekeş olup kal'ayı muhâsara ve sükkânı ile bünyâd ve müşâcere eyledi. Ba'de eyyâm ye's-i tâmm ile Karahisâr ve Kûtâhiyye câniblerine inân-tâb-ı mürâca'at olup Burusa'ya istîlâ sevdâsında olduğu mün'akis olmağın Vezîr Mustafa Paşa Burusa [229a] muhâfazasıyla

¹²⁹² âzûrde A B; âzade hatır P R

¹²⁹³ ve A; ___ B P R

¹²⁹⁴ İslâm A P R; ___ B

me'mûr olup mahzûr-ı mezbûr mündefi' oldukdan sonra hasbe'l-emr âzim-i dergâh-ı celâlet-vicâh oldu.

Mu'azzamât-ı kılâ'-ı Engürüs'den Beç nâm şehir-i benâmda câlis-i taht-ı hükûmet olan Matyaş ki, mukaddemâ güzâreş-pezîr olduğu üzere ber-muktezâ-yı rezânet-i re'y ve hüsn-i tedbîr-i serdâr ile akd-i sulha talebkâr olmuşidi, şerîk-i gâlib-i hükûmet olup pâ-yi taht-ı kadîm Prag nâm¹²⁹⁵ şehir-i azîmde mukîm olan birâder-i kihteri (boş) nâm kırâl-ı dâll bu mu'âmeleden sipend-i âteş-i gayret olup nush ü pendî sûdmend olmayıcak Rîm Papa'ya şikâyet-nâme irsâl ve ol sekk-i bî-dînin telkîni ile sell-i şemşîr-i harb ü kîtâl için¹²⁹⁶ isti'câl idüp seletellâhu el kelbe alel hınzirî fehvâsı rû-nümâ olmak üzere iken[ol]¹²⁹⁷ mağrûr-ı bî-şu'ûr âzim-i be'sü'l-makarr-ı sefer olup Matyaş tarafından resm-i dîrînleri üzere Prag kırallığı ta'yîni recâsına Rîm Papa'ya mürâca'at olundukda izhâr-ı kibr ü kîn ve ana ihâneten birâder-i kihteri muğlemiyâne ta'yîn idüp zu'm-ı fâsidince ri'âyet-i[namûs]¹²⁹⁸ dîn-i dâlâlet-âyîn eyledi. Lakin[mezbûr]¹²⁹⁹ muğlemiyân kendü nâmına terkîm olunan menşûr-ı muzahrafî birâder-i mihterine teslîm ile ri'âyet idüp makâmında kıyâm idüp anın fermânı üzere Beç şehrinde şerâ'it-i hükûmeti mürâ'î ve teşyîd-i esâs-ı sulha[ol dâhi]¹³⁰⁰ sâ'î oldu.

Tuğyân-ı celâliyân temâdî ve devâ'î-i isyânları her cânibden tenâdî idüp fitne-i bâgiyye Anadolu'da nice müddetden berü ihlâk-ı hars ü nesl ve itlâf-ı fer' ü asl itmeğin vezîr-i a'zam dergâh-ı haşmet-destgâha avd ile me'mûr olup bi'z-zarûre ber-vech-i isti'câl umûr-ı serhadd-i ma'mûre kemâl-i nizâm ve ittifâk-ı ârâ üzere yigirmi seneye dek mebânî-i sulha istihkâm virdikden sonra Mısır'dan ma'zûl oldukda¹³⁰¹ [sonra]¹³⁰² felâhan-ı sitem-i rûzgâr ve gadr-i vüzerâ-yı cefâ-kâr ile gâh Tuna yalıları ve gâh Bosna muhâfazası nâmıyla¹³⁰³ bâb-ı murâddan tard ü ib'âd olunan [229b] Hâdım Gürcî Mehemed Paşa'yı tekmîl-i ba'zı kusûr için

¹²⁹⁵ nâm A P; __ B R

¹²⁹⁶ için A; __ B P R

¹²⁹⁷ __ A B; ol P R

¹²⁹⁸ __ A; namûs B P R

¹²⁹⁹ __ A; mezbûr B P R

¹³⁰⁰ __ A B; ol dâhi P R

¹³⁰¹ Mısır'dan ma'zûl oldukda A P; __ B R

¹³⁰² __ A B R; sonra P

¹³⁰³ nâmıyla A P R; __ B

Belgrad'da makāmına ikāmet idüp dâhil-i salb-i akd-i sulh olan iki yüz bin guruş ve bî-hadd tuhaf ile vâsıl olan ilçiyi istishâb ve bâb-ı devlet-intisâba şitâb eyledi. Fî Zi'l-hicce [1010]¹³⁰⁴.

Hâk-i der-i ikbâle rûymâl idicek hizmeti meşkûr ve mazhar-ı avâtıf-ı nâ-mahsûr olup Anadolu vilâyetini hâr-âzâr celâliyân-ı bed-kirdârdan tathîr mühimm-i hatîri ol vezîr-i huçeste-tedbîre tefvîz olundu. Fî Muharrem sene 16¹³⁰⁵.

Hasbe'l-emr mehâmm-ı sefer-i zafer-eseri itmâmından sonra hıyâm-ı reng-â-reng-i serdârî sahrâ-yı Üsküdâr'ı nümûdâr-ı lâle-zâr idüp mesned-i kâ'im-makâmîde Burusa muhâfazasından gelen Mustafâ Paşa'yı karâr itdürdi. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Vezîr-i sûtûde-tedbîr etrâfında dest-i şemşîr irişmek mümkün olan eşirrâyı hattâ Silifke ve Antâkiyye'de ictimâ' üzere olan sekbân ve sûhte eşkıyâsını münâsibü'l-hâl bölükler irsâliyle ser-pençe-i tîğ-i hûn-bâra giriftâr ve mu'tâdı üzere pîşgâh-ı otakda hafır olınan kuyuları lâşelerinden serşâr idüp câ be-câ peydâ olan palankaları izâle ve anda tahassun iden mübâhû'd-dem-i mehâzîlin hûnlarını isâle iderek Haleb-i şehbâ cânibine tayy-i merâhil eyledi¹³⁰⁶. Ereğli nâm menzile vâsıl oldukda Adana'da germsâz-ı hengâmede fesâd olan Cemşîd-i bed-nihâdı rûbûde-i çevgân-ı şemşîr-i hûn-feşân itmek içün bir mikdâr asker irsâl idüp[dâm-ı]¹³⁰⁷ işti'âl-i âteş-i harb ü kîtâlde Cemşîd zahm-i dil-nişîn ile nâ-bedîd ve Adana'da mevcûd olan ecnâs ve nükûdı mazbût-ı huddâm-ı hızâne-i sultân-ı sa'îd oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.[1016]¹³⁰⁸

Ser-asker-i zafer-eser¹³⁰⁹ Bakrâs'a karîb oldukda Cânpulad-[zâde]¹³¹⁰ oğlu Ali ber-muktezâ-yı şakâ-yı ezeli serdârı râh-ı azîmetden sadd¹³¹¹ içün piyâde vü süvâr kırk bin kadar leşker-i menhûsü'l-eser ile ma'ber-i¹³¹² Bakrâs'ı sedd itdüğü

¹³⁰⁴ __A P R; 1010 B

¹³⁰⁵ 16 A R; 1016 B P

¹³⁰⁶ eyledi A P; idüp B P

¹³⁰⁷ __A ; dâm-ı B P R

¹³⁰⁸ __A P R; 1016 B

¹³⁰⁹ eser A râh B P R

¹³¹⁰ __A; zâde B P R

¹³¹¹ sadd A P R; __B

¹³¹² ma'ber-i A P; __B R

istimâ' olunmağın inân-ı yek-rân teveccüh-i ma'ber-i âhar Arslanbeli **[230a]** tarafına teveccüh olunup mashûb-ı selâmet ol kûh-ı pür-şükûhdan güzâr ve Güğercinlik nâm sahrâda darb-ı hayme-i karâr olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Ol menzilde Mar'aş Beylerbeyisi Zü'l-fikâr Paa Zûlkadriyye askeriyle mu'askere [zir-û ziyanda]¹³¹³ mulhak olup resm-i kadîm üzere kâ'idü'l-ceyş mansûr oldu. Bakâyâ-yı leşker derbend-i mezbûrdan ubûr idince üç gün ol makâmda ârâm olundukdan sonra semt-i merâma atf-ı inân-ı azîmet olunup nehr-i Kınık kenârında karâr olundu. Tedbîr-i vezîr netîce-pezîr olduğundan Cânpuladzâde habîr olıcak kemâl-i hayret ile hareket idüp ordu-yı Hâmûn-pûya nısf merhale karîb Orucovası nâm makâma sâye-endâz-ı nühûset oldu. Ol gün çarhada olan serbâzlar bir mikdâr ma'reke-efrûz-ı gîrûdâr olup esnâ-i ceng ü peykârda müte'ayyinân-ı harb-i hâsirînden Hüseyin Bölükbaşı nâm bed-nijâd ve birkaç yüz¹³¹⁴ şakî-i mâderzâd hâk-i helâke galtân ve sâ'iri meydân-ı merdândan rûgerdân oldu. Subhdem cânibeynden erbâb-ı rimâh ü süyûf ile tertîb-i sûtûr-ı sufûf olıncak hizebrân-ı adüvv-şikâr mizmâr-ı kârzârda şîrâne hırâm ve hûn-ı şafak-gün-ı eşkıyâ-yı ecnibe vü ahşâm ile ol etrâfı taraf-ı şâm gibi la'l-fâm idüp ihyâ-yı resm-i ser-bâzî vü cân-şikârî itdiler. Rûm[ili]¹³¹⁵ Beylerbeyisi Tiryâkî Hasan Paşa ve Yeniçeri Ağası Halîl Ağa ol gün hakkâ ki,[haric]¹³¹⁶ tavk-ı beşer hüneler gösterüp saff-ı leşker-i adû-yı bed-gühere rahneler virdiler. Lakin düşmen tarafından kesret cihetinden olan kuvvet ü kut zuhra dek¹³¹⁷ bâ'is-i sebât-kadem-i celâdet olup bi'l-küllîye istîsâllerine mecâl olmadı. Tâ ki serdâr-ı zafermend semend-i dil-pesendinden tenezzül ve safha-i hâke vaz'-ı cebhe-i tezellül idüp feth ü firûzî-rûzî olmak recâsına dest-i du'â-yı taraf-ı Kibriyâ'ya ber-dâşte eyledi. Ve sirişk-i çeşm-i eşkbâr ve kemâl-i meskenet ü inkisâr ile süvâr olup sell-i şemşîr-i âteş-tâb-ı **[230b]** vasf-ı sipâh-ı adû-yı gümrâha şitâb eyledi. Serdâr-ı zafer[nûsret]¹³¹⁸-şi'ârın bu cünbişi ve hareket ile ehâd-ı asker-i ejder heft-ser

¹³¹³ __A B P; zir-û ziyanda R

¹³¹⁴ yüz A P R; __B

¹³¹⁵ __A B; ili P R

¹³¹⁶ __A; haric B P R

¹³¹⁷ dek A P R; __B

¹³¹⁸ zafer A; nûsret B P R

olup[haric-i tûğ-ü beşer]¹³¹⁹ tahsîl-i destmâye-i nîk-nâmî için¹³²⁰ bezl-i nakdîne-i ihtimâm ve şemşî-i sâ'ika-bârların sayd-ı mürğ-i cân-ı adûye dâm itdiler. Bi-avnihi te'âlâ iki sâ'at-i nücûmîde süvâr ü piyâde yigirmi binden ziyâde erbâb-ı kibr ü kîn nakş-ı sahîfe-i zemîn ve sâ'irleri künc-i firârda mekîn olup¹³²¹ ol hizb-i hâsirînden arsa-i kârzârda pâ-bercâ-yı sebât ü karâr bir kimesne kalmadı¹³²². İbn-i Cânpulad nat'-ı cellâd-ı felekden nişâne olan meydâna nigâh idicek hâh nâ-hâh terk-i sâz ü selb ve kemâl-i isti'câl ile azm-i cânib-i Haleb idüp anda dahi bir gice karâr ve rûz-ı diğêr kâ'ide-i hazelân ile semt-i fezâ-i arzu'llaha firâr eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire.

Serdâr hizmet-i şükr-güzârî-i ni'met-i Bârî -*celle şânühu ve te'âlâ*-¹³²³ edâsından sonra reh¹³²⁴-güzârî-i cânib-i Haleb olup yedinci gün Gökmezdân merkez-i a'lâm-ı sipâh-ı İslâm ve müjde-i afv ile ahâlî-i Haleb şâdgâm¹³²⁵ oldu. Fî Evâ'il-i şehri Recebi'l-ferd.

Fermân-ı Serdâr ile kal'a kapuları bend olunup kûşe be-kûşe ihtifâ iden eşkıyâdan binden ziyâde küştenî lâhık-ı siyâk-ı erbâb-ı şakâ oldu. Cânpulad-zâde tarafından iç kal'ada muhâfaza hizmetinde olan Hartâvî ve Cum'a nâm bölükbaşılar dört beş yüz sekbân üç gün mazîk-i hisâra giriftâr olmak ile "el-amân" sadâsını bülend ve teşebbüs-i ezyâl-i efdâl-i serdâr-ı ercmen itdiler. Serdârın arz u iltimâsı üzere¹³²⁶ Rûmili Beylerbeyisi Tiryâkî Hasan Paşa hıl'at-i vezâret ile Âsitâne-i devlet tarafına inân-tâb ve Anadolu Beylerbeyisi Maryol Hüseyin Paşa mansıb-ı mahlûl ile kâmyâb olup eyâlet-i Haleb Dişlek Hüseyin Paşa'ya sezâ görüldi. Yeniçeriden mâ'adâ sunûf-ı asker evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda hizmet-i serdârda bulunmak üzere ta'yîn olunan meştâlarına azîmet idüp ser-asger ve Zâbit-i [231a] Yeniçeriyân Halil Ağa dâhil-i şehristân-ı Haleb oldılar. Fî Şa'bân.

¹³¹⁹ __A; haric-i tûğ-ü beşer B P R

¹³²⁰ tahsîl-i destmâye-i nîk-nâmî için A P; __B R

¹³²¹ olup A P; oldu B R

¹³²² ol kalmadı A P; __B R

¹³²³ -*celle şânühu ve te'âlâ* A; __B P R

¹³²⁴ reh A P R; __B

¹³²⁵ ve müjde-i afv ile ahâlî-i Haleb şâdgâm A P; __B R

¹³²⁶ Serdârın arz u iltimâsı üzere A P; __B R

Mukaddemâ ser-asker-i nâmdâr Konya'da bast-ı bisât-ı karâr itdüğü eyyâmda Kalender-oğlu ve Kara Sa'îd nâm şakîlerin nâ'ire-i sâ mân-sûz-ı ta'addîlerin teskîn için ber-vech-i arpalık Hamîd sancağına mutasarrıf olan Tekeli Mehemed Paşa'yı ta'yîn idüp alâ cenâhin isti'câl her firkadan müntehab güzîde vü müretteb sipâh-ı kîne-hâh ile irsâl itmiş idi¹³²⁷. Merzifon ovasında beyne'l-farîkayn işti'âl iden âteş-i harb ü kıtâlde Mehemed Paşa sûhte-i nâr-ı inhizâm ü inkisâr olup sadme-i kahr-ı dehrile saff-ı celâdeti şikest ve livâ-i şevketi pest olup¹³²⁸ binâ-berîn ol bed-âyîn Kara Sa'îd didikleri nahs-ı ekber¹³²⁹ ve emsâli melâ'în ile ser-cünbân-ı kibr ü kîn olarak Burusa cânibine doğrulup alâ hîni gafletihi min ehlihâ esfel ve a'lâ-yı vâdîden dâhil-i esvâk-ı şehir ol ma'mûrenin ekser mahallâtı mesâcid ü cevâmî'î ve me'âbid ü savâmî'î ile üç gün üç giceden ziyâde sûhte-i âteş-i kald oldu¹³³⁰. Fî Ramazân.

Hâric-i hisârda bulunan nisâ vü ricâl ve tarîf ü telîd ve[erzak-ü]¹³³¹ emvâl-i hizb-i hâsirîn dest-i istîlâsına düşüp bu vâkı'a-i fâci'a müzekker-i mesâ'ib-i Cengiz-i hûn-rîz ve Timur-ı makhûr oldu Fel hükm-u lillah-l vahidil kaharri Ba'de harâbi'l-Basra Nakkâş Hasan Paşa sekbânbaşı ve mütekâ'idîn ve ekâbir kulları ve cebeli taraf-ı bahrden ve Hâdım Yûsuf Paşa cânib-i berrden¹³³² nâmzed-i hizmet-i def'-i a'dâ olup Dâvud Paşa cânib-i berrden İznikmid ve Hızır Paşa Üsküdâr muhâfazasına ta'yîn olundu.

Cânpulad-zâde serdârdan münhezimen firâr itdikde bir ay kadar Haleb etrâfını tavâf idüp bir tarîk ile derd-i dil-i nâlânına dermân bulmayıcak nâ-çâr hâk-i der-i devlet-me'âba şitâba karâr virüp herçe bâd-â-bâd gûyân Âsitân-ı mekârim-nişâna doğruldu. Burusa'ya karîb olduğu haberi İbn-i Kalender ol şehir-i şehîri muhâsaraya iştigâl itdüğü hilâlde mesmû'ı olmağın¹³³³ cebr ü ikrâh ile [231b] ihzâr idüp¹³³⁴ evvel-bahârda serdârdan ahz-ı intikâm va'di ile zâhiren kendüye tâbi'

¹³²⁷ itmiş idi A P; eyledi B R

¹³²⁸ olup A; ___oldı B P R

¹³²⁹ didikleri nahs-ı ekber A; ___ B P R

¹³³⁰ kald oldu A; kâhr oldu B P R

¹³³¹ ___A; erzak-ü B P R

¹³³² cânib-i berrden A; ___ B P R

¹³³³ olmağın A P; olup B R

¹³³⁴ idüp A P; ___ B R

fermân-berdâr itmişiken bir şeb-i târda sebûkbâr ancak amm-zâdesi Mustafâ Bey ile Gemlik tarafına firâr ve anda hâzır olan kadırga ile azm-i der-i devlet-medâr idüp şeref-yâfte-i dâmen-bûs-i izzet-me'nûs oldu. Ber-muktezâ-yı bende-nüvâzî zemzeme-niyâzı sem'-i rızâ ile isgâ buyurılıp mazhar-ı âtifet-i şehriyârî olduğundan mâ'adâ Tıмышvar eyâleti ile dahi mübâhî oldu.

Nakkâş Hasan Paşa Mudanya sâhiline vâsıl olıcak vezîr-i dilîr cenâbları muhâfaza-i nâmûs-ı saltanat mülâhazasıyla Burusa cânibine kâm-zen-i hareket olmakdan ictinâb idüp ri'âyet-i¹³³⁵ şerâ'it-i hazm ü ihtiyât için giceler kadırgada karâr ârını ihtiyâr eyledi.

İbn-i Kalender Burusa kal'asına dahi zafer bulmak recâsına birkaç gün mihnet-i mazîk-i muhâsara ile ahâlîsini tazyîk ü ta'cîz¹³³⁶ idüp bi-lütfihi te'âlâ fethi müyesser olmayıcak Mihalic cânibine imâle-i licâm-ı mürâca'at eyledi. Bu müjde haberi vâsıl-ı sem'-i vezîr-i şîr-dil olıcak bî-pâk rikâb-ı himmete vaz'-ı kadem ve ta'kîb kasdıyla Ulubâd'a dek tahrîk-i tuğ ü alem idüp belki atı durgun ve kendi yorgun birkaç celâlî bakâyâsını[dahi]¹³³⁷ âvâre-i sahrâ-yı adem eyledi.

İnegöl sükkânından İlyâs Bey oğlu Ali Çelebi nâm merd-i dilîr kendü etbâ'ından[ve ekârıb-ı eşayından]¹³³⁸ birkaç yüz şîrân naheîr-gîr ile Burusa havâlîsinde celâlîye sedd-i medâhil ü mehâric idüp bî-hadd küşteni bed-bahtın raht-ı hayâtını bürde-i seylâb-ı şemşîr-i âteşbâr itmeğin Hudâvendigâr sancağı ihsânı ile livâ-yı kadri âlî oldu.

Silistre beylerbeyisi olan ¹³³⁹Dalgıç Ahmed Paşa fermân-ı cihân-mutâ'a ittibâ'en livâsı erbâb-ı tîmâr ve zu'amâsı ile Gelibolı ma'berinden geçüp Nakkâş Paşa'ya imdâd için Manyas havâlîsine nâzil olduğu haberi celâlî-i bed-güher İbn-i Kalender'e vâsıl olıcak sipâh-ı ârâste ile Ahmed Paşa tarafına ilgar idüp Manyas göli kenârında [232a] tarafeynden bir mikdâr mutârâha-i kur'a-i kârzâr olundukdan sonra bezm-i rezmde paşa-yı mezbûr rıtl-kerân-ı şehâdet ile üftâde-i

¹³³⁵ ri'âyet-i A B R; __P

¹³³⁶ ta'cîz A; __B P R

¹³³⁷ __A B; dahi P R

¹³³⁸ __A; ve ekârıb-ı eşayından B P R

¹³³⁹ olan A; __B P R

hâk-i helâk olmağın müte'allikât ü havâşî kâm-zen-i vâdî-i perîşânî vü telâşî olup Kalender-oğlı dahi gâret-künân Aydın ve Saruhan andan Karaman'a vardı.

Ezhâr-ı gülzâr-ı saltanat Sultân Osmân ve Sultân Mehmed nâm şehzâdeler hırâmân-ı hıyâbân-ı isti'dâd olmağın şeref-i¹³⁴⁰ hizmet-i¹³⁴¹ ta'limleri ile Ayasofya câmi'inde kürsî-nişîn-i va'z ü tezkîr olan Şeyh Ömer Efendi tevkîr olundu. Fî Şevvâl.

Mukarrebü's-saltanatü'l-aliyyeti İç Doğancıbaşı Hâfız Ahmed Ağa manzûr-ı ayn-ı inâyet-i şehriyârî olup¹³⁴² kapudanlık rütbe-i vâlâsına i'tilâ eyledi. Fî m.

Nihâyet tâli'ine Deryâ-yı Sefîd'de andan bir hizmet bedîd olmaduğundan mâ'adâ ol sene bi-emri'llahi te'âlâ Mısır'dan gelürken Rodos'a yakîn yerde Hudâvirdi Kapudan ve Küçük Şa'bân ve Büyük Yûsuf kalyonları ve yedi sekiz dahi Karamürsel ve duka burtonları dest-i kahrına giriftâr olup miyân-ı âlemiyânda âm-ı mezbûr Kalyon Yılı unvânıyla meşhûr oldu.

Silahdâr Mehmed Ağa Mısır-ı Kâhire hükûmeti ile sarây-ı âmireden çıkup taraf-ı deryâdan ol diyâr-ı behcet-medâra azîmet eyledi. Fî Zi'l-hicce.

İbrâhîm Paşa vak'asından berü Mısır kuli serkeşliğe âğâz idüp Tulbe nâm muzlime ile emvâl-i re'âyâyâ dest-i ta'addî dirâz itmişler idi. Kişver-i Mısır'ı ol bid'atden ihlâ¹³⁴³ için paşa-yı şîr-savlet şemşîr-i siyâseti ile¹³⁴⁴ eşkiyâ-yı Mısır'dan üç dört bin nefer bed-güheri katl ü iclâ idüp re'y-i sedîdi iklîm-i Mısır'a sebeb-i feth-i cedîd olmağın¹³⁴⁵ vezîr-i mezbûr miyân-ı Mısıryânda Kulkıran lakabıyla meşhûr olmuştur. Bu hizmeti mukâbelesinde şeref-i müsâheret erzânî görölüp dürretü't-tâc-ı ismet duhter-i sa'd-ahter Gevherhan Sultân paşa-yı mezbûra tezvîc buyurıldı.

¹³⁴⁰ şeref-i A P; __ B R

¹³⁴¹ hizmet-i A B P; R

¹³⁴² manzûr-ı ayn-ı inâyet-i şehriyârî olup A P; __ B R

¹³⁴³ ihlâ A P R; ihlâs B

¹³⁴⁴ paşa-yı şîr-savlet şemşîr-i siyâseti ile A P; __ B R

¹³⁴⁵ olmağın A P; oldu B R

Han-ı Kırım Gâzî Giray Han¹³⁴⁶ terk-i |232b| hil‘at-i müste‘âr-ı ömr-i nâ-pâyidâr itmeğin teşrîf-i latîf-i hanî merhûm Sultân Mehmed asrında nice zamân Celâlî Hasan ile pâdâş-ı vâdî-i isyân olmuş iken nâdimen der-i devlet-nevâle rûymâl idüp li-maslahatin sâl-i cûlûsdan berü Rûmili hisârında karâr üzere olan birâder-i kihteri Selâmet Giray’a inâyet buyurıldı. Fî m.

Gâzî Giray Han işbu¹³⁴⁷ dâr-ı gurûrdan sarây-ı sürûra tebdîl-i mekân itdikde ekber evlâdı ve velîyy-i ahdı olan Tohtamış Giray Sultân dergâh-ı merâhim-destgâhdan mesned-i hânî kendüye erzânî buyurulmak recâsına Âsitân-ı devlet-âşiyâna niyâz-nâme gönderüp haber-i behcet-eser vürûduna çeşm-i dûhte-i râh-ı intizâr iken peyâm-ı mihnet-encâm-ı tahallûf-i merâm ile telh-kâm olmağın nâ-çâr bâb-ı devlet-me’âba şitâbdan özge derdine dermân bulamayup birâder-i kihteri Sefer Giray ile serdâde-i senglâh-ı sefer-ber oldu. Akkirmân’a karîb bir nâ-mübârek mahallde ihtimâl-i mezbûr ile Selâmet Giray karadan gönderdüğü Kağılga Mehmed Giray’a râst gelüp adû-yı cânı belâ-yı nâgehânî gibi Tohtamış Giray üzerine havâle oldu. Müte‘allikât ü havâşî evrâk-ı hazân-âsâ perîşân ü mütelâşî olmağın ol yeke-süvâr mizmâr-ı dilâveri mihr-i hâverî gibi tek ü tenhâ kalup nâ-çâr tîr ü kemâna el urdı. Saff-ı düşman-ı nâbekârdan niceleri nigûnsâr-ı hafra-i dârü’l-bevvâr itdikden sonra birâderi ile sülâf-ı sâf-ı şehâdet nûş eyledi¹³⁴⁸. Fî m.

Mehmed Giray dahi bu gûne zebûn-keşâne hareketin şe’âmetini az müddetde müşâhede idüp¹³⁴⁹ evkât-ı mihnet ile güzâr ve âkıbet cellâd-ı sipîhr-i bed-mihr anı dahi alef-i şemşîr-i sâ’ika-bâr itdüğü mahallinde îrâd olur. [Mısra]‘:

Tu’bed kunende-i hurda beruzigar sipar

Âm-ı mezbûrda hâce-i sultân-ı sâmi-mekân Menemenli Mustafâ Efendi menâzil-i a’vâm-ı ömri tayy-kerde-i kadem-i itmâm idüp hurrem-i ârem-nazîr-i câmi‘-i Süleymâniyye’de hayme-zen-i ârâm oldu.

¹³⁴⁶ Hân A; __ B P R

¹³⁴⁷ işbu A; __ B P R

¹³⁴⁸ eyledi A P; idüp B R

¹³⁴⁹ idüp A; itmîşdir B R; ile P

¹³⁵⁰ idüp olur A P; __ B R

[Yine bu sene]¹³⁵¹ **Ahd-i saltanat-ı** Bâyezîd Hanî'de kefare-i Freng nice müddet diyâr-ı Endülüs'de âteş-kede-i harb ü ceng firûzân idüp İslâmiyâna [233a] ol kişver-i vâsi'î teng itmeğin e'izze-i müslimîn nâ-çâr ezille-i müşrikînden istîmân idüp izhâr-ı şî'âr-ı İslâmiyye'ye mâni' olmamak şartıyla sâl be-sâl edâ-i mâl-ı harâc iltizâm ve kemâ-kân makâmalarında sükûn ü ârâm itmişler idi. Ba'de a'vâm küffâr-ı hâksâr ol diyârda külliyyet ile rîşe-i istikrâr salmağın ehl-i İslâm âşikâre edâ-i hizmet-i perestiş-i Hudâ idemeyüp ikâmet-i di'âme-i âyîn-i dîn-i mübîn için zîr-i zemînde me'âbid ü mesâcid peydâ itdiler. Giderek mehâzîl-i müşrikîn eşrâf-ı müslimînden vehmgîn olup ancak ehl ü iyâlleri ile memâlik-i İslâmiyâna intikâl itmek teklîfîn itmeğin sikât-ı ruvât ta'yîni üzere altı kerre yüz bin nefer mü'min¹³⁵² ü muvahhid bu sene¹³⁵³ ol kişverden raht-ı ikâmet kaldırıp memleket-i Osmâniyye'ye irtihâl ve emn-i hâtır ve safâ-yı bâl ile envâ'-ı iktisâb-ı mâl-ı helâle iştigâl itdiler.

Serdâr-ı firûzî-şî'âr evâhır-ı hamsinde Gökmezdân'ı hıyâm-ı süreyyâ-intizâm ile tezyîn idüp meştâda olan leşker ve ümerâya alâ cenâhin isti'câl mu'asker-i zafer-esere irişmek için ahkâm-ı şerîfe irsâl eyledi. Fî Muharremi'l-harâm sene 17¹³⁵⁴.

Şeyhü'l-İslâm-ı sâbık Hâce-zâde Mehemed Efendi altı seneye karîb sekte-i azl-i nâgehânîye mübtelâ olmuşiken zülâl-i inâyet-i sultânî mecrâ-yı kadîmine cârî olup Sun'u'llah Efendi ma'zûl ve ol makâm-ı âlîye sâniyen Mehemed Efendi mevsûl oldu. Fî Safer.

Meştâda olan¹³⁵⁵ Rûmili askerinin ve kul mevâcibin serdâra îsâl için Defterdâr Etmekci-zâde Ahmed Paşa'ya Rûmili eyâleti zamîme-i rütbe-i vezâret olup cânib-i Haleb'e sevk-ı matiyye-i azîmet itmek ile me'mûr olmuşıdı. Paşa-yı mezbûr ricâl-i harb ü kıtâlden olmayup erbâb-ı kas'a vü serîdden olmağın Kalender-oğlı râh-zenliği ihtimâliyle inân-ı azîmeti râh-ı râsinden munharif ve Ankara tarafına mün'atîf idüp kemâl-i baty ve ziyâde te'ennî vü ıklâl üzere hatt-ı

¹³⁵¹ __A P; Yine bu sene B R

¹³⁵² mü'min A; __B P R

¹³⁵³ bu sene A P; __B R

¹³⁵⁴ 17A R; 1017 B P

¹³⁵⁵ olan A P R; olup B

tirhâl¹³⁵⁶ iderek Ankara'ya vardukda mürâ'ât-ı şerâ'it-i hazm ü ihtiyât ¹³⁵⁷[233b] bir hatve dahi tecâvüze mâni' oldu. Bu haber vâsıl-ı sem'-i ser-asker olıcak: “İbn-i Kalender'den mebâdâ hazîneye zarar isâbet idüp nâmûs-ı saltanatı muhîll olduğundan mâ'adâ cânib-i leşkeriyâna¹³⁵⁸ bâ'is-i terettüb-i za'f ü inkisâr ve celâlî tarafına sebeb-i kuvvet ü istizhâr ola” deyü gavtahor-ı bahr-i efkâr oldu. Bâ-ibn heme meşâda olan asker henûz rişte-i ictimâ'a tâb virmemişler idi. [Lakin]¹³⁵⁹ Mahzûr-ı mezbûr hadşe-i ıztırâb virmeğin Haleb'de mevcûd olan cem'-i endek-şümâr ile tevekkeltü ala'llâh râhına şitâb idüp cûyâ-yı semt-i maksûd oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Kalender-oğlu ve Kara Sa'îd ve anlar emsâli sanâdîd-i eşkıyâ otuz binden ziyâde herze-gerdân-ı vâdî-i şakâ Ahmed Paşa ile olan hazîneyi şikâr itmek sevdâ-yı vesvese-fersâsı ile çeşm-i dûhte-i râh-ı intizâr ve subha¹³⁶⁰-şümâr-ı leyl ü nehâr iken serdârın dahi kendüleri üftâde-i dâm-i şemşîr-i hûn-âşâm itmek ârzûsıyla Haleb'den darb-ı kûs-ı rahîl itdüğün istimâ' ve kendülere nisbet ile taraf-ı sipâh-ı İslâm'da killet var idüğüne tahsîl-i ittilâ' itmeğin mi'yâr-ı nazar-ı i'tibârlarında serdâr cânibinden suhûlet üzere¹³⁶¹ görölüp kemâl-i ucb u gurûr ile nühzat ve serdâr üstüne tahrîk-i rikâb-ı azîmet itdiler. Göksun Yaylağı nâm makâmda tilâkî-i farîkayn vâkı' ve bark-ı şemşîr-i sâ'ika-te'sîr meydân-ı dârûgîrde lâmi' olıcak gubâr-ı resm-i sûtûrân sarsar-ı hırâm-ı rûz-ı rûşenî tîre ve şa'sa'a-i âfitâb-tâb-ı mâhçe-i a'lâm-ı İslâm dîde-i a'dâyı hayreten¹³⁶² lemhatü'l-basarda yigirmi binden ziyâde eşîrrâ-i bed-güher kelleleri tu'me-i şîr-i¹³⁶³ şemşîr ve cünnelerinden sibâ'-ı deşt ü sahrâ seyr oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Rü'esâ-yı erbâb-ı şûr ü¹³⁶⁴ şakâ İbn-i Kalender ve Kara Sa'îd ve nezâ'iri tîğ-i sertîzden serdâde-i vâdî-i gürîz olan iki bin kadar gürâzlar ile ta'kîblerine ta'yîn olunan Haleb ve Trablus ve Sivas [234a] beylerbeyileri önünce gürîzân

¹³⁵⁶ tirhal A P R; rıhal B

¹³⁵⁷ mürâ'ât-ı şerâ'it-i hazm ü ihtiyât A P R; __B

¹³⁵⁸ muhîll olduğundan mâ'adâ cânib-i leşkeriyâna A P; __B R

¹³⁵⁹ __A; Lakin B P R

¹³⁶⁰ dûhte-i râh-ı intizâr ve subha A P; __B R

¹³⁶¹ üzere A; __B P R

¹³⁶² hayreten A; hayr idüp B P R

¹³⁶³ şîr-i A P R; __B

¹³⁶⁴ şûr-ü A; __B P R

olarak ancak nısfı hadd-i¹³⁶⁵ kişver-i Acem'e vaz'-ı kadem idüp: Hasert-ül dünyâ vel âhirete dâğ-ı nâsiye-i hâlleri ve Îrân vîrânelerinde zill ü hevân üzere cân virmek me'âlleri oldu.

Dârü'l-hulâfe Bağdâd'da bölükbaşı iken gaflet ve sû'-i tedbîr-i hükkâmdan nâşî ta'yîn cihetinden tegallüben murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i istiklâl olan Tavîl Ahmed oğlu Mehmed âteş-i fesâdın ihmâd için Diyârbekr Vâlîsi[vezir]¹³⁶⁶ Nasûh Paşa kırk binden ziyâde leşker-i cengâver ile inân-engîz-i râh-ı azîmet ve Bağdâd önünde tertîb-sâz oldukları saff-ı mesâffda nasîb-i vezîr-i mezbûr hezîmet olup ba'de eyyâm kâtib-i dîvânı ve mahrem-râz-ı nihânı Mehmed Çelebi nâm yâr-ı cânı elinden Ahmed Bölükbaşı medhûs-ı çarha-i helâk ve birâder-i kihteri Mustafâ ol makâma neyl ile ferah-nâk olmuşidi. Bu haber Haleb'de vâsıl-ı sem'-i ser-asker olup bi'z-zât ol cânibe hareket mühimmâtını tedârük ü ihzâra şürû' olunmuşiken Kalender-oğlu muhârebesine azîmet olunmak iktizâsıyla re'y-i evvelden rücû' olup meştâ-yı Ruhâ'da olan Cıgala-zâde Mahmûd Paşa Ebû Rîş ve Mühennâ-oğulları ve Seyyid Han ve Sührân hükkâmı ve[sahir ekrad ve erban ile kadimen me'alên dost üzere olmağın vezir-i merbûn hamet-i hükûmet Bağdat ile tebcil ve hıdmet fethi]¹³⁶⁷ istihlâsı anın uhde-i ihtimâmına tahmîl olup her sınıfdan müntehab sipâh-ı müretteb ile irsâl olundu. Mahmûd Paşa Mûsul'a vâsıl olıcak kadîmden Bağdâd'da olan bölükbaşılara ve kul ağalarına nihânî nüvâziş-nâme gönderüp anlar dahi hemân ol gice şehirde bulunan sekbânları i'dâm ve subh-dem Sarrâc-hâne önünden iç kal'a muhâsarasına teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm itdiler. Bu peyâm-ı sürûr-encâm Mahmûd Paşa'ya vürûd idicek kemâl-i sür'at ile hareket idüp evâ'il-i şehir-i Rebî'-i sânîde havâlî-i Bağdâd'a vâsıl ve muhlisân-ı cân-sipâra kuvvet-i dil¹³⁶⁸ hâsıl oldu. Her çend ki, mahsûr olan makhûrlar kal'a kapusını bâz idüp asker-i zafer-rehber top altında arz-ı hüner itdiler. Ber-hamle-i kûh-endâz-ı sipâh-ı nusret-[234b] şi'âr vîrân-sâz-ı esâs-ı üstüvâr-ı sabr ü karârları olup şîrân-ı âhû-süvâr önünden tahlîs-i

¹³⁶⁵ hadd-i A; serhad B P R

¹³⁶⁶ ___A; vezir B P R

¹³⁶⁷ ___A; sahir ekrad ve erban ile kadimen me'alên dost üzere olmağın vezir-i merbûn hamet-i hükûmet Bağdat ile tebcil ve hıdmet fethi B P R

¹³⁶⁸ dil A B; kalb P R

cân¹³⁶⁹ idince niceleri hâk-i helâke galtân olur idi. Kal'a-kûb topar iç kal'ada olup süvâr ü piyâde yigirmi binden ziyâde eşkiyâ dâhil-i hisâr olduğundan mâ'adâ ahz olunan câsûslar ihbârı üzere şâh tarafından kırk bin kadar leşker-i Sürh-ser imdâda irişmek üzere idüğü mukarrer olmağın tavassut-ı maslahat-güzârân ile mezbûr Mustafâ'ya Hille sancağı ihsân olunup evâhır-ı şehirde ol hitta-i dilpezîr levs-i vücûd-ı eşkiyâdan tathîr olundu.

Vezir-i a'zam dahi rikâb-ı himmete vaz'-ı kadem idüp firârîleri bi'z-zât ta'kîb iderek Sivas'a karîb Çubuk Ovası nâm makâmı merkez-i a'lâm itditde müjde-i feth-i Bağdâd vüsûli ile dilşâd olup secde-i şükr edâsına kıyâm eyledi. Fî Cemâziye'l-ûlâ¹³⁷⁰.

Tavîl-i rezîl birâderi Kalender-oğlu imdâdı kasdıyla Kırşehir havâlîsinde altı bin kadar şakî-i bed-güher i'dâd idüp ol nâbekârın münhezimen firârı haberi mesmû' olıcak ana iltihâk recâsına cûyâ-yı râh-ı halâs olduğu vâsıl-ı sem'-i vezîr olmağın bilâ-te'hîr bâr ü bengâhı ve hayme vü hargâhı Defterdâr Bâkî Paşa'ya sipâriş idüp hılâf-ı semtden önlerin almak için sebûkbâr semend-i rehvara süvâr ve beş gün beş gece bî-ârâm ü karâr oldı. Karahisâr-ı Şarkî kurbünde düşvâr-güzâr olan¹³⁷¹ Sepedli Boğazı nâm derbendde firârîlere müşerrefi-i pûlâd-nijâd ile sedd-i râh-ı gürîz idüp pehn-deşt-i âlem-i vücûdı ser-i hevâ-perestlerine teng ü tâz ve beş binden ziyâde mehâzîlin kellelerin rübûde-i çevgân-ı şemşîr-i hûn-bâr eyledi. Fî m.

Ser-katâr-ı eşrâr bin kadar süvâr ile dünbâle-dû-i İbn-i Kalender olup esnâ-i tarîkda muzaffer ü mansûr şakî-i mezbûr ta'kîbinden mâ'il-i semt-i rücû' olan serân-ı sipâh ile dûçâr olmağın hezâr zûr ü zâr ile ol nâ-bekârların¹³⁷² ancak nısfı mikdârı tarîk-ı necâta mühtedî oldı.

Etmekci-zâde bîm-i hücum-ı Kalenderiyân ile [235a] Ankara hisârında hatt-ı rahl-i firâr idüp¹³⁷³ gavgâ-yı vegâ ber-taraf olunca keşf-vâr baş göstermemiş idi. Evrâk-ı cem'iyet cem'-i perîşân-etvâr târ ü mâr olıcak vücûdunda ırk-ı

¹³⁶⁹ cân A; ser-u cân B P R

¹³⁷⁰ __A R; 1017 B P

¹³⁷¹ olan A; __B P R

¹³⁷² ol nâ-bekârların A P; __B R

¹³⁷³ firâr idüp A R; karar idüp

celâdet te'ebbüz olup semend-i serî'ü's-seyr-i azîmete şedd-i zeber-teng-i ihtimâm ve Bayburd sahrâsında yed-i mü'eyyed-i serdârı takbîl ü iltisâm eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire.¹³⁷⁴

Bezm-i rezme adem-i huzûr cihetinden sudûr iden taksîrden isti'fâyı mutazammın bast itdüğü me'âzîr sûretâ makbûl-i vezîr-i pûziş-peziş olup nihâyet hıl'at-i defterdârî Bâkî Paşa'ya ilbâs olunmak ile nev'an tahkîr olundu.

Serdâr-ı sa'd-ahter bu sefer-i celîlü'l-eserde yüz bine karîb ser-mest-i mey-gede-i isyânı âlûde-i ratl-kerân-ı şemşîr-i âteş-feşân idüp Anadolu kişverin ser-tâ-ser levs-i vücûd-ı şakâvet-âlûdelerinden pâk¹³⁷⁵ itdükden sonra ferr ü ikbâl ile azm-i dergâh-ı câh ü celâl idüp eşkıyâdan alınan dört yüz aded alay bayrakları livâ-yı baht-ı a'dâ gibi menkûs İstanbul'a dâhil ve mazhar-ı sunûf-ı nevâziş ü iltifât-ı sultân-ı deryâ-dil oldu. Fî Ramazân.¹³⁷⁶

Sahrâ-yı Bayburd'dan henûz tahrîk-i râyet-i nühzet olunmadın Etmekci-zâde dergâh-ı haşmet-vicâha da'vet olunup lede'l-vusûl tekrâr makâm-ı defterdârîye kıyâm itmişidi. Vezîr-i a'zam sadr-ı dîvân-ı bülend-eyvâna teşrîf-sâz olacak bir iki mertebe arz ü telhîs ile ol hizmet yine Bâkî Paşa'ya tahlîs olundu¹³⁷⁷. Fî Şevvâl.

Tımsıvar beylerbeyisi Cânpulad-zâde ol diyârda tahrîk-i baht-ı vârun ile hilâf-ı şer' ü kânûn¹³⁷⁸ izhâr itdüğü etvâr-ı nâ-hemvâr bîm-i cân ile bi'z-zarûre Belgrad'a firâr iktizâ idüp savâb-dîd-i vezîr-i a'zam üzere anda¹³⁷⁹ rû-be-râh-ı şehristân-ı adem oldu. Fî Zi'l-ka'de.

Amm-zâdesi Mustafâ Bey hizmet-i harem-i hâssa şeref-i ihtisâs bulup âdâb-ı mu'âmele-i mülûka ârif Cemşîd-i rûzgâr-ı fenn-i ma'ârif mahdûm-ı bî-nazîr olmağın te'sîr-i nazar-ı iltifât-ı selâtîn ile rütbe-i vâlâ-yı vezâretten[ma'ada]¹³⁸⁰ **[235b]** menzile-i uzmâ-yı musâherete dahi vâsıl ü nâ'il¹³⁸¹

¹³⁷⁴ __A P R; 1017 B

¹³⁷⁵ pâk A; tedhir B P R

¹³⁷⁶ __A B R; 1017 P

¹³⁷⁷ olındı A; eyledi B P R

¹³⁷⁸ baht-ı vârun ile hilâf-ı şer' ü kânûn A P; __B R

¹³⁷⁹ üzere anda A P R; __B

¹³⁸⁰ __A; ma'ada B P R

olup bin kırk altı hudûdunda bî-cürm ü günâh izz-i şehâdete nâ'il olduğu¹³⁸² inşâ'allah mahallinde mersûm-ı sahîfe-i harîr-i tahrîr olur¹³⁸³. Sakîyu'llahi serâhu.

Zâbit-i Yeniçeriyân Halîl Ağa Cânpulad-zâde ve Kalender-oğlu vak'alarında izhâr itdüğü hıdemât-ı şâyeste mukâbelesinde manzûr-ı nazar-ı¹³⁸⁴ hümâyûn[oldı]¹³⁸⁵ ve nevâziş ü inâyet-i bî-gâyete makrûn olup Hâfız Paşa'ya bedel-i kapudan ve selefi Şâm'a nakl ile mazhar-ı ikrâm ve¹³⁸⁶ min vech-i mihân oldılar. Fî m.

Selâtin-i mâziye [ahd-i]¹³⁸⁷ saltanatlarında umûmen beylerbeyiler sudûr-ı ulemâya tekaddüm idgelmişler iken meşâyih-i İslâm-ı devlet-i Murâdiyye'den Kādî-zâde Ahmed Efendi zamân-ı sadâretinde pâye-i serîr-i sa'âdet-masîre ref' itdikleri ruk'a-i niyâz nazar-ı kabûl ile i'zâz olunup Rûm[ili]¹³⁸⁸ ve Anadolu emîrû'l-ümerâsından mâ'adâsı sudûr-ı ulemâdan te'hîr olunmuş idi. Hâce-zâde Abdü'l-azîz Efendi kādî-asker-i Rûmili iken bu sene-i seniyye hilâlinde¹³⁸⁹ rikâb-ı şeref-intisâba ber-dâşte itdüğü arz-ı hâl kârger olup kuzât-ı asâkir vüzerâdan mâ'adâya tekaddüm itmek bâbında fermân-ı âlî sâdır oldu. Fî m.

Dîvân-ı keyvân-eyvânda ba'de't-ta'âm taşt ü aftâbe vüzerâyâ mahsûs olup kuzât-ı asâkir ellerin âb-âlûde destmâl ile tathîr iderler iken anlar dahi leğen ve ibrîk ile tevkîr olunmak merhûm Kādî-zâde'nin eser-i himmet-i bî-hemtâsıdır. Li'llahi derrehu.

Kaniye fethi mukaddemâ müyesser oldukda yigirmi kal'a-kûb topa zafer bulunmuş idi ki, her biri küffâr-ı hâksâr yanında bir hisâra berâber olmağın hemîşe nazarları ol cânibe olup intihâz-ı fırsat iderler idi. Murâd Paşa vezîr-i a'zam olalıdan berü Belgrad muhâfazasında olan Gürcî Paşa bu ma'nâdan bâ-haber olmağın bu sene-i mübâreke de i'mâl-i na'l-bâz gûne-i ihtiyâl ile cümlesini dârû'l-

¹³⁸¹ ü nâ'il A; __ B P R

¹³⁸² olduğu A P; oldı B R

¹³⁸³ inşâ'allah mahallinde mersûm-ı sahîfe-i harîr-i tahrîr olur A P; __ B R

¹³⁸⁴ nazar-ı A B R; ayın P

¹³⁸⁵ __ A P R; oldı B

¹³⁸⁶ mazhar-ı ikrâm ve A P; __ B R

¹³⁸⁷ __ A; ahd-i B P R

¹³⁸⁸ __ A ili B P R

¹³⁸⁹ hilalinde A B P; __ R

cihâd Belgrad’a nakl idüp tarh-endâz-ı nakş-ı hayâl muhâl olan erbâb-ı küfr ü dalâl sebbâbe-güzâ-yı hüzn ü melâl oldu. Ol rebî’-i bedî’[235a] ü’l-âsârda serdâr-ı zafer-şi’âr zâhiren diyâr-ı Acem kasdıyla Üsküdâr’a ubûr ve livâ-i zerrîn-i âfitâb-ı peyker ol sahrâya feyz-i nûr idüp izn-i âlî ile Belgrad’dan Gürcî Mehmed Paşa’ya da’veti mutazammın emr-i celîlü’l-kadr irsâl ve hizmet-i kâ’im-makâmî ile iclâl olundu. Fî Rebî’ü’l-âhire sene 18¹³⁹⁰.

Bi-emrihi te’âlâ Tahte’l-kal’a’dan âteş-i kahr-ı İlâhî evc-gîr olup umûmen Uzunçarşu ve Bezzâz[is]tân’lar etrâfı Sultân Bâyezîd ve Ali Paşa câmi’lerine varınca hâkister-i külhan-ı fenâ oldu. Fî m.

Şehzâde-i âlî-nijâd Sultân Murâd hazretlerinin kevkeb-i sa’d-iktirân-ı vücûdı hadâyık-ı sultâniyyeden İstavroz Bâğçesi’nde evc-i şühûda feyz-nûr-ı zuhûr eyledi. Fî Cemâziye’l-ûlâ.[1018]¹³⁹¹ “Gâzî” lafzı târîh-i sâl-i vilâdet-i bâ-sa’âdetleridir.

Burusa sancağı¹³⁹² beyi Parmaksız Bey’in aceze ve zîr-i destâna zulm ü ta’addîsi Âsitân-ı râsitâna mün’akis olmağın mu’asker-i serdâr ihzâr ve irsâl olunup pâdâşî tîğ-i ser-endâza havâle olundu. Fî Cemâziye’l-âhire.

İstimâlet tarîkıyla mukaddemâ İçili sancağı virilen Muslı Çavuş dâne-i merdüm-firîb-i mevâ’id ile Mîr-i Mîrân-ı Karaman Zû’l-fikâr Paşa dâm-ı şemsîr-i intikâmına düşüp kelle-i bî-devleti Üsküdâr’da[mukeddema İvaz Paşa kethudası olup]¹³⁹³ serdâra vâsıl oldu. Ol târîhde Aydın ve Saruhan muhassılı nâmına olan zâlim-i bed-sîret ve düşmen-i dost-sûret Yûsuf Paşa Anadolu beylerbeyiliği va’di ile dâmgâh-ı mu’asker-i zafer-esere üftâde oldukda benân-ı tîğ-i hûn-feşân ukdegüşâ-yı rişte-i cânı olup kethudâsı ve ba’zı umde ağaları şîr-i şemsîre alef ve hayme vü hargâhı dest-i talengarda tevîf oldu Fîm.

Serdar beş ay kadar sahra-i Üsküdâr’da darb-ı muzalla-i karâr ve etrâfda i’lâ-yı livâ-yı fesâd iden bed-nihâdların hadd-i imkânda olanların hafra-i nâra nigûnsâr idüp sefer zamânı dahi ömr-i a’dâ-yı devlet-i rûz-efzûn-ı Âl-i Osmânî

¹³⁹⁰ 18 A R; 1018 B P

¹³⁹¹ __A B R; 1018 P

¹³⁹² sancağı A B P; __R

¹³⁹³ __A; İvaz Paşa kethudası olup B; mukeddema İvaz Paşa kethudası olup P R

gibi |236b| münkazî olmağın istirâhat ü ârâm-ı sipâh için dergâh-ı merâhim-destgâh tarafından ol sene fesh-i azîmine ruhsat virilüp Dârü's-saltana cânibine mürâca'at olundu. Fî Şa'bân.

Atmeydânı'nda Â'îşe Sultân Sarâyı semen mislinden ziyâde kıymet ile iştirâ olunup hasbe'l-âde hâzır ü âmâde oldukdan sonra bir sâ'at-i sa'dde ârif-i Rabbânî Üsküdârî Şeyh Mahmûd Efendi hazretleri mübâşeretiyle¹³⁹⁴ câmi'-i cedîd-i Ahmed Hanî binâsına vaz'-ı esâs olundu. Fî 8 Şevvâl.

Bu sene-i müteyemmene evvel-bahârında kapudan-ı cedîd Bahr-i Sefid'e salup Silivri mukâbelesine vardukda Cezâyir [kapudanlarından] Ceneviz Ca'fer Cecilye hâkimi tarafından İspanya kiralına bî-nihâye tuhaf u turef ile giden tâze oğlını âgûş-ı teshîre alup kapudan paşaya îsâl eyledi. Ceneviz Ca'fer kapudan paşa tarafından sunûf-ı ikrâm ile muvakkar olup bey-zâde¹³⁹⁵ Âsitân-ı sultân-ı âlî-nijâda ihdâ olundu. Müşâhede-i âfitâb dîdâr-ı behcet-şi'âr-ı sultânî ile sâha-i dil ü cânı nûrânî olup bî-tevakkuf vâyegîr-i cevher-i îmân ve tedric ile Hâsoda hizmetiyile refî'ü's-şân oldu. Kapudan paşa Sakız'a vardukda Kıbrıs önlerinde Kara Cehennem unvân-ı mekrûhiyle şöhet-yâfte olan fûlk-i felek-şükûh ve ana müdânî beş pâre harbî kalyonı dahi olduğu haberi alınmağın kemâl-i sür'at ü isti'câl ile azîmet olunup iki gün ale't-tevâlî top dâneleri katerât-ı bârân gibi rîzân olmak ile vahşî[ol]¹³⁹⁶ şikârlar sayd ve beşyüzden ziyâde kâfir defter-i üsârâya kayd olundu. Fî [m.].

Rûz-ı kāsıma karîb zamâna dek rûy-i deryâyı keyd-i a'dâdan muhâfazadan sonra kapudan paşa kalyonlar ve üsârâ ile hâk-i der-ikbâle rûymâl idüp hıla'-ı husrevânîden mâ'adâ hıl'at-i vezâret ihsânı ile dahi tahsîl-i rûtbe-i kâmrânî eyledi. Fî Zi'l-hicce.

Kişver-i Boğdan'a Leh kralı cânibinden bu sene tabur |237a| geldüğü haberi Özi beylerbeyisi olan Macar-oğlu Ali Paşa'nın mesmû'ı olicak hamle-

¹³⁹⁴ hasbe'l-âde hâzır ü âmâde oldukdan sonra bir sâ'at-i sa'dde ârif-i Rabbânî Üsküdârî Şeyh Mahmûd Efendi hazretleri mübâşeretiyle A P; __B R

¹³⁹⁵ . Ceneviz Ca'fer kapudan paşa tarafından sunûf-ı ikrâm ile muvakkar olup bey-zâde A B R; __P

¹³⁹⁶ __A; ol B P R

güzârânesi cem‘iyyet-i küffâra bâ‘is-i perîşânî olup on binden ziyâde küştenî-i bî-dîn alef-i şemşîr-i kahr ü kîn oldı. Fî Muharrem sene 19¹³⁹⁷.

Memâlik-i mahrûsada bi-avnihi ve te‘âlâ serkeşlikden dem urur müteneffis kalmaduğı mukarrer olmağın firâş-ı sun‘-ı İlâhî bast-ı hâk-i sipâhı bisât-ı sebzâ-reng-i çemen ile müzeyyen itdüğü dem müceddid-i erkân-ı devlet sadr-ı a‘zam diyâr-ı Acem kasdıyla sahrâ-yı Üsküdâr’ı haymehâ-yı reng-â-reng ile nümûdâr-ı nakş-ı mânî-vâr jeng idüp itmâm-ı mehâmm-ı sefer-i huceste-eser içün bir ay kadar ol cây-ı ferah-fezâda karârdan sonra savb-ı merâma kâ‘idü’l-ceyşü’l-mansûr ve hizmet-i kâ‘im-makâmî ile Gürcî Mehemed Paşa me’mûr oldı. Fî Rebî‘ü’l-evvel¹³⁹⁸.

Selâmet Giray Han rûgerdân-ı âlem-i fânî olup Kagılga Mehemed Giray nihâdında isti‘dâd olmamağın der-i devlet-nevâl-i sultânî mültecîlerinden Cânбек Giray mekîn-i¹³⁹⁹ eyvân-ı Hanî oldı. Fî m.

İstâr-ı dâhiliyye-i kıblegâh-ı enâm ve settârâh-ı Ravza-i mutahhara –alâ sâkinhâ efdalü’s-salavât ve’s-selâm- ve zerdûzî nitâklar ve sâ’ir tetimmâtı her cülûsda Mısır kâr-hânelerinde tecdîd olunmak resm-i me’nûs iken ziyâde ihtimâm içün bu âm-ı firûzî-encâmda dârü’l-mülk İstanbul’da ma’mûl olup ba‘de’l-itmâm ümenâ-i kârdân ile mekânlarına ırsâl buyuruldı. Fî Rebî‘ü’l-âhire.

Serdâr-ı adüvv-şikâr tayy-i merâhil iderek Hasankal‘ası’na vâsıl oldukda şâh-ı şeyâtîn-sipâh tarafından sulh recâsına ilçi gelüp lakin bir iki ay mukaddem alâ gafletin hücum kasdıyla¹⁴⁰⁰ Erz[urûm] üzerine iki umde han ile yigirmi bin kadar Sürh-ser ırsâl ve ol küştenîler müşâhede-i sûret-i hırmân ile semt-i selâmete irişmeğe isti‘câl itmeğın ser-asker-i nâ-mevr¹⁴⁰¹ Şâh Abbâs iltimâsına ta‘lîk-i sem‘-i rızâ itmeyüp cevâb-nâmesi te’hîr ü tesvîf [237b] ve tahvîf içün ilçisi dahi tevkîf olundu. Fî Cemâziye’l-âhir. Şâh-ı gümrâh yetmiş seksen bin tülengiyân-ı bed-mezheb ile Tebrîz sahrâsında Erib’de akd-i rişte-i ictimâ‘ itdüğü istimâ‘ olunur idi. Evâsıt-ı mâh-ı Receb’de kürsî-i memleket-i Âzerbâycân Tebrîz’e varıldukda

¹³⁹⁷ sene 19 ; __ B R

¹³⁹⁸ __ A P; sene 1019 B R

¹³⁹⁹ mekîn-i A; mesnedara-i B P R

¹⁴⁰⁰ alâ gafletin hücum kasdıyla A P; __ B R

¹⁴⁰¹ ser-asker-i nâ-mevr A P; __ B R

kurb-i vusûl-i serdâr-ı nusret-karîn Husrev-i Îrân-ı zemîn Abbâs-ı bed-âyînin köşk-zârı olıcak lisân-ı rûzgârdan ol bed-kirdâr: “atrük geri atrük geri inne’n-ni’âme fî’l-karî” nidâsını isgâ itmeğin nevbet-i¹⁴⁰² devlet-imâziye-i Murâdiyye’de on sene Kahkahâ kal’asında mübtelâ-yı bend-i belâ itdüğü paşa-yı kişver-güşâ ile mukâbil olmadan remîde-dil ve hükûmet-gâhı pâ-zede-i sipâh-ı kîne-hâh olduğuna bin cân ile kâ’il olup netîce-i şemşîr-i gülûgîrden tahlîs-i girîbân-ı cân recâsına ساوى الى الجبل medlûlüyle ameli pîş-nihâd-ı ihtimâm ve Serhâb nâm kûh-ı ebr-peyvendde karâr ü ârâm itdüğü müte’ayyin ve bi-vehcin mine’l-vücûh ol kûh-ı pür-şükûhdan bir hatve hareket itmeyicek emr-i beyyin olmağın evvel-bahârda tekrâr avd olunmak üzere meştâ-yı Âmid’e atf-ı inân-ı mürâca‘at olundu. Fî Şa‘bân[1019]¹⁴⁰³.

Kapudan Paşa nevrûz-ı sultânîden sonra de’b-i kadîm-i Âl-i Osmânî üzere donanma ile azm-i deryâ idüp Kıbrıs önlerinde beş pâre harbî kâfir kalyonı ile mübâşir-i harb ü kîtâl olmuş iken ziyâde furtına zuhûrî zarûrî kasr-ı yed-i ârzû-yı visâl iktizâ eyledi. A’dâ-yı dîn olan melâ’in bîm-i cân ile Frengistân’a firâr itmeğin Mısır gemileri Ummân’da mashûb-ı selâmet güzâr idüp pehn- deşt-i deryâ-yı hûn-hârda bi-avnihi te’âlâ mâlî ve bedeni bir ferde zarar isâbet itmedüğinden mâ’adâ kimi bi’z-zât kimi dahi ümerâ-i kâr-âzmây vesâtâtıyla yedi sekiz pâre şitye ve firkate beste-i zencîr-i teshîr ve ikiyüzden ziyâde kâfir esîr olup mevsim-i şitâ hulûlüne karîb vâsıl-ı İstanbul oldu. Fî **[238a]** Ramazân.

Âmid’de ikâmet eyyâmında vezîr-i a‘zam dâmâd-ı mükerrerleri Rûmili Beylerbeyisi Kādî-zâde Ali Paşa’yı Bağdâd’a tebdîl idüp anda olan Cıgala-zâde Mahmûd Paşa Rûmili eyâletine nakl ü tahvîl eyledi. Fî Muharrem sene 30¹⁴⁰⁴.

Leşker-i sermâ gâret-zede-i dest-i sabâ olup asâkir ezhâr-ı bahâr-ı sahn-ı gülzârda nasb-ı hıyâm itdüğü hengâmda mâhçe-i hargâh-ı paşa-yı mü’eyyed min indu’llâh dahi kazâ-yı ferah-fezâ-yı Âmid’e reşk-i mihr ü mâh oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

¹⁴⁰² lisân-ı rûzgârdan ol bed-kirdâr: “atrük geri atrük geri inne’n-ni’âme fî’l-karî” nidâsını isgâ itmeğin nevbet-i A P; __B R

¹⁴⁰³ __A R; 1019 B P

¹⁴⁰⁴ 30 A; __B; 1030 P; 28 R

Sultân Selîm[nâm şehzâde]¹⁴⁰⁵ revnak-efzâ-yı gülîstân-ı şühûd olup hemân ol ay gonca-i vücûdî âsîb-i resîde-i tâb-ı temmûz-ı fenâ oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Sadâret-i Rûm'den infisâl sadr-ı Anadolu'ya ittisâl iden Kâf-zâde Feyzu'llah Efendi râhat-âbâd-ı âlem-i âhirete raht-ı ikâmet çekdi. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Şâh-ı Acem vaz'-ı kadem itdüğü vâdî-i isyâna sülûkden izhâr-ı nedm idüp istihkâm-ı esâs-ı üstüvâr-ı musâlaha recâsına[*sal be sal*]¹⁴⁰⁶ ikiyüz yük harîr-i hâm ırsâlini iltizâm itdüğü serdâr tarafından der-i devlet-nevâle arz u i'lâm olunup henûz cevâb-ı redd ü kabûl vusûl bulmamışdı ki, ol¹⁴⁰⁷ vezîr-i Aristo-tedbîr hâkdân-ı fenâdan dâmen-çîn-i¹⁴⁰⁸ sadr-nişîn-i serîr-i sa'âdet-masîr-i rahmet-i Rabb-i Kadîr oldu. Fî [m.].

Eskâl-i vezîr ma'rûz-ı der-i devlet-nevâl olıcak o hilâlde Diyârbekr'den Mısır'a nakl olunup adem-i kabûl üzere henûz savb-ı Kâhire'ye kâm-zen-i azîmet olmayan Nasûh Paşa mîzâr-ı i'tibâr-ı şehriyârîde kâmilü'l-ayâr görinüp hâtem-i vekâlet-i kübrâ ile paşa-yı mezbûr dilşâd ü mesrûr oldu. Fî Cemâziye'l-âhire[1020]¹⁴⁰⁹.

Nasûh Paşa Murâd Paşa merhûm¹⁴¹⁰ kethudâsı Ömer Ağa ve kapucibaşılarından Hüseyin Ağa'nın nevbet-i devletlerinde ba'zı vaz'larından dilgîr olmağın ikdâm-ı intikâma kıyâm idüp birkaç gün Diyârbekr kal'asında habsden sonra mürğ-i cânların kafes-i [238b] bedenlerinden âzâd itmek ile zu'munca nâ'il-i murâd oldu.

Âm-ı semâne ve elf Muharremü'l-harâmından berü her katre bir rehnümâ-yı tarîk-i dalâla ittibâ' ile minhac-ı müstakîm-i dîn-i kavîmden udûl iden bâgîler on iki sene tahrîb-i bilâd ve ta'zîb-i ibâd itmeğın nizâm-ı âlem mûy-i zengî-âsâ şifte vü derhem ve eşk-i hûnîn-i sitem-dîdgân ile safha-i hâk-i hem-reng-i bakkam

¹⁴⁰⁵ __A; nâm şehzâde B P R

¹⁴⁰⁶ __A; sal be sal B P R

¹⁴⁰⁷ ol A P; __B R

¹⁴⁰⁸ hâkdân-ı fenâdan dâmen-çîn-i A P; __B R

¹⁴⁰⁹ __A P R; 1020 B

¹⁴¹⁰ merhûm A; __B P R

olup serdârân-ı nâkıs-tedbîrî istihdâmı mizâc-ı za‘f-ilâc mülke müstelzim-i za‘f-ı kuvvet ve müstevcib-i tezâ‘uf-ı illet olmuşiken sevk-ı kâ‘id-i takdîr ile mecmû‘a-i perişân-ı evrâk nazm-ı ahvâl-i ibâd ü bilâd Murâd Paşa merhûmun dest-i himmet-i bî-hemtâsına müsellemler olacak el-hakk destyârî-i hüsn-i tedbîri ile zamân-ı yesîrde beste-i şîrâze-i intizâm olup ol pîri mübârek-i rûşen-zamîr telâkî-i mâ-fât ve taksîrât-ı serdârân-ı pîşîne tedârük-i mükâfât eyledi. Rahmetu’llâhi aleyh. Na‘şî İstanbul’a vusûl bulup türbe-i mahsûsasında mestûr-i kabr-i künc-i pür-nûr ve merkadi da‘vât-ı sâliha ile ma‘mûr oldu. Fî m.

Cüdrân-ı Ka‘be-i mu‘azzamada –şerrefhâ’llahu te‘âlâ- teceddüd-i cedîdân ile câ be-câ meyl-i inhidâm emârâtı nümâyân olup binâ-yı kadîm tağyîr olunmadın iki kat bend-i âhenîn ile istihkâm virilmek savâb-dîd-i ulemâ-yı a‘lâm olmağın mühendisân-ı kâr-hâne-i dîn ta‘yîni üzere ol emr-i mühimm itmâma karîn olup tabaka-i süflâsı sîm-i hâm ve tabaka-i ulyâsı zerr-i tâb ile telebbüs olundu. Ve ahd-i saltanat-ı Süleymân Hanî’de safâyih-i sîmîn ile tezyîn olunan mîzâb-ı rahmet safâyih-ı zerrîn ile tahliye olinup Beyt-i kerîm’in sûret-i vaz‘iyyesi müşâhede olunmak için Dâvud Paşa bağçesi fezâsında¹⁴¹¹ a‘mide ve ahşâbdan Ka‘be-i mükerrerme’nin hey’ât-ı ma‘lûmesi üzere bir binâ tertîb ve ol zerrîn ü sîmîn [239a] nitâklar mahallerine terkîb olundu. Fî Receb.

Yevm-i mezbûrda[silahdar]¹⁴¹² Sofî Mehemed Paşa hıl‘at-i hükûmet-i Mısır ile iclâl olinup ol eşyâ-i nefiseyi mahalline îsâl olunmak için ba‘de edâ’i’l-hızme Habeş eyâleti va‘de olunan Haleb defterdârlığından ma‘zûl Hasan Paşa’ya teslîm olundu.

Kapudan Paşa resm-i kadîm üzere[azim]¹⁴¹³ donanma ile deryâya çıkup Sakız’a vardukda dilci ta‘yîn olunan Ayamavra Beyi Mehemed[Bey]¹⁴¹⁴ darb-ı dest-i celâdet ü iktidâr ile bir harbî kalyonun şikâr itdüğü müjdesi meserret-bahş-ı havâtır-ı sığâr ü kibâr oldu. O mahalliden kapudan paşa Muhâfız-ı Mısır Mehemed Paşa’yı sâhil-i selâmete îsâl ile me‘mûr olmağın kendüsi fermân-ı hümâyûna imtisâl ve Rodos Beyi Memi Paşa’yı yiğirmi beş pâre kadirga ile

¹⁴¹¹ bağçesi fezâsında A R; bahçesine B P

¹⁴¹² __ A B; silahdar P R

¹⁴¹³ __ A B P; azim R

¹⁴¹⁴ __ A B; Bey P R

Kıbrıs tarafların cüst ü cûya irsâl idüp paşa-yı mezbûr “Kör Kapudan” unvânıyla meşhûr olan korsanı Kıbrıs önlerinde üftâde-i dâm ve ba‘de’l-avd kapudan paşayı müjde-i zafer ile şâdkâm eyledi. Fî m.

On pâre kalyete ile mukaddemâ¹⁴¹⁵ Lâl Ca‘fer nâm mîr-i hüner-ver¹⁴¹⁶ kâfir yakalarına irsâl olunmuşidi. Şiddet-i rûzgâr ol emîr-i nâmdâra kenâra ilkâ-yı lenger[karar]¹⁴¹⁷ itmeği mâni‘ olmağın avd olup Manya burnunda iki kâfir kalyonunu zencîr-i teshîre bend ve Sakız lîmânında tuhfe-i hıdmet-i paşa-yı ercmen eyledi. Fî Şa‘bân.

Dâmâd-ı mükerrem Mehmed Paşa taraf-ı berrden¹⁴¹⁸ azm-i der-i ikbâl ve yolda kapudanlık menşûrî istikbâl idüp lede’l-vusûl azîm sûr ü sürûr tertîbinden sonra pîrâye-i tâc-ı izdivâc itdüğü Gevherhan Sultân’ı nâzil olduğu Atmeydânı sarâyına nakl ü tahvîl ve ol rütbe-i vâlâya neyl ile ırzını tekmîl eyledi. Fî Şevvâl.

Duhter-i¹⁴¹⁹ sa‘d-ahter Â’işe Sultân dahi Vezîr-i a‘zam Nasûh Paşa’ya zîver-i ikd-ı akd olundu. Fî Zi’l-hicce.

Birkaç [239b] seneden berü Şîrbân nâm âsî kişver-i Eflâk’a müstevlî olup Leh kiralı dahi vilâyet-i Boğdan’a ta‘arruzdan hâlî olmamağın eyâlet-i Sivas’dan ma‘zûl Kitâbcı Ömer Paşa bu sene ricâl-i[harbi]¹⁴²⁰ kıtâl [ile] irsâl olup maslahat-i vakt iktizâsı üzere darb-ı şemşîr ve hüsn-i tedbîr ile ikisi dahi kemâ-fî’l-evvel cereyân-ı hatt ü fermâna mahall oldu.

Dört def‘a mesned-ârâ-yı eyvân-ı iftâ olan âlim-i Rabbânî Ebû Hanîfe-i sâni Sun‘u’llah Efendi âm-ı mâzîde tarîk-ı Şâm’dan edâ-i farîza-i hucetü’l-İslâm ve ziyâret-i Ravza-i[Hazreti]¹⁴²¹ Seyyidü’l-enâm –*aleyhi efdali’s-salât ve’s-selâm*–

¹⁴¹⁵ mukaddemâ A P; __ B R

¹⁴¹⁶ nâm mîr-i hüner-ver A P; __ B R

¹⁴¹⁷ __ A; karar B P R

¹⁴¹⁸ taraf-ı berrden A P R; ber tarafından B

¹⁴¹⁹ Duhter-i A P R; Hatr-ı B

¹⁴²⁰ __ A; harbi B P R

¹⁴²¹ __ A; Hazreti B P R

idüp ba‘de’l-kufûl İstanbul’da âzim-i nüzhetgâh-ı mülk-i câvidânî ve sadr-nişîn-hân-ı¹⁴²² rahmet-i Rahmânî oldı. Fî Safer sene 21¹⁴²³.

Mısra‘:

Îlâhî eyle Sun‘u’llah’a rahmet

târîh-i sâl-i intikâlleridir.

Şâh-ı Şî‘a harekât-ı şenî‘asından isti‘fâ-yı tekrâr idüp şehriyâr-ı gerdûn-vakâr hazretleri râhat-ı¹⁴²⁴ ra‘iyyet-i tarafeyn mülâhazasıyla ıslâh-ı zâtü’l-beyn cânibine imâle-i âbrû-yı rızâ buyurunca serdâr bir seneye karîb Diyârbekr’de karâr idüp esâs-ı sulhi üstüvâr itdikden sonra Şâh-ı gümrâh kâdî‘askeri nâmına olan Kâdî Han ve mev‘ûd olan harîr-i ma‘hûd ve tuhaf u turef-i nâ-mahdûd ile azm-i dergâh ve takbîl-i gâşiye-i bisât-ı celâlet-vicâh eyledi. Fî Receb.

Beş günden sonra ilçî dahi azîm alay ile dâhil-i şehir ve bir sâ‘at-i sa‘dda muhrez-i şeref-i pâ-bûs-ı sultân-ı dehr olup pâye-i serîr-i izz ü ihtîşâma teslîm-i darâ‘at-nâme eyledi. Fî Şa‘bân.

Gürcî Mehmed Paşa mekr ü tezvîr-i vezîr ile nâmzed-i hizmet-i muhâfaza-i Erzurûm ve ni‘am-ı şehiye-i dîvâniyye safâsından mahrûm olup hâh ü nâ-hâh hemân ol gün Üsküdâr’a güzâr itmiş iken münhiyân-ı hayr ilkâsıyla imzâ-yı azîmete ruhsat virilmeyüp sarâyında inzivâ itmek üzere fermân-ı sultânî sâdır oldı. Fî [m.].

Kazak[eşkıyaları]¹⁴²⁵ [240a] şaykaları belde-i Sinob’ı sûhte-i âteş-i tâlân idüp kayıkların emvâl ü¹⁴²⁶ erzâk ve nisâ vü ricâl ile mâl-â-mâl itdüğü Tuna şaykalarına serdâr olan Niğbolı Beylerbeyisi Şâkşakî İbrâhîm Paşa’nın mesmû‘ı ve ba‘zı Tatar gâzîlerinin ma‘lûmı olup Boğaz’da berren ve bahren evvel sedd-i râh-ı gürîz itmeğe sa‘y ü ikdâm itdiler. Hizb-i hâsirîn İbrâhîm Paşa hücumından haberdâr olup ba‘zılar karadan firâr itmek sevdâsıyla taşra çıkdılar. Anların

¹⁴²² hân-ı A; hevân B P R

¹⁴²³ 21 A R; 1021 B P

¹⁴²⁴ râhat-ı A P R; __B

¹⁴²⁵ __A B R; eşkıyaları P

¹⁴²⁶ emvâl ü A; __B P R

cümlesi¹⁴²⁷ nasîb-i Tatar olup deryâda olanları dahi İbrâhîm Paşa şikâr eyledi. Fî m.

Bi-avnihi te‘âlâ Sinobiyân’ın mâlları ve cânları bi’t-tamâm¹⁴²⁸ dest-i eşkıyâdan halâs olup anlara bedel Kazak eşkıyâsı giriftâr-ı kayd-ı esâr oldu.

Saydâ ve Beyrût ve ol taraflarda[olan]¹⁴²⁹ cibâl-i menî‘a ve arâzî-i münbiteye nice müddet[den] berü sâye-i nuhûset mâye-i istîlâ salup sâl be-sâl der-i devlet-nevâle bir mikdâr hazîne irsâliyle âsûde-hâl-i künc-i emn ü emân-ı hâtır ve fâriğü’l-bâl olan Ma‘an-oğlu Emîr Fahrü’d-dîn birkaç seneden berü mu‘âmelesin tağyîr ve müte‘ahhid olduğu mâlî huddâm-ı dergâh-ı âlîye teslîmde imrûz ü ferdâ va‘desiyle ihmâl ü te’hîr idüp kadîmen mürâca‘at idegeldüğü hukkâm-ı Şâm’a serfûrû itmeden tehâşî ider olmuş idi. Kapudan-ı cedîd evvel-bahârda Bahr-i Sefîd’e salup sû be-sû küffâr gemilerin cüst u cû iderek ol sâhile vâsıl olıcak hâr-ı mahzûr-ı mezbûrî dâmen-i mülkden dûr itmek tedbîri semîr-i zamîri olduğu Ma‘an-oğlu’na hadşe-i ıztırâb virüp a‘zâr-ı fâsideyi mutazammın mektûb ve mültezim olduğu mâlî ziyâde irsâle şitâb eyledi. Mu‘âhaze vü itâb ve sû‘âl ü cevâb tekerrüründen sonra kapudan paşa afv ü safh tarafına mâ‘il olup makbûzı olan mâl ve hedâyâ ile rûz-ı kâsımda İstanbul’a vâsıl oldu. Fî Ramazânî’l-mübârek.[1071]¹⁴³⁰

Heft şebâne-rûz sûr ü sûrûr tertîb olunup sultân-ı dost-nüvâz ve düşmen-sûz hazretlerinin kerîme-i mükerreremeleri Â’işe Sultân vezîr-i a‘zam sarâyına feyz-i nûr-ı **[240b]** huzûr eyledi. Fî Şevvâl.

Sultân-ı muhalledü’l-ikbâl hazretleri erkân-ı dîvân-ı bülend-eyvân ile Edirne cânibine atf-ı inân ve kapudan paşayı hıl‘at-i kâ‘im-makâmî ile sadr-nişîn-i dîvân idüp pertev-i âfitâb-ı rikâblarından ol diyârı gark-ı envâr itdiler.

Sadr-ı Anadolu Ganî-zâde Nâdirî Efendi rikâb-ı sa‘âdet-intisâba ref‘ itdüğü târîhdir.

[Mısra]‘:

¹⁴²⁷ cümlesi A; __B P R

¹⁴²⁸ bi’t-tamâm A; __B P R

¹⁴²⁹ __A; olan B P R

¹⁴³⁰ __A P R; 1071 B

Cennet-âbâd oldu Sultân Ahmed ile Edirne.

Defterdâr Etmekci-zâde Ahmed Paşa Nasûh Paşa ihtimâmıyla vâlî-i Haleb ve anın ref'i Bâkî Paşa'yı nasbe sebeb olup* Ahmed Paşa ıtlâk-ı zimâm-ı âh ve Edirne'ye dîde-i hasret ile nigâh iderek azm-i râh eyledi. Fî m.

Hâkim-i Erdel olan¹⁴³¹ Mator Gabor Tımsıvar'a karîb Lipova ve Yanon nâm hisârları ki, nice seneden berü dâhil-i havza-i temellük itmişidi, pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretlerinin Edirne tarafına tahrîk-i rikâb-ı devlet-intisâb buyurduklarında zühre-tirâk olup bîm-i şemşîr-i tâb-nâk ile ol hisârlardan kasr-ı yed itmeğin mazbût-ı ümerâ-i serhadd olduğu haber-i behcet-eseri mânend-i bâd-ı seheri feyz-i sürûr eyledi. Fî Muharrem sene 22¹⁴³².

Ba'de kazâ'i'l-vatar izz ü ikbâl ile cânib-i İstanbul'a tevcîh-i necîb-i iclâl ve Gelibolı tarafına tahrîk-i râyât-ı câh ü celâl buyurilup himmet-i bî-hemtâsı fâtiha-i nüsha-i kübrâ-yı[feth-i]¹⁴³³ Rûmili olan Bolayır'da âsûde olan¹⁴³⁴ Süleymân Paşa-yı Şâh Gazî merkad-i rahmet-mirsadın ziyâret ve rûh-ı pür-fütûhından istid'â-yı himmet buyurduklarından[sonra]¹⁴³⁵ Kilîdü'l-bahr unvânıyla şöhret-yâfte olan Rûmili ve Anadolu hisârların seyr ve her yerinde bezl-i sadakât ile iktisâb-ı evc ü savâb-ı hayr ile nice in'âm ü ihsân¹⁴³⁶ buyurdukları.

Ba'de tayyi'l-merâhil pâdişâh-ı merâhim-destgâh hazretleri İstanbul'a vâsıl olup cevher-i şâh-vâr-ı zât-ı kerîmleri nigindân-ı kadîminden tekrâr zühre-tâb ve nûr-âfîtâb-ı rikâbları rûşenâyî-bahş-ı dîde-i şeyh ü şâb oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Dâmâd Mehemmed Efendi vesîka-i hayâtı mahtûm-ı hatem-i hıtâm oldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

* “olup” kelimesi mükerrerdur.

¹⁴³¹ olan A B; __ P R

¹⁴³² 22 A R; 1022 B P

¹⁴³³ __ A B; feth-i P R

¹⁴³⁴ olan A B; __ P R

¹⁴³⁵ __ A; sonra B P R

¹⁴³⁶ in'âm ü ihsân A; __ B P R

Firdevs-mi'âd [241a] cedd-i emcedleri merhûm Sultân Murâd'ın yedi[nefer-i]¹⁴³⁷ duhter-i sa'd-ahterleri Eskisarây'da pervereş-yâfte olup re'y-i savâb-nümâları üzere her birin erbâb-ı manâsıbdan birer münâsib bendelerine dest-mâye-i iftihâr-ı rûzgâr itdiler. Fî Receb.

Şâh-ı Acem ilçisine izn-i insırâf ilâve-i sâ'ir eltâf olup müte'ayyinân-ı huddâm-ı dîvândan İncili Mustafâ Çavuş îsâl-i nâme-i hümayûn için ilçi ile hem-inân irsâl olundu. Fî Şa'bân.

Sultân-ı bülend-mekân hazretleri bedraka-i devlet-i rûz-efzûn birle Edirne cânibine tekrâr nühzet-i hümayûn buyurup Gürcî Mehmed Paşa nâmzed-i hızzet-i sâmi-i kâ'im-makâmî oldu. Fî Şevvâl.

Menzil-i evvel[seferi]¹⁴³⁸ Edirne] olan Filorina Bâğçesi'nde Halîl Paşa mükerreren kapudan olup Mehmed Paşa'ya kânûn üzere havâss-ı vezâret ihsân olundu.

Bu seferde ancak sadr-ı vüzerâ Nasûh Paşa hem-râh olup sâye-i hıfz-ı İlâh'da Edirne'ye vusûlden sonra kâ'im-makâmdan mâ'adâ erkân-ı dîvân be-mûceb-i fermân dârü'n-nasr Edirne cânibine atf-ı inân-ı müsâra'at itdiler.

Sultân Hüseyîn nâm şehzâde hırâmende-i sahn-sarây-ı âlem-i şühûd olup az zamânda yine nâbûd oldu.

Ma'an-oğlu Emîr Fahrü'd-dîn tekrâr nakz-ı ahd ü mîsâk ve i'lâ-yı livâ-yı hılâf ü şikâk idüp kadîmî mu'tâd olduğu istikbâr ü inâd vâdisini pîş-nihâd-ı ictihâd itdüğü ahhârı ma'rûz-ı der-i devlet-nevâl-i şehriyârî olmağın savâb-dîd-i¹⁴³⁹ sadr-ı a'zam[terkinde olan sabîka-i recâsı sebebi ile]¹⁴⁴⁰ Safed sancâğı Ma'an-oğlu taht-ı tasarrufunda olan kişver-i ma'mûr hatm ü ilhâk ile Bostâncıbaşı Hasan Ağa uhde-i ihtimâmına tahmîl ve mahlûlî ile hılâf-ı kânûn kozbekciliğinden¹⁴⁴¹ hâseki olan Hüseyin Ağa tebcîl olunup bu merâmı itmâm için Muhâfız-ı Şâm Hâfiz Ahmed

¹⁴³⁷ __A; nefer-i B P R

¹⁴³⁸ __A P R; seferi Edirne B

¹⁴³⁹ savâb-dîd-i A P; __B R

¹⁴⁴⁰ __A P; terkinde olan sabîka-i recâsı sebebi ile B R

¹⁴⁴¹ hılâf-ı kânûn kozbekciliğinden A P; __B R

Paşa serdâr-ı sipâh ve Haleb ve Trablus ve emsâli beylerbeyileri ve üç bin yeniçeri zağarcıbaşı ol vâdide ana hem-râh oldu. Fî Zi'l-ka'de[1023]¹⁴⁴².

Ka'be-i mu'azzama'ya –*şerrefehâ'llahu te'âlâ-* [241b] cârî olan âb-nâb mecrâsı câ be-câ harâb olmağın sultân-ı Cem-cenâb hazretleri bu sene-i müteyemmenede nakdîne-i himmet-i bî-hemtâ sarf¹⁴⁴³ idüp ol amel-i bî-bedeli defter-i hasenâta derc itmek için bî-hadd meblağ harc itdiler.

Muhâfız-ı Yemen İbrâhîm Paşa şchristân-ı ademde tedârük-i mesken idüp kethudâsı ol kişvere vaz'-ı yed-i istîlâ itmeğın iklim-i azîm-i Yemen me'vâ-yı şürûr ü fiten olduğu mukaddemâ merfû'-ı pâye-i serîr-i devlet-masîr olmağın ma'zûlen henûz Mîhâ'da karâr üzere olan Ca'fer Paşa sâniyen menşûr-ı hükûmet-i Yemen ile is'âd ve ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr ile imdâd olunup paşa-yı mezbûr sa'y-i mevkûf ile ahvâl-i perîşân-ı Yemen zabt ve rişte-i güsiste nizâmı rabt olunduğı haberi Edirne'de dâver-i dâdger dergâhına vâsıl ve mukâbelede Ca'fer Paşa hıla'-ı fâhire-i husrevânî ve nüvâziş-nâme-i sultânîye nâ'il oldu.

Boğdan üzerine bu sene dahi Leh kiralı olan¹⁴⁴⁴ bed-fî'âl tarafından tabur geldüğü Silistre Beylerbeyisi Deli İbrâhîm Paşa hazretlerinin¹⁴⁴⁵ mesmû'ı olmağın eyâletgâhı sipâhı ile ol cânibe inân-rîz-i ilgar olup sadme-i şemşîr-i hûn-bâr ile cem'iyet-i küffârı târ ü mâr eyledi.

Kaniye Beylerbeyisi[Karakaş Mehmed Paşa]¹⁴⁴⁶ ol câniblerde mukaddemâ kâfirden alınıp zamân-ı fethden berü alâ hâlihi harâb ve her kûşesi âşiyâne-i bûm ü gurâb olan on aded kal'ayı üstâd¹⁴⁴⁷ mi'mâr himmeti ile bu sene ma'mûr ü âbâd ve münâsib yerlerde üç pâre kal'a dahi binâ vü icâd eyledi.

Sultân-ı âlî-nijâd hazretleri üç ay Edirne'de istîfâ-yı seyr ü temâşâ itdiklerinden sonra bedraka-i ikbâl birle savb-ı İstanbul'a râyât-ı câh ü celâl tahrîk buyrılıp hem-inân-ı haşmet ü kâmrânî dâhil-i devlet-sar3ay-i âl3işân sultân-i oldılar. Fî Muharrem sene 232

¹⁴⁴² __A R; 1023 B P

¹⁴⁴³ sarf A P R; __B

¹⁴⁴⁴ olan A; __B P R

¹⁴⁴⁵ hazretlerinin A; __B P R

¹⁴⁴⁶ __A; Karakaş Mehmed Paşa B P R

¹⁴⁴⁷ üstâd A; irsâd B P R

Erdel hâkiminin re‘âyâyâ zulm ü ta‘addîsi hadden efzûn olup¹⁴⁴⁸ rikâb-ı hümâyûna ol bed-sîretten gûn-â-gûn şikâyeti mutazammın ref‘ itdikleri [242a] ruk‘a-i niyâz manzûr-ı ayn-ı merhamet-i sultân-ı ra‘iyyet-nüvâz olmağın Mîr-i Mîrân-ı Kaniye[olan]¹⁴⁴⁹ İskender Paşa sudûr iden fermân-ı âlî üzere zâlim-i mezbûrî i‘dâm ve Betlen Gabor’ı ol makâma iclâs ile şâd-kâm eyledi. Fî Cemâziye’l-ülâ.

Huddâm-ı zât-ı behce-i sultâniyyeden Beşiktaş ve Karabâlî bağçeleri miyânında mâni‘-i ittisâl olan lücce-i bahr mânend çeşme-i Eflâtûn tams olunmak bâbında hükm-i hümâyûn sâdır olmağın huddâm-ı bülend-makâm nice eyyâm bâmdan şâma dek itmâm-ı hizmete berzede-i dâmân-ı ihtimâm olup ol makâma havâle olan gûh-beçeyi deryâyâ ilkâ ve sath-ı mâyı arz-ı melsâ itdiler. Fî Receb[1023]¹⁴⁵⁰.

Vezîr-i a‘zamdan tagyîr-i hâtır-ı âtır-ı sultânî îcâb ider ba‘zı etvâr-ı sefihâne ve evzâ‘-ı celâliyâne sâdır olduğundan mâ‘adâ sevdâ-yı hâm-ı istiklâl ile sâ‘iri erkân-ı devleti istiskâl itdüğü cihetden hakkında bedgûy hadden efzûn ve vâkı‘ gayr-ı vâkı‘ hıyânetleri vâsıl-ı sem‘-i hümâyûn olmağın Bostâncıbaşı Hüseyin Ağa hasbe’l-emri’l-âlî sedd-i feyyâze-i rûh ve bî-çâre Nasûh Paşa bir dahi bu dâr-ı vahşet-medâra gelmeği tevbe-i nasûh idüp Vezîr-i sânî Mehmed Paşa sadr-nişîn-i dîvân-ı Süleymânî oldu. Fî Ramazân.

Kapudan Halîl Paşa mahzûr-ı şitâ ber-taraf oldukdan sonra donanma ile Deryâ-yı Sefid’e çıkup¹⁴⁵¹ Avarin’dan Malta cezîresine imâle-i sükkân-ı azîmet ve evvel Tilesem-i müşkil-bend fethine himmet eyledi. Müsâ‘ade-i rûzgâr ile dört günde güzâr ve beşinci günde bir vakt-i sa‘dda sâhil-i cezîreye ilkâ-yı lenger-i karâr olunup makâm-ı müdâfa‘a vü hısâmda kıyâm iden gürâzân ile vakt-i¹⁴⁵² zuhra dek âteş-i kârzâr fûrûzân ve nice yüz kâfir¹⁴⁵³ hâk-i helâke galtân oldu. Bâkîleri bîm-i şemşîr-i âteş-bâr ile taraf-ı hisâra firâr idüp burc ü bârû üstünde tehiyye-i edevât-ı ceng ü peygâr itdiler. Çünkü ol ma‘kal-ı uzmâ feth ü teshîr-i

¹⁴⁴⁸ olup A B R; __P

¹⁴⁴⁹ __A B R; olan P

¹⁴⁵⁰ __A P R; 1023 B

¹⁴⁵¹ Sefid’e A; __B P R

¹⁴⁵² vakt-i A; __B P R

¹⁴⁵³ kâfir A P R; __B

Halîl Paşa'ya mâ-bedü'l-iftihâr-ı rûzgâr olmak[muvafık]¹⁴⁵⁴ takdîr **[242b]** değil idi. Nâ-çâr hâric-i hisârda olan erzâk ü emvâl ve nisâ vü ricâl yağma vü tâlân ve kurâ' u zıyâ' ve mezârî'-i pür-intifâ' sûhte-i âteş-i sûzân olduktan sonra Trablus mağrib tarafına iğrâk-ı bâdbân-ı azîmet olunup anda mütegalibeden Sefer Dâî nâm ehl-i fesâda serdâra ta'yîn-i mekân olundu. Tekrâr Avarin'e varılup donanma gemileri umûmen bağlanmak için tahliye olunduğu eyyâmda Berâk adasında keyd-i a'dâdan gâfil kendi hevâları üzere zevk u safâya müştegal Sebhân-zâde Mustafâ Bey ve Dimyât Beyi Kulak Memi Paşa hûn-ı şehâdete müstağrak ve Mustafâ Bey ene nezir-ül uryân gûyân vahîd ü ferîd donanmaya mülhak oldu[1023]¹⁴⁵⁵. Memi Paşa'nın ve Mustafâ Bey'in¹⁴⁵⁶ kadırgaları şikâr-ı dâm-ı istîlâ-yı küffâr olup kaldı. Fî Şevvâl.

Zâbit-i Yeniçeriyân Ahmed Ağa vâlî-i vilâyet-i Mısır olup Mîrâhûr-ı kebîr Muslî Ağa mansıb-ı mahlûle ile karîn-i tevkîr oldu. Fî Muharrem sene 24¹⁴⁵⁷.

Şâh-ı Acem tarafına¹⁴⁵⁸ giden İncili Çavuş'dan iki seneye karîb haber ü eser zuhûr itmemeğin deryâ-yı gazab-ı şehriyârî cûş ü hurûş idüp sadr-ı a'zam ser-askerî alemin[sahra-i]¹⁴⁵⁹ Üsküdâr'a nasb ile me'mûr ve Gürcî Mehmed Paşa müjde-i kâ'im-makâmî ile mesrûr oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Serdâr henûz Üsküdâr'da karâr üzere iken eğerçi İncili Çavuş Şâh tarafından Burun Kâsım nâm ilçe Cıgala-zâde vak'asından berü giriftâr-ı kayd-ı esâr olan Râziye Kadın-zâde ve dahi niceler ve harîr-i mev'ûd ile Van'a çıkdıkları haberi vürûd eyledi. Lakin ulüvv-i himmet-i sultân fesh-i azîmete ruhsat vermeyüp kişver-i îrân'a sefer fermânı mükerrer¹⁴⁶⁰ bulmağın savb-ı merâma tahrîk-i rikâb ve imâle-i licâm olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ[1023]¹⁴⁶¹.

Sinn-i ömri henûz otuz altı adedine mütenâhiz iken makâm-ı meşîhat-i İslâmiyye ile ikrâm olunan Şeyhü'l-İslâm Hâce-zâde Mehmed Efendi ta'n-ı

¹⁴⁵⁴ __A; muvafık B P R

¹⁴⁵⁵ __A; sene 1023 B P R

¹⁴⁵⁶ Mustafâ Bey'in A P R; __B

¹⁴⁵⁷ 24 A; 1024 B P; __R

¹⁴⁵⁸ tarafına A R; __B P

¹⁴⁵⁹ __A; sahra-i B P R

¹⁴⁶⁰ mükerrer A; tekrar B P R

¹⁴⁶¹ __A P R; 1023 B

tâ'ûn ile nâ'il-i izz-i şehâdet-i hekimiyye olup sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id olan birâderi¹⁴⁶² Es'ad Efendi müftî-i enâm oldu. Fî Cemâziye'l-âhire. [243a]

Mevlânâ-yı mezbûr ol sene edâ-i farîza-i huccetü'l-İslâm için âzim-i Beledü'llâhi'l-harâm olmuş idi. Ba'de'l-kufûl Akşeh nâm kasabaya nüzûl olundukda peyâm-ı meserret ü gamm mânend-i tiryâk u semm vusûl bulup leb-i handân ve dîde-i giryân ile taraf-ı İstanbul'a tahrîk-i rikâb-ı müsâra'at itdiler.

Serdâr Haleb'e¹⁴⁶³ vardıkda ba'de'l-arz Etmekci-zâde der-i devlet-nevâle irsâl olup Karakaş Mehmed Paşa eyâlet-i Haleb ile kâm-revâ oldu. Fî Şa'bân.

Sadr-ı Anadolu Rıdvân Efendi alîlen ma'zûl olup ol gice rahmet-i Hakk'a mevsûl oldu. Fî Ramazân.

Mukaddemâ müşârûn bi'l-benân[hâme hâbiyan]¹⁴⁶⁴ olduğu üzere Ma'an-oğlu istîsâli için¹⁴⁶⁵ dergâh-ı âlî -*dâme âliyen*- tarafından Hâfız Paşa'ya menşûr-ı ser-askerî irsâl buyurulmuş idi. Bu haber istimâ'ı ile Ma'an-oğlu kemâl-i mertebe vehm-nâk ve kuvvet-i vahime ibrâz idüğü eşkâl-i müveşşa müşâhedesinden zehre-tirâk olup zîr-i dest-i kahrında olan kılâ'a kadar-ı hâcetden zâ'id sekbân ve mustahfızîn ta'yîninden sonra be-resm-i ticâret emân ile ol sâhile yanaşan Duka kalyonuna süvâr ve civâr recâsına âzim-i diyâr-ı küffâr-ı hâksâr oldu. Serdâr ve sâ'ir beylerbeyiler me'mûr oldukları hizmet-i itmâma sarf ve dest-mâye-i ihtimâm idüp sevâhilde olan kılâ'ın kimini kahren ve ba'zını sulhen tâbi'-i hükm-i sultân-ı enâm ve iki binden ziyâde sekbânı fermân-ı sultânîye ittibâ'a râm itdikden sonra hücûm-ı cünd-i şitâ cibâl-i refî'ada olan kılâ'-ı menî'a teshîrine mâni' olup evvel-bahârda tekrâr avd olunmak tedbîri üzere rücû' itdiler. Mevsim-i erba'inde Dûrûzî-i bed-âyîn Ma'an-oğlu kethudâsı kılâ'a mühimmât îsâli için pür-bâr beş pâre kalyon ile vâsıl-ı sâhil olup hücûm-ı merdân-ı şîr-dil ile hâsir ü hâ'ib-i a'îb oldu. Âsâr-ı bahâr deşt ü kühsârda zuhûr itdüğü dem me'mûr olan serân-ı [243b] sipâh zîr-i livâ-yı serdârda rikâb-ı himmete vaz'-ı kadem idüp Ayn Rahle ve Küfre nâm yerlerde ve Deyrû'l-kamer ve Merh-i Yâsîn ve Manyâs nâm hisârlar

¹⁴⁶² birâderi A P; sad'ahterleri B R

¹⁴⁶³ Haleb'e A B P; __R

¹⁴⁶⁴ __A B P; hâme hâbiyan R

¹⁴⁶⁵ için A P; __B R

kurbünde ictimâ' idüp¹⁴⁶⁶ Dûrûzîler vâhiden ba'de vâhid sadme-i kahr ile şikest ve nice bin şakî-i ehl-i fesâd bünyân-ı vücûdın darb-ı müşerrefî-i pûlâd-nijâd birle pest idüp rû'esâsından İzzü'd-dîn ve Şerefü'd-dîn¹⁴⁶⁷ ve emsâli birkaç bî-mezheb ve bed-âyîn nâbekârları¹⁴⁶⁸ âlem-i vücûddan nâbûd itmeğin ol aktâr-ı mecrâ-yı zülâl ahkâm-ı sultân-ı muhalledü'l-ikbâl olup nâm-ı Ma'an yâd olunmakdan kalmış idi. Nasûh Paşa azm-i adem-âbâd itdüğü peyâmı Ma'an-oğlı'nı mest-i câm-ı şâdkâmî idüp sâbıkâ taht-ı iltizâmında olan[vilayet]¹⁴⁶⁹ mâlî taz'îf olunmak şartıyla tekrâr kendüye inâyet buyurulmak recâsına erkân-ı devlete tevessül ve mukaddemâ kendüden sudûr iden vaz'-ı küstâhî Nasûh Paşa korhusundan nâşî olmak ile ta'allük eyledi. Sâhib-i kelime olan mukarrebân-ı hazret tahsîl-i berâtîl içün ihtirâ' itdükleri ebâtîl-zamîr safâ-semîr-i sultânîde te'sîr idüp bi-hükm-i takdîr ol bed-kirdârın tekrâr diyâr-ı İslâm'a müsteavlî olması bâbında fermân-ı âlî sâdır oldu. Fî Zi'l-hicce'ti's-şerîfe[1024]¹⁴⁷⁰.

Şâh-ı Acem ilçisi Burun Kâsım ve İncili Çavuş hâk-i dergâh-ı sa'âdet-destgâha rûy-mâl idüp lakin mezbûr ilçe ayn-ı iltifât ile manzûr olmadı. Fî Muharremi'l-harâm sene 25¹⁴⁷¹.

Vezîr-i a'zam mühimm-sâzî-i sefer-i zafer-eser üzere fasl-ı şitâyı Haleb-i şehbâda geçirüp evvel-bahârda meydân erzak-ı hıyâm-ı süreyyâ-intizâm ile pür-revna oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Kâdî'asker-i Anadolu Zeyne'l-âbidîn Efendi âzim-i seyr ü temâşâ-yı Ravza-i huld-berrîn oldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Nakîb-i sadât-ı kirâm Emîr Efendi müteveccih-i¹⁴⁷² Dârü's-selâm olup mansıb-ı celîl-i nakâbet ile Süleymâniyye müderrisi[Seyyid]¹⁴⁷³ Kâsım Gubârî Efendi ikrâm olundu. Fî m.

¹⁴⁶⁶ idüp A B R; iden P

¹⁴⁶⁷ Şerefü'd-dîn A P R; Şeref B

¹⁴⁶⁸ nâbekârları A R; __B P

¹⁴⁶⁹ __A; vilâyet B P R

¹⁴⁷⁰ __A P R; 1024 B

¹⁴⁷¹ 25 A R; 1025 B P

¹⁴⁷² müteveccih-i A B P; âzim R

¹⁴⁷³ __A; Seyyid B P R

Kā'im-makām Gürcî Paşa dîvân-ı keyvân-[244a] eyvânda sadr-nişîn vüzerâ iken Etmekci-zâde sırren âmâde itdüğü nakb[fesad]¹⁴⁷⁴ kârger olup hılâf-ı âde kapucılar kethudâsı Gürcî Paşa'yı dîvândan ihrâc ile ol vezîr-i sûtûde-tedbîri iz'âc itdikden sonra bu mu'âmelei sebeb olan Ahmed Paşa nâ'il-i selb oldu. Fî Receb[1024]¹⁴⁷⁵.

Serdâr ba'de tayyi'l-merâhil Revân'a vâsıl olup resm-i kadîm-i Âl-i Osmânî üzere münâsib olan¹⁴⁷⁶ câniblere meterisler vaz' olunmak ile emr-i muhâsara vü tazyîkda ihtimâm ü tedkîk olundu. Fî gurre-i şehir-i Ramazân.

Van Beylerbeyisi Tekeli Mehemed Paşa Revân'a gelürken taraf-ı Şâh-ı gümrâhdan imdâd-ı Sürh-serân irsâl olunan dört beş bin Kızılbaş'a râst gelüp meydân-ı ceng ü perhâşda bir umde han ve binden ziyâde tüfeng-endâzân-ı Mâzenderân arsa-i tîğ-i hûnbâr ve bir han ve yüz nefer¹⁴⁷⁷ kadar Sürh-serândan giriftâr-ı bend-i esâr¹⁴⁷⁸ oldu. Fî m.

Yeniçeri Ağası Muslı Ağa kal'a-i Revân adem-i istihkâmı cihetinden çendân takayyüd ü ihtimâma muhtâc olmayup büyük topar istishâb olunmak it'âb-ı hayvân bilâ-fâ'idedir ve yûlâf-zen-i meydân-ı ucb ü gurûr olduğuna serdâr dahi mağrûr olup kal'a-kûb olan¹⁴⁷⁹ topar getirülmede taksîr ve böyle bir emr-i hatîri hakîr add itmekde kemâl-i mertebe sû'-i tedbîr iderler. Aks-i kazîyye zuhûr-ı idince ser-askerin ve ağanın akl u şu'ûrî berbâd olup lakin zarûrî mevcûd olan topar ile herçe bâd-â-bâd gûyân bezl-i nakdîne-i tâb ü tüvân iderler idi. İştigâl-i nâ'ire-i ceng ü harb hilâlinde harman-ı hayât-ı ağa dâne-i tüfeng ile sûhte-i âteş-i fenâ olup şiddet-i şekîme olduğuna binâ'en Samsoncıbaşı¹⁴⁸⁰ Hüseyin Ağa ol makâmda kıyâm eyledi.

Be-heme[hâl]¹⁴⁸¹ tetâbu'-ı sademât kavâri'-i âteş-feşân ile dîvâr-ı hisâr azîm rahnedâr olup serbâzân-ı Rûm hücûm itdüğü sûretde top taşî ile mütelâşî olan

¹⁴⁷⁴ __A; fesad B P R

¹⁴⁷⁵ __A P R; 1024 B

¹⁴⁷⁶ olan A B; __P R

¹⁴⁷⁷ nefer A B; __P R

¹⁴⁷⁸ bend-i esâr A; __B P R

¹⁴⁷⁹ olan A; __B P R

¹⁴⁸⁰ şiddet-i şekîme olduğuna binâ'en Samsoncıbaşı A P R; __B

¹⁴⁸¹ __A; hâl B P R

cidâr-ı nâ-üstüvâr râh-ı azîmeti sedd itmeyeceği hâkim-i Revân Emîr Gûne ve sâ'iri kâr-âzmûde hanların ma'lûmı olmağın Şâh tarafından [244b] isticâzeden sonra teslîm-i hisâr idelim deyü dört gün istimhâl ve eyyâm-ı ma'hûdede harâb olan mahalleri ke'l-evvel ihkâm hizmetini ikmâl idüp yevm-i hâmisde Kızılbaşlar hamîs-i zafer-enîse havâle-i dûrbâş ile mütesaddî-i ceng ü perhâş oldılar. Nev'an kâbiliyyet ihtimâli ile birkaz def'a yürüyüş olup anınla neyl-i visâl şâhid-i zafere mecâl olmayacak handaka toprak sürmeğe mübâşeret olundu. Asker-i İslâm bâmdan şama dek ikdâm ile sürdükleri toprağı şeb-hengâm Sürh-serler Arnavud dilâverleri gibi bâbü's-serden uğurlayup sâha-i handakı güreşçiler meydânı gibi pâk iderler idi. Tılsım-ı müşkil-bend-i hisâr-ı feth bi-hükm-i iktizâ-i kazâ vü kader bir tarîk ile müyesser olmapu nâ-çâr eyyâm-ı muhâsaradan elli beşinci günde meştâ-yı Erzurûm'a imâle-i licâm-ı mürâca'at olundu. Fî evâhır-ı şehir-i Şevvâl[1025]¹⁴⁸².

Kars ovasına nüzûl olunacağı gün nâgâh bi-fermân-ı İlâhî ol sahrâda olan çayırlara âteş düşüp yalnız barut ahmâlin çeken yüz kadar cimâli fezâ-yı kişver-i nâsûtdan rânde-i çerâgâh-ı âlem-i lâhût eyledi¹⁴⁸³. Fî Zi'l-ka'de.

Yeniçeri ağası şehâdeti haberi vâsıl-ı der-i ikbâl olıcak Bostâncıbaşı Hüseyin Ağa'nın bahtı müsâ'id ve ol makâma sâ'id olup alâ cenâhi'l-isti'câl mu'asker-i huçeste-esere irsâl olundu. Fî Zi'l-hicce.

Vezîr sût'-i tedbîr ile ve cunha-i taksîr ile müttehem olup Kapudan Halîl Paşa vezîr-i a'zam ve mansıbı ile İstanköyli¹⁴⁸⁴ Güzelce Ali Paşa mükerrerem oldu. Fî Safer sene 26¹⁴⁸⁵.

Tırhala nâm kasabada be-fermân-ı Sübhânî beyni ve çeşm ve dehânı kafâsında bir püser sâha-i vücûda vürûd idüp itfâ-i nâr-ı âr için bir aydan sonra peder ve mâderi ol garîbe-i eyyâmı i'dâma ikdâm itdiler. Fî Rebî'ü'l-evvel[1026]¹⁴⁸⁶.

¹⁴⁸² __A P R; 1025 B

¹⁴⁸³ Kars ovasına eyledi A P R; __B

¹⁴⁸⁴ İstanköyli A P; __B R

¹⁴⁸⁵ 26 A R; 1026 B P

¹⁴⁸⁶ __A P R; 1026 B

Mevkûf-ı şeş-der-i inkılâb olan ilçî Burun Kâsım rağmen alâ anef-i mürsele müte‘ayyinân etbâ‘ı ile Yedi [245a] kulle mahbesinde üftâde-i halâb-ı hayret ü ıztırâb oldu. Fî Rebî‘ü’l-âhir[1026]¹⁴⁸⁷.

Vezîr-i a‘zam serdâr-ı diyâr-ı Acem olup muhafız-ı Budin Sofi Mehmed Paşa sadr-ı dîvânda niyâbeten câ-nişîn oldu¹⁴⁸⁸. Fî Cemâziye’l-âhire.

[Serdâr-ı sahra-i Üsküdar’da darbı hıyam irem itdüğü eyyamda dest-bâce gıyabd ikâb meshataileri mersûm kalem bir ay rikâm olan Sadr-ı âzâm Mehmed Paşa hazretleri kapucubaşı olup evlin paye-i sellam-ı kasr ve zâreti panhade oldukları]¹⁴⁸⁹ **Erzurûm** cânibine hücum iden yigirmi beş bin Kızılbaş-ı bed-ma‘âşa anda olan yeniçeri dilâverleri dâverleri Hüseyin Ağa¹⁴⁹⁰ ile mukâbil olup leşker-i Sürh-ser’den dört beş bini üftâde-i hâk-i helâk ve beşyüzünü beste-i fitrâk itdikleri haber-i behcet-eseri vâsıl-ı sem‘-i huddâm-ı südde-i âlî-makâm oldu. Fî Receb[1026]¹⁴⁹¹.

Câmi-i cedîd-i Ahmed Hanî karîn-i hüsn-i hitâm olup ikâmet-i Cum‘a ve cemâ‘ate kıyâm olundu. Fî Şa‘bân[1026]¹⁴⁹².

Kapudan Ali Paşa nevrûz-ı firûzdan sonra donanma ile deryâya çıkup Avlonya kurbünde Sepud nâm mahallden Kalorine cânibine imâle-i sükkân-ı hilâl-misâl eyledi. Miyân-ı ummânda rûzgâr-ı nâ-sâzkâr muhâlif perdeden nağmeye ser-âğâz ve sefînelerin her rîsmânı sütûnın evtâr-ı erganûn gibi nevâ-sâz idüp efvâc-ı emvâcın unüvv ü tuğyânı ânen fe-ânen izdiyâd bulmağın keştîler¹⁴⁹³ gâh dîd-ı âh-ı cângâh gibi evc-i âsümâna çıkup gâh eşk-i merdüm-i bî-günâh-âsâ¹⁴⁹⁴ ka‘r-ı ummâna iner idi. Çün mellâh-ı takdîr zevrak-ı ehl-i emeli hemîşe sâhil-i merâma sürmeyüp riyâh-ı tedbîr hemvâre fûlk-i ümmîdi ser-menzil-i maksûda irgürmez. Lâ-cerem tetâbu‘-ı sademât-ı emvâc-ı bahr-i mevvâc ile dokuz

¹⁴⁸⁷ Mevkûf-ı şeş-der-i oldu A P R; __B

¹⁴⁸⁸ Vezîr-i a‘zam oldu A P R; __B

¹⁴⁸⁹ __A R; Serdâr-ı sahra-i Üsküdar’da darbı hıyam irem itdüğü eyyamda dest-bâce gıyabd ikâb meshataileri mersûm kalem bir ay rikâm olan Sadr-ı âzâm Mehmed Paşa hazretleri kapucubaşı olup evlin paye-i sellam-ı kasr ve zâreti panhade oldukları B P

¹⁴⁹⁰ Hüseyin Ağa A P; __B R

¹⁴⁹¹ __A P R; 1026 B

¹⁴⁹² __A B R; 1026 P

¹⁴⁹³ keştîler A P R; __B

¹⁴⁹⁴ bî-günâh-âsâ A P R; bî-günâh gibi B

pâre mükemmel kadirga sernigûn ve gerden-nihâde-i tîğ-ı kahr-gerdûn olup mâ‘adâsı perîşân olmuş iken nice günden sonra bi-avnihi te‘âlâ yegân yegân Koron lîmânında müctemi‘ olup bâkîleri selâmetine hamd ü sipâs-ı bî-kıyâs itdiler. Fî Ramazân.

Hem-nâm-ı Nebiyi-i celîl-i hazret-i Halîl hâkân-ı heft-iklîm Sultân İbrâhîm hazretleri bedraka-i tâli‘-i mes‘ûd birle matla‘-ı envâr-ı saltanat-ı şehriyârîden pertev-endâz-ı sarây-ı sahn-ı¹⁴⁹⁵ şühûd oldılar. Fi’l-yevmi’s-sânî aşer min Şevvâli’l-mükerrerem.

Serdâr iki ay kadar Haleb’de murabba‘-|**245b**| nişîn-ı çâr-bâliş-iistirâhat ü âsâyîş oldukdan sonra Diyârbekr cânibine tevcîh-i livâ-yı teveccüh idüp sunûf-ı asker bir¹⁴⁹⁶ tarafdân mu‘asker-i firûzî-eser[e] doğrıldı. Fî m.

Sultân-ı asr ü âvân ve hakân-ı devrân hazretleri maraz-ı hummâ-i muhrîka ile[birkaç gün]¹⁴⁹⁷ ser-nihâde-i visâde-i za‘f ü nâtüvânî olup âkıbet terk-i saltanat-ı cihân-ı fânî ve azm-i tahtgâh-ı mülk-i câvidânî eyledi. Fi’l-leyleti’l-müsfir sabâhhâ mine’l-yevmi’s-sâdis ve ısrîn min şehir-i Zi’l-ka‘deti’l-harâm[1026]¹⁴⁹⁸. Vilâtedeş, sene 998. Cûlûs, sene 1012. Müddet-i saltanat, sene 14. Müddet-i ömr, sene 28. Sinn-i şerîfi ondörde bâliğ oldukda gevher-i efser-i sultânî ve ondördünci pâdişâh-ı felek-bârgâh-ı mülk-i Osmânî olup ondört sene hatt-ı fermânları ve hırzü’l-emân-ı âlemyân olduğu hakkâ ki, ittifâkât-ı hasenedendir. Reşehât-ı keff-i mekremetleri ile hadâyık-ı havâtır herkes muhazzar ve dîde-i recâları pertev-i âfitâb-ı inâyetleri birle münevver olup uzlet-güzîn-i künc-i inzivâ olan fukarâyı hemîşe sadaka vü ihsân ile yâd ve dil-i vîrânların ma‘mûr ü âbâd [itmek]¹⁴⁹⁹ de’b-i kerîm-i şâhâneleri idi. [Eyyam-ı]¹⁵⁰⁰ Fâzılada kibâr-ı ulemâyâ surreler ve gürûh-ı pür-şükûh-ı sâdâta atıyyeler irsâl ve leyâlî-i Cum‘a’da huzûr-ı hümayûnlarında Kur‘ân-ı azîmü’s-şân kırâ’et iden e’imme vü hutebâyâ bezl-i nevâl-i berr ü efdâl itmek âdet-i müstahsene-i melikâneleri idi. Müddetü’l-ömr dâm-ı gîsû-yı ham necm-i hûbâna üftâde ve câm-ı Cem ve bâde-i erguvâna dildâde olmayup husûsan

¹⁴⁹⁵ sarây-ı sahn-ı A; sarây-ı B; sahn-ı sarây-ı P R

¹⁴⁹⁶ bir A; her B P R

¹⁴⁹⁷ ___ A; birkaç gün B P R

¹⁴⁹⁸ ___ A R; 1026 B P

¹⁴⁹⁹ ___ A B; itmek P R

¹⁵⁰⁰ ___ A B; Eyyam-ı P R

hırâmân-ı riyâz-ı rıdvân olmazdan birkaç sene mukaddem harîr ve dîbâyî sof ve kutnî-i Bağdâdiye tebdîl ve zühd ü salâh ve fevz ü felâh esbâbını tahsîl buyurmuşlar idi. --*Revvahu'llahi rûhihi ve nevvere sarîhihi*-.

Kible-i enâm ve Medînetü'r-Resûl'de –*aleyhi's-salâti ve's-selâm*- binâ-i cedîd ve âsâr-ı kadîmei ihkâm [ü] tecdîd vehci üzere nice eser-i latîfleri olup Darîh-i şerîf'de vech-i kerîm-i Nebevî nişânesi olmak üzere mevzû' olan [246a] kevkeb-i dürrî nâm levh-i zerrîni ikiyüz yigirmi yedi kıt'a zî-kıymet ahcârdan mâ'adâ elli bin dînâra iştirâ olunmuş miyân-ı sarâyâyânda illetü'l-cemâl müşâhebet cihetinden Unkapanı tesmiye olunan adîmü'l-misl bir elmâs ile tezyîn ve bu gûne himmet-i bî-hemtâ ile intisâb-ı cenâb-ı hazret-i Seyyidü'l-Mürselîn itdiler. –*Salavâtu'llahi ve selâmihi aleyhi ve alâ âlihi ve ashâbihi ecma'in*-.

Atmeydânı'nda li-vechi'llahi te'âlâ binâ buyurdukları câmi-i şerîf ve medrese-i latîfe ve imâret ve dârü's-şifâ ve tâb-hânedan mâ'adâ memâlik-i mahrûsada câ be-câ nice âsâr-ı hayr îcâd ve rûz-ı mi'âd için i'dâd-ı zâd buyurmuşlardır. Ümmîd-i vâsik oldur ki, taraf-ı Kibriyâ'dan nazar-ı kabûle lâayık ve rızâ-yı İlâhî'ye muvâfık ola. Teşhîz-i hâtır için ahyânen nazm-ı eş'âr-ı dürrer-bâra rağbet buyurup ol silkü'l-[la]'alde târih-i sâl-i cülûs-ı meymenet-me'nûsları olan “Bahtî” lafzını mahlas ihtiyâr buyurmuşlardır.

Evlâd-ı kirâm: Sultân Osmân Han; Vilâdeteş sene 13¹⁵⁰¹, vefâteş sene 21¹⁵⁰². Sultân Mehmed Han; Vilâdeteş sene 13¹⁵⁰³, vefâteş sene 30¹⁵⁰⁴. Sultân Selîm; Vilâdeteş sene 20,¹⁵⁰⁵ vefâteş sene 2. Sultân Murâd Han; Vilâdeteş sene 18¹⁵⁰⁶, vefâteş sene 49¹⁵⁰⁷. Sultân Hüseyin; Vilâdeteş sene 22¹⁵⁰⁸, vefâteş sene m. Sultân Bâyezîd; Vilâdeteş sene (boş)[1045], vefâteş sene 1049. Sultân Süleymân; Vilâdeteş sene (boş)[1027]¹⁵⁰⁹, vefâteş sene 1045. Sultân Kâsım; Vilâdeteş sene

¹⁵⁰¹ 13 A P R; 1013 B

¹⁵⁰² 21 A P R; 1021 B

¹⁵⁰³ 13 A P R; 1013 B

¹⁵⁰⁴ 30 A P R; 1030 B

¹⁵⁰⁵ 20 A P R; 1020 B

¹⁵⁰⁶ 18 A P R; 1018 B

¹⁵⁰⁷ 49 A P R; 1048 B

¹⁵⁰⁸ 22 A P R; 1022 B

¹⁵⁰⁹ __ A P R; 1027 B

(boş), vefâteş sene 1047. Sultân İbrâhîm; Vilâdeteş sene 1026¹⁵¹⁰, vefâteş sene 1059¹⁵¹¹.

Vüzerâ-yı izâm: Ali Paşa, mâte fî sene 13¹⁵¹². Lâlâ Mehmed Paşa, mâte fî sene 1015. Dervîş Paşa, kutile fî sene 15¹⁵¹³. Murâd Paşa, mâte fî sene 23¹⁵¹⁴. Mehmed Paşa, uzile fî sene 26. Nasûh Paşa, kutile fî sene (boş)[1023]¹⁵¹⁵. Halîl Paşa.

Meşâyah-i İslâm: Ebû'l-meyâmin Mustafâ Efendi, uzile fî sene 13¹⁵¹⁶. Sun'ullah Efendi, sâlisen uzile fî sene 15¹⁵¹⁷. Mustafâ Efendi, sâniyen, mâte fî sene 15¹⁵¹⁸. Sun'ullah Efendi, râbi'an uzile fî sene 17 ve mâte fî sene 21¹⁵¹⁹. Hâce-zâde Mehmed Efendi, sâniyen, mâte fî sene 1024. |246b| Es'ad Efendi.

¹⁵¹⁰ 1026 A P; __B R

¹⁵¹¹ 1059 A; __B P R

¹⁵¹² 13 A P R; 1013 B

¹⁵¹³ 15 A P R; 1015 B

¹⁵¹⁴ 23 A P R; 1023 B

¹⁵¹⁵ __A P; 1023 B R

¹⁵¹⁶ 13 A P R; __B

¹⁵¹⁷ 15 A P R; 1015 B

¹⁵¹⁸ 15 A P R; __B

¹⁵¹⁹ Sun'ullah Efendi, râbi'an uzile fî sene 17 ve mâte fî sene 21 A P R; __B

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Osmân Hanî

Âfîât-ı cihân-tâb-ı vücûd-ı Ahmed Hanî mütevârî-i sehâb-ı türâb olup [ol]¹⁵²⁰ mihr-i sipihr-ı sultânî dîde-i âlemyâna feyz-i nûr tecellî itmekden mahcûb olıcak ta'yîn-i kur'a-i kazâ ile birâder-i kihterleri Sultân Mustafâ taht ve devlet ü baht-ı Âl-i Osmânî'ye cülûs idüp âyîn-i dîrîn üzere terakkî vü in'âm ile her sınıf makzîyü'l-merâm olmuş iken imtidâd-ı eyyâm habs ü halvet ol pâdişâh-ı velâyet-destgâha inzivâ ve uzlet ile üns ü ülfet virüp meşâgil-i bî-tâ'il-i saltanat ile iştigâle kat'â [meyl] ü rağbetleri olmamağın ittifâk-ı âmme ile hıl'at-i saltanat-ı tâmmе birâder-zâdeleri Sultân Osmân'a ilbâs ve ol şehzâde serfirâz-ı serîr-i izz ü nâza iclâs olinup terakkî¹⁵²¹ vü bahşîş ile her fırka tekrâr tatyîb ve nevâziş buyuruldu. Fî gurre-i şehir-i Rebî'ü'l-evvel sene seb'a ve ısrîn ve elf[1027]¹⁵²².

Nevbet-i devlet-i penc-rûze-i¹⁵²³ Mustafaviyye'de nakş-ı harîr-i tahrî olmağa şâyeste hayr ü şerr bir eser cilgeger-i mir'ât-i şuhût olmayup ancak fâ'iz-i musâheret olan Dâvud Paşa kapudan ve Silahdâr Lefkeli Mustafâ Ağa hükûmet-i Mısır ile refî'ü's-şân olup ilçi Burun Kâsım mihnet-i¹⁵²⁴ bend ü zindândân âzâd ve cevâb-nâmesi[dahi]¹⁵²⁵ serdârdan virilmek üzere ol cânibe irsâl ile dilşâd oldu.

Mansib-ı hanî mukaddemâ Cânbek Giray için¹⁵²⁶ erzânî buyurılıp Kagılga Mehmed Giray ve Nûre'd-dîn Şahin Giray'a sûret-i hırmân görünmeğın bir müddet âvâze-i sahrâ-yı perîşânî olduklarından sonra Şahin Giray Şâh-ı Acem'e ve Mehmed Giray dergâh-ı lutf ü kereme doğrılıp 'âcilen sedd-i bâb-ı fesâd ve âcilen rütbe-i hanîye tahsîl-i isti'dâd için savâb-dîd-i re'y-i sedîd üzere Mehmed Giray Yedikulle'de tevkîf ve ta'yîn-i cemî'-i mühimmât ile taltîf olunmuş idi. Ba'de'l-cülûs hazret-i Eyyûb-i Ensârî'de resm-i me'nûs üzere tekallüd-i seyfi-i [247a] bî-hayf buyurılıp halk-ı âlem hûrşîd-i cemâl-i sultân-ı cedîdden iktibâs-ı nûr-ı sürûr itmek ümmîdiyle azm-i şâhrâh-ı şehinşâh-ı nev-civân itdikleri rûz-ı firûzda ol kûtâh-bîn otuz kadar hem-nişînleri ile rehberde-i

¹⁵²⁰ __A; ol B P R

¹⁵²¹ terakkî A P R; __B

¹⁵²² __A P R; 1027 B

¹⁵²³ penc-rûze-i A B P; __R

¹⁵²⁴ mihnet-i A B P; __R

¹⁵²⁵ __A B R; dahi P

¹⁵²⁶ için A; __B P R

cânib-i firâr ve Prevadi kurbünde ba‘de’l-muhârebe akabgîrler pençesine giriftâr olup bu def‘a Rodos’da mahbûs ve etbâ‘ı dîvân-ı hümâyûnda dest-mâye-i hayâtndan me’yûs oldılar[1027]¹⁵²⁷. Fî m.

Etmekci-zâde nice müddetden berü hasta olup eyyâm-ı maraz tamâmında rehzen-i ecel berhem-zen-i kârbân-ı emel oldı. Fî [m.].

Kapudan nâmına olan Dâvud Paşa ikinci ayda sadme-i azl ile çâh-ı zıll ü hevâna galtân olup Güzelce¹⁵²⁸ Ali Paşa mükerreren kapudan oldı. Fî [m.].

Serdâr mühimmât-ı sefer tedârükiyçün bir müddet Diyârbekr’de karâr idüp evvel-bahârda âvâze-i kûs-ı rahîl tanîn-endâz-ı gûş-ı mihrümâh ve azm-i diyâr-ı Şâh-ı gümrâh eyledi. Ffî Cemâziye’l-ûlâ[1027]¹⁵²⁹

[Bazı]¹⁵³⁰ **Rukebâ-i** devletden ba‘zıları¹⁵³¹ tedbîri ile Hâce Ömer Efendi tarîka-i hâcegân-ı selef üzere ta’yîn-i idrârât ile tevkîr olunmayup belki kâdî‘askerlik vazîfesi ile tahkîr olunmuşiken hukûk-ı sâbika-i sebk-güzârı muharrik-i ırk-ı âtîfet-i şehriyârî olup zimâm-ı hall ü akd-ı umûr-ı cumhûr mevlânâ-yı mezbûra müsellemler oldı. Fî Cemâziye’l-âhire.[1027]¹⁵³²

Canbek¹⁵³³ **Giray Han** ber-haseb-i fermân otuz bin kadar asker-i Tatar ile Kefe’den Samsun’a güzâr idüp Selmâs’da ve alâ rivâyetihî Diyârbekr’de mu‘asker-i huçeste-eser vâsıl ve sunûf-ı ikrâm ü tevkîre nâ‘il oldı.

Kâ‘im-makâm Sofî Mehmed Paşa Sultân Mustafâ’nın ihtilâl-i dimâğî mukarrer iken li-garazin serîr-i saltana iclâs olunup sebep-i telef-i hazîne olduğuyçün Sivas eyâleti tevcîhi ile ta‘zîr ve mesned-i kâ‘im-makâmîde vezîr-i a‘zam-ı sâbık Mehmed Paşa takrîr olundı. Fî Receb.

Hâkim-i Tebrîz Karçgay sipâh-ı İslâm ile mutâraha-i kur‘a-i iltihâm itmek sevdâ-yı hâmı [247b] mübtelâsı olduğu ahabârı intişâr bulmuş idi. Binâ-berîn leşker-i muvahhîdîn ol niyyet-i hayr-hâtımet ile kat‘-ı merâhil iderek Tebrîz’e vâsıl

¹⁵²⁷ __A P R; 1027 B

¹⁵²⁸ Güzelce A P; __B R

¹⁵²⁹ __A P R; 1027 B

¹⁵³⁰ __A; Bazı B P R

¹⁵³¹ ba‘zıları A; __B P R

¹⁵³² __A P R; 1027 B

¹⁵³³ Canbek A P; Can B R

olduklarında Karçgay birkaç gün mukaddem nisâ vü ricâl ve erzâk ü emvâlî Erdebîl'e nakl ü tahvîl ve hâne-göç tarikiyla mekânların tebdîl idüp sükkânını iclâ ile ol kişveri ihlâ itmiş bulunduğ müşâhede olınıcak han muktezâ-yı cibilleti üzere leng ü lûk dehlîz-i girîze sülûk iden ser-husrânı yağma vü gâret ve ol gürûh-ı mekrûha îsâl-i hasâret itmek kasdını izhâr idüp serdâr men'a kâdir olmayıcak nâ-çâr her sınıftan müretteb ü mükemmel sipâh ile birkaç müte'ayyin beylerbeyi ve mîr-livâ hem-râh eyledi. Fî Ramazânî'l-mübârek.

Serav nâm sahrâda saff-şikenân-ı meydân-ı ceng ü perhâş bî-dilân-ı Kızılbaş'a sedd-i râh-ı gürîz idüp bî-mülâhaza-i pîş ü pes bir fırka şemşîr-i sertîz birle iş'âl-i âteş-i harb ü kıtâle ve ekseri cem'-i mâla heves itdiler. Meğer sipâh-ı Rûm hücumundan Karçgay âgâh olup câ be-câ¹⁵³⁴ kimine tülengiyân-ı bî-dîn ta'yîn itmişidi. Leşker-i zafer fenn-i mekr-i düşmenden gafil henûz cilvegerî-i şâhid-i zafer müşâhid olunmazdan mukaddem yağma vü gâret vâdîsine vaz'-ı kadem idüp nâ'ire-i kârzar şerer-bâr olmadan kalıcak kemîngâhda olan şâhîler zuhûr idüp beherhâl mizmâr-ı kârzârda sipâh-ı tâze zûr ile bir mikdâr tırâd ve nüzûl olundukdan sonra Mîr-i Mîrân-ı Diyârbekr Mustafâ Paşa ve Erzurûm Beylerbeyisi Hasan Paşa ve dahi nice meydân-ı megâzî-i serbâzî gâzî hân-ı¹⁵³⁵ şehâdetden seyr ve Mîr-i Mîrân-ı Van Elmacı Mehemmed Paşa esîr olup mâ'adâsı münhezimen rûd- askere vürûd eyledi. Fî Şevvâl.

Peyâm-ı muvahhaş-ı inhizâm-ı serdâr askeri bî-ârâm itmiş iken pelengân-ı kühsâr-ı gîrûdâr üzerine ol hanâzîr-i şîrgîr olmamak beyne ikdâm ü ihcâm Erdebîl cânibine sevk-ı sipâh-ı kîne-hâh olınup [248a] sahrâ-yı Serâv [nâm] şûm makâmda darb-ı hayme vü hargâr olundukda afv-ı cerâyim recâsına Şâh-ı gümrâh tarafından kâsîd vârid olup kaht ü galâ ve bîm-i kurb-i şitâ ile mir'ât-ı hâl-i askerde nev'an za'f ü fütûr dahi manzûr olmağın vâkı'-i hâl der-i mecd ü ikbâle arz ü i'lâm olınup Rûm¹⁵³⁶ cânibine imâle-i licâm olundu. Fî Zi'l-ka'de.

Eyâlet-i Yemen'den munfasıl Ca'fer Paşa imdâd-ı himmet-i hâce-i sultân ile vâlî-i vilâyet-i¹⁵³⁷ Mısr oldu. Fî m.

¹⁵³⁴ câ be-câ A P R; __B

¹⁵³⁵ hân-ı A; hevân B P R

¹⁵³⁶ Rûm A; Erzurum B P R

¹⁵³⁷ imdâd-ı himmet-i hâce-i sultân ile vâlî-i vilâyet-i A P; __B R

Muhâfız-ı Budin Karakaş Mehmed Paşa her sene yüz yük kadar meblağa iltizâm olunan bendergâh-ı azîm Vas kal'asın miftâh-ı hüsn-i tedbîr ile feth ü teshîr eyledi. Fî m.

Vezîr-i a'zam hüzn ü elem ile Erzurûm'a vâsıl oldukda han cânib-i Kırım'a atf-ı inân idüp serdâr yeniçeri ağası ile meştâ-yı Tokat'a tevcîh-i matıyye-i karâr eyledi. Fî Zi'l-hicce.

Sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Hâce-zâde Abdü'l-azîz Efendi nihâl-i vücûdî bâğ-ı şühûddan ber-kende-i dest-i dehr-i pür-kahr oldu. Fî m.

Hafîl Paşa taksîrât isnâdıyla mesned-i vezâretten tard ü ib'âd ve ol sadra Kâ'im-makâm Mehmed Paşa mükerreren is'âd olunup Arslan Paşa mahlûlünden Rûmili eyâleti Zâbit-i Yeniçeriyân Hüseyin Ağa'ya in'âm olunup¹⁵³⁸ ve anın mansıbı ile Büyük Mîrâhûr Hamîdî Mustafâ Ağa ikrâm olundu. Fî Safer li-sene 28¹⁵³⁹.

Ahd-i saltanat-ı Mehmed Hanî'de pâdişâh-ı ma'nevî olan Vâlide Safiyye Sultân Eskisarây'da hevdec-nişîn-i şâh-râh-ı fenâ oldu. Fî Rebî'ü'l-âhire.

Şâhdan niyâz-nâme ile Yâdigâr Ali Sultân nâm ilçî gelüp[dergâh-ı]¹⁵⁴⁰ sultân-ı enâma nice tuhaf ü turefden mâ'adâ yüz haml harîr-i hâm ve dört fil-i kûh-endâm îsâl eyledi. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Sadr-ı a'zam izn-i âlî ile Kuşadası nâm hâlî makâmı ma'mûr idüp mâlikâne vaz'-ı yed-i istîlâ eyledi. Fî m.

Kapudan Ali Paşa azîm donanma tedârük idüp bir vakt-i sa'îdde azm-i Deryâ-yı Sefîd eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire. [248b]

Bi-avnihi te'âlâ altı pâre kalyon alup İstanbul'a vusûl buldukda ikiyüz esîrin omuzlarında birer kîse guriş pîşkeş dergâh-ı haşmet-vicâh idüp hıla '-ı husrevânîden mâ'adâ altun zencîr ihsânı ile[dahi]¹⁵⁴¹ tevkîr olundu. Bu mu'âmeleden vezîr-i a'zam sûhte-i âteş-i endûh ü gamm olup huzûr-ı hümâyûna kapudan alduğı gemilere âsûde-hâl-ı zıll-ı sâyebân-ı emân olan Françe ve

¹⁵³⁸ olup A; __B P R

¹⁵³⁹ 28 A P R; 1028 B

¹⁵⁴⁰ __A; dergâh-ı B P R

¹⁵⁴¹ __A B; dahi P R

Venedik'indir deyü arz ü i'lâm ve balyosları dahi da'vâsına mutâbık şehâdet-i zûra râm eyledi. Lakin mukaddemât-ı hasedin netîcesi bed olup az zamânda zarar ve mekri taraf-ı vezîre â'id ve Ali Paşa anın mertebesine sâ'id olduğı an-karîb pîrâye-i silk-i tahrîr olur.

İrtikâb-ı fevâhiş ve tahlîl-i fûrûc ile râh-ı şer'-i şerîfden hurûc iden on beş mühlid, müfettiş ta'yîn olunan¹⁵⁴² Çeşmî Mehemed Efendi¹⁵⁴³ hükmi üzere eşedd-i siyâset ile ihlâk ü tedmîr ve levs-i vücûd-ı bed-bûdlarından âlem tathîr olundu. Fî Şevvâl.

Vâlî-i vilâyet-i¹⁵⁴⁴ Mısır Ca'fer Paşa ma'zûl olup¹⁵⁴⁵ ağa-yı yeniçeriyân olan¹⁵⁴⁶ Hamîdî Mustafâ Ağa hükûmet-i Kâhire ile kâm-revâ oldu. Fî Zi'l-ka'de.

Tashîh-i sikke olunup kâmilü'l-ayâr ceyyid ve cedîd akça ve onluk Osmânî zuhûr eyledi. Fî Zi'l-hicce.

Vezîr-i a'zam azl ile uzlet-güzîn-i künc-i gamm olup Kapudan Ali Paşa mansıb-ı sadâret-i uzmâ ile kâmbîn ve Halîl Paşa sâlisen anlara câ-nişîn oldu. Fî Muharrem sene 29.¹⁵⁴⁷

İlkâ-yı Ali Paşa ile Mehemed Paşa'dan bî-vech ikiyüz bin altun alınduğından mâ'adâ eyâlet-i Haleb ile Âsitâne'den tard ü ib'âd olunup istîlâ-yı endûh ü gamm birle hemân ol sene zebûn-keştîgîr-i adem oldu.

Mukaddemâ bostâncıbaşılıktan mansıb-ı Çirman ile çıkan Receb Ağa rütbe-i vezâret ihsânıyla tatyîb olundu. Fî Safer.

Tulû'-ı fecrden sonra safha-i zümür-rûd-gûn-ı gerdûnda şimâli bi-aynihi kılıc he'yetinde kabzası aşağı [249a] tahmînen beş rumh tûlünde ve iki zirâ' arzında nûrânî bir alâmet-i semâviye şehir-i kâmil meşhûr-ı¹⁵⁴⁸ halk-ı âlem ba'dehu mütevârî-i niyâm-ı adem olup gûyâ ki, vak'a-i Osmâniyye'de derkâr olıcak şemşîr-i hûn-bâra seyyâf-ı rûzgâr-ı âb ü tâb virdi. Fî Rebî'ü'l-âhire.

¹⁵⁴² müfettiş ta'yîn olunan A P R; __ B

¹⁵⁴³ mehemed A B R; __ P

¹⁵⁴⁴ vilâyet-i A ; __ B P R

¹⁵⁴⁵ olup A B R; __ P

¹⁵⁴⁶ olan A B; __ P R

¹⁵⁴⁷ 29 A R; __ B P

¹⁵⁴⁸ meşhûr-ı A B P; hayrette R

[Ağa-ı darül Şam'da el hac Mustafa Ağa Mısır'a irsal olunup perağ-ı hususu Süleyman Ağa ol rütbe ile iclal olundu.Cemâziye'l-âhire]¹⁵⁴⁹

Bendegân-ı Âsitâne'den Boğdan voyvodası Gaşir nâm bed-güher âzim-i girîve-i isyân ve Leh kıralına hamîr-i mâye-i unuvv ü tuğyân olup Kazak eşkıyâsıyla hem-zebân-ı ittifâk memâlik-i İslâmiyâna îsâl-ı gezend ve Akkirman ve Bender kal'aların kemend-i teshîre bend itmek ârzûsuyla nehr-i Brud kurbünde elli bin kadar kâfir-i bî-dîn¹⁵⁵⁰ tehazzüb ü ictimâ' itdikleri haberi¹⁵⁵¹ istimâ' olunmağın Özi muhâfızı olan¹⁵⁵² şîr-i bîşezâr-ı vegâ İskender Paşa taht-ı eyâletinde olan beş sancakların asker-i zafer-rehberî ve Kagılga İnâyet Giray Sultân dahi¹⁵⁵³ yigirmi bin kadar Tatar askeri ile seyl-i fitneyi sedd itmeğe¹⁵⁵⁴ tahrîk-i cenâh-ı isti'câl ve on sekiz gün taburları üstünde iş'âl-i âteş-i harb ü kıtâl idüp bî-şekk ü bî-gümân kırk bin kadar gebr-i nâ-pâk âğuşte-i hûn ü hâk ve serdâr-ı murdârlarının¹⁵⁵⁵ re's-i maktû'ı âvîhte-i fitrâk oldu. Fî Şa'bân.

Kapudan Halîl Paşa evvel-bahâr-ı sâl-i sa'îdde Bahr-i Sefîd'e salup¹⁵⁵⁶ sevâhil-i İslâmiyye'de bir mikdâr geşt ü güzârdan sonra ba'zı ehl-i vukûf irşâdıyla lisân-ı halkda Kızıl Elma demekle meşhûr olan Rûmiyye-i Kübrâ'ya dört merhale karîb İspanya'ya tâbi' Matkoron¹⁵⁵⁷ nâm kal'a-i sengîn-bünyâd tarafına tevcîh-i râyât-ı teveccüh eyledi. Bir seher[aleyhin gâflet mensâhale olup]¹⁵⁵⁸ ol hısn-ı hasîn manzûr-ı mücâhidîn olup iki sâ'at-i nücûmî kadar zamânda varoşı darb-ı şemsîr-i hûn-feşân ve iç kal'ası müjde-i emân ile dâhil-i kabza-i iktidâr ve sunûf-ı [249b] emvâl-i ganâyim ile küştenîler pür-bâr oldu. Fî Ramazânî'l-mübârek.

¹⁵⁴⁹ __A; Ağa-ı darül Şam'da el hac Mustafa Ağa Mısır'a irsal olunup perağ-ı hususu Süleyman Ağa ol rütbe ile iclal olundu.Cemâziye'l-âhire B P R

¹⁵⁵⁰ bî-dîn A; __B P R

¹⁵⁵¹ haberi A B P; __R

¹⁵⁵² olan A P R; __B

¹⁵⁵³ dahi A; __B P R

¹⁵⁵⁴ itmeğe A; __B P R

¹⁵⁵⁵ murdârlarının A; __B P R

¹⁵⁵⁶ salup A P; salunup B R

¹⁵⁵⁷ halkda Kızıl Elma demekle meşhûr olan Rûmiyye-i Kübrâ'ya dört merhale karîb İspanya'ya tâbi' Matkoron A P R; __B

¹⁵⁵⁸ __A; aleyhin gâflet mensâhale olup B P R

Terâdüf-i katarât-ı emtâr birle nefis-i şehir ve etrâfında olan¹⁵⁵⁹ enhâr-ı cârî ve tuğyân-ı seyl ile nice ebniye-i refî'a hulbe-i imâretten ârî olup Halîc-i Kostantiniyye verâsında olan Kâsım Paşa câmi'inde kadr-ı kâmetden tecâvüz itdüğü vâsıl-ı derece-i ayne'l-yakîn ve civârında olan hammâmında ricâl ü nisâ hufât u urât câmekân pencerelerinden rîsmân ile kubbeler üzerine urûc itdikleri meşhûd-dîde-i ibret-bîn oldı. Fî m.

Defterdâr Bâkî Paşa mazhar-ı gazab olup Cezâyir'e nefy ü iclâ olundu¹⁵⁶⁰. Fî Şevvâl.

Mîrâhûr-ı kebîr Merre Hüseyin Ağa makâm-ı celîl-i hükûmet-i Mısır ile tebcîl olundu¹⁵⁶¹. Fî m.

Pâdişâh-ı kîtî-penâh hazretleri bi'z-zât Leh cânibine sefer-i zafer-eser¹⁵⁶² buyurmaları mukarrer olıcak Dârü's-sa'âde ağası nâmına olan Süleymân Ağa didikleri rû-siyâh ilkâsıyla bî-sâbıka-i cürm ü günâh şehzâde-i civân-baht-ı sezâvâr-ı tâc ü taht birâd[er]-i kihterleri olan¹⁵⁶³ Sultân Mehemed'i hıl'at-i şehâdet ile nâ'il-i izz-i ebedî idüp vâlid-i mâcidleri türbesinde ta'yîn-i mekân itdiler. Fî Safer li-sene 30.¹⁵⁶⁴

Lakin gurûr-ı civânî ve neşve-i câm-ı saltanat ü kâmrânî ile irtikâb itdikleri kâr-ı nâ-savâb-me'âli hayr olmayup mutarassıd-ı[telvah-i]¹⁵⁶⁵ kevkeb-i ikbâl olan şehzâde-i âzâdenin ol hâlde dergâh-ı bî-enbâza sûz ü güdâz ile ref' itdüğü ruk'a-i niyâz ne yüzden netîce-bahş olduğu karîben mersûm-ı hâme-i seher-sâz olur.

Hâce¹⁵⁶⁶ **Ömer Efendi** vezîr-i a'zam ve huddâm-ı harem ulemâ-i a'lâm ve meşâyih-i kirâm ile itdüğü bârid mu'âmele tahammül dâ'iresinden beder olmağın hakkında mahzarlar peydâsıyla beş altı aydan berü nazar-ı iltifâtdan sâkıt olmuş

¹⁵⁵⁹ olan A B; __ P R

¹⁵⁶⁰ Defterdâr Bâkî Paşa mazhar-ı gazab olup Cezâyir'e nefy ü iclâ olundu A B P; __ R

¹⁵⁶¹ Mîrâhûr-ı kebîr Merre Hüseyin Ağa makâm-ı celîl-i hükûmet-i Mısır ile tebcîl olundu A B P; __ R

¹⁵⁶² zafer-eser A P R; zafer hayr B

¹⁵⁶³ olan A; __ B P R

¹⁵⁶⁴ 30 A R; 1030 B P

¹⁵⁶⁵ __ A; telvah-i B P R

¹⁵⁶⁶ Hâce A; hevâce B P R

idi. Yevm-i sâni-i şehâdet-i Mehemed Hanî'de tekrâr manzûr-ı ayn-ı i'tibâr-ı sultânî olup imdâd-ı baht-ı müsâ'id ile evvelki rütbeyle sâ'id oldu.

Mahz-ı kudret-i kâmile-i hamdâniye iktizâsıyla âhir-i şitâda rûy-i deryâ [250a] ser-tâ-bâ yah-beste olup birkaç gün alâ hâlihi karâr ve nice[sefaha-i]¹⁵⁶⁷ süfehâ melsây üzere Üsküdâr'a güzâr eyledi. Fî Rebî'ü'l-evvel[1030]¹⁵⁶⁸

Âm-ı hicriyye-i ihdâ ve işrîn ve mi'e hudûdunda bu nâdire-i edvârdan gayr-i müyesser sûret-i ibret¹⁵⁶⁹-eser-i mir'ât-i rûzgârda meşhûd-ı ayn-ı i'tibâr olup Kefe diyârından mehâr ü katâr ile tüccâr İstanbul'a vusûl buldukları Cenâbî Efendi merhûmun *el-İlmü'z-zâhir fî Ahvâli'l-Evâ'il ve'l-Evâhir* nâm târihinde keşîde-i rişte-i sûtûr olan ferâyid-i garâyib umûrdandır.

Vezîr-i a'zam Ali Paşa kadîmen mübtelâ olduğu dâ'-i mesânedden âsûde-i rahme-gâh-ı fenâ olup bostâncıbaşılıktan çıkan Vezîr-i râbi' Hüseyin Paşa sadr-ı vüzerâ olup¹⁵⁷⁰. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Ekser sininde Kazak eşkıyâsıyla hem-zebân-ı ittifâk olup serhadde olan ba'zı* kurâyı ihrâk ve ahrâr-ı müslimîni istirkâk iden Leh kiralına gûşmâl virilmek içün ferr ü ikbâl birle ol cânibe tahrîk-i râyet-i câh ü celâl ve muhâfaza-i İstanbul hizmeti ile Mısır'dan ma'zûl Vezîr Ahmed Paşa iclâl¹⁵⁷¹ buyuruldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Bu hilâlde isticlâb-ı du'â-yı hayr lâzım iken mukarrebân-ı kûteh-bîn telkîni ile Edirne'de arpalıklar umûmen ref' olunup kesr-i hâtır-ı ulemâ itdirdiler.

Edirne'den yigirminci menzil[olan]¹⁵⁷² İsakcı nehr-i¹⁵⁷³ Tuna¹⁵⁷⁴ kenârında terfî'-i livâ-yı felek-fersâ olınıcak gün Rûmili Beylerbeyisi Kalâvun Yûsuf Paşa eyâletgâhı sipâhı ile pâdişâh-ı âlem-penâhı istikbâl idüp tertîb-i acîb üzere alay gösterdi. Fî Şa'bân.

¹⁵⁶⁷ __A; sefâha-i B P R

¹⁵⁶⁸ __A B R; 1030 P

¹⁵⁶⁹ müyesser sûret-i ibret A; bedd-i sûr ibret B P R

¹⁵⁷⁰ olup A; oldu B P R

¹⁵⁷¹ iclâl A B R; __P

¹⁵⁷² __A R; olan B P

¹⁵⁷³ İsakcı nehr-i A; nehr-i İsakcı B P R

¹⁵⁷⁴ Tuna A; __B P R

Yine¹⁵⁷⁵ ol menzilde Anadolu Emîrû'l-ümerâsı Hasan Paşa dahi taht-ı eyâleti zu'amâ ve erbâb-ı tîmârî ile deryâ-yı mu'asker-i şehriyârîye rûd-âsâ cârî olup sâ'ir beylerbeyiler ve ümerâ dahi müteselsilü'l-vürûd oldılar. Köpri itmâmı ve yeniçeri ve sipâh in'âmı için on güne karîb ol makâmda ârâm itdikden¹⁵⁷⁶ sonra **[250b]** şehriyâr-ı gerdûn-vakâr hazretleri kemâl-i haşmet ü iclâl ile güzâr buyurup asker-i zafer-rehber dahi ubûr idince beş gün menzil-i mezbûrda bast-ı bisât-ı âsâyiş ü¹⁵⁷⁷ huzûr¹⁵⁷⁸ buyurdılar.

Muhâfaza-i Bahr-i Sefîd hizmeti Rodos Beyi Memi¹⁵⁷⁹ Paşa'ya tefvîz ü¹⁵⁸⁰ sipâriş olup Kapudan Halîl Paşa Karadeniz'e me'mûr olmuş idi. İsakcı ma'berinden ubûr olunduğu gün Özi boğazında ahz olunan yiğirmi bir pâre Kazak şaykalarını getirüp ikiyüz kadar kâfir birer güne siyâset ile hufra-i nîrâna galtân oldu. Fî Ramazân.[1030]¹⁵⁸¹

Mukaddema onsekiz pâre kadirga ile muhâfaza-i rûy-i Deryâ-yı Siyâh'a¹⁵⁸² irsâl olunan Kefe'den ma'zûl Mehmed Paşa dahi eşkiyâ-yı Kazak'dan bir fırkaya râst gelüp hilâl-i harb ü kîtâlde esîr-i dest-i takdîr[olan]¹⁵⁸³ üçyüz kadar eşirâyı tuhfe-i dergâh-ı şehinşâh-ı zafer-destgâh idüp hasbe'l-emri'l-âli emsâlleri gibi kantara-i ademe vaz'-ı kadem itdiler. Fî m.

Ol havâlîde bir muhkem kal'a binâsına teveccüh-i âli buyurılıp hasbe'l-emr Ser-bevvâbân Hasan Ağa ol hizmeti itmâma berzede-i dâmân-ı ihtimâm olup¹⁵⁸⁴ Şeyhü'l-İslâm Es'ad Efendi bu sefer-i celîlü'l-eserde hem-rikâb-ı sultân-ı bülend-cenâb olmuşlar idi. Kişver-i Boğdan fersûde-i ni'âl-i hilâl-misâl oldukça mizâc-ı letâfet-imtizâcları semt-i i'tidâlden cânib-i infi'âle udûl itmeğin bi'z-zarûre İstanbul'a kufûl iktizâ eyledi. Fî m.

¹⁵⁷⁵ Yine A B P; __R

¹⁵⁷⁶ itdikden A; __B P R

¹⁵⁷⁷ bast-ı bisât-ı âsâyiş ü A; __B P R

¹⁵⁷⁸ huzûr A P; karâr B R

¹⁵⁷⁹ Memi A P R; Mehmed B

¹⁵⁸⁰ tefvîz ü A; __B P R

¹⁵⁸¹ __A B R; 1030 P

¹⁵⁸² rûy-i Deryâ-yı Siyâh'a A P; Derya'ya B R

¹⁵⁸³ __A; olan B P R

¹⁵⁸⁴ olup A; oldı B P R

Sadr-ı Rûm Kemâl Efendi¹⁵⁸⁵ istîlâ-yı maraz-ı hâ'il ile taraf-ı rücû'a mâ'il olup İsakcı ma'berinden kantara-i fenâdan cânib-i şehristân-ı ademe¹⁵⁸⁶ güzer ve na'sı kadirga ile İstanbul'a sefer eyledi. Fî Şevvâl.

Şûre-i zemîn-i Zengbâr'dan serzede olup gâretkerân¹⁵⁸⁷ ile Mısır'a andan Rûm'a düşen mazhar-ı feyz-i ezeli Sünbül Ali, mâlik-i rakabesi olan Aydın Çavuş tâziyâne-i himmeti ile zimâm-ı râhle-i talebi hudûger-i üstür-i şevk olarak vâdî-i istifâza-i envâr-ı ilm ü edebe sevk idüp temyîz-i sefîd ü siyâh idecek kadar meleke tahsîl ve zu'munca sevâd- [251a] hânlık fennini tekmîl itdikden sonra bi-hükm-i cinsiyyet ağayân-ı zahl mahall-i himmetine irâdet-i bî-illet muvâfakat itmeğin bir abd Habeşî iken kat'-ı merâtib-i medâris ve manâsıb iderek Şerîf Efendi gibi mahdûm-ı Kureşî yerine sadr-ı Anadolu olmuş idi. Kemâl Efendi'nin mihr-i ikbâli derece-i zevâle iricek kutr-ı Rûm sadâretiyle dahi¹⁵⁸⁸ refî' ve kelef-i vehc-i eyyâm iken evc-i sa'âdetde olup menşûr-ı sadâret-i Anadolu kazâ-i İstanbul'dan ma'zûl Kuddusî Efendi'ye irsâl olundu[1030]¹⁵⁸⁹.

Mahdûm-ı mezbûr ise birkaç gün mukaddime-i hummâ-i vebâ'î zuhûruyla rencûr olup yevm-i sâni'de azm-i mülk-i câvidânî itmiş idi. Berîd-i müjde-resâne merhûmun na'sı a'nâk-ı ricâl üzere istikbâl idüp bu hâl-i ibret-me'âl müzekker-i kıssa-i Merhem-i Sührâb oldu. Bu haber vâsıl-ı mu'asker olunca nice eyyâm iki kutrın mesâlihine Monla Ali kıyâm idüp merhûm Kuddusî Efendi[irtihâl muravıs dergâh-ı ali olıcak hâkim-i Baş Musa Efendi]¹⁵⁹⁰ bi-hükm-i kaht-ı ricâl münhal olan mansıba mahall görölüp Leyse evel-u karuretin kusiret fil İslam-i aks-i kazıyyesi meşhûd-dîde-i enâm oldu.

Nehr-i Brud'a vürûd olundukda Kazak eşkıyâsından bir fırka ol makâma karîb bir gâra ilticâ ve bir gürûh-ı mekrûh dahi mukâbeledde olan bîşe-zâra firâr ile şemşîr-i gülûgîr pençesinden tahlîs-i girîbân-ı cân recâ itdükleri muvakkıf-ı câh ü celâle îsâl olunmağın ber-haseb-i fermân-ı bî-dermân narra-şîrân-ı gâbe-i dîn

¹⁵⁸⁵ Kemâl Efendi A B R; __P

¹⁵⁸⁶ ademe A; bakkaye B P R

¹⁵⁸⁷ gâretkerân A; dest-i hâr-i tekrân ile B P R

¹⁵⁸⁸ dahi A R; __B P

¹⁵⁸⁹ __A; 1030 B P R

¹⁵⁹⁰ __A; irtihâl muravıs dergâh-ı ali olıcak hâkim-i Baş Musa Efendi B P R

gārda olan melâ'îni azâb-ı duhân ve bîşe-zâra firâr iden hizb-i hâsirîn[i] darb-ı top-ı âteş-feşân ile pençe-i şikence-i zebâniyye-i cahîme teslîm itdiler. Fî m.

Han-ı Kırım Canbek Giray asker-i mûr-şümâr-ı Tatar ile mu'asker-i hümâyûn cânibine inân-rîz-i ilgâr ve yolda otuz bin kadar tûfeng-endâz Kazak eşkıyası kiral-ı Leh taburına iltihâk kasdıyla sahrâ-peymâ olduklarından haberdâr olup vâkı'-i hâli dergâh-ı âlîye inhâ ve ol [251b] gürâzânı perîşân itmek için birkaç darbzen top¹⁵⁹¹ recâ eyledi. Hâce Ömer Efendi ve Dârü's-sa'âde ağası ve emsâli müdebbirân-ı umûr-ı devlet-i rûz-efzûn bî-destmâye-i tecrîbe vü âzmûn-ı ceng taburı bâzîçe-i tıflâna kıyâs itmeğin Kazak ber-taraf olıcak[padişah-ı]¹⁵⁹² melikle mutâraha-i kur'a-i perhâş ü ceng eylesünler deyü hâne-i mağrûrâne redd-i cevâb idüp belki irâ'et-i sûret-i itâb itdiler. Bi'z-zarûre han dahi râh-ı azîmetlerin sedd ile takayyüdden kasr-ı yed itmeğin erbâb-ı şerr ü şûr dest-efşân-ı sürûr-ı bî-mânî' ü mezâhim tabura vâsıl ve ictimâ'ları eşîrrâ-i küffâra sebep-i kuvvet-i kalb ve leşker-i cerrâra bâ'is-i za'f-ı dil olup eyyâm-ı mukâtele mütemâdî olduğundan mâ'adâ[akibet]¹⁵⁹³ ol kırân-ı nahseynin hükmi ne gûne zuhûr itdüğü an-karîb nakş-tırâz-ı sahâyif-i sutûr olur¹⁵⁹⁴.

Ba'de tayyi-i merâhil menzil-i maksûda vâsıl olup Leh kiralı esnâf-ı kefare imdâdıyla Hotin nâm hısn-ı hasîn kurbünde i'dâd itdüğü tabura mukâbil terfî'-i¹⁵⁹⁵ râyet-i İslâm ve sûtire-i memleket-i a'dâ-yı bed-nihâdda¹⁵⁹⁶ nasb-ı hıyâm-ı süreyyâ-intizâm olundu.

Sultân-ı İslâm hazretleri kişver-güşâyî umûrına kemâ-yenbagî ihtimâm ve nice eyyâm âteş-i bâlâkeş-i harb ü kıtâli iş'âle bi'z-zât kıyâm idüp top dâneleri ile taraf-ı düşmen-i dîne peyâm-ı mûrg irsâl ve darbzenler dehânından fenâ gülbangî îsâl itdiler. Merdân-ı harb u ceng¹⁵⁹⁷ darb-ı şemşîr ve zahm-i tîr ü tûfeng ile ol vâsi' taburı ser-i sevdâ-zede-i a'dâya sûrâh-ı mûr-âsâ târ ü teng idüp[istilâ-i]¹⁵⁹⁸

¹⁵⁹¹ top A; __ B P R

¹⁵⁹² __A; padişah-ı B P R

¹⁵⁹³ __A; akibet B P R

¹⁵⁹⁴ olur A P R; olup B

¹⁵⁹⁵ terfî'-i A P R; __B

¹⁵⁹⁶ bed-nihâdda A; __B P R

¹⁵⁹⁷ harb u ceng A; ceng-û harb B P R

¹⁵⁹⁸ __A; istihâl-i B P R

cübn ü bed-dilî ile küffâr-ı hâksâr meydân-ı merdânda tesviye-i sûtûr-ı sūfûf ve mukâbele-i safelhât-ı süyûf itmekden perhîzkâr ve peygüle-nişîn-i pes-perde-i dîvâr oldılar.

Kılâvûn Yûsuf Paşa hizmet-i defterdârîde Hasan Paşa'ya bedel ma'zûlen sefer iden Vezîr Dâvud Paşa eyâlet-i Rûmili'de bedel-i mâ-be-tahallül olup yiğirmi günden sonra Kılâvûn Paşa'ya Abaza Paşa mutasarrıf olduğu [252a] Erzurûm¹⁵⁹⁹ eyâleti in'âm ve ol eyyâmda Cezâyir'den gelen Bâkî Paşa tekrâr hıl'at-i defterdârî ile ikrâm olundu. Lakin taht-ı nikâhında olan Bostân-zâde Mehemed Efendi kerîmelerin ki, zevci gaybetinden vâlid-i mâcidi Diyârbekr eyâleti ile silahdârlıktan çıkan Kemânkeş Ali Paşa'ya fuzûlice teslîm itmiş idi, anı istirdâd mümkün olmayup her kaçan be-tarîkı'l-müsâdere mâlî alınan bir bî-çâreye râst gelse: "Müslimân, mâlın gitdi ise gamm değil[hâl-i]"¹⁶⁰⁰, benim gibi senin helâlin almamışlar" deyü tesliyet-bahş olur idi.

Muhâfız-ı Budin Karakaş Mehemed Paşa sipâh-ı ârâste ile mu'asker-i huçeste-esere vâsıl olup henûz taraf-ı şehriyârîden nîm-nigâh-ı iltifât ile hoş-dil [ve] vâkıf-ı ahvâl-i mehâric ü medâhil olmadın sevk-ı vezîr-i a'zam ile sudûr iden kat'î hatt¹⁶⁰¹ mücebince tabura hücum idüp ol vezîr-i dilîr meydân-ı dârûgîrde izhâr-ı sırr-ı zamîr itdikden sonra şehd-i şehâdet ile şîrîn-kâm ve askeri âvâre-i beydâ-yı inhizâm olup vezîr-i a'zam zu'munca nâ'il-i merâm oldu. Lakin hemân ol eyyâmda Hüseyin Paşa dahi i'mâl-i ricâl-i harb ü kıtâlde taksîr ü ihmâl isnâdıyla hizmet-i dergâhdan ib'âd ve Muhâfız-ı Diyârbekr Dilâver Paşa bî-zuhûr-ı isti'dâd mesned-i vâlâ-ı sadâret-i uzmâyâ is'âd olunup eyâlet-i Budin Silahdâr Ken'ân Ağa'ya inâyet olundu. Fî Zi'l-ka'de.

Mîr-i Mîrân-ı Özi¹⁶⁰² Hüseyin Paşa bâde-nûş-ı bezm-i şehâdet[olup]¹⁶⁰³ Baltacı Mehemed Paşa hulle-pûş-ı eyâlet oldu. Fî m.

Sadr-ı evyân-ı vezâretten tenzîl ile tezlîl olınan Hüseyin Paşa fermân-ı şehriyâr-ı gerdûn-vakâr üzere Torlı suyundan güzâr idüp ol cânibden küffâr

¹⁵⁹⁹ Erzurum A P R; Rûm B

¹⁶⁰⁰ __A ; hâlî B P R

¹⁶⁰¹ kat'î hatt A; ceng-û harb B P R

¹⁶⁰² Özi A P R; __B

¹⁶⁰³ __A; olup B P R

taburına iblâğ-ı peyâm-ı demâr itmek için darb-ı hayme-i karâr itmiş idi. Bir şeb-i târda eşkıyâ-yı Kazak alâ gafletihî İslâmiyâna pür-dilâne hücum idüp evrâk-ı cem'iyet ve ittifâk-ı serbâzân-ı Rûm müteferrik olmağa karîb olmuşken [252b] Kantemir Mîrzâ haberdâr olup rahş-ı âteş-i inân ve şemşîr-i hûn-feşân ile germ-reftâr ve lemhatü'l-basarda şi'â'-ı nazar gibi vâsıl-ı hengâme-i gîrûdâr oldu. Ol merd-i ser-efrâz bir hamle-i kûh-endâz ile pây-i sebât-ı küffârı şikest ve alem-i şevketlerin darb-ı dest ve katl ü esîr ile pest idüp gavta-hâr-ı girdâb-ı ıztırâb olan şinâverân-ı bahr-i şecâ'ati vâsıl-ı sâhil-i selâmet eyledi.

Kırk günden ziyâde âteş-i harb ü kıtâl felek-peyvend ve gubâr-ı mizmâr-ı kârzâr ile tarîk-i şu'â[']-ı basar ve pertev-i mihr-i enver bend olup nice bin hanâzîr alef-i şemşîr ve lâşelerinden mûrgân-ı hevâyî[sahra-i]¹⁶⁰⁴ seyr oldu. Üç dört günde bir kerre hod mübârizân-ı zûr-âver-i meydân-ı hüner tabur-ı küffâra şîrâne hücum idüp mukaddemât-ı sa'y ü ikdâm muntec-i husûl-i merâm olmak sûretleri görünür idi. Lakin erkân-ı devlet nâmına olan nâdânlar birbirinin adû-yı cânı ve min vehcin düşmen-i saltanat-ı Âl-i Osmânî olup deryâ-yı mevc-rîz-i harb ü sitîze gavta-hâr olan asker yüzünden feth ü zafer müyesser olduğu takdîrce serdârları mazhar-ı avâtîf-ı aliyye-i şehriyârî olmak ihtimâli ile der-akab sipâh-ı tâze-zûr ırsâlinde kusûr idüp sa'y ü gûşîş üzere olan dilâverlere taraf-ı Dâver-i dâdgerin i'ânet ü imdâd mu'âmelesi zuhûr itmemeğin nâ-çâr rikâb-ı küffârdan ref'-i şemşîr-i âteş-tâb ve esvâk-ı taburda müteferrik olan narra-şîrân-ı gâbe-i İslâm sâlimen muhayyem-i hümâyûna mültehak olmağa şitâb iderler idi. Ol hamleden Mustafâ Paşa-zâde Tayyâr Mehemed Paşa bir gün taburda sufûf-ı muhâlifni darb-ı tîğ ü tîr ile hark ve mehâzîl-i müşrikînden nicelerin deryâ-yı hûna gark idüp bî-hadd mâl-ı ganîmet vâsıl-ı dest-i istihkâk-ı serbâzân-ı havme-i dîn hattâ kiral-ı dâll matbahından pür-ni'met tencereler nasîb-i mücâhidîn olmuş iken askerin ardı eşilmemek ile bî-husûl-i me'mûl[semt-i recvai imâti licam olunup]¹⁶⁰⁵ [253a] kufûl¹⁶⁰⁶ olunup Mehemed Paşa hizmeti mukâbelesinde Rakka eyâleti ile bekâm oldu. Fî m.

¹⁶⁰⁴ __A; sahra-i B P R

¹⁶⁰⁵ __A P; semt-i recvai imâti licam olunup B R

¹⁶⁰⁶ kufûl A P; __B R

Eyyâm-ı işti‘âl-i nâ‘ire-i iltihâmda tîşe-i ihtimâm-ı gâret-pîşegân-ı Tatar ile ma‘mûre-i deşmen-i bed-kâr harâb ve tarab-hâneleri nevhagâh-ı bûm ü gurâb olup husûsan Kantemir Mîrzâ eşirrâ-i müşrikînden kahr ü iz‘âc ve yüz binden ziyâde esîr ihrâc eyledi.

Çün irâdet-i bî-illet ol vakt erbâb-ı küfr ü dalâl istîsâline müte‘allık[değildir]¹⁶⁰⁷ olmayup esrâr-ı kâmine zâmine olduğu müjde-i zafer bermuktezâ-yı kazâ vü kader sûret-nümâ-yı zuhûr olmak zamân-ı sa‘d-iktirâmı henüz hulûl itmemiş idi¹⁶⁰⁸. Mukaddemât-ı sa‘y ü amel müntec-i husûl-i emel olmayup husûsan peyâm-ı kurb ü vüsûl-i şâh-ı dey inân-ı ribâ-yı dest-i ârâm-ı sipâh-ı ferhunde-pey olmağın[kıral tarafından]¹⁶⁰⁹ Eflâk Voyvodası Radol vesâtatıyla kıral-ı Leh tarafından ¹⁶¹⁰arz olunan tuhfe-i muhakkara-i itâ‘at ü imtisâl-i fermân ve nakd-ı mağşûş-ı istîmân manzûr-ı ayn-ı kabûl olup semt-i rücû‘a imâle-i licâm buyuruldu. Fî gurre-i şehri-i Zi‘l-hiccetî’ş-şerîfe.

Bedraka-i ikbâl birle hatt ü¹⁶¹¹ tirhâl olunup dârü’n-nasr Edirne kırk günden ziyâde mudrıb-ı sürâdikât-ı câh ü celâl ve ol eyyâmıda Diyârbekr’e nakl olunan Muhâfız-ı Şâm Hâfız Paşa mahlûlü tevcîhi ile İçdoğancıbaşı Murtazâ Ağa karîn-i tevkîr ü iclâl oldu. Fî Muharrem sene 31¹⁶¹².

Muhâfız-ı Rûmili Dâvud Paşa az zamânda sadme-i azl ile hâk-i mezellete galtân olup henüz Belgrad’da karâr üzere olan Ken‘ân Paşa Rûmili’ye tebdîl ve mukaddemâ eyâlet-i Sivas tevcîhi ile kasr-ı şevketi mehdûmü’l-esâs olan Sofî Mehmed Paşa mükerreren Budin muhâfazası hizmeti tevcîhi ile tebcîl olundu. Fî Safer[1031]¹⁶¹³.

¹⁶⁰⁷ __ A P; değildir B R

¹⁶⁰⁸ olmayup esrâr-ı kâmine zâmine olduğu müjde-i zafer bermuktezâ-yı kazâ vü kader sûret-nümâ-yı zuhûr olmak zamân-ı sa‘d-iktirâmı henüz hulûl itmemiş idi A; __ B P R

¹⁶⁰⁹ __ A P; kıral tarafından B R

¹⁶¹⁰ kıral-ı Leh tarafından A P; __ B R

¹⁶¹¹ hatt ü A P R; __ B

¹⁶¹² 31 A R; 1031 B P

¹⁶¹³ __ A P R; 1031 B

Evâhır-ı şehir-i mezbûrda Edirne'den¹⁶¹⁴ terfî'-i râyet-i hareket buyurilup âşir-i mâh-ı Rebî'ü'l-evvelde pâ-yi taht İstanbul'a vusûl ve resm-i kadîm üzere[azim-i alayı ile]¹⁶¹⁵ sarây-ı sürûr-efzâyâ duhûl müyesser oldu.

Ol esnâda Bostâncıbaşı Pîr Mehemed Ağa [253b] hıl'at-i hükûmet-i Mısır ile tevkîr olunup Mar'aş'a nakl olunan Kılâvûn Paşa mutasarrıf olduğu Erzurûm eyâleti[tekrar]¹⁶¹⁶ Abaza Paşa'ya ibkâ vü takrîr olundu.

Âfitâb-ı kîfî-tâb-ı sipihr-i saltanat Pertev Paşa hânedânından bir duhter-ı sa'd-ahtere pertev-endâz-ı nazar-ı rağbet olup bir aydan sonra Şeyhü'l-İslâm Es'ad Efendi'nin dahi perverde-i hacr-i hucre-i iffet bir kerîmelerine dürrütü't-tâc-ı¹⁶¹⁷ izdivâc oldılar. Fî Rebî'ü'l-âhire.

Hüseyn Paşa Beşiktaş kurbünde leb-i deryâda binâsına ihtimâm itdüğü Mevlevî-hâne karîn-i hüsn-i hitâm oldu. Fî Cemâziye'l-evvel[1041].¹⁶¹⁸

Be-hükm-i takdîr-i mümteni'ü't-tağyîr rişte-i feth ü teshîr ukde-i dâr-ı te'hîr olduğundan pâdişâh-ı Cem-câh hazretleri dilgîr belki ihmâl ü taksîr-i askerden nâşî olmak i'tikâdıyla cümleye münharifü'z-zamîr olup ol gürûh-ı enbûhdan ahz-ı intikâm olunmak esbâbını tedârük vâdîsinde¹⁶¹⁹ nice eyyâm kemmiyet-i efkâr icâle itdikden sonra âhır-kâr gerdiş-i rûzgâr-ı gaddârdan gâfil ve tecrîbe vü âzmûn-ı etvâr-ı dehr-i dündan zâhil ba'zı mukarrebân-ı hazret ve mahremân-ı esrâr-ı saltanat ilkâsıyla ihrâm-bend-i azîmet-i hacc-ı Beytu'llahî'l-harâm olmak nâmıyla cem'-i endek-şümâr¹⁶²⁰ ile diyâr-ı Anadolu cânibine güzâr ve bir müddet ol ma'mûrede tarh-ı esâs-ı karâr olunmak devlet-i müşâhede-i dîdâr-ı behcet-şî'ârlarından bî-nasîb olan bî-edebân-ı halî'ü'l-gaddâr te'dîb buyurulmak muhtârları olup hasbe'l-emr huddâm-ı süreyyâ-intizâm tedârük-i mehâmma teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm itdiler. Sâhib-i kelime olan erkân-ı devlet ve mukarrebân-ı hazrete meslûk kadem-i ihtimâm-ı ecdâd-ı kirâmları olmayan vâdiye sülûk müntec-i mevâdd-ı fitne vü fesâd olup hılâf-ı de'b-i eslâf vaz'a

¹⁶¹⁴ Edirne'den A P; __ B R

¹⁶¹⁵ __ A; azim-i alayı ile B P R

¹⁶¹⁶ __ A; tekrar B P R

¹⁶¹⁷ tâc-ı A; iltizâc-ı B P R

¹⁶¹⁸ __ A P R; 1041 B

¹⁶¹⁹ tedârük vâdîsinde A P; __ B R

¹⁶²⁰ cem'-i endek-şümâr A P; __ B R

ikdâm nedm ü peşîmânîye mü'eddâ olur deyü¹⁶²¹ veche-i teveccüh-i sultânîye sedd-i mümâna'at çekmeleri için kihter ü mihter askerin tekrâr ilhâh ü ibrâmî şehriyâr-ı bülend-iktidârın imzâ-yı azîmete ısrârlarından¹⁶²² gayri bir nesneyi müntec olmayacak umûmen ulemâ' [254a] vü meşâyihî hâh nâ-hâh huzûr-ı şehinşâh-ı mekremet-destgâha irsâl ve anlar vesâtatıyla serîr-i devlet-masîre mazmûn-ı evvel üzere arz-ı hâl îsâl idüp bu tedbîrden fukarâ-yı ulemâyı izdirâ vü tahkîr ve tahvîf ü tahzîrden özge bir ma'nâ sûret-pezîr[i zuhûr]¹⁶²³ olmadı. Bu mu'âmeleden donanma-yı hümâyûn ile ol gün azm-i sefer-i deryâ iden yeniçeri dahi haberdâr olup darb-ı dest-i iktidâr ile[gemileri]¹⁶²⁴ Kumkapusı'na yanaşıdırup bu mertebeden sonra zimâm-ı redd-i kabûl-i avâkıb-ı umûr mülâhazasından sad merhaler dûr eşîrrâ pençe-i istîlâsına düşüp Hâce¹⁶²⁵ Ömer Efendi ve Vezîr-i a'zam Dilâver Paşa ve Defterdâr Bâkî Paşa ve İstanbul kâdîsi Hâce-zâde Efendi¹⁶²⁶ hâneleri dest-zede-i tâlân-gerân ve rûz-ı dîğîr[tâhlis-i cânî recâsına merâm-ı irâm nazil iltica iden]¹⁶²⁷ Dilâver Paşa ve Dârü's-sa'âde ağası izâlesi talebkârları ile sahn-sarây-ı arsa-i arasâtıdan nişân oldu. Mes'ûlleri vâsıl-ı sem'-i kabûl olmayup îkâz-ı fîtna vü fesâda bâdî oldukları cihetden anların memâtı sâ'irlerin sebeb-i imtidâd-ı hayâtı olmağın küşte-i şemşîr-i siyâset olmaları bâbında tazarru' ü niyâzları sultân-ı ser-efrâz hazretlerinin tezâ'uf ve izdiyâd-ı mevâd ü¹⁶²⁸ inâdlarına mü'eddâ olmuş idi¹⁶²⁹ ki, esâfil-i huddâm-ı Harem'den Doğancı Deli Derviş delâletiyle Sultân Mustafâ merdüm-dîde gibi halvet-nişîn¹⁶³⁰ ve süveydâ-yı dil-i ârif-âsâ uzlet-güzîn olduğu mekândan nümâyân olup Şeyhü'l-İslâm Es'ad Efendi'den mâ'adâ hâzır olan ulemâ vü meşâyih ve vücûh-ı asker tav'an ev kerhen gerden-beste-i tavk-ı bî'at oldılar. Bu haber-i hayret-eser tahdîş-i sâmi'a-i Osmân Hanî idicek tedârük-i mâfât recâsına Dilâver Paşa ve Dârü's-

¹⁶²¹ devlet ve mukarrebân-ı hazrete meslûk kadem-i ihtimâm-ı ecdâd-ı kirâmları olmayan vâdîye sülûk müntec-i mevâdd-ı fîtna vü fesâd olup hılâf-ı de'b-i eslâf vaz'a ikdâm nedm ü peşîmânîye mü'eddâ olur deyü A P; __B R

¹⁶²² ısrârlarından A P; ikdâmından B R

¹⁶²³ __A; i-zuhûr B P R

¹⁶²⁴ __A; gemileri B P R

¹⁶²⁵ Hâce A; Hevâce B P R

¹⁶²⁶ Efendi A; __B P R

¹⁶²⁷ __A; tâhlis-i cânî recâsına merâm-ı irâm nazil iltica iden B P R

¹⁶²⁸ hazretlerinin tezâ'uf ve izdiyâd-ı mevâd ü A B P; __R

¹⁶²⁹ olmuş idi A B P; olduğu halde R

¹⁶³⁰ nişîn A P R; __B

sa‘âde ağasını azîm ser ü cânlarına teslîm itdüğü dem ikisi dahi kemnâm-ı vâdî-i adem ve ba‘de harâbi’l-Basra bu mu‘âmele-i âcizâne erbâb-ı fesâda inâd ü istikbârda ısrâr üzere bâ‘is-i sebât-ı kadem olup ol pâdişâh-ı velâyet-destgâhı birâder-zâdesi tarafından gezend ü zarar isâbetinden sıyânet içün hastalara mahsûs araba ile Eskisarây’da vâlidesi¹⁶³¹ huzûrına andan Orta Mescid’e [254b] nakl ü tahvîl idüp¹⁶³² [lâkin]¹⁶³³ bu vaz‘-ı küstâhî ile nâmûs-ı saltanatı hetk ü tezlîl itdiler. Fi’l-yevmi’s-sâmin min şehri Recebi’l-ferd[1031]¹⁶³⁴.

Leyl-i pür-veyl esdâl-i zeyl idicek Sultân Osmân kibâr-ı ulemâyı da‘vet idüp mevâ‘id-i luft ü in‘âm ile her birine ta‘zîm ü ikrâm merâsimini ikmâl ve ıslâh-ı zâtü’l-beyn recâsına sadâret-i Rûm’dan munfasıl Kethudâ Mustafâ Efendi’yi Orta Mescid’e irsâl eyledi. Hânedân-ı kadîm erbâbı ve eben an cedd etbâ‘-ı eşyâ‘ ashâbı müzellel ü mühân ve Sünbül Ali ve Hekîm Mûsâ ve emsâli erâzil ü esâfil-i har lâ-yefham ü câhil sadr-ı sadâretde kâmrân olup sedd-i ramk itdikleri eşrâ-ı ulemâ¹⁶³⁵ arpalıkları dahi mukaddemâ¹⁶³⁶ ref olunmak ile her biri fûls-i ahmere muhtâc ve kendüler ve müte‘allikâtı aç olduklarından mâ‘adâ yevm-i evvelde asker ibrâmıyla huzûr-ı hümâyûna varup edâ-i hizmet-i risâlet itdiklerinde: “Yeniçeri ve sipâhın bu gûne bî-edebâne vaz‘a ikdâmlarına sebeb sizin tahrîkinizdir, hayr ola” deyü çîn-i cebîn ile ser-cünbân-ı kibr ü kîn oldukları cihetden ba‘de’l-yevm taraf-ı Sultân Osmân’dan¹⁶³⁷ lutf ü ihsân zuhûrî değil cân havfına düşmüşler idi. Mevlânâ-yı mezbûr Orta Mescid’e varıcak me‘mûr olduğının hılâfı üzere hareket ve Sultân Mustafâ’ya tecdîd-ı akd-i bî‘at idüp sadâret-i Rûmili’nin hattı ile tahsîl-i merâm ve beyne’l-havf ve’r-recâ hânesi cânibine imâle-i licâm eyledi. Min külli’l-vücûh ümmîd-i bihbûd nâ-mevcûd ve dest-mâye-i tedârük mefkûd olduğundan Sultân Osmân âfitâb-ı ikbâli zevâl ve kevkeb-i bahtı ukde-i vebâl bulacağına istidlâl idüp ol gice lücce-i nâ-ka‘r-yâb hayret ü ıztırâbda tahrîk-i dest ü pâ eyledi. Sabâha karîb vezîr-i yek-rûze Hüseyin

¹⁶³¹ vâlidesi A; vâlideleri B P R

¹⁶³² idüp A B; __ P R

¹⁶³³ __ A B P; lâkin R

¹⁶³⁴ __ A; 1031 B P R

¹⁶³⁵ ü câhil sadr-ı sadâretde kâmrân olup sedd-i ramk itdikleri eşrâ-ı ulemâ A P R; __ B

¹⁶³⁶ mukaddemâ A P; __ B R

¹⁶³⁷ Osmân’dan A P; __ B R

Paşa istisvâbı ile âyîn-i dîrîn-i Arab üzere cevâr talebine yeniçeri ağası sarâyına ilticâ idüp dâm-ı taltîf ü ikrâm ve dâne-i taz'îf-i terakkî vü in'âm ile mûrg-i dil-âvâre-i huddâmı sayd itmek recâsına [255a] Zâbit-i yeniçeriyân Ali Ağa'yı Orta Mescid'e gönderdi. Ağa-yı mezbûr emre imtisâle isti'câl idüp Hacı Bektâş köçeklerine niyâz-güne bast-ı mukaddemâta âğâz itdüğü dem hamâme-i rûhı vâdî-i [yerine aşıyan-ı]¹⁶³⁸ ademe pervâz idüp bî-çârenin ten-i uryânı keşân keşân Aksarây esvâkında dâ'ir ve bu vaz'-ı garîb-i ibret-şi'âr bedâyi'-i nev-lîsân-ı rûzgâr miyânında mesel-i sâyir oldu. Çünkü ol sultân-ı Cem-cenâb iktizâ-yı reye'ân-ı şebâb ile muhıll-i arz-ı saltanat bi'z-zât meyhâneler ve yasakçı odaların basup ele girenleri müsteviyyetü'l-ikdâm darb ü te'dîbe ikdâm itmeleriyle ekser a'vâm ciger-sûhte ve ol mihr-i sipihr-i ikbâlin zevâline çeşm-dûhte idiler. Ağasarâyı'nda idiklerinden haberdâr olan eşirrâ vü eşrâr seyl-i kûh-endâz gibi ol cânibe revân¹⁶³⁹ ve Hüseyin Paşa'yı Ağakapusı'nda tu'me-i şîr-i şemşîr-i istîsâl ve Sultân Gâzî Osmân Han-ı ser-firâzı zıkr-i keyfiyyeti müdekker-i havâtır-ı üslûb-ı nâ-mergûb üzere amm-ı mûkerremeleri hizmetine îsâl itdiler. Saltanat-ı heft-iklîm nazar-ı âlîsinde muhakkar görinen Dâver-i bülend-ahter tegallûben vezîr-i a'zam nâmına olan Dâvud-ı merdûd tedbîri üzere Yedikulle mazîkına giriftâr olup ol narra-şîr-i bîşe-zâr-ı dârûgîr ba'de'l-asr ni'met-i şehâdetden seyr ve merkad-ı münevveri peder-i âlî-güherleri kurbünde ârâmgîr oldu. Fî mezbûr[1031]¹⁶⁴⁰.

Oldı şehîd Osmân

târîh-i sâl-i şehâdetidir.

Sad¹⁶⁴¹ hayf ve hezârân dirîğ ki, sadr-pîrâ-yı evreng-i câh ü celâl ve zînet-efzâ-yı çâr-bâliş-i devlet ü ikbâl olup sipihr-i bed-mihrin rıbh-ı humârından bîmâr ve câm-ı sürûr ü ve inkisârından haberdâr olmayan dürretü't-tâc-ı ibtihâc-ı efser ve taht-ı pâdişâh-ı civân-baht ki, henûz gülistân-ı gıdârı benefşe-hayyiz ve ruhsâr-ı tâbdârı mücmere-i anber-i hatt-ı meşk-rîz olmamış idi. Ber-muktezâ-yı hadâset-i sinn ü sâl ve gurûr-ı müsâ'ade-i devlet ü ikbâl ba'zı mertebe ikdâm

¹⁶³⁸ __A; yerine aşıyan-ı B P; aşıyan-ı R

¹⁶³⁹ revân A; akup B P R

¹⁶⁴⁰ __A; 1031 B P R

¹⁶⁴¹ Sad A; __hayf B P R

itdükleri[umur-ı]¹⁶⁴² perverde-i ni‘met-i eb ü ceddleri [255b] olan nânkörler yanında ma‘zûr olmayup düşmen-i dîn [ü] devletden sudûrî pirâmen-i hâtıra güzâr itmeyen böyle bir kâr-ı nâ-savâb ve nâ-hemvârı dost sûret olan bed-sîretler irtikâb idüp gird-bâliş-i zerkâr-ı mihr ü mâhı tekyegâh itmekden istinkâf iden pâdişâh-ı mu‘allâ-bârgâha seng ü hâk ve hüsn ü hâşâk-ı hâbgâh oldu. –Allahümme erhame ve lâ-terhum min lâ-yerhame-. Vilâdeteş, sene 1012. Cülûs, sene 1027. Müddet-i saltanat, sene 4. Müddet-i ömr, sene 19¹⁶⁴³. Müddet-i saltanatları az olup ba‘zı ebniye-i hayr îcâdına muvaffak olmamışlardır. Sultân Ömer nâm şehzâdeleri teşrîf-sâz ve behîm-i şuhûd olup zamân-ı karîbde âsûde-i mehd-i lahd olmuşdur. A‘vâm-ı devletlerinde Es‘ad Efendi şeyhü’l-İslâm olup hâceleri Ömer Efendi idi.

Vüzerâ-yı izâm: Halîl Paşa, uzile fî sene 28¹⁶⁴⁴. Mehmed Paşa, uzile fî sene 29¹⁶⁴⁵. Ali Paşa, mâte fî sene 30¹⁶⁴⁶. Hüseyin Paşa, uzile fî sene m. Dilâver Paşa, kutile fî sene 31¹⁶⁴⁷. Hüseyin Paşa, kutile fî sene m.

¹⁶⁴² __A; umur-ı B P R

¹⁶⁴³ 19 A P R; __B

¹⁶⁴⁴ 28 A R; 1028 B P

¹⁶⁴⁵ 29 A R; 1029 B P

¹⁶⁴⁶ 30 A R; 1030 B P

¹⁶⁴⁷ 31 A R; 1031 B P

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i Sultân Mustafâ

Taraf-ı hızzâne-i eltâf-ı İlâhiyye'den hıl'at-i saltanat-ı Âl-i Osmânî mükerreren Sultân Mustafâ'ya erzânî olıcak terakkî vü bahşîş ile her sınıf tekrâr nevâziş olunup ref' olınan ulemâ arpalıkları nîk-endîşân-ı saltanat ilkâsıyla mukarrer ü ibkâ buyurıldı.

Şeyhü'l-İslâm Es'ad Efendi kabûl-ı tavk-ı bî'atden ser-pîc olmağın gerden-nihâde-i hükm-i uzlet ü inzivâ olup sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Yahyâ Efendi dest-pîrâ-yı eyvân-ı iftâ oldu. Fî 10 Receb.

Vak'a[saray-ı]¹⁶⁴⁸ günü mu'tekef-i künc-i ihtifâ olan¹⁶⁴⁹ Sultân Mustafâ'ya rehnümâ olan Doğancı Deli Dervîş kendüye silahdârlık isnâdın idüp arabay ma'an dâhil ve Orta Mescid'e vâsıl olmuş idi. Ali Ağa şîrîn-kâm-ı şehd-i şehâdet olıcak ol fûrû-mâye-i¹⁶⁵⁰ bî-vücûd yeniçeri ağası olup Ağasarâyı'nda mevcûd olan ecnâs ü nukûdîne dahi vaz'-ı hatem-i temellük idüp¹⁶⁵¹ fûls-i ahmere muhtâc bir fakîr iken ve dûn ü denî iken¹⁶⁵² **[256a]** müsâ'ade-i ikbâl ile ân-ı gayr-i münkasemde sâhib-i câh ü mâl bir devlet-mend-i ganî oldu.

Hâce ve Kâ'im-makâm Ahmed Paşa ve Defterdâr Bâkî Paşa ve sadreyn-i fâzileyn Monla Sünbül ve Hekîmbaşî Mûsâ[Efendi]¹⁶⁵³ ve Kādî-i şehir Hâce-zâde kecûletü'l-bâtıl bir sâ'atde muzmahil olup Sâlih Efendi bir gün kâdî olmuşiken Çeşmî Efendi amel-i sâlih ile mansıbı tahsîl ve ol mahdûm-ı mükerreri tezlîl eyledi. Fî m.

Gayr-i ma'lûm garaz ile Anadolu cânibine güzâr buyurulmak taraf-ı şehriyârîde karâr-dâde olıcak muhâfız-ı Diyârbekr Hâfız Ahmed Paşa sipâh-ı ârâste ile mu'accelen der-i ikbâle rû-nihâde olmak bâbında irsâl buyurılan hükm-i hümâyûna imtisâlen paşa-yı mezbûr semend-i rehvara tâziyâna-i isti'câl havâle idüp vak'a zuhûrunda İstanbul'a duhûle izn-i cedîd sudûruna intizâr üzere Maldepe nâm makâmda vaz'-ı müttekâ-yı ârâm ü karâr itmiş idi. İn'ikâs-ı kâs-

¹⁶⁴⁸ __A P R; saray-ı B

¹⁶⁴⁹ olan A B; __P R

¹⁶⁵⁰ fûrû-mâye-i A P; __B R

¹⁶⁵¹ idüp A; itmeğîn B P R

¹⁶⁵² iken A B; __P R

¹⁶⁵³ __A P; Efendi B R

emel ibtâl-i sa'y ü amel idicek vezîr-i a'zam nâmına olan Dâvud-ı husrân-me'âl bir kapucıbaşı irsâl idüp dergâhdan ib'âd için ber-vech-i isti'câlü'l-avd "Ahmedün" râhına irşâd eyledi. Fî m.

Vezîr-i alkamî-nihâd Dâvud-ı bed-nijâd yiğirmi altı gün musaddır-ı envâ'-ı fitne vü fesâd oldukdan sonra hücûm-ı âmm-ı yeniçeriyân ü sipâh ile ârâmgâhı künc-i hamûl olup Mısır'dan ma'zûl Merre Hüseyin Paşa sadr-ı sadâret-i vezârete bâ'is-i luhûk-ı şeyn¹⁶⁵⁴ olmuş iken Yeniçeri Ağası Deli Dervîş'i i'dâm kasdıyla azl ve ber-vech-i isti'câl Burgaz nâm adaya irsâle ikdâm idüp yeniçeriden hevâdarı olanlar vezîre gulüvv ve bâkîleri dahi anlara ittibâ'a sell-i şemşîr-i güft ü gû itmeğin yiğirmi dördüncü günde menşûr-ı sadâreti Lefkeli Mustafâ Paşa vezâretiyle takvîm-i pârn gibi mensûhü'l-amel olup Deli Dervîş tekrâr ağa-yı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî ve silahdârlıktan çıkan ağa-yı yekrûze eyâlet-i Bosna'ya vâlî oldı. Fî Evâ'il-i şehr-i Ramazân[1032]¹⁶⁵⁵.

Kapu ağası nâmına olan küştânî-i bed-baht şehzâdegânı [258a] hırâmân-ı hıyâbân-ı fenâ itmek hûlyâsına mübtelâ olmağın gılâmân-ı¹⁶⁵⁶ hâssa darb-ı şemşîr ile rîze rîze ve lâşesi pûsîde olunca Atmeydânı'nda olan ejder rûyîn-ten deheninde âvîze oldı. Fî Şevvâl.

Tama'-ı mücessem-i bed-heme-çîz-i halk-ı âlem Lefkeli[Mustafa]¹⁶⁵⁷ Paşa dahi iki ay kadar iş'âl-ı hayyız-i sadâret itdikden sonra bûm-ı harâbe-nişîn-i dârü'l-vahşet-i uzlet olup Gürcî Mehmed Paşa sudûr-ı vûzerâ oldı. Fî Zi'l-ka'de.

Deli Dervîş Budin eyâleti nâmıyla dârü'l-emân-ı âsîtân-ı Bektâşiyân'dan ihrâc ve henûz vâsıl olmadın Tımışvar'a tebdîl ile kahr ü iz'âc olunup Selefî Sofî Mehmed Paşa'ya mukarrer-nâme irsâl olundı. Fî Muharrem li-sene 32¹⁶⁵⁸.

Mecnûn-ı mâderzâd Dervîş-i bed-nihâd şehr-i Tımışvar'da esb-i sabâ-reftârdan galtân olup cemmâze-i merge süvâr oldı.

¹⁶⁵⁴ Paşa sadr-ı sadâret-i vezârete bâ'is-i luhûk-ı şeyn A P; __ B R

¹⁶⁵⁵ __ A P; 1032 B R

¹⁶⁵⁶ hıyâbân-ı fenâ itmek hûlyâsına mübtelâ olmağın gılâmân-ı A P R; __ B

¹⁶⁵⁷ __ A B R; Mustafa P

¹⁶⁵⁸ 32 A R; 1032 B P

Menfûr-ı kulûb-ı Dâvud-ı menkûb bîm-i şahne-i siyâset ile ihtifâ idüp bir iki aydan berü¹⁶⁵⁹ sû be-sû cest ü cû olunur idi. Kasaba-i Ebâ Eyyûb-i Ensârî muzâfâtından bir karye samanluğında libâs-ı hezâr-pâre ile ele girüp dîvân-ı bülend-eyvânda meydân-ı siyâsete zânû-nihâde olmuşiken eccl-i mukadder bir iki sâ'at dahi te'hîr iktizâ itmeğın tarafgîri olan ba'zı yeniçeri serbâzları rızâ virmemek yüzünden nağme-i bed-âheng muhâlefet ü inâda ser-âğâz idüp dest-i şemsîr-i cellâddan girîbân-ı cânı halâs eyledi¹⁶⁶⁰. Kemâl-i dehşet-i infî'âlden bir hatve harekete mecâli olmamağın hevâdârları ol bed-fî'âli keşân keşân Bâb-ı hümâyûn'a çıkarup anda bulunan bir hammâl bârgîrine tahmîl ve ser ü pâ bürehne libâs-ı palâs-pâre-i¹⁶⁶¹ köhne ile Orta Mescid'e nakl ü tahvîl itdiler. Etbâ'ı ihzâr itdüğü vezîrâne câme vü destâr ile tebdîl-i sûret idüp isbât-ı yed-i imtinân içün virilen nişân ile birkaç har-vâr mâl-â-mâl olmuş iken başçavuş huzûrî cem'îyyet-i erbâb-ı şerr ü şûrî [257a] târ ü mâr idüp ol nâ-bekârı min gayri kasdin sevk-ı ittifâk ile¹⁶⁶² huld-âşiyân-ı Sultân Osmân Han'ı bindirdikleri bâzâr arabasıyla Yedikulle'ye îsâl ve merhûm-ı mebrûr sultân-ı mezbûr azm-i temâşâ-yı bâğ-ı cinân itdüğü mekânda anı dahi lâıyk olduğı yere göndermeğe isti'câl itdiler. Fî Saferi'l-hayr sene 32¹⁶⁶³. Fe-sübhâna'llahi'l-müntekam celle celâlûhu.

Mübâşir-i ihzâr-hân-ı şehâdet-i Osmânî olan Cebecî¹⁶⁶⁴ Mehemed ve Subaşı Kethüdâsı Kelender Uğrısı ve anlar emsâli eşkıyâyı az zamânda¹⁶⁶⁵ vezîr-i a'zam lâhık-ı rehvan-ı adem idüp levs-i vücûd-ı bed-bûdlarından safha-i hâki pâk eyledi.

Silahdâr İbrâhîm Ağa mazhar-ı inâyet-i şehinşâhî olup Mısır eyâleti ile mübtehic ü mübâhî oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

¹⁶⁵⁹ bir iki aydan berü A P; __B R

¹⁶⁶⁰ eyledi A B; oldu P R

¹⁶⁶¹ palâs-pâre-i A; __B P R

¹⁶⁶² huzûrî cem'îyyet-i erbâb-ı şerr ü şûrî [258b] târ ü mâr idüp ol nâ-bekârı min gayri kasdin sevk-ı ittifâk ile A P R; __B

¹⁶⁶³ 32 A R; 1032 B P

¹⁶⁶⁴ Cebecî A; Cebecibaşı B P R

¹⁶⁶⁵ az zamanda A P; __B R

Sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id Kethudâ Mustafâ Efendi [âmâl-i] dünyeviyyeden kazâ-i vatar ve rûsûm ü i'tibârât-ı tarîkdan kat'-ı nazar idüp mülk-i eşbâhdan infisâl ve âlem-i ervâha ittisâl eyledi. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Şân-ı saltanata şeyn olan Merre Hüseyin kul tâ'ifesinden ba'zı ashâb-ı redd ü kabûle bezl-i mâl-ı bî-hisâb ile mükerreren telvîs-i sadr-ı dîvân idüp Gürcî Paşa'yı Burusa'ya ve Kapudan Halîl Paşa'yı Ma'lgara'ya nefy ü iclâ[Recep Paşayı kapudanlık rütbesine anda]¹⁶⁶⁶ eyledi. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Rodos'da mahbûs olan Mehmed Giray Merre Paşa himmet-i bî-câsı mukârenetiyle ârzû-yı dil ü cânı olan serîr-i hanîye¹⁶⁶⁷ iclâs olunup Canbek Giray hâk-i der-i ikbâle rûymâl itdükde li-maslahatin Rodos'a irsâl olundu. Fî m.

Hâce¹⁶⁶⁸ Ömer Efendi bir seneden ziyâde ihtifâdan sonra Şeyhü'l-Harem-i Mekkî olup kâtı'-ı peyvend-i alâyık ü mürtebit-i hizmet-i dergâh-ı cenâb-ı[hâzıra]¹⁶⁶⁹ Hâlık oldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Mahdûmı Abdu'llah Çelebi dahi künc-i hafâdan rû-nümâ olup Menemen kazâsı mahall-i hükm ü imzâsı oldu. Fî m.

Vak'a-i Osmân Hanî'den sonra Erzurûm'da nevbetci olan yeniçeriyânın tuğyânı tahammül mertebesinden güzêrânî olduğu mîr-i mîrânı Abaza Mehmed Paşa'ya müevvec-i metâ'-ı isyân olup ol cem'i |257b| kal'adan ihrâc ile tefrîk ve asâbe-i asabiyyetlerin ser-pençe-i kahr ü iz'âc ile¹⁶⁷⁰ temzîk itdikden sonra Gümüşhâne ve etrâfında olan kılâ'a medd-i bâ'-ı tasarruf eyledi. Ba'de ez-ân sultân-ı sa'îd Osmân Han-ı¹⁶⁷¹ şehîd kanını ri'âyet-i hakk-ı civâr itmeğin gürûh-ı enbûh-ı yeniçeriyândan fuzûlîce taleb nâmıyla livâ-yı isyânı bülend ve otuz bin kadar şakî-i bed-güher ile tahrîk-i semend idüp on gün muhâsara ile ber-vech-i arpalık Karahisâr-ı Sâhib sancağına¹⁶⁷² mutasarrıf olan Murtazâ Paşa'yı hâh nâ-hâh kendüye pâdâş-ı tarîk-ı fesâd ve Mar'aş Beylerbeyisi Kılâvun Yûsuf Paşa'yı

¹⁶⁶⁶ __A B; Recep Paşayı kapudanlık rütbesine anda P R

¹⁶⁶⁷ Merre Paşa himmet-i bî-câsı mukârenetiyle ârzû-yı dil ü cânı olan serîr-i hanîye A; __B P R

¹⁶⁶⁸ Hâce A; Hevâce B P R

¹⁶⁶⁹ __A P R; hâzıra B

¹⁶⁷⁰ ser-pençe-i kahr ü iz'âc ile A P R; __B

¹⁶⁷¹ Han-ı A; __B P R

¹⁶⁷² sancağına A; eyaletine B P R

dahi idlâl ü ifsâd itdikden sonra her merhalede ele giren yeniçeriyânı[ve sipahı]¹⁶⁷³ adem vâdisine hâdî olarak kat‘-ı menâzil idüp Zile nâm menzilde töhmet-i kasd-ı bed ile Kılâvun’un feyyâze-i hayâtın sedd ba‘dehu Ankara ahâlîsini hurûc ü vülûcdan sadd eyledi. Fî m.

Ahbâr-ı mezbûre intişârı erkân-ı devlete bâ‘is-i bî-karârî olup Cıgala-zâde Mahmûd Paşa cenâbını hıl‘at-i ser-askerî ile teşrîf ve bu hizmet itmâmını ana teklîf itdiler. Fî Receb.

Vezîr-i mezbûr sunûf-ı leşker-i mansûr ile Beybâzârı nâm mahalle¹⁶⁷⁴ vâsıl olup Abaza Paşa’nın kendü cânibine hücum ihtimâliyle Burusa tarafına kararî firâra bedel ve men necâ ber ase mazmûnıyla amel eyledi.

Reviş-i akl ü idrâkden bîgâne Merre dîvâne fukarâ-yı kuzâtdan bir mütezallimi tehevür esnâsında ta‘zîr ile tahkîr itmesi miyân-ı ulemâda sû be-sû in‘ikâd encümen-i güft ü gûya bâdî ve ol bî-dînden mukaddemâ hâkim-i Mısır iken sudûr idüp söylenen¹⁶⁷⁵ sebb-i hazret-i Seyyidü’l-mürselîn husûsunda ve hâlâ muhâfaza-i mansıbı içün izâ‘at itdüğü Beytû’l-mâl-i müslimîn emrinde meclis-i kıl ü kâl mütemâdî olup dil-rîş-i zahm-i eziyyet-rîz-i cânî ve nîk-hâh-ı devlet-i ebed-peyvend-i Âl-i Osmânî olan tâ‘ife-i sipâha iltihâk itmeğin dâd-hâhlar gadîr-ebken-i deryâ ve cem‘iyyet-i ma‘rûfe-i Câmi‘-i Ebû’l-feth [258a] peydâ oldu. Fî Şa‘bân.

Şeyhü’l-İslâm hâh nâ-hâh ol meclise ihzâr ve cevâb-ı mes’eleden istifisâr olup müftî cenâbları mâdâm ki fer‘-i hâtem-i Süleymânî olan mühr-i sultânı anın hırz-ı cânıdır bu sû‘âle cevâba ikdâm reviş-i akldan mehcûr ve semt-i selâmetden dûrdur. Husûs-ı mezbûrî huzûr-ı hümâyûna bi’z-zât arz ü i‘lâm ve mühr-i şerîfi ile âhar bend[e]lerin teşrîfe ikdâm idüp ba‘de husûlü’l-me’mûl seyf-i şer‘-i mutahharü’l-meslûli ve ol vâcibü’l-katl maktûl olmak münâsibdir deyü mihrâb-ı câmi‘den kıyâm ve makarr-ı şehriyârî olan İskender Bâğçesi tarafına imâle-i licâm eyledi. Cebb Ali İskelesi câmi‘e akreb ve Üsküdâr’a güzâra enseb iken beyhûde ta‘b-ı irtikâb ve Emîn İskelesi’ne varılmak üzere Süleymâniye cânibine şitâb olup Ağasarâyı’na ilticâ iden Merre Hüseyin Paşa şâh-zâde¹⁶⁷⁶

¹⁶⁷³ __A P; ve sipahı B R

¹⁶⁷⁴ nâm mahalle A R; __B P

¹⁶⁷⁵ söylenen A P; __B R

¹⁶⁷⁶ zâde A; rehân B P R

a'dâd itdüği erbâb-ı fitne¹⁶⁷⁷ dâmına fütâde ve bi'z-zarûre ol meclise pâ-nihâde oldu. Sadreyn-i mükerrremeyn İbn-i Bostân Yahyâ ve Ahi-zâde Hüseyin ise dahi mukaddem ol şem'a cem' olup çerâğ¹⁶⁷⁸-efrûhtesi oldukları şahs-ı dîvâne üzerine[pervane]¹⁶⁷⁹ olmuşlar idi. Kuzât-ı asâkirden câmi' olan Bahşî Efendi ve Şerîf Efendi ve sâ'ir mevâlî ve müderrisîn ve vücûh-ı sipâh Ağakapısı cem'iyetinden âgâh olıcak şeyhü'l-İslâma ol meclisden kıyâma ruhsat virildüğüne sebbâbe-güzâ-yı nedâmet olup¹⁶⁸⁰ ma'-zâlik te'âvün-i ale't-takvâ riştesine tâb ve gayret-i İslâmiyye-i şemşîrine âb virmede akdâm-ı ikdâmlarına za'f ü fütûr gelmedi. Hablû'l-metîn-i hısâm tavassut-ı şüfe'â ile kabîl-i magrib oluncaya dek¹⁶⁸¹ kâbil-i infisâm olmayıcak el-uhdetü ale'r-râvî sadr-ı Rûm Hüseyin Efendi ıslâh-ı¹⁶⁸² hançere vü hulkûmdan[eslahinden]¹⁶⁸³ sonra kendüye mahsûs ibâret ü ıstılâh ile dervâze-i dehânından ta'vîz ve besmele ile âyet-i kerîme-i bağy kırâ'etine âğâz idüp sâbb-ı Resûlu'llah olan¹⁶⁸⁴ **[258b]** gümrah üzerine sell-i seyf-i hisbet iden ehl-i İslâma el-ıyâzen bi'llahi te'âlâ bağy ü udvân isnâdıyla hetk-i hürmet-i şerî'at-i hazret-i Seyyidü'l-enâm'a ikdâm itmeğin huzzâr-ı meclis yek-dest ve hemvâr hâşâ gazâ niyyetine süvâr olup Şehzâde câmi'i kurbünde keşîde-i licâm-ı ârâm ü karâr oldılar. Ağa nâmına olan Kara Mustafâ hasbe'l-işâre yeniçeri ve acemiyândan pür-sâz ü selb gürûh-ı enbûh ile seyl-âsâ mecma'-ı ulemâ vü sulehâ olan ma'bed-i kadîme mevc-rîz-i ceng ü sitîz olup sahn-ı câmi'-i Ebû'l-feth'e sâye-endâz-ı nühûset oldu. Ahşam karîb olmağın ser-halka-i cem'iyet olan vücûh-ı kavim hânelerine mürâca'at itmiş bulunup ol tedbîrde fatîr ü hamîri olmayan ekall-i müteyakkın üzere on dokuz nefer bî-günâh kimesne¹⁶⁸⁵ salât-ı mağrib edâsına müteveccih-i dergâh-ı İlâh iken darb-ı tîğ ü tîr ile kemîn-i hurremde ve ba'zını hod tâ mihrâb ü minberde mütevârî-i gıyâbetü'l-cübb-i adem idüp taraf-ı[harbi]¹⁶⁸⁶ haremde bi'r-i mu'attalaya cesedlerin ilkâ ile

¹⁶⁷⁷ fitne A; fesad B P R

¹⁶⁷⁸ çerâğ A R; perâh B P

¹⁶⁷⁹ ___A B R; pervane P

¹⁶⁸⁰ olup A P R; olunup B

¹⁶⁸¹ oluncaya dek A R; ___B P

¹⁶⁸² ıslâh-ı A P; ___B R

¹⁶⁸³ ___A P; eslahinden B R

¹⁶⁸⁴ olan A B R; ___P

¹⁶⁸⁵ on dokuz nefer bî-günâh kimesne A; ___B; bi-günâh P R

¹⁶⁸⁶ ___A; harbi B P R

ihfâ itdiler. Revehu'llahi rûhihim. Rûz-ı dîğeri Ağasarâyı'nda tekrâr akd-i cem'ıyyet olunup¹⁶⁸⁷ vezîr-i bed-güher tehniye-i feth ü zaferden sonra vâsıtâtü'l-akd-i cem'ıyyet olup ism ü resmi ma'lûm olan fuhûl-i ulemâya tertîb olınacak cezâ husûsunda mukaddemât-ı güft ü şenîd temhîd olunup ba'de'l-letyen ve'l-lety Bahşî Efendi ve Şerîf Efendi ve mevâliden Ali Çelebi-zâde Abdu'llah Efendi ve müderrisinden yedi sekiz merd-i mutasallib-i fî'd-dîn ve birkaç kuzât kasabât-ı Burusa ve âhar diyâra nefy ü iclâ belâsına mübtelâ oldılar. Cezâhümu'llahi hayrû'l-cezâ.

Yeniçeriyân¹⁶⁸⁸ ağası dîn ü devlete itdüğü hizmet mukâbelesinde Mısır hükûmeti ile ikrâm olunup Kethudâ Çeşteci Ali Ağa zâbit-i yeniçeriyân olmak ile be-kâm oldı. Fî m.

Müsâ'ade-i esbâb-ı ikbâl ve kesret-i etbâ' ü emvâl birle Şâm kulu kemâl mertebe unüvv ü tuğyân üzere olup hükkâma ser-fürû itmeden müctenab ve itâ'ate fermân-ı ülû'l-emre muhâlefet [259a] şenâ'atini mürtekeb olur olmuşlar idi. Ma'an-oğlu ile beyinlerinde vâkı' olan ba'zı ahvâl sebebiyle bu sene tehiyye-i edevât-ı harb ü kıtâle teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm ve hâh ü nâ-hâh Muhâfız-ı Şâm Hamîdî Mustafâ Paşa'yı dahi bu emrde kendülere râm idüp Ma'an-oğlu üstüne imâle-i licâm-ı azîmet itdiler. Kâ'-ı bıkâ'da¹⁶⁸⁹ tertîb-sâz oldukları saff-ı mesâffda âfitâb-ı şevket ü ikbâl-i Şâmiyân mihr-i gârib-âsâ sühâb-ı zevâlde nihân ve sadme-i kahr-i devr ü zamân ile cem'ıyyetleri[orak]¹⁶⁹⁰ perîşân olup niceleri ni'met-i hayâtıdan sîr ve Paşa-yı Şâm İbn-i Ma'an elinde esîr oldı. Çünkü paşa-yı mezbûr dest-i tasallut-ı Şâmiyân'da makhûr olup bu hareketi kasrî ve mizmâr-ı kârzârda huzûrî cebrî idüğü Ma'an-oğlu'nın ma'lûmı idi. Mustafâ Paşa'yı sadr-ı nişîn-i meclis-i ikrâm ve zarûrî sudûr iden umûrdan isti'fâ ve i'tizâr makâmında kıyâm idüp nakd ve cinsden bî-nihâye pîşkeş ü nisâr tertîb ve sunûf-ı nüvâziş ile hâtırın tatyîb eyledi. Yiğirmi günden sonra beşyüz sekbânı paşanın mutî'-i fermânı idüp ser-keşân-ı Şâm'ı dâ'ire-i vücûddan izâle ve cûy-i hûnların safha-i hâk üzere¹⁶⁹¹ isâle itmek için mashûb-ı selâmet irsâl itmeğin Mustafâ Paşa bir seneden berü

¹⁶⁸⁷ olunup A B R; olup P

¹⁶⁸⁸ Yeniçeriyân A B; Yeniçeri P R

¹⁶⁸⁹ Kâ'-ı bıkâ'da A P; Nâm-ı makeddema B R

¹⁶⁹⁰ __A; orak B P R

¹⁶⁹¹ üzere A; __B P R

dîde-dûz-ı râh-ı intizâr olduğu fırsat demini ganîmet bilüp her bâr kendüye seng-endâz eziyyet ü izrâr olup¹⁶⁹² bed-kirdârları ihlâk ü tedmîr ve hıttâ-i Şâm'ı levs-i vücûd-ı bed-bûdlarından tathîr eyledi.

Âfitâb-ı ikbâl-i Merre Hüseyin Paşa¹⁶⁹³ taklîl-i şürekâ¹⁶⁹⁴ ve tenkîl-i husemâ ve husûl-i cemî'-i ümniyye ü emel ve rüsûh-ı kadem-i akd ü hall ile evc-gîr-i kemâl olup ber-haseb-i iktizâ-yı hükm-i kazâ derece-i zevâle karîb olmağın be-fermân-ı İlâh zümre-i sipâh i'lâ-yı livâ-yı hılâf ü şikâk üzere hem-zebân-ı ittifâk olup [259b] tarafgîr-i vezîr olan gürûh-ı enbûh-ı yeniçeriyânı kendü câniblerine imâle ve ol bahr-i zahhârı dahi semt-i adâvete isâle recâsına bir rûz-ı fîrûzda harem-i câmi'-i Süleymânî'de akd-i cem'îyyet[-ü cemile]¹⁶⁹⁵ vüzerâ vü ulemâyı Ağasarâyı'na da'vet itdiler. Perverde-i hân-ı ihsânı olan odabaşılar ve emsâli sipâha ittibâ'dan sûret-i¹⁶⁹⁶ imtinâ göstermişler iken kethudâ Bayrâm Ağa sevkı ile umûmen nefer-i sipâh kanda ise biz dahi andayuz deyü Merre'nin mesned-i vezâretten izâlesi mâddesinde zümre-i sipâh ile müttefikü'l-kelâm olup Merre tarafından sudûr iden mukaddemât-ı mevâ'id fîrîb-âmîz ve tazarru'ât-ı reft-hayyiz asker cânibinden Merre'nin ba'de'l-yevm ol makâmda bekâsına adem-i rızâ üzere sebât-kademden özge bir nesneyi[bi]¹⁶⁹⁷ intâc itmemeğın hemân ol meclisde hıl'at-i vezâret-i uzmâ Vezîr-i râbi' Kemânkeş Ali Paşa'ya ilbâs olunup ma'zûl-i mahzûl künc-i tesettür ü ihfâda hem-âşiyâne-i ankâ oldu Fî Zi'l-ka'de[1030]¹⁶⁹⁸.

[Pevni]¹⁶⁹⁹ Edhemî-mezheb fenâ-meşreb Sultân Mustafâ çün¹⁷⁰⁰ devlet-i dünyâ-yı bî-bekâya püşt-pâzen istignâ olup muktezâ-yı tab'-ı uzlet-pesendî üzere nazm-ı ahvâl-i memleket ile takayyüdden teneffür ve te'âtî-i mehâmm-ı saltanat emrinde ihtimâmdan tazaccür üzere olduğu cihetden her kûşede bir fîtne-sâz dervâze-i zulm ü bî-dâdı bâz ve havsala-i isti'dâdınca engîz-i fesâda âğâz idüp

¹⁶⁹² olup A; olan B P R

¹⁶⁹³ Paşa A; __ B P R

¹⁶⁹⁴ şürekâ A P R; __ B

¹⁶⁹⁵ __ A; -ü cemile B P R

¹⁶⁹⁶ sûret-i A P R; __ B

¹⁶⁹⁷ __ A R; bi B P

¹⁶⁹⁸ __ A P R; 1030 B

¹⁶⁹⁹ __ A P; Pevni B R

¹⁷⁰⁰ __ A R; çün B P

re‘âyâ ahvâli ziyâde ihtilâl ve mizâc-i mülk kemâl mertebe i‘tilâl bulduğundan mâ‘adâ pâdişâh-ı ma‘nevî olan nâkısatü’l-akl Vâlide Sultân iki günde bir muhâfaza-i saltanat mülâhazasıyla kîsehâ-yı ser-be-müht-i zurnâyı her tâ’ifenin serbebaşlarına ithâf ve Beytü’l-mâl-i müslimîni dârü’l-harbde düşmen-i dîn mâlı gibi itlâf idüp “el-hükmi li-men galebe” sûretinin zuhûrı erbâb-ı akl ü şu‘ûrı deng ü hayrân ve bîm-i vehâmet-i âkıbet vüzerâ vü ulemâ ve ağniyâ vü fukarâyı bî-ser [ü] |260a| sâ mân itmiş idi. Lâ-cerem ittifâk-ı ârâ ile birâder-zâdeleri Sultân Murâd Han hazretleri serîr-ârâ-yı dîvân-ı saltanat ü şehriyârî ve dest-pîrâ-yı eyvân-ı hılâfet ü tâcdârî oldılar. Fi’l-yevmi’r-râbi‘ min şehriyârî Zi’l-ka‘deti’l-harâm li-sene isneyn ve selesîn ve elf[1032]¹⁷⁰¹

Ahd-i saltanat-ı Mustafaviyye’de Yahyâ Efendi pîrâye-bahş-ı mesned-i meşîhat-i İslâm idiler.

Vüzerâ-yı izâm: Dâvud Paşa, uzile fî sene 31¹⁷⁰². Merre Hüseyin Paşa, uzile fî sene m. Lefkeli [Mustafa Paşa]¹⁷⁰³, uzile fî sene m. Gürcî Paşa, uzile fî sene 33¹⁷⁰⁴. Merre Hüseyin Paşa, sâniyen uzile fî sene m. Kemânkeş Ali Paşa.

¹⁷⁰¹ __A P R; 1032 B

¹⁷⁰² 31 A R; 1031 B P

¹⁷⁰³ __A R; Mustafa Paşa B P

¹⁷⁰⁴ 33 A R; 1033 B P

Tafsîl-i Vâkı'ât Der-Ahd-i Sultân Murâd Hanî

Vâris-i taht ü nigîn şehzâde-i güzîn Sultân Murâd hazretleri murabba'-nişîn-i çâr-bâliş-i saltanat-ı Âl-i Osmânî olıcak cem'iyet-i câmi'-i Mehemed Hanî bahânesiyle Burusa'ya nefy olınan eşrâf-ı ulemâ vatanlarına avd idüp mazhar-ı avâtıf-ı aliyye-i sultânî olmak bâbında sudûr iden fermân-ı âlîleri unvânü'l-mehâmid nussha-i kübrâ-yı saltanat-ı kâhireleri olmuştur.

Rûz-ı diğer sultân-ı sa'd-ahter hazretleri resm-i dîrîn-i selâtîn üzere hazret-i Ebâ¹⁷⁰⁵ Eyyûb-i Ensârî merkad-i münevverelerinde¹⁷⁰⁶ kutbü'l-ârifîn Üsküdârî Şeyh Mahmûd Efendi hazretleri dest-i şerîflerinden kılıc kuşanup ol rûz-ı fîrûz-ı sürûr-encâmda ri'âyet-i sünnet-i hitâna ikdâm itdiler.

Zâbit-i Yeniçeriyân Çeşteci Ali Ağa Mısır'a vâlî ve Kethudâ Bayrâm Ağa zâbit-i yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî olup nâmzed-i hizmet-i hükûmet-i Kâhire olan vücûd-ı şerîf visâl-i azîzü'l-menâl mahtûbe-i bedî'ü'l-cemâl ârzûsıyla keşti-süvâr ve sahrâ-peymâ-yı deryâ-yı hûn-hâr oldı. Fî Zi'l-hicce[1032]¹⁷⁰⁷.

Ali Paşa metâ'ib ü meşâkk-ı sefere pür-hatar-ı bahri ber-taraf itdükden sonra haşmet-i zâhire ile mersâ-yı İskenderiyye'ye lenger-i istikrâr salacağı zamânda selefi Mustafâ Paşa tarafından rûy-i recâsına der-husûl-i me'mûl mesdûd ve nidâ-yı mehîbü'l-edâ-yı “dûr-bâş” ile matrûd olup [260b] “mâ-yuhilli min-Allah” diyerek enîn ü âh ile azm-i dergâh-ı mekremet-destgâh eyledi.

Huld-âşiyân Sultân Ahmed Han sâl-i irtihâlinden berü üç cülûs in'âmı ve Hotin seferi tedârük-i mehâmmı ile hususan eyyâm-ı herc ü merc-i devlet-i Mustafaviyye'de istîlâ-yı tâlân-gerân ile reşk ü gayret-kân olan hızâne-i şâhâne ceyb-i müflisâna dönüp derem ü dînâr ism-i bî-müsemma ve atıyye-i cülûs tedârûki fethi müşkil bir mu'ammâ idi. Binâ-berîn vücûd-ı bihbûd-ı sultânî ile iğtinâm olunup nâm-ı in'âm yâd olunmamak üzere akd-i ahd olunmuşiken tâ'ife-i Bektâşiyân zâbitleri tahrîkiyle peymâne-i¹⁷⁰⁸ peymânı şikest idüp hılâf-ı ahd ü mîsâk resm-i me'nûs üzere in'âm-ı cülûs talebinde hem-zebân-ı ittifâk olmağın

¹⁷⁰⁵ Ebâ A B; __P R

¹⁷⁰⁶ merkad-i münevverelerinde A P R; __B

¹⁷⁰⁷ __A P R; 1032 B

¹⁷⁰⁸ peymâne-i A P R; __B

nâ-çâr erkân-ı devlet selâtîn-i mâziye zamânından berü isti‘mâl olunan âlât-ı zerrîne ve be-tarîk-ı istikrâz emvâl-i müslimîne dest-i ta‘arruz dırâz itdiler. Fî m.

Mısır’dan munfasıl Pîr Mehemed Paşa Budin muhâfazası hizmetine nâmzed olup tedârük-i esbâb-ı sefer üzere iken¹⁷⁰⁹ vezîr-i a‘zam sevkıyla âzim-i mülk-i câvidânî ve kâ'idü'l-ceyş-i şühedâ-i vüzerâ-yı[Devlet]¹⁷¹⁰ Murâd Hanî oldu. Fî m.

Şeyhü'l-İslâm Yahyâ Efendi mansıb-ı fetvâdan tekâ‘üd ve selef-i sâlihleri Es‘ad Efendi mesned-i iftâya sâniyen¹⁷¹¹ mütesâ‘id oldu. Fî m.

Vezâretten mütekâ‘id Halîl Paşa ve Gürcî Mehemed Paşa hılâf-ı vâkı‘ Abaza Paşa’yı tahrîk ile müttehem olup vezîr-i a‘zam sarâyında mevkûf-ı şeşder-i hayret olmuşlar iken berâ‘et-i zimmetleri zâhir ü âşikâr¹⁷¹² olmağın itlâk olundılar. Fî m.

Hamîr-i mâye-i fesâd ocak ağalarından Kara Mazak kasaba-i Ebâ Eyyûb’de binâ itdüğü Mevlevî-hâne pâ-ber-hevâ olmağın fukarâ-i Mevleviyye henûz ri‘âyet-i âyîn-i semâ‘ itmedin bir ayağ üzere raks-künân-ı dest-efşân-ı safâ vü zevk ve sermest-i süllâf-ı sâff-ı vech ü şevk olup istîlâ-yı keyfiyyet-i semâ‘ ile zîr ü zeber ve arş ü ferş ile [261a] hâke berâber oldu. Fî m.

Yeniçeri ağası Bayrâm Ağa ta‘yîn-i havâss ile hizmet-i dîvân-ı bülend-eyvâna ihtisâs bulup Silahdâr Husrev Ağa mansıb-ı münhalle mahall görüldi. Fî Muharrem li-sene 33¹⁷¹³.

Künc-i gürîzde mestûr olan menba‘-ı şerr ü şûr Merre’nin vücûd-ı bed-bûdı izâle olunmak bâbında sudûr iden fermân-ı lâzimü’l-iz‘ân üzere mahallât-ı İstanbul gû be-gû tek ü pû¹⁷¹⁴ ve sû be-sû cüst ü cû olup henûz bekâ-yı çend-rûze ömr-i mukadder mâni‘-i zafer oldu. Fî m.

¹⁷⁰⁹ Budin muhâfazası hizmetine nâmzed olup tedârük-i esbâb-ı sefer üzere iken A P; __B R

¹⁷¹⁰ __A B; Devlet P R

¹⁷¹¹ sâniyen A P; __B R

¹⁷¹² âşikâr A; __B P R

¹⁷¹³ 33 A R; 1033 B P

¹⁷¹⁴ gû be-gû tek ü pû A; __B P R

Kesret-i a‘vân ü ensârile Bağdâd-ı bihişt-âbâdda rîşe-i istikrâr salup tegallüben hâkim-i mutlaku’l-inân olan Bekir Sübaşı âm-ı mâzide fesâd-tıynet ve habs-cibilletden nâşî fitne îkâzına ikdâm ve etbâ‘ından ba‘zı eşkıyâyı taslît ile[Mir-i Mirânı]¹⁷¹⁵ Yûsuf Paşa’yı i‘dâm idüp ol kişvere bî-münâzi‘ bast-ı yed-i istîlâ ve istibdâddan sonra der-i Murâd’dan menşûr-ı eyâlet-i Bağdâd tahsîli içün Muhâfız-ı Diyârbekr Hâfız Ahmed Paşa’dan istimdâd itmiş idi. Dergâh-ı saltanatdan Süleymân Paşa hıl‘at-i hükûmet-i Bağdâd ile is‘âd olunup Hâfız Paşa mesned-i ser-askerîye iclâs olunduğı peyâm-ı bâridi Bekir Sübaşı’ya vârid olmağın Şâh Abbâs tarafına arz-ı inkıyâd ve andan istid‘â-yı imdâd idüp muhâfaza-i kal‘a-i vücûd emrinde bezl-i nakdîne-i mechûd eyledi. Hâfız Ahmed¹⁷¹⁶ Paşa cem‘-i sipâh ve azm-i râh idüp mukâbele-i Bağdâd’da haymezen-i karâr olıcak suhûlet ile Bağdâd’ı istirdâd recâsına bir buçuk ay beyhûde intizâr ile asker câniblerinden bîzâr olup bu hilâlde Şâh tarafından dört beş bin[kadar]¹⁷¹⁷ Kızılbaş atlusu¹⁷¹⁸ İmâm Hüseyin’e geldiğı haberi mükerrer olmağın ber-muktezâ-yı cübûn ü bed-dilî pây-ı sebât ü karârı mütezzelzil olup Bekir Sübaşı’ya eyâlet-i Bağdâd menşûrını irsâl ve kendüsi sâhil-i selâmete irişmeğe isti‘câl eyledi. Serdâr [261b] tarafından hükûm-i sultânî ve hıla‘-ı husrevânî Bekir Sübaşı’ya vâsıl olıcak irtikâb itdüğü kâr-ı nâ-savâbdan nâdim olup imdâdına gelen asker-i Sürh-ser tarafına dervâze-i hisârı sedd ve iblâğ-ı peyâm-ı dûr-bâş ile Kızılbaşları men‘-i vasd eyledi. Bu haber Derne ve Derteng boğazında mu‘asker-i Şâh-ı bed-gühere vâsıl olıcak ol bed-mezheb kemâl-i gayz ü gazab birle¹⁷¹⁹ tekâvür-i tîz-tâz-ı azîmete irhâ-yı inân-ı müsâra‘at idüp Bağdâd’ı muhâsara ve tertîb-i mühimmât-ı müşâcere eyledi. Esbâb-ı muhâfazada kusûr ve bâzû-yı celâdet-i askere fütûr olmayup Şâh-ı gümrâh nice müddet sarf-ı himmet eylese[zâfer]¹⁷²⁰ müyesser değıl idüğü mukarrer iken Bekir Sübaşı’nın veled-i harâmı va‘d-i bilâ-incâz-ı hükûmet-i Bağdâd ile Şâh-ı şeyâtîn-sipâh fermânına münkâd¹⁷²¹ olmağın bir gice uhde-i ihtimâmında olan İmâm-ı a‘zam dervâzesi

¹⁷¹⁵ __A; Mir-i Mirânı B P R

¹⁷¹⁶ Hâfız Ahmed A; __B; Hâfız P R

¹⁷¹⁷ __A; kadar B P R

¹⁷¹⁸ atlusu A; __B P R

¹⁷¹⁹ birle A; ile B P R

¹⁷²⁰ __A; zâfer B P R

¹⁷²¹ münkâd A P; râm B R

küşâd ve dârü'l-hılâfe Bağdâd'ı pîşkeş-i şâh-ı[gümrâh]¹⁷²² bed-nijâd idüp ol iklîm-i azîm dest-i istîlâ-yı Abbâs-ı nâ-sipâsa fütâde ve kâdîsi Nûrî Efendi ve Bekir Sübaşı ve ehl-i sünnetden nice muvahhid-i pâk-i'tikâd hâk-i fenâyâ rû-nihâde olduğı haber-i hayret-eseri halk-ı âleme mâye-i endûh ü gamm oldu. Fî Saferi'l-hayr[1033]¹⁷²³.

Evâ'il-i ahd-i saltanat-ı Ahmed Hanî'den berü kalemrev-i hükûmet-i Âl-i Osmânî cevelângâh-ı rahş-ı Murâdî olup Osmân Hân-ı şehîd asrında Mısır'a¹⁷²⁴ iclâ olınan ağa-yı Dârü's-sa'âde Hâcî Mustafâ Ağa cülûs-ı meymenet-me'nûsdan sonra der-i ikbâle rûymâl itmek için da'vet-nâme irsâl olunup lede'l-vüsûl tekrâr Dârü's-sa'âde hizmetine i'âde olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel[1033]¹⁷²⁵.

Vezîr-i a'zam germ-sâz-ı hengâme-i irtişâ olup kâyin-atası Bostân-zâde Mehmed Efendi miyâncılığı ile manâsıb-ı devlet-i Osmâniyye bâzâr-ı hel [min] mezîdde tamâm bahâsına fûrûht olunmağın dellâl-i sipihr-i bed-mihr dahi anı meydân-ı siyâsetde hiçe satdı. Fî Cemâziye'l-âhire.

Mervîdir ki, Defterdâr Bâkî Paşa [262a] maktûl-i mezbûr mâlını kabz ile me'mûr olup sarâyını sû be-sû cüst ü cû iderek bî-tehâşî hareme vaz'-ı kadem eyledi. Bostân-zâde kerîmesi tesettür murâd idicek Bâkî Paşa bî-ihitiyâr: "Â cânım bizimle nâ-mahrem mu'âmelesin itmek ne içündür? Bizde hod sizin hakkınızda henûz ne tatlık ve ne ta'lik vâkı' olmuşdur. Bu mu'âmele Ali Paşa ile gerek idi" deyü latîfe eylemiş.

Ali Paşa mazhar-ı kahr-ı kahramânî olıcak Çerkes Mehmed Paşa emîn-i hâtem-i mülk-i Osmânî olup Abaza Paşa ref' itdüğü livâ-yı şikâyı kesr için Üsküdâr sahrâsında nasb-ı hıyâm-ı serdârî ve Gürci Mehmed Paşa'yı câ-nişîn-i sadr-ı dîvân-ı şehriyârî eyledi. Fî Receb[1032]¹⁷²⁶.

Mersûm-hâme-i Abbâsî-ammâme olduğu üzere mukaddemâ ahd-i saltanat-ı Osmân Hanî'de Hâcî Mustafâ Ağa Mısır'a iclâ olunmuş idi. menfiyyen Rodos'a uğradıkda ol târîhde anda mahbûs olan Mehmed Giray Han sâbika-i

¹⁷²² __A B R; gümrâh P

¹⁷²³ __A B R; 1033 P

¹⁷²⁴ Mısır'a A P R; __B

¹⁷²⁵ __A P R; 1033 B

¹⁷²⁶ __A P R; 1032 B

renciş sebebiyle ağaya itlâk-ı zebân-ı düşnâm idüp tavr-ı edebden hâric küstâhâne etvâra ikdâm itmeğın kevkebe-i devlet-i Murâdiyye zuhûrunda ağa-yı mezbûr kevkeb-i ikbâli tekrâr evc-i câh ü celâlde mütelâlî olıcak Mehemed Giray'dan ahz-i intikâm içün sâk-ı ihtimâm üzere kıyâm ve Canbek Giray Han'ı mükerreren nâ'il-i merâm donanma-yı hümâyûn ile reh-girây-ı iklîm-i Kırım eyledi. Fî Şa'bân[1033]¹⁷²⁷.

Donanma umûmen Kefe¹⁷²⁸ tarafına gidüp İstanbul etrâfı hâli olmağın Kazak eşkıyası Boğaz'a vâsıl olup[melûn ve birkaç müretered ve eşkıyası ile bir perv cânibinde]¹⁷²⁹ Rûmili sâhilinde Sarıyar ve¹⁷³⁰ dahi ba'zı emâkini sûhte-i âteş-i ızrâr ve Yeniköy nâm mevzi'î ihrâk bi'n-nâr eyledi. Ve bî-mu'âriz ü müzâhim sâlim ü gânim çekilüp be-hükm-i takdîr mümteni'ü't-tagyîr ol fitne-engîzlere sedd-i râh-ı gürîz içün i'mâl olınan sunûf-ı tedbîr netîce-pezir olmadı. Fî Şevvâl.

Peyâm-ı azl vüsûlü Mehemed Giray Han'ı bî-ârâm idüp husûsan [262b] nice müddet Şâh Abbâs perverde-i ni'meti olan[biraderi hûhteri]¹⁷³¹ Şahin Giray bast-ı mukaddemât-ı hatâ vü savâb ve selb ü kabûl-i mukaddemât-ı vebâl ü sevâb iderek¹⁷³² makâm-ı lecc ü hısâmda kıyâma birâder-i mihterin râm itmeğın fermân-ı cihân-mutâ'a ittibâ'dan imtinâ' ve def'-i sâ'il içün asker-i mûr-şumâr-ı Tatar ile tehazzüb ü ictimâ' idüp Kefe kurbünde tekâbül-i sūfūf ve takaru'-ı sūyūf vâkı' olıcak ol¹⁷³³ seferde takviyyet-i kalb-i sipâh içün hem-râh olan Vezîr Hasan Paşa ve Vezîr İbrâhîm Paşa ni'met-i şehâdetden sır[i-sebep]¹⁷³⁴ ve îkâz-ı fitne olan Kapucıbaşı Kefevî Mustafâ Ağa esîr olup eziyyet-i gûn-â-gûn cellâd ile vedâ'-ı âlem-i¹⁷³⁵ kevn ü fesâd eyledi. Sunûf-ı asker tefarruk ve ebedî sebâyâ mazhar olup Kapudan Receb Paşa hezâr zûr ü zâr ile Canbek Giray'ı ma'reke-i gîrûdârdan sâhil-i selâmete îsâl ve teskîn-i gubâr-ı fitne içün Mehemed Giray Han'a mukarrer-nâme irsâl eyledi. Fî m.

¹⁷²⁷ __A P R; 1033 B

¹⁷²⁸ umûmen Kefe A P R; __B

¹⁷²⁹ __A B; melûn ve birkaç müretered ve eşkıyası ile bir perv cânibinde P R

¹⁷³⁰ Sarıyar ve A P R; __B

¹⁷³¹ __A; biraderi kûhteri B P R

¹⁷³² selb ü kabûl-i mukaddemât-ı vebâl ü sevâb iderek A P; __B R

¹⁷³³ ol A P R; __B

¹⁷³⁴ __A; i-sebep B P R

¹⁷³⁵ âlem-i A P R; __B

Vüzerâ ve vücûh-ı asker hıl‘at-i şehâdet ile muvakkar ve Canbek Giray rec‘-i necefi Huneyn meseline mazhar olup Mehmed Giray mesned-i hanîde kemâ-kân sâbit ve ber-karâr olduğu ahabârı der-i devlet-medâr-ı şehriyârîye vâsıl olıcak nakş-ı Ka‘beteyn-i tedbîr muvâfık-ı mansûbe-i takdîr olmaduğundan ağa-yı Dârü’s-sa‘âde istîlâ-yı ârıza-i endûh ü gamm birle şeşder-i pister-i bîmârîye üftâde olup mâtem-gede-i âlemden rû-be-râh-ı diyâr-ı adem oldu. Fî Zi’l-ka‘de.

Fünûn-ı şettâda sâhib-i yed-i tûlâ olup sadâret-i Anadolu’dan mütekâ‘id olan Bahşî Efendi seyr-i serâbistân-ı cinâna revân oldu. Fî m.

[**Terk-i**]¹⁷³⁶**Kazak** eşkıyası ikdâm itdükleri emr-i garîb ki, muhayyer-i ukûl-i ba‘îd ü karîbdır, erkân-ı devlete bâ‘is-i hâb-nûşîn-i gaflet olup savâdîd-i ukelâ üzere Rûmili tarafında Sarıyar nâm mahallden |263a| yukarı leb-i deryâda bir vâsi‘ fezâda kal‘a-i sengîn-bünyâd îcâd ve hâricinde câmi‘ ve hammâm ve mesâkin-i refi‘a ve hadâyık-ı zât-ı behce i‘dâd olundu. Fî m[1033]¹⁷³⁷.

Serdâr Mehmed Paşa kat‘-ı merâhil idüp Kayseriyye* kurbünde Karasu nâm nehrden güzâr olundukda bir sahrâda Abaza Paşa ile idâre-i câm-ı şemşîr-i hûn-âşâm husûsan yeniçeri dilâverleri ahz-ı intikâma kıyâm-ı tâmm idüp bezm-i rezmde bir müddet tarafeynden nice merd-i neberd-âyîn âlûde-i ratl-kerân-ı tîğ-ı kîn oldu. Fî m.

Kuvvet-i kalb-i düşmen olan onbin kadar atlu sekbânının adû-yı cânı olan yeniçeri gürûh-ı pür-şükûhuna mukâbil ve bir sâ‘at-i nücûmîde semt-i inhizâma mâ‘il olup Abaza cebr ü ikrâh ile hem-râh itdüğü Vezîr Tayyâr Mehmed Paşa ve Murtazâ Paşa ve Sivas askeri esnâ-yı gîrûdârda[araf-ı serdâra]¹⁷³⁸ firâr itmeğîn leşker-i düşmen-i gümrâh[hevâ-ü hevâ]¹⁷³⁹ mazîk-ı sitîzden sebûkbâr-ı âzim-i fezâ-yı gürîz oldu. Şîrân-ı adüvv-şîkâr der-kafâ olmağın firârîlerin ordugâhlarında dahi karâra iktidârları olmayup Erzurûm cânibine cân atdılar. Ol gürûh-ı mekrûhın ekseri meydân-ı cengde helâk ve kimi dahi akabgîrlar darb-ı şemşîrî ile üftâde-i hâk olup hayme vü hargâhları nasîb-i guzât-ı zafer-simât oldu. Peyâm-ı inhizâm-nekedde kethudâsı Çopur Bekir’e vâsıl olıcak Abaza Paşa’ya mülâkî olmak

¹⁷³⁶ __A; Terk-i B P R

¹⁷³⁷ __A B R; 1033 P

¹⁷³⁸ __A; taraf-ı serdâra B P R

¹⁷³⁹ __A; hevâ-ü hevâ B P R

ârzûsıyla inân-engîz-i semt-i gürîz olduğu istimâ‘ olunmağın alâ cenâhin isti‘câl iki bin kadar müntehab asker¹⁷⁴⁰ irsâl olunup (boş) nâm mahallde iki leşker tertîb-sâz-ı saff-ı mesâff oldı. Ol ma‘rekegâhdan Çopur Bekir az âdem ile tarîk-ı necâta vaz‘-ı kadem idüp sipâh-ı zafer-destgâh sâlimen ve gânimen mu‘asker-i firûzî-esere vâsıl oldı. Fî Zi’l-hicce’ti’ş-şerîfeti.

Serdâr-ı nâmdâr firârîleri takîb iderek [263b] Erzurûm’a iki merhale karîb yerde¹⁷⁴¹ Tercan sahrâsında vardıklarında tavassut-ı maslahat-güzârân ile Abaza Paşa’nın satr-ı nâ-dürüst-i isyânı madrûb-ı kalem-i afv ü ihsân olup maslahat-ı vakt iktizâsıyla kemâ-kân Erzurûm eyâletinde ibkâ vü mukarrer¹⁷⁴² olundı. Fî m.

Erzurûm’a iki bin kadar nevbetci yeniçeri ta’yîn olunup etrâfında olan kılâ‘a dahi ümerâ vü hükkâm ile istihkâm virildikden sonra meştâ-yı Tokat’a imâle-i licâm olundı. Fî Muharrem li-sene 34¹⁷⁴³.

Anda tedârük-i sefer-i diyâr-ı Şark üzere iken sefîne-i vücûdî deryâ-yı rahmete gark olup mühr-i vezâret Muhâfız-ı Diyârbekr Hâfız[Ahmed]¹⁷⁴⁴ Paşa’ya sezâ görüldi. Fî Cemâziye’l-ülâ.

Defterdâr Bâkî Paşa dahi sefer-i mülk-i bekâda serdâra kafâdâr oldı. Fî m.

Nakîbü’l-eşrâf Seyyid Kâsım Gubârî Efendi terk-i câme-i hayât-ı müste‘âr idüp hıl‘at-i i‘zâz-tırâz-ı nakâbet ile Sadr-ı Anadolu Şerîf Efendi teşrîf¹⁷⁴⁵ olundı. Fî Cemâziye’l-âhire.

Sünbüle-i vücûd-ı Monlâ Sünbül Ali Efendi¹⁷⁴⁶ der-dîde-i dâs-ı merg olup tahîne-i seng-i asyâ-yı fenâ oldı. Fî Receb.

Müftî-i müşkil-güşâ Es‘af Efendi azm-i tarab-sarây-ı iklîm-i bekâ idüp zimâm-ı emânet-i kübrâ-yı iftâ selef-i kerîmleri Yahyâ Efendi yed-i mü’eyyedlerine teslîm olundı. Fî Şa‘bân.

¹⁷⁴⁰ asker A P R; __B

¹⁷⁴¹ yerde A B; __P R

¹⁷⁴² mukarrer A; __B P R

¹⁷⁴³ 34 A R; 1034 B P

¹⁷⁴⁴ __A B R; Ahmed P

¹⁷⁴⁵ Efendi teşrîf A B P; __R

¹⁷⁴⁶ Efendi A; __B P R

Süllem-i selâmet-karîn-i minber-i hitâbetden kasr-ı pür-kusûr-ı rütbe-i defterdârî ve vezârete teraffu‘ iden Yahnikapan Abdü’l-kerîm Paşa mültezem¹⁷⁴⁷ olduğu mâl edâsında tegâfûl ü ihmâl itmeğin sadme-i şemşîr-i bürrân ile üftâde-i hâk-i helâk oldu. Fî Zi’l-ka‘deti’l-harâm.

Dergâh-ı haşmet-vicâh nîk-hâhlarından Gürciyân hâkimi Tehmurs Han Şâh-ı gümrâh tarafından üzerine elli bin kadar Sürh-ser ile Han-ı Hanân Karcgay Han ve Emîr Gûne Han havâle olmağın serdârdan istimdâd idüp iki bin kadar güzîde asker ile imdâd olunmuş idi. Ol merd-i mîkdâm darb-ı şemşîr-i ihtimâm ile [264a] leşker-i Sürh-serân’ı iki def‘a âvâre-i sahrâ-yı inhizâm ü perîşânî idüp nice bin tüfeng-endâzân-ı Mâzenderân ve tîğ-zenân-ı[kûşveri]¹⁷⁴⁸ Îrân’dan mâ‘adâ Karcgay Han’ı ve dört beş umde hanı alef-i şemşîr-i hûn-bâr ve müte‘ayyinlerinin kellelerin¹⁷⁴⁹ serdâr vesâtatıyla tuhfe-i der-i devlet-medâr eyledi. Fî Muharrem sene 35¹⁷⁵⁰.

Sadâret-i Rûm’dan munfasıl Bostân-zâde Mehemed Efendi sarây-ı sürûr-efzâ-yı mülk-i ukbâya müntakıl oldu. Fî m.

Kapudan Receb Paşa Karaharman önünde kırk yedi pâre kadırğa ile üçyüzden ziyâde Kazak şaykalarına râst gelüp ihtimâl-i neyl-i[semt-i]¹⁷⁵¹ selâmet beher-hâl a‘dâ-yı dîn-i¹⁷⁵² mehâzîl-i müşrikîn ile mütevekkilen ala’llah mukâbele vü mukâteleye münhasır olmağın be-hükm-i zarûret gürâzân-ı şedîdü’s-savle-i küffâra şîrâne hücûm eyledi. Ol gün bi-emri’llahi te‘âlâ rûzgâr kemâl-i şiddet üzere olup emvâc-ı deryâ telâtümi şaykaları bed-hâl itmeğin yalnız kapudan paşa baştardesi birkaç mertebe¹⁷⁵³ kerr ü ferr-i Rüstemâne gösterüp kırktan ziyâde şaykayı erbâbı ile lücce-i nâ-ka‘r-yâbda mün‘adim eyledi. Sâ’ir kadırgalar dahi hisselerince merdâne hareket idüp ol mehâzîl-i müşrikînden¹⁷⁵⁴ ekall-i kalîl

¹⁷⁴⁷ mültezem A P R; __B

¹⁷⁴⁸ __A; kûşveri B P R

¹⁷⁴⁹ kellelerin A P R; __B

¹⁷⁵⁰ 35 A R; 1035 B P

¹⁷⁵¹ __A; semt-i B P R

¹⁷⁵² dîn-i A P R; __B

¹⁷⁵³ mertebe A P R; __B

¹⁷⁵⁴ müşrikînden A; __B P R

kimesne¹⁷⁵⁵ halâs oldu. Garîk-i bahr-i adem olandan a‘dâ rûy-i deryâdan alınan esîr ile kürekçisi nâkıs olan gemiler tekmi l olinup sükkân-ı azîmet taraf-ı Dârüs’s-saltana’ya tahvîl olundu. Fî m.

İskenderiyye sancağından ma‘zûl Uzun Piyâle ol gün nihâdında olan şecâ‘at-i mâderzâdı izhâr idüp fenn-i celâdetde gösterdüğü hüner dost ve düşmen yanında pesendîde vü müstahsen olmağın Gelağra nâm limana gelindikde matlab-ı a‘lâsı¹⁷⁵⁶ olan tersâne kethudâlığı hıl‘at-i vâlâsı kâmet-i bâlâsına sezâ görüldi.

Vezîr Bayrâm Paşa Mısır-ı zâtü’l-ehrâm hükûmetiyle nâ’il-i merâm oldu. Fî Safer.

Kasaba-ı Birgi’de Cennet Karı-oğlu nâm bir şakî-i bed-ahter¹⁷⁵⁷ re‘âyâ-yı zalemeden sıyânet itmek [264b] na‘l-bâz-güne-i firîbi ile şu‘le-i âteş gibi zebâne-keş-i zuhûr olup tadrîc ile onbeş bin kadar eşkiyâya vâsıtatü’l-akd ictimâ‘ olduğu istimâ‘ olunmağın Balıkesrili¹⁷⁵⁸ Dişlek Hüseyin Paşa serdâr ta‘yîn olınup Mağnisa sahrâsında velvele-i ceng ü âşûb¹⁷⁵⁹ felek-i eflâke ulaşup ol celâlîler sûret-i celâl-i kahr-ı İlâhî müşâhedeşiyle bî-tâb ve sadme-i hamle-i ibtâl ile meydân-ı harb ü kıtâlde üftâde-i hılâb-ı hayret ü ıztırâb oldılar. Bi-avnihi te‘âlâ ekser etbâ‘-ı İbn-i Cennet cehenneme gidüp ol dūzahî-i bed-tebâr dahi Denizli nâm kasabada giriftâr ve maskat-ı re’si olan Birgi’de eşedd-i siyâset ile müsellemler-i ser-pençe-i zebâniye-i nâr oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel[1035]¹⁷⁶⁰.

Serdâr Hâfız Paşa muktezâ-yı hilkati üzere miftâh-ı kilîd-i Bağdâd bî-irtikâb-ı külfet-i hareket vâsıl-ı dest-i ârzû¹⁷⁶¹ olur i‘tikâdıyla birkaç ay Diyârbekr’de lâf-zen-i meydân-ı ucb ü gurûr ve tehiyye-i esbâb-ı kal‘a-sitânî endîşesi pîrâmen-i hâtırına uğramak dâ’iresinden dūr olup in‘ikâs-ı kâs-ı tahayyülden sonra her merhalede dîde-güşâ-yı râh-ı intizâr olarak bî-tedârük-i edevât-ı kârzâr âheste âheste refâtâra başladı. Bu güne mâ-hulyâlar ile müjde-i fermânberî vusûlü tesvîf ve ihyânen şahs-ı hayâl-i Şâh Abbâs’ı nişâne-i hadeng-i

¹⁷⁵⁵ kimesne A; __B P R

¹⁷⁵⁶ a‘lâsı A P; a‘lâyı B R

¹⁷⁵⁷ bed-ahter A; __B P R

¹⁷⁵⁸ Balıkesrili A P; __B R

¹⁷⁵⁹ âşûb A P R; __B

¹⁷⁶⁰ __A P R; 1035 B

¹⁷⁶¹ dest-i ârzû A P R; __B

hecv itmek ile tahvîf iderek kat‘-ı merâhil idüp rûz-ı kâsımdan bir ay mukaddem Bağdâd’a vâsıl olıcak sekre-i gafletden âlem-i sahve gelüp mütenakkaş-ı safha-i hayâli olan fikr ü endîşeye darb-ı kalem-i ibtâl ve mehmâ-emken tedârük-i mâ-fâta isti‘câl eyledi. Beher-hâl Yeniçeri Ağası Husrev Ağa ve Diyârbekr Beylerbeyisi Murâd Paşa ikdâmıyla istishâb itdikleri dört beş pâre hurda top¹⁷⁶² ve elli altmış kadar darbzen ile kal‘a-i âhenîn-bünyâd Bağdâd döğülmeğe şürû‘ olunup Müfettihü’l-Ebvâb cenâbından der-yûze-i feth-i bâb olundu. Fî m.

Murâd Paşa ihtimâmıyla Hille ve Meşhed-i İmâm Hüseyin dest-i istîlâ-yı Sürh-serân’dan intizâ‘ olunup |265a| makâm-ı hısâmda kıyâm itdiler. Tu‘me-i şîr-i şemşîr-i hûn-âşâm oldu.

Şâh-ı bed-fi‘âl altmış bin kadar leşker-i dalâl ile nehr-i Diyâle kenârında darb-ı muzallama-i karâr idüp birkazç def‘a serdâr üzerine irsâl itdüğü tülengiyân-ı bed-mezheb mazîk-ı sitîzden bi-avnihi te‘âlâ münhezimen azm-i râh-ı gürîz itdiler. Eyyâm-ı muhâsara dört beş def‘a olan yürüişler ve câ be-câ nakablar bi-emrihi te‘âlâ kârger olmayup istîlâ-yı belâ-i kaht ü galâ ve ta‘affün-i hevâ ve zuhûr-ı za‘f ü rencûrî pençe-i tâb-ı tüvân olduğundan mâ‘adâ ol hizmet-i celîle menşûrî taraf-ı¹⁷⁶³ dîvân-ı ezelden müsellemler-i dest-i istihkāk-ı hazret-i Murâd Hanî olmağın ashâb-ı re‘y-i sedîd savâb-dîdi üzere istishâbında su‘ûbet olan¹⁷⁶⁴ büyük toplar âb-ı türâbda¹⁷⁶⁵ nâ-bedîd olup ber-haseb-i iktizâ-yı takdîr bi-dest-mâye-i feth ü teshîr avd olundu. Fî Râbi‘-i Şevvâl[1035]¹⁷⁶⁶.

Ez-ser-i insâf-ı bî-şâ‘ibe-i hılâf söz budur ki, asker-i Âl-i Osmânî henüz sille-i te’dîb-i Murâd Hanî birle müte’eddeb olmayup husûsan ki, sonra serbelik unvânıyla şöhet-şi‘âr olan¹⁷⁶⁷ nâmdârlarının her biri ol eyyâmda¹⁷⁶⁸ bir serdâr ve hall ü akd-i umûr-ı devlete medâr iken Bağdâd gibi bir cezîre-i bî-feryâdda ol

¹⁷⁶² top A P R; __B

¹⁷⁶³ taraf-ı A P; __B R

¹⁷⁶⁴ su‘ûbet olan A P; __B R

¹⁷⁶⁵ âb-ı türâbda A P R; __B

¹⁷⁶⁶ __A P R; 1035 B

¹⁷⁶⁷ sonra serbelik unvânıyla şöhet-şi‘âr olan A P; __B R

¹⁷⁶⁸ ol eyyâmda A P; __B R

serkeşler¹⁷⁶⁹ dokuz aya karîb tevakkuf ü ârâma ârâm itmek hakkâ ki, nâmdâr-ı şehriyâr dest-i¹⁷⁷⁰ iktidârından gelecek bir hizmetdir. Cezâhu'llahi hayren.

Vâlî-i Diyârbekr Murâd Paşa merd-i dîvâne-meşreb olup hemîşe taraf-ı serdâra seng-endâz-ı eziyyet ü âzâr olmağın esnâ-yı tarîkda deryâ-yı gazab-ı Hâfız Paşa mevc-rîz ve Murâd Paşa tu'me-i şîr-i şemşîr-i sertîz oldu. Fî m.

Zâhiren Hâfız Paşa'ya hazîne ve asker ile imdâd olunmaduğî mâni'-i feth-i Bağdâd olmuşdur deyü Kapudan Receb Paşa tahrîki ile tâ'ife-i sipâh Kâ'im-makâm Gürcî Mehmed Paşa ile husûmet makâmına vaz'-ı kadem-i¹⁷⁷¹ ikdâm ve bî-cürm ü günâh ol vezîr-i sûtûde-tedbîri [265b] i'dâma ikdâm idüp muharrik-i fitne olan Receb Paşa mansıb-ı mahlûli tahsîl ve Mîrâhûr Hasan Ağa kapudanlık rütbesiyle ırz-ı mevhûmını tekmîl eyledi. Fî Zi'l-ka'de.

Serdâr-ı eşkıyâ pîşvâ-yı erbâb-ı şakâ Sekbânbaşı Mihalicî Sarı Mehmed Ağa'ya cezâ-yı nigûhîdesi için dîvân-ı hümâyûnda siyâset ve icrâ-yı muktezâ-yı riyâset buyurıldı. Fî m.

Sarıyar kurbünde binâ olunan kal'aya mukâbil Anadolu cânibinden dahi ana mu'âdil bir kal'aya Receb Paşa vaz'-ı esâs-ı masûnü'l-indirâs idüp Hasan Paşa itmâm ve ta'yîn-i mustahfızîn ile teşyîd ü ihkâm eyledi. Fî Zi'l-hiceti[1035]¹⁷⁷².

Kapudan paşanın donanma ile kal'a binâsına iştigâli olup rûy-i deryâ dîdebândan hâlî olmağın Mısır gemilerinden altı pâre pür-bâr sefine küffâr-ı Duka pençesine giriftâr olduğı ahabârı vâsıl-ı sem'-i eşref-i şehriyârî olup ber-vech-i isti'câl on iki pâre kadirga irsâl ve Rodos Paşası Memî Paşa dahi sefâ'in-i zaferkarâ'in üzerine¹⁷⁷³ iltihâkı mutazammın emr-i celîlü'l-kadr îsâl olundu. Mücâhidîn-i[dini muhâzili]¹⁷⁷⁴ müşrikîni sû be-sû cüst ü cû iderek gidilüp inâyet-i mürselü'r-riyâh ile bir sabâh Manya'da Kaya Paşa-oğlı lîmânında kâfir gemilerine irişdiler. Mora Beylerbeyisi İlyâs Kethudâ-zâde Hüseyin Paşa birkaç mîl ilerüde

¹⁷⁶⁹ ol serkeşler A P; __B R

¹⁷⁷⁰ dest-i A R; __B P

¹⁷⁷¹ kadem-i A; __B P R

¹⁷⁷² __A B R; 1035 P

¹⁷⁷³ üzerine A P; __B R

¹⁷⁷⁴ __A; dini muhâzili B P R

olup mâ‘adâsı kenârda bulunmağın melâ‘în¹⁷⁷⁵ ancak Hüseyin Paşa’yı görüp anı muntazır oldukları Tûnus’dan ma‘zûl Abdî Paşa olmak mülâhazasıyla ol cânibe tahrîk-i bâl-i isti‘câl itdiler. Kapudaneden ibâret[olan]¹⁷⁷⁶ patronları cümleden mukaddem irişüp mânend-i sîmurg ve ejder birbirine muhkem¹⁷⁷⁷ sarıldığı dem yetmiş seksan kâfir gavtahor-ı girdâb-ı adem olmağın bi-avnihi te‘âlâ şâhid-i feth ü zafer cilveger olmak eseri rû-nümâ olmuş idi ki, Hüseyin Paşa dâne-i tûfeng-i mehâzîl-i Freng ile şehîd ve erbâb-ı ceng bâzû-yı celâdetlerinden emârât-ı acz ü kusûr bedîd olup ol [266a] zahm-hûrde şikâr ile nîm-mürde cûyâ-yı semt-i selâmet oldı. Sâ‘irleri serdârlarına pâdâş-ı râh-ı firâr olup aldıkları sefâ’in-i İslâmiyye’den kasr-ı yed itdiler. Memi Paşa ve gayriler bu mu‘âmeleyi irakdan seyr idüp Duka gemileri Hasan Paşa mübâşeretiyile alınmak ârını def‘ içün âheste refâtârların bozmadılar. Kâfir gemileri görünmez olıcak mertebeye vardıkdan sonra lîmâna gelüp bî-mezâhim gemileri kabza-i tasarrufa idhâl ve der-i ikbâle îsâl ü irsâl¹⁷⁷⁸ itdiler. Fî Muharrem sene 1036¹⁷⁷⁹.

İhmâl ü taksîr sebebiyle altı pâre gemiye sedd-i râh-ı gürîz itmedikleri mûcib-i serzeniş ü ta‘zîr iken Hüseyin Paşa isti‘câl idüp kaçırmış olmasa cümlesini ele getürmek mukarrer idi[deyu]¹⁷⁸⁰. Suçı olana isnâdile mazhar-ı tevkîr oldılar.

Hâfız Paşa Haleb’de karâr üzere iken sekte-i¹⁷⁸¹ azle giriftâr ve Halîl Paşa sâniyen mühr-i vezâretle kâmkâr olup menşûr-ı serdârî dahi nâmına terkîm ve zimâm-ı umûr-ı kâ‘im-makâmî yine Receb Paşa’ya teslîm olundu. Fî Rebî‘ü’l-âhire[1036]¹⁷⁸².

Zâbit-i Yeniçeriyân Husrev Ağa dahi ma‘zûl olup Çavuşbaşı Ali Ağa ol makâma mevsûl oldı. Fî m.

¹⁷⁷⁵ melâ‘în A P R; felâ‘în B

¹⁷⁷⁶ __A; olan B P R

¹⁷⁷⁷ muhkem A; __B P R

¹⁷⁷⁸ irsâl A; __B P R

¹⁷⁷⁹ 1036 A P R; 1033 B

¹⁷⁸⁰ __A R; deyu B P

¹⁷⁸¹ sekte-i A P R; __B

¹⁷⁸² __A B R; 1036 P

Ref'-i bâr-ı sıklet-i maslahat için serdâr hengâm-ı germiyyet-i şitâda Üsküdâr'a güzâr idüp kudûm-ı rebî'-i bedî'ü'l-âsâra intizârı Haleb'de itmek üzere cânib-i Şehbâ'ya tahrîk-i livâ-yı felek-fersây eyledi. Fî m.

Sadr-ı Rûm'dan mütekâ'id zû-fünûn-ı âlem her vâdide müsellemler mahdûm-ı mükerrrem Ganî-zade Nâdirî Mehmed Efendi civâr-ı rahmet-i Eyzed-i müte'âla irtihâl eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire.

Serdâr-ı sâbık Hâfız Paşa hâk-i der-ikbâle rûymâl idüp vezîr-i sâni ve muhrez-i şeref-i musâheret-i sultânî oldu. Fî Receb.

Serdâr dört ay Haleb'de ikâmetden sonra terfî'-i râyet-i azîmet idüp sahrâ-yı Diyârbekr merkez-i a'lâm-ı İslâm oldu. Fî evâhır-ı Zi'l-ka'de.

Ol hengâmda Şâh-ı gümrâh gümâşterleri Ahıska kal'asın [266b] giriftâr-ı mazîk-ı hisâr itdûğı ahabârı intişâr bulmağın Mîr-i Mîrân-ı Erzurûm Abaza Paşa'ya hükm-i ser-askerî gönderilüp ol dahi yigirmi bin kadar sipâh ile pîşgâh-ı hisârda darb-ı hayme vü hargâh itmişken serdâr muktezâ-yı televvün-i tab'î üzere re'y-i¹⁷⁸³ evveli tebdîl ve hizmet-i mezbûreyi Muhâfız-ı Anadolu[Vezir]¹⁷⁸⁴ Dişlek Hüseyin Paşa uhdesine tahmîl idüp Rûmili ve Diyârbekr ve Sivas ve Karaman ve Mar'aş beylerbeyilerin tâbi'-i fermân-ı serdâr ve Abaza Paşa dahi Hüseyin Paşa [etbâ-i mützemin hükm-i şerif isdad eyledi]¹⁷⁸⁵ Erzurûm kurbünde Ilıca nâm makâmda nasb-ı hıyâm idicek hepsi¹⁷⁸⁶ Abaza Paşa'ya teklîf-i refâkati mutazammın mektûb gönderüp bu vaz'-ı bârid-i fitne-engîz ile âteş-i fesâdı tîz itmeğın Abaza hemân ol gice Trabzon'dan Ahıska muhafazasıyçün Erzurûm'a gelen sekiz yüz nefer yeniçeri ve anda olan nevbetcilerin ekserin tu'me-i neheng-i cân-sitân-ı şemşîr ve zâbitleri olan¹⁷⁸⁷ Devci Kara Mustafâ Ağa'yı, vezîr iken âm-ı selese ve hamsîn evâhırında rûbûde-i çevgân-ı kahr-ı sultânî olmuşlardır, mutî'-i hükm ü fermânî idüp Ilıca nâm makâmda nasb-ı hıyâm-ı ârâm itmiş iken vak'a-i yeniçeriyândan haberdâr olmağın semt-i firâra imâle-i licâm iden sipâh-ı İslâm'ı bir hamle-i saht ile münhezim ve Hüseyin Paşa'yı oğlı ile ve Mîr-i Mîrân-ı

¹⁷⁸³ re'y-i A P; __ B R

¹⁷⁸⁴ __ A; Vezir B P R

¹⁷⁸⁵ __ A; etbâ-i mützemin hükm-i şerif isdad eyledi B P R

¹⁷⁸⁶ hepsi A; hisb'el emr B P R

¹⁷⁸⁷ olan A P; olup B P R

Diyârbekr Husrev Paşa'yı sahn-ı sahrâ-yı vücûddan mün'adim eyledi. Vezîr-i a'zam Âmid sahrâsında kasd-ı Bağdâd ile tahrîk-i tuğ ü alem itmek üzere iken bu haber-i dehşet-eser tahdîş-i sâmi'a-i ser-asker idüp bi'z-zarûre takdîm-i ehemmm mülâhazasıyla ber-vech-i isti'câl ol savba imâle-i licâm eyledi. Fî Zi'l-hicce.

Kapudan Hasan Paşa bu sene-i mübâreke¹⁷⁸⁸ bahârında Karadeniz'e azîmet idüp hasbe'l-emr Özi'ye müceddeden dört kulleyi müştemil bir kal'a binâ vü îcâd ve sâ'ir harâba müşrif olan yerlerin ma'mûr ü âbâd eyledi. Binâya iştigâl hilâlinde Kagılga Şahin [267a] Giray Kılburun nâm mahalle¹⁷⁸⁹ gelüp anda kapudan paşa ile mülâkî oldı. Ol meclisde vâdî-i isyâna vaz'-ı kadem itdüğüne peşimânî vü nedm izhâr idüp be-hükmi-i zarûret sudûr iden cerâyim-i sâlîfe mestûr-ı dâmen-i "mazâ mâ-mazâ" olduğu sûretde¹⁷⁹⁰ ba'de'l-yevm hılâf ü şikâkı hulûs-ı vifâka tebdîl itmek binâ-yı ahd ü mîsâkı müstahkem oldı¹⁷⁹¹. Ol esnâda Özi suyunda memâlik-i mahrûsa-i İslâmiyye gâretine âmâde on altı pâre Kazak şaykası haberi alınmağın otuz kadar Tuna şaykalarıyla Piyâle Kethudâ irsâl olup ol merd-i neberd-âyîn cümlesini sûhte-i âteş-i istîsâl ve donanmaya dörtyüzden ziyâde esîr îsâl eyledi. Abaza Paşa serdârın silâhdârlığından çıkma murabbâsı ve mahsûs çırâğı iken fesâd-ı dimâğî sebebiyle makâm-ı lecc ü hısâmda kıyâm idüp iki aya karîb hamîs-i zafer-enîs ol seng-râh-ı azâbı imâta kasdıyla mintikatü'l-bürûc kal'a-i Erzurûm'ı ihâta itdiler. Mühimmât-ı kal'a-sitânîde kemâl-i noksân olup leşker-i şitâ dahi her cânibden metâ'-ı sabr ü sükûnı yağma itmeğın feth ü zafer müyesser olmayup bî-husûl-i me'mûl meştâ-yı Tokat'a atf-ı inân-ı kufûl olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 37¹⁷⁹².

Sadr-ı Anadolu Hâce-zâde Sâlih Efendi istîfâ-i müddet-i hayât-ı bî-sebât idüp Ali Çelebi-zâde Abdu'llah Efendi sâniyen ol makâma pâ-nihâde oldı. Fî Receb.

Halîl Paşa'nın bî-behre-i zafer avd itdüğü haber-i bâridi der-i devlete vârid olıcak ağalıkdan ma'zûlen İstanbul'a gelüp ba'de eyyâm hıl'at-i vezâret ile ikrâm

¹⁷⁸⁸ mübâreke A B; __P R

¹⁷⁸⁹ Kagılga Şahin Giray Kılburun nâm mahalle A R; Kılburun nâm mahalle Şahin Giray B P

¹⁷⁹⁰ Ol meclisde vâdî-i isyâna vaz'-ı kadem itdüğüne peşimânî vü nedm izhâr idüp be-hükmi-i zarûret sudûr iden cerâyim-i sâlîfe mestûr-ı dâmen-i "mazâ mâ-mazâ" olduğu sûretde A P R; __B

¹⁷⁹¹ müstahkem oldı A P R; __B

¹⁷⁹² 37 A R; 1037 B P

olunan Husrev Paşa zâhiren eyâlet-i Diyârbekr nâmıyla[mâh Şa'ban]¹⁷⁹³ İstanbul'dan hareket idüp İznikmid menzilinde müjde-i vezâret-i uz mâ vâsıl ve Amasiyye'de hatem-i sadârete nâ'il oldu. Fî şehri-i Ramazân[1037]¹⁷⁹⁴.

Turhal nâm menzilde meştâ-yı Tokat'ta[olan]¹⁷⁹⁵ Defterdâr Bekir Paşa ve Yeniçeri Ağası Halîl Ağâ serdârı istikbâl idüp [267b] hizmet-i rikâb-ı¹⁷⁹⁶ ser-asker-i âlî-cenâb ile Tokat'a vardılar. Mühimmât-ı sefer tedârükiyçün Tokat'da iki aya karîb ikâmetden sonra terfî-i livâ-yı azîmet olunup Sivas'a varıldıkda Mağnisa sancağına mutasarrıf olan Hâcî Paşa'yı sureten isnâd-ı ihmâl ü taksîr ile ve hakîkaten sebep-i sâbika-i renciş ü inhirâf-ı zamîr ile bî-cürm ü günâh tebâh eyledi. Fî Zi'l-ka'de.

Kagılga Şahin Giray'ın bî-edebâne hareketleri eksik olmayup hattâ oniki bin Kazak eşkıyâsı ile Kefe'yi muhâsara itdüğü haber-i bâridi der-i devlete vârid olmağın Canbek Giray Han tekrâr hıl'at-i hanî ile iclâl ve bu sâl-i meymenet-i iştîmâl bahârında umûmen donanma ile irsâl olunup himmet-i sultânîye irâdet-i aliyye-i Sübhânî mukâreneti ile Canbek Giray murabba'-nişîn-i mesned-i hanî ve Mehmed Giray[ve Şahin Giray]¹⁷⁹⁷ âvâre-i tebeh-i hayret ü perîşânî oldu. Fî m.

Donanma avdından sonra firârîlerin Or üstünde hareket-i mezbûhîye ikdâmları ma'reke-i iltihâmda Mehmed Giray Han'ın ikdâmını müntic olup Şahin Giray yine ser-dâde-i vâdî-i kem-nâmî oldu.

Abaza Paşa mukaddemâ üzerine tekrâr serdâr ta'yîn olunduğundan haberdâr olup mukâvemete iktidârı olmayacağına karâr virmeğın nâ-çâr Çopur Bekir'i Şâh-ı şeyâtîn-sipâha gönderüp Erzurûm'a be-resm-i hakku'l-kudûm teslîm şartıyla ol bed-nijâddan istimdâd itmiş imiş. Şemsî Han nâm ser-asker ile onyedi bin Kızılbaş imdâda irişmek üzere idüğü Tercan ovasında vâsıl-ı sem'-i ser-asker olmağın alâ cenâhin isti'câl ba'zı beylerbeyiler irsâl olunup der-akab serdâr dahi sebûkbâr ilgar ile irişmeğe gûşiş-i bî-hadd bi-avnihi te'âlâ dervâze-i fitne-i

¹⁷⁹³ __A; mâh Şab'an B P R

¹⁷⁹⁴ __A B R; 1037 P

¹⁷⁹⁵ __A; olan B P R

¹⁷⁹⁶ rikâb-ı A B R; __P

¹⁷⁹⁷ __A; ve Şahin Giray B P R

ictimâ'ı sedd eyledi. Mîr-i Mîrân-ı Kars Sefer¹⁷⁹⁸ Paşa dahi buna zahîr olmağın ricâl-i harb ü kıtâl ile Şemsî Han'ı[istikbâle]¹⁷⁹⁹ [268a] isti'câl ve mizmâr-ı kârzârda edevât-ı ceng ü peygâr i'mâl idüp darb-ı şemşîr-i hünerverî birle leşker-i Sürh-serân'ı perîşân ü derhem ve han-ı mezbûrî tuhfe-i huzûr-ı vezîr-i a'zam eyledi. Fî m.

Kal'a-i Erzurûm mahsûr-ı leşker-i mansûr olup ve müşâcere vü tazyîkda kemâ-yenbagî ihtimâm ü tedkîk olunmağın kırkıncı günde mazîk-i hisâr giriftârları tahrîk-i halka-i der-istîmâna âğâz idüp ol inâyet-hâhların neşîde-i niyâz-mendâneleri mesmû'-ı sem'-i rızâ ve karîn-i kabûl ü irtizâ oldu. Fî Muharrem sene 38¹⁸⁰⁰.

Mürşid-i kâmil-i asr ü âvân Bâyezîd-i vakt ve Cüneyd-i zamân kutb-ı dâ'ire-i vücûd Üsküdârî Şeyh Mahmûd Efendi hazretleri ravza-i rıdvâna revân olup cân gibi gözden nihân oldu. Fî Rebî'ü'l-evvel[1038]¹⁸⁰¹.

Serdâr-ı kişver-güşâ ta'mîr ü ihkâm ve ta'yî-i mustahfîzîn ile serhadd-i ma'mûre umûrına hüsn-i nizâm virdikden sonra Abaza Paşa'yı istishâb idüp dergâh-ı celâlet-vicâh tarafına tahrîk-i rikâb-ı şitâb eyledi.

Rûmili beylerbeyisi İlyâs Paşa serdârdan isti'âr-ı kasd-ı bed idüp ba'de tayyî'l-merâhil Geyve nâm menzile vâsıl olduklarında şeb-târı bedraka-i râh-ı firâr ve kemâl-i hazm ü ihtiyât üzere vatânı olan Balıkesri'de tarh-ı esâs-ı karâr eyledi. Fî m.

Maslahat-i vakt iktizâsı üzere Serdâr İlyâs Paşa tarafından iğmâz-ı ayn idüp tehiyye-i dâm ve dâne-i iğfâl ve hâk-i Âsitân-ı mecd ü ikbâle rûymâle isti'câl eyledi. İznikmid menziline rukebâ-yı devlet sa'y ü himmetiyle Ankara'da kışlanmak üzere vârid olan hatt-ı hümayûn mazmûnıyla amele zâhiren gülû-yı âmm-ı sipâh mâni' olmağın cebr ü ikrâh ile özr-hâh olarak azm-i Âsitân-ı âsmân-nişân idüp ikinci menzilde izn-i âlî sudûrını mutazammın hatt-ı şerîf ile teşrîf-i

¹⁷⁹⁸ Sefer A P R; __B

¹⁷⁹⁹ __A; istikbâle B P R

¹⁸⁰⁰ 38 A R; 1038 B P

¹⁸⁰¹ __A B R; 1038 P

devletine nâ'il ve sürûr ü hubûr ile sahrâ-yı Üsküdâr'a vâsıl oldu. [268a] Fî Rebî'ü'l-âhir.

Rûz-ı diğer izzet-i zâhire ve haşmet-i bâhire ile Edirnekapısı'ndan dâhil-i şehir ve muhrez-i şeref-i dâme-bûs-ı sultân-ı dehr olup emsâline müyesser olmayan mertebe iltifât ü ihsâna mazhar oldu.

Abaza Paşa dahi icâletü'l-vakt Bosna'ya ba'dehu Özi'ye[¹⁸⁰²vali] sonra ta'yîn-i havâss-ı vezâret ile câlis-i sadr-ı dîvân-ı âlî olup âm-ı erba'a ve erba'inde bedraka-i şemşîr-i hûn-bâr ile merhûm Murâd Paşa türbesinde tarh-ı esâs-ı karâr eyledi.

Büyük Mîrâhûr Arnavud Mehemed Ağa hükûmet-i Mısır tevcîhi ile kâmrevâ oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Ahd-i saltanat-ı Süleymâniyye'den berü kalemrev-i hükûmet-i Osmâniyye olan iklîm-i azîm-i Yemen hâkimi Haydar Paşa sût-i tedbîri ve ol hengâmda muhâfız-ı Mısır olan Bayrâm Paşa ihmâl ü taksîri ile kürsî-i memleket olan San'â benâdir-i bahriyyeden mâ'adâ cümle kılâ' ile İmâm-ı cemâ'at-i Zeydiyye dest-i istîlâsına giriftâr olduğu ahabârı istimâ' olunmağın hasbe'l-emr¹⁸⁰³ ümerâ-yı Mısır'dan Kansu Bey eyâlet-i Yemen¹⁸⁰⁴ ile savb-ı Yemen'e imâle-i sükkân-ı azîmet idüp Âsitâne'den dahi üç bin kul-oğlı ırsâl olundu. Fî Receb.

Kansu Paşa sâhile vâsıl oldukda bir müddet anda ikâmet idüp tedbîre adem-i müsâ'ade-i takdîr dâmen-gîr olmağın¹⁸⁰⁵ bakıyye-i memleketi dahi İmâm'a teslîmden sonra ferâğ-ı bâl ile der-i devlet-nevâle inân-tâb-ı mürâca'at oldu.

Ağa-yı yeniçeriyân Bâkî Paşa kethudâsı Mehemed Ağa ma'zûl olup İçdoğancıbaşı Mostarî Mustafâ Ağa mansıb-ı mahlûl ile nâ'il-i me'mûl oldu. Fî Şa'bân.

Dîğer bâr Husrev Paşa haşmet-i ser-askerî ile Üsküdâr'a güzâr idüp Receb Paşa câ-nişîn-i izz ü temkîn oldu. Fî Şevvâl .

¹⁸⁰² __A; vali B P R

¹⁸⁰³ hasbe'l-emr A P; __B R

¹⁸⁰⁴ Yemen A; Aden B P R

¹⁸⁰⁵ tedbîre adem-i müsâ'ade-i takdîr dâmen-gîr olmağın A P; __B R

Kırk üç sene telvîs-i mesned-i Dârâ vü Cem iden Şâh Abbâs bezm-i âlemde medhûş-ı câm-ı adem [269a] olup nebîresi olan¹⁸⁰⁶ Safî Mîrzâ fermân-fermâ-yı kişver-i Acem oldu. Fî m.

Âm-ı mâzîde sefer-i zafer-esere asker sürmek ve Gölhisâr ve dahi sa‘bû’l-menâl ba‘zı emâkinde mütehassın olan eşkıyâyı vâdî-i hidâyet-i¹⁸⁰⁷ Hâdî olmak için¹⁸⁰⁸ diyâr-ı Anadolu’ya musallat olan Vezîr Kara Mustafâ Paşa ol kişverde ilkâ itdüğü tohm-ı zulm ü fesâdın zamân-ı hasâdı idrâk idüp dâmen-i şemşîr-i sâ‘ika-te’sîr ile üftâde-i hâk-i helâk oldu. Fî Zi’l-ka‘de.

Menzil-i Bolvadin makarr-ı ser-asker-i nusret-karîn oldukda Haymana etrâfında ba‘zı Türkman eşkıyâsı i‘lâ-yı livâ-yı isyân itmeğin Mîr-i Mîrân-ı Anadolu Zor Paşa irsâl olunup ekseri alef-i şemşîr-i istîsâl oldu. Fî Zi’l-hicce.

Hâkim-i Gürcistân olan¹⁸⁰⁹ Tehmurs Han birâderi Mavro ba‘zı umûr iktizâsıyla birâderine bî-huzûr olmağın mukaddemâ Halîl Paşa Erzurûm’ı muhâsara itdüğü hengâmda serdâra vâsıl ve şeref-i İslâm’a nâ’il olup nâmı Şerîf Mehmed¹⁸¹⁰ ile teşrîf ve Husrev Paşa senesinde hıdemât-ı pesendîdesi mukâbelesinde Karaman eyâleti ile taltîf olunmuşıdi. Ba‘zı menâzilde serdâra vâkı‘ ve gayr-i vâkı‘ ref‘-i ruk‘a-i şikâyet olunduğı mesmû‘ı olup bîm-i şemşîr-i siyâset ile serdâra mülâkâtıda ictinâb ve semt-i selâmete şitâb itmeğin Konya’dan Zor Paşa irsâl olunup Malatiyye’de râh-ı¹⁸¹¹ azîmeti mesdûd ve sahrâ-yı Haleb merkez-i râyât-ı ser-askerî oldukda bir şehbâz oğlıyla vücûddan mefkûd oldu. Fî Safer sene 39¹⁸¹².

Mardin kurbünde nasb-ı hıyâm-ı izz ü temkîn olundukda Defterdâr Vezîr Bekir Paşa vezîr-i kebîr cânibinde olan sâbika-i renciş ü¹⁸¹³ inhırâf-ı zamîr sebebiyle kal‘ada mahbûs olup bir aydan sonra hasbe’l-emr mürğ-i rûhı mahbes-i kafes-i bedenden âşiyân-ı kadîmine pervâz eyledi. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

¹⁸⁰⁶ olan A; __B P R

¹⁸⁰⁷ hidâyet-i A; __B P R

¹⁸⁰⁸ için A; nâmıyla B P R

¹⁸⁰⁹ olan A; __B P R

¹⁸¹⁰ nâmı Şerîf Mehmed A P R; Mehmed nâmı Şerîf B

¹⁸¹¹ râh-ı A P R; __B

¹⁸¹² 39 A R; 1039 B P

¹⁸¹³ renciş ü A; __B P R

Mîr-i Mîrân-ı Rûmili Niğdeli Vezîr Mustafâ Paşa defterdâr olup Deli Yûsuf Paşa mansıb-ı mahlûle mahall ü sezâ görüldi.

Ba'de tayyi'l-merâhil Mûsul'a vâsıl oldukda [269b] kebîle-i Sührân dest-zede-i gâret-kerân olup bî-nihâye ağnâm iğtinâm olundı. Gûştî gıdâ olup¹⁸¹⁴ postı Zâb¹⁸¹⁵ nehri ve Altunsuyı'ndan geçilmek için kelek tertîbi mehâmmına masrûf oldu. Nehr-i mezbûrdan ubûr olundukda muhâfaza ve ihtimâmda kusûrdan nâşî ba'zı bârût ahmâline zarar isâbet itmeğin Cebecibaşı Hamza Ağa sûhte-i âteş-i siyâset olup be-fermân-ı İlâhî hemân ol gice İstanbul'da neccârlar henüz binâsından esdâl-i ezyâl ferâğ itdikleri hâne muhterik oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

[**Dibâce** ketâb nâmıyla sarfiyat olan sadr-ı'azam Mehemed Paşa hazretleri Budin eyaleti inâyet olunan Acem Hasan Paşa yerine mir-i alem oldılar.Fi Cemâziye'l-ahire]¹⁸¹⁶

Şeyhü'l-Harem-i Mekkî Hâce Ömer Efendi kiblegâh-ı enâm Beytu'llahi'l-harâm hizmetinde ihtimâm üzere iken ihrâm-bend-i kefen ve da'vet-i Hakk'a lebbeyk-zen oldu. Fî m.

Sadâret-i Anadolu'dan munfasıl Ali Çelebi-zâde Abdu'llah Efendi rû-be-râh-ı âlem-i adem oldu. Fî Receb.

Sahrâ-yı Şehrîzor muhayyem-i leşker-i mansûr oldukda takrîben on sekiz senesinde Şâh-ı gümrâh tahrîb itdüğü kal'asını ta'mîre iki ay bezl-i mesâ'î-i nâ-mahsûr olunup ba'de'l-itmâm ta'yîn-i mîr-i mîrân ve mustahfızîn ile ihkâm olundı. Fî Şa'bân.

Eyyâm-ı ikâmetde ol etrâfda ba'zı sa'bü'l-menâl mahâlle mültecî olan Zâlim Ali ve Şeyh ve Mamu Han ve Murâd Han nâm bed-sîretler sûret-i itâ'at ile tahlîs-i girîbân-ı cân itdiler.

Serdârın ahbârı Hemedân'da karâr üzere olan Şah-ı gümrâhın mesmû'ı olıcak Han-ı Hanân Zeynel Han'ı kırk elli bin kadar Sürh-ser'e ser-asger idüp Ahmed Han ülkesine ve ol taraflara leşker-i zafer-eserden gezend ü zarar irişmek

¹⁸¹⁴ olup A B P; olunup R

¹⁸¹⁵ Zâb A B P; __R

¹⁸¹⁶ __A P R; Dibâce ketâb nâmıyla sarfiyat olan sadr-ı'azam Mehemed Paşa hazretleri Budin eyaleti inâyet olunan Acem Hasan Paşa yerine mir-i alem oldılar.Fi Cemâziye'l-ahire B

mahzûrını def⁶ itmek mülâhazasıyla irsâl itdüğü vâsıl-ı sem‘-i serdâr olmağın Haleb Mîr-i Mîrânı Nogay Paşa hükm-fermâ-yı leşker-i mansûr ve birkaç beylerbeyi ve üç bin yeniçeri ile Turnacıbaşı Kara Mustafâ Ağa dahi me’mûr olup Mihribân kal‘ası kurbünde bâzâr-ı kârzâr kâ‘im ve vakt-i seherden ba‘îd-i asra dek serbâzân-ı tarafeyn sa‘y ü gûşişe müdâvim **[270a]** oldu. Fî şehr-i Ramazân.

Ahşama karîb taraf-ı serdârdan tekrâr imdâd irişmeğın ikdâm-ı sebât-ı bakıyye-i Sürh-serân pâydâr olmayup meydân-ı ceng ü sitîzden azm-i râh-ı gürîz itdiler. Mizmâr-ı kârzârdan ancak on bin kadar zahm-hûrde-i nîm-mürde Sürh-ser kenâr-ı selâmete çıkup Zeynel Han ol sûret ile Şah-ı bed-sîrete vâsıl olıcak şemşîr-i siyâset ile vücûdî âlem-i şühûddan müzmahil oldu¹⁸¹⁷. Hancer-i istîlâ-yı bîm ile zehre-i Şâh dû-nîm ve Hemedân’ı tahliyeden sonra âzim-i tahtgâh-ı kadîm oldu.

Vezîr-i a‘zam bu haber-i behcet-eser ile şâd ü hurrem olup ol cânibe tahrîk-i râyet-i tuğ ü alem eyledi. Sahrâ-yı Mihribân merkez-i livâ-yı felek-fersâ oldukda Nogay Paşa ve sâ‘ir serbâzân-ı dem-i heycâ¹⁸¹⁸ sunûf-ı nüvâziş ile i‘zâz olunup müjde-i feth ü zafer vârid-i dâdger-i ikbâle irsâl olundu. Fî Şevvâl.

Ba‘zı mesâlih-i mühimme iktizâsıyla yedi sekiz gün evvel Mukâm’da ikâmetden sonra Hemedân cânibine tevcîh-i râyet-i hareket olunup üçüncü menzilde ümerâ-i Ekrâd’dan Hazzo hâkimine katl fermân olunmağın giriftâr-ı dest-i şikence-i cellâd olıcak nâ-murâd sîne-i ser-askere hancer havâle idüp kendüyi paşaya siper itmek ile mâni‘-i imzâ-yı azîmet olan Süleymân Kethudâ’yı mecrûh ve meydân-ı merdânegîde altı nefer âdemîsi ile bezl-i rûh eyledi. Fî m.

Ol menzilde Mîr-i Mîrân-ı Diyârbekr Halıca-zâde Mustafâ Paşa ba‘zı mühimmât tedârükünde taksîr töhmetiyle tu‘me-i şîr-i şemşîr olup Halîl Paşa Diyârbekr eyâletiyle[muzâhir]¹⁸¹⁹ tevkîr olundu.

Bedraka-i izz ü ikbâl ile kişver-i Acem’e vaz‘-ı kadem olunup bilâd-ı ma‘mûre-i Îrân-ı zemînden Hemedân ve Dergezîn sûhte-i âteş-i kahr ü kîn oldukdan sonra inân-ı teveccüh-i kâ‘idetü’l-mülk iklîm-i Acem Isfahân’a doğrulmak re‘y-i isâbet-karîni karâr-dâde olmuşiken Dergezîn sahrâsında der-i

¹⁸¹⁷ oldu A; olup B P R

¹⁸¹⁸ dem-i heycâ A; __B P R

¹⁸¹⁹ __A R; muzâhir B P

devlet-medârdan vârid olan hatt-ı kat'iyü'l-mefâza inkıyâden hâ[h] ü nâ-hâh¹⁸²⁰ cânib-i Bağdâd'a imâle-i licâm-ı azîmet olundu. Fî Zi'l-ka'de.

Nihâvend dahi [270b] âteş-i fenâya sipend olup Tâkdestân menzilinde Rûmili Beylerbeyisi Deli Yûsuf Paşa ve Şâm Emîrû'l-ümerâsı Küçük Ahmed Paşa irsâliyle Rüstem Han ülkesine envâ'-ı hasâret îsâl olundu. Fî Zi'l-hiceti'ş-şerîfe.

Derbend-i Derteng'den güzâr olundukda Mûsul'dan toparlar ve sâ'iri mühimmât-ı kal'a-sitânî ihzârıyçün sabâ-seyr ulaklar irsâl ve ol menzilde sâbıkan ve lâhıkan zâhir ü âşikâr olan cân-sipârlıkları mukâbelesinde Süleymân Kethudâ yeniçeri ağalığıyla iclâl olunup Mostarî Ağa'ya bir iki aydan sonra Şâm ile cebr olunınca sabr göründi. Ba'de tayyi'l-merâhil Başdolab nâm menzile vâsıl oldukda nehr-i Şatt kadar-ı kifâyetden muhat olmağın Mûsul'dan gelecek mühimmât vusûli içün bir aya karîb tevakkuf ü ârâm olup bârût ve top ve cebe-hâne mashûb-ı selâmet vâsıl oldukdan sonra münâsib görüldüğü üslûb üzere muhâsara olundu. Fî şehr-i Muharrem sene 1040.

Müşâhede-i şâhid-i zafer recâsına kırk gün şâm ü seher şâ'ibe-i ihmâl ü müsâheleden dûr ve mesâ'î-i nâ-mahsûr sarf olunup birkaç def'a olan yürüyüşlerde bezl-i nakdîne-i ihtimâm ve itmâm-ı merâsim-i sa'y ü ikdâm olundu. Ol hilâlde esnâ-i muhârebe vü kîtâlde Mîr-i Mîrân-ı Anadolu Zor Paşa süllâf-ı sâff-ı şehâdet nûş ve metrûkine Şâm Beylerbeyisi Küçük Ahmed Paşa der-âgûş idüp mansıb-ı mahlûle Mostarî Mustafâ Paşa mevsûl oldu. Hâfız Paşa senesinden perdekeş-i rûy-i recâ olan mahzûrlar be-hükm-i kazâ vü kader tekrâr¹⁸²¹ zuhûrda cilveger olup¹⁸²² asker ve serdâra sabr ü karâra iktidâr olmamağın rücû'a karâr virilüp nihâyet bu def'a¹⁸²³ dest-yârî-i kuvvet-i bâzû-yı himmet ile cümle toparlar ihrâc olundu. Lakin Bağdâd'a Hille'den zahîre gelmeğe muhtâcdır. Ol bâbın insidâdı sebab-i kavî-i feth-i Bağdâd olur deyü sevk olunan hilye-i sıhhatden âtıl re'y-i bâtıl vâsıl-ı sem'-i kabûl-i ser-asger olup [271a] Diyârbekr Beylerbeyisi Halîl Paşa'yı yigirmi bin

¹⁸²⁰ hâ[h] ü nâ-hâh A P; ___ B R

¹⁸²¹ be-hükm-i kazâ vü kader tekrâr A P; ___ B R

¹⁸²² olup A P; idüp B R

¹⁸²³ nihâyet bu def'a A P; ___ B R

kadar asker ile beyhûde Hille muhâfazasına nâmzed eyledi. Fî Rebî'ü'l-evvel sene 40¹⁸²⁴.

Silahdâr Mûsâ Ağa nâmzed-i hükûmet-i Kâhire-i Mısır¹⁸²⁵ oldu. Fî Rebî'ü'l-âhire.

Han-ı Hânân Tohta Han hücumı Derne ve Derteng muhâfazasında olan serbâzân-ı Rûm'ı bî-karâr ve mâ'il-i semt-i firâr idüp alem-i teveccüh-i ser-leşker-i Acem Hille cânibine olduğu Halîl Paşa'nın istimdâdı ile Mûsul'da vâsıl-ı sem'-i vezîr-i a'zam olıcak fütâde-i dâm-ı elem ve sayd-ı kayd-ı gamm olup birkaç beylerbeyiler irsâliyle imdâda isti'câl eyledi. Fî m.

Şehrîzor üzerine hücum-ı e'âdî mîr-i mîrânı Arnavud-oğlu Mehmed Paşa'nın meydân-ı iltihâmda in'idâmına ve muhâfazada olan Abdâl Paşa ve Ömer Paşa ve emsâlinin inhizâmına bâdî olup firârîler serdâra mülâkî olduklarında tîğ-ı sertîz ol gürîz-pâları adem diyârına hâdî oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Mûsul etrâfına hisâr-ı üstüvâr çekilmek üzere karâr ve vaz'-ı esâs içün bir sâ'at-i sa'd ihtiyâr olunup ba'de's-şürû' serdâr Mardin'e rücû' eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire.

Şâh tarafından üç dört def'a Hille üzerine gelen¹⁸²⁶ gümâşteğân-ı Kızılbaş bürde-i seylâb-ı inhizâm oldukdan sonra Şâh-ı gümrâhın güzîde sipâh ile[bilâzat]¹⁸²⁷ ol cânibe imâle-i licâm itdüğü asker-i İslâm'ı bî-ârâm idüp husûsan bârût bi'l-küllîye ma'dûm olmağın esâs-ı ıstıbârları mehdûm olup eyyâm-ı muhâsaradan üç ay tamâmında Halîl Paşa muhâfazaya me'mûr olan leşker-i mansûr ile ceng-künân semt-i selâmete irhâ-yı inân eyledi. Fî m.

Bezî-i makdûrda kusûr olmamağın Halîl Paşa dâm-ı şemşîr-i hûn-âşâmdan rehâ bulup Erzurûm'a tebdîl ve anda[olan]¹⁸²⁸ Tayyâr Mehmed Paşa Diyârbekr'e nakl ü tahvîl olundu. Fî Receb.

¹⁸²⁴ 40 A; __ B R; 1040 P

¹⁸²⁵ Kâhire-i Mısır A P; Mısır-ı Kâhire

¹⁸²⁶ gelen A P R; __ B

¹⁸²⁷ __ A B; bilâzat P R

¹⁸²⁸ __ A; olan B P R

Sadâret-i Rûm'dan mütekâ'id câmi'-i¹⁸²⁹ ma'ârif ü ulûm Azmî-zâde Hâletî¹⁸³⁰ Efendi ve Hâletî tekedî rehîlâ fehvâsınca [271b] mazîk-ı fenâdan fûshat-sarây-ı mülk-i bekâyâ irtihâl idüp¹⁸³¹ Sofılar Hammâmı kurbünde olan hâneleri pîşgâhında mestûr-ı kabr-i pür-nûr oldı¹⁸³². Fî Şa'bân.

Otuz yedi senesinden berü diyâr-ı Anadolu hükûm ü fermânına müsehhâr olup ol kişverde tegallûben hâkim-i mutlaku'l-inân olan İlyâs Paşa bi-tarîku'l-istimâlet Şâm eyâleti tevcîh olunup zabtına müsellim irsâl ve kendü dahi ol savba tahrîk-i rikâb-ı hatt u tirhâl itmiş iken Mağnisa sancağına mutasarrıf olan Bıçgıcı İbrâhîm Paşa İlyâs Paşa'nın Mağnisa'ya uğrayan¹⁸³³ ba'zı âdemlerin mukîm-i şehristân-ı adem itmeğin ol mâr-ı efserde tekrâr harekete gelüp Mağnisa'yı birkaç gün muhâsaradan sonra darb-ı dest-i kahr kabza-i teshîre alup katl ü hasâret ve yağma vü gâret ile ol şehir-i şehîri hilye-i imâretten âtıl eyledi. Fî Ramazân.

Muhâfız-ı Mısır Mûsâ Paşa ümerâdan Kaytâs Bey'i tu'me-i şemşîr-i i'dâm itmeğin gulû-yi âmm ile mün'azil ve Bostâncıbaşı Halîl Ağa sadr-ı eyvân-ı hükûmet-i Kâhire ile muvakkar oldı. Fî Şevvâl.

Mesned-i sadâret-i Rûm'dan mütenezzil Nakîbü'l-eşrâf Şerîf Mehemmed Efendi âm-ı mâzîde ihtilâl-i dimâğ sebebiyle mansıb-ı celîl-i nekâbeti necl-i amm-ı muhterem ve sıhr-ı mükerrerleri olan câmi'-i ilm ve'l-edeb seyyid-i sahîhü'n-neseb¹⁸³⁴ Allâme Şeyhî Efendi ferâğ idüp uzlet-güzîn-i künc-i inzivâ iken mu'tekef-i halvet-hâne-i mezâr-ı mağfîret-medâr oldı. Fî Zî'l-ka'de.

Vezîr-i a'zam-ı sâbık Halîl Paşa azm-i nüzhetgâh-ı mülk-i bekâ idüp Üsküdâr'da mütevârî-i künc-i mezâr oldı.

Teceddüd-i cedîdân ile bünyân-ı rasîfü'l-erkân Beyt-i Hudâ'da nev'an meylü'l-hatâ peydâ olmağın huld-âşiyân merhûm Sultân Ahmed Han ahd-i saltanatlarında ba'zı tedâbîr ile hadd-i imkânda olan mertebe savn-ı cüdrân buyurulduğu mersûm-ı hâme-i beyân olmuşıdi. Âm-ı mâzî Şa'bânü'l-

¹⁸²⁹ câmi'-i A B R; __P

¹⁸³⁰ Halet-i A; Mustafa B R; Halet-i Mustafa P

¹⁸³¹ idüp A P; eyledi B R

¹⁸³² Sofılar Hammâmı kurbünde olan hâneleri pîşgâhında mestûr-ı kabr-i pür-nûr oldı A P; __B R

¹⁸³³ Mağnisa sancağına mutasarrıf olan Bıçgıcı İbrâhîm Paşa İlyâs Paşa'nın Mağnisa'ya uğrayan A P R; __B

¹⁸³⁴ necl-i amm-ı muhterem ve sıhr-ı mükerrerleri olan câmi'-i ilm ve'l-edeb seyyid-i sahîhü'n-neseb A P; __B R

mu‘azzamının on dokuzuncı günü nâgâh bir seyl-i azîm dâhil-i [272a] Beytu’llahi’l-kerîm olup kufl-ı şerîfden iki zırâ‘ mikdârı irtifâ‘ bulmağın te’sîr-i seyl birle bi’l-küllîye inhidâma meyl idüp rûz-ı dîğeri âhır-ı nehârda bi-emri’llahi te‘âlâ umûmen cidâr-ı şâmı ve ekser mevâzi‘-i binâ-yı sâmi sâkıt oldu. Fe’l-hükmi’llahi’l-vâhidi’l-Kahhâr. Bu haber-i ibret-eser vâsıl-ı mesâmi‘-i aliyye olıcak târîh-i te’lîfde nakîbü’l-eşrâf olan Ankaravî es-Seyyid Mehmed Efendi Medîne-i Münevvere kazâsıyla tebcîl ve bu hîdmet edâsına tevkîl buyurilup kadar-ı hâcetden ziyâde meblağ teslîm ve kârdân-ı dîndâr mi‘mârlar ile rû-be-râh-ı Beyt-i Kerîm itdiler. Mi‘mârân-ı şümâr-etvâr istihkâm ü istikrâr-ı nakz-ı âsâr-ı bakıyyeye vâbeste olmak üzere karâr virüp ulemâ’-i a‘lâm dahi li-maslahatin ol emre ikdâm şer‘an ruhsat virilmek bâbında kalem-zen-i iftâ olmağın kadarü’l-hâce hedm olunup bu sene-i seniyyede müceddeden binâ olundu. Zâdehâ’llahu te‘âlâ şerefen ve tekrîmen.

Mîrâhûr Cânpulad-zâde Mustafâ Ağa kapudan olup selefi Hasan Paşa Rûmili’ye asker sürmek ile me’mûr ve istîlâ-yı belâ-yı kahr-ı dehr ile Yenişehir’de künc-i fenâda mestûr oldu.

Sadr-ı Rûm Ahî-zâde Hüseyin Efendi mübtelâ olduğu maraz-ı şîr-pence ile zebûn iken giriftâr-ı dest-i raybû’l-menûn olduğu vâsıl-ı sem‘-i hümayûn olup sıhhat-i haber henûz mukarrer olmadın sâhibü’s-sadr-ı Anadolu Çeşmî Efendi i‘mâl-i letâ’ifü’l-hiyel birle kutr-ı Rûm’a sadr ve İstanbul’dan on sene kadar infisâlî olan Hâce-zâde Abdu’llah Çelebi sadâret-i Anadolu ile âlî-kadr olmuş iken bir günden sonra netîce-i dürûğ-ı bî-fürûğ olup sadreyn-i evveleyn kemâ-kân yerlerinde temkîn ve derd-mend Hâce-zâdeye nice müddetden berü âşinâ olduğu künc-i inzivâ kemâ-kân mekân ta’yîn olundu¹⁸³⁵. Fî Safer sene 41¹⁸³⁶.

Âm-ı mâzî bahârında asker ve serdâr miyânında mev‘id-i ictimâ‘ olan sahrâ-yı Mardin mahşer-i [272b] sipâh-ı zafer-destgâh olıcak gâh mühimm-sâzî-i muhâsara-i hisâr ve gâh Samsun’dan güzâr idecek asker-i Tatar’a intizâr üzere beş altı ay beyhûde nakdîne-i evkât sarf olundukdan sonra sefer-i Bağdâd zamânı fevt

¹⁸³⁵ yerlerinde temkîn ve derd-mend Hâce-zâdeye nice müddetden berü âşinâ olduğu künc-i inzivâ kemâ-kân mekân ta’yîn olundu A P; __ B R

¹⁸³⁶ 41 A R; 1041 B P

olmuştur deyü hüçûm-ı askeriyânı bahâne idüp taraf-ı Âmid'e atf-ı inân-ı mürâca'at olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Husrev Paşa sû'-i tedbîri ve ihmâl ü taksîri için ârıza-i cân-güdâz-ı azl ile sakîm olup kevkeb-i baht-ı hâfız-ı[Paşa]¹⁸³⁷ evc-i ikbâlde müstakîm oldu. Fî Rebî'ü'l-âhire.

Mukarrebü'l-hazret Hasan Halîfe ağa-yı yeniçeriyân olup selefi Süleymân Kethudâ¹⁸³⁸ mansıb-ı azl-i ebedîye tebdîl ile tezlîl olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Vezîr-i alkamî-meşreb Kâ'im-makâm Receb Hâfız Paşa sadâretinden edebde sûhte-i âteş-i gayret olup bezl-i mâl ile ba'zı eşirrâ-i sipâhı kendüye pâ-dâş vâdî-i gümrâhî itmeğin bir rûz-ı gamm-endûzda bî-çâre Hâfız mekr-i a'dâdan gâfil übbehet-i vezâret ile Bâb-ı hümâyûn'dan dâhil olıcak kemîngâh-ı şakâda âmâde olan eşkiyâdan¹⁸³⁹ meydân-ı dîvânda râhzenlik idüp Hâfız Paşa¹⁸⁴⁰ Hastalar Odası'na ilticâ ile icâletü'l-vakt maraz-ı mevtden halâs ve andan ârâmgîr-i hadîka-i hâss oldu. İştî'âl-yâfte olan âteş-i fitne vü fesâdı tahvîf ü taltîf ile ihmâd mümkün olmayup ol gün ba'de'l-asr huzûr-ı şehriyârîde Hâfız Paşa'yı bî-edebân-ı halî'ü'l-izâr elinden sahbâ-yı şehâdet nûş ve Receb Paşa kendüye sebep-i terk-i dîn ü dünyâ olan mühr-i vezâreti der-âgûş eyledi. Fî Receb.

Tekarrüb-i sultân ile mahsûdü'l-akrân olan Yeniçeri Ağası Hasan Halîfe'yi ve Musâhib Mûsâ Çelebi nâm dilîr-i hoş-manzarı dahi ihlâk ü tedmîr için ol şeb-i bû'l-aceb sabâhında Receb Paşa hevâdârları tekrâr sahn-ı dîvân-ı sultânîde cem' ve şehriyâr-ı âlî-tebâr hazretleri ol cem'a şem' olup [273a] mahzar-ı vüzerâ vü ulemâda rişte-i kîl ü kâl vakt-i zuhra dek infisâm ü infisâl bulmadı. Sâbıka-i mürâca'at sebebiyle Hasan Ağa'ya yeniçeri tarafgîr olduğundan mâ'adâ bekâ-yı ömr-i çend-rûze vikâyetü'l-hıfz olmağın tedbîr-i¹⁸⁴¹ vezîr netîce-pezîr olmayup manzûme-i cem'ıyyet güsiste-târ oldu. Ol gün Receb Paşa sevkı ile

¹⁸³⁷ __A B P; Paşa R

¹⁸³⁸ Kethudâ A P; __B R

¹⁸³⁹ bir rûz-ı gamm-endûzda bî-çâre Hâfız mekr-i a'dâdan gâfil übbehet-i vezâret ile Bâb-ı hümâyûn'dan dâhil olıcak kemîngâh-ı şakâda âmâde olan eşkiyâdan A P; __B R

¹⁸⁴⁰ Hâfız Paşa A P; __B R

¹⁸⁴¹ tedbîr-i A P R; __B

Hüseyin Efendi rütbe-i vâlâ-yı iftâya i'tilâ ve selef-i bâhirü'ş-şerefi iclâ belki iftâ ihtimâliyle tesettür ü ihtifâ idüp mansıb-ı sadâret-i Rûm Çeşmî Efendi'ye in'âm ve Anadolu kâdî'askerliği ile sâniyen¹⁸⁴² Hâce-zâde Çelebi ikrâm olundu. Ba'de üsbü' sâbıkâ Hüseyin Efendi alîl iken mansıbı tahsîl itdüğü için Çeşmî Efendi be-tarîk-ı nefy¹⁸⁴³ Burusa'ya irsâl olup mansıb-ı sadâret ile min gayri taleb birâder-i âlî-güher Karaçelebi-zâde Mehemed Efendi sâlisen teşrîf ü iclâl olundu.

Husrev Paşa ma'zûlen Tokat'a vâsıl ve mukaddemâ Erzurûm'a giderken bî-cürm ü günâh şemşîr-i gadr ile tebâh itdüğü Tokat Defterdârı Osmân Paşa hânesine nâzil olup ser-nihâde-i visâde-i rencûrî idi ki, nâmzed-i hizmet-i muhâfaza-i Diyârbekr olan Murtazâ Paşa Tokat'a uğrayup Husrev Paşa'ya zehr-âb-ı merg işrâb eyledi. Fî Şa'bân.

Receb Paşa taklîl-i şürekâ ile hall ü akd-i umûrda istiklâl peydâ itmek sevdâsını pîş-nihâd-ı ihtimâm ve tekrâr îkâz-ı fitne-i nâ'imeye ikdâm idüp bezl-i mâl-ı bî-hisâb ile umûmen yeniçeri ve sipâh cânib-gîri ve fermân-pezirî olmağın zâhiren asker hücûmunu rû-keş-i temşiyet-i garaz-ı fâsid idüp hâh ü nâ-hâh Mûsâ Çelebi derd-mendi kendü sarâyına ihzâr ve öyle dilîr-i nâz-perveri darb-ı hancer ü tîr-i asker ile sâye-i serv-âsâ üftâde-i hâk-i helâk itmek bed-nâmlığın ihtiyâr eyledi. Fî m.

Hasan Halîfe bîm-i cân belâsına mübtelâ olmağın bi'z-zarûre serdâde-i vâdî-i ihtifâ olup Silahdâr Mustafâ [273b] Ağa mansıb-ı mahlûle mevsûl oldu. Sû be-sû cüst ü cû olup onbeş günden sonra ol bî-çâre dahi[at meydanında]¹⁸⁴⁴ pâ-beste-i dâm-ı şemşîr-i intikâm oldu. Atmeydânı'nda. Fî m.

Yevm-i cem'iyyetde Receb Paşa rukebâdan add itdüğü Defterdâr Mustafâ Paşa Mûsâ Çelebi ve Hasan Halîfe'ye sâlis olmak zebân-nezd-i asker olup nâ-çâr ol dahi nâ-peydâ-yı beydâ-yı tesettür ü ihtifâ olmuş idi. Sa'y ü ikdâmda ihtimâm olup zafer müyesser olıcak vezîr-i vizr-âyîn sarâyı kapusunda câme-i hayâtı düşünden selb ve câmi'-i cedîd önünde olan dıraht-ı çınara ma'kûsen salb olundu. Fî Ramazân.

¹⁸⁴² sâniyen A P; __B R

¹⁸⁴³ nefy A P R; __B

¹⁸⁴⁴ __A; atmeydanında B P R

Receb Paşa'nın dahi peymâne-i hayât-ı bî-sebâtı lebrîz ve gerden-i cânı giriftâr-ı ser-pençe-i şîr-i şemşîr-i sertîz olup Mısır'dan ma'zûl Arnavud¹⁸⁴⁵ Mehmed Paşa mesned-ârâ-yı eyvân-ı dîvân oldu. Fî Şevvâl.

Vezîr-i cedîd sâhib-i re'y-i sedîd merd-i reşîd olmağın takviyyet-i taraf-ı saltanat için bir def'a kendü sarâyında ve bir kerre dahi huzûr-ı hümayûnda âmmе-i ulemâ ve vücûh-ı asker ile akd-i meclis-i güft ü gû¹⁸⁴⁶ gâh ü bîgâh ictimâ' ale'd-dalâl itmeleri bâ'is-i perîşânî-i esbâb-ı intizâm-ı ahvâl-i mülk olan eşkıyâ-yı sipâhın nâ'ire-i âlem-sûz-ı tasallut ü istîlâları âb-ı nâb-ı şemşîr-i âteş-tâb ile itfâ olunmak üzere akd-i ahd ü mîsâk olmağın bi'l-ittifâk ol hod pür-sitân bî-dâdger esâmîsi sebt-i cerîde-i zabt ü tahrîr ve ma'rûz-ı pâye-i serîr-i sa'âdet-masîr olup yegân yegân haklarından gelinmek ile ravza-i mülk-i hâr-âzârlarından tathîr olundu.

Ağa-yı Silahdârân Ahmed Ağa Receb Paşa hevâdârlarından olmağın meydân-ı dîvânda hâk-i helâke galtân [oldı]. Fî Zi'l-ka'de.

Anadolı sadâreti i'tibârı zîver-efser-i iftihârî olup ber-vech-i arpalık Filibe kazâsına mutasarrıf olan Şeyhî Efendi¹⁸⁴⁷ dâ'ire-i vücûddan nâ-bûd oldu. Fî Zi'l-hiceti.

Defterdâr [274a] Niğdeli Mustafâ Paşa sadme-i tîğ-i cellâd-ı siyâset ile nigûnsâr-ı hafra-i mezâr oldu. Fî m.

Ali Ağa nâm serbebaşı semmûr kürki ve fâhir libâsı ile alâ melâ'i'n-nâs Arslanhâne mukâbelesinde salb olundu. Fî Muharremi'l-harâm sene 42¹⁸⁴⁸.

İlyâs Paşa'nın âteş-i fesâdını ihmâd için Anadolu Beylerbeyisi Küçük Ahmed Paşa serdâr ta'yîn olunup ol bed-âyîn ile Atala nâm makâmda üç gün idâre-i câm-ı hüssâm-ı hûn-âşâm itdükden sonra derd-i ser-humâr inhizâm ile İlyâs-ı bed-fercâm üftân ü hîzân Bergama kal'asına firâr ve üç ay ihtiyâr-ı meşâkk-ı hîsâr idüp âkıbet kâr müjde-i emân ile hâk-i dergâha rûymâl itdükde giriftâr-ı ser-pençe-i şîr-i şemşîr-i hûn-bâr oldu. Fî Safer.

¹⁸⁴⁵ Arnavud A P; Vezir B R

¹⁸⁴⁶ güft ü gû A; güft ü şenûd idüp B P R

¹⁸⁴⁷ Şeyhi Efendi A B R; Zekeriya Efendi P

¹⁸⁴⁸ 42 A P R; 1042 B

Umûr-dîde ve kâr-âzmûde nâmına ba‘zı yâdigârlar sevkıyla teftîş-i ze‘âmet ve tîmâr muhtârı tab‘-ı şehriyâr-ı bülend iktidâr olup Vezîr Hüseyin Paşa Rûmili eyâleti ile ol hizmeti edâya me‘mûr ve umûmen Rûmili defterleri müselleme-i dest-i emânet-i vezîr-i mezbûr olmuş idi. Ba‘de’l-mübâşere Sofya’da kutb-ı vücûd merkez-i şühûddan nâ-bûd olup Bayrâm Paşa vâris-i mansıb-ı mahlûl oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

Ol sâl-i sa‘îd evvel-bahârında Cânpulad-zâde Kapudan Mustafâ Paşa donanma ile azm-i Deryâ-yı Sefîd itmiş idi. Mukaddemâ Mûsâ Çelebi Receb Paşa sarâyına anın zamân ü derkinde varup ol bî-günâh darb-ı şemşîr-i gadr ile tebâh olmağın hâtır-ı deryâ-mekâtir-i sultânî Cânpulad-zâde’ye mütegayyir olıcak¹⁸⁴⁹ [bu seferde dâhi Murat tabnak kalb-i pakiri muteber olıcak]¹⁸⁵⁰ ba‘zı umûr sudûr itdüğü cihetden Bostâncıbaşı Ca‘fer Ağa kapudanlık rütbesiyle iclâl ve alâ cenâhin isti‘câl üç pâre kadirge ile azm-i İstanbul eyledi¹⁸⁵¹. [Rodol limanında hâlef-i selef mectâ olup Canpuladzâde merhûm vâsıl birkaç pare kadirge ile azm-i İstanbul eyledi]¹⁸⁵² Şâm Beylerbeyisi Deli Yûsuf Paşa’nın ziyâde zulm ü ta‘addîye tasaddî itdüğü vâsıl-ı sem‘-i eşref-i sultânî olmağın icâletü’l-vakt azl ile [274b] ta‘zîr ve Anadolu Beylerbeyisi¹⁸⁵³ Küçük Ahmed Paşa teşrîf-i eyâlet-i Şâm ile tevkîr olunup zimâm-ı hükûmet-i mansıb-ı mahlûl¹⁸⁵⁴ Gürcî Mehmed Paşa’ya teslim ve ol vilâyet tîmâr ve ze‘âmeti teftîşi menşûrî dahi¹⁸⁵⁵ vezîr-i mezbûr nâmına terkîm olundu. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

[İsmi sâmilere ziyab divâce kettâp olan vezir-i âzam Ali cenab hazretleri hal’ât-ı vüzerat ile şerefîyâb oldılar]¹⁸⁵⁶ **Muhâfız-ı Budin**[Acem]¹⁸⁵⁷ Hasan Paşa müsâfir-i iklîm-i bekâ olup Mısır’dan ma‘zûl Mûsâ Paşa nâmzed-i hizmet-i muhâfaza-i serhadd oldu. Fî Cemâziye’l-âhire.

¹⁸⁴⁹ olıcak A; olup B P R

¹⁸⁵⁰ __A; bu seferde dâhi Murat tabnak kalb-i pakiri muteber olıcak B P R

¹⁸⁵¹ azm-i İstanbul eyledi A; irsâl eyledi B P R

¹⁸⁵² __A B; Rodol limanında hâlef-i selef mectâ olup Canpuladzâde merhûm vâsıl birkaç pare kadirge ile azm-i İstanbul eyledi P R

¹⁸⁵³ Anadolu Beylerbeyisi A; __B R; Anadolu Muhafızı P

¹⁸⁵⁴ mansıb-ı mahlûl A P; Anadolu B R

¹⁸⁵⁵ dâhi A P R; __B

¹⁸⁵⁶ __A; İsmi sâmilere ziyab divâce kettâp olan vezir-i âzam Ali cenab hazretleri hal’ât-ı vüzerat ile şerefîyâb oldılar. B P R

¹⁸⁵⁷ __A B R; Acem P

Yenibâğçe semtinde meşîme-i rahm-i mâderden mahz-ı kudret-i kâmile-i İlâhiyye cennede iki yaşında veled kadar dû-ser ve çâr-pâ ve çâr-dest bir püser-i bî-cân[sahn-ı sarayı alem]¹⁸⁵⁸ vücûda vürûd idüp temâşâ idenler sebbâbe-gezâ-yı hayret oldılar. Fî Şa‘bân[1042]¹⁸⁵⁹.

Sâl-i âyende hilâlinde böyle bir mevlûd Haleb-i Şehbâ’da dahi pîçîde-kımât-ı şühûd olduğu ba‘zı sikâtdan vâsıl-ı sem‘-i yakîn olmuştur.

Deli Yûsuf Paşa ma‘zûlen İstanbul’a vusûl bulıcak şemşîr-i siyâset ile maktûl oldu. Fî Ramazânî’l-mübârek.

Mukaddemâ eyyâm-ı fetret ü ihtilâlde zuhûr iden ahvâlde Receb Paşa’ya medâr-ı istizhâr olup Mûsâ Çelebi vak‘ası günü mükerrer kethudâ olan Köse¹⁸⁶⁰ Ali Ağa li-maslahatin yeniçeri ağalığıyla kâmrevâ oldu. Fî Şevvâl.

Takrîben âm-ı ihdâ ve ısrîn ve elf hudûdunda fermân-fermâ-yı iklim-i azîm-i Hind olan Ekber Şâh Ekre nâm tahtgâhında sâha-i şühûddan nâbûd olup alâ vechi’l-inhisâr vâris-i taht-ı şâhî olan Selîm Şâh Lâhor’da bulunmağın oğlu Husrev bî-tekellüfâne serîr-i saltanatda karâr ve te’sîs-i bünyâd-ı devlet-i pâ-ber-hevâ recâsına bezl-i nakdîne-i iktidâr idüp pederine izhâr-ı ukûk ve terk-i mürâ‘ât-ı merâsim-i hukûk eyledi. İki aydan sonra Selîm Şâh güzîde-i sipâh ile vâsıl-ı tahtgâh olıcak Husrev makâm-ı hısâmda kıyâm itmeğın alev-i âteş-i dârûgîr-i felek-esîre peyveste [275a] olup ol halef-i bed-girdâr kayd-ı esâra giriftâr oldu. Birâderi Husrev peymânçe-i niyâza kıyâm ve hakk-ı uhuvvet ri‘âyetinde ihtimâm-ı tâmm idüp harman-ı¹⁸⁶¹ alef-i tîğ-i telef olmakdan tahlîs-i cân¹⁸⁶² itmiş iken ba‘de eyyâm serîr-i pâdişâhîde¹⁸⁶³ müzâheme kasdıyla ol bî-günâhı alâ gafletin tîğ-i gadr ile tebâh idüp¹⁸⁶⁴ serhadd-ı Hind olan Kernatek nâm ma‘kal-ı azîme firâr ve ba‘dehu¹⁸⁶⁵ ahz-i sâr-ı Husrev için Selîm Şâh tarafından serdâr-ı sipâh olan dîğêr birâderi dahi dem-i iltihâmda sûhte-i şemşîr-i âteş-bâz eyledi. Sâl-i sitte ve

¹⁸⁵⁸ __A B; sahn-ı sarayı alem P R

¹⁸⁵⁹ __A P R; 1042 B

¹⁸⁶⁰ Köse A P R; __B

¹⁸⁶¹ harman-ı A; hüsrevi B P R

¹⁸⁶² cân A; __B P R

¹⁸⁶³ serîr-i pâdişâhîde A P; __B R

¹⁸⁶⁴ ol bî-günâhı alâ gafletin tîğ-i gadr ile tebâh idüp A P; anı suhte-i şemşîr-i âteşbâr B R

¹⁸⁶⁵ ve ba‘dehu A P; idüp B R

selesîn hilâlinde Selîm Şâh¹⁸⁶⁶ mahalle-i hâmûşânda mukîm olacak oğlu Şehriyâr serîr-i şâhîde karâr idüp beşinci ayda mezheb-i bâtil-ı Şî‘a’ya meyl isnâdiyla şehristân-ı vücûddan harâb-âbâd-ı ademe tard ü ib‘âd olunup Ekber Şâh’ın mukaddemâ cur‘a-nûş-ı merg olan Danyâl nâm ferzendî oğlu Bayınkar Mîrzâ çâr-bâliş-nişîn-i eyvân-ı fermân-rânî oldı. Müsâ‘ade-i esbâb-ı ikbâl ü kâmrânî ve tahrîk-i sinn-i civânî ile tahsîl-i hutût-ı nefsâniyyeye mukibb ve envâ‘-ı muharremât ve menhiyyâtı mürtekeb şehvet-perest ve meyhâr ü bed-mest olup mehâmm-ı saltanat ile takayyüdden gâfil sefîh ve lâ-yu‘akl olduğundan mâ‘adâ[Akramşah]¹⁸⁶⁷ medâr-ı hall ü akd ve umûr-ı cumhûr olan Âsaf Han’ın Hurrem Şâh¹⁸⁶⁸ dâmâdı olmağın anın irşâdıyla âmil ve sekiz aydan sonra bir seher alâ gafletin on bin kadar güzîde asker ile dârü’l-mülk Ekre’ye¹⁸⁶⁹ vâsıl olup Bâyıncar bâbü’s-serden dehlîz-i gürîze firâr ve Hurrem Şâh zer-baft-ı mütekârî-i saltanatda karâr eyledi. Ol bergeşte-i rûzgâr kenâr-ı selâmete çıkdıktan sonra birkaç mahremlerin kendüye hem-dem ve mütenekkirâne hey’et ve garîbâne sûret ile vâdî-i seyâhate vaz‘-ı kadem idüp istihlâs-ı mülk bâbında imdâd recâsına hâk-i dergâh-ı merâsim-destgâha [275b] rûymâl eyledi. Fî Şevvâl[1042]¹⁸⁷⁰.

Mahz-ı cünûndan nâşî evzâ‘-ı gûn-â-gûn sebebi ile dilhâhı üzere mer‘î olmamağın seyâhat-künân Hicâz ve Yemen’den Îrân’a çıkup sevk-ı kazâ ile andan kişver-i¹⁸⁷¹ Hind’e âzim oldı. Vardukda ihtimâl ihtilâl-i mizâc mülke vücûd virilür deyü dâ’ire-i şühûddan nâ-bûd ü nâ-peydâ¹⁸⁷² itdiler.

Bermekiyyü’ş-şiyem kerem-mücessem¹⁸⁷³ Mîrâhûr Kara Ahmed Ağa hakkında avn-i İlâhî mukârin-i inâyet-i şehinşâhî olup¹⁸⁷⁴ vilâyet-i Mısır’a vâlî olmak ile kevkeb-i ikbâlî âlî oldı. Fî Zi’l-ka‘de.

¹⁸⁶⁶ Şâh tarafından serdâr-ı sipâh olan diğeri birâderi dahi dem-i iltihâmda sûhte-i şemşîr-i âteş-bâz eyledi. Sâl-i sitte ve selesîn hilâlinde Selîm Şâh A P R; __B

¹⁸⁶⁷ __A P R; Akramşah B

¹⁸⁶⁸ Hurrem Şâh A P; __B R

¹⁸⁶⁹ dârü’l-mülk Ekre’ye A P; __B R

¹⁸⁷⁰ __A P R; 1042 B

¹⁸⁷¹ kişver-i A; __B P R

¹⁸⁷² nâ-peydâ A; __B P R

¹⁸⁷³ Bermekiyyü’ş-şiyem kerem-mücessem A P; __B R

¹⁸⁷⁴ Ağa hakkında avn-i İlâhî mukârin-i inâyet-i şehinşâhî olup A P; __B R

Selefi Halîl Paşa vâsıl-ı dergâh olıcak gayr-i ma‘lûm günâh mukâbelesinde cezîre-i Kıbrıs’a nefy ü iclâ olup ba‘de eşhür mazhar-ı afv ü âtîfet-i pâdişâhî ve İstanbul’a avde izn sudûrıyla mübtehic ü mübâhî oldu.

Sâhibü’s-sadr-ı eyvân-ı sadâret-i Rûm olan gevher-i bahr-i ma‘ârif ü ulûm birâder-i sa‘d-ahter Mehemed Efendi bu dâr-ı vahşet-medârdan diyâr-ı ünse sefer idüp pîşgâh-ı câmi‘-i Ebû Eyyûb-i Ensârî’de mihmân-ı ser-hân-ı rahmet-i Perverdgârî oldu. Fî sâdis-i şehr-i Zi’l-hicce.

Bu sene-i mübâreke¹⁸⁷⁵ bahârında Kapudan Ca‘fer Paşa Akdeniz’e çıkup Bozcaada’ya vâsıl oldukda Kesendre Boğazı’nda buğdây almak üzere iki pâre harbî kalyonı cembrî alınmağın ol cânibe imâle-i sükkân-ı azîmet olup müsâ‘ade-i inâyet-i mürselü’r-riyâh ile bir sabâh yelken üstünde düşmen gemilerine irişdiler. Mukaddemâ neheng-i deryâ-yı vegâ Memi Paşa-zâde Abdu’r-rahman Paşa birine çatup nâ’ire-i kârzâr-ı şerâre-bâr olıcak mahtûbe-i şehâdete mehr-i mu‘accel için nakd-i cân nisâr ve dârü’s-sa‘âde cennetinde karâr eyledi. Anın zahm-hürde şikârına kapudan paşa sarılup darb-ı şemşîr ile kabza-i teshîre almışiken düşmen gemisine âteş düşüp kalyondan baştarde ayrılınca terenketesi muhterik oldu. Birine dahi Piyâle Kethudâ havâle olmuş idi. [276a] Bir mikdâr mutâraha-i kur‘a-i gîrûdâr olup bi-avnihi Sübhâne ve¹⁸⁷⁶ te‘âlâ feth ü zafer mukarrer olıcak ol dahi âfet-i nâra uğrayup kendüyi deryâya ilkâ eyleyen yetmiş seksan kadar kâfirden mâ‘adâsı sipend-i âteş-i fenâ oldu.

Şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretleri Kandilli Bâğçe’de vaz‘-ı visâde-i ikâmet itdikleri eyyâmda Sultân Mehemed nâm bir şehzâdeleri bostân-saray-ı vücûda vaz‘-ı kadem itmeğın dil-i hurremleri meyl-i çerâğân idüp bir hafta çadır-ı kehlâ-fâm-ı şâm bu sâhire-i gabrâya sâye-güster-i zallâm olduğu demden nûr-dîde-i ferrâşân-ı dîvân-hâne-i kazâ vü kader olup sâye-bân-ı zerrîn-tınâb âfitâb-ı amûdü’s-subh ile efrâşte olunca umûmen sâhil-i deryâda olan dûr ü kusûr şümû‘ ü kanâdîl ile tezyîn olup her şeb hisârlardan ikiyüzden ziyâde top atılırdı. Fî Safer sene 43¹⁸⁷⁷.

¹⁸⁷⁵ mübâreke A; __ B P R

¹⁸⁷⁶ Sübhâne ve A; __ B P R

¹⁸⁷⁷ 43 A R; 1043 B P

Lakin bu gûne lu‘b ü lehve iştigâlin der-akab melâli müşâhede olunup Cebb-i Ali dervâzesi cânibinden Monlâ Gûrânî’ye varınca bi-hisâb-ı tûl ü arz rub‘-ı şehir olsa olur, yigirmi sâ‘at kadar zamânda¹⁸⁷⁸ sûhte-i nâr-ı kahr olup üstâd-ı kârgâh-ı takdîr nev-hevesân-ı rûzgâra âteş-bâzlık san‘atın gösterdi. Fî m.

Bu hâl-i müsemmirü’l-melâl halk-ı âlemi perîşân ü derhem[idüp]¹⁸⁷⁹ sû be-sû encümen-i güft ü gû peydâ olmağın akd-i zebân-ı âlemyân mülâhazasıyla dârü’n-nedve kahve-hâneler der-i hîzâne-i devlet-mendân-ı zamâne gibi münsedd olup kâğıd-ı neşşâf-âsâ etrâfa dahi sârî ve Haremeyn-i muhteremeyn ve Mısır’dan mâ‘adâ umûmen memâlik-i mahrûsada bu hükm cârî oldı. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

Ahd-i saltanat-ı Murâd Han-ı¹⁸⁸⁰ evvelde dahi riyâ-pîşkân-ı sitemkâr bû’l-fuzûlân-ı rûzgâr iltizâm-ı mâ-lâ-yelzem ta‘n ü düşnâmî ile mütevârî-i künc-i ihtifâ olup ol mestûre ele girdikce zen-i fâhişe-âsâ deryâya ilkâ olunmuşdur. Ammâ çünki¹⁸⁸¹ bâý ü[şâh]¹⁸⁸² gedâ şifte-i [276b] rûy-ı rengîni ve firîfte-i bûy-i anberîni olup seherî bir fîncâmı erbâb-ı mazâkın gıdâ-yı cânı hâssaten mağlûb-ı berş-i rahîfî ve zebûn-ı afyon-ı Karahisârî olan yârâna mâddetü’l-ferah-ı hayât-ı câvidânî idi. Az zamânda yine ruhsat virilüp bâzâr-ı i‘tibârı revâc-yâfte¹⁸⁸³ oldı. Evâ’il-i ahd-i Ahmed Hanî’de Dervîş Paşa ve evâhır-ı saltanatlarında Nasûh Paşa dahi¹⁸⁸⁴ sedd-i ebvâb-ı mesâvî ve gıybet itmek bahânesiyle kahve-hânelere yasağ idüp erbâbına [Mısra]‘:

Kimseyi zemm ü gıybet itmeyelim

Bir dahi tevbe-i Nasûh olsun

deyü cârî-i feth ü fütûh itdirdiler. Lakin ol bî-çârelerin sûz ü güdâz ile¹⁸⁸⁵ tazarru‘ ü niyâzları kalb-i kâsî-i Dervîş ve Nasûh’da kârgar olmayup her birinin kellesi fersûde-i dest-i şemşîr-i sâ‘ika-te’sîr olmadıkca der-i ümmîdleri küşâd bulmamışdır.

¹⁸⁷⁸ yigirmi sâ‘at kadar zamânda A P; __ B R

¹⁸⁷⁹ __A; idüp B P R

¹⁸⁸⁰ Ahd-i saltanat-ı Murâd Han-ı A P; __ B R

¹⁸⁸¹ Amma çünki A; __ B P R

¹⁸⁸² __A; şâh B P R

¹⁸⁸³ idi. Az zamânda yine ruhsat virilüp bâzâr-ı i‘tibârı revâc-yâfte A P R; __ B

¹⁸⁸⁴ dahi A P R; __ B

¹⁸⁸⁵ güdâz ile A P; __ B R

Mukaddemâ âm-ı seb‘a ve selesîn vekâyi‘i hilâlinde rakam-zede-i kil-k-i bedâyi‘-i nigâr olduğu üzere Şahin Giray ki, meydân-ı kârzârda sûret-i hevl-engîz-i hezîmet ü inkisâr müşâhedesi vîrân-sâz-ı esâs-ı üstüvâr-ı sabr ü karârı olup hem-râhî-i baht-ı nâ-müsâ‘id-i sitîzekâr ile pâ-nihâde-i vâdî-i firâr olmuşıdi, altı yedi sene herze-gerd-i kûçe-i bâzâr-ı mezellet ü hârî olup cânından bîzâr olmağın nâ-çâr hâk-i der-i ikbâle bi’t-tav‘ rûymâl idüp li-maslahatin Rodos’a irsâl olundu.

Çün düşmen-i Çâr-yâr-ı güzîn Sürh-serân-ı bed-âyîn nokta-i vücûd-ı bed-bûdı safha-i şühûddan nâ-bûd olmak için sa‘y-i nâ-mahdûd olunmak selâtîn-i güzîn-i İslâmiyye’ye vâcibât-ı dîniyyeden olup husûsan İmâm-ı A‘zam-ı himâm-ı ekrem hazretlerinin mezâr-ı lâmi‘ü’l-envârı birkaç seneden berü rafaza-i mülhidîn pençe-i istîlâsına giriftâr olmağın Bağdâd-ı bihişt-âbâdı Kızılbaş-ı bed-ma‘âş dest-i tegallübünden istirdâd itmek muktezâ-yı gayret-i saltanat ve lâzime-i nâmûs-ı ulüvv-i himmet idi. [277a] bu esnâda cenâb-ı Rabbü’l-erbâb tehiyye-i esbâb yüzünden¹⁸⁸⁶ taraf-ı Van’a Sürh-serân hücumı ahabârı vâsıl-ı sem‘-i eşref-i şehriyârî olmağın rikâb-ı şeref-intisâbdan mukaddem vezîr-i a‘zam kişver-i Acem kasdıyla terfî‘-i livâ-yı azîmet idüp Van üzerinden Sürh-serân’ı izâleden sonra münâsib olduğu mahallde sefer-i hümâyûn-ı zafer-makrûn mehâmmını kemâ-yenbagî tedârük ü itmâm ile me’mûr oldu. Hasbe’l-emr serdâr taraf-ı Üsküdâr sipeh-keş-i İslâm ve Bayrâm Paşa kâ‘im-makâm olup Rûmili muhâfazası hizmeti Cânpulâd-zâde’de karâr-dâde oldu. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

Vezîr-i mübârek-kadem kâ‘im-makâm dîvâna varduğu gün halk-ı âlem ma‘lûmı değil sebep ile[nâmı nâmileri muhşehm-i Sadri ketâp olan vezir-i mükri]¹⁸⁸⁷ Sultân-zâde Mehemed Paşa ve Cıgala-zâde Mahmûd Paşa ve Yûsuf Paşa ve Mostarî Mustafâ Paşa Rodos’a irsâl olunup sarâylarında mevcûd olan ecnâs ü nükûd berbâd-dâde-i dest-i müsâdere oldu. Fî m.

Pâdişâh-ı kîttî-penâh hazretleri İznikmid’e dek teşyî‘-i asker-i İslâm ve serdârı tahrîkden sonra semt-i rücû‘a imâle-i licâm buyurup Üsküdâr’a vusûlleri

¹⁸⁸⁶ bu esnâda cenâb-ı Rabbü’l-erbâb tehiyye-i esbâb yüzünden A; mesbebi âla sebep canibinin irâdadı aliyesi feth-ü bâb idüp B P R

¹⁸⁸⁷ __A P R; nâmı nâmileri muhşehm-i Sadri ketâp olan vezir-i mükri B

günü muhayyer-i ukûl-ı garîb alay tertîb ve iki hatve yerde bergeşte ilkâsiyla asdikâ vü a'dâ terhîb olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ[1043]¹⁸⁸⁸.

Kal'a-i Van kasdın iden Sürh-serân Diyârbekr Muhâfızı Murtazâ Paşa ve Mîr-i Mîrân-ı Erzurûm Halîl Paşa hücûmıyla rû-gerdân ve vâdî-i haybet ü husrân olduğu haberi yolda serdâra vâsıl olmağın safâ-yı hâtır ve sürûr-ı dil ile mühimm-sâzî-i sefer-i huçeste-eser için Haleb'de hatt-ı rahl ü karâr olunmak üzere ol cânibe tevcîh-i râyet-i azîmet olunup eyyâm-ı ikâmetde Mîr-i Mîrân-ı Şehbâ Nogay Paşa'yı küşte-i tîğ-i gadr ü hayf ve Husrev Paşa Kethudâsı Süleymân Ağa'yı¹⁸⁸⁹ tu'me-i seyf eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire.

Tâ'ife-i Bektâşiyân âyîn-i dîrînleri üzere bî-edebâne harekete ikdâm ve gulû-yi âmm ile zâbitleri Köse Ağa'yı [277b] ve kethudâ beyi âvâre-i sahrâ-yı mihen ü âlâm idüp serdâra dahi firârîleri buldurmak bahânesiyle hücûm itdiklerinde lüce-i gayret-i ser-askerî mevc-rîz olup kasdların yine kendülere redd[-ü tahvil]¹⁸⁹⁰ ve ikâz-ı fitne vü fesâda ikdâm iden fitne-engîzleri nicelerin i'dâm ile dervâze-i şerr ü şûrî sedd eyledi¹⁸⁹¹. Fî m.

Şehinşâh-ı Cem-câh hazretleri seyr-i Burusa ârzûsiyla azm-i râh idüp İznik'a varılacağı gün kâdîsı bî-cürm ü günâh cübbe vü destârıyla dervâze-i hisârda berdâr olma muhtârları oldı. Fî m[1043]¹⁸⁹².

Burusa'ya sâye-endâz-ı sa'âdet olduklarının altıncı günü İstanbul tarafından tekdîr-i zamîr-i safâ-semîr ider ba'zı erâcîf ahbâr in'ikâsı ile cânib-i berrden semt-i mürâca'ata şitâb buyurılıp gayret-i âfitâb olan hûrşîd-i cemâlleri sarây-ı âmire sükkânına feyz-i nûr-ı sürûr itdüğü gicenin sabâhında Müftî Hüseyin Efendi Mekke-i mükerrerme'ye gitmek nâmıyla sebük-bâr nefy ü iclâ belâsına mübtelâ olup selef-i kerîmleri Yahyâ Efendi makâm-ı kadîmlerine i'âde buyuruldu. Fî Râbi'-i şehr-i Receb.

Hemân ol gice İstanbul kâdîsı olan mahdûm-ı ercmeni Seyyid Mehmed Efendi dahi Kıbrıs'a tagrîb ile ta'zîb olundu. Bî-mübâşeret-i esbâb ve

¹⁸⁸⁸ __A P R; 1043 B

¹⁸⁸⁹ Ağa'yı A P R; Paşa'yı B

¹⁸⁹⁰ __A; ü-tahvil B P R

¹⁸⁹¹ sedd eyledi A P; taklil eyledi B R

¹⁸⁹² __A P R; 1043 B

devr-i ebvâb mahz-ı sevk-ı kazâ ile bârgirân-ı hükm ü imzâ bu za'îf ve kem-bizâ'a uhde-i ihtimâmına tahmîl ve lakin bu neşve-i câm-ı sürûrun zuhûr-ı sudâ'-ı humâr gammı yedi ay tamâmına te'cîl olundu.

Hüseyin Efendi emvâc-ı bahr-i belâda tahrîk-i dest ü pâ iderek Küçükçekmece sâhiline vâsıl oldukda izz-i şehâdete nâ'il olup hadâyık-ı sultâniyyeden Filorine Bâğçesi kurbünde defîn-i zîr-i zemîn oldu.

Âm-ı ihdâ ve hamsîn hitâmında ba'zı ihtimâl ile etbâ'ı ba'de'l-istîzân biniş-i kabre ikdâm idüp bî-tekayyüd ü ihtimâm ancak yektâ pirehen ile defn olmuş iken âlâyiş-i hâkden pâk itdikleri sadr-ı sînesine dek bir mûy-i nâçizî mefkûd [278a] olmadığı meşhûd olup du'â ve senâ ile alâ hâlihi ol makâmında ibkâ vü temkîn ve seng-i mezâr nasbı ile mekânını ta'yîn itdiler. -*Nevvera'llahu zarîhahu*-.

Firâriyân-ı Haleb mahzûn ü melûl azm-i İstanbul idüp Kapucılar Kethudâsı Nasûh Paşa-zâde Ağa'yı Bolvadin'de istikbâl ve dergâh-ı sa'âdet-destgâha îsâl eyledi. Şemşîr-i hûn-bâr bast-ı mukaddemât-ı a'zâra ruhsat vermeyup kethudâ dahi birkaç gün ihtifâdan sonra âheng-i mazîk-ı fenâ iden ağaya Bâzârköyi nâm makâmında iktifâ eyledi. Fî [m.].

Âteş-i cezbe-i İlâhiyye ile harman-ı vücûdı hâk-setr olup nice yıllar vâdî-i televvünde temekkün itdikden sona kırk seneden ziyâde Unkapanı kurbünde bir mektebi karârgâh iden merd-i ârif bi'llâh Saçlı Mehemmed Dede sinn-i ömri ikd-i âşire mütenâhiz iken ser ü pâ bürehne azm-i tarîk-i adem ve ol mekteb sâhasında uzlet-hâne-i lahde vaz'-ı kadem eyledi. Fî m.

Üsküdâr Bâğçesi'nde Serdâr Mehemmed Paşa tarafından binâsına mübâşeret olunan kasr-ı hûb-tarh ve hoş-nümâ itmâma karîn ve manzûr-ı nazar-ı tahsîn-i nâzırîn oldu. Fî Şa'bân.

Kıral-ı Leh hemîşe fitne vü fesâdı pîşe idüp hemvâre taraf-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâra itâ'at ü inkıyâd üzere olan Eflâk ve Boğdan voyvodalarına seng-endâz-ı eziyyet olmadan hâlî olmayup sultân-ı düşmen-sûz ü dost-nüvâz hazretleri ol bî-dîn ü bed-âyîni sûhte-i kahr ü kîn idüp dâr ü diyârını tahrîb ve medâr-ı istizhârı olan ra'ıyyet ve askerî ta'zîb itmek için bedraka-i ikbâl-i rûz-efzûn birle

Edirne cânibine teveccüh-i hümayûn-ı zafer-makrûn buyurup Ken‘ân Paşa kâr-fermâ-yı mesned-i sâmi-i kâ‘im-makâmî oldı. Fî tâsi‘-i Şevvâl.

Edirne’de sahrâ-yı Namâzgâh mudrıb-ı sürâdikât-ı celâl ü câh oldukda gamz ü ifsâd-ı hussâd ile kapucılar kethudâsı irsâl olunup hâ‘iz-i kasbü’s-sebk mizmâr-ı fezâ’il-mendî¹⁸⁹³ Nakîbü’l-eşrâf Allâme Şeyhî Efendi [278b] kazâ-i Mekke-i mükerreme nâmıyla İstanbul’dan tard ü ib‘âd ve Ankaravî Seyyid Mehmed Efendi rütbe-i vâlâ-yı nekâbete is‘âd buyuruldı. Fî Zi‘l-ka‘de.

Gümülcine nâ‘ibinden şikâyet olunup Edirne bostâncıbaşısı olan cellâd-ı bed-nihâd itmâm-ı hıdmet-i siyâset için irsâl olunmuşıdı. Vardukda makâm-ı hükûmetde nâ‘ib-i cedîd bulunup câniye bedel ol bî-günâhı şehîd eyledi. Fî m.

Kapudan Ca‘fer Paşa bu sene-i seniyyede donanma ile Karadeniz’e me’mûr olmuş idi. Bayrâm Paşa mübâşir olduğu hizmet edâsında acz ü kusûr izhâr idüp zâhiren hükûmet-i Budin’e talebkâr olmağın Ca‘fer Paşa kâ‘im-makâm olmak nâmıyla Edirne’ye da‘vet ve kapudanlık mansıbı Mîrâhûr Hüseyin Ağa’ya inâyet olundı. Ca‘fer Paşa Varna iskelesinden çıkup beşâşet vech ve safâ-yı derûn ile ordu-yı hümayûna vâsıl olıcak Bayrâm Paşa makâmında ibkâ olunup muhâfaza-i Budin hizmeti Ca‘fer Paşa’ya ta‘yîn olundı. Fî Zi‘l-hiceti’ş-şerîfe.

Şâhbâz-ı bülend-pervâz-ı tab‘-ı âlî-i şehriyârî Leh kiralı gibi muhakkar şikâra tahrîk-i şehbâl-i rağbet itmeden istinkâf idüp husûsan mukaddemâ ol cânibe istihbâr-ı etvâr-ı kiral için irsâl olınan Şahin Ağa tarafından kiralın fermân-ı âliye sûreten kemâl-i itâ‘at ü imtisâli ahabârı ma‘rûz-ı pâye-i serîr-i devlet-masîr olmağın vâkı‘-i hâl muktezâsı olan sulh veyâ kıtâl hizmeti Vezîr Murtazâ Paşa’ya tefvîz olup Rûmili zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârından ve sâ‘irîden altmış bin kadar güzîde asker ile ol savba irsâl ve müstekarr-ı taht-ı hılâfet cânibine tevcîh-i elviye-i câh ü celâl buyuruldı. Fî evâhir-i Muharremi’l-harâm sene 44¹⁸⁹⁴.

¹⁸⁹³ fezâ’il-mendî A P; ilmi vâdid seyyid mesihil nesâb B R

¹⁸⁹⁴ 44 A R; 1044 B P

Menzil-i evvelde bu abd-i fakîri bî-sudûr-ı cürm ve bî-töhmət-i taksîr mazhar-ı kahr-ı kahramânî olup katl ü ifnâya bedel Kıbrıs'a nefy ü iclâ ile min vech musaddar-ı eser-i ihsân-ı sultânî oldu¹⁸⁹⁵. Fî hâmis-i Safer.

Mukaddemâ Rodos'a irsâl [279a] olınan vüzerâ karîn-i ihsân-ı sultân-ı Süleymân-mekîn olup der-i ikbâle avde murahhas oldılar. Fî m.

Abaza Paşa şemşîr gıdâ olup merhûm Murâd Paşa-yı Gâzî'ye hem-civâr oldu. Fî m.

İstanbul kazâsından munfasıl Receb Efendi arpalığı olan Karaferye'den ba'zı dâd-hâhlar rikâb-ı sa'âdet-intisâba nâ'ibden ref'-i ruk'a-i iştikâ itmeğin tashîh-i da'vâ ve tercîh-i cânib-ı sıdk müdde'âdan mukaddem Monlâ Receb Sakız'a nefy ü iclâ ile mazhar-ı hitâb-ı terîyü'l-aceb oldukdan sonra nâ'ib ihzâr olunup berâ't-i zimmeti âşikâr olmuşiken sadreynin hılâf-gîrliği ile Monlâ Receb fakîri¹⁸⁹⁶ itlâk bâbında fermân-ı sultân-ı¹⁸⁹⁷ âfâk bir buçuk sene te'hîr olundu. Fî Rebî'ü'l-evvel.

Kādî-i Haleb Azîz-zâde Bahâyî Efendi hakkında Beylerbeyi Ahmed Paşa itdüği garaz-âlûd arz kârger olup ol mahdûm-ı ma'ârif-güsteri Kıbrıs'a nefy itdirmekle paşa-yı mezbûr zu'm-ı fâsidince haylî isbât-ı vücûd eyledi¹⁸⁹⁸. Fî m.

Cezîre-i Kıbrıs seferinde reh-nümâmız olan merhûm Hüseyin Efendi mahdûmı te'sîr-i kürbet-i gurbet ile pister-i mevte fütâde olup Lefkoşe'de Ayasofya nâm ma'bed-i rahmet-i mirsad-pîşgâh mihrâbında ferş-i türâba rû-nihâde oldu¹⁸⁹⁹. Fî Cemâziye'l-ülâ.

Şahin Ağa Kırıl-ı Leh ile ıslâh-ı zâtü'l-beyn ve muhâfaza-i re'âyâ-yı tarafeyni mutazammın sulh-i râhat-bahş ile ahd akd idüp ilçî ile dergâh-ı mecd ü ikbâle rûymâl oldu. Fî m.

¹⁸⁹⁵ Menzil-i evvelde bu abd-i fakîri bî-sudûr-ı cürm ve bî-töhmət-i taksîr mazhar-ı kahr-ı kahramânî olup katl ü ifnâya bedel Kıbrıs'a nefy ü iclâ ile min vech musaddar-ı eser-i ihsân-ı sultânî oldu A B P; __R

¹⁸⁹⁶ Monlâ Receb fakîri A P; __B R

¹⁸⁹⁷ fermân-ı sultân-ı A; sadur fermân B P R

¹⁸⁹⁸ Kādî-i Haleb eyledi A B P; __R

¹⁸⁹⁹ Cezîre-i Kıbrıs oldu A B P; __R

Murtazâ Paşa dahi ba‘de’l-istirzâ takbîl-i hâşiye-i bisât-ı celâlet-menât idüp hem-râhı olan Rûmili Muhâfızî Cânpulad-zâde Vezîr Mustafâ Paşa eyâletgâhı olan Sofya’ya tevcîh-i semend-i azîmet eyledi. Fî Cemâziye’l-âhir.

Galatasarâyı’nda ihtirâk vâkı‘ olup ağası mazhar-ı kahr-ı şehriyâr-ı Gazanfer-fer ve ol bî-günâha serdâr makarr oldu. Fî m.

Sadr-ı Rûm’dan mütekâ‘id Çeşmî Mehemed Efendi temâşâgâ-ı dünyâ-yı [279b] bî-bekâdan keff-i nazar-ı rağbet idüp dîde-dûz-ı ravza-i cennet oldu. Fî m.

Heccâv-ı rûzgâr nef‘î-i ef‘â-girdâr telh-kâm zehr-i mâr-ı şemşîr-i hûn-bâr oldu. Fî Şa‘bân.

Sadâret-i Anadolu i‘tibârıyla nakîbü’l-eşrâf iken hussâd-ı bed-nihâd ifsâdıyla dârü’l-enn Haremu’llaha hâşâ iclâ olınan Allâme Şeyhî Efendi bahr-i Kulzüm’de mütevârî-i emvâc-ı deryâ-yı rahmet-i Perverdgârî olup ol gevhergân-ı ilm ü irfân hâk-i pâk-i Cidde-i ma‘mûrede mestûr olduğu haber-i hurkat-eseri dil-i ehîbbâyı sûhte-i âteş-i elem ü ıztırâb eyledi. Fî [m.]. –Rahmetu’llahi te‘âlâ aleyhi- [1044]¹⁹⁰⁰

Rakam-zede-i kalem-i müşkîn-medâd olduğu üzere[ki]¹⁹⁰¹ vezîr-i a‘zam bir sene mukaddem istirdâd-ı Bağdad ve feth-i memleket-i Acem mühimmâtını tedârük ü i‘dâd için Anadolu cânibine güzâr idüp¹⁹⁰² me’mûr olduğu hizmeti Haleb’de bî-kusûr edâya bezl-i makdûr üzere idi. Bu cânibde dahi mehâmm-ı kal‘a-gîrî ve levâzım-ı kişver-sitânî be-mûceb-i fermân-ı sultânî kadr-ı kifâyeden ziyâde hâzır ü âmâde oldukdan sonra şehinşâh-ı encüm-sipâh hazretleri ba‘de’l-istirhâre Revân teshîrinden Bağdâd istirdâdı te’hîr olunmak tedbîri üzere tertîb-i tuğ ü alem buyurup haymehâ-yı reng-â-reng ile sahrâ-yı Üsküdâr nümûne-nümâ-yı nakş-ı erjeng oldu. Fî şehir-i Ramazân.

Azm-i hümayûn mukarrer olıcak Canbek Giray Han ricâlü’l-harbden olmamağın mansıb-ı hanî Gâzî Giray-oğlu İnâyet Giray’a erzânî buyuruldu. Fî m.

Kâ’im-makâm Bayrâm Paşa İstanbul muhâfazasıyla me’mûr olup Murtazâ Paşa sefer kâ’im-makâmı oldu.

¹⁹⁰⁰ __ A P R; 1044 B

¹⁹⁰¹ __ A; ki B P R

¹⁹⁰² güzâr idüp A P R; __ B

Şeyhü'l-İslâm Yahyâ Eendi hasbe'l-emri'l-âlî bu sefer-i celîlû'l-eserde ikbâl-misâl mülâzim-i rikâb-ı şeref-intisâb oldılar.

Rûmili muhâfızî olan Cânpulad-zâde Mustafâ Paşa asker-i mûr-şümâr birle Üsküdâr'da [280a] ordu-yı hümâyûna vâsıl ve avâtıf-ı aliyyeye nâ'il oldı. Menzil-i Üsküdâr'da Sekbânbaşı Mustafâ Ağa'nın kevkeb-i bahtı mütelâli olmak ile ağa-yı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âli olup kethudâ beylikden ma'zûl Muslihi'd-dîn Ağa sekbânbaşılık hizmetiyle İstanbul'da ibkâ buyuruldu¹⁹⁰³.

Tâsi'-i mâh-ı Şevvâl'de bedraka-i izz ü ikbâl birle nühzat-i hümâyûn vâkı' olup umûmen ulemâ Maldepe nâm makâma dek hizmet-i teşyî' ile müşerref oldılar¹⁹⁰⁴.

İznik menziline bir solağı mânde itdüğü için solakbaşılardan birinin kellesi hubâb-ı cûybâr-ı şemşîr-i siyâset oldı¹⁹⁰⁵. Fî Şevvâl.

Bâzârcık nam menzilde İmâm-ı Sultânî Evliyâ Efendi ri'âyet-i hâtır için Süleymâniyye müderrislerinden dâmâdı olan Seyyid Yûnus Çelebi'ye hılâf-ı kânûn-ı Osmânî defa'aten Edirne kazâsı inâyet buyuruldu¹⁹⁰⁶.

Seyyidî Gâzî'de Anadolu beylerbeyisi olan Gürcî Mehemed Paşa hizmetinde olan Karayılan-oğlu nâm serbebaşı ordu-yı hümâyûna ihzâr olunup bâr-ı serden sebûkbâr oldı¹⁹⁰⁷.

Bardaklı menziline Karaman'dan ma'zûl Tutıcı Hasan Paşa mukaddemâ zamân-ı hükûmetinde re'âyâyâ itdüğü zulm ü ta'addî sebebiyle giriftâr-ı şîr-pençe-i şîr-i şemşîr-i hûn-bâr oldı¹⁹⁰⁸.

Bolvadin'e varılacağı rûz-ı firûzda Gürcî Mehemed Paşa Anadolu askeri ile rûd-âsâ deryâ-yı leşker-i nusret-esere vürûd eyledi¹⁹⁰⁹. Fî Zi'l-ka'de.

¹⁹⁰³ Rûmili muhâfızî buyuruldu. A P R; __B

¹⁹⁰⁴ Tâsi'-i mâh-ı oldılar. A P R; __B

¹⁹⁰⁵ İznik menziline oldı. A P R; __B

¹⁹⁰⁶ Bâzârcık buyuruldu. A P R; __B

¹⁹⁰⁷ Seyyidî Gâzî'de oldı. A P R; __B

¹⁹⁰⁸ Bardaklı menziline oldı. A P R; __B

¹⁹⁰⁹ Bolvadin'e eyledi A P R; __B

İshaklu menziline Karaağac kâdîsi nâmına olan fakîr bî-cürm ü günâh gerden-nihâde-i hükm-i şemşîr olup mezârı ol diyâr halkına ziyâretgâh oldu¹⁹¹⁰.

Arkıdhanı nâm menzilde Karaman Emîrî'l-ümerâsı olan Celeb Ali Paşa'dan re'âyâ ref'-i ruk'a-i şikâyet itmeğin ser-i sevdâ-zedesi top-ı çevgân-ı tığ-ı bürrân oldu¹⁹¹¹.

Vâfî-i Şâm Küçük Ahmed Paşa Cibâl-i Şukayf'da mütemekkin Şihâb-oğulları nâmına olan devr ü zamân bed-mezhebî istîsâl için ol cânibe sevk-ı ricâl idüp [280b] kâ'-ı bıkâ'da evlâd-ı bed-nijâd Şihâb imdâdına şitâb iden Ma'an-oğlu Mîr Ali askerin perîşân ve kendüyi alef-i şemşîr-i bürrân itmeğin pederi Mîr Fahrü'd-dîn nehre terâk ü tersnâk olup meydân-ı cengde tığ-ı mîğ-reng henûz hûnbâr olmadın Cebel-i Şûf'da Nîha nâm bir gâra firâr eyledi. Ahmed Paşa dahi şehbâz-ı cân-şikâr gibi üzerine süzilüp tîşe-i himmetü'r-ricâl ile iki ay tamâmında ol gâr-ı teng ü târda taraf-ı bâlâdan revzeneler açmağın İbn-i Ma'an tahlîs-i mûrg-i cân recâsına Cizzîn nâm sa'b magâraya ilticâ idüp bir aydan sonra kendü sıklet-i vücûdundan bî-zâr nâ-çâr tâlib-i zinhâr oldu. Ahmed Paşa ol koca künhkârın zîr-i destinde olan Saydâ ve Beyrût ve Safed ve Cibâl-i Şûf ve Şukayf üzerlerine bast-ı yed-i tasallut ü istiklâl ve kendüyi der-i devlet-nevâl-i şehriyârîye irsâl idüp sahrâ-yı Üsküdâr'da darb-ı hayme-i karâr buyurulduğı eyyâmda vâsıl-ı mu'asker-i huceste-eser ve bostâncıbaşı odası ana mukarrer olmuş idi. Ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûndan izâlesi bâbında hatt-ı kat'î-i hümâ-cenâb vârid olmağın Kâ'im-makâm Bayrâm Paşa edâ-i hizmete teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm ve cîfesini üç gün Atmeydânı'nda meşhûd-ı dîde-i enâm eyledi. Fî m.

Tayy-i merâhil olup Konya'ya bir merhale karîb menzil muhatt-ı rahl-ı karâr oldukda şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretleri bi'z-zât ilgar idüp Konya kal'asında mahbûs olan Arab-oğlu Mustafâ nâm şakî-i bed-fercâmı temettu'-ı vasl-ı şâhid-i hayâtdan me'yûs itdiler.

Sahrâ-yı Konya cilvegâh-ı livâ-yı felek-fersâ¹⁹¹² oldukda ahd-i saltanat-ı Mehmed Hanî'de tekmîl-i fenn-i şakâ iden eşkıyâdan[bakayasından]¹⁹¹³ Gürcî

¹⁹¹⁰ İshaklu menziline oldu. A P R; __B

¹⁹¹¹ Arkıdhanı oldu. A P R; __B

¹⁹¹² Sahrâ-yı Konya cilvegâh-ı livâ-yı felek-fersâ A P; Konya'ya vâsıl B R

¹⁹¹³ __A; bakayasından B P R

Osmân ki, vak‘a-ı Osmân Hanî’de sübaşı bulunup merhûm-ı merkûmı Orta Mescid’den Yedikulle’ye götürdüklerinde arabaya bile girmiş belki ol hâlde [281a] hâric-i tavr-ı edeb nice akvâl ü ef‘âlî Osmân Han bergişte-i ikbâle dâğ ber-bâlâ-yı dâğ-ı endûh ü melâl olmuş idi. Alâ rû‘ûsü’l-işhâd rıbka-i tîğ-i cellâda teslîm-i rakabe-i inkıyâd idüp etvâr-ı nîgûhîdesi cezâsını istifâ eyledi. Konya’da penç-rûze ikâmet esnâsında sipâhdan[Garipoğlu Mustafa]¹⁹¹⁴ Ürgüblî Hacı Mehmed ve Ba’lca Mehmed ve dahi ba’zı eşkıyâ giriftâr-ı şemsîr-i siyâset olmak ile icrâ-yı muktezâ-yı riyâset buyuruldu.

Sıdk-ı makālına i‘timâd olunur ba’zı yârân Bor kurbünde Nakkârezen Çayırı nâm makâmda vaz‘-ı müttekâ-yı ârâm olundukda a‘yân-ı zu‘amâdan Cevherî-zâde töhmet-i şûrb-i duhân ile sâkin-i mahalle-i hâmûşân olup pîşgâh-ı bârgâhda cesedi endâhte-i hâk-i siyâh olduğu leyl-i pür-veylde bir kimesne ile otak-ı gerdûn-nitâk önünden güzâr iktizâ eyledi. Meşâ‘il-i iltihâbda meş‘aleciler hâbda olup âlem ağyardan hâlî olmağın refîkım bî-pervâ¹⁹¹⁵ miyânında lûle-i duhân çıkarup küşte-i kahr olan bî-çâreye firîb-i firûzân olan meş‘aleden iş‘âl-i duhân ve bu vaz‘-ı garîb aklım perîşân eyledi deyü nakl etmişdir.

Kayseriyye sahrâsında nasb-ı livâ-yı felek-fersâ olundukda Murtazâ Paşa ilkâsıyla bî-icâb-ı mûcib kâdîsi olan Burusevî Gökdereli-zâde Ahmed Efendi sermest-i süllâfe-i şehâde oldu. Fî m.

Havâlî-i Kayseriyye’de olan kurâ ahâlîsi celâlî istîlâsıyla etrâfa perîşân olup ol zıyâ‘-ı pür-işfâ‘ mu‘attal ü hâlî idüğü meşhûd-ı nazar-ı âlîleri olıcak İstanbul mahallâtı teftîş olunup anda tavattun iden re‘âyâyı yerlerine iclâ olunmak için kâ‘im-makâma hükm-i hümâyûn irsâl buyuruldu. Husûs-ı mezbûra Bayrâm Paşa sarf-ı makdûr idüp lakin çendân i‘tinâyâ sâlih hizmet zuhûr itmedi¹⁹¹⁶.

Han-ı ma‘zûl Cânbeğ Giray Han¹⁹¹⁷ İstanbul’a vusûl bulıcak ordu-yı hümâyûndan vârid olan hükm-i cihân-mutâ‘a ittibâ‘en Boğazhisâr’a [281b] irsâl olunup bir iki aydan sonra anda hatf-i enfe defîn-i zîr-i zemîn oldu.

¹⁹¹⁴ __A P; Garipoğlu Mustafa B R

¹⁹¹⁵ bî-pervâ A B; bî-ihtiyar P R

¹⁹¹⁶ Havâlî-i Kayseriyye’de itmedi. A P R; __B

¹⁹¹⁷ Han A; __B P R

Vezîr Murtazâ Paşa ile İzmir Kādîsi Tevkî'î-zâde Mehemed Efendi beynlerinde sâbika-i şikâk ü münâfere olmağın intihâz-ı fırsat ve izhâr-ı buğz ü adâvet idüp vücûdını dâ'ire-i şühûddan nâ-bûd itdirdi. Fî m.

Sahrâ-yı Sivas mudarreb-i otak-ı gerdûn¹⁹¹⁸-nitâk olup¹⁹¹⁹ yigirmi gün ol makâmda tarh-ı esâs-ı ikâmet buyuruldu.

Hâmis-i yevm-i vusûlde Silahdâr Mustafâ Ağa¹⁹²⁰ vezîr-i sânî unvânıyla Harem-i hümâyûn-ı sultânîden çıkup umûmen erkân-ı devlet hizmet-i tehniye edâsına mübâşeret itdiler. Fî Zi'l-hicce[1044]¹⁹²¹.

Menzil-i mezbûrda ma'zûl beylerbeyilerden Keskinli Ali Paşa ordu-yı hümâyûna vâsıl olup mukaddemâ sülûk itdüğü vâdî-i şakâ mukâbelesinde mazhar-ı kahr-ı sultân-ı dehr oldu.

Gürûh-ı bostâniyân-ı hadîka-i hâssadan bir sefîne imrûz ve ferdâ mülâhazasında olmayup hukkâm-ı etrâfa hatt-ı hümâyûn nâmına tahvîf ü telfikî mutazammın hatt-ı dilber gibi müzevver kâğıdlar îsâl ve bu tarîk ile kîse-i âmâlî mâl-â-mâl itdüğü ma'rûz-ı der-i ikbâl olmağla ahz olunup menzil-i mezbûrda ser-i hevâ-peresti rübûde-i çevgân-ı tîğ-i hûn-feşân oldu.

Serdâr Mehemed Paşa muhammen olan sefer-i Bağdâd muhimmâtını i'dâd için Haleb'den azm-i Diyârbekr idüp me'mûr olduğı hizmete bir sene sarf-ı evkât itmişiken sultân-ı bülend-mekân hazretlerinin Revân cânibine atf-ı inân idecekleri ahbârı te'âkub itmeğın müceddeden Erzurûm'da dahi[levazım]¹⁹²² ve mehâmm tedârûkî için muhâfız Erzurûm'un Halîl Paşa'ya ber-vech-i isti'câl hükm-i şerîf irsâl idüp devlet-i rûz-efzûn ile azm-i hümâyûn haberi vâsıl olıcak ser-asker dahi ol tarafa tahrîk-i semend-i azîmet eyledi. Nehr-i Fırât'dan güzâr itdüğü dem Kethudâ-yı Bevvâbân Şahin Ağa vesâtatıyla Halîl Paşa'yı fersûde-i şemsîr-i gulûgîr itmek bâbında vârid olan hatt-ı hümâyûn mazmûnıyla amele mübâderet ve ancak |282a| üçyüz kadar süvâr ile Erzurûm cânibine tahrîk-i cenâh-ı müsâra'at eyledi. Halîl Paşa ise hükm-i kazâdan gâfil Erzurûm kurbünde

¹⁹¹⁸ gerdûn A; asman B P R

¹⁹¹⁹ olup A P R; oldı B

¹⁹²⁰ Mustafa Ağa A B P; Paşa Mustafa R

¹⁹²¹ ___ A P R; 1044 B

¹⁹²² ___ A; levazım B P R

Gümüş Künbed nâm mahallde nasb-ı hıyâm idüp me'mûr olduğu hizmeti itmâma ihtimâm üzere idi. Vezîr-i a'zamın kurb-i vusûlünden habîr olıcak kadem-i iclâlile istikbâl idüp mürâ'at-ı şerâ'it-i mihmân-nüvâzîde bezl-i makdûr ve cenâb-ı¹⁹²³ vezîre yegân yegân arz-ı defter-i mesâ'î-i nâ-meşkûr eyledi. Hıdemât-ı pesendîdesi karîn-i tahsîn olmayup mansıb-ı hayât-ı bî-sebâtıdan ma'zûl ve devlet-i şehâdete mevşûl oldu. Fî m.

Mansıb-ı mahlûl Şâm Beylerbeyisi Küçük Ahmed Paşa'ya in'âm olup Şâm eyâleti Silahdâr Paşa'ya zamîme-i inâyât-ı bî-gâyât-ı sultânî¹⁹²⁴ oldu. Hem ol menzilde eyâlet-i Budin Mîrâhûr-ı Kebîr Nasûh Paşa-zâde'ye ihsân ve selefî Ca'fer Paşa'yı alef-i tîğ-i telef itmek fermân olup Şahin Ağa mîrâhûr ve anın mahlûli ile Çakırcıbaşı Sâlih Ağa mesrûr oldu.

Konya Kādîsi Şehlâ Mehemed Efendi tahsîl-i rızâ-yı pâdişâhî için saht-ı İlâhî iktizâ ider ba'zı umûra ikdâm itdüğü beyne'l-enâm meşhûr olmuş idi. Lâ-cerem gayret-i İlâhiyye zuhûr idüp ma'zûlen İstanbul'a vusûlden sonra Sivas'dan gelen kapucıbaşı Şehlâ fakîri hasbe'l-emr tekrâr Konya'ya götürüp ser-i bâzârda salb ve câme-i hayâtı selb eyledi. Mezbûr kapucıbaşı dahi ol sene Han'a kılıc kaftân götürmek ile me'mûr olup tesâdüm-i emvâc-ı bahr-i mevvâc¹⁹²⁵ ile seffîne-i vücûdı nâ-bûd oldu.

Vezîr-i a'zam Erzurûm'da pîşkeş ü nisâr ve levâzım-ı asker-i zafer-şi'ârı tedârük ü ihzâr itdükden¹⁹²⁶ sonra sebûk-bâr rikâb-ı devlet-intisâba rûymâle şitâb idüp Bayburd kurbünde Sinor Ovası nâm menzilde şeref-i takbîl-i dâmen-i iclâle makrûn ve iki gün sonra yine Erzurûm'a avde me'zûn oldu. Ilıca nâm menzilde vezîr-i a'zam umûmen sipâh-ı İslâm ile râyât-ı sa'âdet-**[282b]** âyâtı istikbâl idüp rûz-ı diğîr Üsküdâr'dan altmış birinci menzil olan sahrâ-yı Erzurûm'da iki deryâ-yı asker-i zafer-nevâl mevc-rîz-i ittisâl oldu. Fî Muharrem sene 45¹⁹²⁷.

Sivas Beylerbeyisi Behisnili Ali Paşa ol menzilde Trabzon'dan ordu-yı hümâyûna kal'a-kûb toplar getirüp lakin cerâyim-i sâlifesi mukâbelesinde cisr-i

¹⁹²³ cenâb-ı A P R; hıdmet B

¹⁹²⁴ sultânî A; __ B P R

¹⁹²⁵ bahr-i mevvâc A P R; __ B

¹⁹²⁶ itdükden A; __ B P R

¹⁹²⁷ 45 A; 1045 B P R

nâ-üstüvâr-ı tîğ-i âteş-bârdan güzâr ve mesned-i hükûmetinde K r Hazîned r İbr h m Paşa kar r eyledi¹⁹²⁸. Kez lik yeniçeri ocağında¹⁹²⁹ Sakk ba ı  avu -z de ve Işık Yahy  n m serbeba ı mazhar-ı kahr-ı  ehriy r-ı zafer- i  r oldılar. F  m.

Asker hadden efz n olup Rev n gibi muhakkar kal ay  tesh r t  bu mertebe tekell fe muht c olmamağın askerden elli bin kadar  dem ihr c olup kadar-ı kif yeden ziy de haz ne ve ağırlık ile Erzur m'da tevk f olundu ve ol hil lde h l'at-i vez ret ile Silahd r Hüseyin Paşa icl l olup¹⁹³⁰ hizmet-i muh faza[h zine-yi asker]¹⁹³¹ ile me'm r oldu¹⁹³². M h-ı mezb run yiğirmi ikinci güni iki yüz bin kadar asker ve yiğirmi be  aded balyemez toplar ve yüzden ziy de   h  darbzen ile mütevekkilen al 'llah azm-i kişver-i S rh-ser n-ı g mr h olınd .

Ba'de tayyi'l-mer hil on altıncı menzil[olan]¹⁹³³ kalça-i Rev n p r meni olup h l  H nk r Depesi dimekle i tihar-y fte olan mahall madrıb-ı otak-ı gerd n-nit k olıcak suf f-ı askere cebe-h neden kazma ve kürek ve b r t ve fitil tevz ' olup perded r -i  eb-i t ra intiz r üzere  r m   kar r olundu¹⁹³⁴. F  13 Saferi'l-hayr.

Ol gice kamer-i münevver ziy de r  en ve etr f-ı kalça me  'il-i enc m-  m r ile müzeyyen olup birkaç b r -y  his r üzere p sd rlar b d r ve her s  d de-g   -y  intiz r iken üçüncü s 'atde yeniçeri dil verleri seyl-i Rev n gibi kalça c nibine rev n olup huld-  iy n merh m[m kk r]¹⁹³⁵ Sult n Ahmed Han zam nında [283a] Serdar Mehemed Paşa kırkıncı günde varduğı mahallden ibtid  mertebe meterise ba ladılar. Önlerine bir mikd r s tre peyd  idince taraf-ı ¹⁹³⁶d  menden atılan top ve t feng d neleri ile niceleri  ft de-i h k-i hel k ve birkaç yüzi zahm-n k olup taraf-ı sult n-ı bende-n v zdan kırkar elli er gurus atıyye mecr hlara merhem-i  if -s z oldu. Dört günde üç meteris değı dirmek ile

¹⁹²⁸ güz r ve mesned-i hük metinde K r Haz ned r İbr h m Paşa kar r eyledi. A P; __ B R

¹⁹²⁹ yeniçeri ocağında A P; __ B R

¹⁹³⁰ icl l olup A B R; __ P

¹⁹³¹ __ A B R; h zine-yi asker P

¹⁹³² oldu A B; olup P R

¹⁹³³ __ A R; olan B P

¹⁹³⁴ perded r -i  eb-i t ra intiz r üzere  r m   kar r olundu A P R; __ B

¹⁹³⁵ __ A B R; m kk r P

¹⁹³⁶ taraf-ı A P R; __ B

hendek kenârına varılup Revân kal'ası tahmînen ancak iki¹⁹³⁷ sarây kadar olmağın taraf-ı garbîden atılan top dâneleri cânib-i şarkîde asker içine düşerdi. Kapudan Hüseyin Paşa beş aded kal'a-kûb toplar ile Zengle suyunun verâsında Gözci Kullesi dimekle meşhûr olan tell-i âlî üzere karâr idüp top taşı ile Emîr Gûne-oğlı sarâyını ve havâlisinde olan bülend ü bâlâ binâları müteferrik ü mütelâşî iderdi. Bir hafta ale't-tevâlî sâ'at-i vâhide top dâneleri Sürh-serân-ı husrân-encâma peyâm-ı merg iblâğından hâlî olmamak ile medâr-ı istizhârları olan dîvâr-ı hisâr câ be-câ mehdûmü'l-esâr ve bâkîleri dahi müşrif-i indirâs olup ol mahalleri i'mâl-i letâyifü'l-hiyel birle sedd itmek için Sürh-serler sarf itdükleri sa'y ü gûşîş-i bî-hadd müfîd olmaduğundan mâ'adâ asker-i firûzî-eser ale's-seher yürümiş tedârükünde oldukları ma'lûmları olmağın¹⁹³⁸ üftâde-i câh-ı nâ-ümmîdî olup eyyâm-ı muhâsaradan sekizinci günde burc ü bârû-yı hisârdan âvâze-i el-emân âlemgîr ve ol sadâ-yı gamm-zedâ ni'me'l-bedel nağme-i bî-âheng-i dârûgîr oldu.[Saferi'l hayr]¹⁹³⁹

[Ol gün]¹⁹⁴⁰ **Vakt-i** zuhrda Emîr Gûne-oğlı Tahmâskulî Han'ın kethudâsı Murâd Kethudâ ihsân-ı emân recâsına hâk-i der-i ikbâle rûymâl idüp müstevlî-i karîn-i husûl oldu. Rûz-ı diğêr Emîr Gûne-oğlı dahi muhrez-i şeref-i takbîl-i hâşîye-i bisât-ı devlet-menât olup zâhiren |283b| mezheb-i[bâtıl]¹⁹⁴¹ rafz ü ilhâddan irtidâ' ve bin kadar etbâ'ıyla sultân-ı zafer-nişâna ittibâ' eyledi. Ba'de yevm mukaddemâ Şah tarafından Revâniyân imdâdına gelen Mîr Fettâh-oğlı beş altı binden ziyâde pür-sâz ü selb Sürh-ser ile Şâh-ı gümrâh tarafına azîmete ruhsat virilüp ol farîk-i bî-tevfîk esnâ-i tarîkda ba'zı sûtûrân-ı bârkeş gâretine ikdâm itdikleri ma'rûz-ı huddâm-ı süreyyâ-intizâm olmağın istisâlleri için Küçük Ahmed Paşa irsâl olundu. Lakin şe'âmet-i gurûr sebebiyle paşa-yı mezbûrdan çendân netîce-bahş-i zafer olacak hüner zuhûr itmeyüp nice merd-i dilîr pâ-beste-i dâm-i şemşîr oldu. Mehâmm-ı teşdîd ü ihkâm karîn-i itmâm oluncı onbeş gün dahi ârâm buyurulduktan sonra on bin kadar asker ve dörtyüz aded kîsehâ-yı sîm ü

¹⁹³⁷ iki A; eski B P R

¹⁹³⁸ Kapudan Hüseyin Paşa olmağın A P; ___ B R

¹⁹³⁹ ___ A P; fi Saferi'l hayr B R

¹⁹⁴⁰ ___ A P; ol gün B R

¹⁹⁴¹ ___ A; bâtil B P R

zerr ve müstevfâ cebe-hâne ve zahîre ile¹⁹⁴² Murtazâ Paşa nâmzed-i hizmet-i muhâfaza olup[mâh-ı rebî'ullah felek almışını gün]¹⁹⁴³ sultân-ı firûz-rûz-ı adû-sûz hazretleri inân-engîz-i cânib-i hıttâ-i Tebrîz oldılar. Fî 6 Rebî'ü'l-evvel.

Emîr Gûne-oğlınâ eyâlet-i¹⁹⁴⁴ Haleb ve Murâd Kethudâ'ya Trablusşâm eyâleti inâyet[olunup]¹⁹⁴⁵ ve Erzurûm tarafına irsâl olunmuşidi¹⁹⁴⁶. Nihâdî rafz ü ilhâd üzere olup sultân-ı ehl-i sünnet hazretlerine itâ'at ü inkıyâdî iktizâ-yı zarûret ile olmağın esnâ-i tarîkda[sultân-ı cihânı teslim revâna sebep olan]¹⁹⁴⁷ Murâd Kethudâ'yı bir bahâne ile i'dâma ikdâm eyledi. Binâ-berîn öyle bî-edeb râfızî-i bed-mezheb[hükûmeti Haleb ile]¹⁹⁴⁸ demâ ve emvâl-i müslimîn üzerine[emin]¹⁹⁴⁹ ta'yîn olunmak münâsib görülmeyüp evlâd ü iyâli emvâl ü erzâkı ile¹⁹⁵⁰ İstanbul'a îsâl olunmak içün Mîr-i Mîrân-ı Haleb¹⁹⁵¹ Ahmed Paşa'ya emr-i celfîlü'l-kadr irsâl olundu. Mahallinde mersûm-ı kalem-i bedî'ü'r-rakam olduğu üzere sa'âdetlü pâdişâhımız Sultân İbrâhîm¹⁹⁵² hazretleri ahd-i saltanat-ı aliyyelerinde müstehakk olduğu cezâsı virilüp te'sîr-i nühûsetinden müstekarr-ı serîr-i devlet-masîr emînü's-sâha oldu. Kal'a-i Mâkû kurbünde nasb-ı hıyâm-ı¹⁹⁵³ ârâm olduğu gün Dârü's-saltana'dan peyâm-âver-i ferhunde- |284a| eser Sultân Alâ'ü'd-dîn nâm bir şehzâde mânend-i serv-âzâde pîrâye-bahş-i gülşen-i vücûd olduğu müjdesiyle vürûd itmeğın hasbe'l-emr ol şeb-i pür-tarabda şümû' ü meşâ'il ile mu'asker-i sultânî nümûdâr-ı rûz-ı rûşen olup sabâha dek top ü tûfeng şenliği oldu. Fî 11 mâh-ı mezbûr.

¹⁹⁴² ve dörtyüz aded kîsehâ-yı sîm ü zerr ve müstevfâ cebe-hâne ve zahîre ile A P; __B R

¹⁹⁴³ __A P; mâh-ı rebî'ullah felek almışını gün B R

¹⁹⁴⁴ eyâlet-i A; __B P R

¹⁹⁴⁵ __A; olunup B P R

¹⁹⁴⁶ olunmuşidi A; olunmuşiken B P R

¹⁹⁴⁷ __A; sultân-ı cihânı teslim revâna sebep olan B P R

¹⁹⁴⁸ __A; hükûmeti Haleb ile B P R

¹⁹⁴⁹ __A; emin B P R

¹⁹⁵⁰ emvâl ü erzâkı ile A P; __B R

¹⁹⁵¹ Mîr-i Mîrân-ı Haleb A P; __B R

¹⁹⁵² Sultân İbrâhîm A; Saadetlü Padişâh B P R

¹⁹⁵³ nasb-ı hıyâm-ı A P; bast-u sâde B R

Cûrs ve Bihistân ve Hoy ve Merend âteş-i kahr ile sipend olup¹⁹⁵⁴ der ü dîvârî ve mevzûn ü bülend eşcârî sâye-âsâ nakş-ı safha-i hâk ve her birinde bulunan emvâl-i zâhire vü bâtine bürde-i yağma-gerân-ı çâlâk oldu. Fî m.

İstanbul'a müjde-i feth-i Revân vusûl bulduğu günün ahşamı ber-haseb-i fermân-ı bî-dermân mukarrebü'l-hazretü's-sultâniyye Beşîr Ağa ve Kapucılar Kethudâsı Sâlih Ağa mübâşeret ve ihtimâmı ile¹⁹⁵⁵ serv-âzâd-ı bâğ-ı saltanat Sultân Bâyezîd ve Sultân Süleymân nâm iki şehzâdeler henûz müsâfir-hâne-i dünyâ-yı bî-bekâdan müddet-i müsâferetleri tamâm ve ravza-i hayâtıdan binişger ömrden şehd-kâm olmadın yigirmi beşer yaşında bezm-i âlemde âhar kadehi nûş ve endûh ü gamm-ı rûzgârı ferâmûş idüp azm-i bihişt-i berrîn ve civâr-ı mezâr-ı peder-i büzürgvârlarında meyl-i hâb-ı nûşın itdiler. Fî 13 Mâh-ı mezbûr. **[Mısra]':**

Yerleri ola ravza-i cennet

Gubâr-ı semm-i sûtûr sultân mücâhidîn ü mansûr ile sa'd-âbâd Tebrîz-i anber-âmîz olıcak birkaç gün ol hıttâ-i dilâvîz muhatt-ı rahl ü karâr-ı ârâm ve Cihânşâh ve Sultân Hasan câmi'lerinden mâ'adâ dûr-ı kusûrî umûmen mehebb-i riyâh ile inhidâm olup serv-âsâ âsümâna ser çeken nâzik ve mevzûn kavaklar ser tâ-ser zemîne berâber oldu. Fî evâhir-i m.

Pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretleri egerçe Erdebîl ve Kazvîn tarafına tahrîk-i semend-i azîmet buyurup belki kürsî-i memleket-i Irak-ı Acem olan Isfahân'ı cevelângâh-ı rahş-ı himmet-i sâhib-kırânî itmek karâr-dâde-i dil-i âgâhları olmuş idi. Lakin deryâ-yı asker-i bî-pâyân Îrân vîrânelerinde kifâyet mîkdârı zâd ü zevâde tedârükünde kemâl-i usret olup husûsan kurb-i **[284b]** hücum-ı cünd-i şitâ dahi sedd-i râh-ı azîmet itmeğin ol niyyet-i hayr-hâtımetin kuvvetden fî'le gelmesi vakt-i âhıra te'hîr olunmak tarafı mi'yâr-ı tedbîrât-ı isâbet-pezîrllerinde kâmilü'l-ayâr olup ferr ü ikbâl ve husûl-i âmâl ile taraf-ı Van'a revâne oldılar. Fî 3 Rebî'ü'l-âhir.

¹⁹⁵⁴ sabâha dek top ü tûfeng şenliği oldu. Fî 11 mâh-ı mezbûr.

Cûrs ve Bihistân ve Hoy ve Merend âteş-i kahr ile sipend olup A P R; __B

¹⁹⁵⁵ ber-haseb-i fermân-ı bî-dermân mukarrebü'l-hazretü's-sultâniyye Beşîr Ağa ve Kapucılar Kethudâsı Sâlih Ağa mübâşeret ve ihtimâmı ile A P; __B R

Serhadd-i kişver-i Acem olan Kutûr nâm muhtasar kal'a pîrâmeni müstazill-ı sâyebân-ı âsmân-nişân oldukda irtifâ' ü metâneti cihetinden teshîri sarf-ı nakdîne-i himmete muhtâc olup feth ü zafer[müyesser]¹⁹⁵⁶ olduğu sûretde dahi muhâfazası asîr olmağın asker-i nusret-eseri beyhûde it'âbdan ictinâb olunup semt-i merâma imâle-i licâm ve mâh-ı mezbûrun on sekizince günü Van sahrâsında nasb-ı hıyâm-ı süreyyâ-intizâm buyuruldu. Ol menzilde Vezîr-i a'zam Mehmed Paşa Rûmili eyâleti zamîmesi ile ikrâm ü tebcîl olundu¹⁹⁵⁷. Ve dûş-ı himmetine birkaç gün Van'da ba'zı hıdemât tahmîl olunup vezîr-i mübârek-tedbîr Ken'ân Paşa kadar-ı kifâye leşker-i mansûr ile Ahısğa feth ü teshîrine me'mûr oldu¹⁹⁵⁸. Fî 21 mâh-ı mezbûr.

Tuğ-ı şâhî bend-i mâhî üzerinden tebahtur ü ihtizâza âğâz idüp fermân-fermâ-yı hamîs-i zafer-enîs hazretleri şehri-i Bidlîs kurbünde darb-ı hayme-i nüzûl buyurduklarında hâkimi olan Abdâl Han ikrâm-ı zayf-ı mûkerremeleri emrinde ihtimâm-ı tâmm ve şân-ı saltanat-ı kâhirelerine münâsib zıyâfet tedârükine kıyâm idüp nüvâziş ü iltifât-ı şehinşâhî mazharı olmak ile mübtehic ü mübâhî oldu¹⁹⁵⁹. Fî gurre-i Cemâziyü'l-ûlâ.

Bedraka-i avn-i İlâhî birle tayy-i merâhil buyurduklarında tâsi'-i şehri-i mezbûrda fezâ-yı Âmid muhayyem-i sultân-ı kesîrû'l-mehâmid olup üç gün sonra vezîr-i a'zam dahi mu'asker-i huceste-esere vâsıl oldu. Ol menzilde Kapudan Hüseyin Paşa hizmet-i muhâfaza-i Mısır ile me'mûr ve terfî'-i mi'yâr-ı nâkıs-ı bend-i rûzgâr ile terfî'ü'l-kadr-ı sadr-ı sadâret-i Rûm olan zû-fünûn-ı âlem-i cünûn Hâce-zâde Abdu'llah [285a] Çelebi bahâne-i kazâ-i Kâhire ile hizmet-i dergâhdan matrûd ü mehcûr olup üç dört günden sonra Anadolu kâdî'askeri olan Monlâ Ahmed-zâde Nûh Efendi mansıb-ı mahlûl ile karîn-i i'zâz ve İstanbul'a vusûle dek câmi'ü's-sadâreteyn olmak şerefini ihrâz ile ser-efrâz oldu¹⁹⁶⁰.

Diyârbekr'de on üç gün istirahatden sonra livâ-yı felek-fersâ-yı pâdişâhî dest-i te'yîd-i İlâhî ile taraf-ı müstekarr-ı câh ü celâle imâle buyurup vezîr-i a'zam

¹⁹⁵⁶ __A; müyesser B P R

¹⁹⁵⁷ olundu A; __B P R

¹⁹⁵⁸ vezîr-i mübârek-tedbîr Ken'ân Paşa kadar-ı kifâye leşker-i mansûr ile Ahısğa feth ü teshîrine me'mûr oldu. A P; __B R

¹⁹⁵⁹ Tuğ-ı şâhî oldu. A P; __B R

¹⁹⁶⁰ Bedraka-i avn-i oldu. A P; __B R

on birinci menzil olan Hekîmhânî'na dek şehriyâr-ı bülend-iktidârı teşyî' ve ol menzilde serhadler ahvâliyle tekayyüd olunmak için Diyârbekr'de kışlanmak üzere tevdî' eyledi¹⁹⁶¹. Fî m.

Fenn-i gedâ-çeşmîde engüşt-nümâ-yı âlem Bayrâm Paşa ta'mîr-i sûr bahânesiyle dâhiliyye ve hâriciyye-i hisâr civârında olan emlâk ashâbın ve evkâf mütevellîlerin musâdereye mübâderet idüp bî-şümâr dirhem ü dînâr cem' ü iddihâr eyledi. Bir mîkdârıyla taraf-ı hâricî-i dîvâr-ı hisârı ağırdup kendüye dest-mâye-i sevâdü'l-vech tahsîl ve ba'zı müllâk yedinden hod mâl-ı müsâdereye bedel emlâkini gasb idüp hâşâ li-vechi'llah vakf ü tesbîl eyledi¹⁹⁶².

Silahdâr Paşa tarafından Şâm mütesellimi olan¹⁹⁶³ Çiftelerli Osmân Ağa gamz ü ifsâd ile kâdîsi Mantikî Ahmed Çelebi âzim-i mısır-ı adem olmak fezâ-yı mübreminin tevkîti hulûl itmeğin Muhâfız-ı Kâhire Hüseyin Paşa Şam'a karîb oldukda ol hizmeti edâya âdem gönderüp ismin sebt-i harîtatü's-su'adâ-yı şühedâ itdirdi. Fî m.

Mukaddemâ pîrâye-bahş-ı safha-i sûtûr olduğu üzere Ken'ân Paşa me'mûr olduğu cânibe bâl-güşâ-yı isti'câl olmuşıdi. Yiğirmi üç gün muhâsara ile sulhen Ahısğa'yı feth idüp etrâfında beş altı pâre muhtasar kal'aları dahi dâhil-i havza-i teshîr itdikden sonra husûl-ı me'mûl birle taraf-ı Dârü's-saltanat'a imâle-i licâm-ı kufûl eyledi. Mâhçe-i ilm-i alem-ârâ-yı sultânî İznikmid nâm menzilde ta'ne-zen-i mihr-i âsmânî oldukdan sonra mu'asker-i zafer-esere vâsıl olup izz-i nüvâziş ü iltifât-ı husrevânîye nâ'il oldu¹⁹⁶⁴. |285b|

Şehriyâr-ı bülend-iktidâr hazretleri metâ'ib-i esfârı ber-taraf ve tahtgâh-ı kadîmi müstağrak-ı envâr-ı izz ü şeref idüp şehir ve etrâfında kemâl-i zînet ü zîb üzere bir haftada garîb donanma tertîb olundu¹⁹⁶⁵. Fî 15 Receb.

Zâbit-i Yeniçeriyân Mustafâ Ağa kapudan olup İstanbul kazâsında halefimiz olan Birâder-zâde Mahmûd Efendi sadâret-i Anadolu rütbe-i vâlâsına i'tilâ eyledi. Fî m.

¹⁹⁶¹ Diyârbekr'de eyledi. A P R; __B

¹⁹⁶² Fenn-i gedâ eyledi. A P R; __B

¹⁹⁶³ olan A B R; __P

¹⁹⁶⁴ Mukaddemâ oldu A P; __B R

¹⁹⁶⁵ Şehriyâr-ı bülend olundu. A P R; __B

Kâ'im-makâm Bayrâm Paşa Parmakkapu'da çengâl-ı siyâseti peydâ idüp şehrin gâyet güzîde vü mergûb olan mahallini menfûr-ı kulûb eyledi¹⁹⁶⁶. Fî Şa'bân.

Âm-ı ihdâ ve hamsîn ve elfde Sadr-ı a'zam Mustafâ Paşa ol mekânda medrese-i âlî-vüskâye binâsıyla seyyi'e-yi haseneye tebdîl idince sebep olan vezîr-i sûtûde-tedbîr halk-ı âlemden vâfir du'â-yı hayr tahsîl eyledi¹⁹⁶⁷.

Yeniçeri Kâtibi Osmân Efendi kalem-i nâ-mazbût olup hattâ yüz guruşa pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretleri ism-i şerîflerine yeniçeri defterin teşrîf itdüğü meşhûr olmağın dîvân-ı Keyvân-eyvânda nâmı cerîde-i küşteğânda mastûr oldu. Fî Ramazânî'l-mübârek.

Cezîre-i bî-feryâd¹⁹⁶⁸ Kıbrıs bend-i mihnetden imdâd-ı fazl-ı Sübhânî birle âzâd olmamız bâbında fermân-ı lâzimü'l-iz'ân-ı[sultan]¹⁹⁶⁹ şeref-sudûr bulup [müddet-i]¹⁹⁷⁰ gurbet yiğirminci ayı tekâmül itdüğü rûz-ı firûzda vatan-ı aslîye vusûl-i husûl buldı. Fe-li'llahi'l-hamd ve'l-mennihi¹⁹⁷¹. Fî Şevvâl.

Kıbrıs'da mevkûf-ı şeşder-i hayret ü infî'âl olduğumuz hilâlde sebk-ı âşinâyî yoğiken mücerred er hemu âzîz kevm-i zel hükmi ile amel pîş-nihâd-ı ihtimâmî olup bu gavtahor-ı lücce-i mihen ü âlâmı garîk-i bahr-i in'âmî iden Muhâfız-ı Mısır Kara¹⁹⁷² Ahmed Paşa ma'zûlen der-i devlete vusûl buldukda ba'zı müfsidîn telkîni ile ferîse-i şîr-i şemşîr-i kîn oldu¹⁹⁷³. Fî m.

Edirne bostâncıbaşısı nâmına olan Muhîn Sinân Ağa inhâsıyla kâdîsi Seyyid Yûnus Çelebi Gümûlcine'ye iclâ olunmuş iken birkaç günden sonra mazhar-ı afv ü safh oldu¹⁹⁷⁴. Fî m. |286a|

Sadr-ı refî'ü'l-kadr[sadaretden]¹⁹⁷⁵ fezâ-yı kazâ-i Mısır'a tenezzül iden Hâce-zâde Abdullah Çelebi terk-i bîmâr-hâne-i cihân-ı fânî ve azm-i dârü's-şifâ/yı

¹⁹⁶⁶ Kâ'im-makâm eyledi. A P; __ B R

¹⁹⁶⁷ Âm-ı ihdâ eyledi. A P; __ B R

¹⁹⁶⁸ bî-feryâd A P; __ B R

¹⁹⁶⁹ __ A; sultan B P R

¹⁹⁷⁰ __ A; müddet-i B P R

¹⁹⁷¹ Cezîre-i bî-feryâd buldı. A B P; __ R

¹⁹⁷² Kara A P; __ B R

¹⁹⁷³ Kıbrıs'da oldu. A B P; __ R

¹⁹⁷⁴ Edirne oldu. A B P; __ R

rahmet-i Rahmânî idüp kırâfe-i kübrâda kurb-i civâr-ı mezâr-ı hazret-i İmâm Şâfi'î'de hatt-ı rahl-i karâr eyledi. Fî m.

Diyâr-ı gurbetde refikımız olan mahdûm-ı fezâ'il-mevsûm Bahâyî Efendi'ye nâme-i âzâdî irsâl olunup vatanlarına avd ile hoşhâl oldılar¹⁹⁷⁶.

Sultân-ı zafer-nişân hazretlerinin taraf-ı diyâr-ı Rûm-ı behcet-rüsûma atf-ı inân-ı azîmet buyurdukları Dâver-i kişver-i Cem Şâh-ı Acem'in ma'lûmı olıcak Revân cânibine tahrîk-i tuğ ü alem idüp Murtazâ Paşa ile Şâh'a mukâbil olacak kadar asker olmamağın vâkı'-i hâli der-i devlet-medâra¹⁹⁷⁷ ve Diyârbekr'de serdâra arz ü i'lâm idüp nâ-çâr pes-perde-i hisârda karâr ihtiyâr eyledi. Hakkâ ki, iki aydan ziyâde müddet merdâne hareket idüp giriftâr-ı mazîk-i hisâr iken sultân-ı kişver-i ten olan rûh-ı hayvânî muhâfaza-i şehristân-ı bedenden kasr-ı yed idicek kethudâsı Zu'l-fikâr Ağa dahi bir aya karîb muhâsara meşâkkına tahammûlden sonra firîb-i emân ile dâmen-i muhâfazadan el çeküp kal'a-i Revân dest-i istilâ-yı şâh-ı bed-peymâna düşdi. Fî m.

Ba'de'z-zafer şâh-ı bed-güher Zu'l-fikâr Kethudâ ve muhâfazada bulunan Sevindik Paşa ve Memi Paşa ve Murtazâ Paşa nâm beylerbeyiler ve birkaç ümerâyı ve ba'zı müte'ayyin ağaları ma'nevî istirkâk ve mâ'adâyı itlâk idüp ba'de't-termîm zimâm-ı hükûmetin Kelb Ali nâm hana teslîm eyledi. Mukaddemâ¹⁹⁷⁸ Revân'a şâh hücumı pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretlerinin ma'lûmı olıcak asker henûz pister-i âsâyışde bir mikdâr karâr itmeyüp hulûl-i mevsîm-i şitâ dahi künc-i inzivâda ikâmet iktizâ itmiş iken¹⁹⁷⁹ ber-muktezâ-yı gayret-i saltanat mu'accelen Yeniçeri Ağası Şahin Ağa irsâl ve umûmen Anadolu ser-askerlerine evâmîr-i şerîfe îsâl |286b| buyurılıp vüzerâdan Sultân-zâde Mehmed Paşa¹⁹⁸⁰ ve Cânpulad-zâde Mustafâ Paşa iki cânibden asker sürmek ile me'mûr olmuşlar idi[1045]¹⁹⁸¹.

¹⁹⁷⁵ __A R; sadaretden B P

¹⁹⁷⁶ Diyâr-ı.....oldılar. A P; __B R

¹⁹⁷⁷ medâra A P; nevâle B R

¹⁹⁷⁸ Mukaddema A P; __B R

¹⁹⁷⁹ iken A P; idi B R

¹⁹⁸⁰ vüzerâdan Sultân-zâde Mehmed Paşa A P R; vezir-i asâf nâzir huceste Mehmed Paşa B

¹⁹⁸¹ __A P R; 1045 B

Şâhin Revân'a kasd-ı bedi Diyârbekr'de serdâra dahi mün'akis olıcak bîm-i kahr-ı kahramânî ile zehresi dû-nîm olmağın hengâm-ı şiddet-i¹⁹⁸² sermâda ilgar ile taraf-ı Erzurûm'a imâle-i licâm idüp Hasankal'ası'na vardukda Anadolu ve Karaman ve Sivas ve Çıldır ve Mar'aş beylerbeyilerin Revân cânibine ber-vech-i isti'câl irsâl eyledi. Fî Zi'l-ka'de.

Asâkir-i huceste-me'âsir Kars'a karîb olduklarında peyâm-ı garîb fevt-i fırsat istikbâl itmeğın beylerbeyiler bu haber-i hurkat-eser ile taraf-ı ser-askere humâme-i nâme uçurup nâ-çâr sudûr-ı fermâna intizâr üzere ol etrâfda olan Kars ve Ahıska ve Oltı ve Çıldır ve bunlar emsâli kılâ'ı ta'mîr ve¹⁹⁸³ muhâfaza ile sedd-i sugûr-ı İslâm emrinde ihtimâm-ı tâmm itdiler. Serdâr dahi Erzurûm'da karâr idüp Anadolu askerın Revân imdâdına sürmek içün ol hıttâ-i şûma kudûm iden Cânpulad-zade Mustafâ Paşa'yı güzâreş-pezîr olduğı üzere vârid olan hükm-i kat'îye inkıyâden Serdâr Kethudâsı Dervîş Mehemed Ağâ¹⁹⁸⁴ mübâşeretiyle cur'a-i câm-ı şehâdet birle üftâde-i hâk-i helâk eyledi. Fî m.

Defterdâr İbrâhîm Paşa dahi ol şerbeti nûş ve gamm-ı tedârük-i mevâcibi ferâmûş idüp Bâkî Paşa Kethudâsı Mehemed Paşa vâris-i mansıb-ı mahlûl oldu. Fî m.

Kuzât-ı kasabâtdan Mısırî Şihâb Efendi kapudan paşa hüsn-i terbiyesiyle sultân-ı Cem-cenâb hazretlerine intisâb idüp Selânik kazâsını tahsîl ve zu'mınca ırzını tekâmîl eyledi. Fî m.

Savâb-dîd-i ba'zı erkân-ı devlet üzere Erdel hâkimi Rakoci-oğlını mesned-i hükûmetden ref' ve Betlen Gabor-oğlını anın makâmına nasb içün sudûr iden fermân mütehattimü'l-iz'âna imtisâlen Budin Muhâfız Nasûh Paşa-zâde bu sene cem'-i cünûd ve tertîb-i [287a] leşker-i nâ-mahdûd idüp Göle kurbünde darb-ı hayme-i karâr ve birkaç bin müntehab güzîde askere Tımışvar Beylerbeyisi Bekir Paşa'yı serdâr eyledi. Salante nâm mahallde tekâbül-i saffeyn vâkı' olıcak hilâl-ı harb u kıtâlde iki bine karîb kâfir nisâb-ı hayâtdan bî-nasîb olup ol gice asker-i İslâm kemâl-i şâdgâmî üzere ârâm idüp tebâşîr-i sabâhü'l-hayr tulû'ına

¹⁹⁸² şiddet-i A P; müddet-i B R

¹⁹⁸³ fevt-i fırsat ta'mîr ve A P; __B R

¹⁹⁸⁴ güzâreş-pezîr Mehemed Ağâ A P; __B R

muntazırlar iken miyân-ı sipâhda nâgâh hılâf-ı vâkı‘ “serdâr firâr itdi” sadâsı peydâ olup herkes tahlîs-i mûrg-i cân recâsına düşdi. Ol mahall etrâfı ise deryâ-yı vahl olup bî-delâlet-i râhber mahrec ü medhaline zafer müyesser değil idi¹⁹⁸⁵. Vahşet-i şeb-i târ ve bîm-i hücum-ı küffâr ve dağdağa-i firârı serdâr her çend ki¹⁹⁸⁶ takviyyet itdi, müfîd olmadı¹⁹⁸⁷. Garîbü’-d-diyâr olan guzâta sülûk-i vâdî-i necât müşkil ve serbâzân-ı meyâdîn-i dîn pâ-der-gil olup az kimesne tarîk-ı halâsa mühtedî oldı. Ekseri giriftâr-ı kayd-ı esâr olup dest-mâye-i yesârî olanlar ba‘de zamânin bezl-i dirhem ü dînâr ile zencîr-i belâdan rehâ buldı. Cunha-i sû-i tedbîr ve isnâd-ı taksîr ile Nasûh Paşa-zâde Rûmili’ye tebdîl olunup Vezîr Mûsâ Paşa sâniyen Budin muhâfazasına ta‘yîn olundu.

Nevrûz-ı firûzda kapudan paşa Akdeniz’e azîmet idüp Kerpe adası mukâbelesinde darb-ı dest-i kahrile iki pâre harbî kâfir kalyonun bend-i zencîr-i feth ü teshîr eyledi. Fî Muharrem sene 46¹⁹⁸⁸.

Mukaddemâ husûl-i me’mûl¹⁹⁸⁹ ile Revân’dan taraf-ı rücû’a atf-ı inân olundukda eyâlet-i Şâm tekrâr¹⁹⁹⁰ Mîr-i Mîrân-ı Erzurûm Küçük Ahmed Paşa’ya tefvîz ve Silahdâr Paşa’ya Aydın ve Saruhan ve Niğbolı sancakları ve dahi Kıbrıs harâcî tefvîz buyurılıp Küçük¹⁹⁹¹ Ahmed Paşa Mûsul muhâfazasına ta‘yîn ü¹⁹⁹² ırsâl olunmuş idi. Ba‘de’l-vusûl şâhın mîrâhûrı Zeynel Han şâh-ı Hind ihdâ itdüğü bir büyük fil ile Şehrîzor tarafından |287b| ubûr itdüğü istimâ‘ olunup¹⁹⁹³ Ahmed Paşa fermânı üzere ağalarından Deli Dünyâ ve Serhoş Hasan Zeynel Han’a râhzenlik idüp ekser ashâb-ı fîli âteş-i şemşîre sipend itdikden sonra ol fil-i büzürgi zencîr-i teshîre bend ve¹⁹⁹⁴ tuhfe-i dergâh-ı sultân-ı ercîmend itdiler. Bu vak‘adan Şâh-ı gümrâh âgâh olıcak Ahmed Paşa’dan ahz-ı intikâm sevdâsıyla bî-ârâm olup elli bin kadar asker-i Sürh-ser ile Mukaddem Han ve Lor Hüseyin Han ve birkaç

¹⁹⁸⁵ bî-delâlet-i râhber mahrec ü medhaline zafer müyesser değil idi A P; __B R

¹⁹⁸⁶ her çend ki A; __B P R

¹⁹⁸⁷ müfîd olmadı A B; __P R

¹⁹⁸⁸ 46 A R; 1046 B P

¹⁹⁸⁹ me’mûl A P R; birle B

¹⁹⁹⁰ tekrar A P; __B R

¹⁹⁹¹ Küçük A; __B P R

¹⁹⁹² ta‘yîn ü A P; __B R

¹⁹⁹³ istimâ‘ olunup A P; __B R

¹⁹⁹⁴ fermânı üzere bend ve A P; __B R

han ve sultânı[irsâl idüp]¹⁹⁹⁵ hizmet-i mezbûre edâsına nâmzed eyledi. Mihribân kal'ası önünde âteş-i harb ü kîtâl-i felek-peyvend ve gubâr-ı meydân-ı kârzâr ile tarîk-ı âmed-şüd-i nefis ve râh-ı sülûk-ı nazar bend oldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Leşker-i adû-yı gümrâh sipâh-ı¹⁹⁹⁶ zafer-destgâhın za'fî mertebesi olup Ahmed Paşa ise za'f-ı mizâc pençesine giriftâr olduğundan mâ'adâ zahmdâr dahi olmuş idi¹⁹⁹⁷. Hakkâ ki, heft-hân-ı Rüstem-destânî-i insân idecek kahramânî cünbişler idüp sufûf-ı Kızılbaş'ı darb-ı şemşîr-i sertîz birle mütelâşî itdikden sonra asker-i İslâm yevm-i sânîde be-hükm-i takdîr-i Sübhânî mâ'il-i taraf-ı inhizâm olup lakin ol merd-i meydân-ı hüner-verî nakdîne-i cân ü seri şâhrâh-ı gazâda tamâm idince arsagâh-ı harb ü sitîzden bir kadem semt-i gürîze meyl itmedi. Şâkî-i bezm-i âlem-i bâkî elinden Ahmed Paşa câm-ı şehâdet nûş itdüğü Erzurûm'da serdârın gûş-güzârı olıcak mukaddemâ Ahmed Paşa imdâdına alâ cenâhin isti'câl irsâl itdüğü Dervîş Mehemed Ağa eyâlet-i Şâm¹⁹⁹⁸ ile be-kâm olup selefî gibi nâmzed-i hıdmet-i muhâfaza-i Mûsul oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Vezîr-i a'zam ol serhadde a'dâ tarafından kasd-ı bed ihtimâlini sedd itdikden sonra Erzurûm'dan¹⁹⁹⁹ meştâ-yı Diyârbekr'e tevcîh-i râyet-i mürâca'at olundu. Fî m.

Revân imdâdında serdâra taksîr isnâd olunmağın azl ile ta'zîr ve nigîn-i vezâret-i uzmâ²⁰⁰⁰ ve efser-i ser-askerî ile Bayrâm Paşa tevkîr buyurılıp hizmet-i sâmi-menziyet-i kâ'im-makâmî²⁰⁰¹ |288a| Kapudan Mustafâ Paşa'ya sezâ görüldi. Fî Ramazân.

Sultân-ı gayûr hazretleri Revân vak'asından ziyâde bî-huzûr olmağın kûh ü sahrâda haymehâ-yı sefîd-gûn leşker-i sermâ henûz ber-karâr iken serdâr taraf-ı Üsküdâr'a güzâr idüp tedârük-i mehâmm-ı ahz-ı intikâm için cânib-i Haleb-i şehbâ'ya tahrîk-i semend-i azîmet eyledi. Fî Şevvâl.

¹⁹⁹⁵ __A P; irsâl idüp B R

¹⁹⁹⁶ sipâh-ı A P R; __B

¹⁹⁹⁷ idi A; iken B P R

¹⁹⁹⁸ eyâlet-i Şâm A P R; __B

¹⁹⁹⁹ Erzurûm'dan A P; __B R

²⁰⁰⁰ uzmâ A; __B P R

²⁰⁰¹ kâ'im-makâmî A B R; __P

Rûmili sadâretinden munfasıl Hasan Efendi râhat-âbâd-ı âlem-i ukbâya müntakıl oldu. Fî Zi'l-ka'de.

Menemen nâ'ibi câdde-i i'tidâlde bir ehl-i ilm olup voyvoda nâmına olan zâlimin mezâlimine müsâ'id olmamağın intisâb itdüğü Hâsekî Sultân der-i devlet-me'âbına şikâyet-nâme gönderüp amâme vü câmesiyle ser-i bâzârda berdâr itdürdi. Fî m.

Hân-ı ihsân-ı sultân-nevâlegîrlerinden İnâyet Giray Han ahd-i saltanat-ı Osmân Han-ı şehîdden berü Akkirman sahrâlarında ârâmgîr-i kenf-i himâyet-i husrevânî olup çâr-bâliş-nişîn-i evreng-i hanî olanlara ser-fürû itmeğın Kantemir üzerine der-i devletden bî-sudûr-ı ruhsat asker-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile ilgâr idüp Kantemir üftân ü hîzân Âsitân-ı râsitâna revân ve cümle mâmeleki nasîb-i yağmagerân oldu. Fî m.

Ol hilâlde han ordugâhında hâtem-i dırahşende-i nigîn-i hanî dest-i dîgerâna işgâl itdüğü âvâzesi intişâr olmağın meydân-ı kîn-i mağrûrları gümgeşte-i râh-ı şu'ûr olup İnâyet Giray taraf-ı bahrden zuhûrı muhtemel olan gâ'ileyi sedd için asker-i bî-hadd ile semt-i sâhile ilgar ve birâderleri kagılga Hüsâm Giray ve Nûre'd-dîn Sa'âdet Giray cânib-i berdden gelecek belâ def'i için Özi ve Or nâm nehrin beyninde karâr itmiş idi ki, sûret-i itâ'at gösterüp hemîşe intihâz-ı fursat üzere olan Kantemir birâderleri Selmân Mîrzâ ve Orak Mîrzâ bir şeb-i târda mest-i şarâb-ı hâb-ı gaflet olan Tatar askerine derende-i gürg-i ecel ile tesâbuk iderek hücûm idüp Kagılga ve Nûre'd-dîn'i küşte-i şemşîr-i kahr u kîn itdiler. Fî Zi'l-hicce |288b|

Vezîr-i ma'zûl sebük-bâr İstanbul'a gelicek zâhiren hizmet-i lâzime-i ser-askerîde sudûr iden ihmâl ü kusûr bakıyye-i cezâsıyçün ammâ hakîkatde mîrî develer kışlasun deyü vilâyet-i Anadolu'da câ be-câ beyhûde on beşden ziyâde hânlar binâsı takrîbi ile mazhar olduğu bed-du'â te'sîri sebebiyle iki buçuk ay sırça sarâyda mahbûs ve sûd-ı hayât-ı mahdûddan me'yûs olmuş iken bend-i belâdan rehâ bulup Özi muhâfazası hizmeti ile hâtırı mecbûr ve unvân-ı ser-askerî ile anda

olan Vezîr Ken‘ân Paşa dergâh-ı mekârim-destgâha avd ile me‘mûr oldu. Fî Muharrem sene 47²⁰⁰².

Meclis-i sadr-ı a‘zamda bir gün bir takrîb ile İmâm-ı Sultânî Monlâ Yûsuf-ı Şâmî’nin rütbe-i haysiyyet ü isti‘dâdı bâd olunup hâzır fî’l-meclis Sadr-ı Anadolu Mu‘îd Ahmed Efendi mevlânâ-yı [mezbûr] için kendüye nisbet câ-nişîn-i ebced-hânî olmak üzere lâf-zen-i meydân-ı hod-fürûşî olduğu mün‘akis-i gûş-ı hûş-ı şehriyârî olup mağrûrâne hareketden mir‘ât-i tab‘-ı hümâyûn muğberr olmağın hasbe’l-emri’l-âlî İmâm-ı Şâmî mebâhis-i müte‘addiye darb-ı kalem-i i‘tirâz idüp sadr-ı mezbûra teklîf-i tahrîr-i cevâb sudûr eyledi. Egerçi cümlesi iclâ-yı bedîhiyâtdan olup nev‘an isti‘dâdı olan erbâb-ı haysiyyât cevâbından âciz değil idi. Lakin taraf-ı saltanat-ı aliyyede mevlânâ-yı mezbûrun cibîn-i hâlî dâğdâr-ı töhmet-i acz ü kusûr olmak murâd idüğü ma‘lûm olmağın ol vâdîde tahrîk-i akdâm-ı aklâma ikdâm olunmayup “Arab aşağı Türk yukarı” kıssası ma‘kûs ve zâhiren sûret-i galebe taraf-ı imâmı mahsûs oldu²⁰⁰³. Fî m.

Mîr-i Mîrân-ı Kıbrıs Eski Yûsuf nâm zâlim mürtekib olduğu mezâlim için havâss ü avâm nefîr-i âmm idüp cevâmî‘ ü esvâk iglâk olunduğı vâsıl-ı sem‘-i sultân-ı âfâk olmağın zâlim-i mezbûr ve Lefkoşa Kādîsi Acem-zâde Mustafâ Efendi²⁰⁰⁴ hasbe’l-emr hâk-i Âsitân-ı devlet- |289a| âşiyâna rû-nihâde ve ikisi dahi kapucılar odasında bend-i belâya fütâde olup isti‘lâm-ı ahvâl için kozbekçisi Kıbrıs’a irsâl olundu. Ba‘zı erkân-ı devlet tarafından vâlî-i vilâyete vârid olan mektûblar iktizâsıyla günâh kâdî-i fakîre müsned olmağın feyâza-i hayâtı mübâşeret-i hâdimü’l-lezzât ile münsedd olup zâlim-i mezbûr müjde-i necâtdan mâ‘adâ Kefe eyâletiyle mesrûr oldu. Fî m.

Hüsâm Girây mukaddemâ i‘lâ-yı livâ-yı fesâd itdikde teksîr-i sevâd için Azak kal‘ası etrâfında darb-ı hıyâm-ı ârâm iden Nogay Tatarı’nı hizmete da‘vet idüp Azak havâlîsi hâlî kalmağın Maskov kiralı imdâdıyla bir iki ay muhâsaradan sonra kal‘a-i Azak Kazak eşkiyâsı pençe-i istîlâsına düşüp kîse-i âmâl-i[erbâb]²⁰⁰⁵ küfr ü dalâl sunûf-ı emvâl ile mâl-â-mâl oldu. Fî Safer.

²⁰⁰² 47 A R; 1047 B P

²⁰⁰³ Meclis-i sadr-ı a‘zamda oldu. A P; ___ B R

²⁰⁰⁴ Mustafa Efendi A P; ___ B R

²⁰⁰⁵ ___ A; erbâb B P R

Vâkıf-ı ahvâl ba‘zı zevâtdan mesmû‘dur ki, nice seneden berü ol melâ‘in sevâhil-i İslâmiyye’yi gâretten sonra Azak lîmânında birkaç gün ilkâ-yı lenger-i ikâmet idüp aldıkları emvâl-i müslimîni sûret-i İslâmda olan li‘âma nısf kıymet ile satmağı kâr ve bunlar dahi tama‘ belâsıyla harâmîliği ihtiyâr idinüp giderek âşinâ itdikleri bîgâneleri hânelerine da‘vet ve tertîb-i meclis-i işret ider olmuşlar idi. Lâ-cerem gayret-i sâhib-i şerî‘at zuhûr ve nâmûs-ı dîn-i mübîn mütehettiklerin dâr ü diyârlarından dûr ü mehcûr idüp vech-i harâmdan cem‘ itdikleri emvâl-i habîse tahsîl itdikleri yoldan telef ve şîr-i şemşîr-i hûn-bâra alef olmayanların kârı müddetü’l-ömr nedâmet ü esef oldu.

Mervîdir ki, be-hükm-i kazâ Kazak eşkıyası mazhar-ı feth ü zafer olıcak her biri mukaddemâ a‘dâ ehl ü iyâlini dahi havza-i tasarrufa idhâl ve sâhib-i hâneyi hizmet-i derbânîde i‘mâl eyledi.²⁰⁰⁶ [**Mısra**]‘:

Herkeski çunan küned ayed peş

Âvâre-i sahrâ-yı perîşânî olan Kantemir dâd-hâhâne hâk-i |289b| Âsitân-ı bülend-mekâna rûymâl itdükde Karahisâr sancağı tevcîh olunup teveccüh üzere iken bî-sebeb zâhir-i seyrâb-ı zehr-âb-ı şemşîr-i âteşbâr ve a‘dâ üzerine meslûl olan ol seyf-i Hudâ mahbûs-ı niyâm-ı i‘dâm olmak ile tîğ-i mîğ-i bî-dirîğ-i İslâm rahne-dâr oldu²⁰⁰⁷. Fî m.

Înâyet Giray sefer-i zafer-esere me‘mûr iken adem-i imtisâl-i fermân²⁰⁰⁸ ile minhac-i müstakîm itâ‘atden dûr olduğundan mâ‘adâ bu güne vaz‘-ı küstâhîye ikdâmı bâ‘is-i tekeddür-i ser-çeşme-i hâtır-ı âtır-ı sultânî olup Selâmet Giray oğlu Bahâdır Giray sadr-nişîn-i eyvân-ı hanî oldu. İnâyet Giray nâ-çâr bâb-ı devlet-intisâb tarafına şitâb idüp yevm-i vüsûli gicesi bostâncıbaşı odasından şebistân-ı ademe vaz‘-ı kadem eyledi. Fî m.

Şâh-ı şeyâtîn-sipâh tarafından satr-ı nâ-dürüst-i cürm ü hatâsı madrûb-ı kalem-i afv ü atâ olmak recâsına Maksûd-ı Han nâm nâme-resân dâhil-i dergâh-ı ikbâl ü câh olup sefer-i Bağdâd karâr-dâde olmağın cevâb-ı nâme anda virilmek üzere sîne-i mültemesine dest-i redd havâle olundu. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

²⁰⁰⁶ ehl ü iyâlini eyledi. A; __B P R

²⁰⁰⁷ ve a‘dâ oldu. A P; __B R

²⁰⁰⁸ adem-i imtisâl-i fermân A P; __B R

[İsmi mükrimleri ile safhâ-i divâce ketâp hârin ve nârin-i muhterem olan Vezir Ali Mehmed Paşa]²⁰⁰⁹

Sultân-zâde Mehmed Paşa²⁰¹⁰ teşrîf-i hükûmet-i Mısır ile taltîf buyuruldu. Fî Rebî'ü'l-âhir.

Hüseyin Paşa ma'zûlen İstanbul'a vâsıl olıcak kapucılar odasında bir mîkdâr tevakkufdan sonra tekellûf-i bezl-i mâlî fidyeye halâs eyledi²⁰¹¹. Fî Cemâziye'l-âhire.

Sezâvâr-ı tâc ü baht şehzâde-i civân-baht Sultân Kâsım sadme-i kahr-ı sultân-ı dehr ile semend-i kerem-inân-ı hayâtından fûtâde olup cedd-i büzügvârı Sultân Murâd mezârı civârın evvelîn-i menzil-i iklîm-i adem ve istîlâ-yı endûh ü gamm-ı pençe-i eyyâm-ı âlem-i dâr-ı mâtem eyledi²⁰¹². Fî 3.

Hayf ü efsûs bâğ-ı saltanatda neşv ü nemâ bulup zînet-efzâ-yı destgâh-ı celâl ü câh olmağa sezâ evc-i nihâl-i tâze-res-i ravza-i ikbâl az müddetde tîğ-i bî-dâd-ı sipîhr-i bed-mihr ile nahl-i bâhâr-gerde erguvân- [290a] âsâ kana boyanup gaddâr rengînleri gülberg-i gülâb-dâde gibi efserde ve nergis bâdâmînleri nâşir-i bâd-ı fenâ ile pejmürde oldu²⁰¹³.

Sekbânbaşı Küçük Hasan Ağa yeniçeri ağası olup sefer-i hümâyûn için bostâniyân ve acemiyândan beşbin kadar dilâver kapuya çıkmak fermân buyuruldu²⁰¹⁴. Fî m.

Abaza Şeyhi unvânıyla şöhet-şi'âr olan Kayseriyeli Emîr ber-mûceb-i fermân-ı sultân-ı kişver-gîr Üsküdâr'da Mihrümâh Sultân medresesi pîşgâhında²⁰¹⁵ mu'tekef-i künc-i savma'a-i mezâr oldu. Fî m.

[Çün]²⁰¹⁶ **Şâhbâz-ı** bülend-pervâz evc-i megâzî sultân gâzî hazretleri ihyâyı dîn-i mübîn ve imâte-i âyîn-i Rafaza vü mülhidîn vâdisine mühtehî olup ol

²⁰⁰⁹ __A R; İsmi mükrimleri ile safhâ-i divâce ketâp hârin ve nârin-i muhterem olan Vezir Ali Mehmed Paşa B P

²⁰¹⁰ Sultân-zâde Mehmed Paşa A B P; Sultân Paşa R

²⁰¹¹ Hüseyin Paşa eyledi. A B P; __R

²⁰¹² Sezâvâr-ı eyledi A B P; __R

²⁰¹³ Hayf ü efsûs oldu A B P; __R

²⁰¹⁴ Sekbânbaşı buyuruldu. A B P; __R

²⁰¹⁵ Üsküdâr'da Mihrümâh Sultân medresesi pîşgâhında A P; __B R

tarîk-i sa‘âdet-refîka azm-i cezm buyurmuşlar idi. Binâ-berîn bir sene mukaddem vezîr-i a‘zam[adâd-ı]²⁰¹⁷ mehâmm-ı istirdâd Bağdâd içün tahrîk-i râyet-i nühzat idüp mübâşeret ve kelâ-yı devlet-i rûz-efzûn ile İstanbul’da dahi levâzım-ı mühimmât-ı sefer-i hümayûn ber-vefk-ı merâm karîn-i itmâm olıcak yevm-i sâmin-i mâh-ı mezbûrda mâhçe-i tuğ-ı zafer-fürûğ-ı sultânî kânûn-ı kadîm-i Âl-i Osmânî üzere ve cebehâne önünde gayret-i hürşîd-i nûrânî ve bir hafta sonra otak-ı gerdûn-nitâk-ı husrevânî Üsküdâr sahrâsında ta‘ne-zen-i kubbe-i lâciverd-gûn-ı âsümânî olup pâdişâh-ı sitâre-sipâh hazretleri dahi haşmet-i enbûh ve kemâl-i şevket ü şükûh birle mütevekkilen ala’llah taraf-ı Üsküdâr’a güzâr buyurdılar. Fî 23 şehr-i Zi’l-ka‘de[1047]²⁰¹⁸.

Kâ’im-makâm Mustafâ Paşa bu sefer-i huceste-eserde mülâzim-i hizmet-i rikâb-ı devlet-intisâb ve Budin Muhâfızî Mûsâ Paşa İstanbul’da kâ’im-makâmlık ile kâmyâb olup Budin muhâfazası hizmeti Özi muhâfızî olan vezîr-i a‘zam-ı sâbık Mehmed Paşa’ya ta’yîn olundu. Nasûh Paşa-zâde Özi’ye nakl olunup ol mutasarrıf olduğu Rûmili eyâleti Arslan Paşa-zâde Ali Paşa’ya revâ |290b| görüldü.

Şeyhü’l-İslâm Yahyâ Efendi’nin sefer-i Revân’da yümn-i refâkatleri müşâhede olunmağın bu nühzat-i hümayûnda dahi sâye-i rikâb-ı şeref-intisâbda bulunmaları bâbında fermân-ı lâzimü’l-iz‘ân-ı sultânî sâdır oldu.

Üsküdâr sahrâsında yiğirmi dokuz gün ârâm ü karârdan sonra âvâze-i kûs-ı rahîl tanîn-endâz-ı tâs-ı sipihr-berrîn olup ulemâ du‘âcıları sâye-i livâ-i felek-fersâda beşinci menzil olan İznikmid’e dek şehriyâr-ı bülend-iktidârı teşyî‘ ve yevm-i vusûlde dâmen-bûs-ı ber-güzîn-i selâtîn birle şeref-karîn oldukdan sonra feth-i firûzî-rûzî olmak du‘âsını edâ ile tevdî‘ itdiler. Fî Zi’l-hicce.

Menzil-i mezbûrda kazâ-i Edirne tullâbına imtihân fermân olunup ba‘zı mukarrebîn tarafgîr olmağın Burusa’dan ma‘zûl Edhem-zâde Mustafâ Efendi[nâ’il-i râheynâ merâm oldu.Sadr-ı Anadolu Meid Ahmed Efendi]²⁰¹⁹muktezâ-yı cibillî üzere mukarrebân-ı hazretten ba‘zıların teklîf-i bâdına müsâ‘ade olunmamağın hılâf-ı vâkı‘ isnâd ve taraf-ı saltanata gamz ü ifsâd

²⁰¹⁶ __A; Çün B P R

²⁰¹⁷ __A; adâd-ı B P R

²⁰¹⁸ __A P R; 1047 B

²⁰¹⁹ __A; nâ’il-i râheynâ merâm oldu.Sadr-ı Anadolu Meid Ahmed Efendi B P R

ile menzil-i mezbûrda hayme-i haşmeti pest ve livâ-yı şevketi şikest olup medâr-ı hall ü akd-i umûr-ı cumhûr olan Silahdâr Paşa ilkâsıyla İstanbul kâdîsi nâmına olan dırâz-rîş gabiyy Îsâ-yı ecnebîye sadâret-i ulemâ vâsıl oldu. Fî Muharrem sene 48²⁰²⁰.

Vezîr-i a‘zam kâm-zen-i vâdî-i sefer olalıdan berü Kayseriyye ve Sivas ve Haleb’de tedârük-i mehâmma ihtimâm üzere olup ba‘de’l-itmâm hizmet-i istikbâl edâsına isti‘câl itmiş idi. İnköyi nâm makâm mudrîb-ı hıyâm-ı izz ü ihtîşâm oldukda vâsıl-ı mu‘asker-i zafer-eser olup tedârük-i mühimmât-ı seferde hizmeti kadr-i nazar-ı âtîfet-i aliyyeye mazhar oldu. Fî m.

Hekîmbaşı Emîr’in arpalığı olan Mihaliç nâ’ibinden ref‘-i ruk‘a-i şikâyet olunmağın Bolvadin nâm menzilde ordu-yı hümâyûn-ı hâmûn-pûya ihzâr olunup alef-i tîğ-i telef oldu. Fî Safer.

Eskişehir kurbünde i‘lâ-yı livâ-yı |291a| isyân ve hurûc ale’s-sultân töhmetiyle ahz olunup Konya’da vâsıl-ı mu‘asker-i huçeste-eser olan Sakariyye Şeyhi nâm şahs-ı meczûb cisminden dest-i hâdimü’l-lezzât ile câme-i hayâtı meslûb oldu. Fî m.

Konya sahrâsı merkez-i a‘lâm-ı sultânî oldukda re‘âyâya zulm ü ta‘addîye tasaddîleri sebebi ile Bolı Beyi Abdî Paşa ve Beyşehir Beyi Şems Paşa-zâde mazhar-ı kahr-ı kahramânî olup rikâb-ı devlet-intisâba ref‘ olunan ruk‘a-i şikâyet sebebi ile²⁰²¹ seccâde-nişîn-i âsitân-ı hazret-i²⁰²² Mevlânâ Bekir Çelebi be-tarîk-ı nefy ü iclâ İstanbul’a irsâl ve ol hizmet ile Ârif Çelebi iclâl olundu. Fî m.

[**Anadolu** Beylerbeyisi Vardar Ali Paşa Bolu’ya nakl olunup Halullah Vezir Hüseyin Paşa Musul oldu. Cafer Hani kurbünde nâzil olundukda Trablus’dan mukrûl Bahar Ahmed Paşa seyif mezûl siyaset ile mukûl olup]²⁰²³ **Ba‘de’l-vusûl** az müddetde çerâğ-ı hayâtı mürde olup Yenikapı Mevlevî-hânesi’nde Doğanî Dede ile hem-civâr-ı mezâr oldu.

²⁰²⁰ 48 A R; 1048 B P

²⁰²¹ rikâb-ı devlet ile A P; ___ B R

²⁰²² hazret-i A P; ___ B R

²⁰²³ ___ A P; Anadolu olup B R

Ol menzilde Rûmili Beylerbeyisi Arslan Paşa-oğlu Ali Paşa umûmen Rûmili askeri ile vâsıl-ı mu‘asker-i huçeste-eser olup Anadolu Beylerbeyisi Varvar Ali Paşa Bolı sancağına mansûb ve mansıb-ı mahlûl Vezîr Hüseyin Paşa’ya mensûb oldu²⁰²⁴.

Çakıdhânı kurbünde nüzûl olundukda Trablus’dan ma‘zûl Bulgar Ahmed Paşa seyf-i meslûl-i siyâset ile maktûl olup ol menzilde Bayrâm Paşa binâ itdüği hânı dest-i temellük-i sultânîye teslîm eyledi²⁰²⁵.

Payas nâm menzilde Mısır’dan iki kadirga vâsıl olup Muhâfız-ı Mısır Mehmed Paşa tarafından şehriyâr-ı âlî-tebâra esbân-ı rehvâh ve nakd ü cinsden hedâyâ-yı bî-şümâr îsâl olundu²⁰²⁶.

Antakiyye’ye vusûl günü köpri tahliyye olunmamak takrîbi ile deryâ-yı gazab-ı sultân-ı sûtûde-meşreb mevc-rîz olup künc-i gerden çavuşbaşı bir mikdâr te’dîb buyuruldu.²⁰²⁷

Fezâ-yı Haleb-i şehbâ mudrıb-ı hıyâm-ı ârâm oldukda kazâ-i Galata ecnebî-i müteseyyid Hekîmbaşı’ya ve Belgrad kazâsı Anadolu’dan ma‘zûl Mu‘îd Ahmed Efendi’ye ve Trablusşâm kuzât-ı kasabâtdan a‘rec kerîme olup tarîk-i ilmîye nazarları ne yüzden idüğünü izhâr buyurdılar.²⁰²⁸ Fî Rebî‘ü’l-evvel. |291b|

Erzurûm muhâfazasında olan Gürcî Mehmed Paşa azl ile mağmûm olup Vezîr Ken‘ân Paşa ânın makâmına kıyâm eyledi²⁰²⁹.

Avn ü inâyet-i Melik-i Ekber ile Karadeniz sevâhilinde Taman nâm kasaba kurbünde Kazak eşkıyâsına zafer müyesser olup donanma-yı hümâyûn serdârı olan Piyâle Kethudâ otuz kadar şayka ve üçyüzden ziyâde esîr ile İstanbul’a vâsıl oldu²⁰³⁰. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

Mezbûr Piyâle Kethudâ bu gazâ-yı garrâda izhâr itdüği şecâ‘at ü hüner ve ol merd-i neberd-âzmâya müyesser olan feth ü zafer bir kapudana ser-defter-i

²⁰²⁴ Ol menzilde oldu A P; __B R

²⁰²⁵ Çakıdhânı eyledi. A P R; __B

²⁰²⁶ Payas olundu. A P R; __B

²⁰²⁷ Antakiyye’ye buyuruldu. A P R; __B

²⁰²⁸ Fezâ-yı Haleb-i buyurdılar A P R; __B

²⁰²⁹ Erzurûm eyledi A P R; __B

²⁰³⁰ Avn ü inâyet-i oldu. A P R; __B

mesâ'î-i cemîle olmaduğı mukarrer olup tafsîli müstakill kitâb uhdesine tahmîl olunmağa lâayık eser-i cemîldir²⁰³¹.

Fütûhât-ı Murâd Hanî zikrini müte'ahhid olan *Zafer-nâme* nâm te'lîfimize ta'lîk-i nazar idenler ber-vech-i icmâl vâkıf-ı ahvâl olurlar²⁰³². Şükru'llahi te'âlâ sa'yihî.

Tefîş-i gûn-â-gûn nümâ-yı vâdî-i nîreng ü efsûn Eflâtûn-ı fenn-i sefâhet ü cünûn müteseyyid ü mütetayyib Emîr Hekîmbaşî Nizib nâm menzilde ber-haseb-i hükm-i hümayûn on dirhemden ziyâde afyon isti'mâl itmeğîn turfe-i ma'cûn-ı vücûd-ı bed-bûdî te'sîr-i hevâ-yı fenâ ile fâsid olup gûyâ ki, tabîb-i hâzık-ı dârû-hâne-i takdîr-i hikmet[kanun-ı]²⁰³³ üzere şerbet-i eftimûn hüsn-i tedbîr ile halt-ı reddî-i kesâfet-i cism ü cânın mizâc-ı âlem-i imkândan izâle eyledi²⁰³⁴. Fî m.

Menzil-i mezbûrda çöl hâkimi Ebû Rîş-oğlı hâk-i dergâha rûymâl idüp mazhar-ı sunûf-ı iltifât-ı sultân-ı muhalledü'l-ikbâl oldı.

Birecik nâm menzilde Eyyûb Kādîsî Zeynelâbidîn Efendi[müteseyid Hâkim Paşa mahlûlundan]²⁰³⁵ mansıb-ı riyâset-i etıbbâya sezâ görüldi.

Üçpınar nâm menzilde şürb-i duhâna ikdâm töhmetiyle esnâf-ı askerden onbeş kadar âdem envâ'-ı siyâset ile lâhık-ı rehvâ-ı adem oldı²⁰³⁶. Fî m.

Ruhâ'ya karîb Cullâb nâm makâmda Bayrâm Paşa'nın âfitâb-ı sayhatü'l-abd vücûdî mütevârî-i hicâb-ı sühâb-ı adem olup şehbâz-ı bülend-[292a] pervâz mühr-i vezâret-i uzmâ lisân-ı Arab'da lakab-ı müstehab-ı "Tayyâr" unvân-ı cerîde-i me'âsir ve mehâmidî olan Muhâfız-ı Âmid Mustafâ Paşa-zâde Mehemed Paşa farkına sâye-endâz oldı. Fî m.

Beher-hâl ol bî-çâreyî arz-ı mübârekede mütevârî-i hâk-i mezâr itmek münâsib iken sûret-i hulûsda olan kûteh-bîn-i zâhir-perest ba'zı mahsûsları düstûr-ı mezbûr mukaddemâ İstanbul'da emvâl-i habîse harc ve derc-i defter-i

²⁰³¹ Mezbûr Piyâle cemîldir A P; __ B R

²⁰³² Fütûhât-ı Murâd Hanî olurlar A P; __ B R

²⁰³³ __ A B P; kanun-ı R

²⁰³⁴ Tefîş-i eyledi. A P R; __ B

²⁰³⁵ __ A B P; müteseyid Hâkim Paşa mahlûlundan R

²⁰³⁶ Üçpınar oldı. A P R; __ B

seyyi'âtında dere itdüği gûr-hâneye nakl ile zu'mlarınca ri'âyet-i hizmet-i âhîret itdiler.

Acıgöz nâm menzilde mu'asker-i firûzî-esere Erzurûm'dan ma'zûl Gürcî Mehmed Paşa'dan [on]²⁰³⁷ beş dil ve yüz kadar baş vâsıl oldu²⁰³⁸. [Hem ol menzilde]²⁰³⁹ Şûrb-i duhân töhmetiyle aşağı bölük veznedârı mazhar-ı gazab-ı şehriyârî oldu. Fî m.

Sahrâ-yı Âmid'de[mezreb-i hıyam gerdûn kıyâm sultân kesirü'l ilmâ olundukda]²⁰⁴⁰ vezîr-i a'zam muhrez-i[şeref]²⁰⁴¹ takbîl-i dâmen-i iclâl olup Diyârbekr eyâleti vâlî-i Şâm Dervîş Mehmed Paşa'ya inâyet ve anın mahlûlî ile Silahdâr Paşa ri'âyet olundu. Fî m.

Müsâ'ade-i baht u ikbâl ile kûşe-i dâmânı mukabbel-i erbâb-ı manâsib ve pîşgâh-ı âsitânı müzdeham-ı ashâb-ı merâtib olup²⁰⁴² nîm nigâh-ı teveccühi a'cûbe-i dehr ve udhûke-i âfâk yâdigâr-ı diyâr-ı Boşnak Îsâ-yı har gibi nice ebtere har-ı Üzeyir kadar kadr ü i'tibâr belki köpek nâ'ibi rütbesinde hezâr seg-i lâşe-hâre kelb-i Ashâb-ı Kehf denlü rağbet ü iştihâr viren²⁰⁴³ Rûznâmecî İbrâhîm Efendi Cerâhîn nâm menzilde rû-gerdân-ı âlem-i fânî ve âzim-i mülk-i câvidânî olup cenâzesi Mûsul'da hazret-i Cercîs mezârı civârına îsâl olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Mûsul'da Şâh-ı Hind Hurrem Şâh tarafından envâ'-ı tuhaf ü turef ile ilçî gelüp sunûf-ı nüvâziş ü ikrâm ile makzîyü'l-merâm oldu. Fî Cemâziye'l-âhîre.

Devşirme |292b| nâmıyla Rûmîli harâc-güzârlarından sol kol keferesine²⁰⁴⁴ müstevlî olan Turnacıbaşı Dervîş Ağa itmâm-ı hıdmetden sonra Mûsul'da mu'asker-i zafer-esere vâsıl oldukda emvâl-i re'âyâyâ itâle-i yed-i istîlâ itmişdir deyü pîşgâh-ı bârgâhda miyân-ı yeniçeriyân ve sipâhda giriftâr-ı serpençe-i şemşîr-i hûn-bâr oldu. Fî m.

²⁰³⁷ __A B R; on P

²⁰³⁸ oldu A; olup B P R

²⁰³⁹ __A B P; Hem ol menzilde R

²⁰⁴⁰ __A B P; mezreb-i hıyam gerdûn kıyâm sultân kesirü'l ilmâ olundukda R

²⁰⁴¹ __A; şeref B P R

²⁰⁴² olup A P R; olan B

²⁰⁴³ nîm nigâh-ı viren A P; __B R

²⁰⁴⁴ sol kol keferesine A P; __B R

Fukarâ-i re'âyâyâ orta kol sükkânına musallat olan Kazganî Mustafa Efendi dahi Dervîş Ağa'ya refîk-ı tarîk-ı adem olmak ile Kâ'im-makâm Mûsâ Paşa'ya hükm-i kat'î irsâl olup lede'l-vusûl medlûlüyle amel oldu. Ol zümreden sağ kola giden Deveci Mustafâ Ağa itmâm-ı hıdmetden sonra ordu-yı hümâyûn cânibine azîmet idüp esnâ-i tarîkda Turnacı sergüzeşti mesmû' olmuş iken beyne ikdâm ü ihcâm vâsıl-ı ordugâh olup nâfizü'l-kelime ba'zı şüfe'â ezyâline dest-i niyâz-ı bend ve tahsîl-i afv ve âtifet-i sultân-ı ercend eyledi. Menzil-i mezbûrda umûmen leşker-i mansûra biner akça in'âm ve Erzurûm'dan ma'zûl Gürcî Mehmed Paşa mukaddemâ mahlûl olan Mar'aş eyâleti ile ikrâm olup kânûn-ı kadîm-i Osmânî üzere hizmet-i muhâfaza-i sâka-i leşker ile paşa-yı mezbûr me'mûr oldu²⁰⁴⁵. Fî m.

Eyyâm-ı ikâmetden on birinci günde bedraka-i baht ü devlet ile Mûsul'dan hareket olup Mâkiyân nâm merhalede Erzurûm Muhâfızı Ken'ân Paşa Revân tarafına ilgar ve hâkim-i Revân Kelb Ali Han ile Eski Revân önünde tertîb-i saff-ı tedârük-i kârzâr idüp asker bi-avnihi te'âlâ muzaffer ü mansûr ve leşker-i Sürh-ser münhezim ü makhûr olduğu haber-i behcet-eseri vâsıl-ı mu'asker-i Dâver-i dâdger oldu²⁰⁴⁶.

Ordu-yı hümâyûn tayy-i deşt ü hâmûn idüp Teşrîn-i Sâni'nin sekizinci günü mâhçe-i râyât-ı âfîtab-tâb-ı kürsî-yi memleket-i Irak-ı Arab Bağdâd-ı bihişt-âbâd pîrâmeninde lâmi'|**293a**|ü'l-işrâk olıcak vezîr-i a'zam sevkıyla hılâf-ı resm-i ma'hûd-ı serdârân Akkapu ve Karanlıkkapu mâbeyninde olan hâlî sahrâ mukâbelesi hayme vü hargâh-ı sipâh ile zeyn olup istishâb olunan yigirmi pâre kal'a-kûb topar vezîr-i a'zam ve Kapudan Mustafâ Paşa ve Muhâfız-ı Anadolu Hüseyin Paşa meterislerine vaz' ü tertîb olındı. Ve ale's-seher sadâ-yı heybet-fezâyı birle e'âdî-i dîn terhîb olındı.²⁰⁴⁷ Fî Receb.

Bağdâd muhâfazasında olan Sürh-ser Dâver-i Gazanfer-fer hazretleri bi'z-zât azm-i sefer-i huçeste-eser buyurdukları haberine bâver itmeyüp serdâr gelür i'tikâdıyla mağrûrâne makâm-ı lecc ü hisâmda kıyâm itmişler iken in'ikâs-ı kâs-ı tahüyyül birle hılâb-ı ıztırâba düşüp mûrg-i cânların bir tarîk ile ser-pençe-i akâb-ı

²⁰⁴⁵ Fukarâ-i re'âyâyâ oldu.A P; __ B R

²⁰⁴⁶ Eyyâm-ı ikâmetden oldu A P; __ B R

²⁰⁴⁷ Ordu-yı hümâyûn olındı.A P R; __ B

kahr ü ikâb-ı sultânîden tahlîs hadd-i imkânda değil idüğü nümâyân iken be-hükm-i ıztırâr imtidâd-ı eyyâm-ı hayât-ı çend-rûze için tedârük-i²⁰⁴⁸ esbâb-ı müdâfa‘a bâbında bezl-i nakdîne-i iktidâr itdiler. Ammâ eyyâm-ı mâzîde istirdâd-ı Bağdâd için terfî‘-i râyet-i cihâd iden Hâfız Paşa nehr-i Şatt’a karîb olmak mülâhazasıyla Karanlıkkapu’dan ve Husrev Paşa İmâm-ı A‘zam dervâzesi tarafından muhâsara idüp bu def‘a dahi öyle olur i‘tikâdıyla hâkim-i Bağdâd ve ana imdâda gelen hanlar makdûrların ol cânibi teşyîd ü ihkâma sarf idüp vezîr-i Âsaf-nazîr hüsn-i tedbîri ile²⁰⁴⁹ hılâf-ı me‘mûlleri zuhûrî tâ‘ife-i Kızılbaş’ı kemâl-i infî‘âl vü telâşîye düşürüp mâh-ı mezbûrın on sekizinci günü şehrin dâhiliyyesi döğölmek için Silahdâr Paşa huddâmı Kuşlar kal‘ası cânibinde nasb-ı hıyâm idüp mürğ-i cân-ı adûyî şikâr için sunûf-ı edevât-ı kârzârdan tertîb-i dâne vü dâm itdiler.

Muhâfız-ı Erzurûm Ken‘ân Paşa Eski Revân²⁰⁵⁰ kurbünde olan vak‘adan nice har-vâr baş ve on beş dil ve dört kerrenây |293b| ve bir han tuhf-e-i dergâh-ı sultân-ı zafer-nişân idüp ordugâha vusûlünde asker-i İslâm şâd ü hurrem ve Bağdâd’da olan Kızılbaşlar mübtelâ-yı belâ-yı ye’s ü mâtem oldu. Fî m[1048]²⁰⁵¹.

On beş yigirmi günde vezîr-i a‘zam Akkapu Kulesi’ni ve yeniçeri ağası Cıgala-zâde Kulesi’ni ve Kapudan Mustafâ Paşa ve Hüseyin Paşa ikişer kulleyi zîr ü zeber idüp cem‘an sekiz yüz elli zırâ‘ yer hâke berâber oldu. Her koldan sademât-ı kavâri‘ der ü dîvâr-ı hisârdan ref‘-i mevânî‘ idüp küll-i leylei meteris değıştirerek tâ kenâr-ı handaka varılmağın birkaç def‘a hizebrân-ı adüvv-şikâr hücum-ı şîrâneleri sükkân-ı Sürh-serâna bâ‘is-i inhizâm ü perîşânî olmak fermânı sâdır olmuş iken vezîr-i a‘zam “mebâdâ dâhil-i sûrda handaklar ve meterisler olup leşker-i mansûra sebep-i irti‘âş akdâm-ı ikdâm ola” deyü kal‘aya meteris ile girilmek tedbîr-i isâbet-pezîri ile imzâ-yı fermânı te’hîr itdürdi. Ve hendek doldurulmak için askere ikiyüz altmış bin kadar torba tevzî‘ olunup yevm-i mev‘ûd-ı ma‘hûdda cümlesi ol hizmete mübâşir olan serân-ı sipâh ma‘rifetiyle mahalline vâsıl oldu. Her vezîr kendi nâmzedi olan cânibden handak doldurmağa

²⁰⁴⁸ tedârük-i A P R; __B

²⁰⁴⁹ vezîr-i Âsaf-nazîr hüsn-i tedbîri ile A P; __B R

²⁰⁵⁰ Revân A B R; __P

²⁰⁵¹ __A P R; 1048 B

mübâşeret idüp ol çâh-ı amîkî arz-ı melsâ ve tarîk-ı müstakîm²⁰⁵² itdiler. Eyyâm-ı muhâsaradan otuz dokuzuncı mâh-ı Şa‘bân’ın on yedinci günü vakt-i zuhrda herkes nev‘an zıll-ı sâyebân-ı istirâhate varup handak kenârları bir mikdâr hâlî vü tenhâ olmuş idi ki, ba‘zı serdengeçdiler birbirine seng-endâz lâğ ü latîfe olarak semend-i gayrete süvâr ve kâm-zen-i tarîk-ı hisâr olup şehbâzân-ı cân-şikâr-ı Rûm mukâbelelerinde olan harâb kullelere şîrâne hücum itdiler. Makâm-ı lecc ü hısâmda kıyâm iden Sürh-serân ile gavgâ-yı vegâyı büyüdüp âteş-i ceng ü peykâr şerâre-bâr oldu. **[294a]** Bu hâlden vüzerâ haberdâr olıcak taraf-ı saltanat-ı aliyyeden fermân-ı hümayûn sudûrî ile yürüyüş oldu mülâhaza idüp inâyet-i hazret-i İlâhî’ye tevekkül ve mu‘cizât-ı cenâb-ı Nebevî’ye tevessülünden sonra sell-i şemsîr-i himmet ve darb-ı top ile yıkdıkları kulleler cânibine azîmet itdiler. Vezîr[-i azâm]²⁰⁵³ esnâ-i germiyyet-i hengâme-i iltihâmda keyfiyyet-i rahîk-ı müsekkiyetü’l-hıtâm-ı cân-ı şehâdet ile sadr-nişîn-i ravza-i rıdvân olup mukaddemâ pederi Mustafâ Paşa vâlî-i Bağdâd iken İmâm-ı A‘zam mezârı civârında nefsi içün i‘dâd itdüğü mekânda mestûr-ı kabr-i pür-nûr oldu. Sâl-i irtihâlî içün bu fakîre lâylıh olan târîhdîr: **[Mısra]’:**

Gülşen-i cennet ola menzilgâh.

Ol vezîr-i sûtûde-tedbîrin me‘âl-i hâlimden sultân-ı muhalledü’l-ikbâl hazretleri âgâh olıcak rûhuna tuhfe-i du‘â ihdâsından sonra²⁰⁵⁴ Kapudan Mustafâ Paşa çâr-bâliş-nişîn-i eyvân-ı vezâret-i uzmâda refî‘ü’ş-şân ve Silahdâr Paşa kapudan olup serân-ı sipâh ihtimâmı ve asker-i nusret-eser sa‘y ü ikdâmı ile şebhengâm az kaldı ki, müşâhede-i şâhid-i feth ü zafer müyesser ola. Mehâzîl-i Kızılbaş hezâr zûr ü zâr ile pes-perde-i kehlâ-fâm-ı şâmde ihtifâ idüp encâm-ı kâr nice olacağına karâr virmeğin nâ-çâr subh-dem kulel ü burûc-ı hisârdan “el-emân” sadâsını bülend ve istid‘â-yı afv ü âtîfet-i sultân-ı ercmen idüp hâkim-i Bağdâd Bektâş Han nüvîd-i emân ile hâk-i dergâh-ı mecd ü ikbâle rûymâl eyledi. Fî 18²⁰⁵⁵ Şa‘bân.

²⁰⁵² tarîk-ı müstakîm A; müstakîm tarîk-ı B P R

²⁰⁵³ ___A; -i azâm B P R

²⁰⁵⁴ sonra A B R; ___P

²⁰⁵⁵ 18 A P; 1018 B; ___R

[Devşirmeci nâmıyla Rumili reâyasının bir fırkâsına musallat olan yaya beylerinden Kara'ni Mustafa Ağa diyâr-ı âdeme sefer iden Derviş Ağa'ya refîk-i târik olmak için kâim-i makâm Musa Paşa'ya vârid olan hükm-i kâti fermân-ı icrâ olındı.]²⁰⁵⁶

Şâh tarafından mukaddemâ hâkim-i Bağdâd imdâdına gelen Mîr Fettâh-oğlu ve Halef Han ve Yâr Ali Han ve Nakd Ali Han ve sâ'ir hanlara dahi Bektâş Han vesâtatıyla hatt-ı emân virilmiş iken ol fitne-sâzlar mekr ü hadî'a derîçesin bâz ve asker-i nusret-eser dâhil-i şehir olıcak yerlere bârût ile memlû nakablar peydâsına âğâz idüp mücâhidîn-i dîni sûhte-i âteş-i kahr ü kîn itmek²⁰⁵⁷ tedârükünde oldukları mukarrer olmağın zu'm-ı fâsidlerince ahz-ı intikâm için mübâşir [294b] oldukları kâr-ı nâ-hencâr henûz karîn-i itmâm olmadın²⁰⁵⁸ Sünniyân-ı şîr-dil Râfızân-ı peymân-kesel a'mâl-i husrân-me'âllerin ibtâlâ isti'mâl idüp mânend-i seyl ol tarafa meyl itdiler.²⁰⁵⁹ [Tedbir-i]²⁰⁶⁰ Makâm-ı müdâfa'ada kıyâm itmek sevdâ-yı hâmmı dâmına fûtâde olan²⁰⁶¹ Mîr Fettâh-oğlu ve emsâli ile bir mîkdâr idâre-i câm-ı şemşîr-i hûn-âşâm olup âhır-kâr ol nâbekârlar²⁰⁶² Karanlık kapu cânibine firârı vesîle-i imtidâd-ı enfâs-ı ma'hûde-i hayât-ı müste'âr bildiler. Girdâb-ı hayret ü ıztırâbdan kenâr-ı selâmete vaz'-ı kadem iden Sûrh-serân-ı mübâhü'd-dem²⁰⁶³ tekrâr nişîde-i niyâza ser-âğâz idüp mazhar-ı afv ü âtîfet-i sultân-ı bende-nüvâz olduklarından sonra şâhları dergâhına azîmete ruhsat virildi.²⁰⁶⁴ Lakin Revân'da silâhları ile gitmeğe me'zûn olduklarının zararı görüldüğü cihetden bu def'a tüfeng ve şemşîr ve sâ'iri edevât-ı dârûgîr ile gitmelerine izn-i hümayûn olmamağın ol bed-nihâdlar muhâlefet ü inâd murâd idinüp hasbe'l-emri'l-âlî ol havâlîde yine âteş-i harb ü kıtâl işti'âl eyledi. On binden ziyâde Sûrh-ser külhan-ı fenâda hâk-setr oldukdan sonra iki bin kadar bakıyyetü's-süyûn ile hânları Nârîn Kulle'ye ilticâ ve anı cânlarına künc-i emân

²⁰⁵⁶ __A P; Devşirmeci olındı. B R

²⁰⁵⁷ dâhil-i şehir itmek. A P; __B R

²⁰⁵⁸ zu'm-ı fâsidlerince olmadın A P; __B R

²⁰⁵⁹ a'mâl-i husrân-me'âllerin itdiler. A P; __B R

²⁰⁶⁰ __A B R; Tedbir-i P

²⁰⁶¹ sevdâ-yı hâmmı dâmına fûtâde olan A P; __B R

²⁰⁶² bir mîkdâr nâbekârlar A P; darb-ı dest kâhr-ı kin ile B R

²⁰⁶³ firârı vesîle-i mübâhü'd-dem A P; __B R

²⁰⁶⁴ virildi A P; virilüp B R

olmak recâ idüp yek-şebâne-rûz dâ'ire-i inkıyâddan beder ve sûret-i inâd ile cilveger oldılar. Rûz-ı diğer vakt-i zuhrda bâzû-yı cellâdetleri ber-tâfte-i dest-i himmet-i gâziyân-ı şîr-savlet olup şukka-firâz-ı şikâk ve âteş-efrûz-ı buğz ü nifâk olan cânlar pes-mândegân-ı tîğ-i hûn-pâş sekizyüz kadar Kızılbaş ile dest-beste-i pîşgâh-ı otak-ı hümâyûna ihzâr olunup müte'ayyinleri kapucılar kethudâsı odasında mahbûs ve sâ'irleri nasîb-i nisâb-ı hayâtdan me'yûs oldılar. Ol gün Büyük Mîrâhûr Halîl Ağa müjde-i feth ile İstanbul'a azîmet [idüp] otak-ı hümâyûn-ı husrevânî tebdîl-i mekân ve İmâm-ı A'zam Kapusu kurbünde bast-ı sâye-i emn |295a| ü emân eyledi. Leyle-i sâniide Bektâş Han gamm-ı hasret-i hânümân ile füc'eten terk-i re'sü'l-mâl-i ser ü cân idüp nikâh-ı mut'a ile mutasarrıf olduğu metrûkesi cümle mâlî ile şâh etbâ'ından pederi hâkim-i Kürdîstân Lor Hüseyin Han'a irsâl ü²⁰⁶⁵ îsâl ve mahbûs olan hanlar mukayyeden Diyârbekr'e irsâl buyuruldu. Fe-hamden sümme hamden. Dâlletü'l-mü'mînîn olan mülk-i mevrûs-ı hazret-i sultânü'l-mücâhidîn delâlet-i tevîk-ı Hâdîyü'l-mudallîn ile yine kabza-i iktidâr-ı şehriyârîye dâhil olup ehl-i İslâm ü dîn mesrûr ü şâdkâm ve rafaza-i mülhidîn tu'me-i şîr-i şîmşîr-i gayret-i İslâm oldu. Bağdâd'da mevcûd olan otuz bin kadar Sürh-ser'den sülûsi eyyâm-ı muhâsarada dâne-i top ü tûfeng ile sâha-i şühûddan nâ-bûd ve sülûsânı dahi iki gün içinde mefkûd olup hıttâ-i dârü's-selâm levsi-i vücûd-ı Râfiziyân'dan pâk ve âsûdegân-ı burc-ı evliyâ mukarrebân-ı dergâh-ı Hudâ dimâğ-ı cânları enfâs-ı tayyibe-i Sünniyân-ı sâf-meşreb ile itr-nâk oldu. Şâh tarafından kâdî-i Bağdâd olan şakî-i mâderzâdın muhtefî olduğu künc-i gürîzde girîbânı ele girüp hükm-i şemşîr-i sertîz ile hâk-i helâke galtân oldu. Ol eyyâmda Şatt ziyâdesiyle münhatt olup kelek ile Mûsul'dan gelecek ba'zı mühimmât-ı kal'a-sitânî vakt ü zamânıyla vâsıl olmamağın Mûsul defterdârı olan Abbâs'ın binâ-yı müşrifü'l-indirâs-ı vücûdı mehdûmü'l-esâs oldu.²⁰⁶⁶ Zâbit-i Yeniçeriyân Küçük Hasan Ağa Mir-i Mîrân-ı Bağdâd ve yeniçeri ağalığı ile Rikâbdâr Mustafâ Ağa dilşâd olup kazâsı iktizâ-yı kaht-ı ricâl ile Şahkulı müderrisi Tezkireci Mûsâ'ya sezâ görüldü. Ol hilâlde Arslan Paşa-oğlu havâss-ı vezâret ile mazhar-ı iclâl ve mutasarrıf olduğu Rûmili eyâleti ile Varvar Ali Paşa karîn-i âtîfet-i sultân-ı muhalledü'l-ikbâl olup zimâm-ı eyâlet-i Anadolu

²⁰⁶⁵ irsâl ü A; __B P R

²⁰⁶⁶ Fe-hamden oldu. A P; __B R

tekrâr Gürcî |295b| Mehmed Paşa'ya teslim ve müjde-i feth ile İstanbul'a giden Mîrâhûr Halîl Ağa'ya Özi eyâleti menşûrî terkîm olundu. Yerine Mîrâhûr-ı Sâni İbşir Mustafâ Ağa hareket idüp mahlûlüne Âhûr Kethudâsı Tekeli Mustafâ Ağa mevsûl oldu. Bosna'ya tebdîl olunan Mîr-i Mîrân-ı Trablusşâm Şahin Paşa yerine Dervîş Mehmed Paşa nakl ü tahvîl ve ol mutasarrıf olduğu eyâlet-i Diyârbekr ile Silahdâr Ahmed Ağa ikrâm ü tebcîl olup mukarrebü'l-hazret Çukadâr Siyâgûş Ağa silahdâr oldu. Hazret-i İmâm-ı A'zam ve Şeyh Abdü'l-kâdir Geylânî ve sâ'ir mukarrebân-ı dergâh-ı İlâh *-kaddesa'llahu te'âlâ esrârihüm-* merâkîd-ı mutahharaları âsâr-ı şenî'a-i Şî'a'dan pâk ü²⁰⁶⁷ tathîr ve dâne-i top ile rahnedâr olan der ü dîvâr-ı hisâr ta'mîr olup on iki bin vazîfe-hâr neferât-ı kal'a ve mustahfizînden mâ'adâ mevcûd ve sekiz bin nefer yeniçeri dilâverleri ile Kethudâ Bektâş Ağa Bağdâd muhâfazasına ta'yîn olundu. İktizâ-yı maslahat üzere mukâtele veyâ musâlaha husûsı vezîr-i a'zam re'yine tefvîz ve zabt-ı kal'a ve asker emrinde bezl-i nakdîne-i iktidâr itmeği tahrîz buyurılıp yevm-i mübârek-i fethden on dokuz gün sonra bedraka-i izz ü ikbâl ve refâkat-i avn-i Îzed-i Zu'l-celâl birle[diyâr-ı]²⁰⁶⁸ Rûm-ı behcet-rüsûma avd olunmak üzere İmâm Mûsâ-yı Kâzım hazretlerinin kasabası²⁰⁶⁹ cânibine güzâr ve rikâb-ı hümâyûnda kâ'im-makâmlık hizmetine Silahdâr Paşa ihtiyâr buyuruldu. Fî Ramazân.

Ol gün asra karîb bî-takrîb Bağdâd bârût-hânesine âteş isâbet idüp²⁰⁷⁰ sengîn-bünyâd iki âlî kubbe ve iç hisârdan dahi bir mikdâr yer berbâd olmağın bu emr-i garîb zuhurundan²⁰⁷¹ nâ'ire-i âlem-sûz-ı kahr-ı sultân-ı gayûr zebâne-keş olup husûs-ı mezbûrda nev'an müdâhaleleri olmak ihtimâliyle fî'l-hâl İmâm Mûsâ'da olan Sûrh-serân ve İmâm Ali'den gele iki yüzden ziyâde Kızılbaş |297b| sûhte-i nâr-ı şemşîr-i sâ'ika-bâr oldu. Fî'l-yevmi'l-âşir min şehri Ramazân[1048]²⁰⁷².

Mukaddemâ Şah-ı Hind'den Mûsûl'da gelen ilçî ki, anda tevakkuf ile me'mûr olup ba'de'l-feth ihzârına fermân-ı âlî isdâr buyurulmuş idi, Tikrik nâm

²⁰⁶⁷ pâk ü A; __ B P R

²⁰⁶⁸ __A; diyâr-ı B P R

²⁰⁶⁹ Kâzım hazretlerinin kasabası A; __ B P R

²⁰⁷⁰ idüp A P; itmeğîn B R

²⁰⁷¹ sengîn-bünyâd zuhurundan A P; __ B R

²⁰⁷² __A P R; 1048 B

menzilde mu‘asker-i firûzî-esere vâsıl olup hıla‘-ı husrevânî ile iclâlden sonra mürseli cânibine îsâl olunmak için Müteferrika Arslan Ağa ile vezîr-i a‘zama irsâl olundu. Fî m.

Sefer-i Bağdâd’a nühzat-i hümayûn hilâlinde Şâm’dan dergâh-ı haşmet-vicâha rûymâl iden Halîfe Maksûd Han ki, Üsküdâr’dan darb-ı kûs-ı rihlet olundukda deryâdan Payas’a andan Mûsul’a îsâl olunmuş idi, mâh-ı mezbûrun yiğirmi ikinci günü sahrâ-yı Mûsul mudrib-i sūrâdikât-ı câh ü celâl oldukda va‘d ü va‘îdi mutazammın nâme-i hümayûn terkîm ve îsâl-i nâmeye me’mûr olan Hamza Paşa-zâde’ye teslîm olup Maksûd Han Dârâ-yı kişver-i Acem cânibine peyâmü’l-cevâb-ı mând-î mâlâ tesm’ı ile Bağdâd tarafından²⁰⁷³ ruhsat-yâfte-i mürâca‘at oldı. Fî m.

Galata’da büyük kenîse bi-lutfihi te‘âlâ bi’l-küllîye muhterik olup ile’l-ân bezl-i mâl ile küffâr-ı hâksâr binâsına me’zûn olmağa mecâl olmadı.

Müjde-i feth-i firûzî İstanbul sükkânına bâ‘is-i hâtır-ı hurremî ve dilefrûzî olup takdîm-i ri‘âyet-i merâsim-i du‘â vü tahsîn ve yiğirmi gün tertîb-i garîb üzere şehir ve etrâfi tezyîn olundu. Fî m.

Ba‘de tayyi’l-merâhil yevm-i evvel-i ıyd-i sa‘îdde rikâb-ı zerrîn-i semendgüzînleri sükkân-ı Diyârbekr’e hilâl-i Şevvâl-misâl fezy-i nûr-ı sürûr eyledi. Eyyâm-ı ikâmetde manzûr-ı ayn-ı inâyet-i cenâb-ı Hudâ Rûmiyye Şeyhi nâm mürşid-i râh-ı Hüdâyî ihtimâl-i hurûc-ı hayâl-i muhâl ile i‘dâma ikdâm olup ol hânedân vîrân oldı. Mîrâhûr İbşir Mustafâ Ağa muhâfaza-i Budin hizmetine ta’yîn olup yeri Kapucılar Kethudâsı Hüseyin Ağa’ya inâyet buyurıldı. Vezîr Arslan [296b] Paşa-zâde Ali Paşa ve Kapu Ağası Mehmed Ağa âzim-i mülk-i bekâ olup Sadr-ı Rûm Ebû’s-su‘ûd-zâde Efendi’nin dahi tâ’ir-i rûhı taraf-ı hazâ’ir-i kudse tahrîk-i bâl ü per eyledi. Fî Şevvâl.

Zeyne’l-âbidîn Efendi şânına nisbetle hekîmbaşılık rütbesi istiklâl olup müteseyyid hekîmbaşidan sonra Haleb’den ma‘zûl Kebîrî Mehmed Efendi’ye inâyet olunan Galata mansıbı dahi zamîme-i râtibe-i izz ü ikbâl oldı. Fî m.

²⁰⁷³ ile Bağdâd tarafından A P; __ B R

Sefer-i celîlü'l-esere tevcîh buyuruldukda Hâssoda'ya mukâbil binâ olunmak fermân olunan iki kasr-ı hoş-ı muntazar ârâyış-i tamâm ile cilveger-i sâha-i ihtîşâm oldu. Fî m.

Kırk seneden ziyâde câmi'-i Ebû'l-feth haremînde ârâmgîr ve enfâs-ı kudsiyyesi tiryâk-ı hâsiyyet ve iksîr-i te'sîr olan Eskici Hasan Dede râhat-âbâd-ı âlem-i âhirete rihlet idüp hucresi verâsında olan sâhada Ebû'l-meyâmîn Müftî Mustafâ Efendi mezârı civârında defn olundu. Fî m.

Uzlet-güzîn-i künc-i inzivâ olan pâdişâh-ı mülk-i ukbâ Sultân Mustafâ işbu²⁰⁷⁴ sarây-ı sipenc-i vahşet-âyînden âzim-i²⁰⁷⁵ ravza-i huld-berîn olup harem-i irem-nazîr-i Ayasofya'da fethden mukaddem binâ olunmuş bir âlî kubbede defn-i zîr-i zemîn [oldı]²⁰⁷⁶. Fî m.

Hemân²⁰⁷⁷ ol esnâda mü'temenü's-sırr-ı saltanat Beşîr Ağa bî- takrîb İstanbul'da peydâ olmağın halk-ı âlem ba'zı ihtimâlâta vücûd virdiler. V'allahi te'âlâ e'alem.

Îmâm-ı A'zam türbe-i şerîfleri içün sîm-i hâmdan bâb ve şibâk ve ba'zı âvîzeler tertîb olunup Bağdâd'a irsâl olundu. Fî Zi'l-ka'de.

Mevsim-i şitâda olan²⁰⁷⁸ şiddet sedd-i râh-ı azîmet itmeğın sultân-ı ercmend hazretleri Diyârbekr'de yetmiş bir gün ikâmetden sonra âvâze-i kûs-i rahîli bülend idüp müstekarr-ı serîr-i saltanat cânibine atf-ı inân-ı yek-rân-ı bark-nişân buyurdılar. Fî Zi'l-hicce.

Mehemmed Paşa Hânı nâm menzilde Özi'den munfasıl Nasûh Paşa-zâde Hüseyin Paşa mu'asker-i huceste-esere vâsıl olup hâk-i Âsitân-ı mecd ü ikbâle rûymâl |297a| eyledi.²⁰⁷⁹ Fî Muharrem sene 49.

Deliorman nâm nehr kenârı makarr-ı sürâdikât-ı şehriyârî oldukda²⁰⁸⁰ Budin'den ma'zul vezîr-i a'zam-ı sâbık²⁰⁸¹ Mehmed Paşa ordu-yı hümâyûna

²⁰⁷⁴ işbu A; __ B P R

²⁰⁷⁵ azim-i A P; __ B R

²⁰⁷⁶ harem-i oldu. A P; __ B R

²⁰⁷⁷ Hemân A P R; __ B

²⁰⁷⁸ olan A P R; __ B

²⁰⁷⁹ Mehmed Paşa eyledi. A P; __ B R

²⁰⁸⁰ makarr-ı sürâdikât-ı şehriyârî oldukda A P; __ B R

mültehak olup ba‘zı mukarrebân-ı hazret müsâ‘id olmağın²⁰⁸² rütbe-i kâ‘im-makâmîye sâ‘id oldı. Fî m.[1049]²⁰⁸³

Lâlâ Çayırı menziline Nasûh Paşa-zâde mesned-i hükûmet-i Erzurûm’da karâr-dâde oldı.²⁰⁸⁴ Ankara’da Kastamonı’dan ma‘zûl Defterdâr-zâde İbrâhîm Paşa mîrâs-ı pederi olan mansıb-ı defterîye yed-i isti‘dâd eyledi.²⁰⁸⁵ Fî m.

[**Tas-i mâh** sefer ilhiyârda]²⁰⁸⁶ **İznîkmîd** menzili ârâmgâh-ı bârgâh-ı celâlet-vicâh olacağı rûz-ı firûzda²⁰⁸⁷ muntazır-ı teşrîf-i kudûmleri olan umûmen zümre-i ulemâ-i Rûm nısf merhale tuğ-ı zafer-fürû‘ı istikbâl muhrez-i şeref-i takbîl-i ezyâl-i sultân-ı muhalledü’l-ikbâl oldı. Fî 6 Saferi’l-hayr.

İki gün celse-i istirâhat buyurulduktan sonra kadirgalar ile deryâdan hareket muhtârları olup pertev-i rikâb-ı şeref-intisâbları İstanbul’da çeşm-i dûhte-i şâhrâh-ı intizâr olan muhlisân-ı müştâka rûşenây-bahş-ı dîde-i iştiyâk oldı.²⁰⁸⁸ Fî 10 mâh-ı mezbûr.

Cezâyirî Ali Bîcîn-oğlı nâm merd-ı mücâhid Tûnus ve Cezâyir’den on altı pâre kadirga ile sevâhil-i diyâr-ı küffârdan ba‘zı emâkini cârûb-ı yağma vü gâret ile tathîr ve nice sefâyini dahi beste-i zencîr-i teshîr idüp sunûf-ı emvâl-i ganîmet ile gemileri mâl-â-mâl itdikden sonra hîn-i mürâca‘atda Avlonya lîmânına ilkâ-yı lenger-i istirâhat itdiler. Ol hâlde Venedik’e tâbi‘ sekiz pâre mavna ve yiğirmidenziyâde kadirga lîmân ağzın alup nice eyyâm sedd-i râh-ı azîmet oldılar. Taraf-ı a‘dâda kesret olup sefâyin-i İslâmiyye kerân-bâr-ı emvâl-i ganîmet olmağın hevâ-yı vegâda tahrîk-i per ü bâl muchâl olmadığı cihetden uzlet-i zafer-simât²⁰⁸⁹ nâ-çâr gemileri tahliye idüp karadan Selânîk’e vâsıl ve küffâr dahi boş gemileri |297b| kabza-i tasarrufa idhâl ile âmâline nâ’il oldı. Dâver-i dâdger hazretleri husûl-i murâd birle Bağdâd’dan avd buyurduklarında bu haber

²⁰⁸¹ vezîr-i a‘zam-ı sâbık A P; __ B R

²⁰⁸² mültehak olup ba‘zı mukarrebân-ı hazret müsâ‘id olmağın A P; __ B R

²⁰⁸³ __ A P; 1049 B R

²⁰⁸⁴ oldı A; olup P; __ B R

²⁰⁸⁵ Lâlâ Çayırı eyledi. A P; __ B R

²⁰⁸⁶ __ A P R; Tas-i mâh sefer ilhiyârda B

²⁰⁸⁷ menzili ârâmgâh-ı bârgâh-ı celâlet-vicâh olacağı rûz-ı firûzda A; __ B P R

²⁰⁸⁸ İki gün oldı. A P; __ B R

²⁰⁸⁹ nice simât A; __ B P R

mu‘asker-i firûzî-esere vâsıl olup İstanbul şehrine vusûl müyesser olıcak²⁰⁹⁰
 Venedik hâkimi alınan gemilerden Tûnus Beylerbeyisi Mühürdâr Mustafâ
 Paşa²⁰⁹¹ gemisini ve mukaddemâ Kapudan Ca‘fer Paşa’dan istiş‘âr-ı kasd-ı bed
 itmek ile terk-i diyâr-ı ihtiyâr ve Cezâyir’e firâr iden Cıgala-zâde Abdü’l-kâdir
 Bey gemisi nice bin sikke-i Efrenciye ve gurus-ı riyâl ile dergâh-ı âlîye irsâl
 idüp²⁰⁹² Cezâyirli ile[dâhi]²⁰⁹³ hüsn-i mu‘âmele itmemiz²⁰⁹⁴ dâhil-i salb-i akd-i
 sulh değildir. Anlar dahi bizim gemilerimize zafer buldukda Dâver-i dâdger
 dergâhında ref‘-i ruk‘a-i şikâyet itmeziz deyü bast-ı me‘âzîr ve ellerinde olan ahd-
 nâmeler ile müdde‘â-yı tenvîr itdiler.²⁰⁹⁵

Sadr-ı sadâret-i Rûm’a Ebû’s-su‘ûd-zâde merhûmdan sonra bir münâsib
 sâhib bulunmamış idi. İstanbul’a vusûl müyesser oldukda kible-nümâ-yı nazar-ı
 inâyetleri Îsâ-yı Har tarafına ser-zede olmağın ol vücûd-ı şerîf mesned-i sadâret-i
 ulemâyı teşrîf idüp yerine²⁰⁹⁶ İstanbul’dan ma‘zûl Çivi-zâde Şeyh Mehemed
 Efendi oldu. Fî m.

Rûmili sadâretinden munfasıl Bostân-zâde Yahyâ Efendi berzah-ı
 nâsûtndan mûnkatı‘ ve âlem-i lâhûta muttasıl oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel[1049]²⁰⁹⁷.

Nakş-tırâz-ı harîr-i tahrîr olduğu üzere sultân-ı zafer-şiyem hazretleri
 bedraka-i sürûr-ı nâ-mahsûr birle kişver-i Rûm tarafına tahrîk-i tuğ ü alem
 buyurdıklarında sedd-i sugûr ve tanzîm-i umûr içün vezîr-i a‘zamı Bağdâd’da
 tevkîf buyurmuşlar idi. Sademât-ı kavâri‘-i âteş-efşân birle vîrân olan der ü dîvâr-ı
 hisâr-ı Bağdâd’ı binâ-i Şeddâdî üzere âbâd idüp sâ’iri mehâmmı ber-vefk-ı merâm
 itmâmından sonra mâh-ı Zi’l-ka‘denin ikinci günü kişver-i Acem’i fersûde-i
 semm-i semend-i asker-i zafer-mend itmek kasdıyla Başdolab nâm menzilde
 nasb-ı hıyâm-ı süreyyâ-intizâm olundu. [298a] Âheste-reftâr ile tayy-i merâhil
 olunup Derne ve Derteng’e karîb varıldıkda Şâh tarafından afv ü ihsân-ı sultânî

²⁰⁹⁰ boş gemileri olıcak A P; __B R

²⁰⁹¹ Paşa A P R; Ağa B

²⁰⁹² idüp A B P; __R

²⁰⁹³ __A; dahi B P R

²⁰⁹⁴ itmemiz A; olunmak B P R

²⁰⁹⁵ Anlar dahi itdiler. A; __B P R

²⁰⁹⁶ Îsâ-yı Har yerine A P R; __B

²⁰⁹⁷ __A P R; 1049 B

recâsına evvelâ Zehâb nâm menzilde mukaddemâ Şâh'a giden Hamza Paşa-zâde ile Şâh'ın mîrâhûrî Mehmed Kulî Bey ve sâniyen yine Zehâb ovasında Sarı Han nâm ilçileri serdâra vâsıl olup mürselleri cânibinden arz-ı niyâz-mendî itmeğin sadr-ı a'zam huzûr ü râhat-ı re'âyâ-yı tarafeyn mülâhazasıyla ıslâh-ı zâtü'l-beyn cânibine meyl idüp âm-ı tis'a ve erba'în-i şehir-i Muharremü'l-harâmının on dördüncü günü esâs-ı sulha istihkâm virildi. Müfredât-ı sefer-i Bağdâd ve Revân ve keyfiyyet-i sulh ü râhat-resân-ı gazavât-ı Murâd Hanî'yi müştemil olan *Zafer-nâme* nâm mü'ellifimizde alâ vechi't-tafsîl keşîde-i rişte-i tahrîr olmuşdur. Safahât-ı ta'lik-ı nazar mütâla'a idenler vâkıf-ı dekâyık-ı ahvâl olurlar. Esnâ-yı hatt ü tirhâlde Mîr-i Mîrân-ı Bağdâd Hasan Paşa Van'a tebdîl olup menşûr-ı hükûmet-i Bağdâd ile Dervîş Mehmed Paşa nâ'il-i merâm oldu. Birkaç gün sonra hıl'at-i hükûmeti tirâz-ı vezâret ile[dahi]²⁰⁹⁸ mu'allem olup Dârü'l-hılâfe cânibine imâle-i licâm-ı mürâca'at eyledi.

Habl-i metîn-i sulha in'ikâd virildikten sonra mezbûr Mehmed Kulî Bey Şâh tarafından ubûdiyyet-nâme ile dergâh-ı sultân-ı enâma âzim olup müsâ'ade-i baht ile²⁰⁹⁹ muhrez-i şeref-i takbîl-i pâye-i taht[-ı sultânî]²¹⁰⁰ oldu.[1049]²¹⁰¹ Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Şeyh Sivasî Efendi kârgâh-ı fenâdan bârgâh-ı bekâya irtihâl idüp Edirnekapısı hâricinde Halîc-i Kostantiniyye'ye müşrif bâğçesinde mestûr-ı künc-i kabr-i pür-nûr oldu.²¹⁰² Fî Cemâziye'l-âhire.

Zicâc-mizâc-ı şehriyâr-ı bahtiyâr te'sîr-i tâb-ı tagayyür birle nev'an inkisâr bulup birkaç gün çekilen sıklet-i bâr-ı infî'âl bâ'is-i tevbe ve hüsn-i hâl oldu. Fî Receb.

Kâ'im-makâm Mehmed Paşa Özi eyâleti²¹⁰³ muhâfızı iken tama'-ı hâm ile Eflâk voyvodalığı |298b| Boğdan voyvodası oğluna itdirmek ârzûsı dâmına mübtelâ olup ba'zı mevânî' zuhûrıyla neyl-i merâm müyesser olmamış idi.

²⁰⁹⁸ __A R; dahi B P

²⁰⁹⁹ baht ile A P; __B R

²¹⁰⁰ __A P; 1-sultânî B R

²¹⁰¹ __A P R; 1049 B

²¹⁰² Şeyh Sivasî Efendi oldu. A P R; __B

²¹⁰³ eyâleti A; __B P R

Mesned-i kâ'im-makâmîde karâr idicek teşmîr-i[enfâ-i âzm-i evveli]²¹⁰⁴ sâ'id-i ihtimâm ve pâdişâh-ı İslâm'ı tedbîrine râm idüp yeni voyvodayı makâmında temkîn için Mîrâhûr-ı Sagîr Siyâvuş Ağa'yı ta'yîn itdürdi. Ma'zûl voyvoda bîm-i cân ile vâdî-i muhâlefet ü isyâna vaz'-ı kadem idüp bir gice Boğdân askerini şebîhûn ve râyet-i şevketlerin sernigûn eyledi. Ve mîrâhûr ağayı mazhar-ı ikrâm-ı tâmm idüp zarûrî sudûr iden umûrdan isti'fâyı mutazammın voyvodalık yine kendüye ibkâ buyurulmak recâsını muhtevî niyâz-nâme ile dergâh-ı sultân-ı enâma ber-vech-i isti'câl irsâl eyledi. Çünkü beher-hâl bu garîbe umûr²¹⁰⁵ zuhûrî nev'an mahall-i nâmûs-ı saltanat olup kesr-i arz-ı hilâfete mü'eddâ bâdî olan vezîr-i bergeşte-ikbâl Yedikulle'ye habs için²¹⁰⁶ irsâl olunup hemân ol gice kantara-i fenâdan güzâr ve vezîr-i a'zam gelince yigirmi gün kadar Hüseyin Paşa makâm-ı vekâlet-i sadâret-i uzmâda karâr eyledi. Fî 20 Şa'bân.

Nâme-resân-ı Şâh-ı Acem Mehmed Kulı Bey rücû'a me'zûn[olup]²¹⁰⁷ ve emr-i hümayûn üzere Üsküdâr'a güzâr eyledi. Fî m.

Vezîr-i a'zam sulh-i gâlibâne binâsını muhkem itdükden sonra der-i devlet-nevâle rûymâl için kadem-i akdem azîmet için²¹⁰⁸ ba'zı mesâlih-i mülkiyye iktizâsıyla Diyârbekr'de üç ay kadar ikâmet eyyâmında mukaddemâ Revân'dan alınan Zü'l-fikâr Kethudâ ve sâ'irlerini serdâra îsâl için Şâm'dan tekrâr ilçi geldi. Yine ol hilâlde hemvâre imtisâl-i evâmîr-i aliyyede tekâsül ü ihmâl üzere olan hâkim-i aşîret-i Âştî Kürd Ali Bey²¹⁰⁹ hâkim-i Hakkârî Mîr İmâdü'd-dîn ve[dâm-i]²¹¹⁰ Ümm-i Hasan tedbîr-i vezîre fütâde olup mürg-i rûhları burc-ı bedenden remîde oldu.

Serdâr serhadd-i ma'mûre |299a| umûrına kemâl-i mertebe nizâm virdikden sonra avd ile me'mûr olup ba'de kat'i'l-menâzil şeref-i dâmen-bûs-ı iclâle nâ'il oldu. Fî 11 Ramazânî'l-mübârek.

²¹⁰⁴ __A B; enfâ-i âzm-i evveli B R

²¹⁰⁵ umûr A; __B P R

²¹⁰⁶ habs için A; __B P R

²¹⁰⁷ __A; olup B P R

²¹⁰⁸ için A; __B P R

²¹⁰⁹ Bey A; __B P R

²¹¹⁰ __A P; dâm-i B R

Medrese-i Ahmediyye müderrisi Şi‘rânî Efendi mukaddemâ terk-i âlem-i fânî itdükde mahlûlesi²¹¹¹ Yenişehir’den ma‘zûl Abdu’r-rahîm Efendi’ye²¹¹² erzânî buyurılıp ıyd-i sa‘îdde selefi gibi kazâ-i İstanbul i‘tibârı ile takbîl-i pâye-i serîr-i şehriyârî itmeğin ol yevm-i mesrûrda kibâr-ı ulemâ meksûr olmuşlar iken bir hafta sonra amel-i sâlihi mukâbelesinde Kâsım Efendi yerine kâdî-i asîl ve sebeb olanlara bâ‘is-i neyl-i ecr-i cezîl olup dilrîş-i hancer-i dağdağa vü teşvîş olan sâlikân nişîb ü firâz tarîka dâğ ber-bâlâ-yı dâğ mûcib-i zevâl-i istirâhat ü ferâğ oldu²¹¹³. Fî 8 Şevvâl.

[**Medrese-i**]²¹¹⁴**Mi‘yâr-ı** nazar-ı i‘tibâr-ı kibârda fukarâ-i ulemâ-i Rûm’dan biri kâmilü’l-ayâr olmamağın mahlûliyye yeni İstanbul pâyesiyle Süleymânîyye hatîbi Şâmî Şeyh Hüseyin mevsûl olup nihâyet Şeyhü’l-İslâm Yahyâ Efendi pâye-i İstanbul hükmünü ibrâza ruhsat virmemek ile mevlânâ-yı merkûmun arz-ı mevhûmına haylî şeyn ârız ve ırk-ı gayret-i ilmiyyesi nâbız oldu²¹¹⁵.

Sultân-ı Cem-haşem hazretleri şîfte-i aşk ü mahabbet ve dildâde-i îş ü işretî oldukları duhter-i rez sohbetinden teneffür ve tevbe vü inâbet ile izhâr-ı nedâmet ve te’essür buyurup birkaç sene mınassa-i suffa-i safâda cilve-sâz olan sâğir-sahbâ-yı musaffâ üç dört aydan berü mir’ât-ı nazar-ı rağbet ü iltifâtlarında rû-nümâ olmamış iken yevm-i evvel-i ıyd-i Şevvâl’de Atmeydânı’na nâzır Silahdâr Paşa sarâyında gâlibâ ba‘zı mahremân sohbet-i hâssü’l-hâss recâsıyla verâ-i câm-ı billûrînden pertev-endâz-ı meclis-i şâhâne olup belki sâkıyân-ı sîmîn-ber ibrâmıyla bûse-i leb-i la‘lîn câm-ı gülfâma dahi ikdâm |299b| buyurulmuş idi ki, rûz-ı dîğêr derd-i ser-hımâr-ı tevbe-şikenî-i pâdişâh-ı Cemşîd-meniş gül-pirehen üftâde-i pister-i bîmârî olup âkıbet vird-i mutarrâ-yı rûy-i zîbâları te’sîr-i bâd-sarsar-ı fenâ ile hem-gûne-i berg-i hazân ve sahn-sarây-ı âlem-i şüyûn ve mâtem-i nevha-kerân ile nice eyyâm beytü’l-âhirânî oldu. Fî 16 mâh-ı mezbûr sene tis‘a ve erba‘în ve elf.

²¹¹¹ mahlûlesi A P; __ B R

²¹¹² Efendi’ye A P; __ B R

²¹¹³ Medrese-i Ahmediyye oldu. A B P; __ R

²¹¹⁴ __ A; Mederese-i B P R

²¹¹⁵ Mi‘yâr-ı nazar-ı oldu. A B P; __ R

Na‘ş-ı pâdişâh-ı mağfûr vâlid-i kesîrû’l-mehâmidleri merkad-i pür-nûr civârına nakl olunup ol gevher-i yektâ-yı kân-ı imkân gencîne-i hâk-i ıtr-nâkde nihân oldu. Vilâdeteş, sene 1018. Cülûs, sene 23²¹¹⁶. Müddet-i saltanat, sene 17. Müddet-i ömr, sene 31. Müceddid-i bünyân-ı rasîfü’l-erkân-ı Beyt-i Hudâ olduklarından mâ‘adâ ba‘zı âsâr-ı hayr binâsına ömr-i azîzleri müsâ‘id olmamıştır.

Müte‘addid şehzâdeleri bostân-sarây-ı vücûda vaz‘-ı kadem idüp cümlesi sinn-i tufûlünde meyl-i hâb-nûşîn-i kehvâre-i adem itdiler.

Vüzerâ-yı İzâm: Kemânkeş Ali Paşa, kutile fî sene 33²¹¹⁷. Çerkes Mehmed Paşa, mâte fî sene 34²¹¹⁸. Hâfız Ahmed Paşa, uzile fî sene 36.²¹¹⁹ Halîl Paşa, uzile fî sene ve mâte fî sene 39²¹²⁰. Husrev Paşa, uzile fî sene 40 ve kutile fî sene 41. Hâfız Paşa, sâniyen, mâte fî sene 41. Receb Paşa, kutile fî sene 41. Mehmed Paşa, uzile fî sene 46. Bayrâm Paşa, mâte fî sene 48. Tayyâr Mehmed Paşa, mâte fî sene 48. Kara Mustafâ Paşa.

Meşâyih-i İslâm: Yahyâ Efendi, uzile fî sene 32. Es‘ad Efendi, mâte fî sene 34. Yahyâ Efendi, sâniyen, uzile fî sene 41. Hüseyin Efendi, uzile ve mâte fî sene 43. Yahyâ Efendi, sâlisen.

²¹¹⁶ 23 A; 1023 B P R

²¹¹⁷ 34 A P R; __B

²¹¹⁸ 36 A P R; __B

²¹¹⁹ 39 A P R; __B

²¹²⁰ 40 A P R; __B

Tafsîl-i Vekâyi'-i Ahd-i İbrâhîm Hanî

Be-hükm-i irâdet-i bî-illet-i hazret-i Rabbü'l-izzet azze şânühu ve amme sultânühu²¹²¹ serîr-i şâhî ve mesned-i²¹²² şâhinşâhî Dâver-i âlî-güher Sultân-ı Murâd-âver hazretlerinin vücûd-ı bihbûdlarından tehî olıcak birâder-i sa'd-ahterleri Sultân İbrâhîm hazretleri bi'l-inhisâr pîrâye-bahş-ı serîr ü efser |300a| olup zîver-i ism-i sâmilîleri ile rûy-i dînâr ü dirhem-i pür-zîb ve ferr ü gevher-i lakab-ı kirâmîleri ile elsine-i hutebâ-i çâr-cihet-i âlem dürcü'd-dürer oldu.[1049]²¹²³ Fî m. [Mısra]':

Mu'ammer ola sultân zamân Sultân İbrâhîm[destiyâr-i]²¹²⁴

Kalem-i âcizâne²¹²⁵ rakam-ı münşî-i fakîr pîrâye-i harîr-i tahrîr itdüğü târîh-i sâl-i saltanat ü ikbâldir.

Şehbâz-ı bülend-pervâz evc-i ser-firâzî merhûm Sultân[Murâd]²¹²⁶ Gâzî enâra'llahu bürhânehu cem' ü iddihâr itdikleri hızâne-i husrevâne ki, bir şehriyâr-ı nâmdârın mazbût-ı kîse-i ser be-mühr temellükleri olduğın vekâyi'-nüvîsân-ı rûzgâr sebt-i cerîde-i ahbâr itmemişlerdir, bir kûşesinden resm-i me'nûs üzere alâ vechi't-ta'mîm atıyye-i cülûs ashâbına teslîm olunup isti'câl-i in'âm bahânesiyle tavr-ı edebden hâric vaz'-ı küstâhîye ikdâm etmek şakâ-pîşgân-ı rûzgâr pîrâmen-i hâtırına güzâr itmedi.

İntikâl-i saltanat hilâlinde işti'âl-i âteş-i fesâd hemîşe mu'tâd iken pâdişâh-ı mü'eyyed min indi'llah hazretlerinin te'sîr-i yümn-i kadem-i şeref-tev'emleriyle fitne-i nâ'ime-i bîdâr ve bir ferdin dâmen-i arz ü hâli hâr-âzâra mübtelâ olmayup belki merhûm-ı mebrûr ahd-i saltanatında mestûr-ı künc-i hafâ olan ba'zı eşkiyâ harman-ı vücûdî sûhte-i âteş-i fenâ olmak ile intizâm-ı ahvâl sad çendân ve gonca-i âmâl-i şüküfte vü handân oldu.

Teşrîf-sâz-ı serîr-i saltanat olduklarında envâ'-ı me'kûlâtta killet olup mevsim-i şiddet-i şitâ olmağın deryâ ile gelecek zehâ'ir kemyâb iken meymenet-i

²¹²¹ Be-hükm-i sultânühu A P; __ B R

²¹²² mesned-i A; __ B P R

²¹²³ __ A P R; 1049 B

²¹²⁴ __ A P; destiyâr-ı B R

²¹²⁵ acizâne A P; bilâ't B R

²¹²⁶ __ A B P; Murâd R

zât-ı fâ'izü'l-berekâtı ile galâ rehâya mübeddel ve zahmet rahmete muhavvel olup el-hamdu li'llahi te'âlâ her gûne ni'met firâvân ve herkesin hânesinde bereket-i Halîlü'r-rahmân nümâyân oldu.²¹²⁷

Pâdişâh-ı mağfûr zamânında nîk-hâh-ı saltanat geçinen kûtâh-bînler sevkıyla mehcûr olan kâ'ide-i mukannene-i ri'âyet-i ulemâ ve isticlâb-ı **[300b]** du'â ecdâd-ı bihiştî-mi'âdları ahdinde ziyâde mer'î olmak için fermân-ı mütehattimü'l-iz'ânları sâdır olmağın âyîn-i dîrîn üzere ma'zûline arpalık ta'yîn olunup ulemâ-i a'lâma olan ikrâmları fâtihatü'l-kitâb-ı me'âsir-i saltanat-ı tâmmeleri oldu.

Sultân-ı ılliyyîn-mekân asrında câme vü destâr ve raht-ı esbân-ı rehvârda muhtârları lan bî-tekellüfâne tarz-ı levendâne ibtâl ve üslûb-ı mergûb-ı şâhâne ve resm-i mülûkâne i'mâl buyurılıp huddâm-ı sarây-ı hümâyûn beyinlerinde dahi selâtîn-i mâziye kânûnı mürâ'ât olunmak için emr-i lâzîmü'l-kabûlleri şeref-sudûr buldı. Pâdişâh-ı kibriyâ-penâh hazretinden der-hâst-ı niyâz-mendâne oldur ki, sultân-ı sa'îd hazretlerin âmed-i medîd zîver-i efser-i hılâfet idüp ravzatü's-safâ-yı saltanatların nevres-i nihâl-i gülşen-i câh ü celâl nice fûrû'-ı zekiyye birle ma'mûr ve âsîb-i rûzgâr rûzgârı bu dûdmân-ı ebed-peymân pîrâmeninden dûr eyleye.²¹²⁸ Âmîn.

Silahdâr Paşa hizmet-i muhâfaza-i Budin ile me'mûr ve Hüseyin Paşa kapudanlık mansıbı ile mesrûr olup birkaç günden sonra Silahdâr Paşa Rûmili eyâletine ve Mûsâ Paşa sâlisen Budin hükûmetine nakl ü tahvîl olundu. Fî Zi'l-ka'de.

[Sadr-ı Rûm]²¹²⁹ **İsâ-yı Har**²¹³⁰ **dûrbâş-ı** azl ile hâr ve karîni Çivi-zâde Efendi dahi mübtelâ-yı belâ-yı te'sîr-i hükm civâr olup Ebû's-su'ûd Efendi bi-tarîku'l-mu'âvede çâr-bâliş-nişîn-i evyân-ı dîvân oldılar. Fî m.

Galata hâricinde Kürkcikapısı kurbünde bir gice âteş peydâ olup hasbe'l-âde vüzerâ ve yeniçeri itfâsına iştigâl üzere iken be-emr-i İzed-i Zu'l-celâl vezîr-i

²¹²⁷ Teşrif-sâz-ı oldu. A P R; __B

²¹²⁸ Sultân-ı ılliyyîn eyleye. A P; __B R

²¹²⁹ __A P R; Sadr-ı Rûm B

²¹³⁰ İsâ-yı Har A; __B P R

a‘zam vaz‘-ı kadem itdüğü dükkân mahzeninde olan iki varul bârût isâbet-i âteş ile âsmâna zebâne-keş olup paşa-yı âlî-cenâb²¹³¹ te’sîr-i tâb-ı şu‘le-i bârût birle bî-tâb ve üç ay kadar üftâde-i |301a| pister-i bîmârî vü ıztırâb oldu. Fî Muharrem sene 50.²¹³²

Sadâret-i Rûm’dan mütekâ‘id Monla Ahmed-zâde Nûh Efendi keştî-i vücûdı gark-âb-ı lücce-i nâ-ka‘r-yâb-ı rahmet-i nâ-müntehâ-yı İlâhî oldu. Fî m.

Evâhır-ı ahd-i saltanat-ı Murâd Hanî’de bostâncıbaşılıktan vezâret rütbe-i vâlâsına i‘tilâ iden Mustafâ Paşa hükûmet-i Mısır’a sezâ görölüp Rodos’a uğradıkda anda mahbûs olan Şahin Giray’ı hasbe’l-emr dağdağa-i ümmîd-i halâsdan me’yûs eyledi. Fî Cemâziye’l-ülâ.

Müsâ‘ade-i ikbâl-i penc-rûze ile kevkeb-i bahtı birkaç gün müstakîmü’s-seyr olup burc-ı şerefde âfitâb-ı işrâk olan Îsâ-yı Boşnak necm-i hayât-ı bî-sebâtı mübtelâ-yı belâ-yı ihtirâk oldu.²¹³³ Fî m.

Kapudan Hüseyin Paşa Karadeniz’de iken Özi muhafazasıyla me’mûr olup girye vü enîn ve dil-i hazîn ile Varna iskelesinde karaya pâ-nihâde ve Silahdâr Siyâvuş Ağa anın makâmında karâr-dâde oldu. Fî m.

Sikke-i selâtîn-i pîşîn endâhte-i ceyb-i ibtâl olup nâm-ı nâmî-i şehriyârî ile müzeyyen ceyyid ve cedîd akça şehir ve bâzârı mâl-â-mâl eyledi. Fî Ramazân.

Dest ü pâ-beste-i zencîr-i takdîr olup Rûmili hisârında bend-i belâya giriftâr olan Mîr Fettâh-oğlı ber-haseb-i fermân-ı sultân-ı âfâk kayd-ı hayâtdan ıtlâk olundu. Fî Zi’l-hicce.

Muhâfız-ı Özi Hüseyin Paşa Azak istihlâsı içün taraf-ı berrden ser-asker olup han ve kapudan dahi ol hızmîti itmâma ihtimâm ile me’mûr oldılar. Fî Muharrem sene 51.

Şâh-ı Acem tarafından tehniye-i cülûs-ı hümâyûn ve teşyîd-i sulh-ı râhat-efzûn[içün]²¹³⁴ tuhaf ü hedâyâ-yı gûn-â-gûn ile İbrâhîm Han nâm ilçî kudûm ve rûymâl-ı dergâh-ı pâdişâh-ı kişver-i Rûm oldu. Fî Rebî‘ü’l-evvel.

²¹³¹ vaz‘-ı kadem âlî-cenâb A P; __B R

²¹³² 50 A R; 1050 B; __P

²¹³³ Müsâ‘ade-i ikbâl-i oldu. A B P; __R

Sadr-ı Rûm Ebû Sa‘îd Efendi ma‘zûl ve ol makāma Mu‘îd Ahmed Efendi mevsûl [301b] olup hıl‘at-i sadâret-i Anadolu bâzâr-ı rûzgârda İstanbul’dan Aydınili nâkıs-ı zamân-ı azli olan Abdu’r-rahîm Efendi²¹³⁵ üzerinde karar eyledi.²¹³⁶ Fî Cemâziye’l-ûlâ.

Acem ilçisi sunûf-ı nüvâziş ile ikrâm ve gâlibâ anın recâsıyla Emîr Gûne-oğlu i‘dâm olup kâsid-i Şâh-ı Acem şâkiren li’n-na‘im²¹³⁷ mürseli cânibine irsâl ve Yedikulle’de mahbûs olan bakıyyetü’s-süyûf Sürh-serler anınla vatanlarına îsâl olundu. Fî m.

Azak istihlâsına me’mûr olan serân-ı sipâh umûr-ı mühimme-i kal‘a-sitânîde kusûr itmeyüp üç aya karîb terk-i huzûr ü hâb ve kulel ü burûcını darb-ı top-ı kal‘a-kûb ile efgende-i rûy-i türâb itmişler iken irâdet-i bî-illet-i Hayy-i Kadîr teyessür-i feth ü teshîri vakt-i âhıra te’hîr iktizâ itmeğin bî-dest-mâye-i zafer avd mukarrer oldu. Fî Receb.

Han-ı Kırım Bahâdır Giray Azak seferinde marîzan avd idüp kürsî-i memleketi olan Bağçesarây nâm makāma vusûl buldukda müddet-i ma‘lûme-i ecel hulûl idüp mansıb-ı mahlûl birâderi Mehmed Giray’a sezâ görüldü. Fî Şa‘bân.

Yeniçeri meydânında olan bârût kârhânesinde bî-sebeb zâhir-i âteş peydâ oldu.²¹³⁸[Sedmân naçâr-ı nâr ile]²¹³⁹ Etrâfında karîb ü ba‘îd ebniye-i refî‘a müşrif-i inhidâm ve dîvârlarda olan câmlar hurd ü hâm oldu. Fî m.

[**Ededâdi** bi-illet cân-ı bi-seccâ imdâdi devlet rûz-i efzûn Osmaniye’ye mütalık olmağın]²¹⁴⁰ **Niyâz-ı nîm-şeb** ve du‘â-yı seherî eseri nümâyân olup leyle-i arefede Şehzâde Sultân Mehmed Han²¹⁴¹ tırâzende-i hıl‘at-i vücûd ve hırâmende-i sâha-i şühûd oldu. [**Mısra**]‘:

²¹³⁴ __A; içün B P R

²¹³⁵ Efendi A; __B P R

²¹³⁶ İstanbul’dan eyledi. A B; __P R

²¹³⁷ kâsid-i Şâh-ı Acem şâkiren li’n-na‘im A P; __B R

²¹³⁸ oldu A; olup B P R

²¹³⁹ __A P R; Sedmân naçâr-ı nâr ile B

²¹⁴⁰ __A B P; Ededâdi bi-illet olmağın R

²¹⁴¹ Han A; __B P R

Nûrdur geldi Mehemed sulb-i İbrâhîm'den

târîh-i velâdet-i bâ-sa'âdetleridir.

Hamîd sancağında re'âyâ-yı cevri-i bî-dâd gerandin siyanet bahanesi ile cem'ı sekban ve nigapoy ve edây-î isyan iden Kınalı-oğlu Mahmûd nâm şakî dâne-i istimâlet ve hüsn-i tedbîr ile üftâde-i dâm-ı teshîr olup Ayasofya ser-bâzârında hey'et ve üslûbiyle maslûb oldu. Fî Şevvâl.

Şehriyâr-ı gerdûn-vakâ[r] hazretleri **[302a]** avn ü inâyet-i[hazret-i]²¹⁴² Perverdgâr'a istizhâr ve[haliyâh mesnedi vüzerât-ı âzim olan vezir mukrim]²¹⁴³ Sultân-zâde Mehemed Paşa'yı serdâr idüp Azak istihlâsı için tehiyye-i edevât-ı harb ü kıtâl ve taraf-ı berr ve cânib-i bahrden asker-i zafer-eser irsâl buyurdılar. Fî Zi'l-ka'de.

Gevher-i tâbdârgân-ı saltanat ü ikbâl Şehzâde Sultân Süleymân zîver-i efser-i şühûd olup serîr-ârâ-yı câh ü celâl hazretlerinin sâha-i sînelerine feyz-i nûr-ı sürûr eyledi. Fî 15 Muharrem sene 52.

[Medâr-ı hâl ve ikdâm-ı devlet]²¹⁴⁴ **Şerikî Gâlib-i** devlet-i Murâd Hanî olan Silahdâr Mustafâ Paşa ki, mukaddemâ Budin'den Rûmili eyâletine tahvîl olup ba'de eşhûr andan dahi Tımışvar sancağına tebdîl ve şems-i ikbâli zevâlinden sonra a'lâdan ednâya nakl ü tahvîl ile mertebe-i ihânet ü tezlîl olunmuş idi, Ağır vücudike zembûn la yukase âleyh-i zembun hitâbına mazhar olup cellâd-ı bed-nihâd Edirne bostâncıbaşı mübâşeretile birkaç gün Tımışvar kal'asında bend ve belâ-yı habse giriftâr oldukdan sonra dâ'ire-i hey'etden dûr ve min vechi mihnet nâle-i şeb ve âh-ı seherîden halâs olduğına mesrûr oldu.²¹⁴⁵ Fî m.

Şâh-ı Acem Safî bu sâl-i meymenet-iştîmâli mâh-ı²¹⁴⁶ Safer'inin ondördüncü günü taraf-ı diyâr-ı ademe tahrîk-i tuğ ü alem idüp yedi sekiz yaşında Abbâs Mîrzâ nâm ferzendi murabba'-nişîn-i taht-ı Dârâ vü Cem olduğu haberi vâsıl oldu. Fî şehir-i Rebî'ü'l-evvel.

²¹⁴² __ A P; hazret-i B R

²¹⁴³ __ A P R; haliyâh mesnedi vüzerât-ı âzim olan vezir mukrim B

²¹⁴⁴ __ A P R; Medâr-ı hâl ve ikdâm-ı devlet B

²¹⁴⁵ Gâlib-i devlet-i oldu. A R; __ B P

²¹⁴⁶ sâl-i meymenet-iştîmâli mâh-ı A P; __ B R

Kemâl-i takayyüd ü ihtimâm-ı şehriyârî Azak muhâfazasında[olan]²¹⁴⁷ küffâr-ı tebeh rûzgâra bâ'is-i vîrânî-i esâs-ı nâ-üstüvâr-ı sabr ü karâr olup fîrârları ahabârı intişâr bulmağın vezîr-i a'zam tarafından alâ cenâhi'l-isti'câl ehass-ı huddâmı olan²¹⁴⁸ Receb Ağa irsâl olunup ba'de tahkîku'l-haber Dâver-i dâdger-i dergâh-ı re'fet-destgâhına rûymâl ve ol hâne-harâblar kulel ü bürûc-ı âsmân-**[302b]** urûcî efgende-i rûy-i türâb itdikden sonra yıkılup gittikleri peyâmını îsâl eyledi. Fî Şehr-i Rebî'ü'l-âhir.

Fasl-ı Hazîrân'da endek-i bârân ile ba'de'l-işâ Göksu vâdîsinde taraf-ı kûhdan nâgâh misli nâ-ma'hûd seyl-i azîm vürûd idüp ba'zı ebniye mehdûm ve benî Âdem'den cem'-i ma'dûd ma'dûm oldu. Hattâ dağdan deryâyâ ilkâ itdüğü eşcâr-ı bülend ü bâlâ rûy-i deryâyı çengelîstâna dönderüp²¹⁴⁹ vakt-i zuhra dek merâkib-i bahriyye hareketde usret çekdiler. Akındı ile Akdeniz'e gidenden mâ'adâ seyli-hûrî-i emvâc ile²¹⁵⁰ sevâhile ihrâc itdüğü ahşâb hâric-i dâ'ire-i hisâb idi. Fî m.

Serdâr [mükrim]²¹⁵¹ Mehmed Paşa cânib-i berdden²¹⁵² ve donanma-i hümayûn ile Piyâle Kethudâ[taraf-ı]²¹⁵³ bahrden Azağ'a varup bî-münâzi' ü müzâhim dâhil-i kabza-i teshîr ve kemâl-i istihkâm üzere ta'mîr itdikden sonra dizdâr ve mustahfızın ta'yîn olunup[zuam hâce refi mezâhim için vezir-i azâm ilkâsıyla]²¹⁵⁴ ba'de'l-avd Ser-asker Mehmed Paşa zamîme-i havâss-ı vezâreti olan Özi eyâletinde tevakkuf ile me'mûr oldu. Fî Receb.

Bursa keferesi nefsi²¹⁵⁵ şehrde câ be-câ kenîse binâ vü ihdâs idüp kuzât ü hükkâm tama'[hâm]²¹⁵⁶ belâsıyla keff-i lisân ta'arruz iderler idi. Haleb'den ma'zûl Hâce-zâde Mes'ûd Çelebi Bursa'ya kâdî olıcak muktezâ-yı diyâneti üzere bu vaz'-ı münkere râzî olmayup ba'de's-subûti's-şer'î bir muhaddes kenîseyi

²¹⁴⁷ __A B; olan P R

²¹⁴⁸ ehass-ı huddâmı olan A P R; __B

²¹⁴⁹ dönderüp A B; virdirüp P R

²¹⁵⁰ ile A; __B P R

²¹⁵¹ __A P R; mükrim B

²¹⁵² berdden A R; __B P

²¹⁵³ __A; taraf-ı B P R

²¹⁵⁴ __A P; zuam hâce refi mezâhim için vezir-i azâm ilkâsıyla B R

²¹⁵⁵ nefsi A B R; __P

²¹⁵⁶ __A; hâm B P R

takfil itmeğin vâkı'-i hâli dergâh-ı âlîye arz ü i'lâm itmedin böyle bir emre ikdâm itdüğü için Mes'ûd Çelebi²¹⁵⁷ azl ve tenkîl ile tezlîl olunup bu haber-i ibret-eser Burusa'ya vâsıl olduğu gün şehir halkı bâkî üç kenîse-i muhaddeseyi dahi kasd-ı hisbet ile berbâd ve kasr-ı üstüvâr-ı hükmi-şer'-i mutahharı ma'mûr ü âbâd itdiler. Fî m.

Peyâm-ı inhidâm-ı kenâyis mesmû'-i²¹⁵⁸ vezîr olıcak muktezâ-yı **[303a]** rû'ûneti üzere gâyet²¹⁵⁹ dilgîr olup²¹⁶⁰ bû'l-füzûlân-ı şehir i'tikâd itdüğü müslimânları mazhar-ı kahr itmeğe isti'câl ve vüzerâdan Eyyûb Paşa ve Mısır'dan ma'zûl Şa'bân Efendi'yi irsâl eyledi²¹⁶¹. Müfettişler ber-fehvâ-yı el me'muru ma'zul Burusa'da bi'd-defa'ât akd-i meclis-i teftîş idüp hedm-i deyr amel-i hayrında teşmîr-i sâ'id-i ihtimâm idenler nice meşâyih ve ulemâ vü sulehâ-yı fukarâyı bend-i belâ ile dîvân-ı bülend-eyvâna gönderdiler.²¹⁶² Bir mîkdâr gûşmâlden sonra bîm-i hücûm-ı âmm ile ol bî-günâhlar ıtlâk olunup vatanlarına azîmete ruhsat virildi. Hâce-zâde Çelebi dahi zamân-ı kalilde azl ile tezlîl olduğundan mâ'adâ²¹⁶³ nefy üiclâyâ karâr virilmiş iken avn-i Perverdgâr imzâ-yı azîmete perdekeş-i mümâna'at olup ammâ fasl-ı şitâda erba'în ve hamsîni bâğçesinde geçirmek ile çille-i erba'în çekdirildi.

Dergâh-ı merâhim-destgâh savbına şâh-ı cedîd²¹⁶⁴ tarafından Maksûd Han nâm ilçî gelüp kemâ-kân âsûde-hâl-i zıll-ı sâye-bân-ı emân olmaları recâsına ser-nihâde-i hâk-i niyâz ve avâtıf-ı aliyye birle karîn-i i'zâz oldu. Fî Şa'bân.

Vezîr-i a'zam mülâhaza itdüğü²¹⁶⁵ tedbîr-i[sevâbdidi]²¹⁶⁶ mübhem üzere Kapudan Siyâvuş Paşa ref' olunup bir seneye karîb ol makâma âhar kimesne nasb olunmamış idi. Piyâle Kethudâ mansıb-ı mahlûle mevsûl olup lakin vezâret unvânıyla teşrîf olunmadı. Fî Şevvâl.

²¹⁵⁷ vâkı'-i hâli Çelebi A P; Vezir-i a'zam tarafından B R

²¹⁵⁸ kenâyis mesmû'-ı A P; ___ B R

²¹⁵⁹ olıcak muktezâ-yı rû'ûneti üzere gâyet A P; ___ B R

²¹⁶⁰ olup A P; idüp B R

²¹⁶¹ bû'l-füzûlân-ı eyledi. A P R; ___ B

²¹⁶² bülend-eyvâna gönderdiler A P; hümayûna âmâde olındı B R

²¹⁶³ Bir mîkdâr mâ'adâ A P; ___ B R

²¹⁶⁴ şâh-ı cedîd A P; ___ B R

²¹⁶⁵ mülâhaza itdüğü A P; ___ B R

²¹⁶⁶ ___ A P; sevâbdidi B R

Cıgala-zâde Mahmûd Paşa tekâ'üd hâsslarına mu'tekef-i künc-i inzivâ iken dâmen-i çîn-i hâkdân-ı fenâ oldu. Fî m.

Muharrere-i vilâyet nâmına olan muhazzib-i memleket-i Menemen kâdîsi hücum-ı âmm dâmına giriftâr olup etvâr-ı nigûhîdesi cezâsını isti'fâ eyledi. Fî [m].

Nahl-i şâd-âb-ı riyâz-ı saltanat Şehzâde Sultân Ahmed bostân-ı âlem-i imkânda şükûfte vü handân oldu. Fî Zi'l-hicce.

Şâh ilçisi Maksûd Han tevkîr ü[sünûf]²¹⁶⁷ ikrâm²¹⁶⁸ ile makziyü'l-merâm olup mürseli cânibine avde izn-i âlî sudûr eyledi. Fî m.

Dürr-i dürc-i devlet şehzâde [303b] Sultân Murâd zîb ü zînet-i manzûme-i vücûd oldu. Fî gurret-i Muharrem sene 53.²¹⁶⁹

[**Muhafız-ı Mısır** olan Mustafa Paşa sadaretten âzl ile sadr-ı hâzırdan tenzil olunup]²¹⁷⁰ Vâlî-i Diyârbekr Maksûd Paşa[sevâbdidi vezîr üzerine]²¹⁷¹ Mısır hükûmetine tebdîl ile ikrâm ü tebcîl olundu. Fî Saferi'l-hayr.

Halebü's-şehbâ²¹⁷² muhafızı olan Nasûh Paşa-zâde vezîr-i mükerrerem²¹⁷³ Hüseyin Paşa hükûmetgâhında kemâl-i iffet üzere hareket idüp hüsn-i sülûki elsinede dâ'ir ve sükkân-ı Şehbâ'nın kemâl-i rızâ vü şükrânı ahabârı vârid ü sâdırdan mütevâtir olmağın vezîr-i a'zam sûhte-i nâr-ı endûh ü elem olup kasr-ı kudreti pest ve ırz ü vakârını²¹⁷⁴ şikest itmek içün rikâb-ı hümâyûna hakkında gûn-â-gûn iftirâlara ikdâm ve paşa-yı mezbûrı az müddetde şerbet-i hantal-tabî'at-i azl ile telh-kâm eyledi. Çünkü tevcîh-i mansıb hilâlinde altmış bin kadar²¹⁷⁵ gurus rüşveti alınıp henûz îfâ-yı deyne mahâll olmamış idi. Kemâl-i infî'âlinde halefî olan Mîrâhûr Kamalak²¹⁷⁶ Siyâvuş Ağa'nın mütesellimine ol emrden sûret-i

²¹⁶⁷ __A B P; sünûf R

²¹⁶⁸ ikrâm A P; nevâzüş bir B R

²¹⁶⁹ 53 A P R; 1053 B

²¹⁷⁰ __A B R; Muhafız-ı Mısır olan Mustafa Paşa sadaretten âzl ile sadr-ı hâzırdan tenzil olunup

²¹⁷¹ __A P; sevâbdidi vezîr üzerine B R

²¹⁷² ü's-şehbâ A; __B P R

²¹⁷³ mükerrerem A; __B P R

²¹⁷⁴ vakârını A; __B P R

²¹⁷⁵ kadar A P; ziyâde B; __R

²¹⁷⁶ Kamalak A P; __B R

²¹⁷⁷teslîm göstermemenin mütesellim şeb-i târî bedraka-i râh-ı firâr idüp İstanbul'a vusûl bulıcak taraf-ı saltanat-ı aliyye'den Nasûh-zâde²¹⁷⁸ Sivas'a nakl ile irzâ ve hükm-i evvel iyene imzâ olundu. Hüseyin Paşa sûret-i imtisâl gösterüp²¹⁷⁹ Sivas sahrâsına vardıkda mîr-i mîrân-ı sâbık Kôr Hazînedâr nihânî isdâr olunan fermân-ı sultânî üzere sipâh-ı kîne-hâh ile râh-zen olmak²¹⁸⁰ hayâl-i muhâline düşüp bezm-i rezmde²¹⁸¹ mestâne vü mütehevvirâne ikdâm itdüğü hareket kendüye mûcib-i terk-i âlem-i fânî ve askerine bâ'is-i[hezimet-i]²¹⁸² perîşânî oldu. Bu mertebeden sonra Nasûh Paşa-zâde dahi vezîrin kendüye şîrgîr olduğundan mütenebbih ve nâ-çâr dâdhâhâne Âsitân-ı devlet-âşiyâna müteveccih olup menâzillerde re'âyâyâ neşr-i merâhim ve bezl-i mekârim iderek tayy-i merâhil eyleyüp bu peyâm-ı bârid sem'-i vezîre vârid olıcak gümgeşte-i râh-ı şu'ûr ve müteşebbis-i ezyâl-i i'ânet sudûr olup |304a| ol bî-günâhın cebîn-hâlin dâğdâr-ı töhmet-i hurûc ale's-sultân ve müdde'âsını meşîyyet-i hall-i irâka-i demini muhtevî huçec-i muzahrafa ile ikâmete bürhân itmeğin fermân-ı celîlü'l-kadr-i sultânî üzere tarîk-ı azîmetden sadd için beylerbeyiler ta'yîn idüp²¹⁸³ İznikmid'e asker irsâline gûşîş-i bî-hadd eyledi. Lakin ol seyl-i kûh-endâz önüne sedd-i mümâna'at çekmek mümkün olmayup İznikmid kurbünde mukâbil olan gürûh-ı enbûhın ekseri bir hamle-i saht ile diyâr-ı ademe vâsıl[idüp]²¹⁸⁴ ve bî-mezâhim vakt-i asrda²¹⁸⁵ Üsküdâr'a karîb Bulgurlı havâlisinde Seyrândepesi nâm mahalle nâzil oldu. Fî evâsıt-ı şehr-i Rebî'ü'l-evvel.

Çünkü bu vaz'-ı bû'l-ucb nev'an hâric-i tavr-ı edeb olup hılâf-ı rızâ-yı pâdişâhî belki müstevcib-i saht-ı İlâhî idi. Üsküdâr'a güzâr iden asker ve serdârı bir hamle ile târ ü mâr itmek mümkün iken rûz-ı dîğîr ale's-seher bî-îcâb-ı mûcib sebûk-bâr azm-i râh-ı firâr ve ba'zı sevâhilden oğlı ve on kadar âdem ile mülâhaza-i vehâmet-i âkıbet Rûmili cânibine güzâr idüp hemân ol hilâlde Edirne

²¹⁷⁷ sûret-i A P R; __B

²¹⁷⁸ Nasûh-zâde A; Nasûh Paşa-zâde B P R

²¹⁷⁹ sûret-i imtisâl gösterüp A P; __B R

²¹⁸⁰ olmak A P; olup B R

²¹⁸¹ hayâl-i muhâline düşüp bezm-i rezmde A P; __B R

²¹⁸² __A; hezimet-i B P R

²¹⁸³ idüp A; __B P R

²¹⁸⁴ __A P; idüp B R

²¹⁸⁵ bî-mezâhim vakt-i asrda A P; __B R

bostâncıbaşısı mübâşeretıyla Uruscuk müzâfâtından (boş) nâm mahallde esîr-i dest-i takdîr ve alâ rivâyetihî Bergos'a gelindüğü gün tu'me-i şîr-i şemşîr oldu. Ammâ nakli âhar üzere Bergos'da ol nâm ile âhır bî-günâh üftâde-i hâk-i helâk olup bî-çâre Hüseyin[Paşa]²¹⁸⁶ hayyen düşmen-i cânı eline giriftâr ve envâ'-ı şikence ile azm-i ravza-i dârü'l-karâr eyledi.

Oğlına berât-ı necât virilüp birâderi Ali Bey muharrik-i mevâd-ı ifsâd olmak töhmetiyle câme-i hayâtıdan ârî ve lücce-i rahmet-i nâ-mütenâhî-i İlâhî'de mütevârî oldu.

Azak muhâfazasında olan Mîr-i Mîrân-ı Kefe İslâm Paşa birkaç bin güzîde leşker-i tâlânger ile tahrîk-i râyet-i azîmet idüp dâ'imâ Karadeniz sevâhilini gâret iden Kazak eşkıyâsı karârgâhı olan Yebke adasını ve Çerkes Kirmân ve Manaça nâm |304b| hisârları darb-ı şemşîr-i celâdet birle teshîr itdükdün sonra ahâlîsi umûmen istirkâk ve beş bin kadar müslimân esîrini ıtlâk itdüğü haber-i behcet-eseri meserret-bahş-ı havâtır-ı asâgir ü ekâbir oldu. Fî m.

[**Muhâfiz-ı** Özi Vezîr Mehmed Paşa hazretleri sadaretinden emr-i hümayûn muvâhacene asitân-ı devlet ile mâ'zul oldılar]²¹⁸⁷

Safed sancağından ma'zûl Zu'l-fikâr Paşa ba'zı umûr-ı hafîyye iktizâsıyla vezîr-i a'zamdan²¹⁸⁸ vehmgîn olmadan nâşî hâk-i Âsitân-ı devlet-âşiyâna rûymâl itmeden tehâşî üzere olup Konya etrâfında darb-ı muzallama-i karâr itdüğü vezîr-i a'zamı²¹⁸⁹ hılâb-ı ıztırâba düşürdi. An be-an hadî'a-i bâz ve Kıbrıs eyâletin pây-endâz eyledi. Paşa-yı sâde-dil mekr-i düşmenden gâfil bin kadar âdem ile ol cezîre-i bî-feryâda vaz'-ı kadem idicek mukaddemâ vârid olan fermân-ı cihân-mutâ' üzere kılâ'a ruhsat-ı duhûl virilmeden sûret-i imtinâ' gösterildi. Kapudan Piyâle Paşa dahi hasbe'l-emri'n-nâfiz sefâyin-i zafer-karâyin ile Magosa lîmânına ilkâ-yı lenger-i karâr ve mevâ'id-i Arkobiyye ile bî-çâre Zu'l-fikâr'ı üftâde-i dâm-ı iğbirâr idüp der-i devlet-nevâle îsâl itmek üzere yedek gemisinde ta'yîn-i mekân ve iki gün bezl-i sunûf-ı nüvâziş birle sadr-nişîn-i eyvân-ı itmî'nân itmiş iken

²¹⁸⁶ __A B; Paşa P R

²¹⁸⁷ __A R; Muhâfiz-ı oldılar.B P

²¹⁸⁸ ba'zı umûr-ı hafîyye iktizâsıyla vezîr-i a'zamdan A P; __B R

²¹⁸⁹ a'zamı A P; bed-tedbir-i B R

yevm-i sâlisde havâss-ı vezîrden²¹⁹⁰ üstâd-ı fenn-i mekr ü degâ cellâd-ı bed-nihâd Receb Ağa yediyle vârid olan hükm-i cihân-mutâ‘-ı ûlû‘l-emre ittibâ‘an²¹⁹¹ şerbet-i şehâdet iskâ olunup başı ez-ser-kadem-gerde-i âzim-i dergâh-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâr ve cesedi mukîm-i künc-i nâr-ı mezâr oldu. Fî Cumâde‘l-ûlâ.

Sikât-ı ruvâtdan mesmû‘dur ki, ten-i bî-ser-i Zu‘l-fikâr on sâ‘at-i nücûmî kadar deryâda karâr itdükden sonra Kapudan Paşa işâretiyle techîz ü tekfîn ve küşe-i lahd-i mekân ta‘yîn olundukda urûkından kuvâre-âsâ kan revân olmağa başlayup bir anda |305a| emvâc-ı tûfân-ı hûn fülk-i vücûdını nâ-bûd bu hâl-i ibret-me‘âl müşâhedeşi huzzâr-ı meclisin derûnların pür-âteş-i dûd eyledi.

Muhâfız-ı Özi Mehmed Paşa üç ay mukaddem Âsitâne-i devlet-âşiyâna avd idüp henûz celse-iistirâhat itmemiş iken def‘-i mezâhim kasdıyla hıdmet-i muhâfaza-i Şâm ile me‘mûr ve zâhiren nazar-ı iltifât-ı sultâniyyeden dûr oldu.²¹⁹² Fî Receb.

Kapudan paşa altı aydan ziyâde rûy-i deryâda geşt ü güzâr ve sevâhil-i diyâr-ı küffârın ba‘zı emâkini sûhte-i nâr-ı gezend ü âzâr²¹⁹³ idüp pür-bâr iki burton ve iki taratna ve seksan kadar esîr ile der-i devlet-masîre vâsıl ve nüvâziş ü atâyâ-yı melikâneye nâ‘il oldu. Fî Şa‘bân.

Sâhil-i bahrde Sinân Paşa kasrına havâle burc üzerinde binâsına fermân-ı âlî sâdır olan nûzhetgâh-ı bî-mânend tarh-ı matbû‘ ve tarz-ı dilpesend üzere altı ay tamâmında karîn-i itmâm olup bâ‘is-i rûşenâyî-i çeşm-i her-nâzır ve nûkte-i lîl ahir-i kem terekel evele pes-perde-i hafâdan rû-nümâ vü zâhir oldu. Fî m.

Mahz-ı ilhâm-ı İlâhî birle mir‘ât-ı tâb-nâk-i kalb-i pâk-i pâdişâhîde rû-nümâ olan isâbet-pezir iktizâsı üzere Rikâbdâr Yûsuf Ağa câme-i i‘tibârı tırâz-ı vezâret birle mutarraz ve kemâl-i tekarrüb ile mu‘azzez olup bir iki günden sonra silâhdâr ve hall ü akd-i umûr-ı cumhûra medâr oldu.²¹⁹⁴ Fî Şevvâl.

²¹⁹⁰ havâss-ı vezîrden A P; __B R

²¹⁹¹ Receb Ağa yediyle vârid olan hükm-i cihân-mutâ‘-ı ûlû‘l-emre ittibâ‘an A P R; __B

²¹⁹² Muhâfız-ı Özi oldu. A P R; __B

²¹⁹³ ve sevâhil-i ü âzâr A B P; __R

²¹⁹⁴ Mahz-ı ilhâm-ı oldu. A P R; __B

Hakkā ki, kâmet-i câme-zîb-i isti'dâdı ol teşrîf-i latîfe sezâvâr olup az zamânda zâtı dîn ü devlete lâyük nice a'mâl-i hayra musaddar ve du'â vü senâya mazhar oldu.²¹⁹⁵

Nihâl-i gülşen-i izz ü ikbâl Şehzâde Sultân Murâd sarsar-ı ecel birle üftâde-i hâk-i adem olup cedd-i emcedi Sultân Ahmed türbesinde âsûde-i mehd-i lahd oldu.²¹⁹⁶ Fî 6 Zi'l-ka'de.

Zulm ü udvânda fâ'iku'l-akrân olduğu cihetden tedbîr-i vezîr üzere **[305b]** Rûmili'nde emânet-i tahrîre mübâşir olup mukâbele-i hizmetde²¹⁹⁷ Rûmili beylerbeyisi olan Fâ'ik Paşa'nın unüvv ü tuğyânı dâ'ire-i tahammûlden beder olmağın Sofya kâdîsi Sencer lakab Mu'izzü'd-dîn Mehemmed Efendi bî-ihtiyâr terk-i mansıb ü câh ve ref'-i ruk'a-i şikâyet için azm-i dergâh-ı pâdişâh-ı kîtî-penâh idüp vusûlde müsâ'ade-i baht ü devlet ü himmet ba'zı mukarrebân-ı hazret birle pâye-i serîr-i saltanata rûymâl ve şikâyet-künân hazret-i sultân-ı kîtî-sitâna arz-ı ahvâl eyledi. Hemân-dem Büyük Mîrâhûr Osmân Ağa Rûmili eyâleti ile iclâl ve Fâ'ik'ı muvakkıf-ı câh ü celâle ihzâra kapucılar irsâl olunup ba'de'l-vusûl muvâzene-i kelimât-ı tarafeyn için huzûr-ı hümâyûnda tesviye-i hasmeyn buyuruldu. Delâ'il-i akliyye ve berâhîn-i nakliyye ile mevlânâ-yı mezbûr tenvîr-i müdde'â idüp hasm-ı câhid ve ebkem ü lâl ve berâ'et-i zimmetini isbâtta bî-mecâl oldu. Ol zâlim sâbıkân ve lâhikan mürtekeb olduğu mezâlim dâmen-i afv ü iğmâz ile mestûr olmak mertebesinden dûr idüğü safha-i bâl-i safâ-me'âl-i sultân-ı muhalledü'l-ikbâlde mütenakkaş olıcak mu'în ü zahîri olan vezîrin tazarru' vü niyâzı[sultân]²¹⁹⁸ ser-efrâzî-i imzâ-yı azîmetden tahvîl itmeyüp şemşîr-i intikâm ile i'dâmına ikdâm ve bu amel-i berî sebt-i cerîde-i hasenâtü'l-eyyâm itdiler. Fî 17 mâh-ı mezbûr²¹⁹⁹.

Vezîr-i vizr-âyîn cülûs-ı sa'âdet-me'nûsdan berü mesned-i izz ü ikbâl ve sadr-ı istiklâlde kâm-bîn olup hükm-i fermânı bî-münazi' ü müzâhim mülk-i

²¹⁹⁵ Hakkā ki, ... oldu. A P R; __B

²¹⁹⁶ Nihâl-i oldu. A P R; __B

²¹⁹⁷ Zulm ü udvânda hizmetde A P R; __B

²¹⁹⁸ __A; sultân B P R

²¹⁹⁹ mâh-ı mezbûr A P; şehîr-i mezbûr B R

Osmânî'de cârî iken Silahdâr Yûsuf ²²⁰⁰Paşa zuhûrî ile bâzâr-ı i'tibârî nev'an kâsid olmuş idi. Ol fâsîdin arz-ı mevhûmı bu mertebe mezellet ü hârîye tahammül itmeyüp kümeýt-i efkâr-ı fâsideyi meyâdîn-i tedâbîr-i kâsidede icâle ve gâlibâ ²²⁰¹ bezl-i dirhem ü dînâr-ı bî-şümâr ile Yeniçeri Kethudâsı Hüseyin Ağa'yı kendü cânibine imâle eyledi. Bu tedbîr üzere ki, |306a| âhır-ı dîvânda tâ'ife-i Bektâşiyân bî-edebâne hareket vâdîsine vaz'-ı ikdâm ve Silahdâr Paşa'yı ve dahi ba'zı havâss ü mukarrebîni dergâh-ı izz ü câhdan tard ü ib'âd için sa'y ü ikdâm idüp îkâz-ı fitne vü fesâd ile ol bed-nihâd kemâ-fî'l-evvel teyessür-i istiklâlde müstağrak-ı hâb ü huzûr ve ferâğ-ı bâl ola. Bu haber-i mekrûh nîk-hâhân-ı saltanat vesâtatıyla mesamî'-i aliyyeye vâsıl olup âteş-i gayz ü gazabları müştâ'îl olduğundan vezîr-i nigûhîde-tedbîr habîr olıcak âb-ı nâb-ı bast-ı mukaddemât-ı hatâ vü savâb ile itfâ-i nâ'ire-i kahr-ı kahramânî recâsına yevm-i mev'ûd-ı ma'hûddan iki gün mukaddem bî-sudûr-ı fermân leb-i deryâda Sinân Paşa Köşki'ne hâzır olup taraf-ı saltanat-ı aliyyeden bir mîkdâr mu'âheze vü itâb ve anın cânibinden eyman-ı fâcîre-i bî-hisâbdan sonra mevkûf-ı dâmgâh-ı habs itmek bâbında bostâncıbaşıya fermân-ı âlî sâdır oldu. Ağa-yı mezbûr paşa-yı makhûr huzûr-ı hümâyûndan[kaldırıp] ²²⁰² ağalara mahsûs olan mekâna götürmek için hadîka-i sultânîye dâhil olıcak ol bergeşte-ikbâl sunûf-ı habl i'mâl ve müvekkilleri iğfâl idüp Demirkapu'da hâzır olan esb-i rehvarâ süvâr ve bî-su'ûrâne pâ-nihâde-i vâdî-i firâr oldu. Acele vü şitâb ile sarâyına vâsıl olıcak kemâl-i hayret ü ıztırâbdan dervâzesini sedd ve zu'm-ı fâsîdince makâm-ı mukâbele vü mukâtelede kıyâm ve gûşîş-i bî-hadd eyledi. Lakin müte'allikâtı ve hâvâşî bu gûne fesâda ikdâmdan tehâşî itmeğin nâ-çar tebdîl-i câme vü destâr idüp mütenekkirâne sûret-i bî-endâm ile bâm-ı harem-sarâya su'ûd ve bîm-i cân ile bir kûşeden taraf-ı hârice ilkâ-yı rahl-i vücûd eyledi. Ol bed-girdârın firârı sem'-i eşref-i şehriyârîye vâsıl olıcak lücce-i gazab-ı sultânî mütelâtımü'l-emvâc olmağın gürûh-ı enbûh-ı bostâniyân sedd-i râh-ı gürîz için deryâ-yı mevc-rîz gibi sarây-ı vezîr |306b| cânibine akup dâ'iren mâ-dâr etrâfını ihâta itmişler idi. Vezîr-i makhûr kevkeb-i ikbâl-i e'âdî-i devlet-i mansûr gibi sâkıt olıcak ol mahallde hâzır bulunan iki bostâncı hâşâ şerîk-i gâlib-i saltanat olmak sevdâ-yı hâmı dâmına fûtâde olan bî-çâreyi giriftâr

²²⁰⁰ Yûsuf A P; __ B R

²²⁰¹ ve gâlibâ A; __ B P R

²²⁰² __ A; kaldırıp B P R

itdiler.[sükkânların olup keşan bi keşan âzmi dergâhı şehriyârı devlet medâr itdirdüler]²²⁰³ Sürûr ve bî-hûn-âlûd dest-beste ve pâ-şikeste her cânibe nigâh-ı hayret iderek giderken Hâcepaşa çârşusunda Tırnakçı Hasan Paşa sarâyı önünde bostâncıbaşı azîm-i mütekâdî-i ecel gibi irişüp alâ-mele'i'n-nâs gerdên-i cân-ı vezîr-i bî-çâreyi bend-i kemend eyledi. Fe-sübhâna'llahi'l-Kâdiri'l-Kahhâr. Cesedi birkaç mertebe tebdîl-i mekân iderek Parmakkapu kurbünde mâl-ı harâm ile arz-ı magsûbe üzere binâ itdüğü türbesine vâsıl olup nîk ü bed-amelî ile defîn-i zîr-i zemîn oldu. Fî m.

Çünkü mücerred birkaç âdemi tard ü ib'âd ile tahsîl-i dest-mâye-i istiklâl ü istibdâd içün ikâz-ı fitne vü fesâda ikdâm idüp el-ıyâzu bi'llahi te'âlâ hetk-i nâmûs-ı saltanat kasd itdüğinden mâ'adâ Fâ'ik Paşa ve anın emsâli hevâsına muharrirler ta'yîni ile memâlik-i mahrûsayı tahrîb ve lâ-an-şey'in Silahdâr Mustafâ²²⁰⁴ Paşa ve Nasûh Paşa-zâde ve Zu'l-fikâr Paşa'yı âteş-i şemşîr-i kahr ü tedmîr ile ta'zîb itmiş ve devlet-i vâsı'a-i Osmâniyye'yi zîr-i cenâh-ı himâyesine alduğu birkaç âdeme tahsîsi mültezem olup[sairleri nimet-i devlete ıraktan nagâh hasret-ü elveda itmek ile azm-i]²²⁰⁵ mihnet-i harmân câniblerine yetmiş idi. Bir ferd iltizâm-ı mâ-lâ-yelzem du'â itmedüğünden mâ'adâ nice eyyâm mezârı hedef-i sihâm-ı sebb ü düşnâm olup herkesi helâki içün ıyd ve edâ-yı hizmet-i du'â-yı²²⁰⁶ sultân-ı sa'îd itdiler. Bir iki ay mukaddem husûf vâkı' olup halk-ı âlem muntazır olduğu eser-i hayr zâhir olmağın peyâm-ı mergi vâsıl-ı sâmi'a oldukda bi'l-bedâhe bu müfred zebân-ı ta'bîr-i fakîre cârî oldu.²²⁰⁷

Nazm:

Mühr-i ikbâl-i vezîr oldu |307a| giriftâr-ı kûsûf

Yüzi ağ ola, zuhûr itdi hele hükm-i husûf.²²⁰⁸

Hâtem-i²²⁰⁹ vekâlet-i kübrâ kapucılar kethudâsı ile muhâfız-ı dârü's-selâm Şâm olan Sultân-zâde²²¹⁰ Mehmed Paşa'ya[hâzretlerine]²²¹¹ irsâl olup

²²⁰³ __A; Sükkânların itdirdüler. B P R

²²⁰⁴ Mustafâ A P R; __B

²²⁰⁵ __A; sairleri nimet-i devlete ıraktan nagâh hasret-ü elveda itmek ile azm-i B P R

²²⁰⁶ du'â-yı A P R; __B

²²⁰⁷ Bir iki ay oldu. A P R; __B

²²⁰⁸ Mühr-i husûf A P R; __B

Ken‘ân Paşa mesned-i vâlâ-yı kâ‘im-makâmîye i‘tilâ eyledi. Hemân ol şeb-i pür-tarabda beyne‘l-işâ‘eyn yeniçeri kethudâsı Ağasarâyı‘na da‘vet olup makhûr-ı cellâd-ı ecel ve rehîn-i sû-i ameli oldu. Ol²²¹² bed-nihâd dest-mâye-i ni‘met-i evlâddan bî-nasîb olmağın dest-i temellükünde olan ecnâs ü nükûd-ı nâ-ma‘dûd taraf-ı mîrîden mazbût olup alâ-rivâyetihî îkâz-ı âteş-i fesâdda anınla ittihâd üzere olıcak eşhâsa tevzî‘ ü taksîm olunmak içün vezîr-i küştenî teslim itdüğü kîsehâ-yı ser-be-müühr dahi makbûz-ı emânetkârân-ı hızâne-i âmire oldu.

Şeyhü‘l-İslâm Yahyâ Efendi mansıb-ı hayâtından munfasıl olup Hâce[zâde]²²¹³ Ebû Sa‘îd Mehmed Efendi ebb ü cedd-i kirâmlarından mevrûs olan makâm-ı lâzîmü‘l-ihîrâm meşîhat-i İslâmiyye‘yi teşrîf buyurdılar. Fî 28.

Vezîr-i a‘zam[hazretleri]²²¹⁴ ba‘de tayyî‘l-merâhil der-i devlet-nevâle vâsıl olup yevm-i vusûlde Üskûdâr ve İstanbul‘da azîm alay tertîb ve bu takrîb ile etrâf-ı bilâdda olan a‘dâ-yı bed-nihâd inzâr ü terhîb olundu. Fî gurre-i şehr-i Muharrem sene 1054.

Min-ba‘d nakş-bend-i harîr-i tahrîr olacağımız sûr-ı garîbe kesret-i tebeddülât-ı zabtını ta‘ahhüd-i sinîn-i mâziyyede meslûk-i kadem-i kalem-i ihtiyâr itdüğümüz vâdiye nisbet iltizâm-ı mâlâ-yelzem gibi olup it‘âb-ı hâme ve izâ‘at-i midâd ve teksîr-i sevâddan gayri netîce-pezîr görünmez. Lakin hûşmendân-ı rûzgâr nazar-ı i‘tibârında hılâf-ı mu‘tâd hafz u ref‘ ve temkîn ü def‘ ve ri‘âyet-i edânî ve idhâl-i ecânib ve terk-i mürâ‘ât-ı câm-ı rûsûm ü merâtib nev‘-i garâbetden hâlî olmamağın nusha-i Ravzatü‘l-ebrâr bir mîkdâr ol revîşden dahi hissedâr olmak [307b] tarafı ihtiyâr olundu. Ma‘zûr-ı dâr-ı Bosna muhâfızı olan Vezîr Hüseyin Paşa ma‘zûlen hâk-i dergâha cibîn-fersâ olup vezîr-i a‘zam ilkâsıyla ol gün muhâfaza-i Bağdâd nâmıyla nazar-ı enver-i pâdişâhîden ib‘âd olındı.²²¹⁵ Fî m.

²²⁰⁹ Hâtem-i A P R; __B

²²¹⁰ Sultân-zâde A P R; Mükrim Paşa

²²¹¹ __A P R; hâzretlerine B

²²¹² Ol A P; __B R

²²¹³ __A P; zâde B R

²²¹⁴ __A P R; hazretleri B

²²¹⁵ Min-ba‘d olındı. A P; __B R

[Bu sene muhâfız olan vezir Hüseyin Paşa Mısır'da dergâha felek fersa olup hemen ol gün muhâfıza beddât nâmıyla nâzır nût Padişah'tan abât olundu]²²¹⁶

Şerîr-i fitne-i fenn Narhçı Hasan vezîr-i küştenînin müsteşâr-ı mü'temenni olup mezbûrun zamân-ı sadâretinden sudûr iden herkâr medâr-ı vel le anellahu erraşı va'îdinden tehâşî itmeğin melâ'îne mu'în ve mâye-i istihzârı idi. Rodos'a nefy ü iclâ ve ba'de'l-vusûl kafes-i cismi mürğ-i rûhdan ihlâ olunup mâye-i fitne vü fesâd olan vücûd-ı bed-bûdından safha-i hâk-i pâk oldu. Fî m.

Kapudan Piyâle Paşa ile vezîr-i a'zam beyenlerinde kadîmen mu'âdât olup sükkân-ı keştî-i hükûmet adû-yı cân eline müsellemler olacak ol merd-i mücâhid fî sebîli'llah bî-cürm ü günâh gavtâhor-ı lücce-i nâ-ka'r-yâb-ı şehâdet oldu.²²¹⁷ - *Revvaha'lluhü rûhihi*-. Fî m.

Mansıb-ı mahlûl ile Rodos Paşası Bekir Paşa refî'ü's-şân ve Rodos eyâleti ile Tersâne Kethudâsı Kara Hâce mazhar-ı ihsân olup²²¹⁸ rebîb-i ni'meti iken muktezâ-yı tînet-i bed ve iktizâ-yı şakâ-yı ebed sebeb-i helâk ve nîkmeti olan hımâr kethudâlık rütbesine i'tilâ eyledi. Cabbâr-ı müntakim hasm-ı cânı olup ba'de a'vâm alef-i şemşîr-i intikâm olduğu mahallinde îrâd olunur.²²¹⁹

Şehzâde Sultân Selîm nahl-i vücûdî pîrâye-bahş-i gülzâr-ı şühûd olup ravzatü's-safâ-yı hâtır-ı sultânî zînet-yâfte-i ezhâr-ı şâdmânî oldu. Fî m.

Eyyûb Paşa yarlığ-ı hükûmet-i Mısır ile muvakkar olup taraf-ı bahrden bâdbân-güşâ-yı azîmet oldu. Fî m.

Dârü's-sa'âde ağası Hâce Sünbül Ağa tarafgîr-i vezîr-i maktûl olmağın Mısır'a mahmil-bend-i azîmet olmak ile me'mûr ve Eskisarây Ağası Abdü'l-kâdir Ağa ol rütbeye neyl ile mesrûr olmuş iken rûz-ı dîğîr Sünbül Ağa makâmında ibkâ olunup Abdü'l-kâdir Ağa Mısır'a iclâ olunmak fermânı şeref-sudûr |308a| buldı.²²²⁰ Fî Safer.

²²¹⁶ ___A B P; Bu sene olundu. R

²²¹⁷ Kapudan Piyâle Paşa oldu. A P R; ___B

²²¹⁸ olup A P; oldu B R

²²¹⁹ Mansıb-ı mahlûl olunur. A B P; ___R

²²²⁰ Dârü's-sa'âde ağası buldı. A P; ___B R

Nazar-ı kîmyâ-eser-i pâdişâhîye irâdet-i bâ-illet-i vezîr-i a‘zam munzamm olmağın Şâm’dan ma‘zûl olan Tulumcı-zâde Abdu’r-rahman Çelebi İstanbul kazâsına nâ’il ve bu gûne tarafa hareket ile ekser şüyûh-ı tarîka huzn ü melâl hâsıl oldu.²²²¹ Fî Rebî‘ü’l-evvel.

Sadâret-i Rûmili Birâder-zâde Mahmûd Efendi’ye karâr-dâde ve beş gün sonra Galata kâdîsi²²²² Hüseyin Efendi mesned-i sadâret-i Anadolu’ye pâ-nihâde olup mevlid-i şerîf cem‘iyyetinde hasbe’l-emri’n-nâfiz şeyhü’l-İslâm’dan mâ‘adâ cümle ulemâyâ tasaddur eyledi. Fî m.

Yeniçeri ağası Salih Ağa ta’yîn-i havâss ile vezîr olup Rikâbdâr Şa‘bân Ağa’nın dîde-i bahtı ol makâm müşâhedeşiyle karîr oldu. Fî m.

Kapudan Bekir Paşa donanma ile Akdeniz’de iken tekrâr Rodos sancağına tebdîl olınup Silahdâr Yûsuf Paşa²²²³ ol makâma i‘tilâ ile tebcîl olundu. Fî Rebî‘ü’l-âhir.

Min-vech kırkdan ma‘zûl ve bir rivâyetde Mısır’da bir medrese ile hâric rütbesine mevsûl olan Üsküdârî Ahmed vezîr-i a‘zam himmet-i bî-câsına mazhar ve muhatt-ı rıhal-i karârı hükûmetiyle muvakkar oldu.²²²⁴ Fî m.

Kethudâ-yı yeniçeriyân Hüseyin Ağa kapucıbaşı olup alâ-hılâfî’l-âde Turnacıbaşı Kara Hasan Ağa-zâde ol makâma su‘ûda tahrîk-i kâdime-i acele vü şitâb ve ervâh-ı güzeşteğân-ı tarîka-i Bektâşiyân’ı sûhte-i nâr-ı elem ü ıztırâb eyledi. Fî m.

Nice müddetden berü şemşîr-i siyâsete âmâde olan Gecgerden Çavuşbaşı Durak Ağa Karaman eyâleti nâmıyla dîvân-ı bülend-eyvân-ı sultânîden ref‘-i kadem-i sıklet idüp halk-ı âlem şîrâre-i şerr ü şûrından emîn olduklarına mesrûr oldılar. Fî şehir-i Cemâziye’l-ûlâ.

Âm-ı mâzî vekâyi‘i hilâlinde nigâşte-i kalem-i sûtûde-rakam olduğu üzere kal‘a-i Azak ile hem-civâr olan Kazak eşkıyâsından darb-ı şemşîr-i gayret-i İslâm ile ahz-ı intikâm iden Kefe beylerbeyisi İslâm Paşa hakkında sâbika-i rencîş-i

²²²¹ Nazar-ı oldu. A P; __B R

²²²² Galata kâdîsi A P R; Hoca B

²²²³ Paşa A; Ağa B P R

²²²⁴ Min-vech oldu. A P R; __B

hâtırdan nâşî vezîr-i a‘zam ikdâm itdüğü |308b| tertîb-i mukaddemât-ı sa‘y ü ihtimâm kârger olup be-hükm-i hulûl-i ecel-i mukadder sülâf-ı sâff-ı şehâdet tecerru‘ı ile def‘-i humâr-ı ekdâr-ı rûzgâr eyledi.²²²⁵ Fî m.

Mîr-i Mîrân-ı Rûmili Osmân Paşa Budin hükûmetine mevsûl olup selefî Mûsâ Paşa ma‘zûlen dergâh-ı mecd ü ikbâle rûymâl eyledi. Fî m.

Mûsâ Paşa tebâşîr-i sabâhü’l-hayr-ı iltifât-ı sultânî zuhûruna çeşm-dûhte-i şâhrâh-ı intizâr iken vezîr-i a‘zam ilkâsıyla hılâf-ı me‘mûl Sivas eyâleti tevcihi berbâd-dâde-i harman-ı huzûr ü râhat olup on günden sonra ta‘yîn-i havâss ile mahzûr-ı mezbûr ber-taraf ve eyâlet-i Sivas silâhdârlıktan çıkan Süleymân Paşa’ya mâye-i izz ü şeref oldu.²²²⁶

Defterdâr Mehmed Paşa zahm-ı dil-nişîn-i azl ile ciger-hûn ve ba‘de şehîr edâ-i menâsik-i hacc-ı Beytu’llah’a me‘zûn olup hıdemât-ı mâliyye ile takayyüdeten Sâlih Paşa kıyâm ve hâlet-i mutavassıta ile[üzere]²²²⁷ hareketi pîş-nihâd-ı ihtimâm eyledi. Fî m.

Mehmed Giray Han tanzîm-i umûr-ı hanîde nâ-dürüst-i tedbîr olup iklîm-i Kırım muhtellü’n-nizâm olmağın birâder-i ekberi Bahâdır Giray zamânında kagılga olup ba‘de mevtihi Kal‘a-i Sultâniyye’de mu‘tekef-i künc-i uzlet ü inzivâ iken mezbûr Mehmed Giray recâsıyla Rodos’da mahbûs olan birâder-i kihteri İslâm Giray bi-hasebi’l-istihkâk hıl‘at-i hânî ile tevkîr ü iclâl ve kadırgalar ile mesned-i hükûmet tarafına irsâl olundu. Fî m.

Yevm-i sâbi‘de bî-mezâhim-i mevânî‘ taht-ı hânî üzere mekîn olup ve selefî âzim-i dergâh-ı pâdişâh-ı rûy-i zemîn oldu. Altıncı günde İstanbul’a vusûl bulıcak birâderine recâ itdüğü cezîre-i Rodos ana makarr ve hâfirü’l-bî’r mazmûnı ibret-nişân-ı rûzgâr nazarında cilveger oldu. Fî m.

Sa‘âdetlü pâdişâh-ı mekârim-destgâh hazretleri tahtgâh-ı kadîm-i ecdâd-ı bihişt-mi‘âdları olan Edirne’ye sebük-bâr azîmet buyurup sekizinci gün ol câ-yı ferah-fezâ ferr-i vücûd-ı bihbûdları ile gayret-i irem-i zâtü’l-mi‘âd ve sükkânı müşâhede-i dîdâr-ı behcet-şi‘ârları birle dîde-i rûşen ü dilgüşâ oldu. Fî 26 mezbûr.

²²²⁵ Âm-ı mâzî eyledi. A P R; __B

²²²⁶ Mûsâ Paşa oldu. A P R; __B

²²²⁷ __A; üzere B P R

Mîrâhûr-ı Kebîr Haydar Ağa-zâde Haleb [309a] eyâletiyle tevkîr olup henûz ahmâl ü eskâlini taraf-ı Üsküdâr'a nakl ü tahvîl itmedin Harâmîderesi menziline dârü'l-hılâfe Bağdâd'a tebdîl olup Silahdâr Hâcî İbrâhîm Ağa hâkim-i Şehbâ oldu.²²²⁸ Fî m.

Selânik kazâsı Süleymâniyye müderrislerinden echel mine'l-arz Müfettiş Ahmed'e tevcîh ü taklîd olunmağın sadr-ı Anadolu mektûbcısı olan Defterdâr Yahyâ Müderrisi Şeyh İbrâhîm Efendi-zâde müstenidi olan devlet-mend takayyüdi ile mübâşir-i hizmeti teftîşi Evkâf ve Medrese-i İsmihan Sultân ihsânı dahi ilâve-i eltâf olup altmış ile ol medresede müderris olan Fetvâ Emîni Abdü'l-fettâh Sultân Selîm Medresesi tayîn olınınca birkaç gün uzlet-güzîn-i künc-i âh ü enîn oldu.²²²⁹ Fî m.

Ağa-yı Dârü's-sa'âde tebdîli esnâsında Başkapuoğlanı Kâbil Ağa dahi azl ile tezlîl ve halefî olan İdrîs Ağa Eskisarây ağalığıyla ikrâm ü tebcîl olunmuş iken İdrîs Ağa âzâdlık nâmıyla kayd-ı endûha fütâde olup Mısır'a teveccühe âmâde olan Abdü'l-kâdir Ağa tekrâr ol makâma i'âde olundu.²²³⁰ Fî m.

Altı yedi ay mukaddem Tırhala sancağı menşûrıyla Edirne bostâncıbaşılığı zilletinden mehcûr olan cellâd-ı bed-nihâd Sinân cân-sitân-ı Budin muhâfazasında iken kayd ü bend ile Edirne'ye ihzâr ve mukaddemâ Tımişvar'da maktûl olan Silahdâr Paşa mâlî dahi ba'zı ahvâl istifsâr buyurulduktan sonra mukayyeden İstanbul'a irsâl buyurilup kapucılar odasında mahbûs ve neyl-i nakdîne-i hayâtdan me'yûs olmuşlar iken imdâd-ı ba'zı mukarrebîn ile berât-ı necâta fâ'iz olup birkaç günden sonra Vize sancağı menşûrî ile mesrûr ve ol etrâfda peydâ olan eşkıyâyı tefahhus ile dahi me'mûr oldu. Fî m.

Zamân-ı istîlâ-yı vezîr-i bed-tedbîrde rütbe-i atabeyîye i'tilâ ile emvâl ve demâ-i müslimînde fermânı cârî ve nuhûset-i müdâhale-i hall ü akdi hıdemât-ı dîvâniyye ve manâsıb-ı Osmâniyye'den sadr-ı sadâret-i ulemâyâ dahi sârî olup dest ü dâmânı bûse-câ-yı erbâb-ı amel ve hâk-i Âsitân'ı kehl-i dîde-i ashâb-ı tûl-emel olan [309b] Mi'mârbaşı Kâsım Ağa âfitâb-ı hayât-ı vezîr karîn-i zevâl

²²²⁸ Mîrâhûr-ı Kebîr oldu. A P R; __B

²²²⁹ Selânik oldu. A P; __B R

²²³⁰ Ağa-yı Dârü's-sa'âde olundu. A P; __B R

olalıdan berü bunın dahi kevkeb-i ikbâli sâkıt olup etvâr-ı nigîhîdeye tendîm için beş altı ay mukaddem azl ve tagrîm olunmuş idi. Sakız'a iclâ ile dahi sû-i sun'ına tertîb-i cezâ olup az müddetde yine müjde-i ruhsat-ı avd ile dilşâd ve kayd-ı mihnetden âzâd oldu. Fî m.

Şevketlü pâdişâh-ı zıll hazretleri Edirne'de ancak beş gün bast-ı cenâh-ı sükûn ü karâr ve istîfâ-yı temâşâ-yı sayd ü şikâr buyurduklarından sonra taraf-ı avde mâ'il ve izz ü devlet ile makarr-ı sa'âdetlerine vâsıl oldılar. Fî 13²²³¹ şehr-i Cemâziye'l-âhire.

İbşir Paşa'ya mukaddemâ eyâlet-i Van ihsân olup hemrâhı olan sipâha tahammül olunmamak yüzünden zâbitân-ı hisâr ademe teslîm üzere sûret-i ısrâr göstermeğin ba'de'l-azl Âsitân-ı râsitâna da'vet olup tebcîl ile hâşiye-i bisât-ı devlet-menâtı takbîl idicek Yedikulle'de mübtelâ-yı bend ü gamm ve yedinci günde müjde-i afv ile hurrem oldu.²²³² Fî m.

Belgrad serdârının zulm ü udvânı vâsıl-ı sem'-i eşref-i sultânî olmağın der-i devlet-medâra ihzâr olup tâziyâne-i şemşîr-i siyâset birle te'dîb ve cesedi Eskiodalar'a karîb aşcıbaşı evleri önüne ilkâ olunmak ile sevdâ-yı şakâ-mübtelâları terhîb olundu. Fî Receb.

Huld-âşiyân Sultân²²³³ Murâd Han hazretlerinin duhter-i sa'd-ahterleri Kaya Sultân Erzurûm muhafazasından ma'zûl Tırnakcı Melek Ahmed Paşa'ya dürrütü't-tâc-ı izdivâc oldu. Fî m.

Hâk-i dergâh-ı izz ü câha cebîn-fersâ-yı ubûdiyyet olan hukkâm-ı kefereden Erdel hâkimi Rakofci-oğlu[mukeddema]²²³⁴ ber-fehvâ-yı el hedidu bil hedidi Vezîr Mustafâ Paşa²²³⁵ re'y-i sedîdi üzere yüz bin kadar güzîde asker ve yigirmi yedi aded kal'a-kûb balyemez top ile rikâb-ı azîmete vaz'-ı kadem ve bir müddetden berü sûret-i istiğnâ gösteren Nemçe kıralı üzerine tahrîk-i tuğ ü²²³⁶ alem idüp her tarafa dest-i gâret dirâz ve Nemçe keferesine ebvâb-ı eziyyet ü

²²³¹ 13 A P R; __B

²²³² İbşir Paşa'ya oldu. A P R; __B

²²³³ Sultân A P R; __B

²²³⁴ __A; mukeddema B P R

²²³⁵ Vezîr Mustafâ Paşa A; __B; Vezir-i azâm Mustafa P R

²²³⁶ kıralı üzerine tahrîk-i tuğ ü A B R; __P

cefâyı bâz eyledi. Ve bî-hadd kurâ vü zıyâ'ı hayyiz-i intifâ'dan dûr ve ma'mûr olan emâkini hulbe-i [310a] imâret ü âbâdâniden hemcivâr iderek tayy-i merâhil idüp Kaşa nâm mu'attal-ı uzmâ bî-dest-mâye-i külfet bend-i kemend-i himmet itdükden sonra gâret-künân Uyvar nâm makâmda darb-ı muzallama-i karâr eyledi. Ve umûmen Rûmili askeri dahi hasbe'l-emri'l-âlî Budin havâlîsinde ictimâ' idüp iktizâ iderse²²³⁷ Rakofci-oğluna imdâda hâzır ü âmâde olmağın kiral-ı bed-hâl nâ-çâr terk-i nâmûs ü âr ve bir târîhde bu cânibden nev'an rûy-ı rızâ görmedikce mürâca'atdan tehâşî üzere iken bî-nihâye tuhaf ü turef ile mükellf ilçi irsâl ârını ihtiyâr idüp ilçisi der-i devlet-medâra vâsıl oldu. Fî m.

Muhâfız-ı Mısır Maksûd Paşa cânib-i deryâdan ma'zûlen taraf-ı İstanbul'a âzim olup kâmet-i câme-zîb-i isti'dâdına hıl'at-i vezâret münâsib görülmek ihtimâliyle²²³⁸ sâhil-i selâmete vaz'-ı kadem itdüğü dem mekr ü ifsâd-ı vezîr-i a'zam ile²²³⁹ fûlk-i vücûdî bahr-i kahrda nâbûd oldu. Fî m.

Sadâret-i Anadolu'dan munfasıl Abdu'r-rahîm Efendi maskatü'r-re'si olan Adana kazâsı nâmıyla ol diyâra iclâ olundu.²²⁴⁰ Fî Şa'bân.

Muhâfız-ı Bağdâd Hüseyin Paşa hasbe'l-emr azm-i dergâh-ı mecd ü ikbâl ve on yedinci gün hâk-i Âsitân'a rûymâl idüp ta'yîn-i havâss ve mahremiyyet-i meclis-i hâssü'l-hâss ile şeref-i ihtisâs bulmuş iken yiğirminci günde rûkebâ-yı devlet mübâşeret-i ile²²⁴¹ Budin muhafazası hizmetine nâmzed²²⁴² ü ta'yîn olundu.²²⁴³ Fî m.

Mağribî Dürdûr lakab Şeyh Ali ki, ba'zı ulûm-ı garîbede mahâreti sebebi ile vezîr-i maktûlün makbûli olup kişver-i ademe intikâlinden birkaç ay mukaddem şeyh-i mezbûr düstûr-ı destûr ile diyârına irtihâl itmiş idi, ol mecnûn rızâ-cûyî-i paşa-yı makhûr içün sultân-ı muhalledü'l-ikbâl hazretlerine hâşâ sihr ü efsûn itmek isnâdıyla müttehem olmağın mukayyeden dârü's-saltanaya huzûrî bâbında menşûr-ı sultânî sudûr idüp kayd-ı bend ile sultân-ı ercmend hazretleri

²²³⁷ iderse A P R; __B

²²³⁸ kâmet-i câme-zîb-i isti'dâdına hıl'at-i vezâret münâsib görülmek ihtimâliyle A P; __B R

²²³⁹ mekr ü ifsâd-ı vezîr-i a'zam ile A P; __B R

²²⁴⁰ Sadâret-i Anadolu'dan olundu. A P; __B R

²²⁴¹ rûkebâ-yı devlet mübâşeret-i ile A P; __B R

²²⁴² nâmzed A ; __B P R

²²⁴³ Muhâfız-ı Bağdâd oldu. A B P; __R

nazar-ı enverlerine ihzâr olundukda inkârı manzûr-ı ayn-ı i'tibâr-ı²²⁴⁴ şehriyârî olmayup müsellemin-i dest-i cellâd-ı hûn-rîz ve gerdem-nihâde-i hükm-i **[310b]** şemşîr-i sertîz oldu.²²⁴⁵ Fî Ramazân.

Ken'ân Paşa altı ay mukaddem Anadolu eyâleti tevcîhi ile zu'mınca tahkîr ve havâssı kendüde ibkâ olunmak ile min-vechin tevkîr olunmuş idi. [Avd ile]²²⁴⁶ Me'zûn olup vüzerâdan Küçük Mûsâ Paşa Anadolu muhâfızı olmak bâbında hükm-i hümayûn şeref-sudûr buldı.²²⁴⁷ Fî m.

Beş ay mukaddem Mostarî Mustafâ Paşa yerine Özi muhâfızı olan Yûsuf Paşa arz-ı ferâğ idüp bu vaz'-ı küstâhî pâdişâh-ı Cem-cenâb hazretlerin iğzâb²²⁴⁸ itmeğin ba'de'l-azl kapucılar odasında bir gice temkîn ve mansıbı Melek Ahmed Paşa'ya ta'yîn olınup[Paşa'yı mezbûr]²²⁴⁹ tehiyye-i esbâb-ı sefer üzere iken on ikinci günde sudûr-ı mu'âf-nâme ile mesrûr ve vezîr-i kubbe-nişîn Mostarî Mustafâ Paşa mükerreren Özi muhâfazasıyla me'mûr oldu.²²⁵⁰ Fî m.

Üç dört ay mukaddem Dârü's-sa'âde hizmetinden Sünbül Ağa ma'zûl olup mukaddemâ Mısır'a iclâ olınan Taşyatur Ali Ağa ol rütbeye mevsûl olmuş idi. Ağa-yı ma'zûl alay gemilerinden pes-mânde İbrâhîm Çelebi kalyonı ile azm-i cânib-i Mısır-ı zâtü'l-ehrâm idüp Müftî Yahyâ Efendi zamân-ı devletinde âmme-i ulemâ belki ümerâ vü vüzerâyâ merci' olan Burusevî fetvâ emîni velî-ni'meti himmetiyle Vâlide Sultân hazretlerinin medrese-i şerîfelerinde bulunmuş idi. El-uhdetü ale'r-râvî garâmet-i mâliyye tahammüliyle²²⁵¹ kâdî-i Beytu'llahi'l-atîk ve Sünbül Ağa ile refîk-ı tarîk olup Rodos'dan yüz altmış mîl ba'îd yerde Malta gemiler ile dûçâr ve ağa ve re'îs ve dahi nice kimesne belki yüzden ziyâde müslimânlar kayd-ı esre giriftâr oldukları ahbâr-ı muvahhaşası intişâr buldı. Fî m.

²²⁴⁴ i'tibâr-ı A P; __B R

²²⁴⁵ Mağribi oldu. A B P; __R

²²⁴⁶ __A P R; Avd ile B

²²⁴⁷ Ken'ân Paşa buldı. A B P; __R

²²⁴⁸ idüp bu vaz'-ı küstâhî pâdişâh-ı Cem-cenâb hazretlerin iğzâb A P; __B R

²²⁴⁹ __A B R; Paşa'yı mezbûr P

²²⁵⁰ Beş ay oldu. A B P; __R

²²⁵¹ bulunmuş idi. El-uhdetü ale'r-râvî garâmet-i mâliyye tahammüliyle A P; __B R

Duhter-i sa‘d-ahter-i pâdişâh-ı heft-kişver Fâtıma Sultân se-sâle Silahdâr Paşa’ya nâmzed olup kemâl-i tekellûf üzere cihâz ile Atmeydânı sarâyına teşrîf-sâz oldılar.²²⁵² Fî Şevvâl.

Resm-i dîrîn-i selâtîn-i selef üzere Darb-hâne kurbünde azîm nahıllar tezyîn olunmuş iken |311a| hasbe’l-emri’l-âlî berk ü bârı ve ezhâr-ı şâhsârı mün‘adim ve serv-âsâ âsmâna ser çeken amûdlar münhedim olup ba‘de eşhûr ol havâlîde vâkı‘ olan ihtirâk şerrinden emîn oldılar.²²⁵³

Hengâm-ı cülûs-ı meymenet-me’nûsda yeniçeri ağası bulunan Bıyıklı Mustafâ Paşa Anadolu eyâleti ile makâmından izâle ve üç dört senede a‘lâdan edyâna tenezzül üzere altı sancakda icâle olunup üçinin hod yüzün görmek müyesser olmamış idi. Ma‘zûlen hâk-i dergâha rûymâl itdikde Şehrîzor eyâleti inâyet olunup kabûlde tereddüd göstermeğin kapucılar odasını teşrîf ve yevm-i sâlisde Budin’den ma‘zûl Osmân Paşa’yı makâmına tahlîf idüp ba‘de yevmîn müjde-i âzâdî birle ol dahi dilşâd oldu²²⁵⁴. Fî Zî’l-ka‘de.

Burusa kâdîsi olan Kuddusî-zâde Çelebi Edirne kazâsına nakl ü tahvîl ve mansıb-ı mahlûle ile Şâm’dan ma‘zûl İsmetî Çelebi tebcîl olunup dördüncü gün Edirne kazâsı ile Mısır’dan ma‘zûl Şa‘bân Efendi kâmyâb ve Kuddusî-zâde Çelebi üftâde-i girdâb-ı ıztırâb oldu.²²⁵⁵ Fî m.

Şehzâde-i civân-baht Sultân Osmân halvet-hâne-i hafâdan pâ-nihâde-i evreng-i zuhûr olup peder-i büzürgvârlarına bâ‘is-i tezâ‘uf-i esbâb-ı sürûr oldu. Fî 20 mâh-ı mezbûr.

Halîc-i Kostantîniyye Kurşunlu Mahzen’e dek yah-beste olmağın taraf-ı âhara güzâr olunmak düşvâr olup bu hâl-i ibret-me’âlde birkaç gün sûret-i istimrâr görüldi. Fî m.

²²⁵² Duhter-i sa‘d-ahter-i oldılar. A P; __B R

²²⁵³ Resm-i dîrîn-i oldılar. A P; __B R

²²⁵⁴ Hengâm-ı cülûs-ı oldu. A P; __B R

²²⁵⁵ Burusa kâdîsi oldu. A P; __B R

Rodos Beyi Kara Hâce İskenderiyye'ye tebdîl ve iki aydan sonra sâniyen Rodos'a tahvîl olup henûz vâsıl olmadın nâmına Midilli sancağı menşûrî tahrîr olup ve üç aydan sonra sâlisen Rodos tevcîhi ile tevkîr olundu.²²⁵⁶ Fî Zi'l-hicce.

Vezîr-i a'zam Mehmed Paşa'dan sonra Şâm ber-vech-i arpalık Silahdâr Paşa'ya in'âm olup dört aydan sonra anlar kapudan olmağın Gürcî Mehmed Paşa vâlî-i Şâm olmuş iken muktezâ-yı hılkati üzere bî-tehâşî vezîr-i a'zam hakkında ıtlâk itdüğü |311b| zebân-ı sebb ü düşnâm mün'akis olmadan nâşî rencîş-i hâtır sebebi ile Adana'ya tebdîl ile tezlîl ve az zamânda eyâlet-i Haleb'den ma'zûl ve rütbe-i vezârete i'tilâ iden İbrâhîm Paşa hizmet-i muhâfaza-i Dımaşk ile tebcîl olup kable'l-vusûl ol dahi ma'zûl ve mansıb-ı mahlûle İbşir Mustafâ Paşa mevsûl oldu²²⁵⁷. Fî Muharrem sene 55.

Mukaddemâ bostancıbaşılıktan ağa-yı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî ba'dehu Bosna'ya vâlî olup vezîr-i a'zam-ı maktûl ile olan musâfât-ı halefî ile sebep-i mu'âdât olmağın²²⁵⁸ kayd-ı bend²²⁵⁹ ile der-i devlet-medâra ihzâr olunan Ahmed Paşa ki, İbşir Paşa'dan sonra Van'a revâne olup zamân-ı kalilde Adana'ya tebdîl olunmuş idi. Sûret-i ric'at gösteren kevkeb-i ikbâli tekrâr müstakîmü's-seyr olup hübü-tı şurta[nüvâaziş]²²⁶⁰ ve iltifât-ı sultânî ile sehâb-ı ıztırâb ber-taraf olmağın ta'yîn-i havâss ve vezâretten mâ'adâ izz-i musâheret ile karîn-i şeref olup ekser vüzerâyâ takdîm olunmak ile mazhar-ı ta'zîm oldu. Fî m.

Ağa-yı sipâhiyân Mûsâ Ağa'nın zâtında vezîr-i a'zam kible-nümâ-yı tab'ı ta'yîni üzere kendüye mâni' ba'zı mesâlih-i mühimmede istihdâm olunmağa isti'dâd olmağın tertîb ve imdâdı ile²²⁶¹ zâbit-i yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî ve on günden sonra vezâret-i ihsânı ile kevkeb-i ikbâli mütelâli²²⁶² olup Vezîr Yûsuf Paşa'ya takdîm ve selefî Şa'bân Ağa'ya Mar'aş eyâleti menşûrî terkîm olundu. Fî Saferi'l-hayr.

²²⁵⁶ Rodos Beyi olundu. A P; __B R

²²⁵⁷ Vezîr-i a'zam oldu. A P R; __B

²²⁵⁸ vezîr-i a'zam-ı maktûl ile olan musâfât-ı halefî ile sebep-i mu'âdât olmağın A P R; __B

²²⁵⁹ kayd-ı bend A B P; __R

²²⁶⁰ __A; nüvâziş B P R

²²⁶¹ zâtında vezîr-i a'zam ile A P; __B R

²²⁶² ve on günden sonra vezâret-i ihsânı ile kevkeb-i ikbâli mütelâli A B P; __R

Dârü's-sa'âde Ağası Taşyatur Ali Ağa Mısır'a irsâl olup musâhiblerden Celâlî İbrâhîm Ağa hizmet-i Dârü's-sa'âde ile iclâl olundu. Fî m.

Deryâ beylerbeyilerinden Mirlivâ-i Mizistre Turgud Bey çâk-i vasat-ı şitâda Cezâyir'e varmak ile me'mûr olup lakin ol hıdmeti zamân-ı ma'hûdda edâ hayyiz-i imkândan dûr olduğu cihetden zuhûr iden sûret-i te'hîre **[312a]** sultân-ı gayûr i'tikâdınca tekâsül ü taksîrden nâşî olmağın²²⁶³ sefîne-i vücûdı bahr-i kahr ü siyâsetde nâbûd oldu. Fî m.

Nemçe ilçisi fermân-ı cihân-mutâ' için²²⁶⁴ kemâl-i mertebe imtisâl ü ittibâ' göstermeğın Rakofci-oğlı aldığı kurâ vü ziyâ' ve husûn ü kılâ' tecdîd olup Nemçe kıralı tarafından ol yerlere²²⁶⁵ min-ba'd dest-i ta'arruz dirâz olunmamak üzere akd-i sulh olundukdan sonra avdine fermân-ı sultân-ı ser-firâz şeref-sudûr buldı. Fî selh-i mezbûr.

Sultân-ı mü'eyyed ü mansûr hazretleri hıdmet-i dergâhdan dûr ve küffâr-ı hâksâr elinden sunılan câm-ı hımâm ile mahmûr olan Sünbül Ağa vak'asından ziyâde bî-huzûr olup bu kâr-ı nâ-hencâra ikdâm²²⁶⁶ iden melâ'in-i hâsirinden ahz-ı intikâm olunmak için mu'tâddan füzûn donanma-yı hümâyûn tedârük olunmak bâbında sudûr iden fermân-ı mütehattimü'l-iz'ân üzere vükelâ-yı devlet ihtimâm-ı tâmm ve az zamânda dilhâh-ı şehinşâh-ı sa'âdet-destgâh vefkınca me'mûr oldukları hizmet-i itmâm itdiler. Menşûr-ı ser-askerî Kapudan Yûsuf Paşa nâmına tahrîr ve Vezîr Mûsâ Paşa şeref-i refâkat ile tevkîr olup sûretâ Malta cezîresin teshîr için²²⁶⁷ yüz kadirge ve edevât-ı kârz[âr] ile pür-bâr iki yüzden ziyâde envâ'-ı sefâ'in bâdbân-güşâ-yı azîmet-i Bahr-i Sefîd ve mazhar-ı du'â-yı icâbet-intimâ-yı sultân-ı sa'id oldılar.²²⁶⁸ Fî sâlis-i şehri-i Rebî'ü'l-evvel.

Sipâh-ı Anadolu'dan sefere me'mûr olanlar Çeşme nâm mahalliden Sakız'a geçüp anda donanmay[a] vâsıl ve Rûmili askeri mîr-i mîrânı Küçük Hasan Paşa ile Selânik'de Bismillâhi mecrâha du'âsına müştâgıl oldılar.

²²⁶³ çâk-i olmağın A P; __ B R

²²⁶⁴ için A; __ B P R

²²⁶⁵ aldığı yerlere A P R; __ B

²²⁶⁶ bu iden A P; __ B R

²²⁶⁷ sûretâ Malta cezîresin teshîr için A P; __ B R

²²⁶⁸ Sultân-ı mü'eyyed ü oldılar. A B P; __ R

Üç dört ay mukaddem Eskisarây Ağası Abdü'l-kâdir Ağa Sakız'a iclâ ve kânûn-ı kadîm üzere Başkapuoğlanı Mûsâ Ağa ol rütbeye i'tilâ olunmuş iken Abdü'l-kâdir Ağa sâlisen ağa-yı Sarây-ı Atîk olup Mûsâ Ağa yine başkapuoğlanlığı ile taltîf ve ol hıdmetde olan Ferruh Ağa hıl'at-i niyâbet-i **[312b]** Harem-i şerîf-i Nebevî ile teşrîf olundu. Fî m.

Bağdâd kazâsı münhal olmağın iki ay mukaddem Müfettiş-i Evkâf Şeyh-zâde'ye mahall görölüp hizmet-i teftîş Ali Paşa-yı Atîk Müderrisi Bolevî Mustafâ Çelebi lâyük ü hakîk görüldüğünün sırrı müsvedde-i ıstibâhdan henûz beyâz-ı tahkîka çıkmamış iken nâgâh Burusa kazâsı Bolevî Mustafâ Çelebi'nin mahall-i hüküm-i imzâsı olup velî-ni'meti İsmetî Çelebi üç dört ayda azl-i cângâh ile dilrîş ve umûmen erbâb-ı tarîk mübtelâ-yı belâ-yı dağdağa vü teşvîş oldı. Fî m.

[**Tevcih** ile memûr olan Kapucubaşı Ahmed Ağa nâmına on beş gün eyâlet-i kefe menşûrî terkim-ü hâkim-i hükûmet şehr-i zor]²²⁶⁹ **İki** ay mukaddem Şehrizor Küçük Mîrâhor İbrâhîm Ağa'ya teslim olunup on gün sonra kapucubaşılık rütbesine tenzîl ile künc-i uzletde inzivâ ihtiyâr ve metâ'-ı râyic-i[eyâlet-i]²²⁷⁰ Şehrizor Mîr-livâ-i Bolı Nakkâre-zen Mustafâ Paşa üzerinde karâr itmiş İbrâhîm Ağa Akşehir emâreti nâmıyla türbedâr-ı Hâce Nâsîrû'd-dîn ve giriftâr-ı dû-şâha-i âh ü enîn oldı. Fî m.

Âm-ı mâzî hilâlinde Defterdâr Sâlih Paşa mazhar-ı eltâf-ı nâ-mütenâhî-i şehinşâhî olup Silahdâr Paşa'dan mâ'adâ cümle vüzerâyâ tasaddur itmek bâbında misâl-i lâzimü'l-ımtisâl şeref-sudûr bulmuşıdi. Ken'ân Paşa Anadolu'dan avd itdikde te'ahhura râzî olmayup sultân-ı bende-nüvâz hazretleri rikâb-ı devlet-intisâblarına ref'-i ruk'a-i tazarru' ü niyâz ile tekaddüme rızâların tahsîl ve dört ay murâdı üzere tasaddur ile ırzını tekâmîl itmiş iken aks-i kaziyye zuhûrıyla gamm-gîn ü hazîn ve ba'de şehrîn ta'yîn-i havâss-ı tekâ'üd ile künc-i uzletde mekîn oldı. Fî m.

Ekâbir-i şehrin bâzâra gideni belki herze-gerd-i her fakîr ü ganî İbsala kazâsından munfasıl Başmakcı-zâde ki, bir sene mukaddem nâfizü'l-kelime ba'zı

²²⁶⁹ __A; Tевcih ile memûr olan Kapucubaşı Ahmed Ağa nâmına on beş gün eyâlet-i kefe menşûrî terkim-ü hâkim-i hükûmet şehr-i zor P

²²⁷⁰ __A; eyâlet-i P

devlet-mendân-ı Âsitâne-i sa‘âdet’e²²⁷¹ muttasıl olup Belgrad kazâsına rehîne-i murâda vâsıl olmuş **[313a]** idi. İhsânına mu‘tâd olduğu sâhibü’s-sa‘âde dergâhına tekrâr îsâl-i nâme-i niyâz ve tahrîk-i halka-i bâb-ı recâya âğâz idüp ber-fehvâ-yı el se’du fî tâl’il behayimi bu def’a Edirne kazâsına nâ’il ve mû-şikefân-ı merâsim-i tarîk kâ‘idelerine nakz-ı küllî hâsıl oldu. Fî Cemâziye’l-ûlâ.

Nâr-ı âr-ı resm ü i‘tibâr-ı sûhte-i bî-çârelerin derûnlarından zebâne-keş olan âh-ı cângâh ile leyle-i hâmisede Sultân Bâyezîd çârşûsundan âteş zuhûr ve ol etrâfdan mâ‘adâ tâ Kumkapısı dâhiliyye ve hâriciyyesinden âsâr-ı imârâtı dûr idüp bir şu‘besi Kadirga lîmânında İbrâhîm Han-zâde sarâyını güzâr ve taraf-ı garbîsi Lonka Bostânı kurbünde karâr eyledi.

Ba‘zı zurefâ-yı şu‘arâ Kumkapu meyhânelerinin sûhte-i âteş-i fenâ olduğına harâbât erenleri lisânından te’essüf-künân keşîde-i rişte-i nazm itdükleri târîhdir: **[Mısra]’:**

Ah yandın âteşe ey Kumkapu.

Bi-lutfihi te‘âlâ memâlik-i mahrûsa-i İslâmiyye ayn-ı inâyet-i İlâhiyye ile manzûr ve her kutrı envâ‘-ı ni‘am ile ma‘mûr olup diyâr-ı küffâr ekser ezmânda gallât ve hubûbât kemyâb belki ma‘dûm ve ol melâ‘în ni‘met-i hasb ü rahâdan mahrûm olmağın kefare-i Venedik ve emsâli bi’z-zarûre hâk-i dergâh-ı âlîde cebîn-fersâ-yı ubûdiyyet olup dârü’l-mülk Kostantiniyye ve İzmir ve Mısır ve Haleb[Kenar kaydı: ve Kıbrıs’ta] balyosları karâr itmek üzere muhrez-i şeref-i izn-i hümayûn ve makarr ü me’vâlarında cû‘ü’l-kelebe mübtelâ olan kellâbı işbâ‘ için envâ‘-ı zehâ’ir ile keştîlerin tahmîle me’zûn olmuşlar idi. Bâ İbn-i Heme Venedik keferesi muktezâ-yı adâvet-i dîniyyeleri üzere hemîşe gadr ü izdâr üzere ısrârı pîşe idinüp deryâda tenhâ buldukları sefâ’in-i İslâmiyye’yi bend-i kemend-i teshîr ve habâsetleri âşikâr olmamak için şikâr itdükleri müslimânları ihlâk ü tedmîr iderler idi. Husûsan ol dost sûret ve düşmen sûret memleketleri muzâfâtından Girid adası ki, dâ’iresi [cezire-i]²²⁷² Kıbrıs kadar **[313b]** yedi yüz mîl olup envâ‘-ı mezzûât ve esnâf-ı fevâkih ile zemîni reşk-i âsmân ve derecât-ı arzdan otuz sekizinci derecede vâkı‘ olduğu cihetden letâfet-i hevâsı râhat-bahş-ı

²²⁷¹ sa‘âdet’e A; __P

²²⁷² __A; cezire-i P

dil ü cândır. Hemvâre kat‘-ı tarîk-ı deryâ iden Malta ve Duka gemileri zehâb ü iyâbda nice eyyâm anda ilkâ-yı lenger-i karâr ü ârâm ve mühimmâtını ol cezîrede itmâm idüp şikârlarından anları dahi bâligen mâ-belg hissedâr iderler idi. Hattâ mukaddemâ [dâm-ı]²²⁷³ teshîr-i küffâra fûtâde olan Dârü’s-sa‘âde ağası gemisini dahi cezîre-i mezbûrede tahliyye ve esbân-ı rehvar ve emti‘a-i kıymetdârdan nice tuhaf ihdâsıyla hükkâmını tesliye idüp mâ‘adâyı keştilerine tahmil ve zâd ü zevâdelerin anda tekmiîl itmişler idi. Bu mîkdâr efvâhdan istimâ‘ olunup aslı olmak i‘tikâdıyla îrâd olunmuşdur. Sene-i semâne ve hamsîn şehr-i Rebî‘ü’l-ûlâ evâhırında esîr-i dest-i takdîr olan Fetvâ Emîni Mehemmed Efendi halâs[olup İstanbul’a vusul buldukda Girit ahalisi]²²⁷⁴ Malta gemilerin yanaştırmak değil bir içim su virmedüklerin tahkîk itmeğin kable’l-bend dâhil-i havza-i emân olan Venedik’e tâbi‘ Girid üzerine sell-i şemşîr-i gadr itmek şer‘an murahas olmaduğı hâtır-ı fâtiri tekdîr eyledi. Beheme-takdîr meğher mahz-ı ilhâm-ı İlâhî imâta-i ezâ kasdına Girid gazâsı mir’ât-i mücellâ-yı zamîr-i münîr-i şehinşâhîden rû-nümâ olup hâtır-hâhların kapudan paşaya izhâr ve iğfâl-i erbâb-ı küfr ü dalâl içün Malta seferi nâmıyla azîmet olunmak bâbında fermân-ı âlî isdâr buyurmuşlar idi. Donanma-yı hümayûn tayy-i menâzil-i bahriyye idüp Tirmis’e vâsıl oldukda Rûmili askeri dâhil-i mu‘asker-i huceste-eser oldu. Mâh-ı Rebî‘ü’l-âhîrin on üçüncü günü Avarin lîmânı makarr-ı sefâyin-i zafer-karâyin olup menzil-i mezbûrda Tûnus’dan altı pâre burton ve altı pâre çekdirme ve Trablus-mağrib’den iki pâre çekdirme vâsıl-ı donanma-yı hümayûn ve rû’esâ-yı kapudan paşa tarafından avâtıf-ı aliyyeye makrûn oldu. Mâh-ı mezbûrın yiğirmi altıncı günü [314a] mütevekkilen ala’llah semt-i merâma imâle-i sükkân-ı teveccüh olunup yiğirmi dokuzuncu günü sâhil-i cezîre-i mezbûre masabb-ı süyûl-i asâkir-i mansûre olacak Rûmili Muhâfız Küçük Hasan Paşa eyâleti askeriyle ve Kethudâ Bey Murâd Ağa umûmen yeniçeri ile karaya vaz‘-ı kadem idüp metânetde Rodos’a müdânî belki bi-vücûh bu evvel ol sâni olup Girid cezîresine kilîd ve ol sâhile takrîben altı yedi mîl ba‘îd olan Hanya nâm[hassa şehr-i medâyi tevcih-i ruy-i hayret ve top barûdu]²²⁷⁵ mekânda hayme-zen-i karâr olmak ile küffâr-ı hâksâra iblâğ-ı müjde-i hezîmet itdiler. Makarr-ı sefâyin olmak içün münâsib görülen

²²⁷³ __A; dâm-ı P

²²⁷⁴ __A; olup İstanbul’a vusul buldukda Girit ahalisi P

²²⁷⁵ __A; hassa şehr-i medâyi tevcih-i ruy-i hayret ve top barûdu P

lîmân dâhilinde kenârdan bir mîl dûr olan adada vâkı‘ kal‘a misâl iki kullenin biri ki Todori nâmı ile meşhûr ve top ve tûfeng ve üçyüz kadar ceng-cûyân-ı Freng ile ma‘mûr olup lîmân-ı mezbûr ağzını sedd ve vârid ü sâdırı ve duhûl ü hurûcdan sadd ider idi. Hemân ol gice Tûnus askeri ve Tırhala beyi ve serdengeçdi ağaları ırsâl ve feth ü teshîrine isti‘câl olunup rûz-ı dîğır umûmen donanma dahi ol savba tahrîk-i per ü bâl eyledi. Savn-ı Samedânî siper olmağın kullenden peyâm-ı dûrbâş îsâl iden top taşlarından bir ferde gezend ü zarar isâbet itmeyüp üç sâ‘at-i nücûmî sa‘y ü gûşîş ile ol serkeş bend-i kemend-i teshîr ve makâm-ı lecc ü hısâmda kıyâm iden melâ‘în-i hâsirîn alef-i şemşîr olup ve gemiler lîmâna dâhil ve ol cihetden emn-i hâtır hâsıl olup üç gün üç gice mühimmât-ı kal‘a-sitânî ihrâc olundukdan sonra yevm-i²²⁷⁶ sâlis-i şehr-i Cemâziye’l-ûlâda hisâr-ı mezbûr otuz aded balyemez top ile üç yerden mahsûr olduğı haber-i behcet-eseri vâsıl-ı dergâh-ı celâlet-vicâh oldu. Fî 18 mezbûr.

Sâbi‘-i şehr-i mezbûrda cündiyân-ı Mısır ile bir burton ve dört **[314b]** şayka ve irtesi gün Trablus-mağrib’den iki burton gelüp on dördüncü günü ba‘zı kılâ’dan Hanya kal‘asına gelür bârût-ı siyâh ve edevât-ı harb ü kıtâl ile mâl-â-mâl bir firkateyi Tûnus gâzîleri beste-i zencîr-i teshîr ve içinde olan dûzahîleri sûhte-i âteş-i şemşîr itdiler. On sekizinci günü Cezâyir mücâhidlerinden dört bin kadar merd-i dilâver yigirmi pâre burton ile vâsıl-ı mu‘asker-i huçeste-eser olup hisârın bir cânibinde müstakıll meteris vaz‘ itdiler.

Takrîben iki ay mukaddem vezîr-i a‘zam ilkâsıyla Sakız’a nefy ü iclâ olınan Mîrâhûr-ı Kebîr Dilâver Ağa avde me‘zûn ve ba‘de’l-vusûl makâm-ı evvele i‘âde olunmak ile avâtıf-ı aliyyeye makrûn olup tekrâr sebep-i evvel zuhûruyla üçüncü gün mîr-i mîrân-ı Van ve alâ kerhin me‘mûr olduğı cânibe revân olmuş iken ba‘de şehrîn Ruhâ’ya müntakıl ve eyâlet-i Trabzon’dan munfasıl Ömer Paşa-zâde ol mahlûle muttasıl oldu.

Mîr-i Mîrân-ı Karaman Durak Paşa sekte-i azl ile bî-mecâl olmuş iken ba‘de üsbû‘ şerbet-i şifâ-sâz-i müjde-i ibkâ ile hoş-hâl oldu.

İki üç sene mukaddem yeniçeri ağalığından Erzurûm eyâletine vâsıl ve birkaç mertebe ednâdan ednâya nakl ü tahvîl ile henûz mahtûbe-i vezârete nâ’il

²²⁷⁶ yevm-i A; __P

olup ihtirâk-ı sâbıkda makâmına lâıyk mâlî ve bedenî hizmetleri zuhûr ve taraf-ı saltanat-ı alıyyeden hakkında mevâ'id-i lutf sudûr iden Tekeli Mehemed Paşa'ya vezîr-i a'zam ilkâsıyla menşûr-ı hükûmet-i Diyârbekr teslîm ve anda ancak iki ay celse-i istirâhat iden Melek Ahmed Paşa nâmına eyâlet-i Anadolu berâtı terkîm olunup altı ay mukaddem çâk-ı vasat-ı şitâ ve germiyyet-i bâzâr-ı sermâda muhâfız-ı Erzurûm iken Anadolu'ya tahvîl ve anın yerine Kûçûk Mûsâ Paşa tebdîl olınan Vezîr Siyâvuş Paşa [315a] İstanbul'a avde murahhas oldu. Fî m.

Belgrad kazâsı Paşmakçı-zâde mahlûlünden Mekke-i mûkerreme pâyesiyle Üskûdâr Kâdîsi Ahmed'e sezâ görülmüş iken rızâsıyla arz-ı ferâğ idüp yüz elli akça ile Rodos'dan ma'zûl olan Sarı Mu'îd Mevlânâ Mustafâ Efendi kazâ-i fezâ-yı Belgrad'a pâ-nihâde oldu. Fî Cemâziye'l-âhire.

Mersûm-ı hâme-i tahrîr olduğı üzere asker-i nusret-eser müşâhede-i şâhid-i feth ü teshîr recâsına sâ'id-i ihtimâm-ı teşmîr idüp ol hisâr-ı sipihr-medârı dört koldan muhâsara ve ceng-âverân-ı Freng ile bünyâd-ı müşâcere itmişler idi. Kılâ'dan iki def'a Hanya imdâdına yedişer sekizer yüz keştî-i bî-dîn sadme-i inhizâm ile galtîde-i hufre-i Siccîn olup birkaç yüzi bend-i kemend-i esr oldu. Handak hisârı eşcâr-ı zeytûn ve toprak ile doldırılıp yürümiş tedârükünde oldukları ahbârını müştemil ve istid'â-yı du'â-yı bi'l-hayrları muhtevî eyyâm-ı muhâsaranın yiğirmi altısı târîhiyle müverrah mektûblar vâsıl-ı der-i ikbâl oldu. Fî m.

Siyâvuş Paşa vusûlî irtesi dîvânda saff-ı vûzerâda temkîn ve havâss-ı vezâret ta'yîn olunup bir hafta sonra vezîr-i a'zam sevkıyla Silistre eyâleti menşûrî hizmet-i dergâhdan dûrî-i zarûrî iktizâ eyledi. Fî m.

Rîze-hâr-hân-ı ihsân-ı sultânî olan Venedik keferesinden fazâ'ile-i ni'met-i inâyetleri munkatı' olup husûsan Girid adası mahsûr-ı leşker-i mansûr olduğı haber-i hayret-eseri anları dâ'ire-i akl ü şu'ûrdan dûr itmeğın zu'm-ı fâsidlerince ahz-ı intikâm ve mehmâ-emken igtinâm recâsına yiğirmi beş otuz pâre kadirge ve firkate ile Balyabadre sâhiline vâsıl olup varoşı ve şehri ve ana karîb ba'zı kurâyı harâb ü vîrân ve mümkün olduğı kadar zahîre yağma vü tâlân itmişler iken havâlî-i şehir-i mezbûrda mütemekkin serbâz gâzîler irişüp ol küştenîlerden birkaç yüzine şemşîr-i ser-tîzi sedd-i râh-ı [315b] gürîz itdiler. Fî m.

Venedik keferesinin bu gûne vaz'a ikdâmları ahabârı vâsıl-ı sem'-i şehriyârî olıcak iki bin kadar yeniçeri ve bin nefer sipâh ve sekbânbaşı ile Vezîr Ahmed Paşa alâ-cenâhin isti'câl irsâl buyurılıp birkaç günden sonra mehâzîl-i Freng hâ'iben â'ib olup firâr itdikleri haberi²²⁷⁷ mün'akis olmağın Ahmed Paşa sevâhili isâbet²²⁷⁸ - ve keyd-i a'dâdan muhâfaza idüp sekbânbaşı yeniçeri ile kapudan paşaya iltihâk itmek bâbında fermân-ı sultân-ı âfâk şeref-sudûr buldı. Fî m.

Ağa-yı Yeniçeriyân Mûsâ Ağa bir husûs iktizâsıyla Vezîr Yûsuf Paşa'dan te'hîr lakin iki üç gün sonra ta'yîn-i hâss-ı vezâret ile tevkîr olup[Diyarbekr]²²⁷⁹ eyâlet-i tahallülü ile Mısır'dan ma'zûl Mustafâ Paşa Budin muhâfazasına irsâl ve Hüseyin Paşa avde izn-i âlî ile iclâl buyuruldu. Fî m.

Silahdâr Fazlî Ağa vezâret nâmı ile ikrâm ve ber-vech-i arpalık Bolı sancağı²²⁸⁰ dahi in'âm olup tagyîr-i câme vü destâr ile i'tibâr-yâfte oldu. Fî Receb.

Şehr-i mezbûrun on ikinci günü Girid tarafından ulak gelüp tîşe-kârî-i nikâbân-ı Ferhâd-fenn ve sademât-ı kavâri'-i kûh-efken ile kal'anın câ be-câ dîvârları rahnedâr olmağın iki def'a yürümiş olup mücâhidîn-i dîn şemşîr-i kînî derkâr ve bî-nihâye küffâr-ı hâksârı müsâfir-i dârü'l-bevâr itmişler iken dest-i takdîr rûy-ı recâya perdekeş-i te'hîr olup bî-husûl-i me'mûl kufûl olduğundan mâ'adâ ba'zı emrâz istîlâsıyla asker-i İslâm zebûn ve yevmen fe-yevmen hâlleri dîğer-gün olup feth-i bâb-ı murâd dergâh-ı merâhim-destgâhdan ziyâde imdâda muhtâcdır deyü in'ikâd-ı hablü'l-metîn-i zafer yüzinden safha-i takrîre nakş ü tasvîr itdikleri mukaddemât-ı eşkâl müntecü'l-eşkâl ile tekdîr-i ser-çeşme-i ekâbir ü esâgir itdiler. Sultân-ı gayûr hazretleri ziyâde bî-huzûr olup taraf-ı berdden bir def'a ve cânib-i bahrden iki kerre **[316a]** imdâd için asker irsâl buyurulmuş. Ber-vech-i isti'câl hemân ol gün iki bin yeniçeri ihzâr olup Mısır'a azîmet üzere Beşiktaş'da vaz'-ı lenger-i karâr iden dört pâre kalyona tahmîl olunmak bâbında fermân-ı mütehattimü'l-iz'ân isdâr buyuruldu. Ba'de yevm vakt-i sa'îd-i temcîdde

²²⁷⁷ firâr itdikleri haberi A; __P

²²⁷⁸ isâbet A; __P

²²⁷⁹ __A; Diyarbekr P

²²⁸⁰ sancağı A; eyâleti P

kapudan paşanın kapucılar kethudâsı Hüseyin Ağa hâk-i dergâh-ı âlîye rûymâl idüp müjde-i feth îsâli ile def-i dağdağa-i endûh ü gamm ve halk-ı âlemi şâd ü hurrem eyledi. Bu mazmûn-ı meserret-makrûn ile ki, mâh-ı Cemâziye'l-âhirenin yiğirmi altıncı günü ale's-seher asker-i nusret-eser cenâb-ı Müfettihü'l-ebvâb'dan der-yûze-i feth ü zafer recâsına hâk-i acz ü niyâza sûz ü güdâz birle rû-nihâde ve ihtimâm-ı tâmm ile tekrâr yürüyişe hâzır ü âmâde olup câ be-câ sadâ-yı tekbîri âlemgîr itmişler idi ki, kulûb-i kâsiye-i küffâr min cânibu'llah ra'b ü herâs ile bî-ârâm ü karâr olup derd-i dil-i nâlâne dâmen-i istîmâna tevessûlden özge dermân bulmadıkları cihetden burc ü bârû-yı hisârdan sadâ-yı "el-emân"ı bülend ve serdâr-ı zafer-şî'âr ezyâl-i efdâline dest-i niyâzı bend itdiler. Li-maslahatin recâlarına müsâ'adeden mübâ'ade olunmayup on bin kadar ceng-cûyân-ı Freng'den pes-mânde şemşîr-i cihâd iki binden az küştenî-i bed-nihâd âlât-ı harb ü kîtâlden mâ'adâ kâbil-i nakl olan mertebe²²⁸¹ mâlları ile lîmân-ı hisârdan bulunan üç dört pâre gemiye tahmîl olunup şehir-i mezbûrun yiğirmi dokuzuncı günü hâtır-hâhları olan cânibe murahas oldılar. Venedik keferesinden mâ'adâ anda mütemekkin olan esnâf-ı tüccâr ü muhterife edâ-i cizye şartıyla kemâ-kân ibkâ olundılar. Yine kendü yerlerinde.²²⁸² Nâkûsgâhları penc-gâne-i gülbang-i Muhammedî ile pür-zîb ü fer ve tâ'ife-i Rûm'a mahsûs olan kenîseden mâ'adâ yiğirmi kadar bey' ü savâmi' mesâcid ü cevâmi' olmak üzere şeref-yâb-ı mihrâb ü minber oldu. Fe-li'llahi'l-hamd ve'l-mennihi. Ba'zı sıkâtdan vârid **[316b]** olan mekâtîbde hurd ve büzürg ikiyüz seksan kît'a top ve üçyüz altmış fuçî bârût-ı siyâh ve ana göre dâne ve on binden ziyâde tûfeng ve bî-nihâye envâ'-ı edevât-ı ceng mazbût-ı huddâm-ı südde-i sidre-makâm olduğu muharrer olup muhassalü'l- kelâm ol tûlû'-ı âfitâb-ı ikbâl-i Osmâniyân'dan bu ana dek böyle bir metîn kal'a elli gün sa'y ü ihtimâm ile dâhil-i havza-i tasarruf-ı ehl-i İslâm olmadığı mukarrerdir. Ümmîd-i sâdık oldur ki, sâ'iri kılâ'-i cezîre-i mezbûrdan mâ'adâ ekser-i diyâr-ı küffâr memâlik-i mahrûsa-i İslâmiyye'den şûmâr olunup a'dâ-yı dîn-i mehâzîl-i müşrikîn vücûd-ı bed-bûdundan mesken ü me'vâları hâlî olmak ile râyet-i şevket-i İslâm âlî ola. Âmîn, yâ Mu'în.

²²⁸¹ mertebe A; __P

²²⁸² olundılar. Yine kendü yerlerinde A; __P

Hüseyin Paşa şeref-i iltifât-ı sultânîye nâ'il olmak sevdâsıyla Budin'den yedi günde İstanbul'a vâsıl olup ba'de yevmîn mülakkıyân-ı şerr ü şûr ilkâsıyla dergâh-ı merâhim-destgâhdan dûr ve Girid cezâresine güzâr ile me'mûr oldu. Fî Şa'bân.

Tedârük-i mühimmâta ruhsat virilmeyüp alâ-cenâhin isti'câl taraf-ı berdden ol cânibe irsâl olundu. Lakin a'sa en tekrehu sey en fehuvê gar-ün lekum mazmûn-ı sadak-makrûnı rû-nümûn olup ol vezîr-i dilîr hüsn-i tedbîri ve darb-ı şemşîr ile zuhûr iden bedâyi'-i âsârı ki, her biri bir serdâr-ı zafer-şî'âra dest-mâye-i iftihâr-ı rûzgâr olmağa sezâvârdır, mahallinde inşâ'allahü te'âlâ îrâd olunur.

Sûret ü sîreti hûb ve cemâli gibi hısâli dahi mergûb olup mukaddemâ harem-i irem-nazîrde kâtib-i sırrı iken tuğrâ-yı garrâ hizmetiyle tevkîr olunan Ahmed Paşa hıl'at-i vezâret ile hırâmân-ı sâhha-i dîvân oldu.

Gürcî Mehmed Paşa Şâm'a olup İbrâhîm Paşa'ya Anadolu eyâleti inâyet ve Melek Ahmed Paşa Âsitâne'ye da'vet olunmuş iken bir emr-i cüz'î sebebiyle mir'ât-ı tâb-nâk-i sultânî |317a| muğberr olmağın ba'de üsbû' eyâlet-i Şâm yine İbrâhîm Paşa'ya ibkâ olup Gürcî Mehmed Paşa muhâfız-ı Haleb ve selefî olan Dervîş Mehmed Paşa bir senede altı yedi dâmâda arûs olan Anadolu hükûmetiyle mübtelâ-yı ribh ü tâb oldu. Fî m.

Ba'zı sudûr imdâdıyla kuzât-ı kasabâtdan Hasan nâm bir şahs-ı mechûlû'l-hâl Lefkoşa mevleviyetiyle iclâl olundu. Fî m.

Girid imdâdına me'mûr olan leşker-i mansûr Benefşe nâm makâmda ictimâ' ve küffâr donanması râh-zen olmak bahânesiyle fermân-ı cihât-mutâ'a ittibâ'dan imtinâ' üzere idikleri kapudan paşa mesmû'ı olacak kırk elli pâre kadirga ile Benefşe cânibine tahrîk-i cenâh-ı isti'câl ve yevm-i sâlisde cümlesini müsahhar-ı şemşîr-i zafer olan Hanya'ya îsâl eyledi. Eyyâm-ı gaybetde mukaddemâ asker ile meşhûn Girid'e irsâl olunan Mısır kalyonlarının üçü mashûb-ı selâmet Hanya'ya vâsıl olup birisi yolda Malta ve Duka gemilerine dûçâr ve kâmil bir gün nâ'ire-i kârzâr işti'âl-yâfte olduktan sonra sülûsi mikdârı ehl-i İslâm giriftâr-ı kayd-ı esâr oldu. Fî m.

Kapudan paşa merd-i gâzî[Küçük]²²⁸³ Hasan Paşa'yı hıl'at-i ser-askerî ile tebcîl ve mühimmât-ı muhafazayı kemâyen-bagî tekmîl idüp hasbe'l-emri'l-âlî Mûsâ Paşa ve Kethudâ Murâd Ağa'yı istishâb ve der-i ikbâl tarafına şitâb eyledi. Fî gurre-i şehri Ramazân.

Murâd Ağa hakkında mukaddemâ sâdır olan va'd-i kerîm tenfiz olunmak mahzûrını def' için ağa-yı yeniçeriyân bezl-i nakdîne-i iktidâr idüp donanma-yı hümâyûn Kızılhisâr sâhiline vâsıl oldukda vârid olan hatt-ı şerîf-i sultânî mûcebince Murâd Ağa tekrâr Girid tarafına mürâca'at itmek iktizâ eyledi.

Kapudan paşa[kendü]²²⁸⁴ hakkında a'dâ tertîb itdikleri mukaddemât-ı özri ibtâl için Sakız'dan ancak yedek kadırgasıyla dergâh-ı celâlet- |317b| vicâha isti'câl idüp yevm-i evvel-i ıyd-i sa'îdde İstanbul'a vâsıl ve sunûf-ı nüvâziş ü iltifâta nâ'il oldu.

Ağa-yı yeniçeriyân nüdemâ-yı hazret zümresine ilhâk olunup bî-sudûr-ı da'vet gâh ü bî-gâh meclis-i hümâyûn-ı pâdişâh-ı Cem-câha duhûle ruhsat virildi. Fî 3 Şevvâl.

Adana'ya iclâ olunan Abdü'r-rahîm Efendi mazhar-ı afv ü ihsân ve İstanbul'a vusûlden on beş gün sonra sadr-ı sadâret-i Rûm'da refi'ü'l-mekân oldu.

Donanma-yı hümâyûn dahi râbi'-i şehri mezbûrda mashûb-ı selâmet vâsıl olup Mûsâ Paşa ve rü'esâ-yı asker hıla'-ı sultânîyye ile muvakkar oldılar.

Sekbânbaşı Hanya muhafazası hizmetine nâmzed iken anda karâr-ı ihtiyâr itmeyüp donanma ile avd itmeğin azl olunup Kıbrıs'a iclâ belâsına mübtelâ olup Kethudâ Murâd Ağa Ser-sekbâniyân ve Turnacıbaşı Pirincci-oğlu Ahmed Ağa alâ-hılâfî'l-âde kethudâlik rütbesiyle aliyyü's-şân oldu. Fî m.

Bağdâd muhafazasında olan Zağarcı-başı Hamza Ağa ma'zûl ve Hanya muhâsarasında hizmet-i şâyestesi zuhûr iden Samsoncıbaşı İbrâhîm Ağa ol makâma mevsûl olup Pirincci-oğlu kesrinin cebri oldu. Fî m.

Silahdâr Paşa-yı cedîd Fazlî Paşa havâss-ı vezâret ile muhafız-ı Şâm Gürcî Mehemmed Paşa sarâyına ihrâc ve ba'de yevmîn ol mekândan Hüseyin

²²⁸³ __A; Küçük P

²²⁸⁴ __A; kendü P

Paşa sarâyına nakl ile iz'âc olunup mukaddemâ bâ'is-i rencişi-i hâtır-ı âtır-ı sultânî olan Gürcî Paşa sarâyı yeniçeri ağasına temlîk ve mukābelesinde Gürcî tekrâr Şâm'a ve İbrâhîm Paşa Haleb'e tahrîk ve tebdîl olundu. Fî m.

Mekke-i Mükerrerme kazâsından ma'zûlen rahmet-i Hakk'a mevsûl olan Karabaş Şeyh-zâde'nin henûz kırk akça medreseye vâsıl olan ferzend-i nâ-pesendi pederinden müntekal beş bin guruş kıymetlü hânesini musâhibelerden birene hibe vü teslîm idüp Kayseriyye kazâsı emrini tesellüm eyledi. Fî m.

Dört ay mukaddem zamân-ı kalilde Burusa [318a] kazâsından azl ile tezlîl olunan İsmetî Çelebi İzmir kazâsıyla tesliye olunmuş iken tekrâr çâh-ı azle fütâde ve yerine Eyyûb'den Acem Mehemed Efendi pâ-nihâde olup Üsküdâr Kādîsi Dâvud-zâde ana halef ve İstanbul Kādîsi Azîz-zâde Çelebi'ye selef oldu. İstanbul kazâsına Paşmakcı-zâde sezâ görülüp Kādî-i Selânîk İmâm-zâde Edirne'ye vâlî ve yerine hâric müderrislerinden Müfettiş-i Evkâf Monlâ Bâlî oldu. Fî m.

Girid seferinde mütehammil olduğu mâlî ve bedenî metâ'ib ü meşâkk mukābesinde Mûsâ Paşa'ya silahdâr-ı cedîd Fazlî Paşa takdîm ve bir haftadan sonra nâmına eyâlet-i Silistre terkîm olunup zamîmesi olan Niğbolı ve Silahdâr Fazlî Paşa'da olan Bolı eyâleti Siyâvuş Paşa'ya müselleme ve evvel-bahârda Girid'e gidecek Rûmîli askerine serdâr olmak fermânı sudûruyla üftâde-i çâh-ı endûh ü gamm oldu. Fî m.

Mûsâ Paşa'nın imtisâl-i fermân-ı âlîde nev'an müsâhele vü ihmâlî zuhûr itmeğin vezîr-i a'zam ilkâsıyla kapucılar odasında mevkûf-ı dâmgâh-ı renc ü sitem ve Vezîr Yûsuf Paşa'ya Silistre sancağı tevcîhi dest-mâye-i hüzn ü elem olup ol leyl-i pür-veylin sabâhü'l-hayrında vezîr-i a'zam murabba'-nişîn-i sadr-ı eyvân-ı dîvân iken mühr alınup Defterdâr Sâlih Paşa'ya teslîm olunmağın Mûsâ Paşa bend-i belâdan rehâ buldı. Fî 28 mezbûr.

Menşûr-ı Defterdârî Ağa-yı Yeniçeriyân Mûsâ Paşa nâmına tahrîr ve mansıbı ile kethudâ-yı çend-rûze Pirincci-oğlu tevkîr olunup Zağarcıbaşı İbrâhîm Ağa kethudâlık rütbesine i'tilâ eyledi.

Yûsuf Paşa i'mâl-i sunûf-ı mesâ'î ile Silistre eyâleti berhahından halâs ve ol metâ'-ı nâ-mergûb yine Siyavuş Paşa'ya müselleme-i dest-i ihtisâs olup lakin

anın kâmetine dûhte olan hıl‘at-i eyâlet-i Niğbolı ve Bolı ve câme-i ser-askerî vezîr-i a‘zam-ı sâbık Mehmed Paşa’ya ilbâs olundu. Fî şehr-i Zi‘l-ka‘de. [318b]

Ba‘de eyyâm Mûsâ Paşa sâlis-i vüzerâdan olan Defterdâr Mûsâ Paşa’ya sâni olup Ser-asger Mehmed Paşa Selânik’e doğru gitmek üzere tevdî‘-i dergâh-ı âlî eyledi.

Ba‘zı sevâhil-i memâlik-i İslâmiyye’yi gâret kaskına ceng-cûyân-ı Freng ile meşhûn bir azîm burton Balyebadre’ye karîb yerde pârelenüp kapudanları yüz kadar soltat ile kayd-ı esre giriftâr ve mâ‘adâsı ol deryâ-yı hûn-hârda keştî-i merge sūvâr olmuş idi. Esîrler Vezîr Hüseyin Paşa tarafından vâsıl-ı dergâh-ı celâlet-vicâh olup ber-vech-i sezâ tertîb-i cezâ olundu. Fî m.

Sadme-i zelâzil ile Anadolu’da Nazilli nâm ma‘mûr kasabada ekser ebniye-i refî‘ası münhedim olup²²⁸⁵ ve ol vehlede beşyüz kadar kimesne tahtü’r-redm mün‘adim oldu.²²⁸⁶ Ana karîb ba‘zı kasabât ü kurâ dahi ol sadmeden harâb ve Kuyucak nâm kasaba yanında bir ma‘mûr karye dâhil-i havsala-i türâb olduğı haber-i hayret-eseri vâsıl oldu. Fî m.

Ken‘ân Paşa tekrâr vezâret mesnedinde karâra izn-i âlî sâdır olup Mûsâ Paşalar meyânında ta‘yîn-i mekân olundu. Fî m.

Paşmakcı-zâde’nin seksan akça kazâdan ma‘zûl Nûh nâm püser-i bed-güheri pederi vâdîsine sülûk ile kasd teyemmün ve Sakız kazâsını tahsîl ile ihrâz-ı rütbe zuhûr ü ta‘ayyün idüp mû-şikâfân-ı tarîkı tekrâr mazîk-i hüzn ü inkisâra giriftâr eyledi. Fî m.

Mısır Kādîsı Hasan Efendi-zâde’nin mahz-ı cünûndan nâşî evzâ‘-ı gûn-â-gûnı sem‘-i hümayûna vâsıl olmağın mansıba vusûlünün elli beşinci günü ma‘zûl olup Bostân-zâde Yahyâ Efendi mahdûmı Yenişehir’den munfasıl Sârıku’n-nücûm Ahmed Çelebi mansıb-ı mahlûl ile hoş-hâl ve birkaç sene mukaddem ol mahdûm-ı fezâ’il-mend hakkında Rodos î Deli Veli didüğü şi‘r-i dilpesend-i dürüst-i hâl oldu. Fî m. Hayse kâle,

Nazm:

²²⁸⁵ olup A; __P

²²⁸⁶ oldu A; olup P

Bir mansıb-ı refî'a yine eyledin hücûm

Allah belânı virsün eyâ Sâriku'n-nücûm |320b|

Gûyâ ki, şâ'ir-i mezbûrın mukaddemâ harîf-i zebân nazm itdüği beyt-i hezel-gûne mahdûm-ı mezbûra tâzyâne-i himmet olmuşdur.

Nazm:

Zîr-i destinde zebûn olmuş iken bunca nücûm

Ta'accüb-i neketî-i bî-kevkeb olursun mahdûm

Müftî Ebû Sa'îd Efendi mesned-i fetvâdan tenzîl olunup Mu'îd Ahmed Efendi makâm-ı âlî-i şeyhü'l-İslâmiyye'ye terfî ile tebcîl olundu. Fî selh-i mezbûr.

Âm-ı mâzîde hıdemât-ı şâyestesi bâ'is-i ibtisâm-ı sugûr-ı İslâm olan kapudan[Yusuf]²²⁸⁷ paşa mazhar-ı Hirâ-i Sinimmâr ve bî-sebeb[penc-i]²²⁸⁸ kahr-ı sultânîye giriftâr olup bu kâr-ı bû'l-ucb halk-ı âlemi mübtelâ-yı endûh ü gamm ve mahlûli olan mansıb-ı kapudanî Vezîr Mûsâ Paşa'yı fütâde-i dâm-ı hüzn ü elem eyledi. Fî şehir-i Zi'l-hicce.

Cesedi Üsküdâr'a nakl olunup ol makâm-ı mübârekde mestûr-ı künc-i kabr-i pür-nûr oldu. Revvehu'llahi rûhihi.

Nâmzedi olan Fâtıma Sultân hazretleri ve sarâyı Silahdâr Fazlî Paşa'ya erzânî buyurilup yevm-i ıydde vezîr-i sâni rütbesinde takbîl-i dâmen-i iclâl[sultân]²²⁸⁹ eyledi.

Sâl-i güzeste zühûr iden Balyebadre mahzûrî vükelâ-yı devlete bâ'is-i terk-i hâb-ı gaflet olup hasbe'l-emri'l-âli Vezîr Yûsuf Paşa ol havâliyi muhâfaza hızmetine nâmzed oldu. Fî m.

Ağa-yı Yeniçeriyân Pirincci-zâde'ye unvân-ı vezâret zamîme-i revâtıb inâyet olup vezîr-i rûşen-zamîr Kapudan Mûsâ Paşa'ya takdîm ile dahi zâhiren ikrâm ü ta'zîm olundu. Fî m.

²²⁸⁷ __A; Yusuf P

²²⁸⁸ __A; penc-i P

²²⁸⁹ __A; sultân P

Niğbolı eyâleti Fazlî Paşa'ya inâyet olunup ana bedel Serdâr Mehemed Paşa'ya ba'zı hâsslar ta'yîn olunmuş iken bir hafta sonra havâss-ı mezbûre Nişancı Ahmed Paşa'ya olup Mehemed Paşa'da ancak Bolı sancağı kaldı. Fî m.

Hüseyn Paşa Benefşe'de fursat-bînâne karâr-dâde üzere iken sem'-i eşref-i sultânîye vâsıl olmağın paşa-yı mezbûrı Girid'e geçürmek için metn-i şitâda alâ-cenâhin isti'câl Tersâne Kethudâsı Hammâr-zâde [319b] irsâl olunmuş idi. Müsâ'ade-i rûzgâr ile itmâm-ı hizmet idüp fermân-ı sultânî üzere Küçük Hasan Paşa'yı istishâb ve hâk-ı vasat-ı hamsinde taklîl-i hâk-i Âsitân-ı devlet-me'âb eyledi. Fî m.

Meğer ki kapudan paşa avdetden sonra küffâr bergeşte-i rûzgâr bir mîkdâr kuvvet-i kalb tahsîl idüp zu'm-ı fâsidlerince Hanya kal'asına zafer bulmak recâsına yedi sekiz yüz kadar pür-sâz ü selb kâfir kal'a cânibine tahrîk-i râyet-i nuhûset itmişler. Hasan Paşa mütevekkilen ala'llahu te'âlâ beş altıyüz nefer dilîr-i dilâver ile istikbâle isti'câl idüp dem-i iltihâmda nasîb-i küffâr şikest ü inhizâm ve guzât-ı İslâm nisâb-ı zafer ile muğtenim ü şâd-kâm olmuş idi. Paşa-yı mezbûr muzaffer ü mansûr der-i devlet-nevâle rûymâl itdikde küffâr tarafından yüzbin guruşdan ziyâde fidye-i halâs bedel olunan müte'ayyen kapudanı ve yüz kadar esîri pîşker Âsitân-ı râsitân ve birkaç yüz başı hâk-i dergâha galtân idüp der-zencîr olan esîrlere hemân-dem lâhık-ı rehvan-ı adem oldu. Hakkâ ki, paşa-yı mezbûrdan bu mâddede zuhûr iden hizmet bâ'is-i rû-sefidî-i dîn ü devlet olup mahzar-ı iltifât-ı gûn-â-gûn-ı şehriyâr-ı gerdûn-vakâr olmağa sezâvâr olmuşlardır. Çünkü müsâ'ade-i esbâb-ı zâhire bu güne zafer müyesser olmak mahz-ı fazl-ı İlahî ve müsâ'ade-i baht-ı şehinşâhî idi. Ol ma'rekegâh-ı kıyâmet-üslûbda iki bin kadar kâfir vücûd-ı bed-bûdından câme-i hayât meslûb olmuş iken taraf-ı İslâmiyândan ancak yedi nefer sa'âdet-mend hıl'at-i şehâdet ile hırâmân-ı hıyâbân-ı cennet oldu. Hasan Paşa geldikten sonra anın sevkıyla umûmen Rûmili askeri Gelibolı'da müctemi' olup cem'iyet ile Boğaz'dan çıkıldıkda doğru Sakız'a andan Girid'e saldırmak re'y-i münâsib görölmeğın ol tedbîr-i sâ'ibe binâ'en [320a] Serdâr Mehemed Paşa Selânik'den avd idüp Gelibolı'ya gelmek için hükm-i cihân-mutâ' irsâl olunı. Fî Muharrem li-sene 56.²²⁹⁰

²²⁹⁰ 56 A; 1056 P

Mîrâhûr-ı kebîr hizmet-i lâzimedede isnâd-ı taksîr ile Kıbrıs'a iclâ olunup hemân ol gün Kızılada nâm mevzi'den müjde-i afv ile rücû' ve ba'de yevmîn yine eski hizmetine şürû' eyledi. Fî m.

Kerîme-i mükerreme-i sultânî Gevherhan Sultân için şân-ı saltanata şâyeste cihâz tedârük olunup vezîr-i maktûl Mustafâ Paşa sarâyına nakl olundu. Fî m.

Vezîr Fazlî Paşa'ya ta'yîn buyurılan Fâtıma Sultân için Eskisarây'da cümle vüzerâ ve vücûh-ı ulemâ mahzarında akd-i nikâh olunup resm-i kadîm-i Osmânî üzere sultân hazretleri kemâl-i ta'zîm ü iclâl ile sarâylarına îsâl olundu. Fî m.

Yevm-i mezbûrda Sadr-ı Rûm Abdü'r-rahîm Efendi iki seneden ve şeyhü'l-İslâmdan mâ'adâ cümle ulemâyâ takaddüm iden Anadolu Kādî'askeri Hüseyin Efendi'ye takdîm olunup bu güne fermân-ı hümayûn sudûrî mevlânâ-yı mezbûrî sûhte-i nâr-ı gayret ü âr eyledi.

Rûz-ı diğêr Galata kādîsı Defterdâr Mûsâ Paşa himmetiyle Dâhil müderrislerinden Edirne kādîsı birâder-i kihteri İmâm-zâde Çelebi zuhûr idüp nice günler erbâb-ı tarîk müdakkiklerin hâb ü huzûr dâ'iresinden dûr eyledi.

Paşmakçı-zâde'nin kuzât-ı kasabâtdan Peçuy kādîsı olan Mehemed nâm bir ferzend-i nâ-pesendi dahi Filibe kazâsını bend-i kemend-i tahsîl idüp ol mansıbdan silsile olmak ümmîdiyle subha-şümâr-ı leyl ü nehâr olan müderris efendiler mahzûn ü melûl ve tarîk-ı ilmîden az çok hissedâr olmak recâsına medâr-ı hall ü akd-i umûr mülâhaza itdükleri sudûr dergâhını secdegâh iden zâhir-perestlere bi'z-zarûre bâ'is-i ihtiyâr-ı künc-i uzlet ve hamûl oldu. Fî Safer.

Şikence-i şahne-i zulm ü bîdâdî ahâlî-i Bağdâd'ı hâb ü râhat u huzûrdan mehcûr idüp sadme-i kahr-ı sultân-ı dehr ile [320b] kıbel-i âmm-ı makâm-ı fermân-fermâyîden tenzîl olundukdan sonra lede'l-vüsûl saff-ı vüzerâ-yı dîvânda ta'yîn-i mekân ile tebcîl olunan Haydar Ağa-zâde bezl-i mâl-ı bî-hisâb ile Mısır hükûmetini tahsîl eyledi. Fî m.

Rûtbe-i isti'dâda pâ-nihâde olan serv-âzâde-i bağ-ı saltanat dört şehzâdenin teşrîf-i şeref-i ta'îmleri ile İmâm-ı Sultânî Şâmî Yûsuf Efendi tekrim olundu. Fî m.

Rûmili askerine mev'id-i ictimâ' olan Gelibolı'ya serdârın kurb-i vusûli haberi vâsıl olup üç pâre kadirga ile Küçük Hasan Paşa ol cânibe irsâl olundu. Fî m.

Boğazhisârı önlerine Venedik tarafından yigirmi yedi aded pür-sâz ü selb müretteb burton geldiği haberi²²⁹¹ vâsıl-ı sem'-i hümâyûn olmağın tersâne kethudâsı yigirmi pâre kadirga ile irsâl olunup on gün sonra on dört[pare]²²⁹² kadirga ve altı burton[pare]²²⁹³ ile üçbin kadar yeniçeri gönderildi. Fî m.

Zâbit-i Yeniçeriyân Pirincci-oğlu âdâb-ı sohbet-i mülûk ri'âyeti vâdisine sülûk itmeyüp tavrından ta'addî ve vükelâ-yı saltanat ve mukarrebân-ı hazret il emakâm lecc ü hısâmda kıyâma tasaddî itmeğın ol hodgâm rukebâ-i devlet tertîb itdükleri dâne vü dâm bendine giriftâr olup ba'de'l-azl Anadolıhisârı tarafların muhâfaza nâmıyla nazar-ı iltifât-ı sultânîden tard ü ib'âd ve ol makâma Defterdâr Mûsâ Paşa dâmâdı olan Bölük Ağası Debbâğ Mehemed Ağa is'âd olundu. Fî m.

Tire'den ma'zûl Râ'î-zâde Yenişehir kazâsı için bezl-i mâl ile nâ'il-i izz-i âmâl olup onuncı gün mansıb-ı hayâtdan munfasıl ve zamân-ı kalilde berzah-ı azle üftâde olan Bahsî-zâde tekrâr makâm-ı evvele muttasıl oldu. Fî m.

Kazâ-i Güzelhisâr'dan munfasıl Akçalı Bekir-zâde İzmir kazâsını tahsîl idüp ol makâmı üç ay kadar celse-i |321a| istirâhat ü ârâm iden Acem Mehemed Efendi galtîde-i hâk-i nâ-murâdî ve müstemendî oldu. Fî m.

Venedik gemileri Bozcaada'yı muhâsara idüp darb-ı dest-i kahr ile bend-i kemend-i teshîr itmeleri mukarrer olmuş iken tersâne kethudâsı ile varan yigirmi pâre kadirgadan mâ'adâ Serdâr Mehemed Paşa tedârük itdüğü kırk kadar kayık ile irsâl olunan binbeşyüz dilîr-i dilâver bir seher münâsib cânibden adaya vaz'-ı kadem ve taşrada bulunan mehâzîlden dört beşyüzünü rû-be-râh-ı iklim-i adem idüp sâ'irleri selâmet-cûy-ı semt-i hezîmet ve bîm-i cân ile taraf-ı hazelâna bâdbân-

²²⁹¹ haberi A; __P

²²⁹² __A; pare P

²²⁹³ __A; pare P

güşâ-yı azîmet olduklarında kapudanlarının yedeği olan yetmiş seksan pâre toplı pür-sâz ü selb burton Bozcaada önünde dâne-i top ile üftâde-i dâm-ı in'idâm olduğu haber-i behcet-eseri vâsıl-ı fâtıhası hayr olıcak bi-lutfihi te'âlâ hâtimesi dahi hayr olmak ümmîd-i sâdıkı ile herkese sürûr-ı nâ-mahsûr hâsıl oldu. Fî m.

[**Hüseyin** cediti mesnedi iblâd olunup İstanbul'dan mazûl bi-hal-i üftade-i ol makam olındı]²²⁹⁴

Kazak eşkıyâsı sevâhil-i memâlik-i İslâmiyye'ye dest-i gâret irişdirmek mahzûrını def' için yigirmi pâre mükemmel ü müretteb kadirga ile Vezîr Ahmed Paşa Karadeniz'e irsâl olundu. Fî m.

Kapudan paşaya taraf-ı saltanatdan ikdâm te'âkub itmeğin henüz mehâmm-ı sefer karîn-i itmâm olmadın dört pâre mavna ve yigirmi kadirga ile Gelibolı cânibine tevcîh-i râyet-i azîmet idüp mukaddemâ Rûmili askeri için Gelibolı'ya irsâl olunan doksan pâre şayka ve karamürselden mâ'adâ yeniçeri ve cebeli ve Anadolu askeri tahmîl olunan bir kalyon ve dört beş burton ve yetmişden mütecâviz karamürsel ve şayka dahi anlara peyrev oldu. Fî 10 Rebî'ü'l-evvel.

Mu'tâd-ı kadîm üzere Câmî'-i Cedîd'de cem'iyet-i mevlid-i şerîf mün'akıd olup fukarâ-yı ulemâ yerlerinde karâr²²⁹⁵ eylemiş iken hasbe'l-emri'l-âlî Sadr-ı Rûmili [321b] Abdü'r-rahîm ve on günlük Anadolu Kādî'askeri Azîz-zâde Bahâyî Çelebi müftîden mâ'adâ cümle ulemâya tasaddur idüp bu vaz'-ı garîb tekdîr-i havâtır-ı ba'îd ü garîb eyledi. Fî m.

Kazâ-i Edirne'yi tahsîl Bolevî Mustafâ Çelebi'ye netîce-i tertîb-i mukaddemât-ı gûşîş ü amel ve Kütahiyye'den ma'zûl Monlâ İdrîs bîrâne-ser-i²²⁹⁶ tâlib-i vasl-ı şâhid-i tûl-emel olup vâsıtatü'l-akd-i devlet olan ba'zı mukarrebân-ı hazrete teslîm-i mehr-i mu'accel ile Bolevî mutallakası olan Burusa kazâsı menşûrını ârâmgîr-i âgûş-ı teshîr eyledi. Fî m.

Şehzâde Sultân Osmân'ın şem'-i hayâtı te'sîr-i nefis-i hâdimü'l-lezzât ile mürde olup cedd-i emcedi merhûm Sultân Ahmed türbesinde gunûde-i pister-i lahd oldu. Fî 16.

²²⁹⁴ __A; Hüseyin cediti mesnedi iblâd olunup İstanbul'dan mazûl bi-hal-i üftade-i ol makam olındı.P

²²⁹⁵ karâr A; __P

²²⁹⁶ ser-i A; __P

Vâfî-i kazâ-i Selânîk Monlâ Bâlî telh-kâm-ı şerbet-i hantal-tabî‘at-i azl-i nâ-behengâm olup Sakız’da İbn-i Paşmakî’ye selef olan Husrev Paşa İmâmı Mustafâ Efendi ana halef oldu. Fî m.

Ba‘zı bânûyân harem-sarây-ı sultân-ı destgîr olmağın takrîben iki seneye karîb müddetde kapucı ve Anadolu muhızırbaşısı olup kapucıbaşılık rütbesine neyl ile refî‘ü’l-mekân ve kırk gün kadar ağa-yı sipâhiyân olan Hammâmcı Mehmed Ağa mîrâhûr-ı kebîr ve ba‘de üsbû‘ yeniçeri ağalığı ile necm-i ikbâli âfitâb-nazîr oldu. Fî m.

Sadr-ı sadâretten tenzîl olınan Hüseyin Efendi mi‘mâr-ı himmet-i bî-hemtâsı tarh-endâz olduğı hâne-i bî-bahâne sultân-ı ser-efrâz nazar-ı rağbetlerinde şâyeste-i kabûl görünmeğın tahliye olunmak bâbında fermân-ı bî-dermân sudûr idüp bu gûne bî-tekellüfâna mu‘âmele mevlânâ-yı mezbûrî gümgeşte-i râh-ı akl ü şu‘ûr eyledi. Fî gurre-i şehr-i Rebî‘ü’l-âhir.

Hanya muhâfazasında olan vezîr-i mükerrerrem Hüseyin Paşa’dan peyâm-âver-i behcet-eser gelüp evâsıt-ı şehr-i sâbıkda Kandiye ve Suda’dan yedi bin kadar kâfir Hanya etrâfında olan ba‘zı kurâyı gâret ü yağma kasdıyla ol cânibe azîmet itdikleri [322a] paşa-yı mezbûra mün‘akis olmağın üçbin kadar güzîde asker ile avn ü inâyet-i İzed-i Zu’l-celâl’e mütevekkilen erbâb-ı dalâlî istikbâle isti‘câl ve tekâbül-i saffeyn hengâmında nihâdında merkûz olan şecâ‘at-i mâderzâdî i‘mâl idüp saff-ı sipâh-ı müslimînden ancak sekiz kadar nefer sa‘âdetmend-i vâsıl-ı derece-i şehâdet olmuşiken taraf-ı müşrikînden bin yüz kadar la‘în tu‘me-i şemşîr-i kîn ve altı yüzden ziyâde melâ‘în nasîb-i guzât-ı dîn olduğı müjdesini vâsıl-ı dergâh-ı câh ü celâlet eyledi. Fî m.

Âm-ı erba‘a ve erba‘în vekâyi‘i hilâlinde mersûm-ı hâme-i yakîn olduğı üzere mazhar-ı kahr-ı sultân-ı dehr olan Abaza Paşa nâmıyla Erzurûm’da kemâl-i mertebe ana müşâbih bir şahs zuhûr ve da‘vâsını musaddak mensûbâtından ikâmet-i şâhid-i zûr itdüğü peyâm-ı garîbi vâsıl-ı sem‘-i eşref-i sultânî olmağın sedden li-bâbi’l-fitne dâ‘ire-i hestîden dûr olması bâbında sudûr iden fermân-ı mütehattimü’l-iz‘ân mücebince ol müdde‘înin nasîbi şehâdet olup ser-i maktû‘ı pîşgâh-ı dergâh-ı sa‘âdetde galtân oldu. Fî m.

Kādî-i Mısır Ahmed Çelebi yevm-i vusûlünde tahmînen kırk günden sonra ma'zûl ve ol makâma İstanbul'dan munfasıl Hekîmbaşı Zeyne'l-âbidîn Efendi mevsûl olup ol²²⁹⁷ bî-çâre Sârîku'n-nücûm temettu'-ı devlet-i zâhire-i Kâhire'den mahrûm oldu. Fî m.

Bakâyâ-yı erkân-ı devlet-i Osmân Han-ı şehîdden olup yiğirmi beş sene Anadolu sadâretinden ma'zûlen[münkîf]²²⁹⁸ künc-i hamûl olan Koca Hekîmbaşı Mûsâ Efendi'nin leng ü lûk vâdî-i ademe sülûk eyledi. Fî m.

Yeniçeri ağasının[Mehammed Ağa]²²⁹⁹ hareket ü sükûnı muvâfık-ı tab'-ı hümayûn olmağın hıl'at-i vezâret ilbâs ve saff-ı vüzerâ-yı sûtûde-râda iclâs olundu. Fî evâsıt-ı şehir-i Cemâziye'l-ûlâ.

Mukaddemâ Bozcaada'yı muhâsara vü tazyîk iden farîk-ı bî-tevfîk sedd-i tarîk idüp |322b| ol kûh-ı pür-şükûh burtonları kadırgalar ile izâle ve tefrîk imkân-ı âdî dâ'iresinden hâric olmağın semt-i maksûda adem-i teveccûhe bâdî ve donanma-yı hümayûnun Boğazhisâr ve ana karîb ba'zı sevâhilde meks ü sükûnı bir buçuk ay mütemâdî olup bu müddetde mehâzîl-i Freng ile ancak bir kerre mutâhara-i kur'a-i ceng olundu. Lakin hilâl-i harb ü kıtâlde bi-avnihi te'âlâ kapudanları olan la'în-i bî-dîn Remyet-ün min gayr-i ramın nişâne-i dâne-i top[bu sebep ile harb hâsırın mâ'lun olup]²³⁰⁰ kabîl-i gurûbda bâzâr-ı kârzâra kesâd geldi. Sâkız'a varıldığı günün irtesi Tûnus ve Trablus ve Cezâyir'den ve asker ile Mısır'dan gelen burtonlar serhadd-ı erba'îne karîb oldukdan sonra serân-ı sipâha kuvvet-i kalb hâsıl olup Girid tarafına bâdbân-güşâ-yı azîmet oldukları haberi vâsıl oldu. Fî m.

Venedik keferesi taraf-ı saltanat-ı aliyyeye teksîr-i meşâgıl idüp sipâh-ı sultânîye tefarruk ü perîşânî hâsıl ve bu mâbeynde kendüler birkaç gün dahi²³⁰¹ âsûde-hâl ve hoş-dil olmak mülâhazasıyla hem-milletlerine peyâm-ı[ibdâ-i]²³⁰² istinfâr ve esbâb-ı sefer tedârûki için her birine bezl-i kîsehâ-i dirhem ü dînâr

²²⁹⁷ ol A; __P

²²⁹⁸ __A; münkîf P

²²⁹⁹ __A; Mehammed Ağa P

²³⁰⁰ __A; bu sebep ile harb hâsırın mâ'lun olup P

²³⁰¹ dahi A; __P

²³⁰² __A; ibdâ-i P

itmiş idi. Binâ-berîn Maskov kıralı olan Sek-i bî-dîn nice müddetden berü dergâh-ı âlî ubûdiyyetinden dem urup sâbit-kadem-i dâ'ire-i emân iken izhâr-ı isyân ve zâhiren Tatar Han'dan dâd-hâhâne asker-i mûr-şümâr ile serhadd-i memâlik-i İslâmiyye tarafına hareket-i müntecü'l-hazelân idüp on iki bin kadar Kazak eşkıyâsı ile kendi etbâ'ından bir gürûh-ı mekrûhı Azak cânibine ta'yîn itdüğü peyâm-ı muvahhişi vâsıl olmağın beşyüz yeniçeri ile Defterdâr Mûsâ Paşa ve ba'de eyyâm Mostarî Mustafâ Paşa Azak imdâdına irsâl ve Tatar Han'a dahi ol mazmûnda hatt-ı hümayûn ve emr-i şerîf îsâl olundu. Fî Cemâziye'l-âhire.

İlletde iştirâk cihetinden Leh kıralının dahi fesâd-ı akîde ve sû-i kasdı ihtimâl-i gâlibi ile keyd-i |323a| a'dâdan Tuna yalıların muhâfaza içün Trablusşâm'dan ma'zûl Vezîr Kara Hasan Paşa'ya fermân-ı cihân-mutâ' sudûr idüp Anadolu Muhâfızı Dervîş Mehmed Paşa hıl'at-i ser-askerî ile iclâl ve Gelibolı ma'berinden Rûmili cânibine ubûr itmek içün hükm-i hümayûn irsâl buyuruldu. İki bin beşyüz kadar yeniçeri ile turnacıbaşı dahi ol hizmet edâsına nâmzed olup taraf-ı ser-askere tahrîk-i râyet-i hareket eyledi. Fî m.

Kelâb-ı Venedik savâbık-ı hıyânâtı levâhık-ı hıyânât ile müte'ekkid olup istîsâli emrinde imhâl ü ihmâl mahall-i nâmûs-ı saltanat ü şehriyârî olmağın ol mehâzîlin medâr-ı istizhârı ve sâ'ir kefer diyârından tarîk-ı istîmârı olan Zadre teshîri ile cihet-i ma'îşetlerin sedd idüp Venedik keferesinin başları kâysî olmak ile Girid imdâdından kasr-ı yed itmeleri içün Bosna Vâlîsi İbrâhîm Paşa'yı ol havâlîde olan serhadd gâzîleri ile hizmet-i mezbûreyi itmâma nâmzed itmişler idi. Umûr-dîde ve kâr-âzmûde mücâhidîn-i dîn savâb-dîdi üzere evvelâ ol hısn-ı hasîn kurbünde olan sekiz aded palankayı emân ile bend-i kemend-i teshîr ve dördünü tahrîb ve dördünü ta'mîr itdükden sonra Novigrad nâm hisârı üç gün muhâsara ile dest-i tasallut-ı küffârdan intizâ' ve guzât-ı zafer-simât bî-nihâye iğtinâm ü intifâ' idüp yüz otuz varul bârût-ı siyâh²³⁰³ ve otuzdan ziyâde top dâhil-i kabza-i iktidâr ve Şibnik nâm kal'î metîne sükkânı giriftâr-ı mazîk-i hisâr olduğu ahbâr-ı sârresi vâsıl oldu. Fî m.

²³⁰³ siyâh A; __P

Azak üzerine gelen²³⁰⁴ kelâb-ı Maskov ve hanâzîr-i Kazak hücumı hanın ma'lûmı olıcak otuz binden ziyâde asker-i tâlânger-i Tatar ile birâderi kagılga sultânı alâ-cenâhin isti'câl |323b| irsâl idüp Azak'a karîb mahallde leşker-i Tatar-ı sabâ-reftâr seyl-i kûh-endâz-âsâ bî-pervâ mecma'-ı a'dâya akdılar. Bu hâl kal'ada mahsûr olan ricâl-i harb ü kıtâlin manzûrı olıcak dört bin güzîde asker çıkup darb-ı dest-i kahr ü kîn ile a'dâ-i dîni âvâre-i sahrâ-yı perîşânî vü inhizâm ve binden ziyâdesini esîr ve zı'fı mîkdârını dahi alef-i tîğ-ı intikâm itdükleri peyâm-ı meserret-fercâmı vusûli sükkân-ı şehir-i İstanbul'ı mesrûr ü şâd-kâm eyledi. Fî m.

Dervîş Mehmed Paşa'nın sipâh-ı ârâste ile ma'ber-i Gelibolı'dan Rûmili cânibine güzâr itdüğü ahabârı vâsıl-ı der-i devlet-medâr-ı şehriyârî olıcak Siyavuş Paşa ile tebdîl-i manâsib-ı münâsib görölüp iki cânibe dahi bu minvâl üzere menâşîr-i sultânî irsâl olundu. Fî m.

Kādî-i Dârü's-saltana İbn-i Paşmak zimâm-ı sadâreti elinde bilürken azl ile tahkîr ve ber-vech-i arpalık Üsküdâr kazâsı tevcîh olunmak ile min-vechin tevkîr olunup hâkim-i Edirne Bolevî Mustafâ Çelebi İstanbul kazâsında Paşmakcî-zâde'ye²³⁰⁵ halef ve şüyûh-ı tarîk-ı ilmî tekrâr mübtelâ-yı belâ-yı hüzn ü esef oldu. Fî gurre-i şehir-i Recebi'l-ferd.

Lakin Bolevî Çelebi az müddetde mukârenet-i himmet ile bî-celse-i istirâhat bu gûne hareket-i serî'a itmeğin ber-muktezâ-yı âdet-i İlâhiyye sehm-i isâbet-i aynü'l-kemâle hedef olup tekellûf-i ber-taraf gâlib ihtimâl nisâb-ı ömrden nâ-behre-yâb ve mütemenniyân-ı servet-i Kârûnî kazıyyesi harîf-i zebân-ı istigrâb-ı her şeyh ü şâb olur. [Mısra]';

Devlet tîzrâ nebud

Serdâr Mehmed Paşa ve kapudan paşa evâhır-ı Cemâziye'l-ülâda Benefşe kurbünden bâdbân-güşâ-yı tevekkül olup şehir-i cedîd gurresinde sefâyin-i zafer-karâyin sâlimen Hanya lîmânına vaz'-ı lenger-i karâr itdükden sonra kal'a-kûb toplar ve sâ'ir mühimmât-ı |324a| harb ü kıtâl üç dört günde gemilerden ihrâc ve toplar çekecek câmûs olmamağın ol hizmeti tahmîl ile asker-i İslâm iz'âc olunup vasat-ı deryâda ser be-fûlk keşîde olan Suda lîmânı etrâfına münâsib

²³⁰⁴ gelen A; __P

²³⁰⁵ zâde'ye A; __P

câniblerde meterisler tehiyye vü i‘dâd ve sâhil-i bahrde küffâr tahrîb itdükleri Abakron nâm hisâr ta‘mîr ve âbâd olunduğı haber-i huçeste-eseri vâsıl oldu. Fî m.

Abdu‘r-rahîm Efendi peygüle-i azlde mukîm olup Bahâyî Çelebi câlis-i sadr-ı Rûm ve menşûr-ı sadâret-i Anadolu sâniyen Çivi-zâde nâmına mersûm oldu. Fî m.

Kādî-i Burusa Monla İdrîs istidâne itdüğü mâl-ı rüşvet rıbhını henûz tahsîl itmedin dördünci ayda hedef-i sihâm-ı azl-i nâ-be-hengâm ve Kayseriyye kâdîsı nâmına olan Karabaş Şeyh-oğlı mahlûl-i mezbûr ile mesrûr ü şâd-kâm olup gerden-nihâde-i tavk-ı la‘n olan Bağdâd ve İzmir ve Güzelhisâr kâdîları künc-i azlde Monlâ İdrîs’e celîs ve peygüle-i fakr ü felâketde âh ü enîn ve nâle-i dil-i hazîn ile enîs oldılar. Fî m.

Recâ-yı sâdık oldur ki, an-karîb gayret-i sâhibü’ş-şer‘ zuhûr ve bî-tehâşî râşî olmak la‘netini kabûl iden mütehettik-i bî-pervâları sâ‘ika-i kahr-ı Hudâ dâ‘ire-i hestîden dûr idüp tarîk-ı ilmîye kemâ-fî‘l-evvel intizâm hâsıl ve erbâb-ı istihkâk-ı zâtî ve zamânî hisse-i ilmiyyelerine nâ‘il ola ve yermullahu abden kâle âmin

Te‘âkub-ı meşâkk-ı esfâr ve metâ‘ib-i muhâsara-i hisâr ilâve-i ekdâr-ı rûzgâr olmağın serdârın mizâcî semt-i i‘tidâlden taraf-ı i‘tilâle muhavvel olup şehir-i Cemâziye‘l-âhirenin yigirmi dokuzuncı gicesi âlem-i ademe tahrîk-i tuğ ü âlem ve beyâbân-ı kem-nâmîye vaz‘-ı kadem itdüğü haberi vâsıl oldu. Fî m.

Serdârın haber-i intikâli vâsıl-ı dergâh-ı âlî olıcak hıl‘at-i ser-askerî ile Hüseyin Paşa tebcîl ve Hanya [324b] muhâfazası hizmeti vezâret ile Kastamonı’dan ma‘zûl olan Osmân Paşa’ya tahmîl olunup ber-vech-i arpalık Hüseyin Paşa mutasarrıf olduğı Mora eyâleti Osmân Paşa’ya inâyet olundu. Fî m.

Mukaddemâ Azak üzerine gelen eşkıyâ-yı Kazak haybet ü husrân ile rûgerdân olmuşlar idi.²³⁰⁶ Benî nev‘lerinden istimdâd ve muhâsara-i hisâra tahsîl-i isti‘dâd idüp tekrâr Azak tarafına sevk-ı leşker-i menhûsü‘l-eser itmişler iken Mîr-livâ-yı Azak Mustafâ Bey ve kagılga sultân şemşîr-i himmeti tîz ve iş‘âl-i âteş-i harb ü sitîz idüp mehâzîl-i müşrikîni inhizâm-ı küllîye mazhar ve râyet-i ittifâk ve

²³⁰⁶ olunmuşlar idi A; olunmuşlar iken P

cem‘iyyetlerin zîr ü zeber itdikleri peyâm-ı meserret-encâmı tamâmî-i ehl-i İslâm’ı şâd-kâm eyledi. Fî m.

Mukârenet-i himmet-i bî-hemtâ-yı sadr-ı a‘zam ile bir hafta mahdûm-zâdesi Defterdâr Mustafâ Paşa oğlu Mehmed Ağa’yı Erzurûm’a ve kethudâsı İbrâhîm Ağa Bağdâd’a ve birâderi Mîrâhûr-ı Kebîr Murtazâ Ağa Budin’e[vâli]²³⁰⁷ olup her birine hıl‘at-i vezâret inâyet olundu. Fî m.

Karaman eyâletinden ma‘zûl olan Gecgerden Durak Paşa sûhte-i[ateş-i]²³⁰⁸ firâkî olduğı çavuşbaşılık rütbesine tekrâr talebkâr olup[tahsil]²³⁰⁹ idince bezl-i makdûrda kusûr eylemedi. Fî m.

Fenn-i kabâhatin şöhet-şi‘ârı muglemân-ı şehrin maslahat-güzârı kuzât-ı kasabâtдан Oğlan Pâ-zengi lakab-ı mekrûhı ile şöhet-yâfte olan şahs-ı mezmûm amel-i ma‘lûm ile Şâm kazâsı seccâde-i hükm ü imzâsını telvîs idüp henûz bir aya karîb zamân-ı zabtı olan Şi‘rânî-zâde fakîri erbâb-ı düyûn pençe-i mutâlebeleri şikencesinde zebûn eyledi. Fî Şa‘bân.

Gürcî Mehmed Paşa hükûmet-i Şâm uğurına bi’d-defe‘ât gurâmât-ı mâliyye ve mülkiyye belâlarına tahammül itmiş iken zûd-âverî-i baht-ı bed dâmen-i muhâfaza-i devlet-i hükûmetden kasr-ı yed itdürüp mîrâhûrlıktan ma‘zûl Hasan[Ağa]²³¹⁰ ol arûs |325a| hezâr dâmâda nâmzed oldukdan sonra beşinci gün Fazlî Paşa silahdârân-ı selefe taklîden ber-vech-i arpalık vâlî-i Şâm ve paşa-yı penc-rûze Haleb-i Şehbâ fermân-ı fermâlîğı ile be-kâm oldu. Fî m.

Selânik kâdîsi nâmına olan râşî-i bî-tehâşî sadme-i azl ile fûtâde-i câh-ı gamm ü endûh olup Dâhil müderrislerinden Gelibolılı Şeyhî-zâde tarîka-i meslûke-i erbâb-ı amel üzere bedel-i mâ-yutehallel oldu. Fî m.

Rikâbdâr Ca‘fer Ağa sultân-ı ser-efrâz hazretleri taraf-ı âlîlerinden musâhiblik rütbesiyle i‘zâz buyurılıp vezîr-i sâlis olmak üzere ta‘yîn-i havâss ile sâ‘ir ağalar miyânında şeref-i ihtisâs buldı. Fî Ramazânî’l-mübârek.

²³⁰⁷ __A; vâli P

²³⁰⁸ __A; ateş-i P

²³⁰⁹ __A; tahsil P

²³¹⁰ __A; Ağa P

Peyâm-ı ser-askerî evâsıt-ı şehr-i Şa'bânda Hüseyin Paşa'ya vâsıl olıcak[akd-i]²³¹¹ meclis-i müşâvere idüp ittifâk-ı cumhûr ile hiyâb-âsâ vasat-ı deryâda olmak ile yürüyüş kâbil olmadığı cihetden üç ay kadar zamân mahsûr-ı leşker-i mansûr olmuş iken rişte-i feth ü teshîri ukdedâr-ı avk u te'hîr olan Suda kal'ası muhâsarasında kadar-ı kifâye asker ve rûyîn-ten balyemez toplar ibkâ olunup serdâr beş aded top ve güzîde sipâh ile hemîşe Suda'ya zâd ü zevâde ile imdâd iden Resmo nâm kal'a-i âhenîn-bünyâdı istihlâs recâsına mütevekkilen ala'llah azm-i râh idüp yolda önüde râst gelen şîrzime-i şerr ü fesâdı seyf-i cihâd ile şâhrâh-ı vücûddan nâ-bûd iderek şehr-i mezbûrın evâ'il-i öşr-i âhîrinde Resmo pîrâmeninde darb-ı hıyâm ve eyyâm-ı muhâsaradan sekizinci gice meteris basmak sevdâ-yı hâmmı ile kal'adan ve lîmânında olan sefâyin-i nuhûset-karâyinden çıkan üç bin kadar kâfirden nısfından ziyâdesin tu'me-i şîr-i şemşîr-i intikâm idüp ol havâlîde Kalora nâm muhtasar kal'a bîm-i hücum-ı sipâh-ı İslâm ile mustahfızînden hâlî kalmağın dâhil-i havza-i tasarruf-ı mücâhidîn |325b| olduğu haberi vâsıl oldu. Fî 11.

Serdâr-ı sâbık Mehmed Paşa'nın cenâzesi taraf-ı bahrden sâhil-i Üsküdâr'a vusûl bulup kutb-ı dâ'ire-i velâyet Şeyh Mahmûd Efendi hazretlerinin mezâr-ı mağfîret-medârları civârında mukaddemâ ihzâr itdüğü künc-i kabrde rû-nihâde-i hâk-i siyâh oldu. Fî m.

Vükelâ-yı devlet gadr-pîşelikleri ile Girid'de şemşîr-i cihâd ile sa'y ü ictihâd üzere olan Kethudâ-yı Yeniçeriyân İbrâhîm Ağa'yı bî-sebeb-i zâhir ma'zûl idüp²³¹² ol seyf-i meslûli ibtâle bezl-i mâl iden Zağarcıbaşı Kara Çavuş nâ'il-i izz-i âmâl oldu. Fî m.

Azak imdâdı nâmıyla kurb-i dergâh-ı saltanatdan tard u ib'âd olınan Defterdâr Mûsâ Paşa hâssları mukaddemâ Rikâbdâr Ca'fer Paşa'ya ta'yîn olunup yiğirmi günden sonra hıl'at-i defterdârî dahi vezîr-i a'zam-ı maktûl Mustafâ Paşa tezkirecisi olan Defter Emîni Ahmed Efendi'ye vezâret unvânıyla erzânî buyuruldu. Fî m.

²³¹¹ __A; akd-i P

²³¹² idüp A; olup P

Mahsûr-ı leşker-i mansûr olan kal'a-ı²³¹³ Resmo mustahfızları dest-i tasallut-ı mücâhidinden tahlîs-i girîbân-ı cân itmeğe imkân olmayup yevm-i âşir-i şehr-i Ramazân'da varoş-ı hisâr unveten dâhil-i kabza-i iktidâr ve dört bin kadar kâfir bedraka-i şemşîr-i âteş-bâr ile âzim-i be'sü'l-karâr olup peksimad ve buğday ile pür-bâr bir burton ve bârût-ı siyâh ile meşhûn bir şitye bend-i kemend-i teshîr olduğu haberi vusûlî şehr-i İstanbul'da üç gün üç gice donanma-yı şehr ü bâzâr olmağa sebep oldu. Fî 5 Şevvâl.

Hanya muhâfazasına me'mûr olan Osmân Paşa serhadde karîb mahallde azm-i adem-i âbâd idüp henûz Budin'den gelen Mustafâ Paşa ol hizmet nâmıyla tard ü ib'âd olundu. Fî m.

Kemâl-i şevket ü şükûh ve debdebe-i gürûhen gürûh ile Rikâbdâr Ca'fer Paşa sadr-ı a'zam sarâyına çıkup bir gice ol hânede mihmân oldukdan sonra rûz-ı dîğer |326a| nâmzedleri olan Gevherhan Sultân sâkin olduğu Mustafâ Paşa sarâyına nakl ü tahvîl eyledi. Fî 8.

Sa'y ve ifsâd-ı hussâd ile hizmet-i dergâhdan dûr ve Azak imdâdıyla me'mûr olup anda mihnet ü âlâm ile subha-şümâr-ı leyâlî vü eyyâm iken uhde-i ihtimâmında olan Hâsekî Sultân kethudâlığı ve defterdârlığı vezâret hâssları vâhiden ba'de vâhidin âhar kimesnelere virilüp Mûsâ Paşa sudûr-ı fermân ile hâk-i Âsitân-ı râsitâna yüz sürüp kendüye mihen olan Hanya muhâfazası berzahından halâs ve kemâ fi'l-evvel şeref-i tekarrüb-i hazret ile nâ'il-i izz-i ihtisâs olmuş iken ibtidâ dîvâna varduğu gün defterdâr-ı cedîd Ahmed Paşa ve mukaddemâ kendüden mukaddem olan vüzerâya takaddüm sebebiyle itdüği mu'âmele-i küstâhîye tendîm olundu. Fî m.

Ken'ân Paşa tekrâr tekâ'üd berzahına giriftâr olup künc-i inzivâda karâr eyledi. Fî m.

Âğâz-ı gâret-gerî-i cünd-i şitâ Zadre etrâfında karâr ü ârâm iden sipâh-ı İslâm'a dağdağa-i perîşânî virmeğin bend-i zencîr-i teshîr olan kal'alar mustahfızîn ta'yîni ile tahsîn olınup evvel-bahârda tekrâr avd olunmak üzere taraf-ı meştâyâ imâle-i licâm-ı kufûl olunduğı haberi vusûl buldı. Fî m.

²³¹³ kal'a-i A; __P

Ancak üç ay kadar zamân sadr-ı sadâret-i Anadolu'da fermân-fermâ olan Çivi-zâde Efendi fütâde-i çâh-ı azl-i nâ-be-hengâm olup ol makâma sâniyen neyl ile Hüseyin Efendi şâd-kâm oldu. Fî 12.

Ca'fer Paşa'ya nâmzed olan Gevherhan Sultân için âyîn-i dîrîn-ı Osmânî üzere Eskisarây'da akd-i²³¹⁴ nikâh olunup beş gün sonra şevket ü şükûh ve haşmet-i enbûh ile mekân-ı mu'ayyenlerine îsâl olundu. Fî 28.

Serdâr Hüseyin Paşa'nın himmetiyle²³¹⁵ Resmo'nun iç hisârını tahlîse bezl-i makdûr ve bir aya karîb zamân terk-i |326b| hâb ü hûr ve râhat u huzûr idüp gâh nakab-sâzlik ve gâh top-endâzlik ile melâ'în-i hâsirînden on bin kadarı[mehâzili meşrûkundan]²³¹⁶ sûhte-i şemşîr-i âteş-tâb olmağın bâkîleri üftâde-i hılâb-ı hayret ü ıztırâb olup yevm-i hâmisde ıyd-i fitrada ki, ber-haseb-i fermân-ı sultânî[ercmend]²³¹⁷ sükkân-ı şehr-i İstanbul izn-i bend oldukları rûz-ı firûzda küffâr-ı hâksâr nâ-çâr tâlib-i zinhâr olup beş günden sonra ber-muktezâ-yı ahd ü²³¹⁸ emân emn ü itmi'mân üzere dilhâhları olan emâkine vâsıl ve bi-lutfihi te'âlâ iç kal'a envâ'-ı zehâyir ve esnâf-ı[adâvet]²³¹⁹ kârzârdan mâ'adâ yetmiş adet balyemez top ile kabza-i teshîre dâhil olduğu ahbâr-ı sârresi vusûlüyle halk-ı âlem şâd u hurrem oldılar. Fî gurre-i şehr-i Zi'l-ka'de.

Eyyâm-ı muhâsarada hilâl-ı muhârebe vü müşâcerede Kethudâ-yı Yeniçeriyân İbrâhîm Ağa zümre-i şühedâyâ mülhikk olup şerbet-i hantal-tabî'at-i azl tecerru'ı ile telh-kâm olmadın şehd-i şehâdet nûş itdüğü peyâmı dahi tahdîş-i sâmi'a-i nîkhâhân-ı devlet eyledi. Rahmetu'llahi te'âlâ aleyhi.

Sultân Cihângir nâm şehzâde sahn-sarây-ı âlem-i vücûda pâ-nihâde olup fermân-ı sultânî üzere üç gün üç gice dekâkîn tezyîn olundu. Fî 6.

Sadr-ı [sadâret]²³²⁰ Rûm Bahâyî Efendi sâkin-i künc-i azl ü hamûl olup Mahmûd Efendi sâniyen sadr-ı sadârete mevsûl oldu. Fî 12.

²³¹⁴ akd-i A; __P

²³¹⁵ himmetiyle A; __P

²³¹⁶ __A; mehâzili meşrûkundan P

²³¹⁷ __A; ercmend P

²³¹⁸ rûz-ı firûzda ahd-ü A; __P

²³¹⁹ __A; adâvet P

²³²⁰ __A; sadâret P

Şehzâde Sultân Bâyezîd teşrîf-sâz-ı dîhîm-eyvân-ı vücûd olup ber-haseb-i fermân-ı sultân-ı sa'îd mânend-i eyyâm-ı ıyd mevâzi'-i mu'tâdda salıncaklar tertîb olunmuş iken leyle-i sâlisede be-hükm-i kazâ vü kader Ağasarâyı altında ihtirâk vukû'ı rûz-ı dîğêr inkızâ-yı eyyâm-ı şâdîye bâdî oldu. Fî 15.

Mısır'dan ma'zûl Bostân-zâde fakîr gencâyış-pezîr-i havsala-i ta'bîr olmakdan bîrûn mihen ü âlâm-ı gûn-â-gûn ile kat'-ı menâzil idüp [327a] İstanbul'da hânesine nâzil olduğu gün halefî Zeyne'l-âbidîn'in hedef-i sihâm-intikâm-ı eyyâm olduğu haberi vâsıl ve be-hükm-i beşerîyyet bir mîkdâr şifâ-yı sadr hâsıl oldu. Fî m.

Kapudan paşa donanma ile Ağrıboz'a gelüp anda i'dâd olınan hazîne ve zahîreyi gemilere tahmîl ve bi-lutfîhi te'âlâ evâhır-ı şehir-i mezbûrda mashûb-ı selâmet Hanya lîmânına nakl ü tahvîl itdükden sonra ber-haseb-i fermân-ı sultânî hilâf-ı kânûn-ı Osmânî Ağrıboz'da kışlanmak için ol cânibe tahrîk-i bâl-i azîmet itmek üzere iken be-fermân-ı Îzed-i Zû'l-celâl ol hilâlde iki def'a vâkı' olan furtınada pür-bâr altı pâre kadirga ve bir kalyon ve altı şayka sademât-ı emvâc-ı bahr-i zahhâr ile târ ü mâr olup hareket ü ıztırâb-ı deryâyâ nev'an sükûn geldikden sonra kapudan paşa donanma-yı hümayûn selâmet der-kenâr mesleğine sâlik ve sâhil-i emn ü râhata irişmeğe mütehâlik olmuş imiş. Mâh-ı Zi'l-hicce'nin yiğirminci günü Ağrıboz'a takrîben on beş mîl karîb mahallde düşmen-i hâksâr kapudanı süvâr olduğu kûh-ı şükûh bir burtona râst gelüp ol vahşî şikâr üftâde-i dâm-ı teshîr olmak imkân-ı âdî dâ'iresinden dûr olmağın muktezâ-yı hüsn-i tedbîr ırakdan merhabâ ile iktifâ ider iken iktizâ-yı takdîr üzere ancak üç dört pâre gemi ile ol kûh-ı âteşîne mukâbil ve hilâl-i harb ü kıtâlde dört beş yüz kadar dilîr-i dilâver ile kapudan paşa rütbe-i ulyâ-yı şehâdete vâsıl olduğu haber-i hırkat-eseri ma'rûz-ı dergâh-ı felek-iştibâh olup hıl'at-i mansıb-ı kapudanî defterdâr-ı sâbık Mûsâ Paşa'ya ve ba'de inkırâzî'l-evlâd vakf-ı fukarâ-i Haremeyn olan mâtem-sarâyı Defterdâr Ahmed Paşa'ya erzânî buyuruldu. Fî evâhır-ı şehir-i mezbûr. – Nevvera'llahu te'âlâ mazca'ihim-.

Ağalıktan ma'zûl Debbâğ Mehemmed Ağa ki, ba'de'l-azl [327b] Kefe beylerbeyisi nâmına olup dört beş aydan sonra intisâb itdüğü[şekerpâre nâm]²³²¹

²³²¹ __A; şekerpâre nâm P

bânû-yı ismet-me'âb sa'y ü ikdâmıyla sâniyen makâm-ı ağayîde mukîm olmuş idi. Dördüncü ayda tekrâr çâh-ı azle nigûnsâr olup Bölük Ağası Hamza Ağa-zâde ol mesnedde karâr-dâde oldu.

İktizâ-yı etvâr-ı zamâne üzere tertîb-i dâm ü dâne Burusa kazâsını bend-i teshîre üftâde iden Karabaş Şeyh-zâde telvîs itdüğü post-ı hükûmetden izâle olunup Selânik'den ma'zûl Husrev Paşa İmâmı Mustafâ Efendi ol mahalle bedel-i mâ-yetehallel ve mesned-i kazâ ve seccâde-i hüküm ü imzâ dahi bed-ter mühmel oldu. Fî sene 57.

Nakîbü'l-eşrâf Ankaravî Mehemed Efendi yevm-i âşûrâda tecerru'-ı câm-ı fenâ ile hazret-i şehîd-i Deşt-i Kerbelâ neseb-i âlîlerine isbât-ı sıhhat-i da'vâ-yı intimâ idüp mansıb-ı nakâbet sahib-i amel-i sâlih bulununca tevkîf ve üç dört günden sonra ol hıl'at-i vâlâ ile Zeyrek-zâde Yûnus Efendi teşrîf olundu. Fî m.

Hekîmbaşı Hammâl-zâde mizâc-ı letâfet-imtizâc-ı sultânîye muvâfık ilâca muvaffak olmamağın mesned-i ri'yâset-i etıbbâdan tenzîl olunup harâc muhâsebecisi olan Sakızlı İsâ nâm mütetabbib-i câhil Hammâl-zâde mutasarrıf olduğu Rodoscuk arpalığı ve be-kavl-i hod Edirne pâyesiyle ol rûtbeye nâ'il oldu. Fî evâhîr-i Saferi'l-hayr.

İmâm-ı sultânî Monla Yûsuf-ı Şâmî sâlik-i tarîk-ı fenâ vü kem-nâmî olup Medrese-i Sultân Ahmed Hanî'de seccâde-nişîn-i ifâde olan Şâmî Hüseyin Efendi muktedâ-yı sultân-ı enâm ve mu'allim-i şehzâdegân-ı kirâm olmak şerefini ihrâz ile i'zâz olundu. Fî m.

Selefi mutasarrıf olup tahammûlden ziyâde şart-ı iltizâm ile zâlim muharrib nâ'ibler istihdâmıyla harâb ve sükkânını sûhte-i âteş-i |328a| ıztırâb itdüğü Mihalic arpalığına ber-muktezâ-yı diyânet rağbet göstermeyüp zikr-i cemîl tahsîl eyledi. Fî [m.].

Pür-sitârân-ı harem-i irem-nazîr-i şehriyârîde bir sa'âdet-mendin nazar-ı iltifât-ı sultân-ı ercmend ile kadri bülend olup yedinci hâsekîlik unvânıyla muhrez-i şeref-i ihtisâs ve eyâlet-i Şâm paşmaklık nâmıyla anlara hâss oldu. Fî m.

Müftiyü'l-enâm Mu'îd Ahmed Efendi mak'ad-ı sıdka hırâm idüp Abdü'r-rahîm Efendi rütbe-i vâlâ-yı iftâya i'tilâ eyledi. Fî 20 şehr-i Rebî'ü'l-evvel.

Îsâ-yı mütetabbib hizmet-i dergâhdan teb'îd olunup²³²² Hammâl-zâde yine makâmına i'âde olundu. Fî [m.].

Zadre istihlâsına me'mûr olan Vâlî-i Bosna İbrâhîm Paşa ricâl-i harbden olmayup tedbîr-i umûr-ı askerîden gâfil mest-i müdâm-ı berhûdârî hükkâmından Zirin-oğlu ve Bâkân-oğlu nâm melâ'în ikdâmıyla âm-ı mâzîde havza-i teshîre dâhil olan kılâ' dest-i istilâ-yı küffârdan makhûr ve şî'âyir-i İslâmiyye ile revnak-yâfte olan bıkâ' ol şerefden dûr ü mehcûr olduğundan mâ'adâ melâ'în-i hâsirînin Farka sancağını umûmen kabza-i tasarrufa alup ana karîb memâlik-i mahrûsaya dahi medd-i bâ'-ı intizâ' itmek sevdâsında oldukları ahabârı tekdîr-i ser-çeşme-i havâtır-ı ganî vü fakîr itmeğin Anadolu'dan ma'zûl Tekeli Mehmed Paşa rütbe-i ser-askerîye mevsûl olup l cânibe sevk-ı sipâh-ı nusret-destgâh eyledi. Fî şehr-i Rebî'ü'l-âhir.

Ma'zûlen Prevadi muhâfazasında şu'le-i âteş-i âh ü enîn kubbe-i çarh-ı berrîni pür-tef ü tâb ve nâr-ı elem ü ıztırâb ciğerin kebâb iden Siyâvuş Paşa dahil-i mülk-i yemîni olan Kadırğa lîmânı sarâyı ber-mûceb-i fermân-ı sultân-ı âfâk sâhibi dest-i istihkâkından [328b] intizâ' olunup mukâbelesinde hılâf-ı de'b-i kadîm üç dört ay tevkîf ile menşûr-ı eyâlet-i Diyârbekr teslim olundu. Fî m.

Sarây-ı mezbûr Dâmâd-ı Sultânî Vezîr Ca'fer Paşa'ya erzânî buyurilup ol dahi meserret ü şâdmânî ile sarây-ı cedîde be-tarîk-i hâne-i göç nakl ü tahvîl itmiş iken rûz-ı dîğir ale's-seher eski menziline ihrâc ile iz'âc olunup üçüncü gün kerîmeleri Bigihan Sultân mâlikâne ol sarâyâ nakl olundu. Fî m.

Ağa-yı Bektâşiyân Hamza Paşa-zâde'ye be-tarîk-ı ilâve-i mansıb-ı ağayî hıl'at-i vezâret inâyet olunup kadd-i mu'vec ve lihye-i kösec ile dâhil-i katâr-ı vüzerâ oldu. Fî m.

Kapudan paşa taraf-ı berrden Ağrıboz'a varup Çeşme'de müctemi' olan Anadolu askerini almak için Sakız'a vardukda küffâr-ı hâksâr donanması mâbeyninde sedd-i râh ve dest-i himmet ol niyyeti temşiyetde kûtâh olmağın nâ-

²³²² olunup A; olup P

çâr tekrâr Ağrıboz'a avd olunup ba'zı gavâ'il zuhûrî ihtimâmiyle anda hâzır olan yeniçeri ve Rûmili askerin almağa dahi mâni' olup hemân Tirmiş'den Girid cânibine tevcih-i sükkân-ı azîmet eyledüğü haberi vâsıl oldu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Zâd ü zevâdeleri ile Anadolu zu'amâ vü erbâb-ı tîmârî tahmîl olunmak için Çeşme'de i'dâd olunan şaykalara küffâr tarafından ba'zı mertebe gezend ü zarar isâbet itmeğin asker sürmek hizmeti ile Çeşme'ye varan Vezîr Şa'bân Paşa taraf-ı saltanat-ı aliyyeden mazhar-ı itâb ve hıdmet-i muhâfaza ile me'mûren Vezîr Süleymân Paşa ol savba inân-tâb oldu. Fî m.

Vezîr Yûsuf Paşa ve vezâret ile silahdârlıktan çıkan Mustafâ Paşa Tekeli imdâdıyla me'mûr olup cem'an ellişer âdem ile girye-künân Zadre cânibine atf-ı inân itdiler. Fî m.

Dârü's-sa'âde ağası Celâlî İbrâhîm Ağa mahz-ı hayrâhîden nâşî |329a| kelâm-ı Hakk'dan tehâşî itmeyüp birkaç def'a nefy ü iclâ ile tahvîf ve yine hemân o gün afv ü atâ ile taltîf veche-i azîmet itdüğü vâdîden taraf-ı rücû'a hâdî olmağın Mısır'a ruhsat-yâfte-i insırâf olup esâfilden İshâk Ağa nâm bilâ-istihkâk hizmet-i Dârü's-sa'âde ile mazhar-ı eltâf oldu. Fî m.

Kapudan paşa Çuka Adası önünde şikâr itdüğü iki harbî burton ile sâlimen Girid'e vâsıl ve mevcûd-ı hazîne ve zahîre ve bir mıkdar askeri serdâra îsâl etmek ile guzât-ı İslâm'a bir mıkdar kuvvet-i kalb hâsıl olup Girid'e me'mûr olan bâkî asker dahi vâsıl oldukdan sonra Kandiye muhâsarası tahmîni ile Hanya'dan kaldırdığı onsekiz pâre balyemez kal'a-kûb topı mu'asker-i serdâra îsâl itdükden sonra Ağrıboz'da olan yeniçeri ve Rûmili askerin almak için avd idüp sâlis-i şehirde mashûb-ı selâmet Anabolı sâhiline vâsıl olduğu haberi vârid oldu. Fî m.

Haber-i mezbûr vürûdundan üç gün mukaddem mansıb-ı kapudanî Fazlî Paşa'ya ta'yîn olunup evâhir-i şehirde onbeş kadirga ve altı aded Cezâyir burtonı ile âzim-i Bahr-i Sefîd oldu. Fî m.

Tevkîr ü ihtirâm-ı kapudan paşa muvâfık-ı re'y-i sultânî olmağın erbâb-ı dîvân umûmen ulemâ ve yeniçeri Bâğçekapusu'ndan kayıklar ile Beşiktaş'a dek teşyî' idüp bu gûne bir bid'at-i seyyi'e ihdâs olundu.

Devlet-i pâ-ber-hevâ sadreyn-i mükerreremeyn te'sîr-i nuhûset-i isâbet-i ayn ile zâ'il ve sadâret-i Rûm'a tekrâr Bahâyî Efendi ve Anadolu'ya Edirne'den ma'zûl İmâm-zâde Çelebi nâ'il olup leyle-i sâniyede hıl'at-ı sadâret-i Anadolu sâlisen teşrîf-bahş-ı kâmet-i bâ-istikâmet Monlâ Hüseyin ve İmâm-zâde Çelebi mazhar-ı mesel-i "rec' be-hafî-i Huneyn" oldu. Fî m.

Dâmâd Ca'fer Paşa si'âyet ü ifsâd-ı şürekâ ile nazar-ı âtifet-i şehriyârîden sâkıt olup Ağrıboz muhâfazası |329b| nâmıyla ol cânibe teveccüh ile me'mûr oldu. Fî m.

Silahdâr Çavuş-zâde Mehmed Ağa mahz-ı iltifât-ı sultânîye mağrûr olup haddinden tecâvüz dâ'iresine vaz'-ı kadem itmeğin nîk-hâhân-ı hazret sevkıyla eyâlet-i Diyârbekr nâmıyla hizmet-i haremden ihrâc ve bî-çâre Siyâvuş Paşa sarây-bahâ olan mansıb-ı muvakkatdan hırmân ile kahr ü iz'âc olundu. Fî m.

Serdâr-ı Rüstem-iştihâr Hüseyin Paşa'dan hıl'at-i ser-askerî iftirâs ve Kapudan Fazlî Paşa'ya ilbâs olunmak mukarrer olmuşiken adem-i müsâ'ade-i takdîr ile bu güne nâ-savâb tedbîre kalem-i ibtâl ve Hüseyin Paşa'ya nüvâziş ü iltifâtı mutazammın mukarrer-nâme irsâl olundu. Fî m.

Mîrâhûr-ı Kebîr Kavanoz İbrâhîm Ağa be-tarîk-ı zamîme alâ-hılâfî'l-âde mesned-i vezârete pâ-nihâde olup rûz-ı dîğer kapucılar odasında habs ve tenkîl ve yevm-i sânde afv ü âtifet[sultânî]²³²³ ile ikrâm ü tebcîl olundu. Fî m.

Hünkâr İmâmı Hüseyin-i Şâmî gâlibâ nehy-i münker kasdıyla kavlen ve fi'len sultân-ı enâmı iğzâb itmeğin seccâde-i imâmetden tenzîl ile mazhar-ı kahr ü kîn ve Ayasofya Hatîbi Karakaş Mahmûd Halîfe imâmet-i sultân ve ta'lîm-i şehzâdegânda ana câ-nişîn oldu. Fî m.

Hammâl-zâde yine câh-ı azle fûtâde olup Sakızlı Îsâ sâniyen makâm-ı riyâset-i etibbâya i'tilâ eyledi. Fî m.

Sadr-ı Anadolu Hüseyin Efendi teslîm-i mihr-i mu'accel-i müsemmâ ile nâ'il-i devlet-i vuslati olduğu arûs-ı hezâr dâmâd[mânsıbından ancak on gün teyid edip tekrar imam zâde]²³²⁴ âgûş-ı tasarrufuna i'âde olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

²³²³ __A; sultânî P

²³²⁴ __A; mânsıbından ancak on gün teyid edip tekrar imam zâde P

Hâsekî sultânlardan manzûr-ı ayn-ı inâyet-i iltifât-ı şehriyârî olmak şerefîni ihrâz iden iki bânûy harem-sarây-ı izz ü nâz için murassa‘ tâclar ve cevher pûşîdeli kayıklar i‘dâd olunup işâ‘at-ı merâsim-i iğzâz için hasbe’l-emri’n-nâfiz umûmen vüzerâ vü ulemâ ve ağalar ve yeniçeriyân alay esbâbı ile kayıklara süvâr ve mücevhher kayıklardan mukaddem müteveccih-i cânib-i hisâr olup Kandilli Bağçe sâhilinde bi-hasebi’l-merâtib [330a] kadem-i intizâra kıyâm ve edâ-yı hizmet-i redd-i işâret-i selâm itdiler. Fî [m.]. Felâ havle kuvvete ilâ billâhi

Sultân-ı deryâ-nevâl hazretleri izz ü ikbâl ile ankâ-misâl ejder-peyker kayığa süvâr olup ba‘de’l-işâ Kandilli Bağçe’ye giderken telâtum-ı emvâc ile mizâc-ı letâfet-ımtizâclarına hiddet müstevlî olup sâhil-i selâmete vaz‘-ı kadem buyurdıklarında otuz günlük bostâncıbaşı fakîr isnâd-ı taksîr ile hâ‘ib ü hâsir ancak korıbaşı ile ihrâc olundu. Fî m.

Bahâyî Çelebi mutasarrıf olduğu Mihalic arpalığı sudûr-ı ulemâyâ inâyet oluna gelmiş iken İmâm-ı Sultânî Mahmûd Halîfe’ye erzânî buyuruldu. Fî [m.].

İsâ-yı mütetabbib nâ-halef on yedi günden sonra selefi Hammâl-zâde ile yine mübâdele-i câme-i azl ü nasb itdiler. Fî [m.].

Kapudan-ı sâbık Mûsâ Paşa Anabolı lîmânına dâhil olduğu haberi²³²⁵ küffâr-ı hâksâra vâsıl olıcak on pâre burton ve altı pâre mavna ve yigirmi beş kadirga ile sedd-i mehâric ü medâlih idüp min-ba‘d geride imdâd değil kendülerini tahlîse der-i devlet-medâr-ı şehriyârîden istimdâda muhtâc idükleri ahabârı te‘âkub itmeğin Âsitâne’de olan altı pâre İngiliz ve Flemenk burtonlarına ücret ile asker tahmîl olunup Sakız’da Kapudan Fazlî Paşa’ya irsâl ve İzmir’de olan on beş kadar İngiliz burtonları dahi bu minvâl üzere istikrâr olunmak için başçavuş eliyle hükm-i hümâyûn îsâl olundu. Fî m.

Anabolı ahabârı Kandiye hâkiminin gûş-güzârı olıcak kuvvet-i kalb tahsîl ve sekiz bin tûfeng-endâz ve bin süvâr mühimmâtını tekmîl idüp bin nefer yeniçeri ve ba‘zı zu‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ile Kandiye Boğazı muhâfazasında olan Çiftelerli Osmân Paşa üzerine havâle eyledi. Bu haber taraf-ı ser-askere vâsıl olıcak mehmâ-emken imdâd idüp dem-i işti‘âl-i âteş-i harb u kıtâlde bi-avnihi

²³²⁵ haberi A; __P

te‘âlâ üç **[330b]** bin kadar kâfir sûhte-i sâ‘ika-i şemşîr-i guzât-ı zafer-mend ve beşyüz nefer dahi kemend-i esre bend olduğundan mâ‘adâ serdârları olan caneral oğlı ve altı nefer müte‘ayyen kapudan dest-beste-i esîr olduğu haber-i behcet-eseri ma‘rûz-ı der-i devlet-masîr oldu. Fim. Elhamdulillahi âla zâlîke

Şehzâde Sultân Bâyezîd fedâ-yı ser-i sa‘âdet-efser-i sultân-ı sa‘îd oldu. Fî m.

Tekeli Paşa serhadd gâzîleriyle Zadra muzâfâtından Şibnik nâm hisârı muhâsara kasdıyla ol savba atf-ı inân-ı azîmet idüp pîşrevâne hareket iden fırka-i sipâh-ı nusret-destgâha sedd-i râh olmak mulâhazasıyla mukâbil olan gürûh-ı mekrûhdan yedi sekiz kâfir üftâde-i hâk-i helâk ve nısfı mıkddârı dahi beste-i fitrâk olduğu haberi vusûli ile sükkân-ı İstanbul’a sürûr hâsıl ve nice har-vâr cülûd-ı medbûğa-i rû‘ûs-ı maktû‘a vâsıl oldu. Fî m.

Ağa-yı²³²⁶ Dârü’s-sa‘âde nâmına olan İshâk-ı bî-istihkâk Mısır’a gitmek üzere kayd-ı rakddan ıtlâk olunup Musâhib Mehemed Ağa’nın makâmına i‘tilâ eyledi. Fî m.

Zâbit-i Bektâşiyân Hamza Paşa-zâde hilâb-ı azl ü ıztırâba fütâde olup Defterdâr-ı Sagîr Emîr Ali²³²⁷ hilâfû’l-âde Defterdâr-ı Kebîr Ahmed Paşa sarâyında hıl‘at-i ağayî ile tebcîl ve andan Ağasarâyı’na nakl ü tahvîl olundu. Fî m.

İmâm-zâde bir buçuk ayda visâde-i azle ser-nihâde olup Hüseyin Efendi râbi‘an sadr-ı sadârete i‘âde olundu. Fî m.

Çend-rûze Dârü’s-sa‘âde Ağası Mehemed Ağa ferîse-i şîr-i şemşîr-i kahr-ı sultân-ı dehr olup selefi halef olmuş iken yevm-i sâlisde İshâk Ağa sâniyen müşt-i dürüş-ti azl ile hâk-i mezellet ü havâna galtân olup Mısır’a giden Celâlî İbrâhîm Ağa’ya avd itmek için emr-i celîlü’ş-şân irsâl ve dört beş günden sonra hıl‘at-i müste‘âr-ı ağayî ile Musâhib Maksûd Ağa alâ-kerhin minhu iclâl olundu. Fî Şa‘bân.

²³²⁶ Ağa-yı A; __P

²³²⁷ Sagîr Emîr Ali A; Mehemed Ağa Ali P

Sadr-ı düvâzde-rûze **[331a]** Hüseyin Efendi yine gavtahor-ı lücce-i azl ü teb'îd olup hebût-ı şurta-i müsâ'ade-i baht-ı sa'îd ile İmâm-zâde Çelebi sâlisen vâsıl-ı sâhil-i husûl-i ümniyye vü ümmîd oldu. Fî m.

Rikâbdâr Ken'ân Ağa musâhibler zümresine ilhâk olunup sâlis-i vüzerâ olmak unvânıyla mazhar-ı ihsân ve müjde-i musâheret ile dahi hurrem ü şâdmân oldu. Fî m.

[Vezîr-i'azam]²³²⁸ **Sâlih Paşa** ibkâ-yı devlet-i mevhûme-i pâ-ber-hevâ ve tefsîh-i hayât-ı çend-rûze-i bî-bakâ recâsıyla taraf-ı saltanata eslâfî mütehammil olduğu gurâmât-ı mâliyyeyi birkaç mertebe taz'îf idüp ânen fe-ânen zuhûr iden tekâlîfe manâsıb-ı ilmiyye ve dîvâniyye tevcîhi mukâbelesinde alınan rüşvetlerden mâ'adâ vâridât-ı evkâf-ı selâtîn ve emvâl-i tüccâr-ı ehl-i zimmet ve müslimîn kifâyet itmedüğü cihetden etrâfda olan beylerbeyilere tahmîl itdüğü hadâyık-ı sultâniyye döşemeleri için kapu kethudâları eliyle iştirâ olunan semmûr kürkleri ve akmişe bahâsını îfâ için beylerbeyiler re'âyâ fukarâsına dest-i ta'addî dirâz ve ol bî-çârelere evbâb-ı envâ'-ı cevır ü zulmi bâz itmeğin re'âyâ zebûn ü perîşân ve memleket harâb ü vîrân olup hazîne ahvâli muhtellü'n-nizâm belki binâ-yı mülk müşrif-i inhidâm olmuş idi. Husûsan serhadde olan kılâ' mühimmâtı ve mustahfizları vezâ'îf ü ta'ayyûtânı bi'l-küllîye münkâtı' olup vâcibât-ı umûr-ı dîniyyeden olan sedd-i sugûr-ı İslâmiyye maslahatı mühmel ü müşevveş olmağın e'âdî-i dîn ü devlet mekîn-i kemîn-i fırsat olup memâlik-i mahrûsaya medd-i bâ'-ı intizâ' ider olmuşlar idi. Bâ İbn-i Heme etrâfdan der-i devlete gelen mekâtîb ü ahbârı kendüye sefer teklîf olunmak havfindan ketm ü ihfâ idüp umûr-ı mühimme-i devleti pâye-i serîr-i saltanata arz u i'lâm itmemek vâdîsinde Vezîr Musta'sım Alkamî-i bed-nihâda iktifâ itmeğin sultân-ı âlî-nijâd hazretleri ihtilâl-i **[331b]** ahvâl-i memleket ve perîşânî-i havâtır-ı sipâh ü ra'iiyyetden zühûl ü gaflet buyurup âlemi abdû'l-mü'minîn iklîmi i'tikâd buyururlar idi. Tâ ki bir tarîk ile vezîr-i merkûmun dîn ü devlet ve nazm-ı ahvâl-ı memleket umûrunda ihmâl ü kusûrı ma'lûm-ı hümâyûnları olup izâlesi bâbında terâhî vü imhâl mûcib-i izdiyâd-ı mevâdd-ı ihtilâl idüğü muhât-ilm-i âlem-ârâları olmağın devletile hareket ve vezîre irsâl-i peyâm-ı da'vet buyurup Sancakdâr Hayre'd-dîn Mescidi

²³²⁸ __A; Vezîr-i'azam P

kurbünde rikâb-ı hümâyûna rûymâl itdükde hasbe'l-emri'l-âli kafes-i cismi mürğ-i rûhdan hâlî olup rûz-ı dîğerk cesedi Üsküdâr'a nakl olundu. Fî 12.

Mühr-i şerîf kapucılar kethudâsı ile ol gice kapudan-ı sâbık Mûsâ Paşa'ya ırsâl olundukdan sonra rûz-ı dîğerk vakt-i zuhrda Receb Ağa ile hatt-ı evveli nâsîh hükm-i hümâyûn gönderilüp ba'de'l-asr hükm-i esbak takrîr olunmuş iken mededkârî-i hüsn-i tedbîr ile üçüncü gün mühr-i şerîf vâsıl ve devlet-i vezâret-i uzmâya Defterdâr Ahmed Paşa nâ'il oldu. Fî m.

Mansıb-ı mahlûl-i defterdârî vezâret-i uzmâ tahmîn olunan Mûsâ Paşa'ya olup Orta Defterdâr Halıcı-zâde niyâbeten ol hizmete mübâşeret itmiş iken Mûsâ Paşa'nın Âsitâne'ye mansûben kudûmünde zuhûrî muhtemel olan mahzûr def'i içün ba'de yevmîn Halıcı-zâde vezâret ile asâleten defterdâr oldu. Fî m.

Hammâl-zâde Rodoscuk arpalığı ile mütekâ'id ve mesned-i riyâset-i etıbbâya râbi'an Sakızlı Îsâ mütesâ'id olup ol har-ı bî-nevâ küstâh-ı bî-edeb ü bî-hayâ Eyyûb kazâsını dahi mansıbına zamm ü ilhâk ve onbeş günlük kâdî olan İsmetî fakîrî âteş-i azle ihrâk eyledi. Fî m.

Kapudan Fazlî Paşa Ağrıboz'dan Cezâyir burtonların ve Anabolı'dan [332a] gemilerin alup ba'dehu Girid'e saldırmak üzere Sakız'dan hareket itmiş iken yolda kâfir gemileri mukâbil ve semt-i maksûda azîmete hâ'il olmağın deryâyı heycâda bir mîkdâr mevc-rîz oldukdan sonra gâlibâ ber-vefk-ı hâtır-hâh-ı a'dâ meyl-i cânib-i selâmet idüp tekrâr Sakız lîmânına vaz'-ı lenger itdüğü haberi vâsıl oldu. Fî m.

Serdâr-ı ser-efrâz Hüseyin Paşa cezîre-i Girid kılâ'ından binden ziyâde gemi alur lîmânı olan İstepe nâm hisâra yed-i istîlâ dirâz ve Kandiye tarafına terk ü tâz idüp guzât-ı İslâm kal'a etrâfından yigirmi bin kadar mevâşî ve devâb ahz ü iğtinâm itdikleri haberi vârid oldu. Fî m.

Zadre serdârı Tekeli Mehemed Paşa Şibnik kal'asını istihlâs niyyeti ile hareket idüp yigirmi gün ol hisârı muhâsara itmiş iken kemâl-i metânet ü istihkâmı cihetinden sa'y ü ikdâm müntec-i husûl-i merâm olmayup hâ'iben avd ile tav'an ve kerhen luhûk-ı ihtiyâr-ı âr ve âm-ı mâzîde bi-hükm-i takdîr-i mümteni'ü'-tagayyür ve imhâl ü ihmâl ve taksîr-i vükelâ-yı bed-tedbîr makhûr-ı kabza-i teshîr-i küffâr-ı hâksâr olan Farka sancağından dest-i İslâmiyânda bâkî

kalan Kinin nâm makâmda darb-ı mazalla-i karâr itdüğü haberi vâsıl oldu. Fî Ramazân.

Mîrâhûr-ı Kebîr Mustafâ Ağa'ya be-tarîk-ı ilâve-i mansıb-ı hıl'at-i vezâret inâyet olunup yevm-i ıydda meclis-i dest-i[bus]²³²⁹ sultân-ı sa'îdde vezîr-i a'zama tâlî olmak bâbında fermân-ı âlî sâdır [oldı]. Fî m.

Filibe kazâsı[bâzı]²³³⁰ mahkemede hizmet-i kitâbet ile iktisâb-ı cihet-i ma'îşet iden esâfil-i müderrisînden kırkdan ma'zûl Siyâmî nâm şahs-ı hâmilü'z-zikre in'âm olundu. Fî m.

Kalem-i kitâbet-i yeniçeriyân beş günde kâtib-i sâbık Bekir nâm kimesne elinden Deli Kâsım oğluna andan tekrâr Bekir'e ba'dehu yine Kâsım oğluna müntekal oldu. Fî m.

Kapudan [332b] paşa²³³¹ Girid'e varup birkaç bin yeniçeri ve Anadolu askeri ve mevcûd-ı hazîneyi serdâra teslîmden sonra umûmen donanma-yı hümâyûn ile sâlimen²³³² İstanbul'a vâsıl oldu. Fî gurre-i Şevvâl.

Ol gün[ıslâh-ı mizâc-ı şerif imzâc-ı sultân-ı nâhsir ve töhmet su-i tedbir ile]²³³³ ma'zûl ü mansûb hekîmbaşılar dûrbâş-ı kahr ü iclâ ile hâk-i dergâhdan matrûd olup bir haftadan sonra yine avde murahhas oldılar.

Mısır hükûmeti Mostarî Mustafâ Paşa'ya tefvîz olunup Sâlih Paşa etbâ'ından olan Budin Hamza Paşa-zâde'ye ve Bağdâd kapudan-ı sâbık Mûsâ Paşa'ya Erzurûm Gürcî Mehemmed Paşa'ya oldu. Fî m.

Îsâ-yı mütetabbib tekrâr nefy olunup altıncı günde yine mazhar-ı afv oldu. Fî m.

Hüseyin Efendi yine mazhar-ı kahr-ı sultân-ı dehr olup Gelibolı'ya iclâ ve on günden sonra avdı içün izn-nâme tahrîr ü imlâ olundu. Fî m.

²³²⁹ __A; bus P

²³³⁰ __A; bâzı P

²³³¹ paşa A; __P

²³³² sâlimen A; __P

²³³³ __A; ıslâh-ı mizâc-ı şerif imzâc-ı sultân-ı nâhsir ve töhmet su-i tedbir ile P

Çivi-zâde Rûm'a kâdî-i İstanbul Memik-zâde Anadolu'ya yeri Kuddusî-zâde'ye Selânik'den ma'zûl Şeyhî-zâde'ye Edirne olup her biri insâfdan hâric garâmet-i mâliyye tahmîli ile müttehem der-sivâ-yı âlem oldılar. Fî m.

[**Hıdmet-i** muhâfız Mısır kâli hırâmeti maliyye'yi tehir ile]²³³⁴ Mostarî[Mustafa Paşa'ya tevcih ve]²³³⁵ **müte'ahhid** olduğu meblağı tekmîle kâdir olmamağın mazhar-ı kahr ü itâb belki zânû-zede-i arsa-i şikence vü ikâb olup tavassut-ı şüfe'â ile azl ve inzivâ eyâletine nakl ü tahvîl ve anın uhde-i iltizâmında olan üçyüz kîse-i tahammül ile bâr-ı sakîl-i hükûmet-i Mısır Yeniçeri Ağası Emîr Mehmed Ağa dûş-ı ihtimâmına tahmîl olundu. Fî m.

Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa Musâhib Ken'ân Paşa nâmzed olan Bigihan Sultân ihsân olunmak üzere mazhar-ı eltâf-ı sultâniyye olup halîle-i celîletü's-şânları iskân olunan Kadirga lîmânı sarâyına nakl olundu. Fî m.

Bağdâd'dan ma'zûl İbrâhîm Paşa tezâhum-ı esbâb-ı idbârdan nâşî hükm-i hümâyûna imtisâlden sûret-i tehâşî gösterüp muhâlefet |333a| ü inâd vâdisinde harekete âğâz ve bezl-i mâl ile Bağdâd kulunı hevâ-yı sevdâ-yı hâmda kendüye demsâz itmiş iken yeniçeriyân-ı dergâh-ı âlî zâbitlerinin hüsn-i tedbîri ile mukaddemât-ı sa'y ü ikdâmı intâc merâm itmeyüp etbâ'ından muharrik-i fitne vü fesâd olan birkaç şakî-i bed-nihâd ile giriftâr-ı mazîk-i hisâr olduğu haberi der-i devlet-medâra vâsıl olmağın âteş-i gazab-ı sultânî müştâ'îl olup nokta-i vücûdını safha-i şuhûddan nâ-bûd itmek içün küçük mîrâhûr irsâl olundu. Fî m.

Husûs-ı mezbûr zuhûrundan birkaç gün mukaddem ise Sâlih Paşa birâderi Budin'den ma'zûl ve Murtazâ Paşa hâric-i hayta-i ta'dâd mâl bezliyle hâkim-i Bağdâd ve Mûsâ Paşa sâniyen Fazlî Paşa yerine kapudan olmak ile dilşâd olmuş idi. Bağdâd'da zuhûr iden fitne vü fesâd ahabârı bâ'is-i fesh-i azîmet-i şehriyârî olup bir hafta mukaddem Murtazâ Paşa alâ-cenâhin isti'câl reh-güzâ-yı cânib-i Bağdâd olmuş iken Sâlihîlikde İbrâhîm Paşa ile ittihâd cihetinden bî-sudûr-ı hıyânet sadme-i azl ile tezlîl ve Bağdâd eyâleti tekrâr Mûsâ Paşa'ya tahmîl olup Tersâne Kethudâsı Ammâr-zâde kapudan ve bir hafta sonra hıl'at-i vezâret ile dahi refî'ü's-şân oldu. Fî m.

²³³⁴ __A; Hıdmet-i muhâfız Mısır kâli hırâmeti maliyye'yi tehir ile P

²³³⁵ __A; Hıdmet-i muhâfız Mısır kâli hırâmeti maliyye'yi tehir ile]²³³⁵ Mostarî[Mustafa Paşa'ya tevcih ve P

Pür-sitârân-ı harem-i irem-nazîrden biri müsâ‘ade-i baht ü ikbâl ile emsâli miyânında sultân-ı ser-fîrâz hazretleri taraf-ı âlîlerinden karîn-i iğzâz olup hasbe’l-emr vüzerâ vü ulemâ ve umûmen erkân-ı dîvân ve tâ’ife-i Bektâşîyân ve teberdârân ve bostâniyân Topkapısı kurbünde Vâlide Sultân Bâğçesi’nden sarây-ı hümayûna îsâl itdiler. Mukaddemâ mâlik-i rakabesi olan nakîb çavuşı dest-i temellükünde rakabesini rıbka-i rakddan âzâd olmak ihtimâli olmağın mülk-i nikâh ile temellüke rağbet buyurilup bir Mısır hazînesi mehr tesmiyesiyle **[333b]** akd-i nikâh olundu. Fî Zi’l-hicce.

Dâmâd-ı sultân Ca‘fer Paşa Ağrıboz muhâfazasından marîzan avd idüp zehâb ü iyâbda irtikâb itdüğü mezâlîm netîcesi olan inkıtâ‘-ı rişte-i ömr ile üftâde-i çâh-ı adem ve Musâhib Ken‘ân Paşa anın mekânına iclâs olunmak ile mahrem oldu. Fî m.

Murtazâ Paşa fakîri na‘l-bâz-güne-i firîb ile pâ-beste-i dâm-ı i‘dâm itmeğe giden Hâsekî Murâd Bağdâd’a karîb Tîkrît nâm menzilde Murtazâ Paşa’ya sedd-i râh-ı necât idüp müjde-i kapudanî ile ol menzilden der-i devlet-nevâl-i sultânî tarafına tahvîl ve Diyârbekr’e vâsıl oldukda rütbe-i vâlâ-yı şehâdet ile tebcîl eyledüğü haberi tekdîr-i havâtır-ı sagîr ü kebîr eyledi. Fî m.

Burusa’dan ma‘zûl Mes‘ûd Çelebi ezyâl-i efdâl-i ba‘zı erbâb-ı câh ü celâle teşebbüs idüp iktizâ-yı zamâne üzere hareket itmeğın Rûmili pâyesiyle teşrîf olundu. Fî m.

Kazâ-i Haleb’de henûz elli beş gün celse-i istirâhat ü ârâm iden Bostân-zâde Sârîku’n-nücûm müşt ü dürüş-ti azl-i nâ-behengâm ile mesned-i hükûmetden kıyâm idüp Diyârbekr’den ma‘zûl Uşşâkî-zâde horos bezl-i mâl ile zu‘mınca nâ’il-i âmâl oldu. Fî m.

Nakîbü’l-eşrâf Yûnus Çelebi mesned-i nakâbetden izâle olunup Ankarevî Nakîp Zâde pederinden pesmande olan mâl-ı helâlî bezl ile ol makâmı tahsîl ve fî’l-i harâm-ı rüşvet irtikâbı ile kendüyi tezlîl eyledi. Fî m.

Fazlî Paşa mücerred def‘-i sıklet itmek içün Anadolu sahrâlarında bir müddet herzeğerd-i vâdî-i nâ-murâdî olmak bâbında fermân-ı şehriyârî[sadr]²³³⁶

²³³⁶ __A; sadr P

olmuş iken ol ebr-i belâ Rûmili fukarâsı üzerine havâle olunup Topkapusı hâricinde olan bağçesine çıkdığı günün sânîsinde ber-mûceb-i hükm-i hümâyûn-ı sultânî dâhil-i şehir ve dîvâna huzûr ile bâz ü nâb-ı tüvân ü tâb-ı kahr-ı dehr olup sarâyına geldükde tekrâr emr-i sefer mukarrer oldu. Fî |334a| Muharrem sene 58.

Vezîr-i a'zam iktizâ-yı emr-i mübhem ile mukaddemâ sâkin olduğu merhûm Mûsâ Paşa sarâyına göçüp rûz-ı dîğerk tekrâr Kadırga lîmânına nakl-i ahmâl eyledi. Fî m.

Şehzâde Sultân Cihângîr ni'met-i hayât-ı dünyâdan sîr olup ceddi Sultân Ahmed türbesinde câygîr oldu. Fî m.

Nâmzed-i sadr-ı a'zam olan Bigihan Sultân hazretleri âyîn-i dîrîn-ı Osmânî üzere haşmet-i enbûh ve debdebe-i gürûhen gürûh Eskisarây'dan Kadırga lîmânı sarâyına îsâl olunup be-hükm-i fermân-ı âlî onbeş gün ale't-tevâlî ri'âyet-i mehâmm-ı sûr ü surûr olundu. Fî m.

Murtazâ Paşa'nın tu'me-i şîr-i şemşîr olan hûn-pâş ser-i bî-devleti vâsıl olup pîşgâh-ı dergâh-ı saltanatda galfîde-i hâk-i mezellet ve bu vaz'-ı nâ-münâsib ol bî-günâha bâ'is-i terâdüf-i hedâyâ-yı rahmet oldu. Fî m.

Üsküdârî Mahmûd Efendi hazretlerinin kerîmeleri oğlu Mustafâ nâm onsekiz yaşında bir çelebi ziyâde garâmet-i mâliyye tahammül ü iltizâmı ve ba'zı şeyâtîn-i insin mukâreneti sa'y ü ikdâmıyla dört aylık İzmir kazâsını bend-i kemendi/ teshîr idüp bu hâl-i müsmirü'l-melâl bir bölük münkesirü'l-bâl şüyûh-ı tarîka sebep-i tezâ'üf-i hüzn ü inkisâr ıztırârı oldu. Fî m.

Koca nâm kasaba kazâsından ma'zûl İbrâhîm nâm bir şahs-ı mechûl mazhar-ı himmet-i vezîr-i a'zam ve Belgrad mevleviyetiyle muhterem olup kible-i âlem[herm-i mükrim]²³³⁷ Ka'be-i mu'azzama —şerrefhâ'llahu te'âlâ- kazâsı pâyesiyle dahi sezâ görüldü. Fî m.

Anadolı sadâreti hıl'ati Edirne'den ma'zûl Hanefî Çelebi'ye ilbâs olunup beyne'n-nâs Oğlan Pâzengi lakab-ı mezmûmı ile ma'lûm olan Şâm'dan ma'zûl Mustafâ kazâ-i Dârü's-saltana İstanbul ile nâ'il-i me'mûl oldu. Fî m.

²³³⁷ __A; herm-i mükrim P

Vilâyet-i Aydın ve Saruhan yigirmi seneden ziyâde zamân kat'-ı tarîk vâdîsinde tahsîl-i dest-mâye-i husrân iden Kara Haydar nâm şakî birkaç sene mukaddem galtîde-i |334b| derekât-ı nîrân olup piser-i bed-güheri dahi pederinden bed-ter bin kadar küştenî-i bed-ahter ile nehy fî gâret ve ibâd ü bilâda îsâl-i hasâret câdde-i nâ-müstakîmine vaz'-ı kadem ve bir seneye karîb ahz-ı mâl ve sefk-i dem idüp mâdde-i fesâdı yevmen fe-yevmen izdiyâd bulmak üzere iken Karaman Beylerbeyisi İbşir Paşa mübâşeretiyle esbâb-ı cem'ıyyeti perîşân ve kendi havâss-ı etbâ'ından birkaç nekbetî ile ba'zı cibâl-i şâhikada nihân olup lakin töhmet-i ittifâk ile nice bî-günâhın girîbânı dest-i bî-dâd-gerâna giriftâr ve paşa-yı mezbûrun katâr ve mehârı mâl-ı müsâdere ile pür-bâr oldu. Fî m.

Sakız muhâfazasında olan Vezîr Şa'bân Paşa'nın zulm ü ta'addîsi âvâzesi âlemgîr olmağın fermân-ı lâzîmü'l-iz'ân ihlâk ü tedmîrine müte'allık olup matıyye-i vücûdı bâr-ı serden sebûk-bâr ve kellesi dergâhda galtân olan vâlî-i Bağdâd İbrâhîm Paşa-yı nâ-murâd başı ile rû-nihâde-i safha-i hâk ü gubâr oldu. Fî Safer.

Defterdâr Halıcı-zâde me'mûr olduğu köşk döşemesi hizmetinde kusûr isnâdıyla ba'de'l-habs ma'zûl olup menkûhesi sultân kethudâsı olan Defter Emîni İsmâ'îl Efendi ol makâma iclâs ve dûş-ı isti'dâdına hıl'at-i vezâret dahi ilbâs olundu. Fî m.

Galata kazâsından ma'zûl Debbûs Bâlî-oğlu kadeh-i yârânı olan hem-civârı Yahûd-ı merdûddan istimdâd ve anlardan alduğu cevâhir ü nûkûdı mahalline îsâl ile zahr-ı âhiret i'dâd idüp bâzâr-ı irtîşâ ziyâde i'tibâr bulalıdan berü tahsîli sevdâsında bî-hâb ü ârâm olduğu Rûmili sadâret mevhûmesi âgûş-ı teshîre râm ve kad-i kûtâh-ı nâ-mevzûn ve çeşm-i zîr-i cid-gûn ve rîş-i bukalemûn-nümûn ile meydân-ı dîvân-ı hümayûnda kebg-derîye arz-ı şîve-i hırâm eyledi. Fî Rebî'|335a| ü'l-evvel.vema zâlet-ıl eyâm-i bezl-ıl âcayibâ

Vezîr-i a'zam on gün mukaddem merhûm Mûsâ Paşa sarâyına nakl-i ahmâl idüp tekrâr Kadırga lîmânı sarâyına intikâl eyledi. Fî m.

Şuhûr-ı Rûmiyyeden Mart'ın dokuzuncı gicesi bi-emri'llahi te'âlâ deryâda azîm furtına olup küffâr-ı hâksârın on sekiz pâre çekdirmesi ve sekiz pâre burtonı ve ceneral kapudan süvâr olduğu darbene ile pür-bâr üç fenerli burton ve

dört pâre furkata sademât-ı evmâc-ı bahr-ı zahhâr ile Sakız kurbünde İpsara nâm cezîre önünde pârelenüp on bine karîb nüfûs-ı zâ‘ifeden bir müteneffîs sâhil-i selâmete çıkmaduğı ahhâr-ı sârresi vârid oldu. Fe-li’llahi’l-hamd ve’l-mennihi.

Resm-i mu‘tâd üzere Yeni Câmi‘de mevlûd-i şerîf cem‘iyyeti olup İbn-i Debbûs ve Hanefî-i Lâ-m-ı Hafî müftîden mâ‘adâ cümle sudûr-ı ulemâyâ tasaddur itmek bâbında fermân sudûr idüp bu vaz‘-ı nâ-münâsib bâ‘is-i inkisâr-ı havâtır-ı ekâbir ü esâgir oldu. Ol meclisde müftîler huzûr-ı hümâyûna da‘vet olunmak düstûr-ı l-amel bir kânûn-ı muhaddes iken yevm-i mezbûrda Abdü’r-rahîm Efendi mahfel-i sultânîye da‘veti mutazammın fermân-ı hümâyûn sudûr itmeyüp ol dahi bu yüzden münkesir ü mahzûr oldu. Fî m.

Beş aylık Budin vâlîsi Hamza Paşa-oğlı çâh-ı azle fütâde olup Siyavuş Paşa anın makâmına pâ-nihâde oldu. Fî m.

Mukaddemâ Mısır hükûmeti tehallûf iden Mostarî Mustafâ Paşa Diyârbekr’e olmuş iken on gün sonra Haleb’e tebdîl olup mahlûlüne Melek Ahmed Paşa mevsûl oldu. Fî m.

Sarây-ı âmire hammâllarından iken ba‘zı ağayân-ı Dârü’s-sa‘âde himmeti mukârenetiyle bevvâbân-ı hâssa katârında şümâr olup sultân-ı Behrûz-rûz hazretleri şîrdâne harekete rağbet buyurdıklarında taht-ı revânları pîşgâhında meş‘aledârlik hizmeti ile necm-i ikbâlî [335b] âfitâb-tâb olan Hâjî Mehmed nâm Şâmî bir şahs fessîrâne evzâ‘ ü etvârı tab‘-ı hümâyûn-ı şehriyârîye hoş gelüp miskîn Hâjî Mehmed²³³⁸ kapucılar kethudâlığı rütbesine terfî‘ olundu. Fî m.

Bosna eyâleti ile ser-asker nâmına olan Tekeli subh ü şâm evkâtı tahsîl hevâ-yı nefis-i emmâre ve tekmîl-i esbâb-ı lezzât için²³³⁹ masrûf-ı mest-i müdâm bir Türk-i sûtürg olup etvâr-ı serdârîden haberdâr olmaduğundan mâ‘adâ muhafazaya me‘mûr olan zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı tagrîm ve izn-i avdi cümleye ta‘mîm idüp ol mağrûr-ı bî-pervâ miyân-ı a‘dâda tenhâ kalmağın Farka sancağına müstevlî olan hizb-i müşrikîn-i bed-âyîn sadme-i hücûnı ile pây-i mukâvemeti bî-karâr olup ol bî-âr, [Mısra]‘:

²³³⁸ miskîn Hâjî Mehmed A; __P

²³³⁹ için A; __P

Gerekendi ise esb ü şütür bârî eyle

Bârî'ye şükrler ki sebük-bâr oldum

diyerek cem'-i ma'dûd ile âheng-i tarîk-ı karâr itmiş idi. Ol havâlî merdân-ı perhâş-cûdan hâlî olıcak küffâr-ı dûzah-medâr-ı bî-pâk ve bî-pervâ Klis etrâfına dest-i tasallut dirâz idüp ol eyâletin muzâfâtından olan cümle palankaları ve kurâ vü ziyâ'ı dâhil-i kabza-i teshîr itdükden sonra Klis kal'asını giriftâr-ı mazîk-i hisâr idüp istihlâsına bezl-i nakdîne-i ihtimâm itdiler. Çünkü ol hısn-ı hasîn müdebbirân-ı umûr-ı devlet ü dîn ahâlî ile bârût ve top ve sâ'ir mühimmât-ı ceng ü âşûbdan hâlî olup vazîfe-i mu'ayyeneleri virilmemek ile el-uhdetü ale'r-râvî sene be-sene mevcûd olan ancak bir dâne topı isti'mâle kâdir âdem olmaduğundan mâ'adâ eyyâm-ı muhâsarada der-i devlet-medârdan ve serdâr nâmına olan yâdigârdan feryâdlarına imdâd irişilmeyüp imdâddan me'yûs olmağın ahâlîsi nâçâr tâlib-i zinhâr oldılar. Nüvîd-i emân hâric-i dervâze-i hisâra vaz'-ı kadem itdikleri [336a] dem ricâlü'l-harbden dört bin kadar âdem zebûn-ı ser-pençe-i şîr-i şemşîr ve evlâd ü iyâlleri dest-beste-i esîr olup yüz seneden ziyâde müddet makarr-ı ehl-i î mân ü tevhîd ve ârâmgâh-ı erbâb-ı takdîs ü temhîd olan ekall-i müteyakkın üzere otuz pâre palanka ve nice yüz ma'mûr kurâyı müştemil Klis ve Farka sancakları dâr-ı İslâm iken diyâr-ı küffârdan ma'dûd ve ahâlîsi katl ü esr ile hânümânlarından mefkûd olduğu haber-i hırkat-eseri zümre-i İslâm'ı tekdîr eyledi. Fîm. Fel hükm-u lillâhi'l âlîyül kebiri

Garâbet bundadır ki, verâ-i perde-i kazâ vü kaderden böyle bir musîbet-i uzmâ rû-nümâ olup binâ-yı mülk ü millet rahnedâr olmuş iken vükelâ-yı devlet zerre kadar keder çekmeyüp ancak ba'de harâbi'l-Basra isnâd-ı taksîr ile Tekeli mesned-i hükûmetden izâle ve yerine Dervîş Mehmed Paşa'yı iclâs ol mutasarrıf olduğu eyâlet-i Silistre hıl'atini mukaddemâ beylerbeyiliği ile Zadre seferine ser-asker olan naht-ı ekber İbrâhîm Paşa'ya ilbâs itdiler. Feyâ gurbet-ül İslâm

Dört aylık Selânik kâdîsi nâmına olan Paşmakcî-zâdelerin büyüğü azl olup yerine Filibe'den henûz üç aylık zamân-ı azli olan Siyâmî nasb olundu. Fî şehri-i Rebî'ü'l-âhir.

Kazâ-i [Ankara]²³⁴⁰ Haleb pâyesiyle kuzât-ı kasabâtdan Keder-oğlu nâm râşîye oldı. Fî m.

Fazlî Paşa mukaddemâ asker sürmek nâmıyla Rûmili tarafına gönderilmiş idi. Birkaz mertebe gelmek ve yine dönmek evâmir-i mütenâkızası irsâl olundukdan sonra bi'l-âhire sâdır olan izn-i âlî ile hâk-i Âsitân'a rûymâl idüp henûz celse-i istirâhat itmedin Azağ'a gitmek bâbında sudûr iden fermân-ı hümâyûna imtisâlde isti'câl itmemeğin birkaç gün sarây bâğçesinde mahbûs olup ba'de'l-ittlâk hâh |336b| ü nâ-hâh ancak dört pâre kadırga ile me'mûr olduğu Azak tarafına çekildi. Fî m.

Edirne kazâsı Bağdâd'dan ma'zûl râşî-i ecnebî Mûstalı-zâde'ye ve kazâ-i Erzurûm Kuds-i şerîf pâyesiyle vezîr-i a'zam hâcesi nâmına Amâsiyye'de bir medreseye mutasarrıf olan Ömer Hâc[e]'ye oldı. Fî m.

Yenişehir kazâsından henûz dört ayı tekmîl itmeyen Paşmakçı-zâde'nin küçüğü sadme-i azl ile hufre-i husrâna galtân ve mahlûlü ile Erzurûm'dan ma'zûl Kayseriyyeli Sâlih kâmrân olup humur-ı Aydın'dan İplikci Kâdî unvânıyla şöhet-yâfte kırkdan ma'zûl bir denî-i küştenî Mağnisa kazâsını tahsîl ve Trabzon'dan ma'zûl Abdü's-selâm nâm bir kâdî Konya mevleviyyetiyle ırz-ı mevhumını tekmîl eyledi. Fî m.

Mora tarafların muhâfaza nâmıyla ol diyârı sûhte-i âteş-i zulm ü ta'addî iden zaleme-i vüzerâdan Kamalak Siyâvuş Paşa'nın harman-ı vücûdî sâ'ika-i kahr-ı Hudâ ile hâk-setr-i sâha-i adem olup tesliyet-bahş-ı hâtır-g gamm-gîn-i aceze vü mesâkîn oldı. Fî m.

Sivas eyâletine mutasarrıf olan Varvar Ali Paşa emsâline nisbet nev'an meyl-i vâdî-i insâf ile ittifâk idüp hükûmetgâhı sükkânı sâ'irlerden huzûra akreb idüğü müselleme-i halk-ı âlem iken Sivas virildükde Sâlih Paşa ziyâde garâmet çekdirdüğünden mâ'adâ henûz deynlerin edâya ibtidâ itmedin kırk bin gurusluk köşk döşemesi tekîf-i anîfine mübtelâ idüp kemâl-i aczinden sûret-i muhâlefet göstermeğin belki muktezâ-yı cibilleti olan laffâflık yüzünden "cümle düyûnımı edâ itmedikce mansıbı dahi virdükleri âdeme zabt itdirmem" deyü ırak yerde

²³⁴⁰ __A; Ankara P

urduğı lâf ü güzâfa vücûd virilmeğın nâmı defter-i isyâna sebt olunup vükelâ-yı devlet yanlarında izâlesi Klis ve Farka taraflarına müstevlî olan küffâr-ı hâksâr gâ'ilesini def'den |337a| ehemmi olmuş idi. Çünkü ta'arruz olundukca anın tarafından de'b-i edebe muhâlif hareket olunmak ihtimâli olmadığı ma'lûm idi. İz'âc kasdıyla Girid seferi teklîf olunup ol emrde tereddüd müşâhede olunmağın Sivas eyâleti İbşir Paşa'ya tevcîh ve Ali Paşa'yı hâh ü nâ-hâh Sivas'dan ihrâc itmek tenbîh olunup Anadolu ve Karaman beylerbeyileri ve ma'zûl ü mansûb birkaç mîr-i mîrân ve ümerâ dahi İbşir Paşa'ya imdâd ile me'mûr oldılar. Ali Paşa vâkıf-ı sırr-ı zamîr-i vüzerâ olmağın İbşir Paşa mütesellimine mansıbı teslim ile sûretâ emr-i âliye imtisâl ve üç bin kadar atlu ve sekbân ile azm-i dergâh-ı câh ü celâl idüp hasbe'l-emr der-kafâ olan İbşir Paşa ile Çerkeş nâm mahalled bi'z-zarûre tertîb-sâz oldukları bezm-i rezmde tecerru'-ı sahbâ-yı şehâdet ile mest ü harâb ve başı pîşgâh-ı dergâhda rû-nihâde-i fers-i türâb oldu. Fî m.

Sebeb-i nâ-ma'lûm ile bostâncıbaşı hizmet-i dergâh-ı sa'âdet-destgâhdan bi-tarîk-ı iclâ matrûd ve kânûnları üzere kethudâ-yı bostâniyân ve sâ'irleri vâsıl-ı maksûd olup ba'de yevmîn re'y-i mezbûrda darb-ı kalem-i ilkâ ile her biri eski mertebelerinde ibkâ olundu. Fî Cemâziye'l-ûlâ.

Pür-sitârân-ı harem-i sultânîde Şekerpâre nâm câriye ki, rütbe-i tekarrûbi emsâlinden birine müyesser olmayup azl ü nasb-ı vüzerâ ve tevcîh-i nâ-münâsib manâsıb-ı ulemâda küllî medhali olmağla hâk-i dergâhı bûse-câ-yı erbâb-ı niyâz ve dest-i hırs-ı vâz ile cem' itdüğü hazîneye nisbet genc-i Kârûnî azdan az idi. Mahzâ iktizâ-yı hükm-i kazâ ile vahîd ü ferîd âb-reyme iclâ olunup ecnâs emvâl-i nûkûd-ı nâ-mahdûdı ve dest-i emânetkârânda olan mevcûdı sarây-ı hümayûna nakl ü tahvîl olundu.

Kavanoz lakab İbrâhîm Paşa ki, asker sürmek nâmıyla Anadolu'ya güzer ve ol kişveri tîşe-i zulm |337b| ü bî-dâd ile zîr ü zeber idüp cem'-i mâl ve tahsîl-i vebâl itmiş idi. Ba'de'l-avd Yedikulle mahbesinde giriftâr-ı belâ olup on gün sonra cesedine sarây-ı sultânîde ma'hûd çeşme kenârı nice eyyâm karârgâh ve tarîf ü telîd emvâlî mazbût-ı huddâm-ı dergâh-ı saltanat-destgâh oldu. Fî m.

Memik-zâde sadr-ı Anadolu'yı tekrâr tahsîl ve Şâm'dan ma'zûl²³⁴¹ Yokyok-zâde İstanbul kazâsına neyl ile zu'mınca ırzını tekmîl idüp üç günden sonra ma'zûl se-rûze Pâzeng-i ma'hûd Bâlî-zâde yerine sadr-ı Rûm'a su'ûd ve tarîk-ı mühmel mütehâliklerinin derûnların pür-âteş ü dûd eyledi. Fî m.

Kapudan İbn-i Hımâr kırk pâre kadirge ve altı mavna ile Boğaz-hisâr'a varup küffâr-ı hâksâr gemileri sedd-i reh-i azîmet itmeğin veliyy-i ni'meti[merhûm]²³⁴² Piyâle Paşa hakkında itdüği sû-i sanî-i hıyânet mukâbelesinde sûret-i kîne-güzârî-i rûzgâr zuhûr ve kapucılar kethudâsı hasbe'l-emri'l-celîl anı dahi dâ'ire-i hestîden dûr idüp Boğaz muhâfazasında olan Vınık Ahmed Paşa kapudan ve İbn-i Hımâr'ın mahzûn ve medfûnı nasîb-i sultân oldu. Fî m.

Selh-i şehirde gurûba karîb imtidâd ve iştidâd cihetinden mesmû' olmadık vech üzere zelzele-i sehm-gîn ile kürre-i zemîn katre-i sîmâb-âsâ ıztırâba gelüp kemâl-i şiddetinden dırahtlarda âremîde olan tuyûr yekpâre âşiyânlarından remîde ve feryâdları ol ecniha gûşlarına resîde oldu. Muktezâ-yı zâhir-i hâl ekser sukûf ü cüdrân hâk ile yeksân olmak üzere iken savn-ı Samedânî te'yîd itmeğin ba'zı ebniye-i kadîmeye bir mikdâr zarar isâbeti ile böyle bir gâ'ile-i azîme mündefî' olup cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn ve erhamü'r-râhimîn hazretlerinin eser-i fazl-ı amîmi zuhûr eyledi. Cezîre-i Girid hükkâmının nişîmengâhı olan Kandiye nâm hisâr-ı sipihr-medâr mahsûr-ı guzât-ı **[338a]** İslâm olup taraf-ı Âsitâne'den hazîne ve zahîre ve asker ile imdâd bâbında serdârın[seraskerin]²³⁴³ feryâdı müntic olmamış iken leşker-i nusret-esere ser-asgerin takviyyet ve iltifâtı ile gayret-i dîn-i mübîn içün makdûrların sarf bâbında kusûr itmeyüp cânib-i berri[hisâr]²³⁴⁴ ber-vefk-ı dilhâl mahsûr olduğu ve bir gice küffâr tarafından meteris basılıp hıfz-ı İlâhî asker-i zafer-rehberin penâhı olmağın taraf-ı İslâmiyândan ancak üç kimesne zahm-dâr olmuşiken küffâr-ı hâksârdan binden ziyâde la'în tu'me-i şîr-i şemşîr-i kîn ve nısfı mıkdarı nasîb-i serbâzân-ı meydân-ı dîn olup pes-mândeleri hezâr

²³⁴¹ ma'zûl A; __P

²³⁴² __A; merhûm P

²³⁴³ __A; seraskerin P

²³⁴⁴ __A; hisâr P

meşakkat ile mecrûh ve nîm bismil kal'aya vâsıl oldukları haber-i behcet-eseri vusûli sükkân-ı İstanbul'ı nev'an dilşâd eyledi. Fî Cemâziye'l-âhire.[1058]²³⁴⁵

Birkaç ay mukaddem Kazak eşkıyâsının hotmanları mürd olup kiral-ı Leh tarafından nasb olunan hotmanı kabûl itmedüklerinden mâ'adâ ihda humâ âhirehu varan peyâm-âverleri katl itmek ile beynlerinde şecer-i habîse-i adâvet ü şikâk müteşa'abü'l-gusûn olup kiral-ı mel'ûn cânibinden min-ba'd emn-i hâtır mefkûd olmağın bi'z-zarûre otuz bin kadar eşkıyâ-yı Kazak Tatar han âsitânına arz ve teslîm-i inkıyâd itdiler. Tarafeynden uhûd ü mevâsîkdan sonra anların tahrîk ü tahvîni han bî-nihâye asker-i tâlân-gerân-ı Tatar ile Leh kişverine ilgar idüp serhadde îcâd itdikleri on beşden ziyâde kal'a-beçeleri hâk ile yeksân ve (boş) nâm mahalle dek kurâ vü ziyâ'ı yağma vü tâlân ile vîrân itdikden sonra yüz binden mütecâviz esîr ve envâ'-ı emvâl-i ganîmet ile sâlimen diyâr-ı Kırım'a vusûli peyâm-i meserret-encâmı ehl-i İslâm'ı şâd-kâm eyledi. Fî m.

Kapudan-ı cedîd Boğaz'dan kaçmak²³⁴⁶ ihtimâlinden kat'-ı ümmîd olunmağın erbâb-ı tecrîbe vü âzmûn |338b| savâb-dîdi üzere donanma-yı hümayûnda olan hazîne ve cebe-hâne ve sâ'ir âlât-ı kal'a-güşâyî ve altı yüz kadar lağımcıyân ihrâc olunup kapudan paşa bi'z-zât kurudan cezîre-i Midilli'de Molova mukâbili olan Suriçe nâm mahallde hâzır olan yigirmi beş pâre beyler gemilerine îsâl ve mütevekkilen ala'llahi te'âlâ Girid'e irsâl itdüğü haberi vâsıl olup ba'de eyyâm serdâra teslîmden sonra azm-i der-i devlet-medâr itdikleri ahabârı vâsıl-ı der-i devlet-medâr-ı şehriyârî oldı. Fî m.

Vesvese-i şeytâniyye ile vezîr-i a'zam be-tarîk-ı iltizâm-ı mâlâ-yelzem her gün taraf-ı saltanata îsâli müte'ahhide olduğı cerîme-i mâliyye mu'ayyen olmak mülâhazasıyla vüzerâyâ ve vilâyet etrâfına yigirmi zırâ' atlas ve yedi tahta semmûrdan masnû' ü murassa' düğmeli eğin kürki tarzında a'cûbe-i dehr kürkler tarh idüp bu hükm-i nâ-ma'kûl mansûb ü ma'zûl sudûr-ı ulemâ hattâ sâhibü'd-dest-i fetvâ ve kuzât-ı Bilâd-ı Selese ve müte'ayyinân-ı şehre sirâyet itdüğinden mâ'adâ cezîre-i Girid'de envâ'-ı mihnet ü cânvereng ile melâ'în-i Freng cenginde olan Serdâr Hüseyin Paşa ve sâ'ir vüzerâ ve yeniçeri kethudâsına dahi ahkâm-ı

²³⁴⁵ __A; 1058 P

²³⁴⁶ kaçmak A; çıkmak P

sahîfe-i nâ-münâsib ısdâr ve bu tarîk ile yüzden mütecâviz kürk ihzâr olup bu gûne evzâ'-ı nâ-hemvâr ile herkes cânından bî-zâr ve vezîr-i bed-kirdârın mesned-i vezâretten²³⁴⁷ zevâlini talebkâr olmuşlar idi ki, mahz-ı ilhâm ile ocak ihtiyârları bir şeb-i tarab-encâmıda Orta Mescid'de bi'l-ittifâk akd-i cem'iyet ve şeyhü'l-İslâm ve vücûh-ı ulemâ-i a'lâm seherî câmi'-i Ebû'l-feth'de ictimâ' itmeleri için iblâğ-ı peyâm-ı da'vet ol şâm-ı sürûr-encâmın sabâhü'l-hayrında mukaddemât-ı sa'y ü ihtimâm müntec-i husûl-i merâm ve câmi'-i Sultân Mehmed ve Orta Mescid mecma'-ı hâss ü âmm oldu. Fî Receb.

İctimâ'[339a] ale'l-hayr emri ânen fe-ânen mütezâyid olup zâhiren bu gûne fesâdlar îcâdıyla nizâm-ı dîn ü devlete bâ'is ve ihtilâl olan vezîr-i vizr-âyîn mesned-i hükûmetden izâle olunmak üzere ittifâk ve bâtinen hula'-ı hıl'at-i saltanat için akd olunan ahd ü mîsâk taraf-ı sultânîden zuhûr iden tergîb ü terhîb ile halel-pezîr ve ol gün câmi'-i şerîf-i Ebû'l-feth'de ve ba'zı cevâmî'de salât-ı Cum'a edâsına müsâ'ade-i takdîr olmayup savâb-dîd-i ukelâ ve ittifâk-ı ârâ ile beyne's-salâteynde umûmen ulemâ Orta Mescid'e tebdîl-i mekân ve imzâ-i azîmet üzere nitâk-ı ihtimâmı dermeyân itdiler. Na-çâr vakt-i ısfırârda cümlelerin muhtârı olan²³⁴⁸ defterdâr-ı sâbık el-Hâc Mehmed Paşa taraf-ı saltanatdan hıl'at-pûş-ı vezâret-i uzmâ olup²³⁴⁹ ol libâs ile mecma'-ı nâssa vâsıl ve kulûb-ı nâssa sürûr-ı tâmm hâsıl olduğu mukarrer olup ma'zûl-i mahzûl ise bu ittifâkdan şeb-i dûşeyn ba'de'l-işâ habîr olmağın nısfü'l-leylde bî-şu'ûrâne[firâr]²³⁵⁰ ve sabâha dek âşinâ vü peykâne hânelerin dolaşarak vakt-i gaslde bi'z-zarûre Kalender-hâne'ye karîb Behrâm Ağa nâm adû-yı cânı hânesine ilticâ ihtiyâr eylemiş idi. Kabîl-i gurûbda menhiyân-ı ikbâl îsâliyle sadr-ı a'zam firârî-i nâ-bekâr karârgâhından âgâh olup bilâ-imhâl ahzına isti'câl nısfü'l-leyliden sonra lâşesini Atmeydânı'na îsâl eyledi. Maktûl-i mezbûr ibkâ-yı devlet-i mevhûme-i pâder-hevâ ve tefsîh-i hayât-ı çend-rûze recâsıyla taraf-ı saltanata islâfî mütehammil olduğu gurâmât-ı mâliyyeyi birkaç mertebe tasnîf ânen fe-ânen zuhûr iden tekâlîfe manâsıb-ı ilmiyye ve dîvâniyye tevcîhi mukâbelesinde alınan rüşvetlerden mâ'adâ vâridât-ı evkâf-ı selâtîn ve emvâl-i tüccâr ve ehl-i zimmet ve müslimîn kifâyet itmedüğü cihetden

²³⁴⁷ Vezâretten A; sadâretten P

²³⁴⁸ olan A; __P

²³⁴⁹ olup A; __P

²³⁵⁰ __A; firâr P

etrâfda olan beylerbeyilere tahmîl itdüğü hadâyık-ı sultâniyye döşemeleri **[339b]** için[kapu kethudâları al yâli eştâr olunan semûr kürkleri ve altmış bâhası ibkâ için]²³⁵¹ beylerbeyiler dahi²³⁵² re'âyâ fukarâsına dest-i ta'addî dirâz ve ol bî-çârelere ebvâb-ı envâ'-ı cevri ü zulmi bâz itmeğin re'âyâ zebûn ü perîşân ve memleket harâb ü vîrân olup hazîne ahvâli ise muhtellü'n-nizâm belki binâ-yı mülk müşrif-i inhidâm olmuşidi. Husûsan serhaddlerde olan kılâ' mühimmâtı ve mustahfizlarının vezâ'if ü ta'yînâtı bi'l-küllîye mündefi' olup vâcibât-ı umûr-ı dîniyyeden olan sedd-i sugûr-ı İslâmiyye maslahatı mühmel ü müşevveş olmağın e'âdî-i dîn ü devlet mekîn-i kemîn-i fırsat olup memâlik-i mahrûsaya medd-i bâ'-ı intizâ ider olmuşlar idi. Bâ İbn-i Heme etrâfdan der-i devlete gelen mekâtîb ü ahbârı kendüye sefer teklîf olunmak havfindan ketm ü ihfâ idüp sevânih-i umûr-ı mühimme-i devleti serîr-i saltanata arz ü i'lâm itmek vâdîsinde Musta'sım-ı Abbâsî vezîr-i bed-tedbîri Alkamî-i husrân-encâme iktizâ itmiş idi. Hazret-i Cabbâr-ı Müntakim ber-vech-i sezâ cezâsını virüp safha-i mülk ü millet levs-i vücûd-ı bed-bûdından pâk oldu. El-kıssa: Tulû'-ı tebâşîr-i subh-ı ikbâle intizâr üzere ol gice umûmen ulemâ Orta Mescid'de ve odalarda karâr idüp ale's-seher cümle asker ile tecdîd-i ahd ü kase ve niyyet-i hâlise ile rikâb-ı azîmete vaz'-ı kadem itdiler. Telvîs-i mesned-i sadâret-i Rûm iden mulakkab-ı mezmûm be-hûkm-i sevk-ı kazâ Vâlide Hammâmı kurbünde dâhil-i katâr-ı ulemâ olup câmi'-i cedîd nerdübânı kurbünde hücum-ı âmm ile maktûl ve ez-ser kadem-gerde-i bâ'is-i devlet-i çend-rûzesi olan vezîr-i küştenî lâşesi civârına mevsûl oldu. Lâ-cerem²³⁵³ huddâm-ı hurrem menvî vü musammimlerinden[istiğbâr için bir mikdâr aram-ü karar olup bed-tâhkîf ilhaber]²³⁵⁴ mütevekkilen ala'llahi te'âlâ taraf-ı sarây-ı âmireye²³⁵⁵ teveccüh olundu. **[340a]** Ağayân-ı harem sûretâ etbâ'dan imtinâ üzere idükleri²³⁵⁶ muvâfık-ı ser-i zamîrleri değil idüklerine ıttılâ' hâsıl oldukdan sonra²³⁵⁷ imzâ-yı azîmete ikdâmda ihtimâm olup ceng-i zergerî²³⁵⁸ üzere bir iki

²³⁵¹ __A; kapu kethudâları al yâli eştâr olunan semûr kürkleri ve altmış bâhası ibkâ için P

²³⁵² dahi A; __P

²³⁵³ Lâ-cerem A; ihyâdi P

²³⁵⁴ __A; istiğbâr için bir mikdâr aram-ü karar olup bed-tâhkîf ilhaber P

²³⁵⁵ amireye A; __P

²³⁵⁶ üzere idükleri A; göstermeleri P

²³⁵⁷ sonra A; __P

²³⁵⁸ ceng-i zergerî A; bu hâl P

sâ'at mürûrundan sonra ittifâk-ı cumhûr ile hıl'at-i saltanat İbrâhîm Han dûtından şehzâde-i emced Sultân Mehmed hazretlerinin bâlâ-yı isti'dâdına intikâl idüp halk-ı âlem bir demde cilveger-i sâha-i zuhûr olan sun'-ı bî-mezâhim-i hazret-i Zû'l-celâl müşâhedeyle dem-beste ve lâl oldılar.

Temme.

Vilâdeteş, sene 1026. Cûlûs, sene 1049. Müddet-i saltanat, sene 9. Müddet-i ömr, sene 32.

Evlâd-ı Kirâm: Hazret-i Sultân Mehmed, veled e fî sene 1051. Sultân Süleymân, veled e fî sene 1052. Sultân Ahmed, veled e fî sene 1052. Sultân Murâd, veled e fî sene 52, vefâte 54. Sultân Selîm, veled e sene 54. Sultân Osmân, veled e fî sene 54. Sultân Cihângîr, veled e fî sene 56, vefâte sene 58. Sultân Bâyezîd, veled e fî sene 58, vefâte m. Sultân Orhan, veled e fî sene 58, vefâte 60.²³⁵⁹

Vüzerâ-yı İzâm: Mustafâ Paşa, kutile fî sene 53. Mehmed Paşa Cîvân Kapucıbaşı, uzile fî sene 55 ve mâte fî sene 56. Sâlih Paşa, kutile fî sene 57. Ahmed Paşa, kutile fî sene 58.²³⁶⁰

Meşâyah-i İslâm: Yahyâ Efendi, mâte fî sene 53. Ebû Sa'îd Efendi, uzile fî sene 55. Mu'îd Ahmed Efendi, sene 57. Abdu'r-rahîm Efendi.²³⁶¹

²³⁵⁹ **Evlâd-ı Kirâm** vefâte 60 A; __P

²³⁶⁰ **Vüzerâ-yı İzâm** sene 58. A; __P

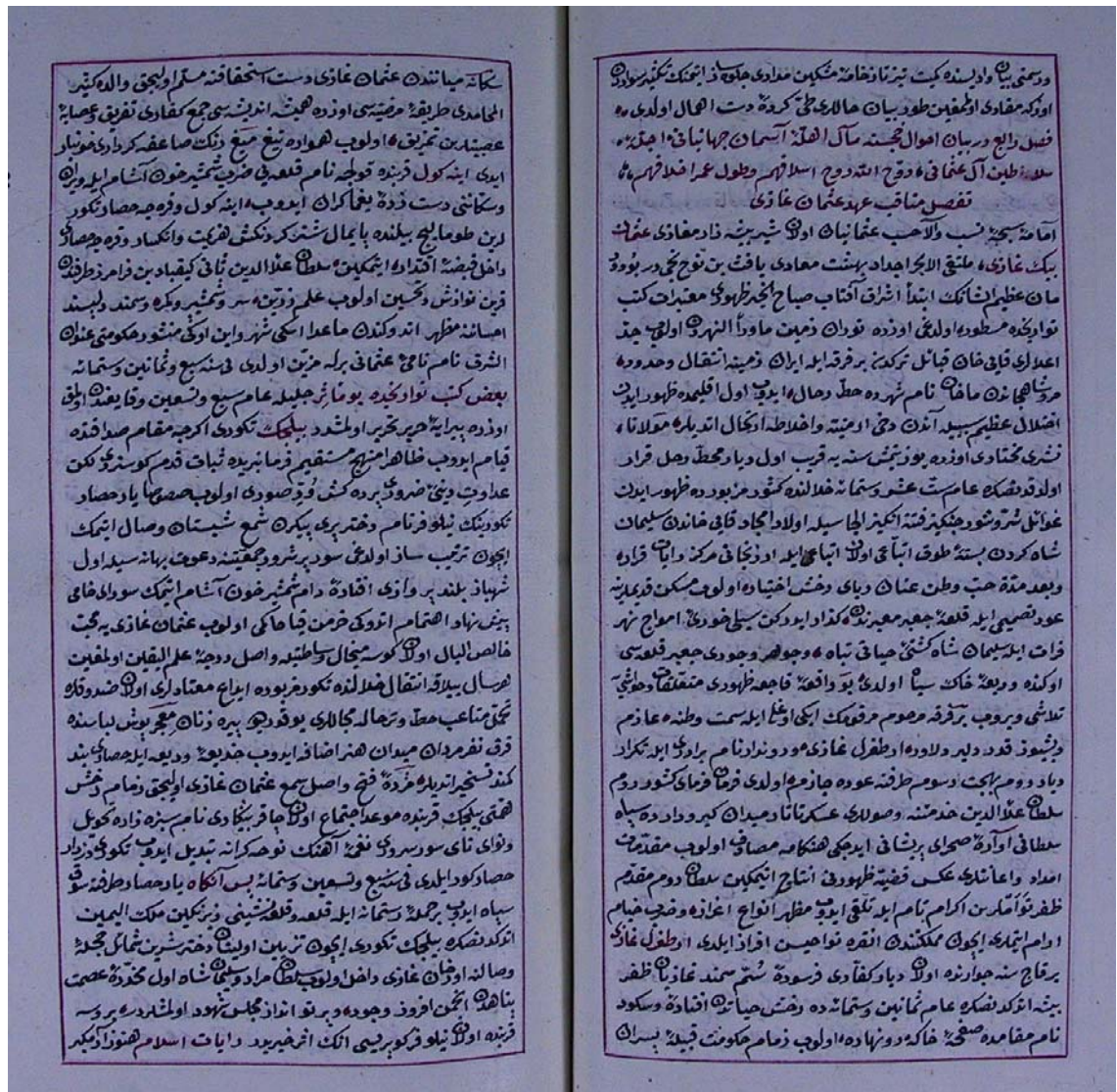
²³⁶¹ **Meşâyah-i İslâm** Abdu'r-rahîm Efendi A; __P

EKLER

Ek - 1.

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi “Ravzatü'l-Ebrâr” Süleymaniye
Kütüphanesi, Ayasofya, nr. 3206

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi "Ravzatü'l-Ebrâr" Süleymaniye

Kütüphanesi, Pertev Paşa, nr. 534

Ek - 3.

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi “Ravzatü'l-Ebrâr” Süleymaniye
Kütüphanesi, Bağdatlı vebhi, nr. 1201.

Ek - 4.

Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi “Ravzatü'l-Ebrâr” Süleymaniye
 Kütüphanesi, Reisü'l-küttâb, nr. 650.

ÖZGEÇMİŞ

1961 yılında Ağrı’da doğdu. İlköğrenimini Ağrı’da, orta ve lise öğrenimini Van Alpaslan Öğretmen ile Kars Kazım Karabekir Öğretmen Liseleri’nde tamamladı. 1977 yılında Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Bölümü’ne girmeğe hak kazandı. 1980 yılında bu bölümden mezun oldu. 1981-1997 yılları arasında çeşitli liselerde öğretmenlik ve idarecilik yaptı. 1996 yılında Tarih dalında lisansını tamamladı. Eylül–1997 yılında Atatürk Üniversitesi, Ağrı Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalına Öğretim Görevlisi olarak atandı. 1988 yılında Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yeniçağ Tarihi Ana Bilim Dalında başladığı Yüksek Lisans öğrenimini 2000 yılında tamamladı. 2005 yılında aynı ana bilim dalında Doktora öğrenimine başladı. Evli ve üç çocuk babasıdır. Yabancı dili İngilizcedir.